

132

Gh. BUZATU

ANTONESCU

HITLER

STALIN

* * *

GH. BUZATU

ANTONESCU, HITLER, STALIN

III

*** Fii om, fii drept și recunoaște că, pe deasupra ambițiilor, și intrigilor, și urilor, este Patria, este veșnicia Neamului și că acolo trebuie să ne întâlnim totdeauna, chiar dacă nu ne înțelegem de fiecare dată.**

(Ion Antonescu, 1 ianuarie 1941)

*** Fiecare popor are drepturile și îndatoririle sale. Să se respecte drepturile noastre și ale fraților noștri, aflați azi în afara granițelor noastre, după cum noi respectăm pe ale străinilor, rămași în interiorul granițelor noastre. Mai puțin decât atât nu ni se poate pretinde și mai mult decât atâtă nu putem da.**

(Ion Antonescu, 8 decembrie 1940)

*** Nu va fi liniște în acest colț al Europei, – și nu va fi dreptate adevărată în lume, cât timp nu se va face sau nu-și va face dreptate Poporul Românesc.
Și se va face.**

(Ion Antonescu, 25 martie 1941)

GH. BUZATU

**ANTONESCU, HITLER,
STALIN**

III

UN RAPORT NEFINAL

IAȘI
Grupul Editorial *Demiurg*
2008

COLECȚIA
ROMÂNII ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ
THE ROMANIANS IN WORLD HISTORY
VOL. 132

ISBN: 978-973-152-108-4

SUMAR

MAREȘALUL ION ANTONEȘCU – CRONOLOGIE	6
333 CĂRȚI DE ȘI DESPRE MAREȘALUL ION ANTONEȘCU, DESPRE ROMÂNIA ÎN EPOCA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL	18
CAPITOLUL I – AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ȘI ROMÂNIA: ISTORIE ȘI ISTORIOGRAFIE	44
CAPITOLUL II – NICOLAE IORGA ȘI ION ANTONEȘCU	83
CAPITOLUL III – DOUĂ RĂZBOAIE – ACELAȘI ȚEL (1916-1919, 1941-1944)	95
CAPITOLUL IV – MAREȘALUL ION ANTONEȘCU – ULTIMUL „DOMN” AL TUTUROR ROMÂNILOR	148
CAPITOLUL V – MAREȘALUL ANTONEȘCU – REGELE CAROL II	160
CAPITOLUL VI – ROMÂNIA ȘI RĂZBOIUL DIN EST	178
CAPITOLUL VII – PRELUDIUL STALINGRADULUI, ÎN VIZIUNEA SSI-LUI	217
.....	213
CAPITOLUL VIII – PAGINI ZBUCIUMATE DIN RĂZBOIUL SFÂNT (1941-1944)	245
CAPITOLUL IX – UN TRIO ISTORIC: N. TITULESCU – I. ANTONEȘCU – GH. BRĂȚIANU	259
CAPITOLUL X – MARI PROCESE ALE SECOLULUI XX: LOTUL MAREȘAL ANTONEȘCU AL „CRIMINALILOR DE RĂZBOI” (1946)	271
ÎN LOC DE ÎNCHEIERE	277
ANEXE	281
DOCUMENTELE PUBLICATE ÎN SERIA <<ANTONEȘCU>>	513

MAREȘALUL ION ANTONESCU CRONOLOGIE¹

2/14 iunie 1882 – Niciunde prin părțile Argeșului, cronicile și presa locală nu consemnează vreun fapt istoric sau vreun fenomen natural relevant. În chip precis, nici un asteroid nu periclită planeta în ziua respectivă, după cum, tot asemenea, nici un cutremur ori nici o eclipsă de lună sau de soare nu aveau să survină. Zodia Gemenilor, de regulă bogată în nativi predestinați prestigiului, avea să rețină totuși nașterea copilului **Ion Antonescu**², fiul Chiriachiței (născută Dobrian) și al locotenentului Ion Antonescu³, un erou al Războiului de Independență din 1877-1878⁴.

Fie că a avut ori nu vreo legătură cu intervenția providenței, dar micuțul Ion Antonescu, Ionel, cum îl alintau ai săi, avea să fie „eroul” unei stranii întâmplări. Elev fiind în primele clase ale școlii fiilor de militari din Craiova și revenit la Pitești, în vacanță, într-una din zile a ieșit la plimbare

¹ Este, mai mult decât sigur, inutil a propune o nouă cronologie îmbrățișând detaliat viața și opera lui Ion Antonescu, rolul și locul său în contextul general și special al epocii în care a trăit și pe care, în unele privințe, a dominat-o, iar aceasta mai ales acum dacă avem în vedere extrem de bogata literatură de referință, precum și datele consemnate cu minuție și exactitate în dosarul său de militar – de-acum, publicat – vezi îndeosebi V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu, militar și diplomat (1914-1940)*, Iași, Institutul European, 1994; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Editura Ploiești – Mileniul III, 2005 ori în *Jurnalul* activității sale de Conducător al Statului Român în 1940-1944 (cf. Gh. Buzatu, Stela Chepte, Marusia Cîrstea, eds., *Pace și război. 1940-1944, I, Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008; volumele II-III sub tipar). Relativ la genealogia familiei celui de-al III-lea Mareșal al României, vezi studiile, excelente, ale colegului Sorin M. Rădulescu.

² Reținem de la nr. 133/3 iunie 1882, după Registrul nașterilor pe anul 1882 păstrat în arhivele din Pitești, acest „**Act de naștere a lui Ioan, de secs bărbătesc; născut eri, la orele două ziua, în orașu Pitești, la locuința părinților săi, cu no 138, din strada Zmeurii, Coloaria Neagră, fiu d-lui locotinent Ioan Antonescu, de ani 29, de religiune ortodocsă, român; de profesiune militar, domiciliat în acest oraș, și al soții acestuia, Chiriațica, de ani 21; după declararea făcută de tatăl, care ne-a înfățișat copilul [...] Declarante, Locotinent I. Antonescu. Martori – Lt. Gh. Chicoș, G. Dobrian. Oficieru, A. Oncescu**” (apud Vasile Novac, *Căpitanul Ioan Antonescu – tatăl Mareșalului Ioan I. Antonescu*, în „Argessis. Studii și comunicări”, Istorie, Pitești, tom VIII, 1999, p. 282).

³ După moartea fulgerătoare a căpitanului Ion Antonescu, de educația viitorului mareșal s-au ocupat unchii săi, Ilie și Dumitru Antonescu, precum și colonelul Baranga, cu care s-a recăsătorit Chiriachița, devenită, așadar, Baranga. Menționăm că Dumitru Antonescu a fost în 1891 șeful celei dintâi promoții a celebrei Școli Superioare de Război din București (vezi Mircea Agapie și colaboratori, *De la Școala Superioară de Război la Academia de Înalte Studii Militare. Cartea amintirilor absolvenților. O sută de promoții (1889-1995)*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1994, p. 521; Jipa Rotaru și colaboratori, *Al III-lea Mareșal al României: Ion Antonescu. Începutul carierei militare. 1882-1919*, București, Editura Metropol, 1993, p. 6-7).

⁴ Vezi Vasile Novac, *Căpitanul Ioan Antonescu – tatăl Mareșalului Ioan I. Antonescu*, p. 275-284.

cu cei mari ai săi. Ajunseră în parcul din centrul orașului, se spune, când Ionel a fost abordat de o țigăncușă care-i ceru „boierașului” să-i ghicească în palmă. Cu greu, acesta acceptă, iar la sfârșit fu nevoit să asculte și prezicerea tulburătoare a fetei:

- Boierule, vei fi mare în Țara asta, dar vei sfârși pe eșafod!

Nu avem informații precise cât de mult și de serios l-a preocupat destăinuirea necunoscutei, dar, cu siguranță, că în unele dintre cele mai grele momente ale existenței sale, povestea cu eșafodul a sfârșit prin a nu-i mai fi indiferentă?...

Următoarea perioadă a vieții lui Ion Antonescu a coincis adolescenței și studiilor. După cum singur avea să consemneze, într-un raport din 17 octombrie 1927⁵, „am urmat următoarele studii: a) Clasele primare; b) Patru clase de liceu; c) Patru clase Școala Militară Craiova; d) Școala Militară Infanterie și Cavalerie (2 ani); e) Școala Specială de Cavalerie (1 an); f) Școala Superioară de Război (2 ani), g) Anul complimentar la MStM (1 an); h) Școala Observatori Aerieni (brevet nr. 13)”. Eșalonate pe ani treptele enumerate, acestea au inclus, în: 1890-1894 = clasele primare; 1894-1898 = primele patru clase de liceu; 1898-1902 = Școala fiilor de militari din Craiova; 1902-1904 = Școala Militară de Infanterie și Cavalerie; 1905-1906 = Școala Specială de Cavalerie; 1909-1911 = Școala Superioară de Război; 1911-1912 = studii de stat major; 1912-1913 = Școala de observatori aerieni⁶. De remarcat, din vremea studiilor, predilecția tânărului Antonescu pentru arma cavaleriei a fost incontestabilă, cât în privința pregătirii – toate școlile și cursurile au fost absolvite cu același calificativ: **foarte bine**⁷. Antonescu dedicându-se fără rezerve carierei militare, trebuie precizat că a fost una de excepție, presupunând saltul din grad în grad, de la acela de sublocotenent la mareșal în răstimp de exact 40 de ani, cursul fiind, prin trădare, la 23 august 1944⁸:

- 1 iulie 1904 – sublocotenent
- 10 mai 1908 – locotenent
- 1 aprilie 1913 – căpitan
- 1 noiembrie 1916 – maior
- 1 septembrie 1917 – locotenent-colonel
- 1 aprilie 1920 – colonel
- 10 mai 1931 – General de brigadă
- 25 decembrie 1937 – General de divizie
- 12 iulie 1940 – demisia din armată, acceptată de Carol al II-lea
- 16 septembrie 1940 – anularea, prin Înalt Decret, a demisiei din armată și avansarea la gradul de General de corp de armată
- 5 februarie 1941 – General de armată
- 22 august 1941 – Mareșal al României, avansat prin Înalt Decret Regal din 21 august 1941
- 29 ianuarie 1945 – Prin Jurnalul nr. 188 al Consiliului de Miniștri se dispune arestarea a 89 de persoane, în frunte cu Ion Antonescu, arestat deja la 23 august 1944 și trimis în

⁵ V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Ion Antonescu, militar și diplomat*, p. 79-80.

⁶ Jipa Rotaru, *O carieră militară strălucită*, în *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 49 și urm.; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 345-348.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 352-354; Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 34-49; Nicu Apostu, Didi Miler, coordonatori, *Mareșalii României*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999, p. 166-170.

captivitate la Moscova. Motivul arestării: toate persoanele nominalizate sunt „bănuite a fi comis crime de război”⁹

- 29 ianuarie 1945 – Prin Jurnalul nr. 189 al Consiliului de Miniștri se dispune arestarea a 65 de persoane, în frunte cu Ion Antonescu. Motivul arestării: toate persoanele nominalizate sunt „bănuite a fi responsabile de dezastrul țării”¹⁰

- 6 februarie 1945 – Prin Înalt Decret Regal, Ion Antonescu este trecut în retragere.

De îndată după absolvirea Școlii Superioare de Război, anii 1911-1920 au corespuns activității desfășurate de Ion Antonescu exclusiv pe tărâm militar¹¹, el excelând în îndeplinirea tuturor obligațiilor asumate, precum în rândul întâi ca șef al Biroului Operații al Armatei de Nord (1916) și, apoi, al Marelui Cartier General al gen. Constantin Prezan (1916-1918 și 1919-1920). Prin activitatea desfășurată în context, Ion Antonescu s-a impus printre **marii făuritori ai României Mari**.

Perioada interbelică (1919-1939) îl consacră pe Ion Antonescu nu numai în domeniile militar și diplomatic, dar și în cel politic. Mai întâi, prin participarea sa în 1920 la Conferința de Pace de la Paris din 1919-1920, ca delegat în diverse comisii și misiuni (reparații, dezarmare, lichidările de război etc.)¹² ori ca atașat militar la Paris (1922-1923) ori la Londra și Bruxelles (1923-1926). Revenit după 1 noiembrie 1926 la București, el s-a aflat ani la comanda legendariei Divizii a 3-a Infanterie Pitești (1933-1937)¹³ ori a fost director al Școlii Superioare de Război în două rânduri (1927-1929 și 1931-1933), Secretar General al Ministerului Apărării Naționale (1928) și, mai cu seamă, Subșef al Marelui Stat Major (1933-1934), domeniu în care intervenția sa pe planul pregătirilor efective pentru apărarea României Mari, singurele ce puteau preveni dezastrul din 1940, s-a dovedit decisivă, prin planurile realiste avansate și susținute cu cerbicie, împotrivi tuturor¹⁴.

Sfârșitul anilor '30 atestă – dacă mai era nevoie? – intrarea lui Ion Antonescu pe scena vieții politice, atât prin intervenția în favoarea forțelor naționaliste sau acceptarea funcției de ministru al Apărării Naționale în cabinetele Octavian Goga și Miron Cristea (1937-1938), cât și, mai apoi, prin despărțirea treptată de regimul Regelui Carol al II-lea, pentru ca în 1940 să intervină, pur și simplu, divorțul, categoric și public, din cauza cedării fără luptă către URSS a provinciilor noastre istorice – Basarabia și Bucovina de Nord. Cedări care, în fond, au inaugurat procesul **prăbușirii României Mari** și împotriva cărora el, Ion Antonescu, ca unul dintre fondatorii proeminenți ai României

⁹ Florica Dobre, Alesandru Duțu, *Distrugerea elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România*, I, 1944-1946, București, INST, 2000, p. 74-76.

¹⁰ *Ibidem*, p. 76-78.

¹¹ Vezi schița biografică oficială a lui Ion Antonescu, difuzată la scurt timp după asumarea la 5-6 septembrie 1940 a responsabilităților de Președinte al Consiliului de Miniștri și Conducător al Statului Român (Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, Iași, Editura B.A.I., 1990, p. 42-53).

¹² Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 349.

¹³ Cf. Cornel Carp, *Ion Antonescu, comandant al Diviziei 3 Infanterie din Pitești*, în „Argessis. Studii și comunicări”, Istorie, Pitești, tom VIII, 1999, p. 291-296. La comanda diviziei s-au ilustrat ulterior generalii Ion Boițeanu, Ilie Șteflea și Corneliu C. Calotescu, în 1941-1944 eroi ai Campaniei din Răsărit. De remarcat că, imediat după 20 august 1944, în cursul tentativelor trupelor române și germane de-a stopa ofensiva Fronturilor 2 și 3 Ucrainene, Divizia a 3-a Infanterie Pitești și-a aflat sfârșitul lângă Iași, la Lețcani (cf. Dumitru M. Osipov, M. M. Cojocaru, *Cimitirul Militar al eroilor români „Mareșal Ion Antonescu” din Lețcani-Iași*, Iași, Editura Helios, 1996, *passim*). Despre soarta, în aceleași împrejurări, a Diviziei germane 79 Grenadier, cf. Walther Rehm, *Jassy. Schicksal einer Division oder einer Armee?*, Neckargemünd, 1959.

¹⁴ V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Ion Antonescu, militar și diplomat*, p. 47-54.

Întregite în 1916-1919, a protestat vehement. Avea să fie motivul pentru care, în iulie – august 1940, Antonescu va fi trimis în „surghiun” la Mănăstirea Bistrița, pentru a reveni la București și introdus la Palat tot la cererea Suveranului, care, în haosul provocat de prăbușirea hotarelor României Mari în fața pretențiilor nesăbuite ale imperialismelor vecine mari și mici, în fața pericolelor interne, l-a rugat și apoi i-a „ordonat” la 4 septembrie 1940 să preia Președinția Consiliului de Miniștri¹⁵. Generalul n-a socotit că, în acel fel, situația se îmbunătățise iar țara fusese ... salvată, dimpotrivă, astfel că în noaptea de 5/6 septembrie a impus abdicarea lui Carol al II-lea, ceea ce a provocat automat prăbușirea regimului de dictatură regală, marele vinovat și catalizator al dezastrului survenit.

Generalul Ion Antonescu a fost, evident, propulsat de evenimentele survenite și a atins apogeul carierei sale politice și militare – Conducător al Statului Român. Fără a fost însă și profitor al împrejurărilor nefaste care l-au promovat pe prima scenă politică a țării.

Odată ajuns aici, se impune să-l avem în seamă pe **ANTONESCU – OMUL**, un capitol despre și pentru care s-au scris atâtea și, desigur, lucrurile nu se vor opri aici, cu certitudinea de-a se realiza, cumva-cândva, un portret robot al Mareșalului, pe măsura tuturor ocaziilor și tuturor așteptărilor sau voințelor. Ceea ce, evident, nici nu-i rostul operei istorice.

Dar, pentru că ne aflăm aici, este cazul să menționez că, împotriva tuturor legendelor în circulație, care nu au ca temei cele peste 30 de volume ce le-am consacrat României în epoca 1939-1945 și Mareșalului, ci simple presupuneri și nechibzuite dorințe, nu m-am numărat nicicând printre cei care am exacerbat meritele și calitățile lui Ion Antonescu, pierzând constant din vedere ori diminuând defectele și neîmplinirile sale. Nici nu se putea astfel, cât timp unul dintre eșecurile sale de proporții, cel mai grozav dintre toate – **pierderea Războiului din Răsărit**, este mult dincolo de domeniul evidenței, l-a cunoscut și-l suportă (încă) cu stoicism toată lumea românească, în primul rând! Totodată însă, de ce aș neglija, m-a preocupat stabilirea echilibrului între calitățile și defectele individului, între realizările și prăbușirile sale, fiind convins că – procedând astfel – mă aflu pe calea cea bună. În domeniul studiilor istorice, falsele concepte ale „corectitudinii politice”, astăzi la modă, n-au ce căuta. Nu demult, sociologul și istoricul francez Jean Sévillia a demonstrat că, de la „corectitudinea politică” s-a făcut lesne saltul la ... „corectitudinea istorică”, o brutalizare și o mistificare de proporții a trecutului care a fost¹⁶. Or, în schema obligatorie a „corectitudinii istorice” – atestă același – intră lichidarea complexității faptelor petrecute și triumful maniheismului, reducerea trecutului la o înfruntare permanentă între Bine și Rău, anateminizarea unor personaje și ... desolidarizarea de ele, făcându-se și pasul imediat următor – demonizarea lor. Este o înșelăciune, dat fiind că, în esență, nu personajele și faptele trecutului sunt demonizate, ci „noi suntem, prin delegare”¹⁷. Ei bine, în context, cine poate respinge ca, de la o bună vreme, acestui tratament i-a fost supus și Mareșalul Antonescu. Departe, așadar, cât mai departe de domeniul istoriei. Oricum, **în afara ei!**

În temeiul studiilor și documentelor (ce depășesc de-acum numărul zecilor și zecilor de mii) cercetate în arhivele române și străine, al mărturiilor scrise și probelor orale, **personalitatea lui**

¹⁵ Valeriu Pop, *Amintiri politice. 1936-1945*, București, Editura Vestala, 1999, p. 117.

¹⁶ Cf. Jean Sévillia, *Corectitudinea istorică. Să punem capăt trecutului unic*, București, Editura Humanitas, 2005, *passim* (ediția originală – Paris, Perrin, 2003).

¹⁷ *Ibidem*, p. 10.

Antonescu se impune de la sine. Nu putem respinge că i-ar fi lipsit: o cunoaștere profundă a trecutului național și a meandrelor politicii și realităților societății în care a trăit¹⁸; o introducere și opinii ferme, desăvârșite problemele tacticii și strategiei, ale artei militare moderne; o inteligență scăpărătoare și o intuiție exemplară a evoluției faptelor și fenomenelor, decriptate, examinate și comunicate ca atare, peste toate imputațiile ce i s-au adus de-a fi ... Cassandra nenorocirilor prognozate; o memorie ieșită din comun, dublată de un spirit de observație și de organizare ieșite din comun; curajul și principialitatea, desprinderea de orice arivism și tentație de coruptibilitate; naționalismul sincer și devotat, afirmat deschis și în „spiritul veacului”, triumfător, și prin contribuția lui, o dată cu făurirea României Mari la 1918; adversar necondiționat al politicianismului și al tuturor tendințelor vremii (liberale, conservatoare, național-țărăniști și, nu mai puțin, legionare sau fasciste). anticomunist de calibrul, în teorie și practică, preocupat de dificultățile ce aveau să se abată asupra României Mari ca rezultat al vecinătății nenorocite a URSS, cu pretențiile sale teritoriale și ideologice imense; convingeri ferme în rosturile alianței anglo-franceze pentru apărarea României până la 1939, iar după 1940, ca aliat al celui de-al III-lea Reich, inițiator și factor al cooperării româno-germane în fața pericolului bolșevic și a comunizării Europei în cazul victoriei lui Stalin; dragostea fierbinte de țară și de popor, de bine și de dreptate, dispus oricând pentru sacrificiul suprem întru apărarea și salvarea drepturilor și intereselor naționale. Într-un editorial memorabil, încredințat presei după ce Carol al II-lea l-a investit pe Antonescu ca prim-ministru, inegalabilul N. Iorga îl dezvăluia în acest chip¹⁹: „... Acest nume amintește rezistența mândriei românești din timpul Marelui Război [1916-1919], sfaturile pe care tânărul colonel de atunci le-a dat neînfricoșatului General Presan, apoi severul director al Școlii de Război, formând ofițeri pentru luptă, nu pentru paradă și onoruri, pe acela care, în clipa când armata noastră pornea pe calea unei organizări greșite, opunea o concepție diametral deosebită într-un memoriu pe care trebuie cândva să îl publice ca să se vadă răspunderile, pe omul modest care, neputând atinge ținta sa, nu s-a gândit decât să se întoarcă la datorie, în sfârșit pe omul de caracter care n-a cunoscut mijloacele prin care se ajunge mai ușor. Acesta este Generalul Antonescu pentru noi, afară de speranțele pe care le trezește marea sa valoare militară ...”

Este de la sine înțeles – cum s-ar fi explicat altfel? – că, pe măsura calităților de excepție ale Mareșalului Antonescu, defectele, ele însele, n-au fost mai puține și nici de fel neînsemnate. Nimeni nu poate pretinde, fără prejudiciul cauzat unei abordări obiective, a fi trecute sub tăcere. Nefiind admisibil, evident, a promova hagiografia în istoriografie. În fapt, nici un moment, Antonescu n-a pretins calități și merite inexistente ori neverificate. Atunci?

Cu scurgerea anilor, Antonescu și-a aflat cel mai bun aliat în măsură să-i probeze oricând cariera militară de excepție în foile de apreciere, toate păstrate cu chibzuință în arhive, și atestând că vreme de multe decenii (1904-1937) el a primit an de an calificativul **foarte bine**, mai puțin pentru 1933-1934, când a intervenit o dispută personală cu superiorii săi, generalii Paul Angelescu și N. Samsonovici, care l-au atenționat fără rezerve cu ... **rău**²⁰. Sub acest aspect, netăgăduit, de mare

¹⁸ Probe excelente în acest sens se desprind din *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu*, volumele I-X (pentru anii 1940-1943) editate de M. D. Ciucă și colaboratorii (București, 1997-2007).

¹⁹ Vezi *infra*, capitolul II.

²⁰ Vezi Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, București, fond 40 010 („Procesul mării trădări naționale”, 1946), vol. 3, f. 343; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 347-349.

interes sunt obișnuitele foi calificative anuale, valorificate în ultima vreme de specialiști²¹, impunându-se a selecta câteva exemple:

- Din foaia calificativă pe anul 1907 (semnată de col. E. Pretorian, cdt. Regimentului 1 Roșiori): „Foarte bun ofițer sub toate raporturile. Prin zelul și priceperea lui la serviciu a atras atenția șefilor săi. A fost însărcinat cu conducerea și instrucția plutonului de pionieri, de care s-a achitat în mod deosebit. Ofițer foarte serios și cu o conduită exemplară. Merită din toate punctele de vedere a înainta la alegere, pentru care îl propun”²²;

- Din foaia calificativă pe anul 1909 (semnată de căpitan M. Zaharescu, cdt. depozitul de remontă): „Ofițer eminent, sub toate raporturile. Se distinge în toate acțiunile sale și desfășoară energie extraordinară. Excepțional de inteligent și conștiincios, foarte bun instructor și călăreț îndrăzneț, iubește mult calul, excelent camarad, conduită exemplară. În fine este un ofițer de mare valoare, pe care se poate conta în orice împrejurare. Îi prevăd un viitor fericit”²³;

- Din foaia calificativă pe anul 1912 (semnată de col. Bassarabescu, cdt. Regimentului 4 Roșiori): „Sănătos și rezistent la oboseli. Prea inteligent, cu prea bună judecată, cu bună cultură militară [...] Este deja caracterizat ca având aptitudini speciale pentru serviciul de Stat Major. Îl propun, din nou, pentru înaintare excepțională, la gradul de căpitan”²⁴;

- Din foaia calificativă pe anul 1913 (semnată de generalul Al. Averescu, cdt. Diviziei 2 Cavalerie după operațiunile din Bulgaria): „... A lucrat cu stăruință și pricepere zi și noapte, divizia fiind improvizată și timpul foarte scurt. În lucrările sale, cea mai desăvârșită ordine [...] În timpul operațiunilor a fost, cu deosebire, întrebuințat la recunoașteri și transmitere de ordine la distanțe foarte mari și în terenuri extraordinar de dificile. Străbătând fără preget, în timpul nopților, pe vreme rea și izolat, regiuni înțesate de comitații, mi-a dovedit că posedă, în gradul cel mai înalt, calitatea de căpetenie a ofițerului de cavalerie și Stat Major, și anume: Curajul în singurătate. Curaj și sânge rece deosebit [...] L-am găsit adesea în spital, la Pirdop, printre holerici, unde se ducea fără nici un ordin, ci numai din dorința de a stăvili teribilul flagel. Le ducea tutun și-i îmbărbăta, încredințat că, dacă fiecare făcea cât de puțin se pricepe în acest sens, boala se va stinge. Era, în adevăr, devotat. În tot timpul războiului, deși a fost supus la oboseli extraordinare, a găsit și timpul de a ține jurnalul la curent, în mod foarte conștiincios. A fost întotdeauna sănătos, foarte voios și dornic de a merge înainte. Mult simț național și excelent patriot. În rezumat, am rămas cu impresia că este un ofițer de cavalerie și de Stat Major și că, cu un asemenea om, se poate întreprinde orice. El merită orice distincțiune. A fost propus de Comandantul Diviziei 2 Cavalerie pentru Steaua României de Război”²⁵;

- Din foaia calificativă pe anul 1915 (semnată de col. I. Zadik, șeful Statului Major al Corpului 4 Armată): „De la mutarea sa în Corpul de Armată, conduce Biroul Operațiilor. În scurt timp de la luarea biroului în primire, s-a pus foarte repede la curent cu lucrările lui, dovedind o aptitudine deosebită. Studiază și rezolvă foarte bine chestiunile respective [...] Cultura generală foarte bună, cunoștințe militare superioare căpătate în Școala de Război. Posedă foarte bine principiile relativ la conducerea trupelor în război. Judecă foarte bine situațiile tactice și strategice, pe hartă și teren [...] Are foarte mult spirit de ordine și metodă, care, unite cu cunoștințele sale

²¹ Cf. V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Ion Antonescu, militar și diplomat*, p. 80-119 (doc. nr. III-LVII); documentele respective, comentate de Vasile Novac, *Mareșalul Ion Antonescu*, în Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, George Rotaru, eds., *Istorie și societate*, IV, R. Vâlcea, Rottarymond, 2006, p. 24-59.

²² V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Ion Antonescu, militar și diplomat*, p. 83.

²³ *Ibidem*, p. 86.

²⁴ *Ibidem*, p. 88.

²⁵ *Ibidem*, p. 90.

superioare, cu energia și râvna, devotamentul ce pune în serviciu, denotă pe căpitanul Antonescu ca un ofițer de mare valoare. Este sănătos și rezistent pentru campanie. Conduită exemplară, educație aleasă. Este un eminent ofițer de Stat Major”²⁶;

- Din foaia calificativă pe anul 1917 (semnată de generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General): „De la începutul campaniei [1916] maiorul Antonescu a lucrat ca șef al Biroului Operațiilor, direct sub ordinele mele, așa că am avut ocazii multiple de a-l aprecia. Este un ofițer de o mare valoare, cu cunoștințe, vederi limpezi, energie, conștiință forță de lucru și mult caracter. Merită cu prisosință pentru bine Armatei a fi fus cât mai repede pe treptele mai înalte ale ierarhiei”²⁷;

- Din foaia calificativă pe anul 1919 (semnată de lt.-col. Ion Sichițiu, șeful Secției Operațiilor a MCG): „Ofițer superior, distins din toate punctele de vedere, caracter hotărât, voință de fier. Orice calificare i-aș face, ea nu va putea ilustra îndeajuns meritele ce-i revin, grație muncii rodnice și fără preget ce a depus în postul de multă încredere ce-l ocupă, ca șef al Biroului Operațiilor [...] Ofițer de Stat Major de mare valoare. Interesele Armatei reclamă ca lt. – colonel Antonescu să ajungă cât mai curând, repede, la înaltele comandamente la care are tot dreptul să aspire. Îl propun pentru înaintare la gradul de colonel, în mod excepțional, atât în arma sa cât și pe Stat Major, precum și la comanda de regiment”²⁸;

- Din foaia calificativă pe anul 1920 (semnată de general N. Sinescu, inspector Cavalerie): „Lt. – col. Antonescu este un ofițer desăvârșit și merită cu prisosință a înainta în mod excepțional la gradul de colonel, atât pentru Statul Major cât și pe armă. I se poate încredința orice fel de comandă, conducere sau serviciu superior și le va duce pe toate la bun sfârșit”²⁹;

- Din foaia calificativă pe anul 1922/1923 (semnată de colonel adjutant I. Florescu, șeful Diviziunii II din cadrul MStM român): „Colonel Antonescu a făcut serviciul de atașat militar la Paris, de la 30 august 1922 la 1 iulie 1923, iar de la această dată a fost numit atașat militar la Londra. Ofițer de o capacitate militară incontestabilă de care a dat dovadă pe tot timpul războiului [1916-1919] cât și cât timp a comandat Școala de Cavalerie de la Sibiu. Posedă calități remarcabile de caracter, hotărâre, curajul răspunderii și inițiativă. Susține cu energie părerile sale pe care știe să le urmeze cu tenacitate, a fost apreciat în mod strălucit pentru toate serviciile sale i s-au încredințat”³⁰;

- Din foaia calificativă pe anul 1928 (semnată de general C. Lăzărescu, subșeful MStM român): „Este un ofițer de toată valoarea și din toate punctele de vedere”³¹;

- Din foaia calificativă pe anul 1931 (semnată de generalul Moruzi, inspector general Cavalerie): „Ofițer cu calități cu totul excepționale. Pe lângă cunoștințele deosebite, afirmate într-o rodnică carieră, are și neprețuita însușire de a fi și un mare caracter și un ofițer pătruns de sentimente de înaltă morală [...] Perspectivele în care ale acestui ofițer sunt nelimitate”³²;

- Din foaia calificativă pe anul 1932/1933 (semnată de generalul M. Ionescu, cdt. Corpului 1 Armată): „... Dotat cu o cultură superioară militară și generală foarte vastă, înzestrat cu o inteligență foarte pătrunzătoare și cu o voință de fier, de o tenacitate fără seamăn în toate chestiunile care ating interesele superioare ale Armatei, de o putere de muncă cu totul în afară din

²⁶ Ibidem, p. 93.

²⁷ Ibidem, p. 96.

²⁸ Ibidem, p. 100.

²⁹ Ibidem, p. 102.

³⁰ Ibidem, p. 103.

³¹ Ibidem, p. 108.

³² Ibidem, p. 110.

comun și care servesc de strălucit exemplu subalternilor săi, Generalul Antonescu se impune ca unul dintre viitorii mari conducători ai Armatei, atât prin capacitatea sa excepțională, cât și prin patriotismul cu care sacrifică Instituției întreaga sa activitate”³³;

- Din foaia calificativă pe anul 1934/1935 (semnată de generalul I. Sichitiu, cdt. Corpului 1 Armată): „... Este inutil să înfățișez aici, în câteva rânduri, însușirile ostășești și aptitudinile de a comanda ale Generalului Antonescu, ele sunt prea bine cunoscute de toți șefii, prea bine reliefate de trecutul său și prea bine apreciate de către toți cei care l-au avut în subordine sau au avut legături de serviciu cu el [...] Lăsând la o parte temperamentul său care uneori nu poate fi suficient stimat, recunosc la Generalul Antonescu caracterul său hotărât, puterea sa extraordinară de muncă, curajul hotărârilor și al faptelor sale, demnitatea cu care apără prestigiul funcției ce îndeplinește și pe acela al subalternilor săi, dar, mai presus de toate, patriotismul înflăcărat și luminat care îi animă toată ființa sa și care uneori trece dincolo de uzanțe”³⁴;

- Din foaia calificativă pe anul 1936/1937 (semnată de generalul P. Dumitrescu, cdt. Corpului 1 Armată): „Generalul Antonescu comandă Divizia 3-a de Infanterie în mod remarcabil din toate punctele de vedere. Ofițer General, care are toate însușirile, virtuțile și capacitatea, recunoscute de întreaga oștire – ca un strateg emerit, un fin tactician și un organizator de forță. Trecând prin fața ochilor mei toate Corpurile de Armată, în calitate de Inspector General de Armată (2 și 3) – nu am dat peste un statut de serviciu atât de strălucit, ca al Generalului Antonescu. În timp de pace: în toate însărcinările și comenzile avute, de la primul grad până la cel de General, a fost întotdeauna întâiul, ales dintre aleși, satisfăcând cu prisosință și chiar peste așteptări toate misiunile ce i s-au dat. În timp de război [1916-1919]³⁵: a fost inspiratorul și animatorul fără egal al marilor înfăptuiri ce au dus la înfăptuirea idealului național, și pentru care nu avem destule cuvinte pentru a-i fi recunoscători. Datorită probității, modestiei și caracterului său integru, nu a vrut să pună Steaua de General, deși i se oferise la Tisa, înaintea camarazilor săi. Câtă demnitate, câtă cinste ostășească!!!”³⁶.

Activitatea și calitățile de excepție ale Mareșalului Antonescu au impresionat, nu mai puțin, pe militarii străini (francezi, britanici, germani, italieni) cu care el a venit în contact ori care, de-a lungul anilor, în virtutea atribuțiilor pe linie de servicii, l-au avut sub observație³⁷. Așa precum faimosul Birou 2 francez, care, la 28 decembrie 1937, imediat după includerea lui Ion Antonescu în guvernul lui O. Goga (1937-1938), a transmis de la București Parisului un amplu raport despre noul demnitar³⁸. Un capitol special al documentului, intitulat Aprecieri, cuprindea opiniile despre Antonescu ale unora din atașații militari francezi la București (col. Thierry – 1927, col. Delmas – 1934 și 1937). Din „portretul” schițat în octombrie 1927 de col. Thierry, reținem: „Puterea de muncă a colonelului Antonescu face din el unul dintre ofițerii cei mai distinși ai Armatei Române. El este, cu siguranță, egalul celor mai buni ofițeri ai noștri de Stat Major. Inteligență foarte ascuțită, brutalitate, un mare orgoliu, o voință feroce de-a ajunge, acestea sunt, dimpreună cu o extremă

³³ Ibidem, p. 112.

³⁴ Ibidem, p. 116.

³⁵ Pentru perioada respectivă, vezi V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Ion Antonescu și Războiul de Reîntregire a Neamului*, ediția a II-a revăzută, Focșani, Editura Pallas, 2006, *passim*.

³⁶ V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Ion Antonescu, militar și diplomat*, p. 119.

³⁷ În cursul Războiului din Est la Cabinetul Militar s-au întocmit și se păstrează în arhive mai multe dosare reunind probe reprezentând aprecieri și opinii ale aliaților din Axă despre personalitatea Mareșalului și rolul României în conflict.

³⁸ Apud Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 352-354.

xenofobie, trăsăturile esențiale ale acestei curioase figuri. El trebuie să fie tratat cu multă prudență; nu este sigur”³⁹. La rândul său, col. Delmas îl considera în 1934 pe Antonescu drept „fiu spiritual” al Mareșalului Prezan; a fost șef al Biroului Operațiilor în 1916-1918, iar, în 1919, a organizat în mod „strălucit” marșul trupelor române asupra Budapestei. Rămăsese „în plină vigoare fizică” și „energie”, atestând „o frumoasă inteligență”; „trece – spunea Delmas, în continuare – drept un ofițer fanatic, dotat cu o mare putere de muncă, autoritar și tranșant, șovin, foarte rezervat față de străini, inclusiv francezi”⁴⁰; același, în noiembrie 1937, îl aprecia așa cum era – „un șef de valoare excepțională”⁴¹.

În acest cadru, nu poate scăpa atenției „portretul” stabilit în temeiul examenului grafologic al scrisului Mareșalului Antonescu, de către dl. Andrei Fortunescu în 1991:

„Semnătura lui **Ion Antonescu** exprimă înainte de toate o energie nestăvilită, suport pentru o activitate susținută, ce nu-și îngăduie răgazuri pentru reflecții subtile ori reverii romantice.

Grafismul dezvăluie un spirit cultivat, dar care nu înțelege să se oglindească pe sine însuși, relevă o voință formidabilă, capabilă să domine, dar, în același timp, să se constituie într-un scut protector pentru alții. Literele preponderent unghiulare vorbesc despre asprimea unei persoane ce nu este dispusă să facă concesii, nici sieși, nici altora.

Raporturile poziționale și dimensiunile dintre majuscula **G** (din compoziția abrevierii cuvântului General) și majuscula **A** prin care începe numele reflectă respectul deosebit pe care scriptorul îl acordă autorității, mărturisind totodată credința acestuia, potrivit căreia o persoană ce poartă girul puterii trebuie să-și restrângă la maximum orgoliile ce-l animează ca simplu individ. Față de impozantul **G**, **A**, cu ovalul său reținut, modest, sobru, îl reprezintă pe **Antonescu – omul!**”⁴²

S-a afirmat, eronat, că Mareșalul Antonescu ar fi fost aliatul uitat al lui Adolf Hitler⁴³. Poate înainte de-a se fi cunoscut, dar nicicum și nicicând în perioada alianței militar-politice (noiembrie 1940 – august 1944)⁴⁴, când s-au întâlnit de 20 de ori⁴⁵, în cursul cărora Mareșalul s-a dovedit consecvent incomod, departe de-a fi fost un ... aliat „cuminte” al Führerului. Este un fapt care se degajă tranșant din toate stenogramele păstrate și a fost relevat de către toți martorii prezenți la

³⁹ Ibidem, p. 353.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem, p. 354.

⁴² Ibidem, p. 292-293.

⁴³ Cercetătorul britanic Dennis Deletant, un nespecialist recunoscut în istoria celui de-al doilea război mondial, chiar și-a intitulat una dintre cărțile sale recente în acest sens (cf. *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său, 1940-1944*, traducere Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 2008, 397 p.), cu intenția de a „dezvălui” că Mareșalul României ar fi fost ... neglijat până acum pentru responsabilitățile sale la holocaustul nazist, fiind într-o privință, dimpotrivă, chiar ... inițiator, opinie aberantă și deformatoare a realității istorice.

⁴⁴ Despre amploarea și limitele colaborării româno-germane în 1940-1944 vezi, mai ales, Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1994; Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, București, Editura Enciclopedică, 2000; Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

⁴⁵ Vezi Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 243-244.

întrevederile Hitler-Antonescu, în primul rând de celebrul Paul Otto Schmidt (translatorul Führerului), Mihail Sturdza, ministrul român de Externe (1940) sau Gh. Barbul (translatorul și secretarul lui Antonescu). Schmidt, de pildă, le declara americanilor după război: „... Toate conferințele [lui Hitler] cu ungurii și românii au atins problema Transilvaniei ... În special Mareșalul Antonescu nu obosea niciodată, afirmând că românii erau de origine romană, că România era o țară europeană, o insulă europeană în marea slavă și că Transilvania era stânca cea mai mare a insulei”⁴⁶. În ceea ce-l privește, Mihail Sturdza a reținut că, de la primele contacte, la Berlin în 22-23 noiembrie 1940, Antonescu i-a prezentat liderului nazist o „elocventă și bine documentată protestare privitoare la Arbitrajul de la Viena”⁴⁷. În sfârșit, Gh. Barbul, care de regulă era nelipsit de la convorbirile Antonescu-Hitler, avea să-și reamintească după război, în memoriile sale de circulație internațională: „... Am găsit [în aprilie 1943] pe Hitler aruncând flăcări. El striga: <<Trădare!>>. Mareșalul putea să vadă cu ochii lui ce însemna un acces de furie a Führerului. Cuvintele lui, al căror sens Antonescu nu reușea să-l înțeleagă decât în mod fragmentar, din cauza imposibilității lui Schmidt de a le traduce la o astfel de viteză, zburau prin cameră, ca obiecte aruncate în capul românului. România ar fi compromis grav șansele războiului: ca în 1917 când Sixte de Bourbon, ducându-se în lagărul inamic să negocieze, într-un moment când adversarii Germaniei, epuizați de eforturile lor, se gândeau la pace, tot astfel Mihai Antonescu ar fi deschis ochii Occidentalilor asupra slăbiciunii lui Festung Europa. Pentru a susține acuzațiile lui, Hitler agita în mână dreaptă o foaie de hârtie. Era, după cum afirma el, o telegramă a Departamentului de Stat, semnată de Cordell Hull, descifrată de serviciile germane. Destinatarii erau miniștrii Statelor Unite din capitalele țărilor neutre din Europa. <<Susțineți inițiativa lui Antonescu – glăsuia textul>>. România se pusese astfel în fruntea unei mișcări de trădare în Europa. Mihai Antonescu o mărturisea singur în memoriul dat lui [Manfred von] Killinger. Pentru a păstra încrederea Reichului, Mareșalul trebuia să renunțe la colaborarea vicepreședintelui de Consiliu și să recheme de urgență pe șefii de misiune de la Berna și Madrid, care serviseră ca instrumente ale lui Mihai Antonescu”⁴⁸. Cât în ce privește situația, imposibil imaginat, a unui Antonescu redus la tăcere în fața Führerului, N. Steinhardt a consemnat dimpotrivă în Jurnalul său: „Despre Antonescu însă nu pot să nu arăt că, oricum, singurul în toată Europa a cuteza să i se opună lui Hitler [...] Dârz, cu modestia cuvenită, a scăpat de la moarte câteva sute de mii de suflete de evrei”. Se desprinde, cât de colo, că Mareșalul Antonescu a știut să se impună pentru a i se recunoaște statutul: **al III-lea om al Axei, după Hitler și Mussolini, cel puțin pe continentul european!** Iar ascensiunea lui pe locul secund, după căderea „Ducelui”, n-a putut fi de nimeni și nicicum blocată. Fie numai având în seamă o atare dispoziție în ierarhia Axei, și este de ajuns a conchide că Antonescu n-a avut cum să-și joace rolul de **aliat uitat** al lui Hitler, cum sugerează autorii de serviciu sau propovăduitorii (aberantei) corectitudinii istorice. Antonescu, așadar, n-a fost nici aliat uitat, dar nici unul de anvergură al celui de-al III-lea Reich, pentru care a optat nu după propriile-i impulsuri și convingeri, ci, pur și simplu, **datorită realităților** anului 1940, devenind *volens/nolens* **aliatul lui Hitler, iar nu vasalul acestuia**, în condiții geopolitice concrete, care impuneau respingerea în forță a imensului pericol reprezentat de URSS, mai cu seamă în urma agresiunii barbare care consfințise debutul prăbușirii României Mari. Despre toate acestea, Mareșalul avea să detalieze în nenumărate dispoziții și declarații, precum în Ordinul de zi adresat luptătorilor de pe front la 1 ianuarie 1944: „... În zilele

⁴⁶ Ibidem, p. 242.

⁴⁷ Ibidem, p. 241.

⁴⁸ Gh. Barbul, *Mémorial Antonescu. Le III-e homme de l'Axe*, I, Paris, Éditions de la Couronne, 1950, p.186-187.

trăite de voi, de noi și de părinții noștri, în ultimii 120 de ani, de la 1820 la 1940, Țările Românești au fost de nenumărate ori invadate și ocupate, dominate și exploatare, sărăcite și umilite, jefuite și ciuntite de oștile rusești. Reamintesc tuturor că 1828, 1848, 1853-1854, 1877-78, 1916-18, 1940-41 sunt pumnale înfipite, numai într-un veac, în ultimul veac, în inima și în mândria românească, în cinstea și în glia strămoșească. Luați aminte și nu uitați. Nu uitați și nu vă temeți că veți putea fi pedepsiți fiindcă vă faceți datoria. Fiți încredințați că este pe pământ o justiție supremă. Noi nu vom putea fi pedepsiți de această justiție fiindcă, fiind provocați, umiliți și ciunțiți în 1940, am călcat în 1941 pământul altora pentru a libera pe al nostru. Noi nu am fi atacat niciodată pe nimeni dacă 3 milioane de frați nu ar fi fost luați în robie și dacă Basarabia și Bucovina noastră nu ne-ar fi fost zmulse într-un moment când Europa s-a găsit la o răspântie fatală, când nimeni nu ne-a putut sări în ajutor (subl. ns.)⁴⁹. Ceea ce, la 6 februarie 1943, deci de îndată după eșecul de la Stalingrad, Antonescu transmisese unităților operative din regiunea frontului, și cu acest îndemn: „... Dacă nu contribuim cu toate puterile noastre la lupta aliaților noștri pentru a înfrânge comunismul și pe ruși, nu putem să asigurăm nici viața copiilor noștri, nici existența țării noastre. De aceea, să luptăm cu toată hotărârea acolo unde ne găsim, spre a feri țara de cotropire și la vremea ce va veni să fim gata a înfrânge dușmanul nostru de moarte [...] Dacă vrem să reconstruim o Românie Mare trebuie să o merităm prin lupte și prin sacrificii”⁵⁰

Indiferent de orice intenții și inițiative nenorocite ce i s-au atribuit în epocă ori continuă a-i fi imputate, Ion Antonescu, cel de-al III-lea Mareșal al României după 22 august 1941, rămâne indiscutabil singurul lider politic și militar de la București capabil a pregăti, declanșa și purta Războiul din Est (1941-1944), alături de Germania și aliații ei, împotriva URSS și a Națiunilor Unite. Un război condus, înainte de orice și mai presus de toate, **pentru refacerea României Mari și zdrobirea comunismului**⁵¹.

A eșuat, nu numai în încheștarea militară pe Frontul de Est, ci și în urma combinațiilor de „doi bani” ale forțelor patriotice interne, triumfătoare la 23 august 1944, dar numai pentru moment, dat fiind că fără un răgaz confortabil acestea aveau să-i succedă Mareșalului, în închisori și lagăre, în „proces” și în fața plutoanelor de execuție, iar, numai în cazurile cele mai ... fericite, pe căile Exilului. Printr-o mișcare total nesăbuită și în urma unei cotituri nenorocite, nicidecum istorice, România a devenit **un stat ocupat**, iar învingătorul de moment, mai cutezător și obraznic decât de regulă, **a impus modificarea regimului social-politic, comunizarea după modelul moscovit-asiatic!**

În atare împrejurări, Mareșalul Antonescu și unii dintre colaboratorii săi au căzut sub gloanțele plutonului de execuție, la 1 iunie 1946.

Cu demnitate, Antonescu dovedind magistral că, așa după cum trăise, știuse să moară pentru România, căreia, de altfel, i-a închinat și ultimele sale cuvinte.

Convins fiind, fără nici o îndoială, că nu se sfârșise TOTUL, din moment ce abia începuse POSTERITATEA, care poate să-i fie pe alocuri nefavorabilă ori fals lustruită, dar NUMAIDECÂT DREAPTĂ ȘI CUMPĂTATĂ finalmente! Ceea ce nu se poate spune pentru moment: CÂND sau DE CÂND?

Iar, pentru a încheia, să consemnăm că Mareșalul, declanșând și purtând războiul pentru România Mare, a ajuns – independent de toate eforturile și previziunile sale – a ajuns

⁴⁹ Arhivele Naționale ale României, Arhivele Istorice Centrale, București, fond Cabinetul Militar, dosar 54/1944, f. 5.

⁵⁰ Apud Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, p. 303-304.

⁵¹ Academia Română, *Istoria Românilor*, IX, 1940-1947, coordonator acad. Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008, *passim*.

în cea mai grea situație a existenței sale și a românismului în ansamblu: să se bată, în funcție de evoluția ostilităților generale, NU PENTRU DREPTURILE, CI PENTRU EXISTENȚA ȚĂRII SALE, grav periclitată de vecinătatea colosului comunist de la Răsărit!

333
CĂRȚI DE ȘI DESPRE
MAREȘALUL ION ANTONESCU,
DESPRE ROMÂNIA ÎN EPOCA CELUI
DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL¹

- 1 – Ion Antonescu, *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, București, 1919.
Reeditări: București, Editura Clio, 1990; 2 vols., Iași, Editura Moldova, 1991.
- 2 – Gheorghe Tătărescu, *Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord*, Craiova, [1940].
- 3 – General Ion Antonescu, *Temelia statului național-legionar. 6 septembrie 1940 – 6 octombrie 1940*, București, 1940.
- 4 – Idem, *Apelul către femeia română și alte apeluri și cuvântări de Generalul ... și Horia Sima*, Făgăraș, 1940.
- 5 – Idem, *Zum Aufbau des Legionaren Rumäniens*, București, 1940.
S-a tipărit în mai multe limbi străine.
- 6 – *Il Maresciallo Antonescu*, Craiova, Rotogravura Scrisul Românesc, [1941].
- 7 – Idem, *Declarațiile d-lui General ... făcute presei*, București, 1941.
- 8 – Idem, *Lozinci rostite de ...*, București, 1941.
- 9 – Idem, *Cuvânt către prefecți, de d-l Mareșal ...*, București, 1941.
- 10 – Idem, *Cuvânt de lămurire către Țară, al d-lui...*, Piatra Neamț, 1941.
- 11 – Idem, *Cuvânt și faptă. Cuvântări rostite de ... Înfăptuirile Guvernului. 6 septembrie – 31 decembrie 1940*, București, 1941.
- 12 – Idem, *Generalul ... către Țară. 6 septembrie 1940 – 22 iunie 1941*, București, 1941.

¹ Vezi, cel mai recent, un examen și considerații privind istoriografia problemelor România și al doilea război mondial, rolul și locul Mareșalului Ion Antonescu în Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor. 1919-1939*, București, Editura Mica Valahie, 2007, p. 491-550; Gh. Buzatu, în *Istoria Românilor, IX, 1940-1947*, coordonator Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXVII-LXX și *infra* în prezentul volum (cap. I).

13 – Idem, *Către Români. Chemări – Cuvântări – Documente. La o răscruce a istoriei*, București, 1941.

14 – Idem, *Îndemnuri românești*, București, 1941.

15 – Idem, *Sfintele noastre drepturi. Din cuvântările Domnului Mareșal ...*, *Conducătorul Statului Român*, I, București, 1941.

16 – Idem, *Pentru salvarea Patriei. Îndemnuri către fiii Țării. 20 ianuarie – 24 ianuarie [1941]*, București, 1941.

17 – Maria Antonescu, *Cuvinte...*, București, 1942.

18 – Mihai Antonescu, *Sfintele noastre drepturi*, II, București, 1941.

19 – Idem, *Basarabia se răzbună*, București, 1941.

20 – Idem, *Războiul Sfânt. Cuvânt către Români rostit la Radio în ziua de 22 iunie 1941*, București, 1941.

21 – Idem, *Pro Germania*, București, 1941.

22 – Idem, *Închinare eroilor desrobitori*, București, 1941.

23 – Idem, *Pentru Basarabia și Bucovina. Îndrumări date administrației desrobitoare*, București, 1941.

24 – Idem, *În serviciul Justiției românești. Patru luni de activitate la Ministerul Justiției. Reforma Justiției românești*, București, 1941.

25 – Idem, *Adolf Hitler. Sărbătoarea Germaniei*, București, 1941.

26 – Idem, *Ziua Biruinței*, I, *Cuvânt la Radio, la sărbătorirea intrării armatelor române și germane în Capitala Bucovinei și a Basarabiei, 19 iulie 1941*; II, *Cuvânt la Radio pentru ostașii răniți, 21 iulie 1941*, București, 1941.

27 – Idem, *Înfăptuirile guvernării de un an a Mareșalului Ion Antonescu (6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1941). Expunerea d-lui Profesor ..., f.l., 1941.*

28 – * * * *Mareșalul Ion Antonescu, Conducătorul României*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1941.

Vezi *infra* [30] edițiile în limbi străine, 1942.

29 – Căpitan Ion Constantinescu, *Conducătorul*, București, 1941.

- 30** – * * * *Marschall Ion Antonescu, Rumäniens Staatsführer*, Bukarest, Luceafărul, 1942, 192 p. – ilustrații
 - *Il Maresciallo Ion Antonescu, „Conducător” della Romania*, Craiova, Scrisul Românesc, 1942, 189 p. + ilustrații
 - *Le Maréchal Ion Antonesco, „Conducător” de la Roumanie*, Craiova, Scrisul Românesc, 1942, 189 p. + ilustrații.
- 31** – Prof. Ioan T. Andreianu, *Conducătorul*, Cuvântare ținută la Seminarul „Veniamin Costache”, Iași, 1942.
- 32** – General Nic. Sc. Stoenescu, *Pentru ce luptăm?*, București, 1941.
- 33** – General rez. Patre I. Vasilescu, *În ritmul vremii și slujba neamului. Frânturi de suflet și de gândire, din epoca de sbucium 1940-1941*, București, [1941].
 Articole din presă, inclusiv *Mareșalul Ion Antonescu*, p.95-96.
- 34** – Nicodim, Patriarhul României, *Cuvântul Bisericii pentru Războiul Sfânt*, București, 1941.
- 35** – Irineu Mihălcescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Preoțimea și Războiul Sfânt contra hidrei bolșevice. Pastorală*, Iași, 1941.
- 36** – Constantin-Virgil Gheorghiu, *Ard malurile Nistrului. Mare reportaj de război din teritoriile desrobite*, cu o prezentare de Tudor Arghezi, București, 1941.
 Vezi și edițiile ulterioare: București, Editura Gee, 1993; 2008.
- 37** – * * * *Războiul nostru sfânt... Acte și documente. 22-25 iunie 1941*, București, 1941.
- 38** – Președinția Consiliului de Miniștri, *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, vols.1-2, București,
 Lucrarea s-a reeditat: dr. Serafim Duicu, ed., *Ion Antonescu și „Garda de Fier”, I*, Târgu-Mureș, 1991; prof. univ. dr. Ioan Scurtu, *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, vols. 1-2, București, 1992.
- 39** – * * * *Sânge românesc pentru lumea nouă*, colecție editată la Imprimeria Națională din București(1941-1942). Din colecție:
 - *Trecerea Prutului*;
 - *Trecerea Nistrului*;
 - *Odessa*;
 - *Crimeea și Marea de Azov*.
 Vezi și edițiile în limbi străine:
 - *Sangue romeno per la Nuova Europa. La Romania in guerra nella stampa italiana*, Bukarest, 1942, XIV – 225 p. și 8 planșe color.
 - *Rumäniens heiliger Krieg im Spiegel der deutschen Presse*, Bukarest, 1942, XV – 239 p. și 8 planșe color.
 Vol. III (*Odessa*) indică pe PAN. M. VIZIRESCU.

- 40 – * * * *La Roumanie dans la Guerre. L'effort financier*, Bucarest, 1942.
- 41 – * * * *Ruines et massacres bolchéviques. Bessarabie et Bukovine*, Craiova, f.a., text – 45 planșe.
- 42 – Primăria Municipiului Odessa, *În slujba țării. Un an de gospodărie românească la Odessa. 16 octombrie 1941 – 16 octombrie 1942*, Cuvânt înainte de Gherman Pânteia, primarul Odessei, Odessa, 1942/1943.
- 43 – Mihai Antonescu, *Pro Italia*, București, 1942.
- 44 – Idem, *În serviciul Țării*, I, București, 1942.
- 45 – Idem, *Pentru pământul strămoșesc*, București, 1942.
- 46 – Idem, *Armata noastră, mândria noastră ... Cuvântare*, București, 1942.
- 47 – Idem, *România în Europa de mâine*, București, Universul, 1942.
- 48 – Idem, *Doi ani de guvernare. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1942*, București, 1942
S-a publicat și în limbile franceză, germană și italiană, precum, de ex., *Deux années de Gouvernement (6 septembre 1940 – 6 septembre 1942)*, Bucarest, 1942.
- 49 – Dr. I. Popa, *Geniul și personalitatea Mareșalului Antonescu, Conducătorul Statului Român*, Iași, 1942.
- 50 – Constantin-Virgil Gheorghiu, *Am luptat în Crimeea. Reportaj de război*, București, 1942.
- 51 – Guvernământul Basarabiei, *Basarabia desrobită. Drepturi istorice. Nelegiuiri bolșevice. Înfăptuiri românești*, Prefață de Mihai Antonescu, București, 1942.
- 52 – Gh. I. Brătianu, *Cuvinte către Români*, București, 1942.
- 53 – Generalul Radu R. Rosetti, Membru al Academiei Române, *Războiul pentru reeliberarea Bucovinei și Basarabiei*, București, 1942.
[Extras din Analele Academiei Române, *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, t.XXIV, mem.16 – Comunicare făcută în ședința publică din 20 martie 1942].
- 54 – General Virgil Economu, *Războiul nostru sfânt*, București, 1942.
- 55 – General G. Potopeanu, *Contribuția Armatei Române în actualul război*, București, 1943.

- 56 – Harald Laeuen, *Marschall Antonescu*, [Essen], Essener Verlagsanstalt, 1943.
- 57 – Anastase N. Hâciu, *Evreii în Țările Românești*, cu o prefață de prof. S. Mehedinți, București, Tip. Cartea Românească, 1943.
- 58 – G. I. Brătianu, *Le Bessarabie. Droits nationaux et historiques*, Bucarest, 1943.
Reeditări: București, Editura Semne, 1995.
Traducere: ediție Florin Rotaru, București, Editura Semne, 1995.
- 59 – *Trei ani guvernare. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1943*, București, 1943.
Cu un *Apel către Români*, datat 6 septembrie 1943, semnat *Mareșal Antonescu*, după trei ani de „luptă grea și de muncă trudnică în serviciul Țării și al Istoriei”.
- 60 – General Ion Manolescu, *Pe urmele Războiului*, București, 1943.
- 61 – P. Baziliu, *La Prut și înainte peste Nistru. Impresii de război*, București, 1943.
- 62 – Teodor Geantă, *Pe urmele străbunilor. Minuni ostășești din Răsboiul Sfânt*, București, 1943.
- 63 – Theodor Vlădescu, *Mareșalul, națiunea, statul, monarhia*, București, 1944.
- 64 – Grigore Gafencu, *Préliminaires de la Guerre à l'Est. De l'accord de Moscou (21 août 1939) aux hostilités en Russie (22 juin 1941)*, Fribourg, W. Egloff, 1944.
Numeroase ediții în limbile de circulație internațională, iar finalmente a fost publicată și la București (1996).
- 65 – * * * *Cum s-a produs lovitura de stat de la 23 August 1944. Rolul Suveranului. Declarațiile Domnilor: Iuliu Maniu, C. Titel Petrescu, Lucrețiu Pătrășcanu și C. I. Brătianu. Senzaționalele dezvăluiri făcute de un ofițer britanic aruncat cu parașuta în România pentru a duce tratative cu opoziția română*, București, 1944.
- 66 – Nicodim, Patriarhul României, *Pastorală cu prilejul încheierii Armistițiului între România și Marii Aliați din 23 August 1944*, București, 1944.
- 67 – Petre Mihail Mihăilescu, *România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră*, București, 1944.
- 68 – *Armata 1 Română în Campania din Vest. 23 august 1944 – 9 mai 1945*, București, 1945.
Reeditare: 1999.
- 69 – Hugh Seton-Watson, *Eastern Europe between the Wars, 1918-1941*, New York, Cambridge University Press, 1945.
- 70 – * * * *Ce au făcut criminalii de război*, București, 1945.

Broșură de propagandă.

71 – Grigore Gafencu, *Derniers jours de l'Europe. Un voyage diplomatique en 1939*, Fribourg – Paris, Egloff, 1946.

Editată în limba română: București, 1992.

72 – Godell, *Scene și desene de la Tribunalul Poporului*, București, 1946.

73 – [România – „Tribunalul Poporului”], *Procesul marei trădări naționale. Stenograma desbaterilor de la Tribunalul Poporului asupra Guvernului Antonescu*, București, Editura „Eminescu” S.A., 1946.

[Ediție totalmente falsificată, inutilizabilă privind „procesul” înscenat echipei Mareșalului Ion Antonescu la București, 6-17 mai 1946].

Reeditare: Ioana Cracă, ed., *Procesul lui Ion Antonescu*, București, 1995.

74 – Galeazzo Ciano, *The Ciano Diaries. 1939-1943*, edited by Hugh Gibson, New York, 1946.

Vezi și edițiile în limbile italiană (1946), franceză (1949) sau română (1998).

75 – Ministerul Informațiilor, *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948.

Se acordă prioritate absolută în ce privește retragerea din circulație a lucrărilor semnate de Ion și Mihai Antonescu.

Ulterior, lista publicațiilor interzise a cunoscut diverse ediții: *Publicațiile scoase din circulație până la 1 iunie 1946*, ediția a II-a, Alba Iulia, Fronde, 1994; Paul Caravia, coordonator, *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 55-57 (pentru Ion și Mihai Antonescu)].

76 – Matatias Carp, ed., *Cartea neagră. Fapte și documente. Suferințele evreilor din România*, vols. I-III, București, Socec & Co./SAR Dacia Traiană, 1946-1948.

Ediția a II-a – București, 1996.

77 – Winston S. Churchill, *The Second World War*, 6 vols., London, Cassell, 1948-1954.

Vezi și ediția franceză: *Mémoires sur la Deuxième Guerre mondiale*, I-VI, Paris, Plon, 1948-1954.

78 – Renato Bova Scoppa, *Colloqui con due dittatori*, Roma, Ruffolo, 1949.

79 – Gheorghe Barbul, *Mémorial Antonescu. Le III-e Homme de l'Axe*, I, Paris, Éditions de la Couronne, 1950, 215 p.

Ediții ulterioare, inclusiv textul integral:

- *Memorial Antonescu. Al treilea om ale Axei*, traducere și note de Sanda-Maria Ardeleanu și Mihail-Constantin Ardeleanu, ediție V. F. Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1992, 191 p.

- Ediția a II-a integrală, traducere George Miclăuș, București, Editura Pro Historia, 2001, 295 p.

80 – Arthur Gould Lee, *Crown Against Sickle. The Story of King Michael of Rumania*, London – New York, Heinemann, 1950.

Traducere în limba română.

81 – 1950-2008: I. Antonescu în dicționare și enciclopedii:

- *Chamber's Encyclopaedia*, vol. 12, London, 1950, p. 54; *Bolșaiia Sovetskaia Ențiklopediia*, vol. 2, ed. a II-a, Moskva, 1950, p. 525 (*ibidem*, 2, ed. a III-a, Moskva, 1970, p. 93); *Enciclopedia Hoepli*, 1, Milano, 1955, p. 272-273; *Malaia Sovetskaia Ențiklopediia*, vol. 1, ed. a III-a, Moskva, 1958, p. 447; *Encyclopaedia Britannica*, 2, Chicago-London-Toronto, 1958, p. 82; *Dizionario Enciclopedico Sansoni*, 1, Firenze, 1959, p. 181; *Grand Larousse Encyclopédique en dix volumes*, 1, Paris, 1960, p. 470; ed. 1993, vol. 1, p. 160; *Bonniers Lexikon*, vol. 1, Stockholm, 1961, p. 593; *Sovetskaia Istoriceskaia Ențiklopediia*, vol. 1, Moskva, 1961, p. 630; *Das Bertelsmann Lexikon*, vol. 1, 1961, p. 162; *Dictionnaire usuel Quillet-Flammarion*, Paris, 1963, p. 82; *Mala Ențiklopedija Prosveta*, Beograd, 1968, p. 61; *Nouveau Petit Larousse*, Paris, 1968, p. 1 125; *The Encyclopedia Americana*, vol. 2, New York, 1969, p. 80; *Nouveau Larousse Universel*, vol. 1, Paris, 1969, p. 85; *Meyer Enzyklopädisches Lexikon*, vol. 2, Mannheim-Wien-Zürich, 1971, p. 354; *Encyclopaedia Judaica*, vol. 3, Jerusalim, 1972, p. 162-163; *Leksykon PWN*, Warszawa, 1972, p. 44; *Webster's Biographical Dictionary*, Springfield, 1974, p. 54; *Ukrainskaia Sovetskaia Ențiklopediia*, vol. 1, Kiev, 1978, p. 210; *The Simon and Schuster Encyclopedia of World War II*, New York, 1978, p. 22; David Mason, *Who's Who in World War II*, London, 1978, p. 13; John Keegan, ed., *Who's Who in World War II*, New York, 1978, p. 30; *The New Encyclopaedia Britannica*, 1, Chicago-London-Toronto, 1979, p. 429; Alan Palmer, *The Penguin Dictionary of Twentieth Century History*, New York, 1979, p. 18; *Meyers Grosses Taschenlexikon in 24 Bänden*, vol. 2, Mannheim-Wien-Zürich, 1981, p. 81; Don McCombs, Fred L. Worth, *World War II Super Facts*, New York, 1983, p. 17-18; Marcel Baudot și colaboratori, eds., *The Historical Encyclopedia of World War II*, New York, 1984, p. 20; *Encyclopedia of the Second World War*, London, 1989, p. 20; David M. Brownstone, Irene M. Franck, *Dictionary of 20th Century History*, New York – London, 1990, p. 17; *Sovetskaia voennaia Ențiklopediia*, vol. 1, ed. a II-a, Moskva, 1990, p. 169; Peter Teed, *A Dictionary of Twentieth Century History, 1914-1990*, Oxford-New York, 1992, p. 18; Michel Mourre, *Dictionnaire Encyclopédique d'Histoire*, vol. 1, nouvelle édition, Paris, 1993, p. 273; *Dicționar enciclopedic*, vol. 1, București, 1993, p. 85; *Hutchinson Pocket Dictionary of 20th Century World History*, London, 1993; *The Hutchinson Dictionary of World History*, London, 1994, p. 28; *Dicționarul enciclopedic român*, vol. 1, București, 1962, p. 146; *Dicționar enciclopedic*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 85; Teșu Solomovici, *Mareșalul Antonescu – Erou, martir sau criminal de război. Un colocviu virtual*, ed. I-II, București, Editura Teșu, 2007-2008; Șerban N. Ionescu, *Who Was Who in Twentieth Century Romania*, Boulder/New York, 1994²; Ian V. Iogg, *Dicționarul celui de-al doilea război mondial*, București, 2007; Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română în al doilea război mondial (1941-1945). Dicționar enciclopedic*, București, 1999; Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, București, 1997; David Masson, *Who's Who in World War II*, London, 1978, p.13; Pierre Milza și colaboratori, *Dizionario dei fascismi*, Milano, Bompiani, 2002, p. 8-10; A. Axelrod, C. Phillips,

² Vezi și ediția în limba română: *Dicționarul panoramic al personalităților din România. Secolul XX*, București, Editura Victor Frunză, 2006).

Dictatori și tirani, traducere, București, f.a.; Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, 2007, p. 24-27; Stan Stoica, coordonator, *Dicționar biografic de istorie a României*, București, 2008, p. 27-29.

82 – Dr. Henry Picker, Hrsg., *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier, 1941-42*, Bonn, Athenäum-Verlag, 1951.

83 – Paul Otto Schmidt, *Hitler's Interpreter*, Melbourne – London – Toronto, Heinemann, 1951.

Numeroase traduceri, inclusiv în limba română, în „Almanahul Flacăra”, 1974.

84 – Ion Gheorghe, *Rumaniens Weg zum Satellitenstaat*, Heidelberg, K. Vowinckel Verlag, 1952.

Traducere: *Un dictator nefericit: Mareșalul Antonescu (Calea României spre statul-satelit)*, ediție, Stelian Neagoe, București, 1996.

85 – D. G. R. Șerbănescu, *Ciel rouge sur la Roumanie*, Paris, SIPUCO, 1952.

86 – John A. Lukacs, *The Great Powers and Eastern Europe*, New York, American Books Co., 1953.

87 – Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumanischen Beziehungen 1938-1944*, ediția I, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag, 1954; ed. a II-a, Wiesbaden, 1965.

Traducere: *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1994; 2007.

88 – Alexandre Cretzianu, Alexandre, *La politique de la paix de la Roumanie à l'égard de l'Union Soviétique*, Paris, 1954.

89 – Idem, editor, *Captive Rumania: A Decade of Soviet Rule, 1945-1955*, New York, Praeger/ London, Thames and Hudson, 1956.

90 – Kurt von Tippelskirch, *Istoriia vtoroi mirovoi voyny*, traducere, Moskva, 1956.
Ediția originală: Bonn, 1951.

91 – Hans Friessner, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien und Hungarn*, Hamburg, Holsten-Verlag, 1956.
Fragmente traduse în revista „Magazin istoric”.

92 – Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, I-II, ediție Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995³.

³ Lucrarea lui Constantin I. Kirițescu, faimosul autor al trilogiei consacrate anterior marii epopei naționale din 1916-1919 (cf. *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, I-III, București,

93 – Maxime Mourin, *Le drame des états satellites de l'Axe, de 1939 à 1945*, Paris, Payot, 1957.

94 – Alexandre Cretzianu, *The Lost Opportunity*, London, J. Cape, 1957.

Traducere: *Ocazia pierdută*, ediție V. F. Dobrinescu, postfață de Sherman David Spector, Iași, 1995.

Versiunea definitivă a memoriilor diplomatului: *Relapse into Bondage: Political Memoirs of a Romanian Diplomat. 1918-1947*, editor Sherman David Spector, Iași – Oxford – Portland, 1998.

Despre A. C.: Eugen Stănescu și colaboratori, *Alexandru Cretzianu. Un diplomat de carieră în misiune pentru pregătirea ieșirii României din Axă*, Ploiești, Societatea Mihai Viteazul – Editura Mectis, 1999.

95 – Alexander Dallin, *Odessa, 1941-1944. A Case Study of Soviet Territory under Foreign Rule*, Santa Monica, Rand, 1957.

Reeditare: Iași – Oxford – Portland, 1998.

96 – Ministerul Afacerilor Externe al URSS, *Corespondența Președintelui Consiliului de Miniștri al URSS cu președinții SUA și cu primii miniștri ai Marii Britanii în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1941-1945, I-II*, traducere, București, 1958.

97 – Sabin Manuilă, Wilhelm Filderman, *The Jewish Population in Romania during World War II/ Populația evreiască din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, eds. Kurt W. Treptow and Larry Watts, Iași, The Romanian Cultural Foundation, 1994.

Reeditarea studiului tipărit în 1958 la Roma și la New York.

98 – Ion Cupșa și colaboratori, *Contribuția României la războiul antihitlerist (23 august 1944 – 9 mai 1945)*, București, Editura Militară, 1958.

99 – P. N. Pospelov, ed., *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voiny Sovetskogo Soiuzu, 1941-1945*, 6 vols., Moskva, 1960-1965.

Istoria oficială a prezenței și participării URSS la conflagrația secolului.

100 – A. M. Samsonov, *Stalingradskaia bitva*, Moskva, Nauka, 1960.

101 – Friedrich Paulus, *Stalingrad*, Paris, Fayard, 1961.

102 – N. I. Lebedev, *Rumyniia v gody vtoroi mirovoi voiny*, Moskva, IMO, 1961.

103 – James Dugan, Carroll Stewart, *Ploiești. The Great Ground-Air Battle of 1 August 1943*, New York, Random House, 1962.

edițiile 1922-1924, 1926-1927 și 1989), a fost terminată în 1956, dar, fiind confiscată de Securitate, nu a putut vedea lumina tiparului decât la data indicată.

104 – Andreas Hillgruber, *Südost-Europa im zweiten Weltkrieg. Literatur-bericht und Bibliographie*, Frankfurt-am-Main, 1962.

105 – Pamfil Șeicaru, *Istoria Partidelor Național, Țărănist și Național Țărănist*, I-II, Madrid, Editura Carpații, 1963.

106 – R. I. Malinovski, ed., *Iassko-Kişinevskiie Cannae*, Moskva, Nauka, 1964.

107 – Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien 1944*, Darmstadt, Wehr und Wissen Verlagsgesellschaft MBH, 1964.

108 – Gh. Matei, Gh. Zaharia și colaboratori, *Ecoul internațional al insurecției române și al participării României la războiul antihitlerist*, București, Editura Militară, 1964.
Lucrarea nu s-a difuzat.

109 – Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941 – 23 august 1944*, Madrid, Editura Carpați/Traian Popescu, 1965.
Ulterior, alte trei ediții, revăzute și adăugite, la Madrid (ediția a II-a, 1986) și Iași, edițiile III și IV – Editura Fides, 1997-1998.

110 – V. Anescu, Constantin Antip, Eugen Bantea, I. Cupșa și colaboratori, *România în războiul antihitlerist. 23 august – 9 mai 1945*, București, Editura Militară, 1966.

111 – Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Alba Iulia – Paris, 1994.
Ediția originală, în limba română, Rio de Janeiro – Madrid, Editura Dacia, 1966, urmată de numeroase traduceri (engleză, italiană etc.).

112 – Andreas Hillgruber, Hrsgb., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, I, 1939-1941; II, 1942- 1944, Frankfurt-am-Main, Bernard und Graefe Verlag fur Wehrwesen, 1966-1970.

Volumul I a apărut și în limba franceză: *Les entretiens secrets de Hitler (septembre 1939 – decembre 1941)*, Paris, Fayard, 1969.

Vezi *infra* Vasile Arimia și colaboratori, eds., *Antonescu – Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, I-II, București, Editura Cozia & Co., 1991.

113 – M. M. Minassian, *Osvobojdeniie narodov iugo-vostočnoe Evropy*, Moskva, 1967.

114 – William L. Shirer, *Le Troisième Reich. Des origines à la chute*, Paris, Stock, 1967.
Ediția originală: New York, 1960.

115 – Earl F. Ziemke, Earl F., *Stalingrad to Berlin: The German Defeat in the East*, Washington, DC, 1968.

116 – Henri Michel, *La Seconde Guerre mondiale*, 2 vols., Paris, PUF, 1968-1969.

- 117** – Sir Basil Liddell Hart, *History of the Second World War*, London, Cassell, 1970.
Traducere și în limba română.
- 118** – Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940)*, București, Editura Politică, 1970.
- 119** – N. I. Lebedev, *Garda de Fier, Carol al II-lea și Hitler*, Chișinău, Editura Știința, 1970.
Traducere din limba rusă.
- 120** – Albert Seaton, *The Russo-German War, 1941-1945*, London-New York, 1971.
- 121** – Vasile Liveanu și colaboratori, *Din cronică unor zile istorice [1 mai 1944 – 6 martie 1945]*, București, Editura Academiei, 1971.
- 122** – N. I. Lebedev, ed., *Istoriia Rumynii. 1918-1970*, Moskva, Nauka, 1971.
- 123** – Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Cluj, Editura Dacia, 1972.
Ulterior, revizuită și reeditată.
- 124** – M. I. Semireaga, ed., *Strany Tsentralnoi i Iugo-Vostočnoi Evropy vo vtoroi mirovoi voine*, Moskva, 1972.
- 125** – A. A. Greciko, D. F. Ustinov, eds., *Istoriia vtoroi mirovoi voyny, 1939-1945*, 12 vols., Moskva, 1973-1980.
Istoria oficială sovietică a conflagrației mondiale.
- 126** – N. Copoiu și colaboratori, *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938-1945*, 2 vols., București, 1973-1976.
- 127** – Bennett Kovrig, *The Myth of Liberation. East-Central Europe in US Diplomacy and Politics since 1941*, Baltimore-London, 1973.
- 128** – Eugen Bantea, *Insurecția română în <<Jurnalul de război>> al Grupului de Armate German „Ucraina de Sud”*, București, Editura Militară, 1974.
- 129** – Ion V. Emilian, Jean Marcilly, *Les cavaliers de l'Apocalypse*, Paris, Éditions de la Pensée Moderne, 1974.
- 130** – John Erickson, *The Road to Stalingrad, I, Stalin's War with Germany*, New York, Harper and Row, 1975.
- 131** – Thomas T. Hammond, ed., *The Anatomy of Communist Takeovers*, New Haven – London, Yale University Press, 1975.
- 132** – Aurică Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976.

133 – Elizabeth Barker, *British Foreign Policy in South East Europe in the Second World War*, London, Macmillan, 1976.

134 – N. I. Lebedev, *Krah fașizma v Rumynii*, Moskva, Nauka, 1976.

135 – Paul D. Quinlan, *Clash over Romania. British and American Policies toward Romania: 1938-1947*, Los Angeles, ARA, 1977.
Traducere în limba română.

136 – Horia Sima, *Sfârșitul unei domnii sângeroase (10 decembrie 1939 – 6 septembrie 1940)*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1977.

137 – Nicolette Franck, *La Roumanie dans l'engrenage*, Paris/Bruxelles, Elsevier Sequoia, 1977.

Ediție în limba română: *O înfrângere în victorie. Cum a devenit România, din Regat, Republică Populară (1944-1947)*, București, Humanitas, 1992.

138 – Aurel Karețki, Maria Covaci, *Zile însângerate la Iași (28-30 iunie 1941)*, București, Editura Politică, 1978.

139 – Gh. Buzatu, *Dosare ale Războiului mondial (1939-1945)*, Iași, Editura Junimea, 1978.

140 – Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979.

141 – Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Șandru, *Din istoria unei zile. Contribuții la cronologia insurecției române din august 1944*, Iași, Editura Academiei, 1979.

142 – Emilian Ionescu, *În uniformă pentru totdeauna (Amintiri)*, București, Editura Militară, 1979.

143 – Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981.

144 – I. E. Levit, *Učastiie fașistskoi Rumynii v agresii protiv SSSR. Istoki, plany, realizația (1.IX.1939 – 19.XI.1942)*, Chișinău, Editura Știința, 1981.

145 – Percy Ernsta Schramm și colaboratori, Hrsgb., *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab).1940-1945*, ediția a II-a, vols. 1-8, München, Bernard und Graefe Verlag, 1982.

146 – Horia Sima, *Era libertății. Statul Național-Legionar*, I-II, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1982-1986.

147 – N. I. Lebedev, *Krah politiki agresii diktatury Antonescu (19.XI.1942 – 23.VIII.1944)*, Chișinău, Editura Știința, 1983.

148 – John Erickson, *The Road to Berlin, II, Stalin's War with Germany*, New York, Harper and Row, 1983.

149 – Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria P.N.Ț.*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

150 – David Irving, *Hitler's War*, I, 1939-1942; II, 1942-1945, London, Macmillan, 1983.

151 – Nicolae Baciu, *Yalta și crucificarea României*, Roma, Editura Europa, 1983.
Diverse ediții internaționale (engleză, franceză), inclusiv o reeditare în limba română: Roma/București, 1990.

152 – George I. Duca, *Cronica unui român în veacul XX*, I-III, Tip. I. Dumitru, München, 1983.

153 – Emilian Ionescu, *Contemporan cu veacul douăzeci*, București, Editura Militară, 1983.

154 – Gh. Buzatu, coordonator, *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

155 – Mihai Fătu, *Contribuții la studierea regimului politic din România (septembrie 1940 – august 1944)*, București, Editura Politică, 1984.

156 – Mihai Fătu, Mircea Mușat, eds., *Teroarea horthystă-fascistă în nord-vestul Transilvaniei. Septembrie 1940 – octombrie 1944*, București, 1984.

157 – Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
Ediții în limbile engleză și franceză.

158 – P. A. Jilin și colaboratori, eds., *Osvoboditelnaia missiia Sovetskih Voorujennîh Sil v Evrope vo vtoroi mirovoi voine. Dokumenty i materialy*, Moskva, Voennoe Izdatelstvo, 1985.

159 – Ion Ardeleanu, Mircea Mușat și colaboratori, eds., *23 august 1944*, vols. I-IV, *Documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984-1985.

160 – Larry Watts, *În serviciul Mareșalului. Mareșalul Ion Antonescu văzut de un ofițer*⁴ din Cabinetul său militar ca urmare a întrevederilor avute cu ..., I-II, München, Ion Dumitru-Verlag, 1985.

161 – Antonescu, *Mareșalul României și războaiele de reîntregire*⁵, I, ediție Josif Constantin Drăgan, Veneția, Editura Nagard, 1986; ediția a II-a – 1990.

162 – Jean Ancel, ed., *Documents Concerning the Fate of the Romanian Jewry during the Holocaust*, I-XIII, New York, The Beate Klarsfeld Foundation, 1986⁶.

163 – A. V. Heistver, *Burjoazna istoriografiia F.R.G. ob učiasii Rumynii vo vtoroi mirovoi voine. Kritičeskii očerk*, Chișinău, Știința, 1986.

164 – Warren F. Kimball, ed., *Churchill and Roosevelt. The Complete Correspondence*, I-III, Princeton, Princeton University Press, 1987.

165 – Nicolae Baci, *Agonia României, 1944-1948. Dosarele secrete acuză*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990.

Ediția originală: München, 1987.

166 – Hugh Thomas, *Armed Truce. The Beginnings of the Cold War, 1945-1946*, New York, Atheneum, 1987.

167 – Alexandre Șafran, *Resisting the Storm. Romania, 1940-1947. Memoirs*, edited by Jean Ancel, Jerusalem, Yad Vashem, 1987.

168 – Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II/2, Noiembrie 1933 – septembrie 1940, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

169 – Josif Constantin Drăgan, ed., *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, vols. II-IV, Veneția, Editura Nagard, 1988 – 1990.

170 – Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I-II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988-1995.

171 – Ilie Ceaușescu, Mihai Ionescu și colaboratori, *Istoria militară a poporului român*, VI, 1919-1944, București, Editura Militară, 1989.

⁴ Lt.-col. Gh. Magherescu, membru al Cabinetului Militar al lui I. Antonescu (1940-1944), potrivit celor ce ne-a declarat D-sa în 1990-1991.

⁵ Mareșalul Ion Antonescu în temeiul relatărilor aceluiași (vezi *supra*), lt.-col. Gh. Magherescu, potrivit celor ce ne-a mărturisit în 1990-1991.

⁶ Pe această temă, vezi și volumele, incomplete și inegale, editate de Lya Benjamin și colaboratorii: *Evreii din România între anii 1940 [și] 1944*, I-IV, București, Editura Hasefer, 1993-1998; S. Stanciu, ed., *Martiriul evreilor din România, 1940-1944. Documente și mărturii*, București, Editura Hasefer, 1991

172 – Ilie Ceaușescu, Mihai Ionescu și colaboratori, *România în anii celui de-al doilea război mondial*, 3 vols., București, Editura Militară, 1989.

173 – Ivor Porter, *Operation 'Autonomous'. With S.O.E. in Wartime Romania*, London, Chatto & Windus, 1989.

Vezi și ediția în limba română (București, Humanitas, 1991).

174 – Dov B. Lungu, *Romania and the Great Powers, 1933-1940*, Durham – London, Duke University Press, 1989.

175 – Armand Călinescu, *Însemnări politice. 1916-1939*, ediție Al. Gh. Savu, București, Editura Humanitas, 1990.

176 – Corneliu Coposu, *Armistițiul din 1944 și implicațiile lui*, București, Editura Gândirea Românească, 1990.

Ediția I – New York, Editura Dreptatea, 1998.

Vezi și Corneliu Coposu, *Dialoguri cu Vartan Arachelian*, București, Editura Anastasia, f.a.; *Confesiuni. Dialoguri cu Doina Alexandru*, București, Editura Anastasia, 1996.

177 – Gh. Buzatu, Stela Cheptea, V. F. Dobrinescu, I. Saizu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața Istoriei*, I-II, Iași, Editura B.A.I., 1990.

178 – Gh. Buzatu, *Istorie interzisă*, Craiova, Editura Curierul Doljean, 1990.

179 – Șef Rabin dr. Moses Rosen, *Primejdii, încercări, pericole*, București, Editura Hasefer, 1990.

180 – Nicolae Lupan, *Mareșalul Ion Antonescu, soldat martir*, București, 1991.

181 – Gheorghe Magherescu, *Adevărul despre Mareșalul Antonescu*, I-III, București, Editura Păunescu, 1991.

182 – Grigore Gafencu, *Însemnări politice. 1929-1939*, ediție Stelian Neagoe, București, Humanitas, 1991.

183 – Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii. Iulie-august 1940*, ediție Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1991.

184 – Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și Pactul Ribbentrop-Molotov*, București, Danubius, 1991.

185 – V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940*, Iași, Editura Junimea, 1991.

186 – Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991.

187 – Ion Antonescu, *Citiți, judecați, cutremurați-vă*, ediție Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, București, Editura Tinerama, 1991.

Documente din epoca „procesului” din 1946 și despre acesta.

188 – M. Antonescu, <<*Dacă vrei să câștigi războiul, trebuie să pregătești pacea*>>, ediție Ion Ardeleanu, Cluj-Napoca, 1991.

189 – Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, I-II, București, Editura Cozia, 1991.

190 – Ion Șișcanu și Vitalie Văratec, *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, prefață de Valeriu Matei, Chișinău, Universitas, 1991.

191 – Ion Șuța, *România la cumpăna istoriei. August '44*, București, Editura Științifică, 1991.

192 – Prințul Paul al României, *Carol al II-lea, Rege al României*, versiune românească de Ileana Vulpescu, București, Editura Holding Reporter, 1991.

193 – Dr. Moses Rosen, ed., *Martiriul evreilor din România, 1940-1944. Documente și mărturii*, București, Editura Hasefer, 1991.

194 – Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, București, Humanitas, 1991.

195 – Idem, *Nimic fără Dumnezeu. Convorbiri cu Mihai I al României*, București, Humanitas, 1992.

196 – Mircea Mușat, *Drama României Mari*, București, Editura Fundației România Mare, 1992.

197 – Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1992.

198 – Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, I-II, ediție Gh. Buzatu, Iași – București, 1992-1999.

199 – Ion Ardeleanu, ed., *C. I. C. Brătianu, Carol II, Ion Antonescu: Amintiri. Documente. Corespondență*, București, Editura Forum – SRL, 1992.

200 – Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, eds., *Secretele guvernării. Rezoluții ale Conducătorului Statului (septembrie 1940 – august 1944)*, București, Editura Românul, 1992.

201 – Mihai I al României, *Cuvinte către Români. Proclamații, interviuri, declarații*, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1992.

202 – Adrian Pandea, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, eds., *Românii la Stalingrad. Versiunea românească asupra tragediei din Cotelul Donului și Stepa Calmucă*, București, Editura Militară, 1992.

203 – Ion Pantazi, *Am trecut prin iad*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Constant, 1992.

Informații privitoare la prizonieratul moscovit al lui Ion Antonescu (1944-1946) aflate îndeosebi de la tatăl său, generalul Constantin Pantazi, fost ministru de Război (1942-1944), arestat, înțemnițat, judecat, condamnat și executat o dată cu Mareșalul.

204 – Valer Pop, *Bătălia pentru Ardeal*, ediție de Sanda Pop și Nicolae C. Nicolescu, București, Editura Enciclopedică, 1992.

A se confrunta cu ediția Nicolae Mareș – Valer Pop, *Bătălia pentru Ardeal*, f.l., Editura Colosseum, f.a.

Vezi și Valer Pop, *Amintiri politice. 1936-1945*, ediție Sanda Pop, București, Editura Vestala, 1999.

205 – Larry L. Watts, *Romanian Cassandra. Ion Antonescu and the Struggle for Reform, 1916 – 1941*, Boulder/ New York, Columbia University Press, 1993.

Traducere: *O Casandă a României. Ion Antonescu și lupta pentru reformă, 1918-1941*, București, 1994.

206 – Constantin Sănătescu, *Jurnal*, prefață de Simona Ghiăescu-Sănătescu, București, Humanitas, 1993.

207 – Radu R. Rosetti, *Pagini de jurnal*, ediție Cristian Popișteanu, Marian Ștefan, Ioana Ursu, București, Editura Adevărul, 1993.

208 – Horia Sima, *Guvernul național român de la Viena*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1993.

209 – Jipa Rotaru, Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Campania din Est în ordine de zi, I-IV*, București, Editura Metropol, 1993-1997.

210 – Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război: 1 421 zile de înclăștare. Eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord (22 iunie – 26 iulie 1941)*, București, Editura Globus, 1993.

211 – Mareșal Ion Antonescu, *Istoria mă va judeca. Scrieri inedite*, ediție Mircea Agapie, Constantin Hlihor, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993.

212 – Idem, *Epistolarul Infernului*, ediție Mihai Pelin, București, Editura Viitorul Românesc, 1993.

213 – * * * *Ultimele zile ale Mareșalului Ion Antonescu*, București, 1993 (colecția „Caietele Magazin Istoric”, nr.1).

214 – Olivian Verenca, *Administrația civilă română în Transnistria*, Chișinău, Universitas, 1993.

Ediția a II-a – 2000.

Vezi și lucrările semnate de Șerban Alexianu (*infra*) sau Rodica Solovei, *Activitatea Guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural (19 august 1941 – 29 ianuarie 1944)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2004.

215 – Mircea Agapie, Jipa Rotaru, *Ion Antonescu – Cariera militară (Scrisori inedite)*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1993.

216 – Jipa Rotaru și colaboratori, *Al treilea Mareșal al României: Ion Antonescu. Începutul carierei militare (1882-1919)*, București, Editura Metropol, 1993.

217 – General Ioan Dan, „Procesul” *Mareșalului Ion Antonescu*, București, 1993.

Ediția a II-a revăzută – 2005.

218 – * * * *Emigrarea populației evreiești din România în anii 1940-1944*, editori I. Calafeteanu, N. Dinu și Teodor Gheorghe, București, 1993.

219 – Mircea Ioanițiu, *Amintiri și reflecțiuni*, București, Editura Enciclopedică, 1993.

220 – Eduard Mezincescu, *Mareșalul Antonescu și catastrofa României*, București, Editura Artemis, 1993.

Un model de falsificare a istoriei în jalnice scopuri propagandistice.

221 – V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu, militar și diplomat (1914-1940)*, Iași, Institutul European, 1994.

222 – Radu Lecca, *Eu i-am salvat pe evreii din România*, ediție Al. V. Diță, prefață dr. Dan Zamfirescu, București, Editura Roza Vânturilor, 1994.

223 – Jipa Rotaru, Octavian Burcin, Vladimir Zodian, *Mareșalul Ion Antonescu: Am făcut „Războiul Sfânt” împotriva bolșevismului*, Oradea, Editura Cogito, 1994.

224 – * * * *Istoria Statului Major General. Documente, 1859-1947*, București, Editura Militară, 1994.

Vezi de asemenea:

- Teofil Oroian, Gh. Nicolescu, V. F. Dobrinescu, Al. Oșca, Andrei Nicolescu, *Șefii Statului Major General Român (1859-2000)*, București, Editura Europa Nova, 2002;

- Mihail Orzeață, coordonator, *Statul Major General, 1859-2004. Istorie și transformare*, București, CTEA, 2004.

225 – * * * *Al doilea război mondial. Situația evreilor din România, I/1-2, 1939-1941*, editori coordonatori Alesandru Duțu, C. Botoran, Cluj-Napoca, 1994.

Lucrare nedifuzată, fapt care a impus reeditarea volumului I/1 în 2004 prin grija prof. Ion Coja.

226 – Ion Calafeteanu, ed., *Iuliu Maniu – Ion Antonescu. Opinii și confruntări politice, 1940-1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.

227 – Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, 1994.

228 – Kurt W. Treptow, Gh. Buzatu, eds., „*Procesul*” lui Corneliu Zelea Codreanu (mai, 1938), Iași, CICE, 1994.

229 – Gh. Buzatu, *Așa a început Holocaustul împotriva poporului român*, București, Editura Majadahonda, 1995.

230 – V. F. Dobrinescu, *Plata și răsplata istoriei: Titulescu, Antonescu și relațiile anglo-române din anii '20*, Focșani, Editura Neuron, 1995.
Ediția a II-a – 1996.

231 – Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, I-VI, ediție Marcel-Dumitru Ciucă și colaboratori, I-VI, București, 1995-2002.

Vezi și Carol al II-lea, *Însemnări zilnice. 1937-1951*, I-IV, ediție N. Rauș, București, Editura Scripta, 1998-2003.

232 – Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova. 1940-1941*, ediție Ion Calafeteanu și colaboratori, București, 1995.

Vezi și Grigore Gafencu, *Jurnal. Iunie 1940 – iulie 1942*, ediție I. Ardeleanu, V. Arimia, București, Editura Globus, [1994].

233 – Jipa Rotaru, Alesandru Duțu, Carol König, *Armata Română în al doilea război mondial/Romanian Army in World War II*, București, 1995.

234 – Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu, *Românii în Crimeea. 1941-1944*, București, Editura Militară, 1995.

235 – M. D. Ciucă, ed., *Procesului Mareșalului Antonescu. Documente*, 1-3, București, Editura Saeculum I.O./ Editura Europa Nova, 1995-1998.
Volumele au fost însoțite de casetă și videocasetă.

236 – V. F. Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1947)*, Iași, 1995.

237 – Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*. Iași, CICE, 1995.

238 – Șerban Andronescu, *Glorie. Adversitate. Infamie. Eseu personal despre Mareșalul Ion Antonescu*, București, 1995.

239 – Cristian Troncotă, Eugen Cristescu. *Asul Serviciilor Secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente*, București, Editura Rosa Vânturilor, 1995.

Ediție revizuită: *Omul de taină al Mareșalului*, București, Editura Elion, 2005.

240 – Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război, 1941-1945. Un destin în istorie*, București, 1995.

241 – Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată*, București, 1995.

242 – Alesandru Duțu, Mihai Retegan, coordonatori, *Armata Română în al doilea război mondial, I, Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)*, București, 1996.

Vezi și Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Eroi români pe Frontul de Răsărit (1941-1944)*, I, București, Editura Eminescu, 1995.

243 – Paraschiv Marcu și colaboratori, eds., *Zile de foc în Basarabia și Bucovina. 22 iunie – 26 iulie 1941. Din arhivele Agenției de Presă Rador*, București, Fundația Rompres, 1996.

244 – V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu și relațiile româno-franceze din anii '20*, Pitești, Editura Cultura, 1996.

245 – [Teșu Solomovici, editor], *Viața și moartea lui Ion Antonescu. Almanah istoric (50 ani de la moartea Mareșalului)*, București, Editura Tess-Expres, 1996.

246 – Vasile Bărboi și colaboratori, *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei*, I, *Spre cetățile de la Nistru*; II, *De la Nistru la Marea de Azov*; III, *De la Stalingrad la Bătălia Moldovei*; IV, *Avânt peste Carpați*; V, *De la Carei în Podișul Boemiei*; VI, *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei. 1941-1945*, București, Editura V. Cârlova, 1996-1997.

Lucrarea a apărut sub auspiciile Asociației Naționale a Veteranilor de Război din România.

247 – C. Rădulescu-Motru, *Revizuiți și adăugiri*, I-V, 1943-1946, București, Editura Floarea Darurilor, 1996-1998.

248 – Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

249 – David S. Wyman, Editor, Charles H. Rosenzweig, Project Director, *The World Reacts to the Holocaust*, Baltimore – London, The John Hopkins University Press, 1996.

Capitol despre România, superficial și incomplet, semnat de Radu Ioanid (p. 225-255).

250 – Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Mai multe ediții succesive.

- 251 – V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu și Războiul de Reîntregire a Neamului*, ed. I, Focșani, Editura Vrantop, 1997.
Ediția a II-a revăzută – 2006.
- 252 – M. D. Ciucă și colaboratori, eds., *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu, I-X*, București, 1997-2007.
- 253 – Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, I, 23 august 1944 – 30 august 1948, editor Mihai Pelin, București, 1997.
- 254 – Teodor Mavrodin, *Mareșalul Antonescu întemnițat la Moscova*, Pitești, Editura Carminis, 1998.
- 255 – Jipa Rotaru, Leonida Moise, Vladimir Zodian, Teofil Oroian, *Hitler, Antonescu, Caucazul și Crimeea. Sânge românesc și german pe Frontul de Est*, București, Editura Paideia, 1998.
- 256 – Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete (1944-1989)*, I-II, București, Editura Paideia, 1998.
- 257 – Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Stalin cenzurat/necenzurat*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999.
- 258 – Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul de Informații al Armatei Române. Studii și documente*, București, 1998.
- 259 – Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998.
- 260 – Alex Mihai Stoenescu, *Armata, Mareșalul și evreii. Cazurile Dorohoi, București, Iași, Odessa*, București, 1998.
- 261 – Constantin Pantazi, *Cu Mareșalul până la moarte. Memorii*, ediție Al. V. Diță, Adrian Pandeia, București, Editura Publiferom, 1999.
- 262 – Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX. 1918-1948*, București, Editura Paideia, 1999.
- 263 – Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, București, 1999.
Ediție și în limba engleză.
- 264 – Alesandru Duțu, Mihai Retegan, coordonatori, *Eliberarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)*, București, 1999.
- 265 – Alesandru Duțu, Petre Otu, coordonatori, *Pe țărmul nord pontic (17 iulie 1941 – 4 iulie 1942)*, București, 1999.

266 – Alesandru Duțu, Florica Dobre, L. Loghin, *Armata Română în al doilea război mondial. 1941-1945. Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1999.

267 – Jipa Rotaru, Octavian Burcin, Vladimir Zodian, Leonida Moise, *Mareșalul Antonescu la Odessa. Grandoarea și amărăciunea unei victorii*, București, 1999.

268 – Mihai Vasile-Ozun, Petre Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în bătălia de la Stalingrad*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999.

269 – Nicu Apostu, Didi Miler, eds., *Mareșalii României*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999.

270 – Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.

271 – Valeriu Buzea, *Regele Mihai și Mareșalul Ion Antonescu față în față. Amintiri reactualizate*, București, Editura Planeta, 1999.

272 – Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, I-VIII, București, Editura Vremea, 1999-2008.

273 – V. F. Dobrinescu și colaboratori, eds., *Relații militare româno-germane. 1939-1944. Documente*, I-II, București, Editura Europa Nova, 2000-2004.

274 – Gh. Neacșu, ed., *23 august 1944 în arhivele comuniste*, București, Editura Majadahonda, 2000.

275 – Mihai Fătu, *Antonescu și opoziția. 1940-1944*, București, 2000.

Vezi, anterior, *Consens pentru salvarea națională (septembrie 1940 – august 1944)*, București, Editura Ministerului de Interne, 1996.

276 – Dorel Bancoș, *Social și național în politica guvernului Ion Antonescu*, București, Editura Eminescu, 2000.

277 – Alesandru Duțu, coordonator, *Golgota Estului (iulie 1944 – martie 1944)*, București, 2000.

278 – Idem, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, București, Editura Enciclopedică, 2000.

279 – Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, eds., *România și al doilea război mondial*, Focșani, 2000.

280 – Liviu Vălenaș, *Mareșalul Ion Antonescu și frontul secret. Convorbiri cu Gheorghe Barbul*, București, Editura Vremea, 2001.

281 – Idem, *Soldat al Mareșalului Ion Antonescu. Convorbiri cu Ion Pantazi*, București, Editura Vremea, 2001.

282 – Florin Constantiniu, *1941. Hitler, Stalin și România*, București, 2001.

283 – Traian Golea, *Actul de la 23 august 1944, văzut de Regele Mihai ca autor. Critici: Horia Sima, Pamfil Șeicaru, C. W. Forester*, Hallandale/Florida, Romanian Historical Studies, 2001.

284 – Alesandru Duțu și colaboratori, eds., *Atașării militare transmit...*, vol. I-IV, București, 2001-2004.

285 – Ioan Scurtu, *Istoria Românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, I, *Carol I*; II, *Ferdinand I*; III, *Carol al II-lea*; IV, *Mihai I*, București, Editura Enciclopedică, 2001.

286 – Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002.

Ediția a II-a, revăzută – *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006.

287 – [Ion Coja, editor], *Holocaust în România?*, București, Editura Kogaion, 2002.

288 – Gh. Buzatu, Dana Beldiman, Eftimie Ardeleanu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, Craiova, Editura Helios, 2002.

Directivile de război ale Mareșalului.

289 – Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România. 1939-1947*, I-II, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003.

290 – Dan Stone, ed., *The Historiography of the Holocaust*, Basingstoke – New York, Palgrave, 2004.

291 – Gh. Buzatu, Dana Beldiman, eds., *23 august 1939-1944. România și proba bumerangului*, București, Editura Mica Valahie, 2003.

292 – Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

293 – Dinu C. Giurescu și colaboratori, *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

294 – Ion Calafeteanu și colaboratori, *Istoria politicii externe românești în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

295 – Academia Română, *Istoria Românilor*, VIII, *România întregită (1918-1940)*, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Enciclopedică, 2003.

296 – Gavril Preda, Ilie Manole, Eugen Stănescu, coordonatori, *Festung Ploiești*, I-II, Ploiești, Editura Printeuro, 2003-2004.

297 – Traian Udrea, *23 august 1944. Controverse istorico-politice. Studiu istoriografic*, București, Editura Alex-Alex and Leti Press, 2004.

298 – Mihai-Aurelian Cărunțu, *Bucovina în al doilea război mondial*, Iași, Editura Junimea, 2004.

Vezi și Pavel Moraru, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944)*, I-II, Chișinău, 2005-2007.

299 – Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Horia Dumitrescu, eds., *Istorie și societate*, I-IV, în memoria prof. V. F. Dobrinescu, București – R. Vâlcea, Editura Mica Valahie, 2004-2006.

300 – Cristian Troncotă, Alin Spânu, eds., *Documente SSI privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*, vol. I, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004.

Vol. II – Cristian Troncotă, Alin Spânu, Ilie Pintilie, eds., *Documente SSI despre poziția și activitățile partidelor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005.

301 – Sebastian Balta, *Rumänien und die Grossmächte in der Ära Antonescu (1940-1944)*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2005.

302 – Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I-II, București, Editura Mica Valahie, 2005.

303 – Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Editura Ploiești – Mileniul III, 2005.

304 – Dana Beldiman, *Statul național legionar. Septembrie 1940 – ianuarie 1941. Cadrul legislativ*, București, INST, 2005.

305 – Ion Hudiță, *Jurnal politic (22 iunie 1941 – 26 februarie 1942)*, ediție Dan Berindei, București, Editura Lucman, 2005.

Celelalte volume din *Jurnal*, apărute la date și sub egida unor edituri diferite, acoperă perioadele 1938-1939 (3 volume), 1940-1941 (3 volume) și 1944 (2 volume).

306 – International Commission on the Holocaust in Romania. President of the Commission: Elie Wiesel, Editors: Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, *Final Report*, Iași, Polirom, 2005.

Traducere și în limba română.

307 – Pavel Moraru, *Basarabia, basarabienii și serviciile secrete (1918-2005)*, Chișinău, 2005.

308 – Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu. Militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2005.

309 – Radu Ioanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu. 1940-1944*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Hasefer, 2006.

310 – Viorica Zgutta, *Constantin Prezan, Mareșal al României*, Iași, Editura Dosoftei, [2006].

311 – Anatol Petrencu, *Basarabia în timpul celui de-al doilea război mondial (1939-1945)*, Chișinău, 2006.
Ediția I – 1997.

312 – Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România. 1821-1899*, vol. 3, *Cele trei dictaturi*, București, Editura RAO, 2006.

313 – Radu Ioanid, ed., *Lotul Antonescu și ancheta Smerș, Moscova, 1944-1946. Documente din Arhiva FSB*, Iași, Editura Polirom, 2006.

314 – Petre Otu, *Pacea de mâine. Documente ale Comisiei constituite în vederea pregătirii Conferinței de Pace de după cel de-al doilea război mondial (1942-1944)*, București, Editura Militară, 2006.

315 – Idem, *Îmbrățișarea Anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939 – 22 iunie 1941*, București, Editura Militară, 2006.

316 – Traian D. Lazăr, *Iuliu Maniu și serviciile secrete (1940-1944)*, București, Editura Mica Valahie, 2006.

317 – Pavel Moraru, *Armata lui Stalin văzută de români*, București, Editura Militară, 2006.

318 – Dennis Deletant, *Hitler's Forgotten Ally. Ion Antonescu and His Regime. Romania, 1940-1944*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2006.

Ediție în limba română: *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său. 1940-1944*, traducere Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 2008.

Un eșec editorial, datorat autorului, nespecialist în problemă, care se dovedește mai puțin istoric și predominant anchetator.

319 – Liviu Vălenaș, *Cartea Neagră a României. 1940-1948*, București, Editura Vestala, 2006.

Vezi, anterior, idem, *Memorialul stalinismului. România între anii 1949-1965*, București, Editura Saeculum I.O., 2003.

320 – Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu*, București, Editura Enciclopedică, 2007.

- 321** – Paul Goma, *Săptămâna Roșie. 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii. Eseu, varianta ianuarie 2007. Bio-Bibliografie*, București, Editura Anamarol, 2007.
Ediția I – București, Editura Vremea, 2004.
- 322** – Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, R. Vâlcea, Rottarymond, 2007.
- 323** – Gabriel Constantinescu, *Șah la rege. Declinul monarhiei române în secolul XX*, București, Editura Christiana, 2007.
- 324** – Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, București, Editura RAO, 2007.
- 325** – Mioara Anton, *Propaganda de război. Campania din Est. 1941-1944*, București, Editura Tritonic, 2007.
- 326** – Vasile Pascu, *Regimul totalitar comunist în România (1945-1989)*, I-II, București, Editura Clio Nova, 2007.
- 327** – Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007.
- 328** – Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor. 1919-1939*, București, Editura Mica Valahie, 2007.
- 329** – Ottmar Trașcă, Dennis Deletant, eds., *Al III-lea Reich și Holocaustul din România. 1940-1944. Documente din arhivele germane*, București, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului „Elie Wiesel”, 2008.
- 330** – Academia Română, *Istoria Românilor*, IX, 1940-1947, coordonator Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008.
- 331** – Gh. Buzatu, Stela Acatrinei, Gh. Acatrinei, eds., *Românii din arhive, în memoria prof. Ilie Seftiuc*, București, Editura Mica Valahie, 2008.
- 332** – Alexandru Moraru, Anatol Petrencu, *Mareșalul Ion Antonescu și Basarabia (1941-1944). Culegere de documente*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008.
- 333** – Ion Antonescu, *Pace și război în Răsărit (1940-1944)*, I, *Jurnalul Mareșalului ...*, editori Gh. Buzatu, Stela Chepteia, Marusia Cîrstea, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008.

CAPITOLUL I

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ȘI ROMÂNIA: ISTORIE ȘI ISTORIOGRAFIE

După aproximativ 70 de ani de la debutul ostilităților, Războiul Mondial din 1939-1945, incontestabil cel mai mare conflict armat din istorie în privința proporțiilor și a consecințelor sale, directe și indirecte, apropiate ori îndepărtate, se înscrie deja ca un eveniment fără egal în toată evoluția umanității, el instalându-se deja detașat în preferințele și preocupările istoricilor, și nu numai ale acestora, rezultatele concretizându-se, de mai multe decenii, într-o bibliografie uriașă la nivel național și internațional¹. Cititorul va admite, desigur, că în ecuație nu numai proporțiile contează, ci, deopotrivă, calitatea și varietatea producției istoriografice, însumând de acum aproximativ 1,5 milioane titluri cărți și studii reprezentative, în discuție trebuind să fie luate în considerație și predispozițiile – le-am denumi „specifice” – ale specialiștilor de pretutindeni de-a investiga în continuare perioada 1939-1945, mai ales în condițiile ultimilor 10-15 ani ale deschiderii arhivelor², pe toate meridianele. Un alt avantaj remarcabil, propriu studiilor de istorie a celui de-al doilea război mondial, privește adevărurile descoperite și afirmate, peste toate îngrădirile de moment, în ciuda tentativelor disperate dar ridicole ale unor sociologi și istorici de duzină, în fond activiști foști sau prezenți kominterniști, de-a impune tot felul de stavile și modele discutabile, de-a introduce false principii, precum cel al așa-numitei corectitudini politice, în abordarea și rezolvarea unor probleme ținând de epoca războiului general și total din 1939-1945. Respingerea unor atare tentative sinucigașe survine fără întârziere și decisiv pretutindeni, mai ales că specialiștilor nu le lipsesc probele exemplare, dimpotrivă, acestea abundă, după cum și replicile programatice, precum, de dată recentă, faimosul **Apel** al unor reputați istorici francezi, intitulat **Libertate pentru istorie**. Este necesar a reține principiile avansate în decembrie 2005 de Alain Decaux, Marc Ferro, Pierre Milza, René Rémond și colegii lor, care au surprins elementele definitorii, permanențele scrisului istoric modern, și anume că:

„Istoria nu-i o religie. Istoricul nu acceptă nici o dogmă, nu respectă nici un lucru interzis, nu cunoaște tabù-uri. El poate să deranjeze.

Istoria nu este tot una cu morala. Istoricul nu are rolul de-a exalta ori de-a condamna, el explică.

¹ În anul 1981, valorificând o bibliografie incluzând 3 003 titluri cărți pe tema prezenței României în conflagrația din 1939-1945, am relevat că, pe plan mondial, ritmul aparițiilor înregistrase deja proporții remarcabile – în jur de 15 000 – 20 000 lucrări pe an (cf. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *România și al doilea război mondial. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981, p. XXXIX).

² Vezi Gh. Buzatu, *Actul de la 23 august 1944: Bilanț, noi interpretări și perspective*, în „Academica”, nr. 30/2004, București, p. 10-18; idem, *Actul de la 23 august 1944 în perspectiva unor noi documente*, în *Istorie și societate*, II, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 10-12; Jacques de Launay, EttoreANCHIERI, Henri Michel, Jean-Marie d’Hoop, *Les Deux Guerres mondiales. Bibliographie sélective*, Bruxelles – Paris, Éditions Brepols, 1964.

Istoria nu este sclava actualității. Istoricul nu aplică trecutului schemele ideologice contemporane și nu introduce în evenimentele de odinioară sensibilitatea prezentului.

Istoria nu-i tot una cu memoria. Istoricul, într-un demers științific, colecționează amintirile oamenilor, le compară între ele, le confruntă cu documentele, cu obiectele, cu urmele existente, și stabilește faptele. Istoria ține cont de memorie, dar nu se reduce la ea.

Istoria nu este un domeniu juridic. Într-un stat liber, definirea adevărului istoric nu aparține nici Parlamentului, nici autorității judiciare.

Politica statului, chiar animat de cele mai bune intenții, nu este politica istoriei”³.

Nu este de fel o noutate, afirmând că, în prezent, controversile pe tema celei mai mari conflagrații din istorie, devenite în cursul în decursul ultimelor decenii „tradiționale”, departe de a se fi atenuat, ele, dimpotrivă, chiar s-au amplificat. Există și serioase temeuri, de vreme ce în 2005 în dezbaterile problemelor, de exemplu, s-a implicat însuși președintele SUA, cu o declarație categorică de blamare și repudiare a nefastului Pact Hitler-Stalin din 23 august 1939, iar, la aniversarea încheierii ostilităților în Europa, în mai 1945, unele capitale, Moscova în rândul întâi, s-au angajat în organizarea unor serbări care s-au dovedit mai mult decât ... galante. Ceea ce, în fond, a redeschis marile dosare ale conflagrației, sub toate aspectele – origini, declanșare și desfășurare, consecințe etc. Era și normal să fie astfel, dat fiind că, de ani buni, după „deschiderea arhivelor” în urma prăbușirii sistemului comunist în țările Europei Est-Centrale în 1989-1991, numeroase și grave chestiuni ale trecutului apar într-o lumină total diferită, de natură să impună rediscutarea cazurilor majore, și nu numai. A intervenit, în context, și decizia din 5 decembrie 2006 a Curții de Apel din București privind anularea parțială, în temeiul existenței articolului 3 al protocolului secret al Pactului Hitler-Stalin, a hotărârii din 17 mai 1946 a „Tribunalului Poporului” de condamnare a Mareșalului I. Antonescu și a colaboratorilor săi pentru „premeditarea agresiunii” de la 22 iunie 1941⁴. Dar, în primul rând, istoricii, respectând tradițiile și liniile directe ale domeniului, s-au dovedit credincioși principiului potrivit căruia cercetările trebuie, cu orice preț, aprofundate, problemele reddebătute și circumstanțiate, elemente esențial de care depinde progresul însuși al disciplinei.

Cu satisfacție trebuie să considerăm că în marea dezbateră internațională pe tema conflictului din 1939-1945 s-au implicat și istoricii români, în primul rând prin studiile, sintezele și volumele de documente publicate. Fapt surprinzător și binefăcător, mai ales pentru țările care au cunoscut sistemul brutalităților și al cenzurii comuniste după 1944-1945, nu numai rostul Pactului Hitler-Stalin dar și restul problemelor ținând de istoria ultimei conflagrații au fost și sunt reddebătute, tendința generală manifestându-se prin respingerea canoanelor și tiparelor, până de curând de neclintit. Așa, de exemplu, cine ar fi crezut că aveau să fie puse cumva în discuție efectele 100% ... „pozitive” ale Marii Victorie de la 8-9 Mai 1945? Și, totuși, interpretarea faptelor trecutului, în temeiul documentelor descoperite și al noului „spirit al veacului”, îl determină pe istoricul de astăzi să rețină câteva elemente indiscutabile, și anume că triumful militar al Națiunilor Unite în mai 1945 asupra Reichului hitlerist a fost unul total și necondiționat, după cum și capitularea semnată de delegații armatei germane. O victorie istorică, cu vaste și profunde consecințe, afectând pe termen lung nu numai destinul tuturor țărilor beligerante, al bătrânului continent în ansamblu, ci, mai mult, al planetei. Tocmai sub acest aspect însă survin, necesarmente, semne de întrebare și controverse, contestări și abjurări, nuanțe, care, în mod normal, nu ar trebui să mai deranjeze pe cineva, mai ales dacă cunoaștem

³ „L’Histoire”, Paris, no. 306/Janvier 2006.

⁴ Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului. 1939-1945*, București, Editura RAO, 2007, p. 247.

istoria celui de-al doilea război mondial, cu luminile și umbrele ei, cu episoadele ei cunoscute sau, îndeosebi, întunecate ori chiar interzise, care au oscilat între admirabil și penibil, între extaz și crimă. În consecință, victoria din 1945 a Aliaților în Europa, totală și globală, cum a fost, a avut, totuși, culorile ei. Nu se poate neglija, de pildă, că una a însemnat capitularea Germaniei pentru URSS, altceva ... pentru SUA, Marea Britanie sau Franța. La fel, și pentru România, care, în 1941-1944, angajată pe Frontul de Răsărit, pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța, contribuisese efectiv la prelungirea efortului de război al Germaniei, pentru ca, după întoarcerea armelor, la 23 august 1944, să se fi înrolat efectiv în tabăra Națiunilor Unite, ajungând a deține locul 4 în efortul militar antinazist după URSS, SUA și Marea Britanie, dar, la ceasul triumfului comun, n-a mai fost acceptată în „clubul învingătorilor”. S-a prăbușit nazismul în 1945 – este perfect adevărat –, dar, în Europa Est-Centrală, și nu numai, a triumfat sistemul antinazist de factură comunistă al lui I. V. Stalin, acesta din urmă, de fel mai puțin, un monstru al istoriei, indiscutabil „superior” lui Adolf Hitler? Se poate neglija, de pildă, că în cercurile politico-diplomatice bucureștene, anterior lui 23 august 1944, Stalin nu era perceput în vreun fel decât ca „un alt Hitler”⁵?!... După cum este cunoscut, conflagrația mondială din 1939-1945 s-a declanșat în contextul în care Hitler, având garanția evitării unui război pe două fronturi, a atacat Polonia, care, la rândul ei, a fost agresată, cvasi-concomitent, la 1 și 17 septembrie 1939, dinspre Vest și Est de Germania și, respectiv, de URSS. Aceasta era consecința imediată și directă a semnării la Moscova a Pactului Hitler-Stalin de la 23 august 1939, iar după 22 iunie 1941 războiul a avut ca obiectiv (predominant, în viziunea lui I. V. Stalin) atât respingerea agresiunii hitleriste, dar și, în caz de succes, care avea să devină real, aplicarea întocmai a condițiilor Pactului, care, după 8-9 mai 1945, a fost repus integral în vigoare, chiar extins în baza acordurilor Churchill-Stalin de la Kremlin din octombrie 1944, prin înțelegerile de la Yalta și Potsdam din februarie și, respectiv, din iulie-august 1945.

În ceea ce o privește, România, țintă din prima clipă a Pactului Molotov-Ribbentrop, din moment ce Basarabia a fost nominalizată și tranzacționată prin articolul 3 al protocolului adițional secret al abominabilului document⁶, cel mai catastrofal pentru întreaga istorie a veacului al XX-lea⁷, după cum s-au pronunțat specialiștii⁸, a redevenit obiectiv al înțelegerilor secrete între Marile Puteri și după victoria asupra Germaniei în 1945! Iar, în situația României, s-au aflat toate statele Europei Est-Centrale, cedate – după 1944-1945 printr-un nou pact, dar între

⁵ Gh. Jurgea-Negrilești, *Troica amintirilor. Sub patru regi*, București, 2002, p. 316.

⁶ J. A. S. Grenville, *The Major International Treaties 1914-1973. A History and Guide with Texts*, London, Methuen and Co. Ltd., 1974, p. 196; Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1981, p. 22; idem, *România sub Imperiul Haosului*, p. 119-120.

⁷ Marc Ferro și colaboratori, *Comprendre les faits du XX-e siècle*, Paris, Marabout Université, 1977, p. 139-140; René Rémond, *Introduction à l'histoire de notre temps*, III, *Le XX-e siècle. De 1914 à nos jours*, Paris, Éditions du Seuil, 1980, p. 159-160; Jean-Baptiste Duroselle, *Tout Empire périra. Théorie des relations internationales*, Paris, A. Colin, 1992, p. 304.

⁸ Potrivit istoricilor Michel Heller și A. M. Nekrici, Stalin, semnând Pactul la 23 august 1939, a deschis pentru Hitler „poarta” agresiunii împotriva Poloniei și, deci, drumul războiului din 1939-1945 (cf. *L'Utopie au pouvoir. Histoire de l'URSS de 1917 à nos jours*, II, Paris, Calmann-Lévy, 1982, p. 284). Vezi, de asemenea, Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 225-238; N. V. Zagladin, *Istoriia uspehov i neudaci sovestkoi diplomatii*, Moskva, Izd. MO, 1990, p. 110 și urm.; Gh. Buzatu, Marusia Cîrstea, *Europa în balanța forțelor. 1919-1939*, București, Editura Mica Valahie, 2007, *passim*.

URSS și Occident – în „sfera de interese” a Kremlinului⁹, ele fiind practic supuse unei bolșevizări barbare, cu nimic superioară dominației naziste. În atare împrejurări, iată de ce nu putem discuta despre o veritabilă „victorie a popoarelor” în mai 1945, când Marii Învingători (SUA, URSS, Marea Britanie), dar Rusia lui Stalin în primul rând, și-au rezervat asupra Europei Est-Centrale „drepturi speciale” în afară de orice măsură, statele și națiunile mici și mijlocii din zonă fiind plasate dincoace de „Cortina de Fier”, potrivit procentelor în privința cărora „Führerul roșu” căzuse la înțelegere cu W. S. Churchill, la Kremlin, în octombrie 1944¹⁰.

În acest fel, se poate afirma, că pentru aria geopolitică est-europeană grozăviile epocii naziste au fost în fond – sub alte pretexte și etichete, forme și conținut – amplificate, prin „victoria” de moment a socialismului de factură stalinistă care a însoțit triumful militar din mai 1945. S-a adăugat faptul că Marii Învingători, după ce au reușit să distrugă Reichul lui Hitler, nu au știut să câștige și să instaureze pacea mult așteptată de popoare. Mai mult, a doua zi după victorie, dacă nu cumva mai devreme, a debutat conflictul dintre Învingători, Marii Aliați din ajun, și care s-a transformat inevitabil într-un „război rece” de lungă durată între cele două sisteme comunist și capitalist, un fel de „pace armată”, care mai bântuie și azi pe alocuri sau din când în când, mai aproape ori mai departe de noi, de vreme ce pacea pierdută în 1939 n-a fost reinstalată după victoria Națiunilor Unite din 1945¹¹.

Dar se putea altfel, din moment ce înainte de orice, în Europa, unde Învingătorul nr. 1 s-a numit I. V. Stalin? Nimeni altul decât acela care, după cum s-a menționat, în materie de crime politice și genocid, și-a depășit de la distanță predecesorul, ex-aliatul, inamicul, pe Adolf Hitler, Führerul celui de-al III-lea Reich. Ce n-a putut face unul, pierzând războiul și ruinând Reichul Brun, promis supușilor săi pentru o mie de ani, a desăvârșit celălalt, deși nu i-a supraviețuit, cu toate că învingător în război, nici opt ani, suficienți însă pentru a pune bazele unui alt Reich, unul Roșu, planificat, și acesta, pe veșnicie. Întrucât, cine ar fi cutezat, la vremea respectivă, să argumenteze că socialismul sovietic, exportat, închiriat ori, mai degrabă, impus după 1944-1945 statelor și națiunilor subjugate, funcționa cumva pe termen redus? Cine îndrăznește să prevadă cumva dezastrul din decembrie 1991, când s-a consumat eșecul URSS¹². Marele istoric britanic Sir Alan Bullock, autorul magistralei „biografii paralele” Hitler-Stalin, în care a demonstrat că, după dispariția liderului nazist în 1945 și după prăbușirea în 1989-1991 a imperiului stalinist, acesta din urmă beneficiar de prim rang al succesului militar din 1945, un întreg eșafodaj s-a năruit, astfel încât perspectiva din care urmează să considerăm epoca celui de-al doilea război mondial trebuie revizuită. La urma urmelor, singurul unghi din care putem accesa perioadele lui Hitler sau Stalin nu ne mai îngăduie să ignorăm că, în timpul și datorită celor doi dictatori, au funcționat din plin doar abatoarele istoriei¹³.

⁹ Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 305-327; idem, *România sub Imperiul Haosului*, p. 214-216, 388-442; Maria G. Brătianu, *Acordul Churchill-Stalin din 1944*, București, Editura Corint, 2002, p. 52-57.

¹⁰ Gh. Buzatu, *Din istoria secretă*, I, p. 305 și urm.; idem, *România sub Imperiul Haosului*, p. 388 și urm.

¹¹ Cf. Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, VIII/2, p. 314 și urm.

¹² Gheorghe E. Cojocaru, *Tratatul de Uniune Sovietică*, Chișinău, Civitas, 2005, p. 661 și urm. (cap. XIX – *Funeraliile URSS*).

¹³ Alan Bullock, *Hitler et Staline. Vies parallèles*, Paris, Albin Michel/Robert Laffont, 1994, p. 441-452.

Orice investigație, oricât de vastă, profundă și sistematică, a istoriografiei celui de-al doilea război mondial nu poate, prin forța lucrurilor, să fie decât incompletă, parțială. Și aceasta în ciuda faptului că, astăzi, istoricul beneficiind la maximum de avantajele proslăvitei „ere informaționale”, totuși nu poate depăși imposibilul decât cu aproximațiile de rigoare. Mai precis, avem în vedere, în primul rând, un element decisiv. Faptul că, după cum s-a constatat adeseori în ultimul sfert de secol, conflagrația mondială din 1939-1945 în ansamblu sau în detaliu reprezintă, incontestabil, epoca sau problema cel mai intens studiată în istoriografia contemporană universală, comparativ cu oricare alte perioade sau aspecte ale trecutului umanității. În consecință, bibliografia generală a istoriei războiului (origini, declanșarea, desfășurare, final și consecințe, la proporțiile planetei ori la nivelul tuturor statelor, națiunilor și etniilor, sub cele mai diverse aspecte – militar, politico-diplomatic, economic, social, tehnic, religios, demografic etc.) a înregistrat demult – după cum s-a subliniat deja – proporții impresionante. Este inutil, fără îndoială, să mai insistăm asupra faptului că am avea în vedere doar elementele cantitative ale problemei, cititorul intuind, mai mult decât sigur, că nu trebuie neglijate sau subestimate, dimpotrivă, aspectele calitative ale imensei literaturi istoriografice cumulată la nivel mondial despre anii 1939-1945.

În context, se înțelege, evoluțiile României în timpul celui de-al doilea război mondial, în speță în aria conflictului din 1941-1944 dintre Germania, România și URSS, din perspectiva intervenției trio-ului Hitler – Stalin – Antonescu, s-au aflat în atenția istoricilor (și nu numai a lor!), bibliografia existentă în acest moment prezentând, ca și pe plan general, aceleași avantaje și dezavantaje, acestea din urmă predominând ori afectând profund produsele perioadei 1944-1989 marcate de intervenția cenzurii comuniste. Au existat, în aceleași condiții, preferințe netăgăduite, ignobile sau doctrinare, pentru anumite teme (istoria PCR-ului, rolul mișcării antifasciste în determinarea faptelor politice, pregătirea, desfășurarea și urmările actului istoric de la 23 august 1944, proclamat pe rând „eliberare” a României de către Armata Roșie, „insurecție” ori chiar „revoluție națională de eliberare, antifascistă și antiimperialistă”), în detrimentul altora (inclusiv, în rândul întâi, desfășurarea ostilităților în Est). Studiile de specialitate valorificate după 1989, edițiile de documente și volumele memorialistice apărute au acoperit însă rapid multe dintre „punctele albe” constatate, astfel că volumele VIII și IX ale Tratatului Academiei Române privind *Istoria Românilor*, stăruiind chiar asupra epocii celui de-al doilea război mondial (1939-1947), au relevat convingător această situație¹⁴.

În rândul întâi, reținem ca aspect fundamental faptul că bibliografia temei generale *România în epoca celui de-al doilea război mondial* beneficiază de contribuții majore¹⁵, datorate istoricilor români sau străini, acoperind deja toate compartimentele specifice, mai precis: *dicționare/enciclopedii; cronologii; bibliografii/istoriografie; ghiduri de arhive; volume și colecții de documente, dezbateri parlamentare, discursuri; memorialistică; lucrări generale și speciale; sinteze; monografii; biografii; studii pe domenii și direcții; albume, atlase, filme; reviste de specialitate* etc.

Din categoria instrumentelor de lucru, relevăm că, parțial, domeniul este bine reprezentat. Iar aceasta prin mai multe lucrări temeinice, în primul rând prin *Enciclopedia României* în patru

¹⁴ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)*, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. XVII-LIII; idem, *Istoria Românilor*, IX, 1940-1947, coordonator acad. Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXVII-LXX.

¹⁵ Vezi, *supra*, 333 cărți de și despre Mareșalul Ion Antonescu, despre România în epoca celui de-al doilea război mondial.

volume, coordonate de D. Gusti și colaboratorii, apărute chiar în ajunul sau în cursul războiului¹⁶ și de o valoare documentară excepțională pentru cunoașterea epocii, îndeosebi sub raporturile organizării statului, complexului economiei naționale, al politicilor preconizate și promovate. Deopotrivă, informații prețioase se pot afla în diversele *enciclopedii* și *dicționare*¹⁷, *Who's Who-uri*¹⁸ și *cronologii*¹⁹, publicate în ultimele decenii în țară și mai ales în străinătate, dar la care, evident, nu am făcut decât unele trimiteri exemplificatoare.

¹⁶ Dimitrie Gusti, C. Orghidan, Mircea Vulcănescu, Dan Botta, eds., *Enciclopedia României*, I-IV, București, 1938-1943: vol. I, *Statul*, 1938; vol. II, *Țara Românească*, 1939; vol. III, *Economia națională. Cadre și producție*, 1939; vol. IV, *Economia națională. Circulație, distribuție, consum*, 1943.

¹⁷ Vezi Michel Mourre, *Dictionnaire encyclopédique d'histoire*, I-VIII, Paris, Larousse, 1993; idem, *Le petit Mourre – Dictionnaire d'histoire*, Paris, Larousse, 2001; Trevor N. Dupuy, *The Harper Encyclopedia of Military Biography*, Edison, Castle Books, 1993; Jan Palmowski, *A Dictionary of Twentieth-Century World History*, Oxford, 1998; Marcel D. Popa, ed., *Dicționar enciclopedic*, I-VI, București, Editura Enciclopedică, 1993-2006; Constantin Scorpan, *Istoria României. Enciclopedie*, București, Editura Nemira, 1997; Ioan Scurtu și colaboratori, *Enciclopedia de istorie a României*, I-II, București, Editura Meronia, 2001-2003; Thomas Parrish, ed., *The Simon and Schuster Encyclopedia of World War II*, New York, Simon and Schuster, 1978; John Keegan, ed., *The Rand McNally Encyclopedia of World War II*, Chicago – New York – San Francisco, A Bison Books, 1978; Marcel Baudot și colaboratori, *The Historical Encyclopedia of World War II*, New York, Greenwich House, 1984; M. M. Kozlov, ed., *Velikaia Otečestvennaia Voina. 1941-1945. Ențikolpediia*, Moskva, Sovetskaia Ențikolpediia, 1985; Ian V. Hogg, *Dicționarul celui de-al doilea război mondial*, București, Editura Niculescu, 2007 (traducere); Jipa Rotaru și colaboratori, *Armata Română în al doilea război mondial/Romanian Army in World War II*, București, Editura Meridiane, 1995; Cornel I. Scafesș și colaboratori, *Armata Română. 1941-1945*, București, Editura RAI, 1996.

¹⁸ Vezi John Keegan *Who Was Who in World War II*, New York, A Bison Book, 1978; Șerban N. Ionescu, *Who Was Who in Twentieth Century Romania*, Boulder/New York, 1994 (vezi, mai ales, ediția în limba română – *Dicționarul panoramic al personalităților din România. Secolul XX*, București, Editura Victor Frunză, 2006); Mihai Pelin, *Opisul emigrației politice. Destine în 1 222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, București, 2002; Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Armata Română în al doilea război mondial. 1941-1945. Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1999; Leonida Loghin și colaboratori, *Bărbați ai datoriei. 23 august 1944 – 12 mai 1945. Mic dicționar*, București, Editura Militară, 1985; Gh. Buzatu, *România, 1939-1945: Who's Who*, în *România și al doilea război mondial*, Iași, 1995, p. 279-327; Vasile Novac, *Generali argeșeni*, I-II, Pitești, Editura Nova Internațional, 2006; Stelian Neagoe, *Oamenii politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machavelli, 2007; Stan Stoica, coordonator, *Dicționar biografic de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2008.

¹⁹ Vezi Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Mică enciclopedie de istorie universală*, ediția a IV-a, București, Editura Enciclopedică, 2002; Roger Céré, Charles Rousseau, *Chronologie du conflit mondial. 1939-1944*, Paris, Éditions du Seuil, 1945; Cesare Salmaggi, Alfredo Palavisini, *2 194 Days of War. An Illustrated Chronology of the Second World War*, New York, Mayflower Books, 1979; Sir Michael Armitage, *World War II Day by Day*, London-Munich, 2001; Leonida Loghin, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, București, Editura Politică, 1984; idem, *Mari conferințe internaționale (1939-1945)*, București, Editura Politică, 1989; Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1995)*, București, 1995; Dinu C. Giurescu și colaboratori, *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003; Ion Calafeteanu și colaboratori, *Istoria politicii externe românești în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003; Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război. 1 421 zile de înclăștare. Eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord (22 iunie – 26 iulie 1941)*, București, Editura Globus, 1993; Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere istorice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984;

Pentru o abordare sistematică a istoriei României în război, consultarea *bibliografiilor* generale²⁰ și speciale²¹ se impune cu prioritate²², precum, nu mai puțin, a lucrărilor de *istoriografie*²³, extrem de utile pentru a aprecia stadiul real, valoarea și semnificația contribuțiilor publicate pe marginea temei studiate.

Este lipsit de îndoială însă că, pentru aprofundarea temei și pentru garantarea originalității cercetărilor întreprinse, studiul temeinic și extins al *izvoarelor* constituie o condiție esențială și, deci, obligatorie. Sub acest aspect, nu poate fi decât pe deplin îmbucurător faptul că, în deceniul din urmă cu precădere, investigarea *izvoarelor inedite*, a documentelor găzduite în

Gh. Buzatu și colaboratori, *Din istoria unei zile. Contribuții la cronologia insurecției române din august 1944*, Iași, 1979 (extras); Vasile Liveanu și colaboratori, *Din cronică unor zile istorice (1 mai 1944 – 6 martie 1945)*, București, Editura Academiei, 1971; Gh. Romanescu, Leonida Loghin, *Cronica participării Armatei Române la războiul antihitlerist*, București, Editura Militară, 1971.

²⁰ Vezi, în acest sens, Henri Michel și colaboratori, *Les Deux Guerres mondiales. Bibliographie sélective /The Two World Wars. Selective Bibliography*, Bruxelles-Paris, Brepols/Oxford-London-New York, Pergamon Press, 1964; Janet Ziegler, *World War II: Books in English, 1945-65*, Stanford, Hoover Institution Press, 1971.

²¹ Referitor la România, cf. îndeosebi Ștefan Pascu, Gh. Hristodol și colaboratori, *Bibliografia istorică a României*, volumele I, IV-X, București – Cluj-Napoca, Editura Academiei, 1970-2005; Marius Andone și colaboratori., *Bibliografia militară românească*, I-III, București, Biblioteca Centrală a Ministerului Apărării Naționale, 1975; Petre Ilie, Gh. Stoean, *România în războiul antihitlerist. Contribuții bibliografice*, București, Editura Militară, 1971; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie* (ediția citată, 3 003 poziții); Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, CICE, 1995, p. 69-110; bibliografii selectivă privind *România în epoca celui de-al doilea război mondial*, în *Academia Română, Istoria Românilor*, VIII și IX, coordonatori Ioan Scurtu și, respectiv, Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2003-2008. A se consulta, de asemenea, studiile și bibliografiile găzduite în paginile prestigioasei „Revue Internationale d'Histoire Militaire” (începând cu nr. 1-2/Paris, 1939, serie în continuare, cu numere încredințate comisiilor naționale – franceză, italiană, germană, niponă, rusă, română etc.).

²² Ne referim, în mod special, la așa-numitele „bibliografii ascunse”, de proporții mai reduse dar, totuși, semnificative, sistematice, de regulă incluse ori anexate unor lucrări de specialitate, precum: *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voinî Sovetskogo Soiuză. 1941-1945 gg.*, vol. VI, Moskva, 1965, p. 557-604; Enzo Collotti, *Germania nazistă*, București, Editura Științifică, 1969, p. 341-393; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 593-663; Gh. Buzatu, *România în epoca celui de-al doilea război mondial. O bibliografie*, în vol. *România și al doilea război mondial*, ediția citată, p. 69-110 (579 poziții); Keith Hitchins, *România. 1866-1947*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Humanitas, 2004, p. 647-648. A se vedea, de asemenea, bibliografiile privind conflictele mondiale din 1914-1918 și 1939-1945, editate de Florin Șperlea, „Document”, buletin al Arhivelor Militare Române, nr. 1-4/2006 și, respectiv, nr. 2-3/2005.

²³ Vezi, de exemplu, Frederick Kellogg, *O istorie a istoriografiei române*, Iași, Institutul European, 1996; Keith Hitchins, *Historiography of the Countries of Eastern Europe: Romania*, în „The American Historical Review”, vol. 97, no. 4/october 1992; idem, *România. 1866-1947*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003, p. 617-649 (*Eseul bibliografic*); Andreas Hillgruber, *Südost-Europa im zweiten Weltkrieg. Literatur-bericht und Bibliographie*, Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, 1962; A. V. Heistver, *Burjuaznaia istoriografia F.R.G. ob uciastii Rumîni vo vtoroi mirovoi voine. Kriticesckii ocerk*, Chișinău, Editura Știința, 1986; Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, Craiova, Editura Helios, 2002 (studiul introductiv); Anton Moraru, *Știința istorică în contextul intereselor politice*, Chișinău, Pontos, 2003, p. 109-120 (despre al doilea război mondial); Traian Udrea, *23 august 1944 – Controverse istorico-politice. Studiu istoriografic*, București, Editura Alel-Alex&Leti Pres, 2004.

reputatele și bogatele fonduri arhivistice interne și externe²⁴, a înregistrat progrese remarcabile, ceea ce s-a reflectat nemijlocit asupra originalității, varietății și calității demersurilor istoriografice. În același timp, specialiștii români nu au pierdut din vedere *izvoarele editate*²⁵, mai ales că volumele de documente apărute s-au concentrat de regulă asupra problemelor cruciale ale conflagrației²⁶, iar în privința altora, mai precis *colecțiile oficiale de acte*

²⁴ Facem trimitere specială la Arhivele Naționale ale României. Arhivele Istorice Centrele, București; Arhivele Ministerului de Externe al României, București; Arhivele Militare Române, București – Pitești; Biblioteca Academiei Române, București; Biblioteca Națională a României, București; Arhiv Vneșnei Politiki Rossiiskoi Imperii, Moskva; Gosudarstvennîi Arhiv Rossiiskoi Fererații, Moskva; Ossobîi Arhiv, Moskva; Ţentr Hraneniia Sovremennoi Dokumentații, Moskva; Ţentralnîi Gosudarstvennîi Arhiv Sovetskoi Armii, Moskva; Rossiiskii Ţentr Hraneniia I Izuceniia Dokumentov po Noveișei Istorii, Moskva; Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Hoover Institution Archives, Stanford, California, USA; The National Archives of the USA, Washington, DC; The Library of Congress, Manuscript Division, Washington, DC; F. D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York; Great Britain – Public Record Office, London – Kew Gardens; France – Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Paris – Nantes; Deutschland – Militärische Bundesarchiv, Koblenz. Unele *ghiduri* pentru arhivele și documentele epocii războiului din 1939-1945: Arhivele Naționale ale României, *Îndrumător în Arhivele Centrale*, diverse volume, București, 1971 ~; American Historical Association, *Guides to German Records Microfilmed at Alexandria*, 66 vols., Washington, 1958-1972; Patricia Kennedy Grimsted, *Archives and Manuscripts in the USSR. Moscow and Leningrad*, Princeton, 1972; George D. Kent, ed., *A Catalogue of Files and Microfilms of the German Foreign Ministry Archives, 1920-1945*, 4 vols., Stanford, Hoover Institution, 1962-1966; John D. Cantwell, *The Second World War. A Guide to Documents in the Public Record Office*, London, HMSO, 1993; James F. Vivian, *Materials in the National Archives Relating Rumania*, Washington, DC, 1970; Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

²⁵ Detalii în Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie*, p. 25 și urm. Dintre apariții, vezi îndeosebi: Andreas Hillgruber, eds., *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, I, 1939-1941; II, 1942-1944, Frankfurt am Main, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, 1966-1970; Ion Calafeteanu, ed., *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999; Vasile Arimia și colaboratori, eds., *23 August 1944. Documente*, I-IV, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984-1985; Gh. Buzatu, coordonator, *Actul de la 23 august în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984; Marcel-Dumitru Ciucă, ed., *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, I-X, București, Arhivele Naționale ale României, 1997-2007; idem, ed., *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, I-III, București, Editura Saeculum I.O. – Editura Europa Nova, 1995-1998; Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, I, 23 august 1944 – 30 august 1948, coordonator Mihai Pelin, București, 1997; Cristian Ionescu și colaboratori, eds., *Relațiile româno-sovietice. Documente*, II, 1935-1941, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003; V. F. Dobrinescu și colaboratori, eds., *Relații militare româno-germane. 1939-1944. Documente*, I-II, București, Editura Europa Nova, 2000-2004; Gh. Buzatu, Dana Beldiman, eds., *23 august 1939-1944. România și proba bumerangului*, București, Editura Mica Valahie, 2003.

²⁶ A se examina, în context, volumele cuprinzând *Jurnalul de război* al Comandamentului Suprem German (O.K.W.), *directivele de război* ale lui Adolf Hitler, I. V. Stalin sau Ion Antonescu, *rapoartele* lui D. D. Eisenhower, Sir M. Wilson și B. L. Montgomery asupra campaniei aliate din Vest (1944-1945): Percy Ernst Schramm și colaboratori, eds., *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht (Wehrmachtführungsstab). 1940-1945*, I-VIII, ediția a II-a, München, Bernard und Graefe Verlag, 1982; Dwight D. Eisenhower, Sir Maitland Wilson, B. L. Montgomery, *Les opérations en Europe du Corp Expeditionnaire Allié*, Paris, Éditions Berger-Levrault, 1947; Adolf Hitler, *Directive de război*, traducere, ediție H. R. Trevor-Roper, București, Editura Elit, 1999; P. A. Jilin și colaboratori, eds., *Osvoboditelnaia*

diplomatic²⁷ ale foștilor beligeranți de calibr, cercetarea lor a fost resimțită cu obligativitate, date fiind coordonatele și implicațiile politicii internaționale a tuturor Marilor Puteri din 1939-1945 – Marea Britanie, Franța, Germania, URSS, Italia, SUA, Japonia și China²⁸.

Un compartiment distinct extrem de frecventat al istoriografiei războiului, bine reprezentat în cazul României precum și în general, îl reprezintă *memorialistica*. Din motive lesne de bănuț, mai precis având cu predilecție în vedere exactitatea, promptitudinea și credibilitatea informațiilor, nu trebuie explicat de ce preferăm, în ordine, jurnalele, memoriile, amintirile și mărturiile, respectiv depozițiile. Este o ordine firească, reflectând gradual valoarea „surselor” pentru istoric. Fără a intra în detalii, ne vom limita să evidențiem că, în mod concret, majoritatea „actorilor” de primă mărime ai scenei politico-diplomatice, militare și cultural-științifice românești din 1939-1945 ne-au lăsat probe și relatări asupra evenimentelor la care au participat ori au fost doar martori; relatări relevante și de incontestabilă calitate (Regele Carol II²⁹, Ion Antonescu³⁰, Constantin Argetoianu³¹, iar, dintre diplomați, Grigore Gafencu, N. Petrescu-Comnen, V. V. Tilea, Raoul Bossy, Gheorghe Barbul sau George I. Duca), iar altele de

missiia Sovetskih Voorujennîh Sil v Evrope vo vtoroi mirovoi voine. Dokumentî i materialî, Moskva, Voennoe Izdatelstvo, 1985; A. Russell Buchanan, ed., *The United States and World War II: Military and Diplomatic Documents*, Columbia, University of South Carolina Press, 1972; Maria Georgescu, Mihai Retegan, *SSI-SOE. Jurnal politic. 1941-1946*, București, Editura RAO, 2007; directivele de război (1941-1944) al lui I. Antonescu – Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, Craiova, Editura Helios, 2002, iar, de dată recentă, *Jurnalul de război (1940-1944) al fostului Mareșal și Conducător al Statului* – Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, București, Editura Mica Valahie, 2005; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Mileniul III, 2005; Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, R. Vâlcea, Rottarymond, 2007 (ediția completă a *Jurnalului*, în trei volume, sub tipar, Iași, Editura Demiurg, 2008~). De neînlocuit sunt, de asemenea, volumele cuprinzând corespondența diplomatică și militară purtată între liderii Națiunilor Unite (I. V. Stalin, W. S. Churchill, F. D. Roosevelt, Harry S. Truman și Clement R. Attlee), între Ion Antonescu și Adolf Hitler în cursul conflictului: MAE al URSS, *Corespondența Președintelui Consiliului de Miniștri al URSS cu președinții SUA și cu primii miniștri ai Marii Britanii în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1941-1945*, I-II, traducere, București, 1958; Warren F. Kimball, ed., *Churchill and Roosevelt. The Complete Correspondence*, I-III, Princeton, 1987; Vasile Arimia și colaboratori, eds., *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, I-II, București, Editura Cozia, 1991. Vezi și corespondența Ion Antonescu, Regele Carol II, Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu – Mihai Pelin, ed., *Epistolarul Infernului*, București, Editura Viitorul Românesc, 1993; Ion Ardeleanu, ed., *C. I. C. Brătianu, Carol II, Ion Antonescu: Amintiri, documente, corespondență*, București, Editura Forum, 1992; Ion Calafeteanu, ed., *Iuliu Maniu – Ion Antonescu. Opinii și confruntări politice. 1940-1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.

²⁷ Vezi detalii despre colecțiile oficiale de documente diplomatice relativ la epoca celui de-al doilea război mondial, editate cu începere din 1946 în Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, SUA, Rusia ș.a. (unele serii nu s-au încheiat), în Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 27-36. La București, din seria proiectată în 1991, sub egida MAE al României, încă nu a apărut vreun un volum de documente diplomatice referitoare la epoca ultimei conflagrații mondiale.

²⁸ Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*.

²⁹ Cf. *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, editori Marcel-Dumitru Ciucă și colaboratorii, I-VI, București, 1995-2002 (pentru anii 1904, 1914, 1916, 1918, 1930 și 1937-1951).

³⁰ Ion Antonescu, *23 august 1944: Însemnări din celulă*, în Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 289-293.

³¹ Cf. *Însemnări zilnice*, I-IX, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1998-2008.

o valoare aproximativă (D. Dămăceanu, cu vreo zece variante, Emilian Ionescu, Constantin Sănătescu, dintre militari), ca să nu ignorăm și mărturisirile tardive, benevole, fortuite sau forțate, unele afectate profund de trecerea timpului ori, pur și simplu, de așternerea vălului uitării, ca și de o rea-credință evidentă și indisciplină categorică a spiritului (precum în cazul depozițiilor din detenție și al notelor așternute prin 1962-1963 de Ion de Mocsonyi-Styrcea la ieșirea din închisoare)³². O constatare este absolut necesară, și anume că, în decursul epocii comuniste, lucrările apărute în țară, trecând prin foarfecele cenzurii, îndeosebi până la 1977, au trebuit să respecte – pentru a nu deranja... „Vecinul” sau pentru a nu încălca ... dogmele – un profil obiectivist, declarativ și simplist, în vreme ce stindardul domeniului de referință a trebuie să fie – și a fost! – purtat cu brio în *emigrație*, mai ales de către reputații noștri diplomați (Grigore Gafencu, N. Petrescu-Comnen, Gheorghe Barbul) ori de către jurnalistul de excepție care a fost Pamfil Șeicaru, cu toții deținând, cel puțin în primele două decenii postbelice, cele dintâi locuri pentru România în toate bibliografiile universale privind conflația veacului XX. Situația nici nu putea fi alta, cât timp, mai ales în perioada inițială a comunizării țării, faimoasele instrucțiuni ale Ministerului Informațiilor din București dintre 1945 și 1948 stabileau ca fiind „interzise în principiu” orice cărți semnate de Ion și Mihai Antonescu, A. C. Cuza, Nichifor Crainic, Armand Călinescu, Octavian Goga, M. Manoilescu, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru, Al. Vaida-Voevod, I. Hudiță, Gh. Zane sau Mircea Vulcănescu³³. Situația s-a redresat după 1989, dar numai parțial, întrucât nu s-au aflat rațiunile, mijloacele și condițiile pentru editarea integrală a notelor zilnice ale lui Raoul Bossy, pentru traducerea lui N. Petrescu-Comnen și Viorel Virgil Tilea, dar, în chip special, pentru valorificarea masivului *Jurnal* al lui Grigore Gafencu pentru anii 1940-1957³⁴. Ceea ce contrastează îmbucurător cu eforturile și reușitele colectivului patronat de istoricul George G. Potra de-a pune în valoare opera strălucitului Nicolae Titulescu³⁵, sub egida Fundației Europene care-i poartă numele.

Cum este și natural, cel mai bine reprezentat domeniu istoriografic al epocii 1939-1945 îl constituie cel cuprinzând *sintezele*, *lucrările generale* și *speciale*, *monografiile* și *biografiile*. În raport cu numărul și varietatea contribuțiilor existente, reținerea lor, fie și selectiv sau vizând exclusiv cărțile, este netăgăduit imposibilă. Cu atât mai puțin, am putea avea în vedere studiile și articolele de specialitate, găzduite de preferință în „Anuarele” Institutelor de Istorie din București, Iași și Cluj-Napoca, în „Analele” Universităților, în „Revista de istorie” și „Studii și materiale de istorie contemporană” (cele două serii)³⁶, în „Revue Roumaine d’Histoire”, „Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologie” și „Nouvelles Études d’Histoire”³⁷, în

³² Gh. Neacșu, ed., *23 august 1944 în arhivele comuniste*, București, Editura Majadahonda, 2000.

³³ Ministerul Informațiilor, *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948, p. 14; idem, *Publicațiile scoase din circulație până la 1 iunie 1946*, ediția a II-a, Alba Iulia, Fronde, 1994; Paul Caravia, coordonator, *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 55-57 (pentru Ion și Mihai Antonescu).

³⁴ Din cele aproximativ 50 volume în manuscris aflate în păstrare la ANR s-a întocmit, selectiv, un volum din *Jurnal*, I, editori Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, București, Editura Globus, 1994. Vezi, ulterior, edițiile îngrijite de Laurențiu Constantiniu și I. Calafeteanu: Grigore Gafencu, *Jurnal*, I, București, 1 iunie 1940 – Moscova, 31 august 1942, ediție Laurențiu Constantiniu, București, Editura Pro Historia, 2006 →

³⁵ Vezi N. Titulescu, *Opera politico-diplomatică. Iulie 1927 – iulie 1928*, I-II, București, 2003; *ibidem*, 1937, I-III, București, 2008; idem, *Correspondența (1921-1931)*, I-II, București, 2004.

³⁶ Publicație sub egida Institutului de Istorie „N. Iorga” din București.

³⁷ Publicație sub egida Secției de Științe Istorice și Arheologiei a Academiei Române.

„Revista Arhivelor”³⁸, în „Romanian Civilization” (Iași) și în „Transylvanian Review” (Cluj-Napoca)³⁹, în „Europa XXI”⁴⁰, în „Arhivele Totalitarismului”⁴¹, în buletinul „Document”⁴² sau în „Revista de Istorie Militară”⁴³, în „Revue d’histoire de la Deuxième Guerre mondiale”⁴⁴, în „Voenno-istoriceskii jurnal”⁴⁵ ș.a., precum și în publicațiile de mai largă adresabilitate („Magazin Istoric”, „Historia” și, până nu demult, „Dosarele Istoriei” ș.a.).

Precizările precedente la anume considerații. Astfel, în primul rând, toate raportările istoriografice la România anilor 1939-1945 privesc, deopotrivă și succesiv, pe Regele Carol II pentru anii 1939-1940, pe generalul (apoi, Mareșalul) Ion Antonescu pentru anii 1940-1944 și, pentru perioada care a succedat lui 23 august 1944, pe Regele Mihai I. Din punct de vedere cantitativ, cărțile și studiile referitoare la perioada și personalitatea lui Ion Antonescu domină copios ansamblul. Situația este întrutotul de înțeleasă, chiar justificată, dacă avem în vedere că perioada 1940-1944, una de preferință și de referință indiscutabilă pentru majoritatea istoricilor români și străini, cuprinde însuși „miezul” epocii războiului, inclusiv faptul că evenimentele de atunci au excelat ca aglomerare, problemele acumulate, abordate și decise au fost multiple și grave, iar, în plus, controversale, în ciuda scurgerii anilor, persistă.

Acestei problematice complexe și întinse i-au fost consacrate de-a lungul anilor numeroase *lucrări generale*⁴⁶.

³⁸ Publicație sub egida Direcției Generale a Arhivelor Naționale ale României.

³⁹ Publicație sub egida Centrelor de Studii Românești.

⁴⁰ Publicație sub egida Centrului de Istorie și Civilizație Europeană din cadrul Filialei Iași a Academiei Române.

⁴¹ Publicație sub egida Institutului pentru Studiul Totalitarismului în România al Academiei Române, București.

⁴² Publicație sub egida Arhivelor Militare Române din București.

⁴³ Publicație sub egida Institutului de Istorie Militară pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București.

⁴⁴ A apărut la Paris, sub egida Comitetului francez pentru studiul istoriei celui de-al doilea război mondial (președinte – prestigiosul istoric Henri Michel, autorul unei sinteze clasice – *La Seconde Guerre mondiale*, I-II, Paris, Presses Universitaires de France, 1968-1969), publicând numeroase materiale și un număr special consacrat României în război.

⁴⁵ Apare din 1939 la Moscova, sub coordonarea unor istorici militari ruși.

⁴⁶ Un bilanț, prin forța lucrurilor parțial, include mai ales: Grigore Gafencu, *Préliminaires de la Guerre à l’Est. De l’Accord de Moscou (21 août 1939) aux hostilités en Russie (22 juin 1941)* (1944); Petre Mihail Mihăilescu, *România în calea imperialismului rus. Rusia, România și Marea Neagră* (1944); *Armata 1 Română în Campania din Vest. 23 august 1944 – 9 mai 1945* (1945; 1999); Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, I-II (1995), redactată la mijlocul anilor ’50; N. I. Lebedev, *Rumîniia v godî vtoroi mirovoi voinî* (1961); General Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1944* (1998); V. Anescu și colaboratori, *România în războiul antihitlerist. 23 august 1944 – 9 mai 1945* (1966); Hermann Weber, *Die Bukowina im Zweiten Weltkrieg* (1972); I. E. Levit, *Uciastiie fașistskoi Rumîinii v agressii protiv SSSR*, I-II (1981-1983); Ilie Ceaușescu și colaboratori, ed., *România în anii celui de-al doilea război mondial*, I-III (1989); Ion Șuța, *România la cumpăna istoriei. August ’44* (1991); V. F. Dobrinescu, *Emigrația română din lumea anglo-saxonă. 1939-1945* (1993); Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial* (1994); V. F. Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1947)* (1995); Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945* (1995); Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihai Retegan, *România în război, 1941-1945. Un destin în istorie* (1995); Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată* (1995);

În contextul în care în istoriografia universală contemporană se observă, cum s-a remarcat⁴⁷, un interes excepțional pentru epoca conflagrației mondiale din 1939-1945, reflectat printr-o producție de cărți și materiale enormă, nemaicunoscută altcândva pentru vreo altă problemă a trecutului, în istoriografia generală contemporană nu poate fi neglijată frecvența **biografiilor** de toate genurile (speciale, paralele, generale), cu realizări remarcabile, mai ales că genul în cauză beneficiază și de un interes aparte din partea cititorului. Deja în perioada dintre cele două războaie mondiale (1919-1939), nu întâmplător, considerăm, piețele europeană și americană ale cărții au fost literalmente inundate de o **multitudine de biografii** consacrate marilor figuri ale scenei istorice din toate timpurile, dar cu deosebire acelor care aveau să se „remarce” în războiul din 1939-1945⁴⁸. În timpul și mai ales după război, cu atât mai mult, se

Alesandru Duțu, Mihai Retegan coordonatori, *Armata Română în al doilea război mondial*, I, *Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)* (1996); Keith Hitchins, *România. 1866-1947*, ediția citată (ediția I în limba română – 1996); Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX. 1918-1948* (1999); Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)* (1999); Alesandru Duțu, coordonator, *L'Armée Roumaine dans la Deuxième Guerre mondiale (1939-1945)* (1999); Alesandru Duțu, Mihai Retegan, coordonatori, *Eliberarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)* (1999); Alesandru Duțu, Petre Otu, coordonatori, *Pe țărmul nord pontic (17 iulie 1941-4 iulie 1942)* (1999); Alesandru Duțu, coordonator, *Golgota Estului (iulie 1944 – martie 1944)* (2000); Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)* (2000); Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, coordonatori, *România și al doilea război mondial* (2000); Vasile Bărboi și colaboratori, *The Romanian Army in the Whirl of War (1941-1945)* (2001); Anatol Petrencu, *Basarabia în al doilea război mondial. 1940-1944* (1997); D. Șandru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)* (2003); Mihai-Aurelian Cărunțu, *Bucovina în al doilea război mondial* (2004); Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, I-VII (1999-2007). De remarcat, după cum s-a evidențiat deja (cf. Ion Șișcanu, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*, Chișinău, Civitas, 2007; Ion Țurcanu, *Istoricitatea istoriografiei. Observații asupra scrisului istoric basarabean*, Chișinău, Editura ARC, 2004) contribuțiile consistente ale colegilor noștri de la Chișinău (Alexandru Moșanu, Anton Moraru, Anatol Petrencu, Ion Țurcanu, Ion Șișcanu, Vitalie Văratec, Pavel Moraru, Elena Șișcanu ș.a.) în abordarea și elucidarea problemelor istoriei celui de-al doilea război mondial, în general, ale Basarabiei și Bucovinei, în special.

⁴⁷ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *Al doilea război mondial și România. O bibliografie, passim*.

⁴⁸ Că era o întâmplare sau o premoniție, tot ce era posibil, dar cert lucru este prețuirea de care s-au bucurat, la noi și în alte părți, Emil Ludwig, *Genii și caractere* (Iași, 1929) și *Conducătorii Europei* (București, f.a., ediția originală 1934); Jacques Bainville, *Les dictateurs* (Paris, 1935); Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici* (diverse ediții) și *Eroii revoluției ruse. Lenin, Trotski, Stalin* (București, f.a.); N. N. Matheescu, URSS. *Istoricul revoluției rusești. Lenin – Trotzky – Stalin. Planul cincinal* (București, 1934); Dr. Ygrec, *Revoluția rusă. Rasputin, Țarina, Lenin* (București, f.a.); Petre Ghiață, *Dictatorii* (București, 1938); Th. Martinescu-Asău, *Lenin – Benito Mussolini – Mustafa Kema* (București, f.a.); Lev Troțki, *Stalin (Biografia politică)* (diverse ediții); Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat* (ed. originală – Paris, 1931); Konrad Heiden, *Adolf Hitler* (diverse ediții); J. Arraras, *Le Général Franco* (Paris, 1937); Amiral Castex, *De Gînghis-Khan à Staline* (Paris, 1935); Jean Thouvenin, *Avec Petain* (Paris, 1940); Luigi Alini, *Il Duce* (Firenze, 1930); M. Manoilescu, *Portugalia lui Salazar* (București, 1936); M. Missiroli, *Cât îi datorează Italia lui Mussolini* (Milano, 1935); E. Susmel, *Mussolini – omul* (București, 1927); Hermann Rauschnig, *Hitler m'a dit* (Paris, 1939). Unele opinii exprimate sunt demne de atenția specială a cititorului. Astfel, Troțki despre Stalin: „... Pe ansamblu, Stalin rămâne o mediocritate. Mintea lui nu este lipsită doar de strălucire și avânt, ci chiar și de capacitatea gândirii logice”; Sterie Diamandi, fiind de acord cu Troțki, în sensul că Stalin reprezenta „cea mai eminentă

înțelege, liderii politici și militari ai anilor 1939-1945 au populat în bună măsură literatura generală de informare istorică. Exemplificările, oricât ar fi de bogate, rămân departe de a fi complete⁴⁹.

mediocritate a partidului”, a adăugat: „... Nu cunoaște decât o singură pasiune: politica [...] Iubește și dorește puterea din toate fibrele ființei sale, e un îndrăgostit fanatic al puterii [...] E o dragoste de o virilitate sălbatică care vrea să posede puterea în chip exclusiv și absolut”; Konrad Heiden: „Hitler nu este un fenomen specific german, ci un fenomen al secolului XX, valabil pentru Europa Întreagă”; Ștefan Ionescu: „... statul bolșevic nu este altceva decât dictatura proletariatului”, care emană de la Stalin, „țarul roșu” al Imperiului moscovit; Emil Ludwig: „Totul e greoi la acest bărbat [Stalin]: mersul său, privirea sa, voința sa și chiar când râde (ceea ce-i face plăcere) râsul său e închis, înăbușit, încet, pentru el însuși, izvorând din acel dispreț general pe care îl au toți dictatorii față de bestia omenească” (Emil Ludwig, *Conducătorii Europei*, traducere Eugen Relgis, București, f.a., p. 315).

⁴⁹ Vezi, în acest sens, Boris Souvarine, *Stalin. Studiu istoric al bolșevismului* (traducere, București, 1999); A. M. Pankratova, *Marele popor rus* (traducere, București, 1953); acad. Constantin I. Parhon, *URSS față de România* (București, 1946); Felix Aderca, *Oameni excepționali. Jurnal intim* (București, 1995); Davy Winter, *Tragedia Europei: Adolf Hitler* (traducere, București, 1945); Simion Oeriu, *Omul sovietic* (București, 1946); Petre Pandrea, *Portrete și controverse*, vol. I (București, f.a.); Nikita S. Hrușciiov, *Crimele lui Stalin* (traducere, București, 1998); Richard Nixon, *Leaders* (New York, 1982); Vladimir Volkoff, *Treimea răului: Lenin, Troțki și Stalin* (traducere, București, 1996); E. Samoilov, *Hitler, Stalin, Mao Tse-Dun (Analiză psihică comparată)* (Obnins, 1991); Roy Medvedev, *Le Stalinisme. Origines, histoire, conséquences* (Paris, 1972), *Oamenii lui Stalin* (traducere, București, 1993), *Despre Stalin și stalinism. Consemnări istorice* (traducere, București, 1991); Johan von Leers, *Uniunea Sovietică o primejdie mondială* (traducere, București, 1943); Paul Ștefănescu, *Lumea văzută de medici (Mari bolnavi, mari conducători de stat)* (București, 1991); Pierre Accoce, Pierre Rentchwick, *Acești bolnavi care ne guvernează* (traducere, Craiova, 1993); Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin* (traducere, Craiova, 1990); G. Hallgarten, *Histoire des dictatures de l'Antiquité à nos jours* (Paris, 1961); Mircea Eliade, *Salazar* (diverse ediții); A. Avtorchanov, *Imperiia Kremlia* (Vilnius, 1990) și *Staline assassiné* (Paris, 1980); Lilly Marcou, *Stalin. Viața privată* (traducere, București, 1998); Florin Mătrescu, *Holocaustul roșu* (ediția a II-a, București, 1998); Dr. Petru Groza, *Reconstrucția României* (București, 1946) sau, în sfârșit, cu ediția oficială *I. V. Stalin. Scurtă biografie* (traducere, București, 1947), în ediție critică și adnotată (cf. Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Stalin cenzurat/necenzurat*, București, 1999). Spre edificarea cititorului, unele fragmente se dovedesc ilustrative: „Cine vorbește cu Generalissimul Stalin știe ce-i rămâne de făcut pentru cel puțin un an” (dr. P. Groza); „Mareșalul Stalin a unit teoria cu faptele și a ajutat la creațiunea istorică” (Petre Pandrea); „Ca și Lenin, Stalin este o astfel de expresie reprezentativă a voinței de viață, de progres social, economic și cultural, de umanitate largă a popoarelor sovietice” (S. Oeriu); „... Nimeni nu se îndoiește de faptul că acest tiran a dus la pieire, în mod direct sau indirect, mai multe persoane decât oricine altcineva. Hitler? Un simplu cârpaci pe lângă el” sau: „Stalin e cel care l-a ucis pe Hitler” (Vladimir Volkoff); „Istoria nu cunoaște un despot atât de brutal și cinic cum a fost Stalin. El este mai metodic, mai cuprinzător și mai total ca criminal decât Hitler” (Milan Djilas); „După cel de-al doilea război mondial, când URSS și-a asigurat – în baza unor acorduri secrete cu SUA și Marea Britanie – recunoașterea unor <<sfere de interese>> în zone întregi din Europa și Asia, sistemul comunist moscovit a fost exportat și implantat în țările din regiunile respective, astfel că **Holocaustul roșu** s-a extins pretutindeni în această arie (inclusiv în restul României). Ca origini și consecințe, **Holocaustul roșu** a depășit de departe **Holocaustul nazist**, iar kremlinologii, respingând ab initio orice acuză de aritmetică macabră ori de ierarhizare a cruzimii, au cutezat totuși studii comparative între URSS și Germania” (Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu); „În orice caz, adevărata dimensiune a holocaustului lui Stalin nu mai poate fi pusă acum la îndoială” (Robert Conquest); „Stalin a suferit de ceea ce se cheamă narcisism malign [...] Această maladie psihică a caracterizat comportamentul nu numai al lui Stalin, ci și al altor personaje: Hitler, Mao, Ceaușescu și,

Ajungem, în acest fel, la literatura de specialitate de factură biografică privind epoca celui de-al doilea război mondial. Din investigațiile personale în unele din marile biblioteci ale lumii (din Iași și București, Moscova și Sankt Petersburg, München și Freiburg im Breisgau, Roma, Paris și Strasbourg, Londra și Oxford, New York, Princeton, Houston, Washington și Palo Alto/Stanford University) am desprins că, sub raporturile calitativ și cantitativ, predomină, în ordine, biografiile⁵⁰ închinat lui Adolf Hitler, I. V. Stalin, Franklin Delano Roosevelt, Winston S. Churchill, Benito Mussolini, Dwight D. Eisenhower, Charles de Gaulle, Harry Truman sau Ion Antonescu⁵¹. Fără a intenționa un bilanț exhaustiv, unele se impun cu obligativitate atenției⁵².

mai nou, dictatorul irakian Saddam Hussein [...] Amestec insolit de paranoia, megalomanie și isterie, bolnavul este susceptibil la orice, se consideră atotștiutor și nu admite nici cea mai mică observație, crezându-se ținta unor atacuri și conspirații. Ia hotărâri aberante, neținând seama de consecințe și trăiește într-o lume imaginară. Total amoral, se înconjoară de persoane docile și fidele, pe care le copleșește cu debitul verbal. Fapt caracteristic, ideea dominantă care pune stăpânire pe bolnavul de narcisism, alături de autoadulare, o constituie dorința de putere ca scop suprem și nu ca un mijloc pentru satisfacerea altor țeluri. Individul fuge de colectivitate și, în același timp, se simte bine când în preajma sa se află nu câțiva oameni, ci mari mulțimi [...] Maladia progresează până la forme aberante” (Paul Ștefănescu).

⁵⁰ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *România și al doilea război mondial. O bibliografie*, p. 124-131, pentru bilanțul anterior anului 1975. Pentru perioada ulterioară, vezi Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, p. 69-110.

⁵¹ Despre cazul Antonescu, mai jos.

⁵² Vezi Alan Bullock, *Hitler: A Study in Tyranny* (New York, 1967) (traducere: *Adolf Hitler*, București, Editura Elit, f.a., 704 p.); Joachim Fest, *Hitler*, I-II (Paris, 1973); Walter C. Langer, ed., *The Mind of Adolf Hitler. The Secret Wartime Report* (New York – London, 1972); Robert Payne, *The Life and Death of Adolf Hitler* (New York, 1973); H. R. Trevor-Roper, *The Last Days of Hitler* (diverse ediții, inclusiv în limba română); William L. Shirer, *Le Troisième Reich des origines à la chute* (Paris, 1967); Sebastian Haffner, *Un certain Adolf Hitler* (Paris, 1979); Gert Buchheit, *Hitler, chef de guerre*, I-II (Paris, 1961); David Irving, *Hitler's War* (London, 1977); Lev Besymenski, *The Death of Adolf Hitler* (New York, 1968); Ian Kershaw, *Hitler (1936-1945)* (Paris, 2000); E. Jäckel, *Hitlers Weltanschauung* (Stuttgart, 1983); Andreas Hillgruber, *Hitlers Strategie. Politik und Kriegführung 1940-1941* (München, 1982); Rolf-Dieter Müller, Gerd Ueberschächt, *Hitlers Krieg im Osten* (Darmstadt, 2000); Philippe Burrin, *Hitler et les Juifs: Genèse d'un génocide* (Paris, 1989); Edouard Husson, *Comprendre Hitler et la Shoah* (Paris, 2000); Omer Bartov, *L'armée de Hitler. La Wehrmacht, les nazis et la guerre* (Paris, 1999); Robert Gellately, *Il popolo di Hitler* (Milano, 2004); Ulrich Völklein, *Bunker. Le ultime ore di Hitler*, Padova, Piemme Pocket, 2002; I. F. Pogonii, ed., *Agoniia i smert Adolfa Ghitlera*, Moskva, Izd. Zvonnița, 2000; Kardel [Heinnecke], *Adolf Ghitler – osnovatel Izrailia*, Moskva, Russkii Vestnik, 2002; V. M. Juhrai, *Rokovoi prosciot Ghitlera. Krah bližkriga (1939-1941)*, Moskva, Vece, 2000; Lev Bezîmenski, *Celovek za spinoi Ghitlera: Martin Bormann i ego dnevnik*, Moskva, Vece, 2000; Louis Kilzer, *Predavšii Ghitlera: Martin Bormann i padenie Tretiego Reiha*, Moskva, Eksmo, 2002; Isaac Deutscher, *Stalin. A Political Biography* (London – Oxford, 1967); Adam B. Ulam, *Stalin: The Man and His Era* (London, 1989); D. Volkogonov, *Staline: Triomphe et tragédie* (Paris, 1991)⁵²; John A. Erickson, *The Road to Stalingrad: Stalin's War with Germany* (London, 1975); idem, *The Road to Berlin: Stalin's War with Germany* (London, 1983); Robert Ivanov, *Stalin i soiuzniki 1941-1945 gg*, Smolensk, Rusici, 2000; B. S. Ilizarov, *Tainaia jizn Stalina. Po materialam ego biblioteki i arhiva. K istoriosofii stalinizma*, Moskva, Vece, 2002; M. I. Meltiuhov, *Upuşcenîi şans Stalina. Sovetskii Soiuz i borba za Evropu 1939-1941 gg (Dokumentî, faktî, sujdeniia)*, Moskva, Vece, 2002; Iuri Rubţov, *Alter ego Stalina*, Moskva, Zvonnița, 1999; Felix Ciuev, *Molotov. Poluderjavnîi vlastelin*, Moskva, Olma-Press, 2002; Adrian Grigoropol,

Lista biografiilor paralele ori colective este nu mai puțin bogată și reprezentativă, fiind imposibil de-a o prezenta în integralitatea sa⁵³.

Dintre capitolele marcante ale epocii 1939-1945 în ansamblu s-au aflat în atenția istoricilor români și străini: originile și izbucnirea războiului în Europa la 1 septembrie 1939⁵⁴, rolul și locul României în context, neutralitatea României în conflict (1939-1940), rostul și semnificația Pactului Hitler-Stalin din 23 august 1939, extinderea ostilităților în Europa, relațiile

Călău și diplomat: Vișinski – pumnul lui Stalin în România (București, 1997); D. Volkogonov, *Lenin. O nouă biografie* (traducere, București, 1997); idem, *Troțki, eternul radical* (traducere, București, 1998); H. Carrère d'Encausse, *L'ordre par la terre* (Paris, 1979); Michael Lynch, *Stalin și Hrușciov: URSS, 1924-1964* (traducere, București, 1998); Vojtech Mastny, *Il dittatore insicuro: Stalin e la guerre fredda* (Milano, 2003); Daniel Rancourt-Leferrière, *The Mind of Stalin* (Ann Arbor, 1988); David Irving, *Churchill's War* (New York, 1991); James MacGregor Burns, *Roosevelt: The Soldier of Freedom 1940-1945* (London, 1971); Elisabeth Barker, *Churchill and Eden at War* (London, 1978); Warren F. Kimball, *Naked Reverse Right: Roosevelt, Churchill and Eastern Europe from <<Tolstoy>> to Yalta – and A Little Beyond*, în „Diplomatic History”, vol. 9, no. 1/1985; Albert Resis, *The Churchill-Stalin Secret <<Percentages>> Agreement on the Balkans, Moscow, October, 1944*, în „The American Historical Review”, no. 2/1978; Lilly Marcou, *Sub Stalin și Dej. Jurnalul unui om de stânga* (traducere, București, 1998).

⁵³ Vezi Alan Bullock, *Hitler et Staline. Vies parallèles*, I-II (Paris, 1994); S. Bialer, ed., *Stalin and His Generals* (New York, 1966); Harry C. Deutsch, *Hitler and His Generals* (Minneapolis, 1974); Herbert Feis, *Churchill – Roosevelt – Stalin. The War They Waged and the Peace They Thought* (Princeton, 1957); Robin Edmonds, *The Big Three: Churchill, Roosevelt and Stalin in Peace and War* (New York, 1991); J. W. Brügel, ed., *Stalin und Hitler: Pakt gegen Europa* (Wien, 1973); Philipp W. Fabry, *Der Hitler-Stalin Pakt, 1939-1941* (Darmstadt, 1962); Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin: România și Pactul Ribbentrop-Molotov* (București, 1991); G. L. Rozanov, *Stalin-Ghitler* (Moskva, 1991); Mario D. Fenyo, *Hitler, Horthy and Hungary. German-Hungarian Relations, 1941-1944* (New Haven, 1972); James McSherry, *Stalin, Hitler, and Europe*, I-II (New York, 1968.1970); Elizabeth Wiskemann, *L'Axe Rome-Berlin. Histoire des relations entre Hitler et Mussolini (1934-1945)* (Paris, 1950); E. V. Samoilov, *Fiurerî. Obșciaia teoriia fașizma*, I-II (Obninsk, 1992)⁵³; Lev Bezîmenski, *Ghermanskiie ghegeneralî s Ghitlerom i bez nego* (Moskva, 1961)⁵³; idem, *Ghitler i Stalin pered shvatskoi* (Moskva, 2002); B. H. Liddell Hart, *The Other Side of the Hill* (London – Sydney, 1978); Samuel W. Mitcham, Gene Mueller, *Komandirî Tretiego Reiha, Smolensk, Rusici*, 1997; Andrew Christopher, Oleg Gordievski, *KGB. Istoria secretă a operațiunilor externe de la Lenin la Gorbaciov* (traducere, București, 1994); Arkadi Vaksberg, *Hotel Lux* (traducere, București, 1998); Vladimir Nikolaev, *Stalin, Ghitler i mî*, Moskva, Izd. Prava Celoveka, 2002; Wolfgang Leonhard, *Der Schock des Hitler-Stalin-Paktes*, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 1986; I. M. Muhin, *Ubiistvo Stalina i Beriia*, Moskva, Forum, 2002; M. Ilînskii, *Jizn i smert Benito Mussolini*, Moskva, Vece, 2000; Walter Rauscher, *Hitler e Mussolini. Vita, poterre, guerra e terrore* (Roma, 2004); Stéphane Courtois, *Une si longue nuit. L'apogée des régimes totalitaires en Europe. 1935-1953* (Paris, 2003); Ernst Nolte, *La guerre civile européenne. 1917-1945* (Paris, 2000; traducere în limba română. 2006); E. N. Dzelepy, *Franco, Hitler et les Alliés* (Bruxelles, 1961); Alexander Dallin, F. I. Firsov, eds., *Dimitrov and Stalin 1934-1943. Letters from the Soviet Archives*, New Haven – London, Yale University Press, 2000; N. S. Lebedeva, M. N. Narinskii, eds., *Komintern i vtoroia mirovaia voina*, I-II, Moskva, P.I.M., 1994; T. V. Volokitina, ed., *Sovetskii faktor v vostochnoi Evrope 1944-1953*, I-II, Rosspen, 1999-2002; Henrik Eberle, Matthias Uhl, *Dosarul Hitler*, București, Editura Meditații, 2007 (traducere).

⁵⁴ Dintre lucrările, apreciate „clasice”, pe această temă, supunem atenției cititorului Maurice Baumont, *La Faillite de la Paix (1918-1939)*, I-II, Paris, Presses Universitaires de France, 1960-1961; idem, *Les origines de la Deuxième Guerre mondiale*, Paris, Payot, 1969; A. J. P. Taylor, *The Origins of the Second World War*, London, H. Hamilton, 1961 (tradusă și în limba română).

României cu Marile Puteri, în prima ordine cu liderii Axei⁵⁵ sau cu sateliții acesteia⁵⁶, prăbușirea României Mari și a regimului Regelui Carol II, instaurarea regimului legionaro-antonescian, caracterul regimului, rebeliunea legionară din ianuarie 1941, regimul lui Ion Antonescu (1941-1944) – trăsături și esență, evoluția constituțională a României, intrarea României în sistemul Axei Berlin-Roma-Tokio, premisele și declanșarea războiului din Est, eliberarea Ținutului Herța, a Basarabiei și Bucovinei de Nord⁵⁷, desfășurările militare în URSS și prezența trupelor României, istoria economiei naționale, rolul factorului petrol, problemele demografice și de graniță, rolul serviciilor secrete, istoria culturii, inițiativele infructuoase ale României antonesciene pentru desprinderea de Axă (1942-1944)⁵⁸, propaganda de război⁵⁹ rezistența anti-antonesciană, rolul partidelor politice, pregătirea, înfăptuirea și consecințele loviturii de stat din 23 august 1944, efectele internaționale, ocuparea țării de către forțele armate ale URSS, România pe frontul antihitlerist (1944-1945), Convenția de Armistițiu cu Națiunile Unite și efectele ei catastrofale, pregătiri pentru Conferința de Pace, Congresul Păcii de la Paris (iulie – octombrie 1946), semnarea și urmările Tratatului de Pace din 10 februarie 1947⁶⁰, evoluțiile politice interne, comunizarea țării, România – abandonată în „sfera de interese” a URSS etc.

În prezent, spre deosebire de perioada „zorilor” epocii comuniste, când s-a lansat faimosul și detestabilul „manual unic” al lui M. Roller intitulat *Istoria R.P.R.* (1948), plin de absurdități și denaturări, dar care, poate tocmai de aceea avea să facă ... epocă (?!), influențând pe zeci de ani destinele istoriografiei naționale până la cota de avarie, vecină cu nimic altceva decât un veritabil *autodafé*, toate problemele istoriei românești în răstimpul 1939-1945 își află abordări și soluționări corespunzătoare, în temeiul unui dialog științific fructuos, decent, rațional și liber. În mod concret, nu mai există nici o problemă atât de „delicăta” sau de „secretă” încât să nu-și afle studioși temerari și calificați, cenzurarea opiniilor exprimate ținând cu adevărat de domeniul trecutului. Într-un atare climat, nu mai constituie un sacrilegiu recunoașterea faptului

⁵⁵ Un domeniu în care excelează, încă din 1954, de la prima ediție, cartea celebrului istoric german Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, traducere, București, Editura Humanitas, 1994 (reeditare – 2007); Mihai Pelin, ed., *Diplomație de război: România-Italia, 1939-1945*, București, Editura Elion, 2005.

⁵⁶ Ana-Maria Stan, *Relațiile franco-române în timpul regimului de la Vichy, 1940-1944*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2006.

⁵⁷ Cf. V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia (1918-1940)*, Iași, Editura Junimea, 1991; V. F. Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial*, Iași, Institutul European, 1995; Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, București, Editura Enciclopedică, 1995; Nicolae I. Arnăutu, *12 invazii rusești în România*, București, Editura Saeculum/Editura Vestala, 1996 (ediția originală – Buenos Aires, 1956); Mihai-Aurelian Cărunțu, *Bucovina în al doilea război mondial*, Iași, Editura Junimea, 2004; Anatol Petrencu, *Basarabia în timpul celui de-al doilea război mondial (1939-1945)*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2006; Pavel Moraru, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944)*, I-II, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2005-2007; Șerban Alexianu, *Gheorghe Alexianu: Transnistria, un capitol în istoria omeniei românești*, București, Editura Vreamea, 2007.

⁵⁸ Un domeniu în care trimitem la o altă carte de referință – Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979.

⁵⁹ Mioara Anton, *Propaganda de război. Campania din Est. 1941-1944*, București, Editura Tritonic, 2007; Călin Hentea, *Propagandă fără frontiere*, București, Editura Nemira, 2002.

⁶⁰ Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui, *La Roumanie et la Conférence de la Paix de Paris (1946)*, București, Editura Academiei, 1987; V. F. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, București, Editura Academiei, 1988.

că războiul României a fost, de la un capăt la altul (1941-1945), unul drept, pentru eliberarea și apărarea teritoriului național, chiar dacă sub Ion Antonescu efortul militar s-a desfășurat în cadrul Axei fasciste Berlin-Roma-Tokio. Rezultatele conflictului pentru România au fost dezastruoase în toate privințele (teritorial, militar, politico-diplomatic, demografic, economic și financiar, psihologic și, în premieră absolută, pe planul menținerii regimului social-politic existent)⁶¹ și pe lungă durată, multiple consecințe fiind încă de strictă actualitate. Totul a fost posibil, în situația în care – după cum am menționat – România, ca și restul statelor Europei Est-Centrale, fiind mai întâi ocupată de Armata Roșie, a fost apoi rapid cedată, cu acte în regulă, de către Marii Aliații din Vest în „sfera de interese” a URSS, fiind chiar amenințată la un moment dat să devină o gubernie a Moscovei sau o republică socialistă a Imperiului Roșu. Deja în 1946, Cortina de Fier trasată de Marile Puteri echivala cu alungarea României în zona sovietică de dominație⁶², iar condițiile nu aveau să se schimbe decisiv decât o dată cu prăbușirea URSS în decembrie 1991 și, o dată cu aceasta, cu sfârșitul „Războiului Rece” angajat între Est și Vest prin 1944-1945, pentru Polonia, România, Cehoslovacia sau Germania, în cazul în care Marii Aliați învingători la 1945 în fața Axei ce reunea Germania, Italia și Japonia au dovedit elocvent că, dacă știuseră să obțină o victorie istorică asupra Reichului lui Adolf Hitler, atunci ei nu reușiră să câștige pacea și să reinstaureze liniștea pe bătrânul continent și pe planetă. Din punctul de vedere examinat, relevante se dovedesc realitățile surprinse de istoricul francez Jean-Marie Le Breton: „Prăbușirea Germaniei hitleriste, instaurarea Armatei Roșii la Berlin și la Viena, cu, drept corolar, prezența ei la Varșovia, Budapesta, București și Sofie, distrugerea structurilor burgheze ale vechilor sateliți ai Reichului, îndepărtarea polonezilor de la Londra și a iugoslavilor lui Petru II și ai lui Mihailovici, absența în Europa Occidentală a unei contra-puteri serioase care să facă față Uniunii Sovietice, toți acești factori s-au conjugat pentru a deschide calea celei mai mari zguduiri care afectase vreodată ansamblul lanțului de țări ce se întindea de la Marea Baltică la Marea Neagră și la Marea Adriatică, la est de Germania. Evenimentele, mai mult decât un plan prestabilit, au favorizat Uniunea Sovietică și i-au permis să instaureze în această regiune regimuri nu numai calchiate după ea, dar și întrutotul obediente față de Moscova”⁶³.

După 23 august 1944, o dată cu răsturnarea regimului Antonescu, retragerea Bucureștilor din Axa Berlin-Roma-Tokyo și trecerea de partea Națiunilor Unite, România a fost depozată de ultimele atribute ale independenței de stat, care, de bine – de rău, funcționaseră după septembrie 1940 în limitele satelitismului în orbita Germaniei, pentru a deveni brusc, cel puțin pentru următoarele două decenii, un stat ocupat de către URSS. Procesul declanșat s-a desfășurat rapid,

⁶¹ După 23 august 1944, o dată cu „eliberarea” României de către trupele sovietice, URSS, devenind pe moment putere ocupantă pentru cel puțin 15 ani (1944-1958), a înfăptuit prin forță, cu concursul comunistilor indigeni, sovietizarea țării, potrivit voinței exprimate de liderul de la Kremlin, I. V. Stalin față de Milovan Djilas, în sensul că, „acolo unde înaintea tancurilor sovietice, se extinde și sistemul socialist”.

⁶² Dinu C. Giurescu, *Imposibila încercare. Greva regală – 1945. Documente diplomatice*, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 15 și urm. În același sens, Jean-François Soulet vorbea despre „puternicul val de expansiune a comunismului sovietic controlat în totalitate de Moscova” (cf. *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 73).

⁶³ Jean-Marie Le Breton, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, București, 1996, p. 79-80.

obiectivul asumat de Imperiul comunist vizând nedisimulat coteropirea deplină a spațiului românesc, cu „trup și suflet”, mai ales după ce în 1945-1946 faimoasa „Cortină de Fier” a despărțit întreaga Europă Est-Centrală de Occident⁶⁴. Beneficiind de toate avantajele sale de putere ocupantă, URSS a încurajat și, deopotrivă a mizat pe comuniștii locali care, nici un moment al existenței lor, nu și-au depășit statutul de agenți ai Kremlinului. În acțiunea declanșată, „Vechiul regim” a fost declarat integral și fără rezerve responsabil, iar, prin prisma războiului româno-sovietic din 1941-1944 tocmai încheiat, chiar criminal. În consecință, se înțelege, Mareșalul Ion Antonescu, liderul fostului regim, precum și toți colaboratorii săi au fost în chip special implicați. S-a declanșat, fapt pe care l-am relevat în numeroase contribuții precedente⁶⁵, așa-numitul caz Antonescu, pe care nici astăzi nu-l putem considera definitiv clasificat. Relativ la debutul cazului, acesta – se știe prea bine – a intervenit chiar în după-amiaza zilei de 23 august 1944, în momentul arestării Mareșalului I. Antonescu și a unora dintre colaboratorii săi, apoi cu detenția unor la Moscova (septembrie 1944 – aprilie 1946), iar în aprilie-iunie 1946 la București, unde, între 6 și 17 mai 1946, s-a desfășurat simulacrul procesului „marii trădări naționale” în fața improvizatului „Tribunal al Poporului”, care, finalmente, a dictat pedeapsa capitală pentru șapte dintre membrii fostului cabinet „militaro-fascist”, pentru ca, la 1 iunie 1946, doar patru dintre cei condamnați, în frunte cu Mareșalul, să cadă sub gloanțele plutonului de execuție. Planificat ori nu, momentul era nepotrivit, în contextul în care, după numai doi ani de la „eliberarea” din august 1944, poporul român să expieze pur și simplu sub cizma brutalei ocupații sovietice. În context, percepția publică a „criminalului” I. Antonescu a suferit serioase mutații, iar cazul său fusese deja promovat în rândul recursurilor necesare viitoare ale istoriei. Marele diplomat Grigore Gafencu, aflat în exil în Elveția, și-a notat în excelentul său *Jurnal* (rămas, în cea mai mare parte, inedit), de îndată ce i-a parvenit, în seara de 1 iunie 1946, vestea execuției Mareșalului:

„Radio București anunță că azi, la orele șase seara, Mareșalul Antonescu, Ică [Mihai] Antonescu și alți patru [în fond, doi] demnitari au fost <<executați>>. Grația regală nu a putut, deci, interveni. Rușii au cerut moartea lor[....] Păcatele Mareșalului au fost oarecum spălate prin abuzurile regimului de azi și prin primejdia de moarte pe care sovieticii o țin întinsă asupra țării. Întâmplările care au urmat prăbușirii sale au așternut uitarea peste campania nenorocită ce el a purtat-o în Rusia, ca și peste oarba înverșunare cu care s-a aruncat în brațele lui Hitler. Ieri încă vinovat, Mareșalul cade ca un martir al cauzei românești, pentru că România nu mai cunoaște decât o singură amenințare: Rusia. În jurul lui se va naște o legendă care va îndulci judecata istoriei. Moartea ce i se trage din mânia imperiului vecin îl apropie de sufletul unui popor care se simte, în întregime, amenințat de acea împărăție”⁶⁶.

După 1990 s-a scris și s-a comentat până la saturație despre ... „reabilitarea” Antonescu, care ar fi început chiar în timpul epocii comuniste (?!), pentru ca apogeul să fi fost atins, în funcție de anume interese politice, după prăbușirea regimului Ceaușescu⁶⁷. Nimic mai puțin

⁶⁴ Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 15 și urm.

⁶⁵ Vezi, mai ales, Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, p. 421-430.

⁶⁶ Apud Gh. Buzatu, ed., *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 338.

⁶⁷ În contextul anilor '80-'90, reabilitarea Mareșalului s-a pus uneori în seama ediției de studii și documente patronată de Iosif Constantin Drăgan (4 vols., 1986-1990, vezi mai jos).

adevărat. Pentru că, din clipa execuției⁶⁸ și până în decembrie 1989, I. Antonescu a fost *un personaj istoric interzis în țara sa*, sub raport oficial din toate punctele de vedere, fără discuții și pentru totdeauna. Iar aceasta prin voința fermă a autorităților comuniste de la București, în deplin consens, cu învingătorii din 1945. De aceea după 1990 Mareșalul nu a avut cum să fie „reabilitat”, cel mult – *redescoperit*. Ceea ce este cu totul altceva, mai ales că, dispărând cenzura, cercetarea unor teme nu mai poate fi, în vreun fel, blocată.

În epoca „războiului rece”, *Antonescu a fost descoperit în exil*, în vreme ce, în România, el fost hulit printr-o campanie cuprinzând multiple elemente politice, pseudo-științifice, culturale și chiar polițiste extrem de bine și eficient instrumentalizate. Reținem sub acest aspect că, potrivit faimoaselor *Instrucțiuni* din 1945-1948 privind scoaterea din circulație a lucrărilor editate în cursul „perioadei burgheze”, cărțile semnate de Mareșalul Ion Antonescu deschideau, s-ar putea spune cu obligativitate, lista celor ce se încadrau la punctul 6: „Orice lucrări datorite următorilor autori indiferent dacă sunt sau nu trecute în broșura de față sunt interzise din principiu”, iar în continuare erau menționați Ion Antonescu, alături de Mihai Antonescu, A. C. Cuza, Nichifor Crainic, Armand Călinescu, Octavian Goga, Mihail Manoilescu, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Stelian Popescu, Pamfil Șeicaru, Al. Vaida-Voevod, Mircea Vulcănescu ș.a.⁶⁹. În consecință, după mulți ani și foarte greu s-a ajuns, în condițiile cenzurii și „autocenzurii” de după 1977, la revenirea în atenție a personalității Mareșalului Antonescu, iar faptul a fost posibil nu pentru că autoritățile comuniste s-ar fi preocupat ori ar fi impus cumva aceasta, ci totul a rezultat din legitățile intime ale evoluției istoriografiei române, prin aprofundarea studiilor consacrate epocii 1939-1945 sau o dată cu punerea în circulație a unor noi și importante fonduri politice, diplomatice și militare din arhivele interne ori grație accesului cercetătorilor români în arhivele străine (cu prioritate în cele germane, franceze, americane și britanice). A fost și este încă un proces în continuă desfășurare și este indiscutabil că nimeni n-ar mai putea impune *vreun arbitru*, care să dicteze oprirea timpului, deci stopând investigațiile viitoare în cazul Antonescu, și nu numai!

Revenind la declanșarea pretensei *campanii de reabilitare* a Mareșalului, vom observa că, deși pare straniu, dar ea *coincide* cu însuși momentul loviturii de stat de la 23 august 1944. Specificăm că nu-i avem în vedere numai decât pe unii dintre foștii colaboratori militari și diplomatici ai Mareșalului (generalii Ion Gheorghe și Platon Chirnoagă, amiralul Horia Măcelariu, colonelul Ion V. Emilian, lt.-col. Gh. Magherescu sau diplomații Grigore Gafencu, Gh. Barbul, George Duca), neimplicați în evenimentele din august 1944, ci chiar pe cei mai mulți dintre autorii *puciului* care, imediat după aceea, confrunțați fiind cu realitățile decurgând din ocuparea României de către URSS, au devenit automat ei înșiși „nostalgici” ai „Vechiului regim”: Grigore Niculescu-Buzești (se pare, cel dintâi)⁷⁰; Regele Mihai I și colaboratorii săi

⁶⁸ Cicerone Ionițoiu, *Cartea de aur a rezistenței românești împotriva comunismului*, I, București, 1995, p. 16-17.

⁶⁹ Ministerul Informațiilor, *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948, p. 14; idem, *Publicațiile scoase din circulație până la 1 iunie 1946*, ediția a II-a, Alba Iulia, Fronde, 1994; Paul Caravia, coordonator *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 55-57 (pentru Ion și Mihai Antonescu).

⁷⁰ Vezi telegramele nr. 44 și 45 ale lui Grigore Niculescu-Buzești expediate la 31 August și, respectiv, 1 septembrie 1944 lui Al. Cretzianu la Ankara pe tema comportamentului rușilor în România ca într-o țară ocupată (Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, II, p. 336-340). Vezi și Liviu Vălenaș, *Mareșalul Ion Antonescu și frontul secret. Convorbiri cu Gheorghe Barbul*, București, Editura Vremea, 2001, *passim*. A nu se neglija rosturile lui Victor Rădulescu-Pogoneanu,

nemijlociți (Ioan de Mocsonyi-Styrcea, Mircea Ioanițiu, colonel Emilian Ionescu), imediat după Buzești, iar Iuliu Maniu, mai apoi, în momentul în care într-o ședință de guvern din septembrie 1944 a declarat că, dacă ar fi cunoscut condițiile armistițiului impus de Aliați României la Moscova în zilele precedente, nu l-ar mai fi încurajat pe Suveran să se decidă pentru „acțiune”, deci pentru arestarea Mareșalului și a colaboratorilor săi⁷¹, iar, dintre militari, generalii Constantin Sănătescu, Gheorghe Mihail, Aurel Aldea, Constantin D. Niculescu, colonelul D. Dămăceanu, maiorul Anton Dumitrescu ș.a.⁷²

Tot Iuliu Maniu a fost acela care, la „procesul” din mai 1946 înscenat lui Antonescu și echipei sale ministeriale, după încheierea depoziției sale ca martor, s-a apropiat de boxa acuzaților a strâns mâinile unor dintre ei, inclusiv Mareșalul, în huiduielile publicului „selectat” de comuniști ce reclama neîncetat „moarte trădătorilor”⁷³. În atmosfera creată, puțin a lipsit ca Iuliu Maniu să nu fie, el însuși, cuprins în echipa „criminalilor”, judecat și condamnat în consecință, dar faptul, *imposibil pe moment, previzibil însă*, avea să se îndeplinească curând după aceea, chiar în 1947. Ceea ce este interesant, din punctul nostru de vedere, este că așa-zisa reabilitare a Mareșalului începuse deja, iar aceasta și printr-un gest al lui Iuliu Maniu, care, desigur, nu ar fi acționat necugetat în condițiile existente în 1946, dacă el, liderul PNȚ, nu ar fi fost *convins* că nu avea în fața sa un criminal și trădător de țară, *ci un militar și un fost șef de guvern*, pe care l-a tratat – după cum s-a și exprimat⁷⁴ – *drept un mare patriot, deși, personal, îi fusese adversar politic, iar nicidecum dușman, care, deci, trebuia eliminat!*

Sub un alt aspect, cu mulți ani *înaintea* lui Josif Constantin Drăgan (1986), istorici români sau străini au stăruit asupra figurii Mareșalului, dar ei nu au fost bănuți în vreun fel de „reabilitarea” lui Antonescu. Astfel, în plin „război rece”, Antonescu a fost „descoperit”, pentru rolul său în cursul Războiului din Est din 1941-1944. Din câte știm, Andreas Hillgruber a fost cel dintâi care, încă din 1954, a evidențiat cu obiectivitate calitățile și defectele Mareșalului și ale politicii sale în raporturile cu Berlinul⁷⁵. Cunoscutul istoric a clarificat aspecte care și în prezent,

adjunctul lui Buzești, ale lui Al. Cretzianu, Camilian Demetrescu ș.a. Cea mai pătrunzătoare imagine asupra evoluțiilor românești în context european la sfârșitul conflictului din 1939-1945, în declarația tulburătoare a lui Victor Rădulescu-Pogoneanu datată 2.XII.1961 (apud Stelian Neagoe, *Istorie politică încarcerată*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2006, p. 346-370).

⁷¹ Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat și colaboratori, eds., *23 August 1944. Documente*, III, 1944-1945, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 32 (Declarația lui Iuliu Maniu: „... Constat că Aliații nu și-au respectat înțelegerile de la Cairo. La Cairo s-au făcut înțelegeri precise [...] Condițiunile care le-am stabilit noi atunci erau neasemuit mai favorabile decât cele de acum și, fiindcă eu am cutezat să recomand partidului și Majestății Sale să facă acest armistițiu, ne doare foarte mult la ce s-a ajuns...”)

⁷² Despre rosturile lor ca „actori” la 23 august 1944 și, ulterior, ca memorialiști, cf. Gh. Buzatu, Stela Cheptea, ... *Și a fost 23 august*, în vol. *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, ediția citată, p. 274 și urm.

⁷³ *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, II, București, Editura Saeculum I.O./Editura Europa Nova, 1995, p. 11 și urm.; Zaharia Stancu, *Secolul omului de jos*, București, Editura Eminescu, 1946, *Depoziția d-lui Maniu*, din 28 mai 1946).

⁷⁴ Gh. Zane, *Memorii (1939-1974)*, ediție Al. Bârlădeanu și colaboratori, București, Editura Expert, 1997).

⁷⁵ Din monografia menționată a lui Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, reținem din **Încheiere** (p. 275): „... Relațiile personale de încredere și stimă reciprocă care s-au stabilit între Hitler și Antonescu nu au putut trece dincolo de limita unei obișnuite coaliții pentru ducerea unui război, așa cum sperase inițial Conducătorul statului român. În fond, cele două țări au dus un

după o jumătate de secol, se dovedesc necunoscute specialiștilor improvizați. Andreas Hillgruber a dovedit între altele că: „Politica guvernului român în problema evreiască, așa cum reiese dintr-o privire retrospectivă, s-a întemeiat, în tot timpul războiului, numai pe considerente tactice și comerciale. Ea nu a ținut seama nici de obligații morale față de cetățenii români, nici nu s-a inspirat din doctrina antisemită. Ea a urmat, mai degrabă, liniile mari ale politicii externe a României”⁷⁶.

Aproximativ în același timp cu Andreas Hillgruber, în țară, Constantin I. Kirițescu, cunoscutul și inspiratul autor al trilogiei închinată războiului unității naționale a tuturor românilor din 1916-1919, realiza monografia *România în al doilea război mondial*, terminată în 1956, confiscată apoi, restituită familiei după 1990 și valorificată prin publicare abia în 1995⁷⁷.

Între timp au apărut numeroase „lucrări de serviciu”, cele mai multe în spiritul „modelului” introdus cu începere din 1947-1948 prin edițiile succesive ale manualului unic de *Istoria RPR* coordonat de Mihail Roller potrivit căruia războiul lui Antonescu alături de Hitler împotriva URSS ar fi fost ... „criminal”, „sângeros”, „imperialist”, „tâlhăresc” ș.a.m.d. Mareșalul însuși ar fi fost *un criminal, un rasist, un fascist*, fiind sprijinit nu numai de Germania și aliații ei, ci și de partidele lui Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu, de social-democrați, de cercurile reacționare politice și militare de la București, de trusturile anglo-americane în colaborare intimă cu fascismul german, cu monarhia etc.⁷⁸ Prin astfel de pseudo-descoperiri, *Istoria* lui M. Roller a îndepărtat generațiile postbelice de adevăr, iar pentru specialiști a devenit un fel etalon de abordare (la un moment dat, oricum până după moartea lui I. V. Stalin în 1953, singurul!), respectat cu sfințenie în condițiile cenzurii comuniste, „modelul” lui Roller nefiind abandonat integral nici după 1989. Ceea ce nu înseamnă că nu au existat și excepții, care trebuie reținute. Ne reîntoarcem, prin urmare, la Constantin I. Kirițescu ori la Platon Chirnoagă, cu a sa *Istorie politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941 – 23 august 1944* (mai multe ediții, Madrid, 1966-1986 și Iași, 1997-1998), dar în mod special îl menționăm pe regretatul Aurică Simion, care, cu excelențele sale *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944* (Cluj-Napoca, 1979), a provocat o veritabilă furtună politică și istoriografică la București⁷⁹.

În 1984, la aniversarea actului de la 23 august 1944, s-a continuat și chiar aprofundat ofensiva împotriva Mareșalului Antonescu⁸⁰. Regimul său era calificat, în spiritul normelor stabilite la ... „procesul” din 1946, drept „o mostră de crimă de înaltă trădare față de poporul

<<război paralel>>, asemănător celui dus de către Germania și Finlanda. Mareșalului Antonescu nu i-au fost niciodată dezvăluite intențiile politice reale și planurile militare ale lui Hitler. Pe de altă parte, cercurile conducătoare ale economiei românești care voiau să salveze rezervele economice ale României pentru viitoarele timpuri de pace se opuneau unei totale epuizări a forțelor economice ale țării în războiul comun”.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 286.

⁷⁷ Volumele I-II, ediție Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995.

⁷⁸ Acad. Mihail Roller, sub redacția, *Istoria R.P.R. Manual pentru învățământul mediu*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1952, p. 638 și urm.

⁷⁹ Vezi mai jos.

⁸⁰ Cu acel prilej, într-un amplu volum colectiv, intitulat *Actul de la 23 august 1944. Studii și documente* – coordonator Gh. Buzatu (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 616 p.), am inclus studiul realizat în colaborare cu Aurică Simion despre *Preliminariile diplomatice ale actului de la 23 august 1944* (p. 210-285).

român"⁸¹. Ulterior, în 1989, în trilogia coordonată efectiv de generalul Ilie Ceaușescu și maiorul Mihail E. Ionescu, intitulată *România în anii celui de-al doilea război mondial*, se aflau pagini întregi privind persoana și regimul Antonescu, dar care numai simpatie ori admirație față de Mareșal nu dovedeau⁸². Dimpotrivă, despre Mareșal aflăm, potrivit tiparelor anilor '60, că „a lichidat ultimele vestigii ale democrației burgheze” ori că ar fi statornicit un regim politic având „un caracter totalitar”, iar în anii 1940-1941, alături de legionari sau împreună cu ei, ar fi practicat „un antisemitism și șovinism exacerbat”⁸³.

Cu satisfacție trebuie însă să amintim că, în același timp, au fost valorificate monografii și sinteze reprezentând reale contribuții pe tema evoluției României dintre 1940 și 1944.

În răstimp, pe plan general, personalitatea Mareșalului Ion Antonescu a persistat, de regulă sub forma unui „portret robot”, în numeroase dintre cele mai faimoase enciclopedii și dicționare universale⁸⁴. Suntem, neîndoielnic, departe de-a fi epuizat lista lucrărilor enciclopedice care, în ultimele decenii, au mediatizat „portretul robot” Mareșalului Antonescu. Stăruim asupra textului din *Dicționarul enciclopedic român* (1962), care a fost prelucrat după ediția a II-a a *Marii Enciclopedii Sovietice* și după manualul lui M. Roller. Astfel, potrivit autorului (anonim) al articolului despre Ion Antonescu, acesta ar fi fost un „general, dictator militar fascist”, fiind „adus la putere de cercurile cele mai reacționare ale burgheziei și

⁸¹ *Contribuții la studierea regimului politic din România. Septembrie 1940 – august 1944*, București, 1984, p. 90, 347-348.

⁸² *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, Editura Militară, 1989, *passim*; a se vedea și Ilie Ceaușescu, ed., *Istoria militară a poporului român*, VI, București, 1989.

⁸³ *România...*, I, p. 309-311.

⁸⁴ A se vedea, de exemplu, *Chamber's Encyclopaedia*, vol. 12, London, 1950, p. 54; *Bolșaiia Sovetskaia Ențiklopediia*, vol. 2, ed. a II-a, Moskva, 1950, p. 525 (*ibidem*, 2, ed. a III-a, Moskva, 1970, p. 93); *Enciclopedia Hoepli*, 1, Milano, 1955, p. 272-273; *Malaia Sovetskaia Ențiklopediia*, vol. 1, ed. a III-a, Moskva, 1958, p. 447; *Encyclopaedia Britannica*, 2, Chicago-London-Toronto, 1958, p. 82; *Dizionario Enciclopedico Sansoni*, 1, Firenze, 1959, p. 181; *Grand Larousse Encyclopédique en dix volumes*, 1, Paris, 1960, p. 470; ed. 1993, vol. 1, p. 160; *Bonniers Lexikon*, vol. 1, Stockholm, 1961, p. 593; *Sovetskaia Istorieskaia Ențiklopediia*, vol. 1, Moskva, 1961, p. 630; *Das Bertelsmann Lexikon*, vol. 1, 1961, p. 162; *Dictionnaire usuel Quillet-Flammarion*, Paris, 1963, p. 82; *Mala Ențiklopedija Prosveta*, Beograd, 1968, p. 61; *Nouveau Petit Larousse*, Paris, 1968, p. 1 125; *The Encyclopedia Americana*, vol. 2, New York, 1969, p. 80; *Nouveau Larousse Universel*, vol. 1, Paris, 1969, p. 85; *Meyer Enzyklopädisches Lexikon*, vol. 2, Mannheim-Wien-Zürich, 1971, p. 354; *Encyclopaedia Judaica*, vol. 3, Jerusalem, 1972, p. 162-163; *Leksykon PWN*, Warszawa, 1972, p. 44; *Webster's Biographical Dictionary*, Springfield, 1974, p. 54; *Ukrainskaia Sovetskaia Ențiklopediia*, vol. 1, Kiev, 1978, p. 210; *The Simon and Schuster Encyclopedia of World War II*, New York, 1978, p. 22; David Mason, *Who's Who in World War II*, London, 1978, p. 13; John Keegan, ed., *Who's Who in World War II*, New York, 1978, p. 30; *The New Encyclopaedia Britannica*, 1, Chicago-London-Toronto, 1979, p. 429; Alan Palmer, *The Penguin Dictionary of Twentieth Century History*, New York, 1979, p. 18; *Meyers Grosses Taschenlexikon in 24 Bänden*, vol. 2, Mannheim-Wien-Zürich, 1981, p. 81; Don McCombs, Fred L. Worth, *World War II Super Facts*, New York, 1983, p. 17-18; Marcel Baudot și colaboratori, eds., *The Historical Encyclopedia of World War II*, New York, 1984, p. 20; *Encyclopedia of the Second World War*, London, 1989, p. 20; David M. Brownstone, Irene M. Franck, *Dictionary of 20th Century History*, New York – London, 1990, p. 17; *Sovetskaia voennaia Ențiklopediia*, vol. 1, ed. a II-a, Moskva, 1990, p. 169; Peter Teed, *A Dictionary of Twentieth Century History, 1914-1990*, Oxford-New York, 1992, p. 18; Michel Mourre, *Dictionnaire Encyclopédique d'Histoire*, vol. 1, nouvelle édition, Paris, 1993, p. 273; *Dicționar enciclopedic*, vol. 1, București, 1993, p. 85; *Hutchinson Pocket Dictionary of 20th Century World History*, London, 1993; *The Hutchinson Dictionary of World History*, London, 1994, p. 28 ș.a.

moșierimii”; el a „aservit” țara Germaniei hitleriste și, contrar „intereselor naționale ale poporului român, a târât țara în războiul criminal împotriva Uniunii Sovietice”⁸⁵. Au trebuit să treacă ... 30 de ani pentru a afla, la polul opus al evaluărilor, un text adecvat, inserat în noua ediție a *Dicționarului enciclopedic* (1993), netăgăduit, după atâția ani, un model sub raportul exactității și obiectivității faptelor consemnate, al nuanțurilor absolut necesare:

„ANTONESCU, Ion (1882-1946, n. Pitești), mareșal și om politic român. A parcurs toate treptele ierarhiei militare, de la sublocotenent (1904) la general de brigadă (1931) și mareșal (1941). În timpul primului război mondial a fost colaborator de bază al generalului Prezan, contribuind la elaborarea planurilor de operații militare. Comandant al Școlii de la Sibiu și al Școlii Superioare de Război (1927-1929, 1931-1933). Atașat militar al României la Paris (1922), Londra și Bruxelles (1923). Șef al Marelui Stat Major (1933-1934), ministru al Apărării Naționale (1937-1938) și ministru ad-interim al Aerului și Marinei (februarie-martie 1938). A protestat energic împotriva acceptării notelor ultimative ale guvernului sovietic din 26-27 iunie 1940, cerând apărarea teritoriului național; internat la mănăstirea Bistrița din dispoziția regelui Carol al II-lea. În urma Dictatului de la Viena, Antonescu a fost însărcinat, la 4 septembrie 1940, cu formarea guvernului, fiind investit cu depline puteri. Antonescu a impus regelui Carol al II-lea să abdice (6 septembrie 1940), succesiunea tronului revenind lui Mihai I. În ianuarie 1941, Antonescu a înăbușit rebeliunea legionară. A condus țara prin decrete-legi. A promovat o politică externă alături de Germania și Italia. În iunie 1941 a decis intrarea României în război pentru recuperarea Basarabiei și a nordului Bucovinei și a continuat operațiunile militare și dincolo de Nistru. După înfrângerea de la Stalingrad a permis și a inițiat tratative secrete privind scoaterea țării din război. A fost înlăturat de la putere prin lovitura de stat de la 23 august 1944; preluat de Armata Roșie (septembrie 1944), a fost ținut pe teritoriul sovietic până în aprilie 1946; adus în țară, a fost judecat, în mai 1946, de <<tribunalul poporului>> din București; a fost condamnat la moarte și executat la închisoarea Jilava (1 iunie 1946)”⁸⁶.

Anii '80 au fost marcați de apariția a noi lucrări memorialistice, colecții de documente și studii consacrate lui Ion Antonescu ori perioadei 1940-1944. S-au impus **colecțiile de documente**, dar și **amintirile** locotenent-colonelului George Magherescu, editate pentru început în străinătate⁸⁷.

Abia după 1989 s-a procedat la revalorificarea științifică absolut necesară a trecutului, iar, în context, a epocii conflagrației mondiale din 1939-1945 și, prin urmare, a personalității Mareșalului Ion Antonescu, a numeroșilor lideri politici și militari trecuți, după 1944, cum s-a văzut, **la index**. A dispărut instantaneu cenzura, s-au deschis arhivele interne și externe, iar

⁸⁵ *Dicționarul enciclopedic român*, vol. 1, București, 1962, p. 146.

⁸⁶ *Dicționar enciclopedic*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 85. Cel mai recent, vezi Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007, p. 24-27; Teșu Solomovici, *Mareșalul Antonescu – Erou, martir sau criminal de război. Un colocviu virtual*, București, Editura Teșu, 2007, *passim*.

⁸⁷ Cf. *În serviciul Mareșalului. Mareșalul Ion Antonescu văzut de un ofițer din Cabinetul său militar ca urmare a întrevederilor avute cu Larry Watts*, I-II, München, 1985), reeditate, într-o formă modificată, și de I. C. Drăgan (cf. *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, I, Veneția, 1986; Iași, 1990; recent publicat în limba engleză – *Antonescu, Marshal and Ruler of Romania (1940-1944)*, București, 1995) și volumele de documente apărute în Italia prin eforturile lui I. C. Drăgan și Mihai Pelin (cf. *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, II-IV, Milano, 1988-1990).

„actorii” scenei istorice din trecut au fost lăsați, în sfârșit, să „vorbească”. Noul val istoriografic, incluzând cel puțin 70-80 de volume speciale apărute în țară consacrate epocii și personalității lui Antonescu, a fost în mod diferit receptat, chiar contradictoriu, precumpănitor în funcție de considerente politice, interne și externe. Dintre lucrările publicate, unele necesită mențiuni aparte⁸⁸. Sesizând riscul confuziilor practicat curent între studiile științifice privind omul sau epoca Antonescu și așa-zisa reabilitare a Mareșalului, considerăm că se impune a face trimitere la această declarație a Regelui Mihai I:

„Antonescu aparține Istoriei și faptelor lui nu le poți da interpretări care să-l disculpe ori, dimpotrivă, să-l acopere de vini. Istoria nu se ocupă de așa ceva. Antonescu, așa cum a fost, rămâne un mare personaj”⁸⁹.

Conchidem că este dificil să se ignore faptul că Mareșalul Antonescu a devenit un „caz”, mai puțin pentru istoricii profesioniști, dar cu prisosință pentru amatori, sociologi, analiști și politicieni de toate nuanțele, pentru toți observatorii amatori sau promotori ai „corectitudinii politice”. În spiritul deplinei obiectivități și respectului adevărului, nu rezistă niciuna din teoriile

⁸⁸ Ne referim, în primul rând, la studiile și cărțile semnate de Alesandru Duțu, V. Fl. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, Horia Dumitrescu, M. D. Ciucă, Jipa Rotaru, Florin Constantiniu, Ioan Scurtu, M. Retegan, Mihai Pelin, Alex Mihai Stoenescu, C. Botoran, Larry Watts, Șerban Andronescu, I. Calafeteanu, Dorel Bancoș, T. Mavrodin, Gh. Buzatu ș.a.). Se impun, în acest cadru, numerele speciale ale publicațiilor „Europa XXI”, „Dosarele istoriei”, „Historia” și, anterior anului 2000, „Revista de istorie militară”, albumul bilingv *Armata Română în al doilea război mondial/Romanian Army in World War II* (București, 1995, editori – Jipa Rotaru, Alesandru Duțu și Carol König); ediția M. D. Ciucă a *Procesului Antonescu* (București, 1995-1998, 3 volume, însoțite de casetă și videocasetă); studiul monografic al generalului Ioan Dan (*"Procesul" Mareșalului Ion Antonescu*, București, 1993); sintezele acad. prof. Dinu C. Giurescu (*România în al doilea război mondial. 1939-1945*, București, Editura All, 1999) și Ioan Scurtu și Gh. Buzatu (*Istoria Românilor în veacul XX. 1918-1948*, București, Editura Paideia, 1999); monografiile lui Larry Watts (*O Casandă a României. Ion Antonescu și lupta pentru reformă, 1916-1941*, București, 1994, traducere, după ediția originală americană din 1993) și Dorel Bancoș (*Social și național în politica guvernului Ion Antonescu*, București, Editura Eminescu, 2000), ca și volumele de documente: *Antonescu-Hitler*, I-II, București, 1991 (editori Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache); *Emigrarea populației evreiești din România în anii 1940-1944*, București, 1993 (editori I. Calafeteanu, N. Dinu și Teodor Gheorghe); *Al doilea război mondial. Situația evreilor din România, I/1-2, 1939-1941*, Cluj-Napoca, 1994 (editori coordonatori Alesandru Duțu și C. Botoran), ambele nedifuzate, fapt ce a impus reeditarea volumului I/1 în 2004 prin grija prof. Ion Coja; *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu*, ediție M. D. Ciucă și colaboratori, I-X, București, 1997-2007. Vezi și Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, Iași-București-Craiova, 6 volume de documente (1990-2002); Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, revăzut și reeditat ulterior (cf. *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006); Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România. 1821-1989*, vol. 3, *Cele trei dictaturi*, București, Editura RAO, 2006; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, ediția citată; Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, ediția citată; Alexandru Moraru, Anatol Petrencu, *Mareșalul Antonescu și Basarabia. Documente (1941-1944)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008. Despre „problema Antonescu” în istoriografia ultimilor 20 de ani, vezi îndeosebi Sebastian Balta, *Rumänien und die Grossmächte in der Ära Antonescu (1940-1944)*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2005, p. 15-25; Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Pace și război (1940-1944): Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu*, I, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008 (studiul introductiv, retipărit mai jos).

⁸⁹ Mihai I al României, *Cuvinte către Români*, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1992, p. 40.

potrivit cărora orice investigație privindu-l pe I. Antonescu ar presupune implicit **reabilitarea** sa, întreținerea unui „cult” ori „caz” al ex-mareșalului. În primul rând, **Antonescu nu are nevoie de așa ceva. El a fost un om al timpului său, cu calitățile și defectele sale, iar omul și epoca trebuie cunoscute, în toate laturile, cât mai în profunzime.**

Dar – de ce Germania? Antonescu s-a explicat de atâtea ori: în 1940 *numai* Germania s-a declarat *dispusă să garanteze* granițele rămase României după grozavele rășluri teritoriale, s-o susțină pentru ori a admite a le reface. Iar Antonescu, ca politician și militar ce venea dintr-un anume mediu, era convins că numai alături de Germania se mai putea susține ordinea socială pe vechiul continent față de presiunea comunistă amenințătoare dinspre Răsărit. Un alt fapt, care scapă de regulă atenției, a fost acela că, în războiul purtat în tabăra germană în Est, țelul fundamental consta în *repararea* atingerilor grave aduse suveranității naționale și integrității teritoriale de către URSS în 1940, devenind posibilă, așadar, reunirea Basarabiei și Bucovinei de Nord cu țara-mamă. Ceea ce, în programul de guvernare al lui Antonescu, constituia *premise* obligatorie a reîntregirii ulterioare și a Ardealului de Nord, în funcție, bineînțeles, de desfășurarea ostilităților. Pe Frontul de Est, Antonescu și armata țării au câștigat mai multe bătălii, iar în chip anume pe cea mai importantă – eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord până la 26 iulie 1941, astfel că, în baza decretului-regal nr. 2 352 din 21 august 1941, generalul a primit a doua zi bastonul de Mareșal al României, „*pentru servicii aduse Patriei și Tronului pe câmpul de bătaie în conducerea războiului nostru pentru dezrobirea hotarelor de răsărit*”⁹⁰. Decizia de *trecere a Nistrului*, obligatorie pentru armata română după primul moment al asaltării Prutului, Antonescu a comunicat-o lui Hitler la 30 iulie 1941⁹¹, când, în replică la mesajul Führerului din 27 iulie, și-a exprimat hotărârea de-a merge „*până la capăt în acțiunea ce am pornit la Răsărit împotriva marelui dușman al civilizației, al Europei și al țării mele, bolșevismul rus*”⁹². Decizia lui Antonescu a fost și rămâne una controversată⁹³, istoricul descifrând în ea argumente și contra-argumente, deși, înainte de orice, trebuie să admitem că Ion Antonescu a avut de ales și *ca militar*, și *ca om politic*. Poate că – ne întrebăm – Mareșalul a greșit într-o postură, dar s-a înșelat în cealaltă ori chiar în ambele? Comparația cu Mannerheim⁹⁴ este valabilă numai până la un punct, dar riscantă când luăm în considerare locul și rolul României pe continent la 1941... Cercetările din ultimii ani în arhivele române și străine au dat la iveală numeroase documente relativ la modul în care, după Stalingrad, profilându-se dezastrul Reichului nazist și, deci, eșecul campaniei României alături de *Axă* în Est, Mareșalul a inaugurat și a condus negocierile secrete de armistițiu cu reprezentanții Marilor Puteri ale Națiunilor Unite⁹⁵. Un fapt remarcabil reține atenția: Mareșalul a fost preocupat înainte de toate ca să impună recunoașterea drepturilor și intereselor României chiar și adversarilor din război – un

⁹⁰ General Nicu Apostu, căpitan Didi Miler, eds., *Mareșalii României*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999, p. 143-144.

⁹¹ În fapt, încă în zilele precedente, mai precis între 17 și 19 iulie 1941, în cursul operațiunilor de desăvârșire a eliberării Bucovinei de Nord, Armata 3 română a generalului Petre Dumitrescu inițiasă acțiunea de forțare a Nistrului, în regiunea Moghilev, pentru a străpunge faimoasa linie sovietică fortificată „Stalin” (cf. Alesandru Duțu, Petre Otu, *Pe țărmul nord pontic (17 iulie 1941 – 4 iulie 1942)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 51 și urm.).

⁹² *Ibidem*, p. 6.

⁹³ Florin Constantiniu, Ilie Schipor, *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată*, București, Editura Albatros, 1995, p. 5-7.

⁹⁴ Karl Gustave Mannerheim, *Memuarî*, Moskva, Bagrius, 1999.

⁹⁵ Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, p. 251-332.

obiectiv riscant, dar nu imposibil, cât timp el putea miza pe faptul desprinderii pretimpurii din tabăra Reichului. Nu a fost să fie astfel, căci Antonescu nu a realizat, nici până la 23 august 1944, ruperea raporturilor politico-militare și economice cu Hitler, este perfect adevărat, dar faptul s-a produs tot în contextul în care Mareșalul, nici un moment, nu a admis să sacrifice interesele permanente ale țării și ale neamului românesc. Pe Hitler, Antonescu dorea – cum a și făcut-o în după-amiaza de 22 August 1944 – să-l avertizeze în privința deciziei de-a „dezerta” din Axă. În ceea ce privește negocierile secrete de armistițiu separat cu delegații Națiunilor Unite, Mareșalul a asigurat cu fermitate și măiestrie conducerea lor; el a fost aidoma unui programator aflat la pupitrul de comandă – acesta-i rezultatul ce desprindem din cunoașterea documentelor privind tratativele angajate prin Cairo, Ankara, Stockholm, Lisabona, Berna, Madrid, Istanbul cu trimișii ori cu interpușii SUA, URSS sau Marii Britanii. Mareșalul cunoștea și domina problemele ivite în cadrul negocierilor separate, pentru că trăia *prin și pentru ele*, iar ele *nu era ale sale, ci ale țării!* A fost – culmea situației! – un avantaj pentru Mareșal și echipa lui, dar din care s-a desprins finalmente marele dezavantaj: tratativele secrete de armistițiu au fost *numai purtate, dar nu și finalizate*. Finalizarea lor a revenit altora, mai precis forțelor de opoziție anti-antonesciene, ce au pregătit și înfăptuit prin lovitură de stat doborârea regimului Mareșalului la 23 august 1944. O dată cu trecerea timpului, pe aceste forțe politice le înțelegem, ele fiind animate în acțiunea lor de voința de-a conduce cât mai grabnic țara în rândurile Națiunilor Unite în ansamblu, dar nu sub dominația URSS; deși realizau desprinderea de Axă în condiții concrete inferioare celor smulse Aliatilor de oamenii Mareșalului și pe care ei, cu siguranță, ar fi știut să le impună, deoarece avea un atû serios în vara anului 1944: rezistența armatei române pe aliniamentul Focșani-Nămoloasa-Brăila⁹⁶, ce-l indispunea pe Stalin în așa măsură încât era dispus să contramandeze, la 2 august 1944, ofensiva planificată pentru 20 august 1944 a Fronturilor 2 și 3 ucrainene în Moldova în caz de rezistență! Când, în zorii zilei de 23 August 1944, un reprezentant al opoziției a aflat din întâmplare de intenția Mareșalului de-a pleca pe frontul din Moldova, unde în fapt voia să poarte până la 26 August așa-numita „*bătălie a armistițiului*” (Ilie Șteflea), s-a declanșat un întreg mecanism, care a fost acela al unei lovituri de stat, pregătită din vreme și concretizată cu invitarea lui Ion și Mihai Antonescu la Palatul Regal din București, cu arestarea lor și, în continuare, a unora dintre colaboratorii lor, în după-amiaza zilei de 23 august 1944. Armistițiul României cu Națiunile Unite se va realiza, în consecință, pe baze noi, oricum nu pe cele în privința cărora Aliții conveniseră deja (la Cairo ori la Stockholm) ori se aflau (la Stockholm) pe punctul de-a le finaliza cu reprezentanții lui Antonescu⁹⁷. Țara fiind de-acum „*deschisă*” trupelor sovietice, condițiile armistițiului au fost – după cum vom dovedi – nu numai modificate, ci și mai grele. În decurs de numai câteva săptămâni, România, care a realizat în fapt o desprindere de Axă cu profunde consecințe pe planul operațiunilor militare pe continentul european pentru determinarea cursului războiului mondial, s-a văzut, în mai puțin de 24 de ore, în situația incredibilă, în ceea ce o privea, de a asista la lichidarea *dominației germane, sub forma satelitismului, și la primirea Armatei Roșii „eliberatoare”, dar întronând pe o perioadă de cel puțin 15 ani ocupația sovietică totală*, sub raporturile politico-militar, cultural și ideologic, economic.

Nu exagerăm în vreun fel dacă afirmăm, lucru asupra căruia ne-am mai pronunțat, că memorialistica epocii Antonescu este extrem de bogată. Apelăm din nou la cititor să aibă în

⁹⁶ Liviu Vălenaș, *Mareșalul Ion Antonescu și frontul secret. Convorbiri cu Gheorghe Barbul*, București, Editura Vremea, 2001, p. 93 și urm.

⁹⁷ Cf. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, *23 august 1939-1944*, p. 32-35.

vedere un singur episod – lovitură de stat de la 23 august 1944, act istoric în măsură să fie reconstituit prin excelență grație documentelor și literaturii memorialistice⁹⁸. Ne-am referit în alt loc asupra memorialiștilor (suveranul, militarii, politicienii, diplomații, scriitorii și oamenii de știință etc.), dintre care se disting: Regele Mihai I, generalii C. Sănătescu, Aurel Aldea și C. Pantazi, lt.-col. Gh. Magherescu, diplomații Grigore Gafencu, M. Sturdza, M. Manoilescu, Raoul Bossy, Ion Gheorghe, Al. Cretzianu, George I. Duca și, nu în ultimul rând, Gheorghe Barbul. Spunem aceasta, dat fiind că, în 1950, Gheorghe Barbul a fost cel dintâi care, la Paris, în limba franceză, a tipărit o carte specială dedicată memoriei lui Ion Antonescu. Gheorghe Barbul a fost, totodată, primul care a lansat formula, comună astăzi, despre Mareșalul Antonescu = al III-lea om al Axei⁹⁹. Dar, în vreme ce Gheorghe Barbul s-a ilustrat în diplomatie, Gh. Magherescu ori Ion V. Emilian s-a impus, în cursul Războiului României (1941-1945), prin mai multe fapte remarcabile pe câmpul armelor, iar ulterior ca memorialiști¹⁰⁰. Istoricii români, în mod cu totul de neînțeles, în vreme ce abuzează de mărturiile lui Gh. Magherescu, nu apelează la memoriile lui Ion V. Emilian și, cu atât mai regretabil, la materialele despre epoca celui de-al doilea război mondial găzduite în publicația „Stindardul”, editată de fostul cavalerist cu începere din 23 august 1953 la München¹⁰¹.

România a rămas în sistemul Axei până la 23 august 1944. Ea n-a constituit nici un moment un pilon al alianței, dar și-a avut rolul ei în balanța forțelor. A exagera ori a minimaliza acest rol este posibil, tot astfel după cum s-ar putea spune și pentru situația dintre 23 august 1944 și 9 mai 1945, când România s-a aflat în tabăra Națiunilor Unite. România, ca stat capitalist mediu dezvoltat la nivelul epocii, cu o economie funcțională, chiar și după prăbușirea granițelor în 1940, cu bogății importante și râvnite (mai ales, petrolul și cerealele) și structuri statale încheiate, cu rezultate de seamă obținute în domeniul economiei de război¹⁰², cu posibilități de a organiza și întreține forțe armate proprii, care s-au modernizat continuu între 1940 și 1944, iar după 23 august 1944 au fost în măsură să se distingă în coaliția antihitleristă din Europa, a reprezentat, în orice punct al evoluției ostilităților generale un partener sau, dimpotrivă, un adversar în măsură să intereseze pe orîșicare dintre beligeranți. Contribuția ei efectivă la prelungirea/scurtarea duratei operațiunilor militare a depins de condițiile obiective, dar, oricum, declanșarea și extinderea conflagrației n-au depins de București, tot astfel după cum nici finalul și nici organizarea postbelică a lumii. România a suportat pe deplin regimul unei țări învinse în războiul planitar din 1939-1945¹⁰³, abandonată în „sfera de interes” a URSS și, ca atare, transformată în zonă de experiment pentru o comunizare stalinistă sălbatică, un motiv pentru ca,

⁹⁸ Vezi, de exemplu, Gh. Neacșu, ed., *23 august 1944 în arhivele comuniste*, București, Editura Majadahonda, 2000.

⁹⁹ Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, traducere și note de Sanda-Maria Ardeleanu și Mihail-Constantin Ardeleanu, ediție V. F. Dobrinescu, Iași, Institutul European, 1992, 191 p.; ediția a II-a, traducere George Miclăuș, București, Editura Pro Historia, 2001, 295 p. Ediția originală: *Mémorial Antonescu. Le III-e Homme de l'Axe*, I, Paris, Éditions de la couronne, 1950, 215 p.

¹⁰⁰ Ion V. Emilian, Jean Marcilly, *Les cavaliers de l'Apocalypse*, Paris, Éditions de la Pensée Moderne, 1974, p. 22.

¹⁰¹ Unele materiale le-am valorificat în 1990 (cf. Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I-II, Iași, 1990, *passim*).

¹⁰² Vezi *Trei ani de guvernare. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1943*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1943, 483 p.

¹⁰³ V. F. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, București, Editura Academiei, 1986, *passim*.

la sfârșitul „războiului rece”, soldat cu prăbușirea Imperiului Roșu și a „aliaților” săi, să i se rezerve pentru a doua oară în decursul unei singure generații soarta perdantului de profesie. Pentru toate acestea, oricât am forța interpretarea faptelor, nu Antonescu s-a făcut vinovat. În context, singura culpă majoră ce-i incumbă a fost aceea de-a fi avut partener sau inamic pe Hitler sau Stalin, iar, prin aceasta, a fost declanșat inevitabilul „lanț al alianțelor”, dominat exclusiv de Marile Puteri, care – după cum a argumentat în chip strălucit lordul Palmerstone – nu-și cunosc decât interesele, ele neadmițând simpatii. Așa a fost în 1939-1945 și ulterior, în zodia „războiului rece”, iar lucrurile nu s-au schimbat, în fond, nici până în prezent. Imperiile, cu siguranță, nu sunt veșnice¹⁰⁴, doar interesele lor, mai acute și mai perfide, pot acoperi spații și durate în timp mai vaste.

Majoritatea memorialiștilor și istoricilor, români sau străini, sunt de acord în privința faptului că, indiferent de locul deținut de Mareșalul Antonescu în configurația Axei, raporturile între România și fondatorii sau aderenții organismului nu au excelat prin armonie. Hitler însuși a înțeles contracțiile existente, iar, în anturajul său, a insistat nu o singură dată asupra conflictului latente dintre România din Ungaria, care amenința uneori să izbucnească deschis¹⁰⁵, atestând elocvent existența unei „colaborări periculoase” româno-germane între 1940 și 1944¹⁰⁶, un domeniu în care – de atâtea decenii – pe planul istoriografic a făcut carieră studiul complet și temeinic al istoricului german Andreas Hillgruber intitulat *Hitler, König Carol und Marshall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1938-1944* (ediția I, 1954; ediția a II-a, Wiesbaden, 1965, XVII – 382 p.), care s-a bucurat de două ediții în limba română (1994, 2007). Monografia lui Hillgruber¹⁰⁷, una globală, dezbate, în ordine cronologică, aspectele politico-diplomatice, economice, militare, teritoriale și juridice, nelipsind un capitol special pe tema *Problema evreiască în cadrul relațiilor dintre Germania și România*¹⁰⁸. Obiectivitatea și seriozitatea cercetării se desprinde din faptul că punctele de vedere și sugestiile avansate de autor își păstrează, la peste o jumătate de veac de la apariția primei ediții, valabilitatea. Rediscutând opiniile în virtutea cărora România, între 1940 și 1944, s-ar fi aflat în poziția de stat satelit al Germaniei, istoricul german a relevat că Antonescu a reușit să mențină independența țării¹⁰⁹, lucru imposibil dacă, pe de altă parte, Berlinul n-ar fi urmărit el însuși același obiectiv, din moment ce, după septembrie 1940, se asigurase de o „colaborare strânsă” cu Bucureștii¹¹⁰. Politica Marilor Puteri, în speță a Occidentului și a URSS, a determinat România, cel puțin în două momente (1940 și 1944), să se orienteze spre Germania: prima dată, în 1940, după prăbușirea frontierelor, sub amenințarea Kremlinului și datorită „retragerii” Marii Britanii și Franței din Europa Est-Centrală, iar, în al doilea rând, pasul a fost decis chiar în perioada în care

¹⁰⁴ Cf. Jean-Baptiste Duroselle, *Tout empire périra*, ediția a III-a, Paris, A. Colin, 1992, p. 304 și urm.

¹⁰⁵ Vezi, în acest sens, dr. Henry Picker, Hrsg., *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier, 1941-42*, Bonn, Athenäum-Verlag, 1951 (notele din 26 februarie 1942, 7 iunie 1942 etc.).

¹⁰⁶ Cf. Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 148 și urm.

¹⁰⁷ Alte studii de referință ale istoricilor germani (K. D. Bracher, Hans Mommsen, Hans-Adolf Jacobsen) pe tema raporturilor Berlin-București în Manfred Funke, Hrsg., *Hitler, Deutschland und die Mächte. Materialien zur Aussenpolitik des Dritten Reiches*, Düsseldorf, Droste Verlag, 1977, 848 p. Cf. îndeosebi Martin Broszat, *Deutschland – Ungarn – Rumänien*, p. 524-564.

¹⁰⁸ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 278-286.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 273.

¹¹⁰ *Ibidem*.

al III-lea Reich se îndrepta, decis, spre catastrofă; era în 1944, iar Antonescu, în ciuda tuturor progreselor înregistrate în cursul negocierilor secrete cu Aliații, nu a reușit să le finalizeze, din clipa în care, cu începere din aprilie-mai¹¹¹, Puterile Occidentale au concedat URSS-ului „drepturi speciale” în sud-estul bătrânului continent. Drept urmare, opinează Hillgruber, România lui Antonescu, „deși încerca tot mai stăruitor să se desprindă de Germania, era împinsă din nou în brațele Germaniei. Încrederea pe care i-a inspirat-o Antonescu lui Hitler l-a determinat pe acesta să evite până la sfârșit orice intervenție în politica internă a României; această încredere a rămas nezdruccinată, în ciuda tuturor asperităților din relațiile germano-române în domeniile economic, politic și militar”. Iar, în continuare, același motivează: „În august 1944, când fronturile au fost rupte, iar sfârșitul războiului se apropia, cu toate că își dădea perfect seama că situația e fără ieșire, Mareșalul Antonescu nu s-a putut hotărî pentru o soluție; inițiativa a trecut atunci în mâinile opoziției. Ea a sperat să poată evita o dictatură sovietică, înlăturându-l la 23 august pe Conducătorul Statului român și alcătuind un guvern <<democratic>>. Dar și ea a trebuit să capituleze, teoretic în fața celor trei principale Puteri Aliate, practic în fața Uniunii Sovietice (subl. Gh.B.)”¹¹².

• A urmat un episod asupra căruia Andreas Hillgruber nu a insistat. Nici nu era, de altfel, în economia cărții sale. Ne referim la faptul că Mareșalul Antonescu, în decurs de numai o săptămână, a ajuns – din aliat al lui Hitler, prizonier al lui Stalin –, transportat, deținut și „îngrijit” la Moscova vreme de aproape doi ani (septembrie 1944-aprilie 1946).¹¹³ Mareșalul fusese „răsturnat” de *ai săi* și „cedat”, tot de către *ai săi*, pe mâinile stăpânului absolut de la Kremlin, aliatul de moment al Londrei și al Washingtonului! Cum s-a comportat Stalin cu Antonescu? Despre tratamentul rezervat în lunile septembrie 1944 – mai 1945, sursele disponibile (mărturiile generalului C. Pantazi și documentele publicate)¹¹⁴ indică situații pozitive, dar, în rest, finalmente, ce altceva îi aștepta, pe Mareșal și principalii săi colaboratori, decât plutonul de execuție? Prin voința și pentru izbânda „cauzei” lui Stalin?! Este inevitabil să ne oprim asupra unui exemplu: este vorba de G. E. Zinoviev, cunoscutul lider care în anii ’20-’30 s-a aflat în tabăra lui Stalin, până când acesta, în 1936, a socotit că sosise momentul divorțului... Zinoviev a fost acuzat că-l ucisese pe Kirov și că, pe deasupra, planificase ... asasinarea lui Stalin și a tovarășilor săi. La procesul din august 1936, înscenat grupului de teroriști „trădători și

¹¹¹ Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, p. 378-385. Revenim asupra negocierilor anglo-sovietice privind „zonele de interese” în Europa Centrală, antamate începând cu 29 aprilie 1944, au fost „aprofundate” în octombrie 1944, la Moscova, în cadrul întâlnirilor Churchill-Stalin (*ibidem*, p. 305 și urm., unde am tipărit, în traducere, pentru prima dată în istoriografia mondială, textul complet al stenogramelor britanice ale convorbirilor Stalin-Churchill din 9-10 octombrie 1944, p. 316-323). Textul în limba engleză l-am editat anterior (cf. Gh. Buzatu, ed., *Românii în istoria universală*, II/2, Iași, 1987, p. 194-210). Între timp, la Moscova, s-au publicat stenogramele sovietice ale convorbirilor din octombrie 1944 (vezi O. A. Rjeșevskii, *Stalin i Churchill. Vstreči. Besedî. Diskusii. Dokumentî, komentarii 1941-1945*, Moskva, Izd. Nauka, 2004, doc. nr. 161-173, p. 412-487). Textele ambelor variante ale stenogramelor, publicate comparativ și comentate, în Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului*, p. 388 și urm.

¹¹² Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 276.

¹¹³ Teodor Mavrodin, *Mareșalul Antonescu întemnițat la Moscova*, Pitești, Editura Carminis, 1998, *passim*.

¹¹⁴ Vezi Gh. Buzatu, *Stalin, Hitler, Antonescu*, p. 328 și urm. (cap. IX – „Jurnalul de temniță” al Grupului Mareșal Antonescu); *ibidem*, în *Societate și istorie*, II, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 507- 608.

criminali” zinoviești- troțkiști (?!), Zinoviev a fost adus în halul de-a recunoaște toate crimele imaginate și de a-și rosti *ultima declarație* în acești termeni¹¹⁵: „... *Bolșevismul meu deficitar s-a transformat în antibolșevism, iar, prin troțkism, am ajuns la fascism. Troțkismul este o variantă a fascismului și zinovievismul este o variantă a troțkismului*”! Iată de ce întrebarea stăruie: fie având în vedere doar cazul G. E. Zinoviev, în consecință, după 23 august 1944, cu România intrată în „zona de influență/dominație” a URSS, ce anume îl aștepta pe Mareșalul Ion Antonescu?

Un capitol amplu și intens dezbătut în istoriografia contemporană, privește – apreciem noi în chip natural – evenimentele din august 1944 din România, literatura științifică, și nu numai, consacrată problemei fiind, pe cât de bogată, pe atât de inegală și de variată. Ceea ce este deosebit de semnificativ, lovitura de stat de la 23 august 1944 s-a aflat, chiar din momentul declanșării, în centrul unor dezbateri, cel mai adesea contradictorii, desfășurate atât în țară, dominată de comuniști în 1945-1989, cât și în exil, unde „vocile” predominante – după cum a relevat încă de la începutul anilor '50 marele ziarist, dublat de istoric, Pamfil Șeicaru – au aparținut îndeosebi reprezentanților PNT, PNL, Regelui Mihai și, nu mai puțin, legionarilor din emigrație. A fost, nu trebuie să ne înșelăm, o confruntare ce s-a desfășurat pe planurile politico-diplomatic, ideologic și propagandistic, științific și literar, iar, nu în cele din urmă, în domeniul informațiilor. Însă rolul major, se înțelege, l-au avut istoricii, ei fiind, finalmente, adevărații învingători. Aceasta întrucât, în stadiul actual, istoricii și-au câștigat libertatea de a studia premisele și desfășurările lui august 1944.

Domeniul este acoperit cu lucrări de toate genurile: monografii, sinteze, radiografii, studii, articole și note, bibliografii și cronologii, volume de documente și memorialistice, ghiduri de arhive, albume etc., apărute fie (mai ales) în țară, fie în străinătate.

- Sub raport cantitativ, situația se prezintă, potrivit cercetărilor personale, astfel:
- cărți speciale apărute în aceste șase decenii în țară și în străinătate (în emigrație¹¹⁶), aproximativ 1 000.
- cărți generale despre al doilea război mondial dar cuprinzând referințe și aprecieri esențiale ori documente specifice despre 23 august 1944 – aproximativ 1 500.
- studii și articole valorificate în revistele de specialitate (române și străine) – aproximativ 3 000. (De reținut, în context, că numai în lucrarea de proporții *Bibliografie istorice a României*, volumele I și IV-X, deci anii 1944-2005, am depistat peste 1 700 de studii privind epoca celui de-al doilea război mondial, inclusiv ori îndeosebi actul de la 23 august 1944). Acestea trebuie să le adăugăm, fără nici o reținere, alte 3-4 000 articole și materiale diverse de istorie locală, apărute în publicații întâmplătoare ori în presa județeană.

Rezultă, astfel, un bilanț mulțumitor, cel puțin sub raportul cifrelor, impunându-se unei speciale atenții volumele de documente tipărite până acum, unele fundamentale pentru investigațiile viitoare, și, nu mai puțin, monografia menționată a regretatului Aurică Simion¹¹⁷ –

¹¹⁵ Cf. *Le procès du centre terroriste trotskiste-zinovieviste devant le Tribunal Militaire de la Cour Suprême de l'URSS (19 août – 24 août 1936)*, Moscou, 1936, p. 173.

¹¹⁶ Din rândul cărora am distins mai multe tendințe sau orientări: regaliștii și grupul complotiștilor de la 23 august 1944; partidele politice; legionarii; militarii și „naționaliștii”; vocile neutre ale Exilului anticomunist postbelic (Pamfil Șeicaru, în speță).

¹¹⁷ Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, 510 pagini.

*Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*¹¹⁸. Este, fără pretenții nejustificate, o carte de istorie care a făcut istorie, datorită, în prima ordine, valorii sale intrinsece, netulburată de scurgerea anilor și deceniilor, iar, în al doilea rând, datorită destinului ei, care, după cum este bine știut, a fost frânt (după cum și acela al autorului!) prin decizia absurdă a autorităților comuniste de a o elimina din circuitul științific, iar aceasta prin ... „topirea” parțială a tirajului!

În context, se impune precizarea că, investigând condițiile complexe în care s-a produs lovitura de stat de la 23 august 1944, istoricii au abordat cu obligativitate rolul și locul serviciilor secrete, iar, în mod special, rostul *Biroului II* al Marelui Stat Major și al *Serviciului Special de Informații*, condus de Eugen Cristescu. O preocupare esențială a constituit-o, din motive lesne de înțeles, implicarea birourilor secrete ori, altfel spus, gradul în care acestea au știut ori au prevăzut desfășurarea posibilă a faptelor¹¹⁹. Cercetarea documentelor a îngăduit, fără putință de tăgadă, un răspuns precis, formulat categoric de specialiști, și anume: „*Studiul documentelor de arhivă relevă patru aspecte esențiale: SSI a fost informat în legătură cu pregătirea evenimentelor de la 23 august 1944; Mareșalul Ion Antonescu, ca principal beneficiar al informațiilor oferite de SSI, nu a luat măsurile necesare, fiind neîncredător în posibilitatea derulării lor; SSI a acționat ca o instituție a statului și nu ca o structură dependentă de un anume regim politic; se poate dovedi că totdeauna a fost împotriva politizării activității sale informative, indiferent de unde veneau presiunile*”¹²⁰. Documentele valorificate în cursul ultimilor ani au relevat, în ce grad, *Biroul II* și, îndeosebi, atașaii militari acreditați în capitalele europene au examinat, cu obiectivitate, stadiul evoluțiilor evenimentelor militare și capacitatea de rezistență a Germaniei, aliatul de bază al României în Războiul din Est, întrevăzând că orice slăbire a celui de-al III-lea Reich deschidea automat calea desprinderii Bucureștilor de Axa Berlin-Roma-Tokyo¹²¹. Mai mult decât atât, un studiu special și probele aferente au oferit argumente temeinice în sensul precizat¹²².

În acest moment, problemele loviturii de stat de la 23 august 1944 le putem considera, în liniile generale, elucidate¹²³, iar aceasta după ce – vreme de decenii – au precumpănit punctele

¹¹⁸ Pentru detalii, vezi Gh. Buzatu, *O carte care n-a avut zile*, în „*Historia*”, București, nr. 33/august 2004, p. 38-40.

¹¹⁹ Vezi, de exemplu, Mihai Pelin, ed., *Cartea Albă a Securității*, ed. citată; Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995; Cristian Troncotă, *Istoria Serviciilor Secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999; idem, *Eugen Cristescu. Asul Serviciilor Secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente*, București, Editura Rosa Vânturilor, 1995; idem, *Omul de taină al Mareșalului*, București, Editura Elion, 2005, *passim*; Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România. 1939-1947*, I-II, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003; Cristian Troncotă, Alin Spânu, *Documente SSI privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004; Cristian Troncotă, Alin Spânu, Ilie Pintilie, *Documente SSI despre poziția și activitățile partidelor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005.

¹²⁰ Lionede Ochea, *Serviciul Special de Informații al României pe Frontul de Vest (1940-1944)*, București, Editura Tipart, 2005, p. 468-469.

¹²¹ Alesandru Duțu și colaboratori, eds., *Atașaii militari transmit...*, vol. I-IV, București, 2001-2004.

¹²² Cezar Măț, *Mărturii ale atașaiilor militari*, în „*Revista istorică*”, București, tom XV, 2004, nr. 5-6, p. 49-74.

¹²³ Cf. Gavriil Preda, coordonator, *23 august 1944: Evaluări și controverse. Studii și comunicări*, Ploiești, Editura Ploiești Mileniul III, 2006, *passim*.

de vedere ale factorilor politici, situație care se reflectă, înainte de orice și în chipul cel mai nefiresc, în șirul denumirilor de tot felul pe care le-a cunoscut actul de la 23 august 1944, de la *lovitură de stat* sau *de palat*, ceea ce nu-i tot una, prin 1944-1945, la *eliberarea sovietică*, predominantă prin 1947-1955, apoi la *insurecția armată* și, în sfârșit, prin anii '80, la *revoluția de eliberare națională armată antifascistă și antiimperialistă*, altfel zis, *revoluția română din august 1944*, pentru ca, în prezent, să se ajungă, iarăși, la ceea ce a fost de bun la început și exprimă, cu adevărat, realitatea, esența fenomenului istoric – *lovitură de stat*... Deși se insistă, de regulă, asupra străduințelor comuniștilor de-a se „introduce” în derularea actului de la 23 august 1944, pe care l-au înălțat până la rangul de sărbătoare națională, mai multe forțe politice și grupări s-au străduit să-și asume paternitatea, exclusivă sau măcar parțială, a evenimentului, precum: 1) Regele Mihai I și colaboratorii; 2) partidele istorice și, cu prioritate, PNȚ – Iuliu Maniu; 3) PCR, care a avut privilegiul duratei menținerii la putere (1947-1989), dar nu și pe acela al adevărului, în vreme ce, de cealaltă parte, s-au impus străduințele foștilor colaboratori ai Mareșalului Ion Antonescu și, separat, ale legionarilor de-a desconsidera și condamna faptele întâmplate. De altfel, sub acest aspect, „startul” l-a dat însuși Mareșalul Ion Antonescu, care, la sfârșitul zilei de 23 august 1944, închis fiind după arestare împreună cu Mihai Antonescu în camera de timbre a Casei Noi de la Palatul Regal din București, a fost *cel dintâi* care a redactat „pentru istorie” o relatare referitoare la împrejurările demiterii sale, respingând – cum putea face altfel? – faptele survenite și exprimându-și îngrijorarea – pe deplin legitimă, în condițiile survenite – pentru viitorul țării și al neamului.

Cu referire directă la 23 august 1944, în stadiul actual al cercetărilor, după deschiderea arhivelor și extinderea perspectivei asupra epocii cercetate, după desființarea cenzurii, dar și după toate cele prin câte și cum a trecut România, în prezent este sigur că nimeni nu mai e în măsură să revendice exclusiv paternitatea actului istoric, să-l includă în categoria temelor **tabu** sau, cumva, în cercul lui **noli tangere**... În chip cu totul fericit, faptele, în măsura sporită în care țin de domeniul trecutului, ele aparțin istoricilor, și numai lor, care, dacă încă n-au făcut-o, trebuie să se pună la lucru, pentru a le surprinde și reda exact, obiectiv, în toată amploarea, spectaculozitatea și complexitatea lor, cu toate laturile lor bune sau rele, albe sau negre. Și aceasta dacă se dorește a se confirma tradițiile, excelente, ale scrisului nostru istoric, în ansamblu. Revenind la bilanț, se impune cu prioritate atenției un lucru: decenii la rând, pe măsură ce aniversările se aglomerau, numărul dărilor de seamă voit concluzive și festive sporea, se raportau, de la un an la altul, obligatoriu, noi realizări istoriografice, superioare celor precedente, deși, până acum, iată, CARTEA CĂRȚILOR despre 23 august 1944 încă n-a apărut! Cu toate că, în anume privințe și momente, intensitatea investigațiilor în domeniu bătea toate recordurile istoriografice, până la a deveni bănuitoare, iar, în chip bizar, se ajunsese, prea adeseori, ca întreaga istorie a prezenței României pe fronturile celui de-al doilea război mondial și chiar întregul trecut național să fi fost „cântărite” (ori valorate) prin ... prisma lui 23 august 1944! Nu se afirma cu claritate, dar se gândea, că, dacă a fost conflagrația secolului, ea s-a produs numai pentru că trebuia să survină 23 august 1944. Pentru atât, și pentru nimic mai mult, nu! Fără evenimentul nostru, măcelul planetar n-ar fi avut vreun rost și sens! Erori grave, evident, dar nu o tragedie, din moment ce, și în prezent, după 15 ani de tranziție, mulți dintre studioșii de odinioară au „emigrat” spre alte zone ale trecutului, unde – culmea! – repetă păcatul originar, fiind dispuși să înghesuie istoria de ansamblu a războiului mondial în alte „mari” probleme, care, acum ca și atunci, se dovedesc parte a fenomenului și nu pot, nicidecum, atinge ori depăși întregul!

Ajungem, în acest fel, la episodul cardinal – arestarea Antoneștilor. După radiografia zilei de 23 august 1944, publicată în colaborare în anul 1979¹²⁴ și după alte studii, bazate pe investigarea și confruntarea memorialisticii și declarațiilor, pe coroborarea documentelor, încheierile ce se desprind sunt următoarele:

1) La 23 august 1944, în epicentrul evenimentului – arestarea Antoneștilor (la Palatul Regal din Calea Victoriei) s-au aflat cel puțin 30 de persoane, care, ulterior, au depus mărturii, verbal ori în scris. Calitatea surselor, în funcție și de aceea a oamenilor, diferă și, se înțelege, valoarea probelor este inegală. Un izvor (Ioan de Mocsonyi-Styrcea) este (asemenea personajului, care în 1947-1963 a răvășit închisorile comuniste) execrabil, deci inutilizabil; altele sunt aproximative, atestând clar dorința autorilor de-a se propulsa tardive pe roluri marcante în desfășurarea faptelor (în ordine, D. Dămăceanu, Emilian Ionescu, C. Sănătescu, așadar, toți militari); nu lipsesc probele dezinhibate (Lucrețiu Pătrășcanu, Bellu Zilber), nici cele dezlănate (Emil Bodnăraș, C. Agiu), după cum nici altele fardate și voit studiate (Regele Mihai, diplomații de la Curte). În categoria, rară, a mărturiilor sistematice și precise le includem pe cele datorate lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Gh. I. Brătianu, Mihai Antonescu, Gheorghe Barbul, Grigore Gafencu și Eugen Cristescu, iar în cea de excepție, cuprinzând relatări și declarații prompte și exacte, unele chiar adnotate (chiar dacă în închisoare), care rezistă tuturor confruntărilor, se înscriu toate materialele ce poartă girul Mareșalului Antonescu. Faptul nu este întâmplător, de vreme ce, în 1944-1946, era cel dintâi interesat de aflarea și stabilirea adevărului. Este un element remarcabil, care recomandă precis sursele fundamentale, de la care trebuie să pornim și la care să revenim în analize.

Dintre documentele ce poartă semnătura Mareșalului, distingem trei de o valoare excepțională:

- Documentul intitulat Însemnări din celulă¹²⁵, așternute într-o agendă din 1930 a Regelui Carol II, chiar în seara demiterii (aprox. între orele 21 și 23), după ce Mareșalul și Mihai Antonescu au fost încuiați în așa-zisa cameră-safă a Casei Noi. Documentul, ținut ascuns vreme de decenii, a fost scos la lumină, în 1980, de către Gh. Teodorescu (fost în garda Palatului) și se păstrează în original.

- Detaliile furnizate de I. Antonescu în cursul interogatoriilor conduse de Avram Bunaciu, la 15 și 20 aprilie 1946, în cadrul pregătirii procesului „marii trădări naționale” din 6-17 mai 1946. De reținut că ex-Mareșalul a revăzut și corectat, cu acribie ... științifică, toate filele dactilografiate ale interogatoriilor și, în unele cazuri, nemulțumit, a solicitat să fie re-audiat! Așa s-a întâmplat cu textul primei audieri pe tema 23 august 1944, când pe marginea interogatoriului din 15 aprilie 1946 a consemnat:

„Declarațiile [mele] nu sunt înregistrate total și nici în propriile fraze [exact]. De aceea apar atât de incoerente. Mareșal Antonescu”¹²⁶.

În consecință, Avram Bunaciu l-a chemat pe deținut la un nou interogatoriu, la 20 aprilie 1946, din care extragem acest fragment, care, juxta textului amintit al Însemnărilor din celulă, ne oferă, fără discuție, descrierea cea mai completă și veridică, exactă a desfășurării audienței istorice de la Palat din 23 august 1944 (aproximativ între orele 15,15 și 17,30). Să parcurgem și acest text:

¹²⁴ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Șandru, *Din istoria unei zile (23 august 1944)*, extras, Iași, Academia Română, 1969.

¹²⁵ Apud Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata prezentului: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 315-319.

¹²⁶ Arhiva CNSAS, București, ancheta 40 010, *Procesul Antonescu*, vol. 44, f. 108.

„[...] Mergând la Palat [în după-amiaza de 23.8.1944], l-am găsit pe culoare pe d-l Mihai Antonescu și am mers împreună la Rege. Am văzut în curte tancurile pe care mi le ceruse să se apere de nemți. Țevile erau îndreptate spre casă. Atunci, în fața lui Mihai Antonescu și Sănătescu, i-am spus că nu mai e nimic de făcut și că așteptăm numai un răspuns de la d-l Clodius și scrisoarea partidelor politice. Sănătescu se scoală și spune: «Vi le aduc eu». Regele a ieșit din cameră și după o jumătate de ceas s-a reîntors cu un pluton de soldăți din garda Palatului cu revolverele în mână. Surprins, am spus: «Ce înseamnă aceasta, Majestate?». În timpul acesta m-a luat de coate un maior [Anton Dumitrescu] pe care l-am făcut «mișel». Lui Sănătescu i-am spus: «Nu ți-e rușine, d-tale, om bătrân, să-l puie pe Rege, un copil, să facă astfel de lucruri neuzitate?». După ce Sănătescu mi-a spus: «Sunteți arestat fiindcă nu ați vrut să faceți armistițiu» și i-am răspuns «Cum îndrăznești să afirmi că nu am vrut să fac armistițiu?», Regele a trecut în altă cameră. După aceasta Sănătescu a făcut semn soldaților să ne scoată [din „Salonul Galben”]. Am fost băgați într-o casă de fier în care-și ținea (presupun) d-na Lupescu bijuteriile. Era o încăpere mică, lipsită de fereastră, fără scaune. Am stat până la 4, când a venit d-l «Ceașu» care ne-a dus într-o casă de la periferie [în București] unde am stat 8 zile [până 30 august 1944], când rușii ne-au ridicat și dus la Moscova»¹²⁷.

Insistăm și asupra dezvăluirilor pe care Ion Mihalache, indicând drept sursă pe Iuliu Maniu, le-a făcut la 28 august 1944 lui Eugen Cristescu: „...Însuși Mihalache a fost surprins de întorsătura lucrurilor și știa de la Maniu următoarele amănunte: că M.S. Regele a chemat întâi pe Mihai Antonescu și, după aceea, a pus pe Mihai Antonescu să-l cheme pe Mareșal. După o discuție asupra situației, l-a întrebat pe Mareșal: <<Ce ai de gând să faci?>> Și Mareșalul i-a spus că a luat contact cu Mihalache și cu Gheorghe Brătianu, că a făcut aranjamentul care l-am arătat mai sus, că în trei zile va semna armistițiul și, în acest scop, Mihai Antonescu e pregătit să plece la Cairo. Că M.S. Regele a spus Mareșalului că e târziu în trei zile ca să se încheie armistițiul, dat fiind situația gravă a frontului, și că, dacă nu-l încheie Mareșalul Antonescu repede, atunci M. S. Regele are soluția ca să se încheie imediat armistițiul. Aci s-a început o discuție enervantă, între M.S. Regele și Mareșalul Antonescu. Mareșalul i-a spus: <<Majestatea Voastră n-are puterea politică în mâna sa. Aceste puteri sunt lăsate prin decret de tatăl Majestății Voastre mie și aceste puteri mi-au fost întărite mie, prin cele două plebiscite, pentru care am cerut confirmarea din partea poporului a actelor politice pe care le-am făcut>>. Discuția a mers din ce în ce mai enervantă, până când M.S. l-a trecut pe Mareșal într-o altă cameră, să aștepte, și atunci a chemat pe Sănătescu, cu care avea deja formula complet aranjată, a schimbat guvernul, s-a hotărât să dea comunicatul prin radio, pentru încetarea luptelor și au urmat toate lucrurile cunoscute. Pe dl. Mihalache l-am întrebat: <<Cum, dacă v-ați înțeles cu toții așa și dacă Mareșalul mi-a spus că s-a înțeles cu Gheorghe Brătianu, cum s-au învățit lucrurile că M.S. s-a supărat și a pornit singur să facă, fără Mareșalul Antonescu, armistițiul?>>. Dl. Mihalache mi-a răspuns că nu știe pozitiv cum a relatat Gh. Brătianu conversația sa cu Mareșalul Antonescu și că el crede că Gheorghe Brătianu a fost acela care, prin modul cum a expus lucrurile, s-a tras concluzia că Mareșalul nu ar vrea să încheie armistițiul, până nu va aviza și pe Hitler. Că Gh. Brătianu a cerut Mareșalului, în același timp, și o schimbare a guvernului, iar Mareșalul a răspuns: <<Aceasta o vom face după încheierea armistițiului. Nu e vreme acum pentru schimbare de guvern. O

¹²⁷ Ibidem, f. 169-170; M. D. Ciucă, ed., *Procesul Mareșalului Antonescu*, vol. 3, București, 1998, p. 444-445.

vom face ceva mai târziu>> și că, din relatarea acestor fapte, Maniu, Dinu Brătianu și, probabil, și Regele au tras concluzia că Mareșalul Antonescu nu vrea să încheie armistițiul imediat și de aceea a trecut M.S. Regele, personal, împreună cu Sănătescu și ofițerii care-i avea fixați dinainte, la darea comunicatului pentru încetarea luptei și la schimbarea guvernului...¹²⁸.

Ceea ce se desprinde, în mod sigur, din textele de mai sus, care repetăm, trebuie coroborate cu ***Însemnările din celulă*** ale Mareșalului, precum și cu alte mărturii? Neputând cuprinde totul, vom proceda selectiv, reținând esențialul, surprinzând mobilul faptelor întâmplăte¹²⁹:

a) La 22-23 august 1944, Antonescu luase ferm decizia de-a încheia Armistițiul cu Națiunile Unite, lucru comunicat și, deci, bine cunoscut complotiștilor.

b) I. Antonescu fusese solicitat de fruntașii partidelor istorice (Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, C. Titel Petrescu), cărora li s-a adăugat Lucrețiu Pătrășcanu (PCR), prin I. Mihalache și Gh. I. Brătianu, să conducă el operațiunea de semnare a armistițiului.

c) Mareșalul fusese ferm convins până atunci că retragerea României din Axă și semnarea armistițiului trebuiau realizate numai după avertizarea lui Hitler. De altfel, în seara de 22 august, revenind de pe frontul din Moldova, el i-a exprimat precis lui Carl Clodius, pe care l-a primit la Președinția Consiliului de Miniștri din București, intenția ca România să se desprindă de Axă, precizându-i că mai aștepta răspunsul Berlinului încă 24 de ore, până la 24 august 1944, orele 18,00. Dar, în clipa în care, la Snagov, în 23 august 1944, aproximativ la ora 11,00, Ion Antonescu a căzut la înțelegere cu Gh. I. Brătianu, în prezența lui Mihai Antonescu, vice-președintele Consiliului de Miniștri și titularul Externelor și Propagandei, ca istoricul să-i aducă o „scrisoare de garanție” semnată de liderii istorici în sensul că ei erau de acord cu condițiile armistițiului transmise de Aliați (cedarea provinciilor istorice din Est în folosul URSS, despăgubirile de război etc.), din acel moment, așadar, Mareșalul s-a declarat dispus să nu mai aștepte „acordul” lui Hitler.

d) De „scrisoarea de garanție”, Antonescu avea nevoie la vizita anunțată telefonic de la Snagov Palatului Regal pentru ora 15,00, de față fiind chiar Gh. I. Brătianu. La rândul său, istoricul se angajase ferm să aducă documentul până la ora 15,00 dar, nefiind posibil, s-a deplasat la Președinția Consiliului de Miniștri din București, în jurul orei 15,00, pentru a-i face cunoscut lui Mihai Antonescu acordul deplin al liderilor istorici, urmând să prezinte „scrisoarea de garanție” în cursul serii, pentru a fi difuzată prin radio. Putem presupune că Mihai Antonescu nu l-a înștiințat imediat pe Mareșal asupra acestei comunicări, dat fiind, probabil că avea s-o facă la Palat, întrucât urmau să se întâlnească în minutele următoare la Rege, unul (Mihai Antonescu) ajungând mai devreme, iar celălalt (Ion Antonescu) cu oarecare întârziere. Ne conducem după condica de audiențe la Rege, aflată în păstrare la Biblioteca Academiei Române, unde se menționează „intrările” la Palat: Mihai Antonescu – ora 15,00, Ion Antonescu – ora 16,15.

e) Mihai Antonescu, care, înainte de sosirea Mareșalului, s-a întâlnit cu Regele și generalul Constantin Sănătescu preț de 20 minute, și le-a expus această „desfășurare de forțe”, precum și intenția de-a pleca cu avionul la Ankara pentru a negocia cu Aliații, mai ales că la 22-

¹²⁸ Mihai Pelin, ed., *Cartea Albă a Securității*, I, 23 august 1944 – 30 august 1948, p. 259. Despre rolul liderului PNT, cf. Traian D. Lazăr, *Iuliu Maniu și Serviciile Secrete (1940-1944)*, București, Editura Mica Valahie, 2006.

¹²⁹ Vezi Gh. Buzatu și colaboratori, *Din istoria unei zile, passim*.

23 august 1944 făcuse patru intervenții diplomatice oficiale și urgente prin Ankara favorabile deschiderii de urgență a tratatelor de armistițiu cu Aliții¹³⁰.

f) Regele l-a rugat pe ministrul de Externe să rămână la Palat, urmând să rediscute problema din momentul în care va sosi și Mareșalul, când acesta avea să ajungă în Calea Victoriei.

g) Această pauză, de numai 30 de minute, dar care s-a ivit întâmplător, avea să le fie fatală Antoneștilor, și iată cum și de ce:

- Suveranul, reîntâlnindu-se în răstimpul cu colaboratorii săi, în biroul regal de lucru din Casa Nouă, situat vizavi de Salonul Galben, unde aveau să fie primiți și arestați Antoneștii, a fost sfătuit de complotiști să-l preseze pe Mareșal să semneze imediat armistițiul.

- Este posibil ca Mihai Antonescu să nu-l fi înștiințat pe Ion Antonescu de acordul verbal adus de Gh. I. Brătianu la Președinție înainte de ora 15,00, deși nu credem. Admițând că l-a înștiințat, Mareșalul mai mult ca sigur a apreciat gestul ca insuficient și, de aceea, în cursul ultimei audiențe la Rege, nici nu l-a avut – după cum deducem din Însemnările din celulă – în considerație. Numai așa se explică de ce, venit la Palat pentru a discuta soluția Armistițiului, Mareșalul a respins sugestiile și solicitările exprese ale Regelui în direcția unui armistițiu imediat. În plus, Antonescu venise la Rege ca să-l informeze, iar nu să-i raporteze ori să deschidă în comun calea armistițiului! Înainte de orice, Mareșalul nu era omul – nici chiar în acele momente cruciale – care să asculte de recomandările Suveranului, un „copil”, cum l-a calificat de altfel chiar în cursul întrevederii, iar aceasta pentru că în problema armistițiului Conducătorul avea deja planul său și n-a admis sugestii pornite din partea „cuibului de vipere” de la Palat.

h) Din aceste contradicții și neînțelegeri avea să rezulte, puțin după ora 17,00, respingerea de către Mareșal a sugestiilor Regelui, iar, finalmente, arestarea Antoneștilor!

i) Care era deosebirea în privința soluțiilor între cele două tabere – complotiști și guvernanți? Una enormă, și anume:

- Regele și echipa sa apreciau că era suficient să se anunțe arestarea Antoneștilor și întoarcerea armelor, pentru ca – iluzie deșartă – Aliții să se fi grăbit să ofere României Armistițiul, și încă cele mai bune condiții! Or, se cunoaște prea bine, nu avea să fie așa. N-a fost admis nici un Armistițiu, iar presa internațională („Times”, „New York Times” ș.a.) de a doua zi s-a precipitat a vorbi nu despre armistițiu, ci despre capitularea României, care, efectiv, se produsese.

- I. Antonescu urmărea, dimpotrivă, ca să se încheie efectiv un Armistițiu, pentru un anume segment al frontului, și ale cărui consecințe, mult mai favorabile decât ale unei capitulări de genul celei întrevăzute de complotiștii de la Palat, ar fi fost incontestabil pozitive!

Acestea au ilustrat, în fond, esența faptelor desfășurate imediat după ce trupele sovietice au ocupat România, iar guvernul Constantin Sănătescu, abia instalat, surprins și dezamăgit, avea să protesteze cel dintâi împotriva situației intervenite, la care, ulterior, avea tot temeiul să se refere și Ion Antonescu, fie că aflat în detenție la Moscova (1944-1946)¹³¹ ori la

¹³⁰ Am tratat anterior aceste probleme: Gh. Buzatu, Dana Beldiman, *23 august 1939 – 1944: România și proba bumerangului*, București, Editura Mica Valahie, 2003, p. 23-35; Gh. Buzatu, Cezar Mățu, *România, august 1944: Armistițiu sau preludiul loviturii de stat?*, în vol. *Hegemoniile trecutului. Evoluții românești și europene – Profesorului Ioan Chiper la 70 de ani*, coordonatori Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa, București, Editura Curtea Veche, 2006, p. 267-284.

¹³¹ Constantin Pantazi, *Cu Mareșalul până la moarte. Memorii*, ediție Al. V. Diță și Adrian Pandea, București, Editura Publiferom, 1999, *passim*; Radu Ioanid, ed., *Lotul Antonescu și ancheta Smerș, Moscova, 1944-1946. Documente din Arhiva FSB*, Iași, Editura Polirom, 2006, *passim*.

București (aprilie-iunie 1946)¹³². Sub acest aspect, credem, Pamfil Șeicaru, marele nostru ziarist, dublat și de reductibilul comentator istoric care s-a impus în ultimele decenii ale vieții în exil, era îndreptățit să aprecieze că „**tot ce s-a abătut, după 23 august [1944], asupra nenorocitei noastre patrii era virtual cuprins în actul loviturii de stat**”¹³³.

Numeroase alte probleme, dar cu prioritate evoluțiile economice¹³⁴, situația evreilor și ȝiganilor din România în 1940-1944¹³⁵ și debutul comunizării în 1944-1947¹³⁶, epurarea¹³⁷ și cenzura¹³⁸ s-au aflat constant după al doilea război mondial în preocupările istoricilor, dar cu deosebire în ultimul deceniu. Reținem faptul că în dezbaterile istoriografice¹³⁹ s-au implicat specialiști reputați (Andreas Hillgruber, Keith Hitchins, Florin Constantiniu, Dinu C. Giurescu, Dan Berindei, Al. Zub, I. Scurtu, I. Calafeteanu, Alesandru Duțu, A. Petrencu ș.a.), după cum n-au lipsit mai cu seamă vocile interesate, neprofesioniste, ale prea multor sociologi și literați, activiști politici etc. În context, apreciindu-se drept neconvenabile edițiile de documente (Alesandru Duțu, C. Botoran, I. Scurtu sau I. Calafeteanu) și monografiile întocmite cu profesionalism și acribie științifică de specialiști străini și români (Hugh Seton Watson, Henry L. Roberts, Ghiță Ionescu, Victor Frunză, D. Șandru, Gh. Onișoru ș.a.)¹⁴⁰, discuțiile au fost

¹³² Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., „*Jurnalul de temniță*” al Grupului Mareșal Antonescu), în *Istorie și societate*, II, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 507- 608.

¹³³ Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. 3, București, Editura Victor Frunză, 2003, p. 215.

¹³⁴ Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice (1859-1971)*, I-II, București, Editura Academiei, 1992-1996; Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State*, Oxford, 1971; Philippe Marguerat, *Le III-e Reich et le pétrole roumain, 1938-1940. Contribution à l'étude de la pénétration allemande dans les Balkans à la veille et au début de la Seconde Guerre mondiale*, Genève-Leiden, 1977; Gh. Ivănuș și colaboratori, *Istoria petrolului în România*, București, Editura AGIR, 2004.

¹³⁵ Mihail E. Ionescu, Liviu Rotman, eds., *The Holocaust and Romania. History and Contemporary Significance*, Bucharest, 2003; Radu Ioanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu. 1940-1944*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Hasefer, 2006, cu bibliografia la zi (p. 441-448).

¹³⁶ Vezi 6 martie 1945. *Începuturile comunizării României*, București, Editura Enciclopedică, 1995; Șerban Rădulescu-Zoner și colaboratori, *Instaurarea comunismului totalitarist în România. Cronologie*, București, Editura Cavallioti, 1995; Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române. 1944-1989*, București, Editura DBH, 1999; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX*, p. 511 și urm. Relativ la unele aspecte istoriografice, vezi Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români, 1944-1977*, București, Editura Humanitas, 1991

¹³⁷ Ion Zainea, *Politică și administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946): Epurarea*, Oradea, Editura Universității, 2004.

¹³⁸ Idem, *Cenzura istoriei, istoria cenzurată. Documente (1966-1972)*, Oradea, Editura Universității, 2006.

¹³⁹ Cele mai recente manifestări și concluzii, în Florin Stan, *Câteva considerații privind evreei din România anilor 1940-1944 în istoriografie. Teze și antiteze*, în vol. *Armata Română și unitatea națională. Studii și comunicări*, coordonatori Marian Moșneagu, Petrișor Florea, Cornel Țucă, Pitești, Editura Delta Cart Educațional, 2008, p. 253-258.

¹⁴⁰ Vezi Hugh Seton-Watson, *Eastern Europe between the Wars 1918-1941*, New York, Cambridge University Press, 1962; idem, *The East European Revolutions*, third edition, London, Methuen/New York, 1956; Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, traducere, București, Editura Litera,

canalizate spre constituirea unor comisii internaționale, la care au fost convocați și istorici, activitățile concretizându-se prin valorificarea grabnică a unor așa-zise Rapoarte finale¹⁴¹, fiind cvasi-unanim admisă că, dacă în varii domenii (estetică, muzicologie, sport, etc.) este posibilă avansarea unor concluzii considerate definitive, acestea, în nici un caz, nu-și au rostul și viabilitatea în investigarea și judecarea trecutului. Dar, cum problemele generale sau speciale urmează a fi abordate și dezbătute detaliat chiar în cuprinsul prezentului volum al Tratatului, este indiscutabil că este lipsit de sens a mai stăruii în acest spațiu; deci, aici și acum. Apreciem că situația este valabilă și în cazul investigării rolului și locului României în cadrul raporturilor internaționale din 1939-1947, cuprinzând așadar originile și desfășurarea ostilităților, odiseea și sensurile Armistițiului din septembrie 1944, iar, în final, eforturile privind restabilirea Păcii și încheierea Tratatului de Pace cu Națiunile Unite din 10 februarie 1947, aflat în vigoare și astăzi¹⁴².

Un ultim aspect, dar nu și cel mai puțin important, privește aportul *istoriografiei străine* în studiul trecutului național. Cu referiri directe ori precumpănitoare la problemele României de după 1939/1940, numeroase dintre contribuțiile istoricilor germani și francezi, americani și britanici, italieni, elvețieni, austrieci și spanioli, sovietici și ruși, polonezi, cehi, unguri, bulgari și sârbi, chinezi și niponi etc. s-au dovedit de-a lungul ultimelor decenii, fără nici o exagerare, cantitativ ori calitativ, de excepție. Nefiind posibil, în spațiul limitat de care dispunem, să exemplificăm în detaliu, ne vom limita să precizăm că preocupările colegilor noștri au vizat o arie extrem de întinsă, cuprinzând practic toate aspectele evoluției recente a României, mai ales

1994 (ediția originală – London-New York, 1964); Al. Cretzianu, ed., *Captive Rumania: A Decade of Soviet Rule, 1945-1955*, New York, Praeger/London, Thames and Hudson, 1956; H. L. Roberts, *Romania. Political Problems of An Agrarian State*, New Haven, Yale University Press, 1951; idem, *Eastern Europe: Politics, Revolution and Diplomacy*, New York, A. A. Knopf, 1970; Richard F. Staar, *The Communist Regimes in Eastern Europe: An Introduction*, Stanford, Hoover Institution Press, Stanford University, 1967; R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London-New York, 1994 (cu o traducere în limba română); Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, ediția citată; Jean-Marie Le Breton, *Europa Centrală și Orientală între 1917 și 1990*, ediția citată; Robert King, *A History of Romanian Communist Party*, Stanford, Hoover Institution Press, 1980; Norman Naimark, L. Gibianski, eds., *The Establishment of Communist Regimes in Eastern Europe, 1944-1949*, Boulder, Westview Press, 1997; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, Editura Polirom, 2005; Gh. Onișoru, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, București, Fundația Alianța Civică, 1996; idem, *România în anii 1944-1948*, București, Fundația Alianța Civică, 1998; Gh. Buzatu, Mircea Chiritoiu, *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete (1944-1989)*, I-II, București, Editura Paideia, 1998; Eugen Denize, Cezar Măță, *România. Statul și propaganda. 1948-1953*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2005; Victor Frunză, *Istoria comunismului în România*, ediția a IV-a ilustrată, București, Editura Victor Frunză, 2006; D. Șandru, *Comunizarea societății românești în anii 1944-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2007; Vasile Pascu, *Regimul totalitar-comunist în România (1945-1989)*, I-II, București, Editura Clio Nova, 2007.

¹⁴¹ Vezi International Commission on the Holocaust in Romania. President of the Commission: Elie Wiesel, Editors: Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, *Final Report*, Iași, Polirom, 2005, 415 p., cu o traducere în limba română; Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, 879 p.

¹⁴² V. F. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, *passim*; Constantin Vlad, *Diplomația secolului XX*, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006, p. 184 și urm.

pe aceste trei coordonate esențiale (al doilea război mondial, instalarea dominației URSS și procesul comunizării forțate, epoca comunistă), cărora le-au consacrat, cel mai adesea, ample și consistente *bibliografii* și *ghiduri arhivistice*, *studii istoriografice*, *enciclopedii* și *dicționare*, *volume de documente* și *ediții de amintiri*, *memorii* sau *jurnale politico-diplomatice*, *biografii*, *sinteze* și *monografii*, *culegeri de studii* și *articole* pe chestiuni speciale sau globale etc. După cum cititorul a constatat deja, unele dintre lucrările respective au fost deja menționate, iar, în cuprinsul Tratatului, trimiterile vor fi complete și la subiect. Este motivul pentru care, în acest loc, ne îngăduim a reține, într-o ordine obligatoriu aleatorie și în urma unui bilanț care este departe de-a fi exhaustiv, numele unora dintre cei mai reprezentativi specialiști străini care, ilustrându-și domeniul, s-au impus grație preocupărilor și realizărilor consacrate României de după 1939/40, evoluției ei în context european și internațional, așa precum Arnold Toynbee, Pierre Renouvin, Jean-Baptiste Duroselle, Henri Michel, Hugh Seton-Watson, Charles și Barbara Jelavich, Elisabeth Barker, Andreas Hillgruber, Keith Hitchins, Ernst Nolte, Friederick Kellogg, Henry L. Roberts, R. J. Crampton, Joseph Rotschild, N. I. Lebedev, V. N. Vinogradov, Paul D. Quinlan, Klaus J. Beer, Stephen Fischer-Galati, Nicholas M. Nagy-Thalavera, S. D. Spector, Milan Vanku, Philippe Marguerat, Maurice Pearton, Michele Rallo, Georges Castellan, Henri Prost, Catherine Durandin, Katherine Verdery, Peter Sugar ș.a.

Nu vom încheia, fără a insista asupra avantajului remarcabil al studiilor care – în spiritul și după modelul clasicilor de necontestat ai istoriografiei naționale (A. D. Xenopol, N. Iorga, Gh. I. Brătianu, Constantin C. Giurescu, Andrei Oțetea) – ne-au propus și realizat investigarea problemelor trecutului românesc în context general, iar, nu mai puțin, au relevat rolul și locul românilor în istoria universală¹⁴³. Abordarea și elucidarea problemelor privind mai cu seamă epoca celui de-al doilea război mondial, succedat nemijlocit de așa-zisul „război rece”, acompaniat de debutul comunizării Europei Est-Centrale în 1944-1945, au presupus, se înțelege, investigații speciale în marile biblioteci și arhive ale lumii (SUA, Franța, Germania, Marea Britanie, Italia, Spania, Federația Rusă etc.), astfel încât rezultatele s-au concretizat în volume îmbinând în chip fericit analiza cu sinteza, perspectiva cu originalitatea, critica surselor și comparativismul, intervenția factorilor geopolitici ori a permanențelor în evoluția de ansamblu a umanității. Deziderate fundamentale ale scrisului istoric modern, excelent formulate și exemplificate în primul rând de inegalabilul nostru polihistor, unul dintre cei mai mari ai umanității, N. Iorga¹⁴⁴.

¹⁴³ Subliniem, în context, *Raportul* susținut pe această temă, la închiderea lucrărilor Congresului mondial de științe istorice de la București (1980), de Acad. Prof. Virgil Cândea, apoi editarea, la Iași, a colecției *Români în istoria universală* (coordonator – Gh. Buzatu, 1986-2007 – 125 volume) ori volumele Prof. Gh. Zbucă, *Români în lume. Secolul XX* (I-II, București, Editura Colias, 2005). Vezi, de asemenea, Kenneth Johnstone, *The Place of Romania in European History*, în „History Today”, London, nr. 5-6/1978.

¹⁴⁴ Vezi, îndeosebi, N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a IV-a, Iași, Polirom, 1999, *passim*.

CAPITOLUL II

NICOLAE IORGA ȘI ION ANTONESCU

Nenumărate au fost împrejurările și considerentele care, în deceniile II-IV ale veacului XX, i-au apropiat pe N. Iorga și I. Antonescu. După cum au existat tot atâtea condiții și temeieri care, din nefericire, i-au despărțit. Ceea ce însă a rămas, mai presus decât orice, a fost respectul reciproc față de proporțiile, în afară de orice dubii, ale personalităților implicate în „joc”, cum și față de cele mai multe dintre laturile activității lor. Dacă este adevărat că, la un moment dat, Istoricul a intervenit pentru a bloca primirea Generalului în Academia Română, fapt pe care acesta l-a reținut înverșunat pe răbojul nemulțumirilor sale, el, totuși, ajuns Conducător al Statului Român, solicitat de prietenul N. Miculescu, a avizat în 1941 creditele necesare¹ pentru continuarea activității de traducere și terminarea tipăririi în limba franceză a monumentalei *Istoriei a Românilor* în zece volume din 1936-1939². Trecând peste extrem de numeroase elemente ce pot fi luate în considerație, vom reține că, la 7 septembrie 1940, savantul a publicat în cotidianul „Universul” articolul intitulat simplu *Un Minister Antonescu*, în care-l evoca pe militarul de excepție din cursul Războiului Unității Naționale din 1916-1919 și-și exprima convingerea în privința a ceea ce trebuia să fie – și a fost! – regimul Generalului. Tocmai, având în vedere acest material, cel mai adesea neglijat, îl reproducem integral³:

Un Minister Antonescu

Regele a numit Președinte de Consiliu pe Generalul Antonescu. Acest nume amintește rezistența mândriei românești din timpul Marelui Război, sfaturile pe care tânărul colonel de atunci le-a dat neînfricoșatului General Presan, apoi severul director al Școlii de Război, formând ofițeri pentru luptă, nu pentru paradă și onoruri, pe acela care, în clipa când armata noastră pornea pe calea unei organizări greșite, opunea o concepție diametral deosebită într-un memoriu pe care trebuie cândva să îl publice ca să se vadă răspunderile, pe omul modest care, neputând atinge ținta sa, nu s-a gândit decât să se întoarcă la datorie, în sfârșit pe omul de caracter care n-a cunoscut mijloacele prin care se ajunge mai ușor.

Acesta este Generalul Antonescu pentru noi, afară de speranțele pe care le trezește marea sa valoare militară.

A încerca să se facă din el, pentru nedreptatea pe care a suferit-o, șeful unei revoluții în favoarea unei singure grupări politice⁴, în momentul când se cere solidaritatea românească, e mai mult decât o greșală.

Generalul Antonescu nu poate primi acest rol.

Și, după cum se știe, Generalul Antonescu n-a primit „rolul” despre care a făcut vorbire N. Iorga. Desigur, în prima etapă a guvernării sale (septembrie 1940 – ianuarie 1941), Antonescu a cooperat cu legionarii. Dar nu și la crimele acestora, cărora, mai cu seamă la 26-28 noiembrie 1940, le-au căzut victime zeci de personalități, în primul rând N. Iorga însuși. Pentru toate cele întâmplate, care au amplificat tragedia României după prăbușirea granițelor în iunie – septembrie 1940, se poate stabili indiscutabil responsabilitatea guvernului I. Antonescu – Horia Sima, dar nu

¹ Vezi Gh. Buzatu, Stela Cheptea, *N. Iorga – In Memoriam (Corespondență politică și literară)*, în vol. *Nicolae Iorga. 1871-1940. Studii și documente*, II/2, editori Constantin Bușe și Constantin Găucan, București, Editura Universității, 2006, p. 94-98.

² Editată, sub egida Academiei Române, sub titlul *Histoire des Roumains et de la Romanité Orientale*, I-X, Bucurest, Imprimeria Națională, 1937-1946.

³ Apud Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, Iași, 1990, p. 84.

⁴ Referire la Mișcarea Legionară!

și una personală, a Generalului. Este adevărat că Generalul, în ce-l privește, a făgăduit că avea să se preocupe de aflarea și pedepsirea responsabililor asasinatului⁵. Obiective irealizabile, în condițiile războiului mondial; ca și ulterior. Dar, în același timp, nu se poate neglija că, în ședința din 28 noiembrie 1940 a Cabinetului, Ion Antonescu a declarat categoric că el nu putea tolera „crimele ordinare”, fiind decis să se „retragă”⁶. Iar când la Președinția Consiliului de Miniștri a sosit, în dimineața de 28 noiembrie 1940, știrea uciderii lui N. Iorga, I. Antonescu – după ce în seara precedentă îl avertizase pe Horia Sima să vegheze ca istoricului, răpit de „necunoscuți” de la domiciliul său din Sinaia, să nu i se întâmple ceva – a fost „foarte impresionat și numai răspunderea ce avea de viitorul țării l-a împiedicat – relatează fostul ministru N. Măreș – de a părăsi conducerea Statului (subl. ns.)”⁷. Din câte știm, a fost primul avertisment categoric dat de Antonescu în sensul că divorțul de legionari, survenit în practică abia urma rebeliunii din 21-23 ianuarie 1941, avea cu obligativitate să se producă⁸.

Pe de altă parte, prea puțin se cunoaște că, în anul 1941, Ion Antonescu a pregătit pentru tipar ediția a II-a a micro-sintezei *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*⁹. Pentru cea dintâi ediție, apărută în 1919, autorul beneficiase de concursul lui N. Iorga, fapt pe care l-a menționat în *Postfața* lucrării¹⁰. Ediția din 1941 beneficia, în raport cu evenimentele petrecute în răstimp, de o nouă *Prefață*, în care autorul își motiva decizia și explica transformările (în fapt, adaosurile) operate. Din motive lesne de înțeles, preferăm să apelăm nemijlocit la textul inedit¹¹:

Prefață la a 2-a ediție

În vremuri atât de grele pentru Țara și Poporul Românesc, am hotărât retipărirea acestei lucrări care, în 1919, a constituit o sinteză a revendicărilor noastre naționale.

Cu toate angajamentele formale ale aliaților de atunci, numai parte din aceste revendicări au fost realizate prin Tratatul de Pace care au urmat Războiului din 1914-19.

Arbitrajul de la Wiena (sic!) 1940 a reactualizat problema, deschizând o rană ce nu se încheiase definitiv, cu toată bogăția și mărimea de jertfe care au sângerat națiunea în Războiul pentru Întregire.

⁵ Arhivele Naționale ale României, Arhivele Istorice Centrale, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar, dosar 251/1940, f. 173-174 („Registrul istoric al Conducătorului Statului. 4 septembrie – 31 decembrie 1940”, vol. 1, însemnările din 28 noiembrie 1940). (În continuare, se va cita: ANIC, fond PCM – CM). Pentru detalii, vezi Petre Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 200 și urm.

⁶ Cf. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, p. 163-168.

⁷ *Ibidem*, p. 167.

⁸ Vezi Gh. Buzatu, V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, coordonatori, *România și al doilea război mondial*, Focșani, 2000, *passim*; Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 153 și urm.

⁹ Vezi exemplarul pregătit pentru tipar, cu modificări și corecturi efectuate personal de Mareșal (ANIC, fond PCM – CM, dosar 465/1941).

¹⁰ Iată textul: „La întocmirea acestui studiu m-am folosit de povețele și lucrările domnilor profesori N. Iorga, [D.] Onciul și Emil Panaiteșcu, cărora le mulțumesc cu recunoștință” (apud I. Antonescu, *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, ediție V. F. Dobrinescu, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 79). De reținut că, pentru edițiile pregătite în 1941 sau în 1944, textul respectiv nu a fost păstrat (cf. ANIC, fond PCM – CM, dosar 465/1941, f. 105).

¹¹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 465/1941, f. 2.

*Lucrarea apare revăzută și completată pentru a fi într-adevăr utilă cercetătorului actual.
Un capitol special asupra Românilor de peste hotare întregeste lucrarea.*

Pentru toți acei care se interesează de problema sfintelor noastre drepturi, cumpărând această carte, țin să se știe că toate veniturile rezultate din vânzarea ei vor servi pentru hrănirea copiilor săraci și refacerea bisericilor dărmate de cutremur.

COPIII și CREDINȚA asigură viitorul și eternitatea neamul. Lor să le dăm totul.

MAREȘAL ANTONESCU

Să mai reținem că Mareșalul a stabilit drept *motto* la *Prefața* din 1941 câteva din excepționalele sale *îndemnuri* desprinse din Apelul „Către Români”, datat 26 februarie 1941, mai precis¹²:

Eu m-am înclinat în fața unei situații găsite.

Împreună cu poporul, nu am acceptat-o ca definitivă și nu o vom accepta niciodată.

Nu va fi liniște în acest colț al Europei și nu va fi dreptate adevărată în lume cât nu se va face sau nu-și va face dreptate poporul românesc. Și se va face.

Acest lucru îl afirmă prin mine și odată cu mine toți acei care au vieți de jertfit.

.....

Popor român, porțile veacurilor și drumurile drepturilor îți stau deschise, dacă știi să dovedește întâi prietenilor și apoi dușmanilor că ești în stare să-ți stăpânești destinul.

Din motive și în împrejurări asupra cărora vom reveni, reeditarea *Românilor* s-a amânat pentru anul 1944, iar, atunci, Mareșalul va renunța definitiv.

Înainte încă de-a fi implicat țara în conflagrația mondială din 1939-1945, Ion Antonescu n-a manifestat vreun dubiu, după ce legase România de Pactul Tripartit¹³, cum că războiul în perspectivă ar fi lipsit de șanse. Dimpotrivă. Iată-l, așadar, pe proaspătul premier și Conducător al Statului român revenind la București după prima vizită ce i-a făcut lui Adolf Hitler la Berlin, unde parafase aderarea României la Axa Berlin-Roma-Tokyo, declarând la 25 noiembrie 1940 pe peronul Gării de Nord: „România va merge la biruință. România va avea drepturile ei (subl. ns.)”¹⁴. După declanșarea Războiului Sfânt la 22 iunie 1941, în tabăra Germaniei¹⁵, și în urma succeselor înregistrate mai ales în primul an al ostilităților pe Frontul de Est, credința lui Antonescu în victorie a sporit, chiar s-a transformat în convingere. Este adevărat că evoluția în continuare a evenimentelor, cu reversul lor după 19-20 noiembrie 1942 la Stalingrad, avea să-l determine pe Mareșal, uneori, să facă considerații ambigui în privința șanselor. Dar, ca element determinant, optimismul nu l-a părăsit nici un moment. Poate că de aici a rezultat și decizia lui

¹² *Ibidem.*

¹³ Vezi Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri*, p. 183; idem, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Mileniul III, 2005, p. 77 și urm.

¹⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 251/1940, f. 169.

¹⁵ Vezi situațiile nuanțate supuse discuțiilor de către reputatul istoric german Andreas Hillgruber încă în urmă cu peste o jumătate de veac (*Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, traducere, București, Editura Humanitas, 1994, p. 273-277).

de-a rămâne aliat al lui Hitler până la sfârșit. Chiar în seara de 22 august 1944, primindu-l pe liderul național-tărănist Ion Mihalache, Mareșalul a admis că nu mai credea „de mult” în victoria Germaniei¹⁶, dar, pentru a înfăptui *volte-face*-ul, considera ca fiind absolut necesare din partea anglo-americanilor „garanții” pentru viitorul României¹⁷. Nefiind cazul, așa se explică de ce, în ceasurile imediat următoare, Antonescu n-a acceptat vreo „mișcare în front”, lucru pe care i l-a comunicat Regelui Mihai I în cursul ultimei întrevederi, decisive, din după-amiaza de 23 august 1944. În context, cum se știe, însă așa cum avertizase Antonescu, cotitura Bucureștilor n-a salvat România. Din contra, cu și, mai ales, fără Mareșal, catastrofa României s-a precipitat chiar atunci, prin lovitura de stat, care s-a limitat în esență la demiterea și încarcerarea principalilor reprezentanți ai regimului antonescian. Pentru România, însă, n-a rezultat vreun avantaj, în afară de ocupație, rășluiri teritoriale, imense datorii de război, teroare și, mai cu seamă, comunismul asiatic de import sub șenilele tancurilor roșii.

Până atunci, Antonescu, încrezător în victorie, nu s-a dovedit nicicum un idealist, fiind mai degrabă un lider realist, chiar oportunist. Un document recent descoperit atestă o perspectivă extraordinară și categorică pentru a-i desluși poziția. Ne referim la scrisoarea inedită adresată de I. Antonescu atașatului militar german la București, Alfred Gerstenberg, la 26 noiembrie 1942. În documentul respectiv, după ce, printr-o intervenție personală de excepție pe textul dactilografiat, Mareșalul a fixat în chip esențial rolul și locul țării în războiul statelor Axei¹⁸ – considerând România „*CEL MAI MARE DIN CEI MICI DIN AXĂ*” – sublinia: „... *Cred că nu mă înșel în credința ce am că vom smulge, după lupte grele, victoria* (subl. ns.), *oricare ar fi greutățile prin care trecem împreună cu cei mari din Axă, cu care avem aceleași idealuri și riscuri*”¹⁹. A fost remarcabil însă că, totodată, Mareșalul Antonescu n-a ezitat să-i comunice atașatului Reichului la București și rezervele sale, sub această formă: „*Sunt însă convins că, dacă sondele și rafinăriile românești ar fi distruse chiar parțial, vom pierde războiul*”²⁰ *oricât de genială este conducerea germană și oricât de mare este [sunt] bravura, tenacitatea, pregătirea, organizarea, energia și puterea poporului și armatei germane, în fața cărora și eu, ca și toți, mă înclin cu admirație*”²¹. După cum s-a stabilit²², nemaifiind necesar să revenim, petrolul nu a putut fi apărat, soarta României și a aliaților ei – periclitată, iar catastrofa Axei – inevitabilul în viziunea lui Antonescu – nu a mai întârziat mult timp!

Dependent, așadar, de victoria Axei în război, Mareșalul Antonescu nu a reușit să-și domine cunoscutele-i patimi și orgoliul nemăsurat. Din postura sa de lider militar și politic, el ajunsese să nu-i mai fie, pur și simplu, indiferent modul în care avea să fie prezentat posterității. De altfel, Antonescu avea la îndemână propria-i experiență. Și anume că, în cursul anilor 1916-1919, ca șef al Biroului Operații al Marelui Cartier General Român, el avusese un rol adeseori determinant în proiectarea și executarea acțiunilor, dar, atunci și îndeosebi după război, gloria a revenit (dacă nu cumva și-au asumat-o!) șefii săi: Constantin Prezan, Al. Averescu ș.a. În acest context, trebuie avut în vedere că în

¹⁶ Cf. Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 370.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Arhivele Militare Române, Pitești, fond 951, dosar 12, f. 116 (document înregistrat la Cabinetul Militar al Conducătorului Statului sub nr. 243/S).

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Subliniat de Antonescu în textul original (*ibidem*, f. 111)

²¹ *Ibidem*, f. 116.

²² Cf. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 263 și urm. (cap. VII – *Aliați ca aliați, dar petrolul e pe bani!...*); idem, *A History of Romanian Oil*, II, București, Mica Valahie Publishing House, 2006, p. 117 și urm.

1941-1942 colecția oficială a *Istoricului* campaniei din 1916-1919 demarase (fiind deja editate primele trei volume), iar, în paginile masivei lucrări, rosturile ofițerului de odinioară nu au fost puse în evidență dincolo de zona penumbrelor. Or, de această dată, în cazul Războiului din Răsărit, în care evident Antonescu avusese rolul hotărâtor în toate privințele (planificare, declanșare și execuție), lucrurile nu aveau cum, și nu trebuiau, să se mai repete. În fond, de la un capăt la altul, noul război pentru România Mare, purtat – este adevărat, precum și la 1916-1918 – de o Românie Mică, era într-o măsură și al său ... Se înțelege ce proporții căpăta acest aspect în imaginația și în comportamentul Mareșalului, pentru el, care – oricând și oriunde – obișnuia să vorbească despre sine exclusiv la persoana a III-a!

Am socotit necesare aceste considerații, cel puțin pentru a afla sensul deciziei Mareșalului Antonescu de-a se trece, după modelul existent pentru primul război mondial, la elaborarea unui istoric al campaniei declanșate la 22 iunie 1941. Sub acest aspect, preparativele s-au desfășurat rapid și, într-o privință, eficient. Avem în vedere faptul că, deja în luna octombrie 1942, la solicitarea expresă a Mareșalului, s-a trecut la întocmirea *Istoricului campaniei din Est*²³. S-a prevăzut ca „prima redactare” să se termine la 31 decembrie același an, urmând ca textul definitiv să fie predat în ianuarie 1943²⁴. După numai un an de zile, în ianuarie 1944, s-a raportat că „redactarea definitivă” se încheiase, rezultând volumul *România și expansiunea rusească. Armata Română în războiul contra bolșevismului*²⁵. În raport cu obiectivele istoriografice asumate, colaboratorii Cabinetului Militar și ai Serviciului Istoric al MStM-ului au organizat, bineînțeles, materialul arhivistice disponibil și, concomitent, au pregătit conferințe și diverse broșuri, ca forme ale unei valorificări ... anticipate a operei finite²⁶.

Pe parcurs, Mareșalul Antonescu a avut meritul de-a repune pe tapet – atenționat fiind de membrii Cabinetului Militar, în speță de maiorul Eugen Niculescu – problema *Istoricului campaniei din 1916-1919*. Pe bună dreptate, era inacceptabil ca *Istoricul* campaniei în plină desfășurare (în Est) să devanseze în vreun fel proiectul aflat pe rol. Concluzia nu putea fi decât una singură: Intensificarea eforturilor pentru definitivarea volumelor restante (IV-VI) ale *Istoricului* consacrate Marelui Război din 1916-1919. De unde au rezultat inițiativele și deciziile reflectate și, deopotrivă, concretizate în documentele anexate, mai precis:

1) Conformându-se ordinului Mareșalului Antonescu, maiorul adjutant Eugen Niculescu, după ce s-a interesat la Serviciul Istoric al MStM, a prezentat Conducătorului Statului două referate ale fostului șef al Biroului Operații al Marelui Cartier General de odinioară (nimeni altul decât lt. col. Ion Antonescu!) relativ la declinarea răspunderii Armatei a II-a Române (recte, generalul Alexandru Averescu)²⁷ de-a angaja bătălia cu inamicul în iulie-august 1917 (Anexa 1)²⁸. La 20 februarie 1942,

²³ Vezi Alexandru Oșca, Florin Șperlea, coordonatori, *În slujba muzei Clio. O istorie a Serviciului Istoric al Marelui Stat Major. 1920-1945*, București, Editura CTEA, 2006, p. 331 (Dare de seamă a Serviciului Istoric, ianuarie 1943).

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 128 (Dare de seamă a Serviciului Istoric, ianuarie 1944).

²⁶ *Ibidem*, *passim*.

²⁷ Vezi detalii despre interesul Mareșalului Antonescu pentru rosturile Armatei I-a în 1917, documentele solicitate și cele puse la dispoziție de către Serviciul Istoric al MStM, în iunie 1943 (idem, fond PCM – CM, dosar 364/1943, 137 file).

²⁸ Idem, fond PCM – CM, dosar 130/1942, f. 22.

direct pe text, Antonescu a apreciat că „nu sunt acestea actele pe care le cer”²⁹, ele urmând „să se găsească în arhivele mele [ale Mareșalului] sau la [Serviciul] Istoric”³⁰.

2) Drept urmare, același Eugen Niculescu a înaintat Mareșalului Antonescu o altă Notă (Anexa 2)³¹ ce trimitea la următoarele documente³²: a) Raportul nr. 1 807 din 1 august 1917 al Armatei a II-a; b) Ordinul confidențial nr. 2 854 din 6 august 1917 al Marelui Cartier General, semnat de generalul Constantin Prezan, dar întocmit de lt. col. I. Antonescu. Mareșalul, prin rezoluția sa, a admis că „este ceva dar nu totul”³³.

3) În urma cercetărilor efectuate, la 26 februarie 1942 a rezultat Nota maiorului adjutant Eugen Niculescu (Anexa 3) care – tot la ordinul Mareșalului – stabilea obiectivele concrete în definitivarea *Istoricului campaniei din 1916-1919* și departajarea volumelor restante (IV-V-VI), cu recomandarea de-a se lua măsuri „în cel mai scurt timp” pentru a se depăși stadiul și ritmul existent de „încetineală atât de mare”³⁴.

4) În sfârșit, la 27 februarie 1942, Eugen Niculescu a transmis direct Serviciului Istoric al MStM adresa Cabinetului Militar prin care primeau viață dispozițiile Mareșalului relativ la *Istoricul campaniei din 1916-1919* (Anexa 4)³⁵.

Este însă iluzoriu să admitem că, în felul acesta, problema se încheiase cu adevărat. În baza dispozițiilor Mareșalului Antonescu, lt. col. R. Dumitrescu, de la Serviciul Istoric al MStM, a întocmit în perioada următoare un amplu și temeinic *Dosar cuprinzând ordine de zi și referate ale Marelui Cartier General către Armata a II-a (mai – noiembrie 1917)* (Anexa 5)³⁶, un document complet, care așteaptă încă a fi cercetat și valorificat de istoricii militari.

În ceea ce-l privește pe Mareșalul Antonescu, acesta se impusese – după cum am relevat dintru început – drept un istoric și comentator avizat al campaniei din 1916-1919, rezervându-i un spațiu și o semnificație adecvată în menționata micro-sinteză din 1919 *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, elaborată după consultarea (poate și la îndemnul) neîntrecutului N. Iorga. După cum se știe, ediția a II-a, pregătită de Mareșal pentru condițiile specifice din 1941³⁷, a amânat-o, din motive necunoscute. Va relua proiectul peste trei ani, dar, pe coperta acelei ediții, Mareșalul a consemnat la 20 mai 1944: „Este actuală dar NU este politică a o republică (subl. lui I. A.)”³⁸.

Fapt cu totul semnificativ, N. Iorga și I. Antonescu s-au mai „întâlnit” într-un rând în privința unei probleme fundamentale a României Mari: prăbușirea construcției din 1918 și necesitatea absolută a refecării ei grabnice. Antonescu a ales calea războiului, purtat alături de Germania după 22 iunie 1941 și care, până la capăt, la 23 august 1944, a rămas unul drept³⁹.

²⁹ *Ibidem*, f. 22-23.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, f. 21.

³² *Ibidem*, filele 5-20.

³³ *Ibidem*, f. 21.

³⁴ *Ibidem*, filele 2-4.

³⁵ *Ibidem*, f. 1.

³⁶ *Ibidem*, filele 24-492.

³⁷ Idem, dosar 465/1941, f. 1 (textul integral al lucrării, inclusiv coperta).

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Cf. Gh. Buzatu, în *Istoria Românilor*, IX, coordonator Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXVII și urm.

Istoricul, asasinat în noiembrie 1940, nu avea cum să se pronunțe asupra deciziei lui Antonescu. Avem însă convingerea că N. Iorga, ținând seama de scopul acțiunii în Est, nu avea să respingă drumul urmat, mai ales că, de îndată după notele ultimative ale lui V. M. Molotov din 26-27 iunie 1940, el a observat – într-un adagiu al microsintezei *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*, publicată pe atunci în românește (după versiunea franceză din 1922) – că partea de țară ocupată de URSS reprezenta „**un teritoriu de istorie națională și de drept național**” și care, netăgăduit, „**va fi reluat la cel dintâi prilej favorabil**”⁴⁰!

În concluzie, am putea discuta despre un proiect eşuat? Nicidecum, mai ales că, după 1989, *Românii ...* lui Ion Antonescu s-au bucurat de nenumărate ediții și de o binemeritată prețuire din partea specialiștilor. Însă, mai presus de orice, rămân paginile de istorie privind destinele celor două personalități de anvergură – trecute în condiții din cele mai tragice în rândul „oamenilor cari au fost” – **Nicolae Iorga și Ion Antonescu!**

- ANEXE -

1 – [Februarie 1942] – Notă a Cabinetului Militar

NOTĂ⁴¹

Potrivit ordinului verbal al Domnului Mareșal, prezint două referate ale șefului Biroului Operații de la Marele Cartier General privitor la „*Declinarea răspunderii*” de către Armata a II-a, în timpul operațiunilor din 1917, motivată de insuficiența forțelor⁴².

Maior Adjutant,

⁴⁰ N. Iorga, *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*, București, Tipografia ziarului „Universul”, 1940, p. 78. De altfel, în anii care au precedat la 1912 centenarul răpirii teritoriului dintre Prut și Nistru de către Rusia țaristă N. Iorga, extrem de activ, s-a pronunțat identic de pe pozițiile iridente române asupra Basarabiei, care – mai devreme ori mai târziu – trebuia să revină Patriei-Mamă, cum s-a și petrecut în 1918! Reținem câteva dintre formulările celebrului istoric: „*Rușii vor serba ca o zi de bucurie centenariul anexării [Basarabiei]. Noi va trebui să o comemorăm ca o zi de durere și ca o zi de trezire a speranțelor pe care le dă totdeauna dreptul veșnic, care nu poate fi învins, nici cucerit* (subl. ns.)” (1909); „*Suntem noi oare prea slabi pentru a lua asupra noastră sarcina de a ne restitui în drepturile noastre* (subl. ns.)?” (1912); „*Ne-am simțit un popor, un singur popor. Și furia urgiei din urmă ne mână pe toți iute către limanul dreptului îndeplinit, al dreptății săvârșite ... Nu vom cruța nici o silință ca să ajungem acolo* ... (subl. ns.)” (apud N. Iorga, *Pagini despre Basarabia de astăzi, în Basarabia Română. Antologie*, ediție Florin Rotaru, București, Editura Semne, 1996, pp. 44, 52-53).

⁴¹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 130/1942, f. 22.

⁴² Pe textul original – rezoluția lui Ion Antonescu, datată 20 februarie 1942, în sensul că: „Nu sunt acestea actele care le cer ...” (*ibidem*, f. 22-23).

**2 – [Februarie 1942] – Notă privind prezentarea
unor documente militare din 1917⁴³**

NOTĂ

Potrivit ordinului din 20.II.1942,

I – Prezint Domnului Mareșal:

a) Raportul Memoriu nr. 1 807/1.VIII.1917 al Armatei a II-a către Marele Cartier General prin care „nu-și asumă răspunderea operațiunilor din cauza insuficienței forțelor și munițiilor”.

b) Referatul documentat al Șefului Biroului de Operații de la Marele Cartier General prin care se spulberă afirmațiunile Armatei a II-a.

II – Nu se găsește nici în arhiva Domnului Mareșal și nici la Serviciul Istoric al Marelui Stat Major telegrama Marelui Cartier General către Armata a II-a, prin care i se ordonă „să se execute operațiunea pe răspunderea Marelui Cartier General”.

Maior Adjutant,
Eugen Niculescu

Rezoluția Mareșalului pe textul Notei: *Este ceva dar nu totul. Maiorul Niculescu să vină la mine cu acest document – M[areșal] Antonescu.*

**3 – [26 februarie 1942] – Nota maiorului-adjutant
Eugen Niculescu**

NOTĂ⁴⁴

I. Potrivit ordinului Domnului Mareșal, raportează, privitor la ofensiva de la Mărăști, următoarele:

1. Istoricul oficial al Marelui Stat Major, *Campania din 1916-1919*, a publicat numai primele trei volume, care se încheie cu operațiunile până la 11/24 septembrie 1916, adică până în ajunul „Bătăliei de pe Argeș”.

2. Volumul al IV-lea, care tratează „Bătălia de pe Argeș” și „Retragerea Armatei în Moldova”, este în lucru.

3. Volumul V – „Operațiile din Moldova” și volumul VI – „Campania din Ungaria” sunt în curs de pregătire și ar putea să apară în circa un an și jumătate⁴⁵.

4. În volumele IV, V și VI vor apare și toate documentele importante – în special referatele Biroului 3 al Marelui Cartier General privitoare la operațiuni.

⁴³ *Ibidem*, f. 21.

⁴⁴ *Ibidem*, filele 2-4.

⁴⁵ După 1944, lucrarea nu a mai continuat.

Față de cele raportate mai sus, rog respectuos pe Domnul Mareșal să-mi ordone dacă este oportun să mai apară, anticipat publicării *Istoricului oficial al Marelui Stat Major*, o broșură cu caracter de polemică, care să restabilească adevărul istoric⁴⁶ privitor la „Bătălia de la Mărăști”.

Am luat măsuri ca în cel mai scurt timp să am la dispoziție toată documentarea necesară pentru a începe lucrarea.

II. Serviciul Istoric al Marelui Stat Major lucrează cu o încetineală atât de mare, datorită următoarelor greutăți:

1. Nu are un local propriu destul de încăpător pentru birouri și arhivă.

2. Nu are personal suficient, în special ofițeri de grade mici, desenatori și dactilografi.

În curând va trebui să se înceapă clasarea materialului și redactarea *Istoricului* noii campanii⁴⁷ care, cu siguranță, va suferi mari întârzieri, datorită faptului că istoricul războiului precedent nu este terminat.

Pentru aceasta, propun respectuos Domnului Mareșal să aprobe ca:

a) Subsecretariatul de Stat al României să caute în legătură cu Serviciul Istoric și să pună la dispoziția acestuia un bloc expropriat de la evrei în care să se instaleze în condițiuni bune Serviciul Istoric al Marelui Stat Major⁴⁸.

b) Marele Stat Major și Ministerul Apărării Naționale să pună neîntârziat la dispoziția Serviciului Istoric personal necesar, mai cu seamă ofițeri invalizi, din actuala campanie⁴⁹ clasați „apți pentru serviciul de birou”.

c) Să se aloce de la început un fond mai mare care să permită accelerarea lucrărilor în curs⁵⁰.

Maior Adjutant,
Eugen Niculescu

**4 – [27 februarie 1942] – Adresa 9 347/A a Cabinetului Militar
către Serviciul Istoric al MStM Român**

ROMÂNIA
PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI
Cabinetul Militar
Nr. 9 347/A

București, 27.II.1942

Marele Stat Major
Serviciul Istoric⁵¹

⁴⁶ În dreptul acestor cuvinte, subliniate de Mareșal, acesta a notat: „NU”.

⁴⁷ Referire la Războiul din Răsărit, declanșat la 22 iunie 1941.

⁴⁸ Rezoluția Mareșalului pe marginea acestui paragraf: „De studiat”.

⁴⁹ Text subliniat de Mareșal și decizia sa: „Da”.

⁵⁰ Rezoluția Mareșalului pe marginea acestui paragraf: „Da”.

⁵¹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 130/1942, f. 1.

Am onoare a vă face cunoscut că, potrivit ordinului Domnului Mareșal, i-am raportat în scris stadiul în care se găsește tipărirea *Istoricului campaniei 1916-1919*, precum și greutățile pe care le întâmpină Serviciul Istoric al MStM cu editarea acestei lucrări.

Pentru înlăturarea acestor greutăți, Domnul Mareșal ordonă următoarele:

1 – Serviciul Istoric din MStM, în legătură cu Subsecretariatul de Stat al Românizării, să studieze⁵² și să propună alegerea unui bloc suficient de încăpător pentru instalarea în cele mai bune condițiuni a Serviciului Istoric.

2 – MStM să pună neîntârziat la dispoziția Serviciului Istoric pentru accelerarea lucrărilor:

a. – pe deoparte, personalul necesar, ofițeri, desenatori, dactilografi etc., aleși mai cu seamă dintre ofițeri invalizi⁵³ din actualul război din cei cu aptitudini pentru birou și cu suficiente cunoștințe în materie;

b. – pe de altă parte, fondurile necesare, alocate de la început pentru a nu se mai produce întârzieri.

Aducându-vă la cunoștință cele de mai sus, cu onoare vă rog să binevoiți a lua legătura cu organele respective, pentru aducerea la îndeplinire cât mai repede a hotărârii Domnului Mareșal.

Rezultatul vă rog să binevoiți a-l comunica și Președinției Consiliului de Miniștri (Secretariatul Particular al Domnului Mareșal).

D.O.⁵⁴

Adjutant personal al
Conducătorului Statului,
Maior Adjutant Eugen Niculescu

Notă: Se anexează și o copie după Nota prezentată Domnului Mareșal împreună cu rezoluțiile Domniei Sale⁵⁵.

5 – [1942] – Lista anexelor din *Dosarul privind Operațiunile din Moldova din 1917*

Așa după cum am subliniat, în temeiul dispozițiilor Mareșalului Ion Antonescu, lt. col. R. Dumitrescu, din cadrul Serviciului Istoric al MStM Român, a pregătit un *Dosar cuprinzând ordine și referate ale Marelui Cartier General către Armata a II-a (mai – noiembrie 1917)*⁵⁶. Pentru a aprecia valoarea, probitatea și amploarea *Dosarului* în discuție, reținem lista hărților anexate:

a) Bătălia de la Mărășești⁵⁷

⁵² Subliniat în original.

⁵³ Subliniat în original.

⁵⁴ Din ordin.

⁵⁵ Vezi **Anexa 3**.

⁵⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 130/1942, filele 24-492.

⁵⁷ *Ibidem*, filele 120-144.

1. Schița repartiției probabile a forțelor austro-ungare, germane, bulgare, turce – 23.VII.1917

1/a. Bătălia de la Mărășești

2. Ordinea de bătaie combatantă a forțelor prezente în Bătălia de la Mărășești

3. Bătălia de la Mărășești – situația forțelor în prezență și operațiunile la 24 iulie 1917

4. Idem – 25 iulie 1917

5. Idem – 26 iulie 1917

6. Idem – 27 iulie 1917

7. Idem – 28 iulie 1917

8. Idem – 29 iulie 1917

9. Idem – 30 iulie 1917

10. Idem – 31 iulie 1917

11. Idem – 1 august 1917

12. Idem – 2 august 1917

13. Idem – 3 august 1917

14. Idem – 4-5 august 1917

15. Idem – 6 august 1917

16. Idem – 7 august 1917

17. Idem – 8-13 august 1917

18. Idem – 14 august 1917

19. Idem – 15 august 1917

20. Idem – 16 august 1917

21. Idem – 17 august 1917

22. Idem – 18-19 august 1917

23. Idem – 20-21 august 1917

24. Idem – Situația generală a frontului germano-român la 23 iulie 1917 (proiecte de ofensivă inamică).

b) Hărți privind situația Armatei a II-a⁵⁸

1. Situația Armatei a II-a pe luna ianuarie 1917

2. Idem – februarie 1917

3. Idem – martie 1917

4. Idem – aprilie 1917

5. Idem – mai 1917

6. Idem – iunie 1917

7. Idem – iulie 1917

⁵⁸ *Ibidem*, filele 481-487.

CAPITOLUL III

DOUĂ RĂZBOAIE – ACELAȘI TEL (1916-1919, 1941-1944)

Așa după cum am mai avut deja prilejul să precizăm⁵⁹, Războiul României din Est (1941-1944) a fost, de la un capăt la altul, unul național și anticomunist. În condițiile concrete ale timpului, lupta României pentru restabilirea granițelor istorice în Răsărit, pe Nistru, a căpătat multiple înțelesuri. A fost, astfel, după limbajul tipic al epocii, prioritar o *bătălie pentru neam și pentru cruce* și, nu mai puțin, pentru *zdrobirea comunismului*⁶⁰, fapt menționat anume de Ion Antonescu în cele două documente istorice difuzate de la București la 22 iunie 1941⁶¹: *Proclamația către Țară și Ordinul de zi către Armata Română*. Astfel, *Ordinul de zi* îndemna oștile: „... *Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotropiți*”!, în timp ce faimoasa *Proclamație* chema la *lupta sfântă* în contra „*năvălitorilor asupra civilizației și bisericii, a dreptății și propriilor noastre drepturi*”, pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei, unde se impuneau a fi sparte „*cătușele roșii ale anarhiei și pradei cotropitoare*”. Dar, mai mult decât atât, războiul declanșat de Germania împotriva URSS dăduse României lui Antonescu „*mândria unei lupte puternice și curajoase nu numai pentru reclădirea drepturilor naționale, dar și împotriva celui mai mare dușman al lumii: bolșevismul*”. Cu alt prilej, la 18 mai 1943, în interviul acordat inginerului C. Filipescu, Mareșalul Antonescu se destăinuia că primise provocarea unui război cu URSS numai bazat pe „*credința nestrămutată că, luptând împotriva comunismului, slujim nu numai crezul național, dreptul de conservare și onoare al poporului român, dar – ca și în trecut – prin lupta și jertfa noastră servim civilizația însăși. Satisfacțiile imediate și vizibile nu ne-au lipsit, ca urmare a acestui impus – dar și justificat – război. Provinciile au fost eliberate, inamicul zvârlit peste hotare*” (subl. ns.)⁶². Ceea ce, cel mai adesea s-a neglijat după 1944-1945, a fost faptul că – prin acțiunea sa militară – Antonescu, propunându-și anularea nedreptăților din 1940 și combaterea pericolului comunist⁶³, n-a pierdut din vedere în principal refacerea integrală a unității românești, astfel cum triumfase la 1918 și în realizarea căreia avusese modesta sa contribuție⁶⁴. Dintre atâtea dovezi la care s-ar putea apela, în acest sens, ne mărginim la *Cuvântul*

⁵⁹ Vezi Gh. Buzatu, 22 iunie 1941: „*Agresiunea*” României împotriva URSS (*După unele probe epistolare*), în „*Orizont XXI*”, Pitești, nr. II/2006, p. 5-13; idem, *Mareșalul Antonescu și războaiele anticomuniste ale României*, în „*Orizont XXI*”, nr. III/2006, p. 34-38.

⁶⁰ Gh. Buzatu, *Mareșalul Antonescu și războaiele anticomuniste ale României*, în „*Orizont XXI*”, Pitești, nr. 3/2006, p. 34 și urm.

⁶¹ Mareșalul Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 158-161.

⁶² ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar, dosar 202/1944, f. 406. De remarcat că, în cursul Campaniei din Est, I. Antonescu a abordat, în contextul luptei împotriva slavilor, și problema acțiunilor antievreiești (telegrama de pe front, 3 septembrie 1941, către M. Antonescu, idem, dosar 90/1941, f. 46).

⁶³ Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Stalin cenzurat/necenzurat*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 237 și urm.

⁶⁴ *Ibidem*.

către *Țară* al Mareșalului de la 1 ianuarie 1944, când și-a exprimat – pentru a câta oară? – „crezul neșovăielnic” în atingerea „drepturilor noastre”⁶⁵. Iată de ce, convins că „libertatea noastră slujește Europa și legile civilizației”⁶⁶, Mareșalul și-a exprimat convingerea că, numai uniți, românii aveau să înfrunte „vitregia ceasurilor ce vor să vină”, asigurând astfel **„dreptatea neamului nostru și unitatea pământurilor, care ale lui au fost și ale lui trebuie să rămână”**⁶⁷. Fără a mai reveni asupra considerentelor expuse în volumul precedent al seriei, *Hitler, Stalin, Antonescu* (2005), toate problemele esențiale ale Războiului din Est au fost abordate de Mareșal în cadrul forurilor competente civile și militare de la București, dar și în întrevederile⁶⁸ sau corespondența cu Hitler⁶⁹ și ceilalți lideri germani. Referitor la încrederea lui Antonescu în victorie, reținem în acest loc că el și-a manifestat constant, exceptând desigur anume nuanțe și îndoieli de moment, încrederea în succesul final. În prima parte a războiului, el întrevedea izbânda „după lupte grele”, alături de *Axă*, dar, fapt memorabil, într-un rând – culmea, la doar câteva zile după eșecul trupelor coaliției de-a bara contraofensiva sovietică la Stalingrad! – a admis, totuși, că „vom pierde războiul (subl.ns.)”, dacă resursele petroliere ale României ar fi lovite în chip vital⁷⁰. Ceea ce s-a și produs în perioada următoare, iar, în anul următor, la 15 noiembrie 1943, Conducătorul i-a reamintit Führerului despre rolul petrolului românesc în război, ca și despre involuțiile operațiunilor din Est⁷¹. Hitler a răspuns abia după o lună, mai precis la 15 decembrie 1943, dar, recunoscând rostul petrolului românesc pentru determinarea „viitorului nostru comun” în război⁷², a insistat pentru intensificarea eforturilor întru apropierea victoriei, interesul fiind comun. „... O Românie victorioasă, cu Germania la Răsărit, va privi – îl asigur Hitler pe Antonescu – cu liniște în față orice amenințare a ființei sale europene. Va fi, prin propria sa putere, destul de tare spre a-și asigura linia intereselor sale naționale. O Românie care însă, în această luptă de partea Germaniei, va pierde războiul, nu va mai trebui să-și facă iluzii despre dificultățile sale naționale sau altele, fie ele fondate sau nefondate. În acest caz, tot atât de puțin va exista o Românie, cât va mai exista alt stat național european (subl. ns.)”⁷³. Iată de ce Hitler urgenta pentru ca România să-și mobilizeze „toate

⁶⁵ Mareșal I. Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, II, ediție Gh. Buzatu, București, Editura Majadahonda, 1999, p. 120.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 121.

⁶⁸ În cursul întrevederii cu Hitler la Berlin, în 22 noiembrie 1940, Antonescu i-a mărturisit Führerului, că România lui Carol al II-lea, izolată pe plan extern și slăbită în interior, se prăbușise pentru că „forțele sinistre ale bolșevismului și iudaismului, dispuse în spatele Vechiului Regim, au provocat deodată și intenționat dezorganizarea țării pentru a o lăsa să cadă în brațele bolșevismului” (apud Andreas Hillgruber, ed., *Les entretiens secrets de Hitler*, I, 1939-1941, Paris, Fayard, 1989, p. 356-358). Aflat din nou la Hitler, de data aceasta la München, în 12 mai 1941, Antonescu a revenit asupra problemei, considerând că în sfârșit sosise momentul ca Germania și România „să se opună unui pericol comun”, iar acesta a fost precis indicat: „Este vorba de pericolul slav, care revine mereu în cursul secolelor și care, acum, trebuie lichidat o dată pentru totdeauna” (*ibidem*, p. 590-592).

⁶⁹ Vezi ANIC, fond PCM – CM, dosar 144/1943; idem, fond PCM – CM, dosar 324/1941.

⁷⁰ Arhivele Militare Române, Pitești, fond 951, dosar 12 (textul olograf și cel dactilografiat ale scrisorii adresate de I. Antonescu generalului A. Gerstenberg, București, 26 noiembrie 1942, înregistrate la Cabinetul Militar al Conducătorului Statului sub nr. 243/S).

⁷¹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 324/1942, f. 71-77.

⁷² Idem, dosar 144/1943, f. 13.

⁷³ *Ibidem*, f. 13-14.

mijloacele pe care le poate da (subl. ns.)”, pentru a se obține în conflict „un sfârșit plin de victorie (subl. ns.)”⁷⁴.

Din motive care n-au cum să scape pătrunderii cititorului, Antonescu a abordat problemele purtării și necesității Războiului din Est în discuțiile și corespondența cu colaboratorii săi. Una dintre formulările categorice și exemplare am întâlnit-o în telegrama de răspuns adresată la 18 august 1943 profesorului Napoleon Crețu, secretarul general al Ministerului Culturii Naționale în acel moment, căruia i se destăinuia: „Mulțumesc cu atât mai mult astăzi corpului didactic secundar pentru înalta sa ținută patriotică și pentru înțeleaptă înțelegere a chemărilor impuse de lupta în războiul dreptății naționale, cu cât șefii fostelor partide politice⁷⁵ mă somează prin memorii, în numele lor și al câtorva persoane bine cunoscute prin trecutul lor, să retrag armata din luptă, fiindcă le-o cere, amenințând, bine cunoscutei domni Citta Davila, Cornel I. Bianu, Botez și alți evrei prin posturile de radio din Londra și Washington. Este evident pentru cea mai simplă minte că părăsirea luptei pe care o ducem în Răsărit, pentru asigurarea ființei de azi de totdeauna a vieții, libertății și integrității neamului, fără nici o garanție serioasă că sacrificiile ce am făcut nu au fost zadarnice, ar fi un odios de trădare față de Moldova, Bucovina și Basarabia, față de istorie și de onoarea noastră; și chiar față de ardeleni, care nu numai că n-ar avea nimic de câștigat, dar ar avea totul de pierdut, dacă Regatul ar intra în parte sau în total sub sclavia asiatică. De aceea sunt recunoscător corpului didactic și tuturor celor care exprimă, în aceste momente, simțăminte de încredere în conducerea neamului (subl. ns.)”⁷⁶. Trebuie să fim siguri că, în același timp, Mareșalul Antonescu era pe deplin informat în privința proiectelor și acțiunilor antiromânești ale Kremlinului, ale lui Stalin în mod special⁷⁷, ca și asupra „obiectivelor” anunțate de PCR – interior⁷⁸. Să nu neglijăm că multe dintre ordinele de zi ale lui Stalin se încheiau cu formula: „Răz bunare și moarte cotropitorilor germano-fasciști!”, fiind astfel vizați Hitler și toți aliații săi din Est⁷⁹, iar la 1 mai 1944 liderul de la Kremlin anunța: „... Armata Roșia a ieșit la frontiera de stat cu România și Cehoslovacia⁸⁰ și continuă să nimicească armatele dușmane pe teritoriul României [...] Spaima și zăpăceala domnesc printre aliații români, unguri, finlandezi și bulgari ai lui Hitler [...] România, Ungaria, Finlanda, Bulgaria au numai o singură posibilitate pentru a evita catastrofa. Aceea de a rupe alianța cu nemții și de a ieși din război ... (subl. ns.)”⁸¹. În ceea ce-i privește pe comuniștii locali, aceștia avansau exclusiv lozinci radicale. Reținem, ca exemplu, din *Chemarea Frontului Patriotic*, găzduită de publicația ilegală „România Liberă” din 28 ianuarie 1944, asemenea obiective: „– Ieșirea imediată din războiul nemțesc și unirea cu țările democratice; – alungarea nemților din țară; – doborârea guvernului trădător al lui Antonescu; – formarea unui guvern cu adevărat național; [...] – pedepsirea criminalilor de război hitleriști; Jos tirania hitleristă! ...”⁸²

⁷⁴ Ibidem, f. 14.

⁷⁵ Referire, cu predilecție, la Iuliu Maniu și Constantin [Dinu] I. C. Brătianu.

⁷⁶ ANIC, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 71/1943, f. 1.

⁷⁷ Vezi cuvântările și declarațiile lui Stalin din 1941-1944, reunite într-o mapă specială (ANIC, fond CC al PCR, Cămarie, dosar 3/1942).

⁷⁸ Idem, dosar 8/1943.

⁷⁹ Idem, dosar 3/1942, f. 24 (Ordinul de zi din 7 noiembrie 1943).

⁸⁰ Referire la frontiera „stabilită” în urma notelor ultimative din 26-27 iunie 1940!

⁸¹ ANIC, fond CC al PCR, Cămarie, dosar 3/1942, f. 31.

⁸² Idem, vol. 8/1943, f. 55.

Numeroși politicieni ai epocii⁸³, în primul rând M. Antonescu, liderii religioși⁸⁴ și elita cultural-științifică a țării, aparatul de propagandă militară și civilă, presa și radio-ul au admis și relevat caracterul anticomunist al Războiului din Est. Relativ la Mihai Antonescu, acesta, ca ministru de externe, a semnat la 25 noiembrie 1941 la Berlin protocolul de prelungire a *Pactului Anticomintern*, declarând la festivități că România, care aderase la *Pact*, sprijinea „acțiunea anticomunistă a Axei” și „marea luptă” a lui A. Hitler împotriva URSS, pentru salvarea Europei⁸⁵. N-a ezitat să se angajeze plenar în numele Bucureștilor: „*România a început lupta împotriva comunismului în anul 1919 și o va continua întotdeauna sincer și fără vorbe* (subl. ns.)”⁸⁶. Apreciind constant că succesele militare din 1941 reprezentau „*prefața unității românești*”⁸⁷, M. Antonescu a argumentat adeseori și în multiple forme necesitatea combaterii comunismului – „expresia de viață” a lumii slave⁸⁸ –, de unde concluziona că „*războiul acesta nu este numai un război ideologic, nu este numai un război economic, este un grav război al forțelor vitale ale lumii, al biologiilor mondiale*”⁸⁹; tot atunci, el descoperea că Rusia reprezenta „*cea mai vastă mașină de război, cea mai odioasă mașină de imperialism prăbușitor de civilizație*”, deslușind, în consecință, „*cât de aproape am fost [în 1940-1941] de primejdia înecării ființei românești în mare slavă*”⁹⁰. Cu un alt prilej, liderul diplomației Bucureștilor a detaliat cauzele Războiului din Est: „*Apăsați de primejdia comunistă, cu granițele prăvălite și sub presiunea diviziilor rusești, trebuia să ne fixăm destinul, pentru ca să ne putem apăra și ființa națională amenințată de slavism, și ființa noastră socială amenințată de comunism, și ființa noastră politică și militară, amenințată de cea mai înverșunată, mai obscurantistă și mai salbatică din armatele pe care le-a cunoscut istoria ...* (subl. ns.)”⁹¹. Problemele războiului l-au preocupat, se înțelege, pe Mihai Antonescu în mod deosebit în volumul de *Memorii* sau în cel de *Gânduri*, proiectate și realizate insuficient, dar în care aflăm capitole întregi abordând aspecte precum *Destin românesc și civilizație* sau *Destin românesc și politică externă*⁹². Aflat, fără vreun fel de pretenții, pe urmele inegalabilului N. Iorga, M. Antonescu opina: „*Politica externă a unui Neam trebuie să fie întemeiată pe permanențe și nu pe oportunități. Permanențele românești sunt independența națiunii și unitatea pământului românesc. Permanențe Europei sunt libertatea tuturor popoarelor și jocul de forțe care, echilibrând puternic, să asigure națiunilor mici și mijlocii viața și independența* (subl. ns.)”⁹³.

⁸³ Cu excepțiile binecunoscute!

⁸⁴ Vezi Irineu, Mitropolitul Moldovei, *Cum trebuie sărbătorit Anul Nou*, în „Mitropolia Moldovei”, Iași, nr. 1-2/1942, p. 1-7.

⁸⁵ Cf. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 97.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ ANIC, fond PCM, dosar 306/1941, f. 53 (declarație la conferința de presă din București, 13 noiembrie 1941).

⁸⁸ Idem, dosar 143/1941, f. 42 (lecție la Școala Superioară de Război, București, 7 mai 1941).

⁸⁹ Idem, dosar 306/1941, f. 39 (conferința de presă din București, 3 noiembrie 1941).

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ Idem, dosar 182/1941, f. 119 (expunerea din 20 noiembrie 1941, în fața organizațiilor profesionale și a organizației avocaților din România).

⁹² Idem, dosar 127/1941, f. 1-19.

⁹³ *Ibidem*, f. 4.

Documentele cuprinse în anexă⁹⁴, semnate exclusiv de militari⁹⁵ ori de persoane deținând funcții militare (Regele Mihai sau Adolf Hitler), acoperă integral perioada și problemele Războiului din Est al României, pentru unitatea națională și zdrobirea comunismului leninist-stalinist de tip asiatic. Cu unele excepții, așa după cum cititorul însuși va constata, cei mai mulți dintre militarii prezenți în corespondența anexată sunt aceiași care, în anul 1917, s-au remarcat – alături de Ion Antonescu – pe câmpul de bătălie din sudul Moldovei eroice. A fost și cazul bunicului autorului acestor rânduri care supune atenției, primele documente anexate, o parte din corespondența din 1917-1918⁹⁶.

Un studiu comparativ al documentelor se impune de la sine. Iar cititorul va constata lesne că, în ciuda distanței în timp și a specificului materialelor examinate, problema esențială a rămas aceeași; corespondenții, oricare fi fost ei, militari de pe fronturi și cei din spatele zonelor de operații ori cei rămași acasă (rude, prieteni sau cunoscuți), au fost de regulă absorbiți de desfășurarea evenimentelor și, în context, de destinul indivizilor, de gândul la cei „lăsați în urmă” (în majoritatea lor copleșitoare – țărani), de hotărârea de-a se dovedi, în cel mai ales grad, folositori obștei locale și Țării, fiind profund atașați idealurilor naționale și tradițiilor, cutezători ai unui măreț și ambițios program – făurirea României Mari.

Într-o ordine pur cronologică, neîntâmplătoare, așadar, într-un prim caz avem în centrul atenției un singur personaj: pe soldatul infanterist Gheorghe (Ghiță) Buzatu, de fel din comuna Vișani, județul R. Sărat. Născut în jurul anului 1880, descendent dintr-o familie de oieri de prin zona Sibiului, dintre care unii predecesori ajunseseră cândva cu turmele la păscut până prin părțile Cubanului și Caucazului, Ghiță Buzatu și bătrânii săi s-au stabilit, la intersecția veacurilor al XIX-lea – al XX-lea, undeva pe Valea Buzăului, la Vișanii din inima Bărganului, pentru a continua creșterea oilor, combinată cu agricultura și comerțul mărunț. Deși, după primul război mondial, eroul nostru și numeroasa-i familie aveau să adaste în R. Sărat, chiar în vecinătatea pieței și halei centrale a urbei, unde și-a zidit cu efort un modest han, de altfel frecvent căutat, vizitat între alții, într-un rând, chiar de ilustrul N. Iorga! Eroul nostru și-a crescut cu destoinicie cei 11 copii, dotându-i pe toți corespunzător la căsătoriile lor, iar stăpânul casei și-a practicat mai

⁹⁴ Vezi și contribuția noastră găzduită în paginile revistei „Orizont”, Pitești, 2007.

⁹⁵ La începutul anului 1943, colaboratorii Cabinetului Militar au întocmit un întreg dosar reunind tabelele cu persoanele care-l felicitaseră pe Mareșal cu prilejul Crăciunului 1942 și al Anului Nou 1943. Corespondența primită (telegrame și scrisori) – s-a constatat – erau „mai numeroase decât în anii precedenți” (ANIC, fond PCM – CM, dosar 570/1942, f. 3). Am descoperit, în rândul expeditorilor, nu mai puțin de 104 militari, dintre care reținem o serie de nume: membri ai guvernului – generalii C. Pantazi, D. I. Popescu, Gh. Dobre, C. Z. Vasiliu, Gh. Jienescu; guvernatorii provinciilor eliberate – C. Calotescu, Gh. Voiculescu; col. N. Diaconescu – directorul general al Siguranței Statului; col. Radu Davidescu – șeful Cabinetului Militar al Conducătorului Statului, iar de la Comandamente – generalii Ilie Șteflea, șeful MStM; I. Arhip, subșeful MStM; Ramiro Enescu, șeful Cartierului General Aer; N. Macici, comandantul Armatei I; Petre Dumitrescu, cdt. Armata III; C. Constantinescu, cdt. A IV; C. Nicolescu, cdt. Comandamentului Militar al Capitalei; N. Pălăngăanu, Prefectul Poliției Capitalei; Gh. Cialik, cdt. Corpului de Cavalerie; contraamiral I. Georgescu, cdt. Marinei Regale; Gh. Avramescu, cdt. al Corpului de Munte; col. Fl. Rădulescu, cdt. al Școlii Superioare de Război; O. Stavrat, M. Manafu, Gh. Rozin, V. Rășcanu, I. Teodorescu ș.a. (*ibidem*, filele 30-38).

⁹⁶ Cf. Gavriil Preda, coordonator, *1917: Glorie și deznădejde*, Ploiești, Editura Universității de Petrol și Gaze, 2007, p. 207-229.

departe meseria de comerciant înstărit, atât înainte cât și-n vremea Războiului Sfânt din 1941-1944, când, în amintirea, desigur, a celor îndurate personal în campania de la 1916-1918, se decise să distribuie zilnic și gratuit celor nevoiași câte 10 porții de hrană⁹⁷. Ceea ce continuat și-a vremea secetei postbelice, pentru ca, după teribila naționalizare, să trăiască din greu din comerțul cu băutură, pe sub mână, până în anul 1955, când a trecut la cele veșnice. De fel întâmplător, eroul parțial al acestor note, bunicul autorului rândurilor prezente, se impune atenției noastre. Fiind cel mai vârstnic, mai talentat și mai respectat dintre frații săi, Ghiță Buzatu a fost mobilizat din prima zi în vara anului 1916, pentru a rămâne în campanie până la capăt. Cu alte cuvinte, el a devenit simplu și categoric – după cum desprindem din documentele anexate – soldatul Ghiță Buzatu, încadrat în Regimentul 48/49, Compania a 7-a, Divizia 13 Infanterie, aflat tot timpul pe câmpul de operații. După terminarea ostilităților, cât a trăit, el a păstrat cu deosebită grijă, aidoma unor bijuterii de familie, cărțile poștale și scrisorile primite ori schimbate între ai săi în vremea Marelui Război ... Cum constatăm, din fondul total al celor 47 de misive ajunse până la noi (2 scrisori și 45 de cărți poștale, dintre care una ruptă), numai una singură poartă semnătura sa, în vreme ce restul îl indică precum destinatar sau ca personaj, colector de știri ori aflat, fie și în absență, în discuție. Este și firesc să fie așa, întrucât i-a fost, se înțelege, la îndemână să păstreze corespondența primită, decât să se îngrijească de mesaje personale, trimise altora. Și de soarta cărora, așadar, nu s-a putut îngriji în vreun fel!

Am selectat, în anexă, îndeosebi din anul 1917, 20 de piese din corespondența lui Ghiță Buzatu, un soldat simplu, care, asemenea altor zeci și sute de mii, a știut să-și facă datoria în Marele Război al Unității Românilor, la ordinul ori sub comanda tânărului locotenent-colonel **Ion Antonescu**. Este același Ghiță Buzatu, hangiu din R. Sărat, care și-a păstrat afișat acasă portretul Mareșalului, încă mulți ani după ce acesta a fost executat în 1946, din voința și la ordinul ocupanților străini, cu acordul autorităților de la București.

- ANEXE -

- 1 -

Carte poștală militară

Ștampila poștei: 2 NOV 916

D-lui Buzatu Ștefan
Cu plut. [neclar], Comp. 9, Bat. 3
Divizia 19 Infanterie

Câmpul de operații

Numele: Cristea Rizescu

Gradul: Sergent furier

Unitatea și subunitatea: Spitalul Mobil, Secția III, Corp 3 Armată

⁹⁷ Vezi „Curentul”, București, 15 februarie 1943, p. 6. Același gest îl făcea **Ionel Dincă**, ginerele lui **Ghiță Buzatu** și soțul Mariei, menționată în anexa nr. 12 (*ibidem*).

Dragă Mitică,

Cumnatul tău Vasilescu este la mine în formațiunea Spitalului Mobil secția III-a și, văzând pe o c.p. a lui de acasă care scria și adresa ta, îți scriu și eu ca bun prieten și vecin, cu rugămintea dacă știi ceva de fratele meu Mihalache, sublocot. în rezervă, scrie-mi și mie unde să-i scriu sau cum se află? Căci de aproape 3 luni nu-mi răspunde la nici o scrisoare ce-i trimit. Te rog nu neglija și scrie-mi cine de prin Vișani mai sunt acolo? Și cum o duceți cu toți[i]?

Vă doresc sănătate, virtute la toți prietenii,

C. Rizescu

- 2 -

ROMÂNIA
CARTĂ POȘTALĂ

D-lui Soldat Buzatu Ghiță
Regimentul[1] 49
Compania 9, Batalionul[1] 3

Pe Câmp de operații

Adresa mea este: Soldat Buzatu Neculai
Ambulanța Divizia 5
Coloana volantă Secția 2

Multă sănătate de la mine, că sunt sănătos. Naș Ghiță, am trecut prin Pitești și am auzit că cu regiment[ul] a[i] fost în el, că s-a găsit un ... [ilizibil] cu Radu Pitrop. Naș Ghiță, am fost pe acasă de trei ori că am trecut Dunărea și am stat la Ianca în carantină și de-aia am fost pe acasă. Naș Ghiță, ți-am scris 2 c.p. și n-am primit nimica. Naș Ghiță, pe acasă este bine, că sunt sănătoși. Nașa Sofița era să vie la matale, dar n-a avut cu cine să vie, că Tata Neagu nu poate să vie. Naș Ghiță, și Neica Tudorancea a venit și el pe acasă.

Naș Ghiță, te rog să-mi scrii și mie, al dumitale fin care te dorește,

N. N. Buzatu

- 3 -

CARTE POȘTALĂ MILIATRĂ

D-lui Buzatu Gheorghe, soldat
Compania 7-a din
Reg[imen] tul 48/49

La Poșta Militară

Nene Ghiță,

Află că sunt bine, ceea ce vă doresc. Ce mai faceți și cum o mai duceți? Te-aș ruga dacă știi de vărul Ștefan, unde este? Te rog a-mi răspunde, cu cine mai ești pe acolo de pe la noi. Primește din parte-mi mii de complimente, dorindu-ți sănătate.
Al Dvs. consătean,

Puia Ion

- 4 -

Carte poștală militară

Soldatului
Buzatu Gheorghe
Comp. 7, Reg. 48/49

Com. Rădeni Poeana
20 aprilie 1917

Complimente lui nenea
Mitică

Dragă Nene Ghiță,

Abia azi am aflat și de doritul nostru frate Tudorancea că e sănătos și cu cei lăsați din Vișani. Adresa lui e: Coloana 13 reparație, Corpul 5 – partea activă, Divizia 9 jud. Vaslui, Comuna Cănelărești. Nene Ghiță, vei ști că suntem sănătoși dimpreună cu calul și toți ceilalți din Vișani. Nene Ghiță, vei ști că am primit de la D-l Ștefan 10 lei ... [grup de cuvinte indescifrabile] ... că noi îți scriem în toate zilele și nu primim nici un răspuns.

Așteptăm răspuns,

Nicu și Ghica

- 5 -

Cartea poștală militară
CENSURAT 23

Ștampila poștei: 11 IUN 917

Soldatului Buzatu Gheorghe
Compania 7, Reg. 48/49

Deleni
Jud. Botoșani
23 mai 1917

Dragă Nene Ghiță,

Prin prezenta c.p. îți scriu că suntem sănătoși atât eu și Ghica și toți ceilalți Vișăneni. Nene Ghiță, am primit c.p. pe care mi-ai trimis-o și mi-a părut foarte bine când am văzut că ești sănătos. Și mi-ai scris că mi-ai trimis o mulțime de c.p. dar eu nu am mai primit de mult nici un răspuns. Nene Ghiță, am primit c.p. de la Nica, e și el sănătos, cu data de 12 mai, și mi-a scris că ți-a trimis și matale 3 c.p. și nu a primit nici un răspuns de la matale. De ... [neclar] ... nici el nu știe.

Al D-tale frate, te doresc,

Nicu

- 6 -

CARTE POȘTALĂ

CENSURAT
3 BOTOȘANI

Ștampila poștei: 21 OCT 917

Soldatului Buzatu Gh.
Compania 7-a
Regimentul 48/49 Infanterie

Poșta militară

Botoșani 3/X/917

Iubite nene Ghiță,

Mulțumesc din suflet pentru bune intenții ce nutrești pentru mine venindu-mi în ajutor cu bani cât și pentru scrisori cari mă fac să mai uit din necazuri. Am întrebat de cine m-ai rugat, nu l-am găsit însă. Când voi putea, voi mai întreba. Despre nenea Șerban ce mai știi? Nicolăiță a fost pe la mine zilele astea.

Primește frățești îmbrățișări de la –

V. R. Spănu

- 7 -

Carte Poștală Militară

Ștampila poștei:
Botoșani 8 OCT. 917

D-lui Buzatu Gh.
Compania 7
Regim. 48/49 Inf.

Câmpul operație

Numele: Gh. Călinescu
Gradul: sergent major
Unitatea și subunitatea: Trușești – Botoșani

Dragă D-le Ghiță,

Ce mai faci? Eu sunt bine. D-l Ștefan s-a făcut bine și a trecut la Centrul de instrucție.
Mai scrie și mie –

Gh. Călinescu Jand.
Sergent major
Șeful Postului Suplimentar Trușești, Jud. Botoșani

- 8 -

Carte Poștală

Ștampila poștei:
5 NOV. 917

Ștampila poștei:
IAȘI, 7 NOV. 917

CENZURAT

D-lui Sold. Buzatu Gheorghe
Reg. 48/49 Divizia 13
Comp. 7

Poșta Militară

Adresa este: Victor Georgescu
Str. Ion Creangă nr. 40 Iași

Aștept răspunsu[l]
De vii pe la Iași
vin-o și la mine

23/10 917

Dragă Nene Ghiță,

Află cu eu sunt sănătos și o duc bine. De asemenea doresc și D-tale. Sunt foarte vesel căci mi-a spus Nicu că sunteți toți sănătoși. Eu v-am mai scris încă 2 cărți p[oștale], dar nu am primit nici un răspuns de la nici unul până a venit Nicu la mine și ne-a spus de toți cum vă aflați. Aici mai este Alesandru Aurichi, cumnatul meu. Eu sunt la Corpul de Aviație Iași.

Primiți sănătoși și comp[limente]. Cumnat[ul] care te dorește,

Victor

- 9 -

CARTE POȘTALĂ

CENZURAT
CENZURA MILITARĂ
A JUDEȚULUI BOTOȘANI

D-lui Buzatu Gheorghe
Soldat, Regimentul 48/49
Infanterie Comp. 7

Poșta Militară

Adresa: Gh. R. Vintilă, Șeful
Postului Suplimentar Drislea
Viforeni, Botoșani

Drislea 22/11/917

Dragă D-le Ghiță,

Este mult timp de când am primit o c.p. de la D-ta în care îmi scrii ca să-ți trimit 20 lei și trei c.p. dar n-am primit nici un răspuns. Iată că îți scriu și a 4 oară să văd. Am văzut că i-ai scris lui D-l Călinescu și spui că m-am boierit. Asta este părerea D-tale, însă eu nu uit niciodată oameni[i] buni și care pentru mine a[u] sacrificat multe⁹⁸.

Răspunde de primire,

Gh. R. Vintilă

⁹⁸ Textul continuă pe prima pagină a c.p.: „Să-ți ajute D-zeu să te reîntorci sănătos la căminul D-tale, să-ți revezi pe cei rămași în părăsire fără voie care te-or fi așteptând mult, mult.

- 10 -

CARTE POȘTALĂ

Ștampila poștei: 18 DEC 917

Domului Buzatu Gheorghe
Soldat, Reg. 48/48 Inf.
Compania 7-a, Bat. II

Poșta Militară

Drislea 7/12/917

Dragă D-le Ghiță,

Ți-am scris mereu, am trimis și bani ce mi-ai cerut prin c.p. trimisă prin Detașament și aștept zilnic rezultatul dar în zadar. Eu sunt foarte trist căci am pierdut pe cei de acasă. Orice speranță este zadarnică. Or, distracția mea în prezent este numai ei, numai scrierile prietenilor, dar văd că de la un timp și aceștia m-au părăsit.

Să dea bunul D-zeu să mergem sănătoși acasă.

Răspunde, compl[imente],

Gh. R. Vintilă

- 11 -

Cartă Poștală

Ștampila poștei:
BÂRLAD, 28 DEC 917

Ștampila poștei:
IAȘI, 25 DEC 917

CENZURAT
CENZURA MILITARĂ
A JUDEȚULUI IAȘI

D-lui Sold. Buzatu N. Gheorghe
Reg. 48/49 Comp. 7
Divizia 13

Câmpul de Operație

Le-am scris
și lui Nicu și Tudorancea

9/12 917

Dragă Cumnate,

Află despre mine că suntem sănătoși, ceea ce îți doresc și d-tale. Am primit c.p. a D-tale și sunt vesel. Totodată avem speranța că ne întâlnim în curând.

La revedere, Cumnat care te dorește,

Victor Georgescu
Str. Ion Creangă, nr. 40
Iași

- 12 -

Carte Poștală Militară

Fără dată [probabil 1917]

D-nei Sofița Ghiță Buzatu
Com. Vișani Jud. R. Sărat

La Vișani

Dragii mei,

Eu sunt bine sănătos, dorindu-vă la toți sănătate. Scrie ce-mi fac copii: Marița, Sanda, Ilie⁹⁹, Vasile și Rada. Ce-am fac Părinții – Tata și Mama, ce faci tu? Scriți-mi [dacă] sunteți toți în viață – lucrurile ce mă preocupă mai mult; eu am tot ce-mi trebuie, numai Dumnezeu să-i ajute să putem scăpa. Adresa – Soldat B. G., Comp. 7, Batalionul 2, Reg. 48/49 Inf., Câmpu[l] de operație.

Al Dvs. fiu, soț și părinte,

Ghiță

[PS] – Toate lucrurile le găsiți la Maria la Costieni, Ghiță

- 13 -

Cartă Poștală

Ștampila poștei:
POȘTA CEANTRALĂ
21 JAN 918

Ștampila poștei:
IAȘI, 18 JAN 918

⁹⁹ Tatăl autorului acestui capitol.

CENZURAT
CENZURA MILITARĂ
A JUDEȚULUI IAȘI

D-lui Sold. Buzatu N. Gheorghe
Reg. 48/49 Comp. 7
Divizia 13

Câm[pul] de Operație
4/1/918

Complimente

Iubite Cumnate,

Am primit c.p. de la D-ta și sunt vesel că ești sănătos. Nu mai puțin și eu sunt bine. Nicu a fost a 2[-a] zi de Crăciun la mine. Da Nene[a] Tudorancea nu n-ea scris niciodată.

Vă doresc sănătate la toți. Cumnat[ul] care vă dorește,

Victor Georgescu
Str. Ion Creangă, nr. 40
Iași

- 14 -

CARTE POȘTALĂ MILITARĂ

CENSURAT
BÂRLAD 2

Ștampila poștei:
Bârlad, 21 IAN 918

D. Soldat Buzatu Gheorghe
Compania 7 a Reg. 48/49
Batalion 2

1918 ian. 6

Iubitul meu frate,

Află despre mine că sunt sănătos împreună cu toți camarazi[i] mei. Asemenea îți dorim și noi toți să auzim că ești bine. Despre Nicu nu știu nimic, frate Gheorghe. Vei ști că m-am găsit cu Dumitru Pirică și Radu Dragastin este tot același.

Al tău frate care Te dorește, cu bine, la mulți ani,

Tudorancea Buzatu

- 15 -

ROMÂNIA
CARTE POȘTALĂ

CENSURAT
3 BÂRLAD

Ștampila poștei: Bârlad 31 IAN 918

D-lui Buzatu Gheorghe
Reg. 48/49 Compania 7, Batalion 2
Divizia 13 Poșta Militară

La Reg. 48/49

Dragă Frate Ghiță,

Vei ști că sunt sănătos și o duc bine cu serviciul militar, cu camarazii mei militari. Dar despre tine nu știu nimic. Află c-am primit c.p. pe care mi-ai trimis-o și mi-a părut foarte bine că ești sănătos, dar de Nicu nu știu nimic. Cu Ghica m-am întâlnit cu el în Bârlad pe ziua de 15 ianuarie 1918. Nemaivând ce scri, rămân al tău frate care te doresc în tot minutu[1].

Aștept răspuns cu nerăbdare,

Tudorancea

- 16 -

ROMÂNIA
CARTE POȘTALĂ

CENSURAT 8

Ștampila poștei: neclar

D-lui Buzatu Gheorghe
Reg. 48/49 Compania a șaptea
Divizia a 13-1

În urmărire după Regiment
Poșta Militară

1918 Februarie 4

Dragul meu frate,

Îți doresc multă sănătate din partea mea. Eu sunt sănătos dimpreună cu camarazii mei. Dar despre tine nu mai știu nimica. Fratele Nicu și Ghica a[u] venit pe la mine pe ziua de 25 ianuarie și suntem sănătoși toți Vișănenii noștri. Nicu mi-a spus că ți-a trimis 20 lei și nu știa [dacă] ai primit sau nu. Cumnatu^[1] Victor este sănătos, așteaptă răspuns cu nerăbdare. Eu ți-am scris mereu și n-am primit nimica¹⁰⁰.

Al tău frate care te doresc, cu multă sănătate din partea mea,

Buzatu Tudorancea

- 17 -

ROMÂNIA
CARTĂ POȘTALĂ

CENZURAT BÂRLAD 4

Ștampila poștei: Bârlad 18 FEB 918

D-lui Comandant al Companiei 7

Reg. 48/49 Infanterie

Divizia XIII

Poșta Militară

Să trăiți Domnule Comandant!

Vă rog să binevoiți a-mi comunica în alăturate carte poștală ce este cu soldatul Buzatu Gheorghe deoarece până acum scriind[u-i] în nenumărate rânduri nu pot obține nici un răspuns; cauza nu o pot ști, întrucât avem de a ne înțelege pentru niște chestiuni familiare.

Deci, vă rog – să trăiți, Domnule Comandant, – a-mi permite a vă ruga să binevoiți Dv. să-mi scriți unde se găsește acest soldat.

Al Dv. supus la ordin

Soldat Buzatu Tudorancea

- 18 -

[Scrisoare]

1918 Februarie – Vișani

¹⁰⁰ Textul se continuă pe prima pagină a c.p.: „Frate, dacă nu ai de cheltuială îți trimit eu 50 de lei. Răspunde-mi dacă îți trebuie. Al tău frate, Tudorancea”.

Ghiță, iubitul meu soț,

Află despre noi că suntem sănătoși cu toți. Ghiță, am primit o c[arte] poștală de la Nicu și spune și de tine și ne pare bine. Ghiță, te rog scrie de sănătate și [de] dumneata.

A ta soție și copii[i] care te dorește (sic!) în tot momentul,

Sofița G. Buzatu

[Scrisoare, pe aceeași coală de hârtie]

Februarie

Anu[1] 1918

Nicule, iubitul meu cumnat,

Află despre noi că suntem sănătoși cu toți[i]. Nicule, sunte[m] veseli și ne pare bine că am primit c[arte] poștală și ne spui de toți ai noștri că sunteți sănătoși. Nicule, spune-i și lui fratele Șarban că alde Taica sunt sănătoși cu toți, că au venit pe la Vișani ... [grup de cuvinte indescifrabile] ... Neculai că sunt sănătoși, cu toți așteaptă răspuns ... [grup de cuvinte indescifrabile] ...

Sofița

[PS] Nicule, te rog s[crisoarea] să o trimiți la Nen'tu Ghiță să-mi scrie și el măcar adresa sa ... [grup de cuvinte indescifrabile] ...

- 19 -

Primită la 3 martie 1918¹⁰¹

CARTE POȘTALĂ MILITARĂ

CENZURAT 12 Tecuci

Ștampila poștei: Censura militară 8 MAR 918

Numele: Buzatu Ion

Gradul: soldat

Unitatea și subunitatea: Birou Serv. Div. 14

Dragă nene Ghiță,

Nu știu care e cauza de nu mi-ai răspuns nici până în prezent dacă ai primit sau nu cei 20 lei ce ți i-am trimis încă din ziua de 29 ianuarie. Am primit 3 scrisori de acasă eu și una Ghica. Spun

¹⁰¹ Scris de mână, cu creionul.

că cu toți[i] sunt sănătoși și ai mata scriu foarte mult. Eu sunt sănătos, Ghica iarăși e sănătos, încă sănătos. Calul îl am frumos. Te rog răspunde îndată dacă ai primit sau nu cei 20 lei, să știu ce să fac. Nicu [al lui] neica Ghiță a primit și el vreo 12 scrisori de acasă. Toți sunt sănătoși.

Stroie

- 20¹⁰² -

ROMÂNIA
Carte Poștală

D-lui Neagu Buzatu
Com. Vișani Jud. Rm. Sărat

Vișani

Iași 918 19/4
Victor Georgescu
Str. Ion Creangă nr. 40 Iași

Nenea Tudorancea a venit?
că nu îmi
mai scrie, Victor

Tată și Mamă,

Aflați despre mine că sunt sănătos și vă doresc și D-voastră sănătate. Nenea Ghiță a venit și nu știu de ce nu îmi scrie și mie? Pe la Râmnic ați fost, căci nu știu nimic. Vă rog scriți-mi și mie cum vă aflați toți. Nicu și Ghica sunt bine. Ghica a mai venit pe la mine de curând. Sunt la Roman.

Vă sărut mâna la cei Mari și comp[limente] la Cumnați și Cumnate.
Sărutări la copii.
Al D-voastră care vă dorește, Ginere, Cumnat și nepot,

Victor

[PS] – Nenea Neculae ce mai face?

- 21 -

[Ianuarie 1930] – Scrisoarea colonelului
I. Antonescu adresată col. Cicerone Săndulescu

¹⁰² Toate documentele numerotate 1-20 provin din arhiva personală a autorului acestui volum.

Iubite Cicerone¹⁰³,

Îți mulțumesc din suflet pentru bunele tale urări.

O fac cu atât mai mult cu cât ești primul printre pușinii care se roagă la Dumnezeu pentru binele meu.

În țara noastră, ca și în multe altele de altfel, cei mai mulți se roagă astăzi la Dumnezeu să dea sănătate și cât mai multă îndrăzneală tuturor pușcăriașilor, dezertorilor, leneșilor, hoților, străinilor de neam etc. etc.

Deocamdată aceștia din urmă ne-au învins.

Ce va fi mâine vom vedea.

Noi, cei de treabă, de conștiință și de muncă, să ne vedem înainte, fără decepție și fără ură, de treabă.

Munca ne va îndemna.

Înainte, deci, pe drumul croit, cu încredere și perseverență.

- 22 -

**[17 iunie 1936] – Scrisoarea generalului
M. Racoviță către generalul I. Antonescu**

17.VI.1936

Mult Stimate Domnule General¹⁰⁴,

Delicata Dv. atențiune de a mă felicita cu ocazia înaintării mele la gradul de general mi-a făcut o foarte mare plăcere, pentru care vă mulțumesc respectuos.

Sunt mândru că mi s-a încredințat comanda brigadei pe care ați avut-o și Dv. și vă promit să încerc totul pentru a aplica sănătoasele principii pe care le-am căpătat de la Dv. atunci când am avut cinstea să servesc sub ordinele Dv.

Vă declar în mod sincer că oricând mă voi simți fericit dacă mi se va mai da ocazia să servesc sub ordinele Dv., fiind convins dinainte că totul va fi numai spre binele țării și al instituției noastre¹⁰⁵.

Primiți, vă rog, Domnule General, asigurarea celor mai distinse sentimente ce vă port.

General Racoviță

¹⁰³ Idem, fond I. Antonescu, dosar 17, f. 1/verso. Antonescu răspundea felicitării din 5 ianuarie 1930 a col. Săndulescu, ce-i transmisese omagiatului de Sf. Ion să ajungă „cât mai repede la treapta cea mai înaltă a conducerii oștirii” (*ibidem*, filele 1-2).

¹⁰⁴ Idem, fond I. Antonescu, dosar 4, filele 53-54.

¹⁰⁵ În ciuda acestor asigurări, expeditorul avea să se numere printre conjurații implicați în lovitura de stat de la 23 august 1944!

**[5 iulie 1940] – Scrisoarea generalului
Al. Dănulescu către generalul I. Antonescu**

București, 5 iulie 1940

Iubite Antonescu¹⁰⁶,

Aud vești bune¹⁰⁷. Să dea Dumnezeu să fie numai așa¹⁰⁸, cel puțin acum în ceasul al 12-lea; să vii acolo unde meriți; la cel mai înalt post de încredere, pentru salvarea scumpei noastre patrii; să vii acolo, unde întotdeauna și față de toți¹⁰⁹, am arătat, că ești singurul indicat și clar văzător în aceste vremuri de groaznică restriște prin care trecem.

Să trăiești.

G-ral Dănulescu Al.

**[24 decembrie 1940] – Fragmente din scrisoarea
Generalului Iosif Teodorescu adresată
Generalului I. Antonescu**¹¹⁰

[...] Faci parte din promoția [a] 19-a Turda¹¹¹. Cred că ai încă viu în spirit jurământul promoției noastre, de a răzbuna uciderea marelui Domn.

Acest jurământ este tot atât de valabil astăzi, ca în 1902. Dumnezeu să-ți ajute să conduci armatele române peste Tisa, pe drumul de glorie străbătut acum 21 de ani, tot sub impulsunea puternică a sufletului tău.

Ardealul și Nistrul te cheamă!

General Iosif Teodorescu
R. Vâlcea,
24 decembrie 1940

¹⁰⁶ ANIC, fond I. Antonescu, dosar 4, f. 87.

¹⁰⁷ După primirea lui Antonescu în audiență de către Regele Carol II și memoriul de protest ce i-a predat împotriva cedării fără luptă a Basarabiei și Bucovinei de Nord.

¹⁰⁸ Subliniat în original.

¹⁰⁹ Subliniat în original.

¹¹⁰ ANIC, fond PCM, dosar 208/1940, f. 426-427.

¹¹¹ Școala Militară de Infanterie și Cavalerie Craiova (1902-1904).

**[7 ianuarie 1941] – Fragmente din scrisoarea
colonelului în rezervă Sterea Costescu
adresată Generalului I. Antonescu**¹¹²

[...] Timpurile au trecut, fiecare urmându-ne destinul hărăzit de colo de sus de tot. Dintre toți ai avut parte de cel mai frumos, dar în același timp și de cel mai greu destin, pe care trebuie să-l parcurgi până la capăt. Căci o țară întreagă stă în așteptare, ascultând, privind, citind, interpretând tot ce face! Ca și altădată, îngăduie-mi, dar, ca de aici mai departe să ridic paharul, făcând și eu urarea mea, care să dea Dumnezeu să fie vorbire de profet: În anul 1942, Sfântul Ion Botezătorul și Înainte Mergătorul – patronul ce ai – să ajute ca să împlânți iarăși tricolorul nostru pe țărmurile Tisei, de la obârșie până la vărsare în Dunăre. Să ne redai Cadrilaterul, căci la mare sunt plămânii țării și avem nevoie de plămâni mari și puternici, ca să putem respira în voie. Cartierul General, de unde să pornești noua acțiune mult așteptată, să-l ai nu la Alba Iulia ci la Turda, căci acolo ungurii au tăiat capul lui Mihai. De la Turda să pornească dar și acțiunea de răzbunare, pentru decapitarea Țării prin smulgerea Ardealului.

Legământul de la 1902 să-l ai mereu pavăză a inimii, căci acolo la Turda, odată și odată, noi, colegii din „Promoția XIX – Turda”, va trebui să te sărbătorim, cum n-a mai fost încă nimeni sărbătorit. Așa să-ți ajute Dumnezeu! Așa să te ocrotească Sf. Ion Botezătorul! Așa să fie!

Colegul Colonel Sterea Costescu
Focșani

**[24 ianuarie 1941] – Telegrama adresată de
Generalul M. Racoviță Conducătorului Statului**

Telegramă primită:
24.1.1941, ora 20,30
Botoșani,
24 ianuarie 1941

Corpul de Cavalerie
către
Ministerul Apărării Naționale¹¹³

Corpul de Cavalerie, fericit de încrederea ce D-l General Ion Antonescu, Conducătorul Statului, a acordat-o Armatei în timpurile grele, când o serie de răzvrătiți au pus în cumpănă interesul Statului, vă roagă să primiți cele mai devotate asigurări și, în numele tuturor trupelor pe

¹¹² ANIC, fond PCM – CM, dosar 563/1942, f. 400-401.

¹¹³ Idem, dosar 562/1941, f. 813.

care le comand, afirm că, oricând și oriunde¹¹⁴, se poate conta pe ofițeri, subofițeri și trupa Corpului de Cavalerie, care, plin de însuflețire, strigă:

Să trăiască M. S. Regele Mihai I!

Să trăiască Conducătorul Statului, General Ion Antonescu!

Să trăiască România!

Comandantul Corpului de Cavalerie,
General de Divizie M. Racoviță¹¹⁵

- 27 -

[5 aprilie 1941] – Schimb de telegrame
Lt. Col. Emilian Ionescu – General I. Antonescu

Domnului
General Antonescu¹¹⁶,
Conducătorul Statului
București

Târgoviște

Nr. 176 – 5.4.1941, ora 16,30

Cu ocazia depunerii jurământului de credință, ofițerii, subofițerii și ostașii primului regiment de care de luptă vă roagă respectuos să le îngăduiți să vă asigure din nou de nețărmuritul lor devotament¹¹⁷. Oțelindu-și sufletele și brațele, ei așteaptă comanda „înainte”, „mereu înainte” spre vechile hotare.

Comandantul Regimentului 1 Care Luptă,
Lt. Col. Emilian Ionescu

46/5.4.1941

Domnului
Lt. Col. Emilian Ionescu,

¹¹⁴ Nu va fi cazul și la 23 august 1944, când M. Racoviță s-a aflat în rândul conspiratorilor!

¹¹⁵ Notă pe text: „26.1.1941, ora 18 – Din ordinul generalului Șteflea – Se va publica la Radio și la Presă pentru toate ziarele” (*ibidem*).

¹¹⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 563/1941, f. 465.

¹¹⁷ După cum este foarte bine cunoscut, Colonelul Emilian Ionescu, ca adjutant regal, se va afla în rândurile complotiștilor, la 23 august 1944 fiind acela care a organizat arestarea lui Ion și Mihai Antonescu în Salonul Galben din Palatul Regal din București (cf. Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 275 și urm.). A nu se confunda cu generalul Emanoil Ionescu, în 1944 – comandant al Corpului Aerian Român, devotat lui Antonescu (ANIC, fond PCM – CM, dosar 258/1944, f. 150).

Comandantul
Regimentului 1 Care Luptă
Târgoviște

Ofițerilor, subofițerilor și soldaților din Regimentul 1 Care Luptă le mulțumesc călduros pentru devotamentul pe care mi l-au arătat cu ocazia depunerii jurământului.

Tuturor vă trimit cele mai bune urări personale, iar Regimentului Dv. ăi doresc să-și înscrie numele cu litere de aur în istoria armatei noastre.

General Antonescu

- 28 -

[22 iunie 1941] – Schimb de telegrame
Regele Mihai I – General I. Antonescu

Domnului
General Ion Antonescu,
Conducătorul Statului¹¹⁸

Castelul Peleş, Sinaia
Nr. 41114 – 22.6.1941, ora 18,10

*[Să se publice – Antonescu]*¹¹⁹

În clipele când trupele noastre trec Prutul și Codrii Bucovinei, pentru a reîntregi Sfânta Țară a Moldovei lui Ștefan cel Mare, gândul Meu se îndreaptă către Domnia Voastră, Domnule General, și către Oștirea Țării.

Vă sunt recunoscător, Domnule General, pentru că numai prin munca, tăria și străduința Domniei Voastre, Neamul întreg și cu mine trăim bucuria zilelor de glorie străbună.

Iar ostașilor noștri dragi, le urez sănătate și putere ca să statornicească, pentru vecie, dreptele granițe ale Neamului.

Trăiască în veci România!

Trăiască viteaza noastră Armată!

MIHAI R.

București, Președinția Consiliului de Miniștri
Nr. 114 – 23.6.1941, ora 10

¹¹⁸ ANIC, fond PCM – CM, dosar 558/1941, filele 3, 4, 11-12, 21.

¹¹⁹ Adăugat cu creionul roșu în textul original.

Majestății Sale Regelui,

Mulțumesc respectuos Majestății Voastre pentru cuvintele de îmbărbătare și de apreciere cu care ați cinstit Armata și pe mine.

Fiți sigur, Majestate, de devotamentul nostru.

Pentru Țară și pentru Majestatea Voastră ne batem.

Pentru Țară și pentru Majestatea Voastră trebuie să învingem.

GENERAL ANTONESCU

- 29 -

[22 iunie 1941] – Telegrama ministrului României la Tokyo, General Gh. Băgulescu, adresată Generalului I. Antonescu

General Antonescu¹²⁰,

Conducător

București

Tokyo

Nr. 58 – 22.6.1941, ora 23,20

Trăiască România! Să trăiți, Domnule General, Conducător de nație și de oaste, să ștergeți umilința în care am fost scufundați anul trecut din iunie până în septembrie fără drept și fără vrere.

General Băgulescu

- 30 -

**[28 iulie 1941] – Schimb de telegrame
Regele Mihai I – Generalul Ion Antonescu,
prilejuit de atingerea Nistrului**

Domnului

General Ion Antonescu,

Conducătorul Statului și

Comandantul de Căpetenie al Forțelor Româno-Germane¹²¹

¹²⁰ ANIC, fond PCM – CM, dosar 558/1941, f. 147.

¹²¹ *Ibidem*, f. 14-16.

- Pe zonă -

Castelul Peleş

Nr. 115 – 27.8.1941, ora 22

Cu adâncă bucurie am văzut că vitezele trupe româno-germane au alungat peste Nistru armatele comuniste și au reîntregit pentru vecie Țara Moldovei. Pentru modul strălucit cu care, în calitate de Comandant de Căpetenie al Forțelor Româno-Germane, ați pregătit și condus operațiile care au asigurat victoria trupelor noastre în această campanie, cât și pentru bravura și exemplul personal prin care ați însuflețit, zi de zi, avântul eroic al trupelor, vă confer Ordinul Mihai Viteazul clasa a II-a.

Dorința Mea este să înmânez insignele Ordinului în Basarabia în fața trupelor pe care le-ați dus la glorie.

MIHAI R.

Majestății Sale Regelui
Castelul Peleş

Predeal

31 iulie 1941, ora 8,00

Mulțumesc cu adâncă recunoștință Majestății Voastre pentru această prețuire și deosebită cinstire. Ea se cuvine însă în primul rând Armatei. De aceea, Vă rog respectuos, Sire, să începeți cu cei din linia I-a și să mă lăsați pe mine la urmă, fiind sigur de înalta Majestății Voastre acceptare. Vă voi ruga să reveniți în curând pe teatrul de luptă unde voi aduna eroii germani și români pentru a-i prezent Majestății Voastre.

GENERAL ANTONESCU

- 31 -

**[10 august 1941] – Telegrama Generalului
N. Samsonovici adresată Generalului I. Antonescu**

Domnului

General Ion Antonescu¹²²,

Conducătorul Statului și

Comandant de Căpetenie al Armatei,

Marele Cartier General

- Pe zonă -

¹²² Idem, dosar 560/1941, filele 74-75.

București
Nr. 15462 – 10.8.1941, ora 13

Prin vitejia armelor româno-germane de pe frontul român, prin conducerea superioară de către Domnia Voastră a acestor forțe pe care le comandați, s-a îndeplinit, Domnule General, Conducător al Statului și Comandant de Căpetenie al Armatei, realipirea la Patria-Mamă a Basarabiei și Bucovinei de Nord. Decorarea Domniei Voastre cu Ordinul *Mihai Viteazul* clasa II și Cavaler al *Crucii de Fier*, ce v-au fost conferite de M.S. Regele Mihai I și Führerul Marelui Reich German, ne-au umplut nouă, foștii luptători, care, împreună cu Domnia Voastră, ne-am făcut datoria pe front în războiul de întregire a neamului¹²³, inimile de bucurie și mândrie, văzând că meritele Generalului nostru sunt răsplătite iar decorarea lui se răsfrânge asupra întregii Armate care și-a făcut datoria atunci când Țara a cerut-o.

Personal și în numele ofițerilor în rezervă și retragere proveniți din activitate din Societatea „Regele Mihai I”, vă rog, Domnule General, să primiți, o dată cu felicitările noastre, expresiunea admirației și recunoștinței pentru ceea ce ați îndeplinit și devotamentul nostru ostășesc întreg.

Să trăiți și cu Dumnezeu înainte pentru îndeplinirea întregirii complete a neamului nostru.
Președintele Societății,

General de Corp de Armată rezervă
Samsonovici¹²⁴

- 32 -

[10 august 1941] – Schimb de mesaje
Colonel Sterea Costescu – General I. Antonescu

Focșani, 10 august 1941

Domnule General¹²⁵,

Cele mai sincere felicitări pentru decorarea atât cu înaltul ordin german *Crucea de Fier*, cât și cu *Mihai Viteazul* clasa II-a.

Dacă țara întreagă se mândrește și vă felicită în modul cel mai călduros, cu atât mai mult avem să facem noi, sincerii camarazi din promoția „Turda”. Bucuria mea fără margini e

¹²³ Războiul din 1916-1919.

¹²⁴ Ion Antonescu a replicat la 18 august 1941 (*ibidem*, f. 72). Anterior, generalul N. Samsonovici, în calitate de șef al MStM General sau de Inspector General al Armatei, a apreciat adeseori elogios activitatea lui I. Antonescu: „este un element de mare valoare din toate punctele de vedere” (1927), „ofițer de mare valoare” (1928), „un ofițer de foarte mare valoare” (1928), dar, ulterior, a introdus și unele note critice (1933) (cf. V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu, militar și diplomat (1914-1940)*, Iași, Institutul European, 1994, p. 107-114).

¹²⁵ ANIC, fond PCM – CM, dosar 560/1941, f. 190.

justificată, căci decorarea s-a făcut tocmai pentru înfrângerea, gonirea, veșnicilor noștri dușmani rușii, pe care nu i-am putut suferi niciodată. Și cum mai sunt alte socoteli de aranjat, pe care cu aceeași nerăbdare așteptăm că le vedem duse la bun sfârșit, îngăduiți-mi ca încheierea mea să fie: cât de curând și placa „Mihai Viteazul” ... pe frontul de Tisa!...¹²⁶ Cadrilaterul și restul Banatului mai la urmă!

Totdeauna cu aceeași dragoste camaraderească,

Colegul de școală
Colonel Sterea Costescu

11 897 cc/941
București, 28 august 1941

Domnule Coleg¹²⁷,

Vă rog să primiți călduroasele mele mulțumiri pentru cuvintele evocatoare din scrisoarea ce mi-ați adresat și pentru bunele urări și felicitări camaraderești, de fost coleg de școală și de promoție.

General Antonescu

- 33 -

**[12 august 1941] – Schimb de mesaje între
generalii Petre Dumitrescu și Ion Antonescu**

PCM – Cabinetul Militar
Scrisoare înregistrată
Nr. 11901 cc/28 august 1941

Domnule General¹²⁸,

Cu un sentiment de legitimă mândrie și profundă bucurie, am aflat că Dv., comandantul nostru suprem, ați primit din partea Führerului Germaniei cea mai înaltă distincțiune germană, iar din partea M. S. Regelui ordinul *Mihai Viteazul* clasa II. Este o dreaptă răsplată a măreței opere ce ați săvârșit în atât de scurt timp, ridicând din amorțire o nație adormită și pornind-o pe drumul muncii, al cinstei și al redobândirii virtuților străbune care s-au reafirmat recent prin luptele care s-au terminat cu dezrobirea Bucovinei de Nord și a Basarabiei.

În numele meu personal și al tuturor ostașilor din Armata a 3-a, vă rog a-mi îngădui să vă transmit cele mai adânci respectuoase felicitări, o dată cu urarea caldă ca Dumnezeu să vă dea

¹²⁶ Subliniat în original.

¹²⁷ ANIC, fond PCM – CM, dosar 560/1941, f. 188.

¹²⁸ *Ibidem*, f. 194-195.

sănătate pentru a realiza toate gândurile Domniei Voastre bune, care știu că sunt închinat numai binelui Țării și Neamului.

Să trăiți, Domnule Mareșal!

12 august 1941

Comandantul Armatei a 3-a,
General Petre Dumitrescu

Telegramă
Domnului
General de Corp de Armată
Petre Dumitrescu¹²⁹,
Comandantul Armatei a III-a

Mulțumesc călduros ostașilor din Armata a III-a pentru mărturia sentimentelor de credință și pentru bunele urări transmise prin Dv., cu ocazia înaltelor onoruri ostășești ce au fost acordate de Majestatea Sa Regele faptelor de arme și Armatei naționale.

Antonescu,
Mareșal al României și
Conducătorul Statului

30 august 1941

- 34 -

**[23 octombrie 1941] – Scrisoarea lui
Radu Rosetti către I. Antonescu**

MINISTERUL CULTURII NAȚIONALE ȘI AL CULTELOR
Cabinetul Ministrului

23 octombrie 1941,
Ora 5

Dragă Antonescu¹³⁰,

Deoarece nu ai avut vreme să lucrezi cu mine alaltăieri și ieri și sunt unele cestiuni care-și au însemnătatea lor și sunt grabnice, iau această cale spre a ți le prezenta. Azi e ședință a Sfântului Sinod. Lucrările fiind puțin numeroase, sesiunea se va isprăvi, probabil, azi, cel mai târziu mâine. Ar fi puțin deferent către membrii Sinodului ca să lucrez azi cu ei și mâine să afle din ziare plecarea mea fără să-mi fi luat ziua bună de la ei. De aceea îmi propun ca, la sfârșitul

¹²⁹ *Ibidem*, f. 192.

¹³⁰ Idem, fond PCM – Cabinet Civil M. Antonescu, dosar 428, f. 198.

ședinței, să le anunț plecarea mea de la conducerea acestui departament și să-mi iau ziua bună în chip civilizat de la dânsii.

Duminică este deschiderea solemnă a cursurilor Școalei Politehnice de la Timișoara la care am fost invitat și la care vestisem că voi lua parte. Cum nu mă mai duc ar fi bine ca colegul [Constantin] Bușilă, invitat și dânsul, să se ducă pentru că socotesc că guvernul trebuie azi să fie reprezentat la orice ceremonie din Banat și din Transilvania. (Același lucru pentru deschiderea cursurilor Universității din Cluj-Sibiu la 2 noiembrie).

În fine, în alăturatele directive secrete ce ne-ai dat¹³¹ se află, la pagina 2, două aliniate (cele însemnate cu creionul)¹³² a căror redacție socotesc că ar trebui ușor modificată. În adevăr, în Consiliul de la Tighina, mi-ai dat ca directivă că în loc de profesor diriginte de clasă să fie câte un profesor îndrumător al unei grupe de elevi, toții copiii unei școli împărțindu-se în atâtea grupe câți profesori sunt. Această directivă a fost legiferată prin alăturatul decret-lege (art. 7 și 9) ale cărui prescripții au fost din nou aprobate de D-ta la ultima ședință de lucru. Socotesc, deci, că cele două paragrafe din directive ar trebui puse de acord cu legea, înlocuind cuvântul de diriginte prin profesor conducător de grupă și acel de clasă prin grupă¹³³.

Cu aceleași sentimente de veche amiciție, Al D-tale –

R. Rosetti

- 35 -

[25 noiembrie 1941] – Schimb de telegrame

A. Hitler – I. Antonescu,

prilejuit de aderarea României la Pactul Anticomintern

Excelenței Sale
Mareșalului Ion Antonescu¹³⁴,
Conducătorul Statului Român
București

Berlin

Nr. 716 – 25.11.1941, ora 23,30

Cu ocazia aderării astăzi a României la convenția împotriva Internaționalei Comuniste¹³⁵, mă gândesc la Excelența Voastră.

¹³¹ Nota Cabinetului Militar al Mareșalului cu nr. 3082/M din 20 octombrie 1941 (*ibidem*, filele 199-201), din care reținem: „Școala să rămână cu menirea de cultură și educație. Nu se poate, deci, îngădui ca în cadrul ei tineretul să aibă preocupări de ordin politic. Sunt dăunătoare și minții și formării sufletului. Anarhizează spiritul, scade nivelul intelectual și moral al tineretului, periclitează formarea elementelor de nădejde ale acestui neam. Profesorilor nu le este îngăduit a face politică în școală. În vremurile de astăzi, nici în afara ei” (*ibidem*, f. 199).

¹³² *Ibidem*, f. 200.

¹³³ Sublinieri în original.

¹³⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 563/1941, filele 384-385.

¹³⁵ Pentru detalii, Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Mileniul III, 2005, p. 77-103.

Cu cele mai cordiale urări pentru sănătatea Domniei Voastre și pentru victoria finală a armatelor noastre.

Adolf Hitler

Excelenței Sale
Adolf Hitler¹³⁶,
Führerul Marelui Reich German
Berlin

Mulțumesc Excelenței Voastre pentru cordiala atenție.
Fiți sigur, Excelență, că eu și poporul românesc am aderat din toată inima la convenția împotriva Internaționalei Comuniste.
Și vă mai rog să fiți sigur că vom duce până la capăt și fără ezitare lupta comună.

Mareșal Antonescu

- 36 -

**[24-30 decembrie 1942] – Schimb de telegrame între
Generalul C. Pantazi și Mareșalul Ion Antonescu**

Domnului
Mareșal Antonescu,
Conducătorul Statului¹³⁷
Loco

București 301063 – 39 – 24 – 12 – 10/30

Ostașii Țării vă roagă să primiți respectuoase urări de sănătate, noroc și izbândă.
Vă asigură că sunt gata de orice jertfă.

Ministrul Apărării Naționale,
General de Divizie C. Pantazi

Domnului
General de Divizie
Constantin Pantazi,
Ministrul Apărării Naționale¹³⁸

¹³⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 563/1941, f. 382.

¹³⁷ Idem, dosar 569/1942, f. 7.

¹³⁸ *Ibidem*, f. 6. Răspuns notat de Antonescu direct pe textul telegramii.

Loco

Mulțumesc generalilor, ofițerilor și soldaților pentru sentimentele lor de încredere și de dragoste.

Luptă pentru ființa, drepturile și libertățile Neamului.

Ca și Decebal, vom muri până la cel din urmă, dacă va fi nevoie, dar nu vom ceda.

Mareșal Antonescu

- 37 -

**[Decembrie 1942] – Răspunsul Mareșalului Ion Antonescu
la felicitările de Crăciun 1942 și Anul Nou 1943
ale colonelului Florin Rădulescu,
Comandantul Școlii Superioare de Război**¹³⁹

Școala Superioară de Război poate fi mândră de Comandanții, profesorii și elevii săi, care, prin activitatea, fapta și jertfa lor, au contribuit din plin la mărețele biruințe obținute contra bolșevismului, care amenință însăși ființa Neamului nostru.

Sunt cu tot sufletul lângă ofițerii acestei școli și le trimit întreaga mea dragoste, împreună cu cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

- 38 -

**[30 decembrie 1941] – Telegrama familiei
Amiral Dan Zaharia adresată Mareșalului I. Antonescu**

Mareșal Antonescu¹⁴⁰

București

Nr. 0214879 – 30.12.1941, ora 20,00

Vă aduc în dar de mulțumire, sănătate și voie bună, Domnule Mareșal, cu prilejul Noului An, *Cartea de citire a neamului românesc*, atât de dorită de toți românii de pretutindeni care vă iubesc, vă adoră și vă divinizează. Facă cerul ca, în anul acesta, căci eu o știu mai bine ca oricare altul, visul ce v-a scăldat anii copilăriei și v-a îndemnat la fapte atât de mari în zbuciumata Dv. existență, legate de însăși existența și istoria Neamului Românesc, visul de adunare al tuturor românilor de pretutindeni să se îndeplinească. Este refrenul de conștiință, devotament și

¹³⁹ *Ibidem*, f. 42.

¹⁴⁰ Idem, dosar 555/1942, filele 403-404.

nestrămutată dragoste al unei familii întregi, care, dezinteresați loiali și curenți, vă iubesc și vă stimează.

Să trăiți ani mulți fericiți, împreună cu nobila și prea grațioasa Doamnă Maria Mareșal Antonescu.

Maria și Amiral Dan Zaharia,
Inginer Grigore Zaharia

- 39 -

[31 decembrie 1941] – Schimb de telegrame
General Alex. Lupescu – Mareșal I. Antonescu

Mareșal Antonescu,
Conducătorul Statului¹⁴¹
Loco

Vă rog să primiți binevoitor călduroasele mele urări de sănătate și mare izbândă.

General Lupescu

Domnului
General Alex. Lupescu¹⁴²
Aurel Vlaicu, 41
Loco

Mulțumesc călduros și vă trimit cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

Nr. 9060/A
9.I.1942

- 40 -

[1 ianuarie 1942] – Schimb de mesaje
Adolf Hitler – Mareșal I. Antonescu

Cartierul General al Führerului
la 1 ianuarie 1942

¹⁴¹ *Ibidem*, f. 27.

¹⁴² *Ibidem*, f. 26.

Excelența Voastră,

Cuprins de dorința de a vă exprima aprecierea mea specială a meritelor mari ale Domniei Voastre în lupta comună contra bolșevismului, vă rog să binevoiți a primi, drept cadou de onoare, un turism de construcție mai nouă, pe care o să vi-l predea aducătorul acestei scrisori¹⁴³.

Sper ca acest produs al industriei germane de automobile va găsi aprobarea Domniei Voastre și vă va aduce nu numai bune servicii, ci vă va face și plăcere.

O dată cu aceasta, vă exprim urările mele cele mai bune pentru sănătatea Domniei Voastre, cât și pentru viitoare activitate ca ostaș, care va fi în curând încoronată de victoria finală comună, de care sunt convins.

Cu salutări camaraderești,

Al Domniei Voastre devotat –

Adolf Hitler

Excelenței Sale
Conducătorului Statului Român,
Mareșal Antonescu¹⁴⁴
București

București, 5 ianuarie 1942

Excelență¹⁴⁵,

Vă mulțumesc din inimă pentru darul pe care mi l-ați făcut.

Nu voi uita niciodată că Excelența Voastră, preocupat de atâtea răspunderi grele – răspunderea destinului Germaniei, al Europei și civilizației –, a avut, totuși, sensibilitatea de a-mi trimite această minunată creație a industriei germane și de a întovărăși darul de măgulitoare prezentare a mesajului și a prezenței delegației condusă de Maiorul Engel.

Am văzut în această nouă expresia a sentimentelor Excelenței Voastre adâncimea unei legături care va rămâne o sinceră și profundă mândrie a vieții mele.

Știu sigur că și poporul român va găsi, în aceleași sentimente generoase, drepte și leale, garanția viitorului său.

Repet și aici urarea mea credincioasă ca Providența să ne ajute să împliniți cât mai repede marea misiune a Excelenței Voastre de a libera civilizația și Continentul de pustiitoare primejdii a comunismului slav și de a-i da o așezare de veacuri.

Cu cea mai vie recunoștință și aceleași sentimente devotate și pline de încredere în misiunea și victoria Excelenței Voastre.

Al Dv. devotat –

¹⁴³ Maiorul Engel.

¹⁴⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 127/1941, f. 25.

¹⁴⁵ Pentru mesajul de răspuns trimis de Antonescu lui Hitler, vezi *ibidem*, f. 26.

Mareșal Antonescu

- 41 -

[1 ianuarie 1942] – Schimb de telegrame
General D. Niculescu – Mareșal I. Antonescu

Mareșal Antonescu,
Conducătorul Statului¹⁴⁶
Loco

Anul 1942 să vă aducă toate urările de bine și realizarea dorințelor pentru Dv., familie și
România complet reîntregită.

General D. Niculescu,
Fostul Dv. profesor

Domnului
General D. Niculescu¹⁴⁷
Str. Episcop Chesarie 21,
Loco

Vă mulțumesc cu recunoștință pentru urările trimise și vă doresc din suflet sănătate și
viață lungă.

Mareșal Antonescu

Nr. 9060/942

- 42 -

[1 ianuarie 1942] – Telegrama lui Iacob Zetter
adresată Mareșalului I. Antonescu

Domnului
Mareșal Ion Antonescu¹⁴⁸,
Conducătorul Statului
Loco

¹⁴⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 150.

¹⁴⁷ *Ibidem*, f. 149.

¹⁴⁸ *Ibidem*, f. 478.

București
Nr. 0225 – 1.1.1942, ora 14,40

La început de An Nou, orfanii și văduvele de război de grade inferioare de religie mozaică vă urează multă sănătate, noroc și voie bună. Cu adânc respect și profundă recunoștință, vă mulțumesc pentru înalta ocrotire și protecțiune ce le-o acordați în toata ocaziunile.

Să trăiți la mulți ani, Domnule Mareșal!

În numele invalizilor, orfanilor și văduvelor de război de religie mozaică.

Iacob Zetter,
Sergent invalid de război,
Decorat de război
București, Str. Profetului, nr. 9¹⁴⁹

- 43 -

**[1 ianuarie 1942] – Scrisoarea Generalului
Petre Vasilescu adresată Mareșalului I. Antonescu**

Mult Stimate Domnule Mareșal¹⁵⁰,

Anul 1942 se anunță a fi – din nefericire – pentru toată lumea un an de jertfe sângeroase cumplite, un an de lipsuri de tot felul și, poate, chiar de foamete, pentru întregul glob pământesc. Va fi anul răfuieților generale izvorâte din nedreptățile sociale și politice.

Pentru noi acest an va trebui să fie anul reparării monstruoșităților ce ni s-au făcut și la Vest, în anul de tristă memorie 1940, precum și anul de începerea redresării morale și materiale a neamului.

Ați biruit la Răsărit. Veți birui și la Apus. Veți birui pentru că de partea Dv. este dreptatea neamului românesc, pălmuită de-a lungul veacurilor și batjocorită în 1940; veți birui pentru că, alături de Dv., stă neamul românesc întreg, care s-a dovedit – prin fapte – a fi vrednic – chiar în epoca de dezagregare morală în care am trăit, în ultimul timp și, din nefericire, mai trăim încă – așa precum vrednic a fost, întotdeauna, de-a lungul frământatelor veacuri care-i formează istoria!

Pășind în anul împlinirii românești, eu vă urez multă sănătate, noroc și izbândă bună, atunci când, în calitate de exponent al neamului și de executor al voinței divine, veți porni – foarte curând, cred – să duceți neamul românesc pe culmile pe care, totdeauna, ați visat să se găsească.

Să trăiți, Domnule Mareșal, întru mulți și fericiți ani!

Să trăiască și să înflorească scumpa noastră Patrie!

General P. Vasilescu¹⁵¹

¹⁴⁹ Notă pe original: „Răspuns prin ziar/R. Davidescu” (*ibidem*, f. 478).

¹⁵⁰ ANIC, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 393.

¹⁵¹ Mareșalul Antonescu a răspuns cu următoarea telegramă: Mulțumesc călduros și vă trimit cele mai bune urări pentru Noul An – Mareșal Antonescu. Nr. 9060/A/9.I.1942 (ANIC, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 392).

1 ianuarie 1942

- 44 -

[1 ianuarie 1942] – Schimb de telegrame
famiile Colonel Octav Ulea – Mareșal I. Antonescu

Doamnei și Domnului
Mareșal Antonescu,
Conducătorul Statului¹⁵²
Loco

Dumnezeu să vă dăruiască zile multe pentru înfăptuirea uriașei opere.
Vă rugăm să primiți asigurarea tot binelui pe care vi-l dorim¹⁵³.

D-na și Col. Octav Ulea

Doamnei și Domnului
Colonel Octav Ulea¹⁵⁴
V. Alecsandri, 15,
Loco

Mulțumesc călduros și vă trimit cele mai bune urări pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

- 45 -

[1 ianuarie 1942] – Schimb de telegrame
General C. Orezeanu – Mareșal I. Antonescu

Doamnei și Domnului
Mareșal Ion Antonescu,
Prezidenție¹⁵⁵
Loco

¹⁵² ANIC, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 154.

¹⁵³ Octav Ulea, un apropiat al Regelui Mihai I, va fi de regăsit în grupul conjuraților implicați în lovitura de stat de la 23 august 1944!

¹⁵⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 555/1942, f. 153.

¹⁵⁵ *Ibidem*, dosar 555/1942, f. 166.

Bătrânul General vă rog să îngăduiți și să primiți cele mai bune și calde urări pentru Noul An.

Dumnezeu să vă dăruiască sănătate și noroc, pentru a duce la sfârșit glorios marea operă de întregirea deplină a neamului și însănătoșirea țării.

Așa să ajute Dumnezeu!

General C. Orezeanu

Domnului
General C. Orezeanu¹⁵⁶

Str. C. A. Rosetti, 45
București

Vă mulțumesc cu recunoștință și vă trimit din suflet cele mai bune și calde urări de sănătate și viață lungă.

Mareșal Antonescu

Predeal, 9 ianuarie 1942

- 46 -

**[4 aprilie 1942] – Telegrama Generalului
N. Stoenescu adresată Mareșalului I. Antonescu**¹⁵⁷

Domnului
Mareșal Ion Antonescu,
Conducătorul Statului

Președinția Consiliului de Miniștri – nr. 816 din 4/4 1942, ora 16/30

De Sf. Paște vă spunem: *Hristos a înviat* cu gândul spre reînvierea neamului în totalitatea lui. În această zi a speranțelor românismului, slujitorii Ministerului Finanțelor vă dăruiesc toată ființa lor pentru izbânda cauzei naționale al cărei purtător de grijă sunteți.

Ministrul Finanțelor,
General Nic. Stoenescu¹⁵⁸

¹⁵⁶ *Ibidem*, f. 165.

¹⁵⁷ Idem, fond PCM – CM, dosar 562/1942, f. 21.

¹⁵⁸ Răspunsul Mareșalului ((ANIC, fond PCM – CM, dosar 562/1942, f. 20).

- 47 -

**[4 aprilie 1942] – Telegrama adresată Mareșalului Antonescu
de General ing. Năsturaș**

Domnului
Mareșal Ion Antonescu,
Conducătorul Statului¹⁵⁹
Loco

București – 0125231 – 45 – 4/4 – 11

Cu profund respecte și devotament, rog a primi de Sfintele Paște cele mai bune urări de sănătate și la mulți ani.

Să trăiți, Domnule Mareșal Conducător și Întregitor al neamului românesc.

General inginer Năsturaș
Str. Paris, 7 bis¹⁶⁰

- 48 -

**[4 aprilie 1942] – Telegrama Generalului N. Rujinski
adresată Mareșalului I. Antonescu**

Mareșal Antonescu¹⁶¹
Loco
București – 06262 – 50 – 4/4 – 16

Cavalerii [Asociației Cavalerilor Ordinului] „Mihai Viteazul” trimit camaradului lor, de Sfintele Sărbători, toată dragostea și admirația lor și îi zic *Hristos a înviat* – Dumnezeu să vă hărăzească din plin putința de a realiza tot ce doriți pentru binele neamului și al țării. În numele cavalerilor –

General N. Rujinski
Str. Puișor, 13¹⁶²

¹⁵⁹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 562/1942, f. 539.

¹⁶⁰ Răspunsul Mareșalului (ANIC, fond PCM – CM, dosar 562/1942, f. 537).

¹⁶¹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 562/1942, f. 364.

¹⁶² Răspunsul Mareșalului pe adresa: General N. Rujinski, Președintele Asociației Cavalerilor Ordinului „Mihai Viteazul” (*ibidem*, f. 356).

**[6 aprilie 1942] – Telegrama Regelui Mihai I
adresată Conducătorului Statului**¹⁶³

Domnului
Mareșal Ion Antonescu
Transilvania¹⁶⁴

Carpați¹⁶⁵ – 1 391 – 64 – 6/4 – 127/45

Adevărat a înviat!

Vă mulțumesc din adâncul inimii, Domnule Mareșal, pentru bunele urări ce-mi faceți, Mie și Mamei Mele.

Vă rog să arătați vitejilor noștri ostași dragostea cu care urmăresc mărețele lor fapte de arme și toată recunoștința ce o port pentru eroismul cu care luptă pentru viitorul neamului românesc.

Urez tuturor sănătate și glorie.

Mihai R.

**[14 iunie 1943] – Schimb de mesaje
A. Hitler – I. Antonescu,
prilejuit de aniversarea nașterii Mareșalului**

Excelenței Sale
Domnului Mareșal Ion Antonescu¹⁶⁶,
Conducătorul Statului Român
București

Berlin

Nr. 1115 – 14.6.1944, ora 23,09

De ziua de naștere a Domniei Voastre, vă transmit, Domnule Mareșal, felicitările mele cele mai sincere și cordiale, împreună cu cele mai bune urări pentru sănătatea personală a Domniei Voastre și viitorul poporului român, ai căror soldați luptă într-o credincioasă fraternitate de arme pentru o nouă și mai bună Europă.

¹⁶³ ANIC, fond PCM – CM, dosar 562/1942, f. 4.

¹⁶⁴ Denumirea codificată a adresei.

¹⁶⁵ Denumirea codificată a adresei expeditorului.

¹⁶⁶ Idem, fond PCM – CM, dosar 442/1943, filele 21, 25.

Adolf Hitler

Excelenței Sale
Führerului Adolf Hitler¹⁶⁷
Berlin

Mulțumesc din inimă Excelenței Voastre pentru bunele urări trimise poporului român și mie personal, cu ocazia aniversării zilei mele de naștere.

Ostașul și muncitorul român, cu dârzenie și voință neșovăitoare, vor lupta și munci cu hotărâre alături de bravul popor german, care nu-și precupește sacrificiile în lupta pe care o ducem pentru un viitor mai bun.

Mareșal Antonescu

- 51 -

[15 iunie 1943] – Schimb de telegrame
Marele Amiral Karl Doenitz – Mareșalul I. Antonescu

Domnului
Mareșal Antonescu¹⁶⁸,
Conducătorul Statului Român
București

Astăzi, de ziua de naștere a Excelenței Voastre, îmi permit a vă transmite, atât personal, cât și în numele Marinei de Război, cele mai devotate felicitări.

Doresc din inimă Majestății Sale Regelui și Poporului Român ca Providența să continue a le păstra conducerea de stat a Domniei Voastre, așa cum luptei noastre comune îi doresc să-i rămână păstrată și pentru viitor puterea Dv. de muncă și concepția Dv. clarvăzătoare.

Cu cele mai sincere urări pentru sănătatea personală a Domniei Voastre, rămân al Excelenței Voastre, foarte devotat –

Mare Amiral Doenitz

Excelenței Sale
Domnului Doenitz¹⁶⁹,

¹⁶⁷ *Ibidem*, f. 21.

¹⁶⁸ *Ibidem*, f. 42.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

Mare Amiral,
Comandantul Marinei de Război Germane

Vă mulțumesc călduros pentru felicitările și urările ce-mi trimiteți și doresc din inimă
Excelenței Voastre și Marinei de Război Germane să se acopere de gloria nepieritoare a victoriei.

Mareșal Antonescu

- 52 -

[15 iunie 1943] – Schimb de mesaje
General C. Pantazi – Mareșal I. Antonescu

Domnului
Mareșal Antonescu¹⁷⁰,
Conducătorul Statului
„Sentinela”
PCM – Nr. 1359, 15.6.1943, ora 11,00

Armata vă urează respectuos sănătate, noroc și la mulți ani, asigurându-vă că mereu vă
va da mărturie de devotamentul ei¹⁷¹ prin neclintita voință de a învinge și prin fapte.

Ministrul Apărării Naționale,
General C. Pantazi

Domnului
General Constantin Pantazi¹⁷²,
Ministrul Apărării Naționale
Loco

Vă mulțumesc din inimă Dv., ofițerilor, subofițerilor și ostașilor pentru devotamentul
cu care slujiți neamul și pentru simțămintele ce-mi arătați.

Mareșal Antonescu

¹⁷⁰ *Ibidem*, f. 84.

¹⁷¹ Nu avea să fie cazul la 23 august 1944, când dintre ofițerii superiori s-au recrutat numeroși
participanți la lovitura de stat.

¹⁷² ANIC, fond PCM – CM, dosar 442/1943, f. 83.

**[15 iunie 1943] – Telegrama Colonelului Talpeș,
Prefectul jud. Iași adresată Mareșalului I. Antonescu**

Domnului
Mareșal Ion Antonescu¹⁷³,
Conducătorul Statului
București
Iași
Nr. 943 – 15.6.1943, ora 11,45

Cu ocazia aniversării nașterii Dv., toată populația și funcționarii din județul Iași își îndreaptă gândul, cu adâncă recunoștință, către marele conducător al țării noastre și liberatorul pământului strămoșesc, rugând pe Atotputernicul să vă dea mulți ani, sănătate deplină și să vă ajute să obțineți recunoașterea tuturor drepturilor neamului nostru.

Să trăiți, Domnule Mareșal!

Prefectul județului Iași,
Colonel Talpeș¹⁷⁴

**[15 iunie 1943] – Schimb de mesaje
Regele Mihai I – I. Antonescu**

Domnului
Mareșal Ion Antonescu¹⁷⁵
„Sentinela”¹⁷⁶

Castel Peleş
Nr. 1 – 15.6.1943, ora 17, 00

Cu ocazia aniversării Domniei Voastre vă trimit din toată inima urări de sănătate și fericire.

Mihai R

Majestății Sale

¹⁷³ *Ibidem*, f. 160.

¹⁷⁴ Răspunsul Mareșalului (*ibidem*, f. 159).

¹⁷⁵ ANIC, fond PCM – CM, dosar 442/1943, f. 13, 15.

¹⁷⁶ Denumirea-cod a locației șefului guvernului.

Regelui Mihai I¹⁷⁷
Castelul Peleş, Sinaia

Mulțumesc respectuos Majestății Voastre pentru urările pe care ați binevoit să mi le trimiteți cu ocazia aniversării zilei mele de naștere.

Mareșal Antonescu

Nr. 8723/1943

- 55 -

**[16 iunie 1943] – Telegrama Generalului
Radu adresată Mareșalului I. Antonescu**

Domnului
Mareșal Antonescu¹⁷⁸,
Conducătorul Statului
București
Predeal
Nr. 109 – 16.6.1943, ora 13, 50

Cu profund respect și devotată dragoste, prin mine, Domnule Mareșal, Colegiul Național „Nicolae Filipescu” vă urează ani mulți fericiți spre fericirea și izbânda neamului.

General Adjutant Radu¹⁷⁹

- 56 -

**[24 decembrie 1943] – Schimb de telegrame
General C. Sănătescu – Mareșal I. Antonescu**

Mareșal Antonescu¹⁸⁰
Loco
București, Palatul Regal
Nr. 4185 – 24.12.1943, ora 10,30

¹⁷⁷ ANIC, fond PCM – CM, dosar 442/1943, f. 13.

¹⁷⁸ *Ibidem*, f. 156.

¹⁷⁹ Răspunsul Mareșalului (*ibidem*, f. 155).

¹⁸⁰ Idem, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 312.

Respectuos vă rog a primi urări de Sărbători fericite și anul ce vine să vă aducă mulțumire deplină¹⁸¹.

General Adjutant
Sănătescu

Domnului
General Adjutant Sănătescu¹⁸²
Palatul Regal,
Loco

Vă mulțumesc călduros și vă rog să primiți, Domnule General, cele mai bune urări personale pentru Noul An.

Mareșal Antonescu

Nr. 9497/30.XII.1943

- 57 -

[31 decembrie 1943] – Schimb de telegrame
Adolf Hitler – Mareșal I. Antonescu

Exceleței Sale
Domnului
Mareșal Antonescu¹⁸³,
Conducătorul Statului Român
București

Berlin – Nr. 3144 – 31.12.1943, ora 16,42

Domnule Mareșal, pentru Anul Nou vă trimit, împreună cu felicitările mele cele mai cordiale și cele mai bune urări ale mele pentru fericirea Dv. personală și viitorul poporului român, strâns unit cu noi prin frăția armelor.

Totodată, îmi exprim certitudinea că această grea luptă a vitezelor noastre trupe, purtată pentru libertatea și viitorul Europei, va fi încoronată de o victorie definitivă.

Adolf Hitler¹⁸⁴

¹⁸¹ O falsă urare, în perspectiva în care semnatarul se va afla între principalii actori ai loviturii de stat de la 23 august 1944!

¹⁸² ANIC, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 312.

¹⁸³ *Ibidem*, f. 13. (Document original în limba germană)

¹⁸⁴ Mareșalul l-a felicitat, tot la 31 decembrie 1943, pe Adolf Hitler (*ibidem*, filele 10, 12, 15), astfel că mesajele s-au intersectat pe drum.

- 58 -

[31 decembrie 1943] – Schimb de telegrame
Mareșal I. Antonescu – Președintele Portugaliei

București, 31 decembrie 1943

Excelenței Sale
Președintele Republicii Portugheze¹⁸⁵
Lisabona

Rog pe Excelența Voastră să binevoiți a primi cele mai bune urări cu prilejul Noului An.

Mareșal Antonescu

Excelenței Sale

Mareșalului Antonescu¹⁸⁶,
Conducătorul Statului Român
București

Cu sincera mea recunoștință, rog pe Excelența Voastră să binevoiască a primi cele mai vii mulțumiri ale mele și profit pentru a reînnoi cele mai bune urări ale mele cu prilejul Noului An.
General Carmona

- 59 -

[31 decembrie 1943] – Schimb de telegrame
General O. Stavrat – Mareșal I. Antonescu

Domnului
Mareșal Ion Antonescu¹⁸⁷,
Conducătorul Statului
București
Chișinău
Nr. 1901 – 31.12.1943, ora 15, 00

¹⁸⁵ ANIC, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 85.

¹⁸⁶ *Ibidem*.

¹⁸⁷ *Ibidem*, filele 266-267.

Sărbătorind începutul Anului Nou 1944, autoritățile și populația acestei provincii, mândră de a fi sub directa conducere a dezrobitorului ei, vă exprimă sentimente de adânc devotament și statornică recunoștință, rugându-vă să primiți respectuoase urări de sănătate și viața îndelungată, pentru izbânda și gloria neamului românesc.

Guvernatorul Basarabiei,
General de divizie
O. Stavrat

Domnului
General O. Stavrat¹⁸⁸,
Guvernatorul Basarabiei
Chișinău
Vila Predeal
Nr. 352 – 6.1.1944, ora 14, 00

Vă mulțumesc călduros, Domnule General, Dv., autorităților și blândului popor basarabean, pentru gândul trimis și vă rog să primiți cele mai bune urări pentru Noul An, în care trebuie să pășim cu încredere.

Mareșal Antonescu

- 60 -

**[31 decembrie 1943] – Telegrama adresată de
Hermann Goering Mareșalului I. Antonescu**

Excelenței Sale
Domnului
Mareșal Antonescu¹⁸⁹,
Conducătorul Statului Român

Berlin
Nr. 05032 – 31.12.1943, ora 17,20

Cu prilejul Anului Nou, mă gândesc la Excelența Voastră și vă trimit cele mai bune urări, atât pentru Excelența Voastră personal, cât și pentru poporul român.

Credința noastră nestrămutată în dreptatea cauzei noastre va fi și în anul viitor garanția victoriei finale a Puterilor Axei.

Al Excelenței Voastre devotat –

¹⁸⁸ *Ibidem*, filele 265-267 verso.

¹⁸⁹ *Ibidem*, f. 32. (Textul original în limba germană).

Goering,
Mareșal al Marelui Reich German¹⁹⁰

- 61 -

**[1 ianuarie 1941] – Generalul Georgescu, directorul
Revistei Militare Ilustrate „Armata”,
solicită colaborarea Mareșalului I. Antonescu**

Textul propus de colaboratorii Mareșalului
Pentru Revista „Armata”¹⁹¹

„Fără să avem o armată cu așezări de veacuri – pentru că veacurile ne-au zdrobit de atâtea ori ființa –, prin exemplul generalilor bravi care au căzut luptând cu arma în mână alături de soldații lor, prin pilde de eroism neîntrecut în care tatăl și fiul au căzut laolaltă în lupta corp la corp cu dușmanul, Armata noastră a știut să arate că Neamul Românesc își va purta neînfricat destinul și nu se va abate niciodată de la slujirea Patriei și a Regelui.

Suntem toți un singur braț, suntem toți un singur suflet. Avem un singur crez și o singură voință.

Nimic pe lume nu ne va putea împiedica să ne îndeplinim un singur destin: destinul Dreptății noastre”.

*Mareșal Ion Antonescu,
Conducătorul Statului*

- 62 -

**[2 ianuarie 1944] – Schimb de telegrame
General C. Dragalina – Mareșal I. Antonescu**

Domnului
Mareșal Ion Antonescu¹⁹²
București
Nr. 6268 – 2.1.1944, ora 22, 00

¹⁹⁰ Răspunsul Mareșalului Antonescu (*ibidem*, f. 30).

¹⁹¹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 180. Varianta propusă de căpitanul N. Anghel, secretarul particular al Mareșalului, era sub formă de proiect.

¹⁹² ANIC, fond PCM – CM, dosar 445/1943, f. 264.

Încercatul popor bucovinean, cu ocazia Noului An, își îndreaptă gândul și devotamentul său către acel care apără destinele țării și se roagă pentru sănătatea Mareșalului Conducător.

Să trăiți, Domnule Mareșal, mulți ani.

Guvernatorul Bucovinei,
General Dragalina

Domnului
General Dragalina¹⁹³,
Guvernatorul Bucovinei
Cernăuți
Vila Predeal
Nr. 343 – 5.1.1944, ora 11,10

Vă mulțumesc călduros, Domnule General, pentru gândul trimis și vă rog să primiți cele mai bune urări pentru Dv. personal și întregul popor bucovinean, pe care-l rog să-și păstreze calmul și să fie încrezător.

Mareșal Antonescu

Nr. 9497/30.XII.1943

- 63 -

**[7 ianuarie 1944] – Telegrama Feldmareșalului
Erich von Manstein către Mareșalul I. Antonescu**

Domnului
Mareșal Antonescu¹⁹⁴,
Conducătorul Statului Român
București

Nr. 1768 – 7.1.1944, ora 12,30

Pentru Noul An, rog pe Excelența Voastră să primească urările mele cele mai bune.
Să dea Dumnezeu ca Noul An să aducă victoria finală a trupelor noastre, ce luptă în credincioasă frăție de arme pentru un ideal comun.

Feldmareșal von Manstein,
Comandantul Grupului de Armate „A”¹⁹⁵

¹⁹³ *Ibidem*, filele 261-262.

¹⁹⁴ *Ibidem*, f. 54. (Original în limba germană).

¹⁹⁵ Răspunsul destinatarului (*ibidem*).

- 64 -

[7 ianuarie 1944] – Carte poștală
trimisă de generalul Alfred Fagalde pe adresa
Mareșalului I. Antonescu

Domnule Mareșal și prieten¹⁹⁶,

Doresc ca această carte poștală să Vă aducă Domniei Voastre și celor ce Vă sunt dragi cele mai sincere urări de Anul Nou și ca România pe care o cârmuiți să pășească spre un destin glorios.

Alături de Germania, Dv. apărați Europa în contra barbariei.

Cauza Dv. este salvată. Veți învinge! Și nici nu se poate altfel.

Noi am fost foarte mișcați de gestul generos al femeilor române față de copiii din Paris¹⁹⁷.

Urându-Vă încă o dată la mulți ani, stimate Domnule Mareșal și drag prieten, Vă rog să primiți asigurarea sincerei și vechi mele prietenii¹⁹⁸.

General Alfred Fagalde

- 65 -

[23 aprilie 1944] – Schimb de telegrame
Mareșal I. Antonescu – General Gh. Avramescu

Domnului

General Avramescu Gheorghe¹⁹⁹,

Comandant Corpul 6 Armată

De ziua numelui, vă rog să primiți cele mai bune urări de bine.

Mareșal Antonescu

Nr. 3346/944

¹⁹⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 202/1944, filele 335-336. Generalul francez era deținut de germani ca prizonier G2/19, în Oflag IV B/12 F.A. (original, f. 336). Text tradus (*ibidem*, f. 336).

¹⁹⁷ Consiliul de Patronaj trimisese alimente pentru copiii din Paris.

¹⁹⁸ Pe textul tradus, Antonescu a notat: „Să se dea Doamnei Antonescu pentru a i se trimită obișnuitul pachet/ Mareșal Antonescu” (ANIC, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 336).

¹⁹⁹ ANIC, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 122.

Domnului
Mareșal Ion Antonescu²⁰⁰
Președinția Consiliului de Miniștri
stbu
Nr. 1858 – 24.4.1944, ora 15,15

Vă rog să primiți cele mai respectuoase mulțumiri pentru urările ce-mi faceți. Vă asigur
că voi face ca trupele ce mi se pun sub comandă să se ridice la înalte virtuți ostășești.

Vă asigur de întregul meu devotament.

General de Corp de Armată,
Gh. Avramescu,
Comandantul Corpului 6 Armată

Nr. 90505 din 24 aprilie 1944

- 66 -

**[10 mai 1944] – Telegrama adresată de
Adolf Hitler Mareșalului Ion Antonescu**

Excelenței Sale
Domnului Mareșal Antonescu,
Conducătorul Statului Român, București²⁰¹

De sărbătoarea națională vă exprim, Domnule Mareșal, atât Domniei Voastre cât și
poporului român, cele mai cordiale felicitări. Aș dori să-mi exprim și cu acest prilej convingerea
care nu poate prin nimic zdruncinată că, indiferent de dificultățile ce trebuiesc învinse, dreptei
noastre cauze îi va fi hărăzită, în cele din urmă, victoria deplină.

Adolf Hitler

- 67 -

**[20 mai 1944] – Telegrama adresată
Regelui Mihai I de Mareșal I. Antonescu**

Majestății Sale Regelui

²⁰⁰ *Ibidem*, f. 121.

²⁰¹ Idem, fond PCM – Cabinetul Civil M. Antonescu, dosar 386, f. 3-4.

Mihai I²⁰²

București

Nr. 195 – 20.5.1941, ora 22,30

Vă prezint, Sire, în numele Țării și al Armatei, respectuoase urări pentru scumpa Voastră Mamă.

Mareșal Antonescu

- 68 -

[2 iunie 1944] – Schimb de telegrame
Regele Mihai I – Mareșal I. Antonescu,
cu prilejul zilei de naștere a Conducătorului Statului

Domnului
Mareșal Ion Antonescu²⁰³

Castel Peleş

Nr. 1 – 2.6.1944, ora 11,00

Cu ocazia zilei de naștere, scumpa mea mamă și cu mine vă exprimăm urările noastre de multă sănătate și viață îndelungată²⁰⁴.

Mihai R.

Majestății Sale
Regelui Mihai I²⁰⁵
Castelul Peleş, Sinaia

Mulțumesc respectuos Majestăților Voastre pentru deosebita atențiune.

Mareșal Antonescu

Nr. 8386 din 2 iunie 1944

²⁰² Idem, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 322.

²⁰³ Idem, dosar 258/1944, f. 57.

²⁰⁴ Pentru comentarii pe marginea semnificației acestui document vezi Gh. Buzatu, *23 august 1944: Probe epistolare ale conspirației*, în „Anuarul Muzeului Marinei Militare Române”, t. IX/2006, Constanța, p. 15 și urm.

²⁰⁵ ANIC, fond PCM – CM, dosar 258/1944, f. 59.

- 69 -

**[2 iunie 1944] – Telegramă de condoleanțe
adresată de Mareșalul I. Antonescu
Marelui Amiral al Reichului Karl Doenitz**

Nr. 8387/A

2 iunie 1944

Marelui Amiral
Doenitz²⁰⁶,
Comandantul Suprem al Marinei Germane

Cu deosebită mâhnire aflu de noua grea încercare pe care soarta v-a hărăzit-o prin moartea glorioasă și a celui de-al doilea fiu al Dv. în luptele aprige din Marea Mânecii.

Luând parte la durerea Dv., vă rog să primiți expresiunea condoleanțelor mele sincere pentru această pierdere.

Mareșal Antonescu

- 70 -

**[14 iunie 1944] – Schimb de mesaje
A. Hitler – I. Antonescu,
prilejuit de aniversarea zilei de naștere a Mareșalului**

Domnului
Mareșal Ion Antonescu²⁰⁷,
Conducătorul Statului
București

Berlin

Nr. 1283 – 14.6.1944, ora 23,00

Cu ocazia zilei de naștere a Domniei Voastre, vă transmit, Domnule Mareșal, urările mele cele mai sincere, totodată cu cele mai calde urări de prosperitate personale și un viitor fericit al poporului român.

Adolf Hitler

București, 19 iunie 1944

²⁰⁶ Idem, fond PCM – CM, dosar 202/1944, f. 298.

²⁰⁷ Idem, fond PCM – CM, dosar 258/1944, filele 12-13.

Excelenței Sale
Führerului Adolf Hitler²⁰⁸
Berchtesgaden

Rog pe Excelența Voastră să primească expresia mulțumirilor mele cele mai calde pentru urările trimise mie și poporului român, cu prilejul zilei mele de naștere²⁰⁹.

Mareșal Antonescu

²⁰⁸ *Ibidem*, f. 10.

²⁰⁹ Textul telegramei a fost întocmit – la solicitarea Mareșalului – de Mihai Antonescu, la cadrul Ministerului Afacerilor Străine din București (*ibidem*, f. 11).

CAPITOLUL IV

MAREȘALUL ION ANTONESCU – ULTIMUL „DOMN” AL TUTUROR ROMÂNILOR²¹⁰

După mai mult de o jumătate de veac, în mod concret de la sfârșitul conflagrației mondiale din 1939-1945, istoricii care și-au focalizat atenția asupra evoluției/involuției României în cursul ostilităților au investigat *dosarul* sau *cazul* Mareșalului Ion Antonescu, fostul Conducător al Statului Român în 1940-1944.

Învingătorii din 1945 – Marile Puteri Occidentale și, îndeosebi, URSS, cu emisarii săi la București, în primul rând comuniștii – numai legalitatea nu și-au propus s-o cerceteze, ci să se achite de o problemă, chiar dacă printr-un spectacol, la care Mareșalul și trei dintre colaboratorii săi principali (Mihai Antonescu, Constantin Piky Vasiliu și Gheorghe Alexianu) au „cooperat” din plin, căci, cu toții, au dovedit la 1 iunie 1946 că *au știut să moară!*

Ceea ce jalnicii scenariști ai cvadruplului asasinat nici măcar n-au bănuț, după cum nu au prevăzut nici faptul că filmul cinematografic realizat, intrat pentru moment în posesia lor și păstrat decenii la rând sub șapte lacăte, era, în fond, *destinat Istoriei*. De mai mulți ani, cum se știe, se află în circulație pelicula românească surprinzând „execuția” de la Jilava din 1 iunie 1946, iar vizionarea ei provoacă, involuntar, admirația, dar nu față de „justițiarilor” anului 1946, ci față de „criminalii de război” judecați cu o grabă suspectă, în temeiul unor probe selectate cu mare grijă și interpretate în „spiritul epocii”, dominat de atotputernicia Kremlinului asupra Europei Est-Centrale – cei condamnați de către așa-zisul „Tribunal al Poporului” de la București. Iar toată oroarea, dimpotrivă, se revarsă asupra celor care, nefiind în stare să monteze o execuție, au înfăptuit pur și simplu *un masacru*... Pe deasupra, momentul ales nu era cel mai nimerit: cu sau fără ajutorul Occidentului (dar, în mod sigur, *cu acordul său*), URSS ocupase România, amenințată a fi transformată într-o gubernie rusească, iar „Cortina de Fier” fusese deja trasă în inima Europei, astfel că acei uciși, al căror deznodământ fusese așteptat în mod sincer de unii, apăreau inevitabil – în ciuda erorilor și limitelor lor, peste care istoricul obiectiv nu poate trece – victime ale silniciei moscovite și a guvernanților de la București, cu toții huliți de poporul român umilit. Drept dovadă, am menționat că excelentul Grigore Gafencu, aflat în exil în Elveția, a inserat primele comentarii favorabile în voluminosul său *Jurnal*²¹¹ imediat după ce i-a parvenit vestea asasinatului politic de la București, în seara de 1 iunie 1946²¹².

Se impune precizarea că nu întotdeauna datele oferite în lucrările istoricilor români și străini excelează prin precizie sau printr-o reală înțelegere a personajului, dar esențială rămâne prezența Mareșalului Ion Antonescu în lucrări de asemenea anvergură, autoritate și răspândire pe mapamond.

Este, desigur, cazul să reținem și textul inclus în noua ediție a *Dicționarului enciclopedic* (1993), la care ne-am mai referit²¹³.

²¹⁰ Cf. Gh. Buzatu, *O istorie a prezentului*, Craiova, Editura Mica Valahie, 2004, p. 314-335.

²¹¹ Vezi *supra* cap. I – *Istorie și istoriografie*.

²¹² Apud Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 338.

²¹³ *Dicționar Enciclopedic*, I, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 85. Vezi *supra* cap. I – *Istorie și istoriografie*.

Îndată după 1989, cercetarea istorică românească a realizat recuperarea științifică necesară nu numai a Mareșalului Ion Antonescu, ci și a altor lideri politici și militari ținuți, cum s-a văzut, *la index* după 1945. A dispărut cenzura, s-au deschis arhivele interne și externe (îndeosebi cele ale Kremlinului), iar „actorii” scenei istorice contemporane au fost lăsați, în sfârșit, să vorbească. „Noul val” istoriografic a fost evaluat în chip contradictoriu, adeseori chiar de către specialiști, precumpănitoare dovedindu-se rațiunile politice²¹⁴.

Punctele de vedere expuse de istorici, variate și chiar contradictorii, sunt demne de toată atenția, constituindu-se într-un bun câștigat atât în privința informațiilor noi comunicate, cât și sub aspectul pur metodologic în abordarea și aprofundarea în continuare a *dosarului Antonescu*.

Este semnificativ că majoritatea istoricilor propun pe mai departe investigarea arhivelor române și străine, neinstrumentarea politică a rolului Mareșalului Antonescu și abandonarea studierii „cazului” din punctul de vedere strict al... învingătorilor în cel de-al doilea război mondial.

S-au bucurat de o largă audiență opiniile deschise – nici nu se putea să fie altfel! – exprimate de Mareșalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului român și președintele Consiliului de Miniștri, ca răspuns la interviul realizat în 1943 de scriitorul Ion Al. Brătescu-Voinești pe tema comunismului sovietic.

Punctul de vedere expus de Mareșal a fost cu atât mai relevant și mai șocant cu cât, în acel moment, România era deja angajată, alături de Germania și de aliații ei, într-un război total împotriva URSS, iar, prin forța lucrurilor, în ceea ce ne privea, și în contra restului prietenilor conjuncturali ai Moscovei, Națiunile Unite, în frunte cu SUA și Marea Britanie.

Războiul României, declanșat la 22 iunie 1941, a fost de la un capăt la altul, deci până la 23 august 1944, *unul drept*, pentru repararea nedreptăților imense cauzate țării în vara anului 1940, când URSS ocupase teritoriile istorice din Est, în primul rând Basarabia și Bucovina de Nord.

În condițiile concrete ale timpului, lupta României pentru restabilirea granițelor istorice în Răsărit, pe Nistru, a căpătat multiple conotații. A fost, astfel, după limbajul tipic al epocii, prioritar o bătălie *pentru neam și pentru cruce* și, nu mai puțin, pentru *zdrobirea comunismului*, fapt menționat anume de către Ion Antonescu în cele două documente istorice difuzate de la București la 22 iunie 1941: *Proclamația către Țară* și *Ordinul de zi către Armata Română*.

Astfel, *Ordinul de zi* îndemna oștile: „... Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotropiți”!, în timp ce faimoasa *Proclamație* chema la *lupta sfântă* „în contra năvălitorilor asupra civilizației și bisericii, a dreptății și propriilor noastre drepturi”, pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei, unde se impuneau a fi sparte „cătușele roșii ale anarhiei și pradei cotropitoare”.

Dar, mai mult decât atât, războiul declanșat de Germania împotriva URSS dăduse României lui Antonescu „mândria unei lupte puternice și curajoase nu numai pentru reclădirea drepturilor naționale, dar și împotriva celui mai mare dușman al lumii: bolșevismul”.

²¹⁴ Relativ la aspectele istoriografice ale „dosarului” Antonescu vezi *supra* capitolul I, contribuțiile noastre în volumele *Hitler, Stalin, Antonescu* (2005), *Stalin, Hitler, Antonescu* (2007) și, cel mai recent, în *Tratatul Academiei Române – Istoria Românilor, IX, 1940-1947*, coordonator Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXVII-LXX.

Caracterul doctrinar anticomunist al Războiului în Est al României dintre 1941 și 1944, atestat prin fapte, prin toate manifestările specifice și prin însuși caracterul regimului politic antonescian (1940-1944), nu a fost pus de nimeni la îndoială, nici de prieteni și, cu atât mai puțin, de inamici, în speță de URSS²¹⁵. Nu s-a pus în discuție nici după răsturnarea regimului antonescian, la 23 august 1944 și nici după aceea, mai ales că noile structuri au fost comunizate treptat între 1944 și 1948, pentru ca apoi, vreme de patru decenii, să reprezinte însuși regimul comunist, translat de la Moscova la București, sub privirile, totuși, binevoitoare, ale SUA și Marii Britanii, dar cu concursul direct al comuniștilor de la București.

În modul cel mai curios, contestarea caracterului doctrinar anticomunist al Războiului din Est a survenit abia după... prăbușirea comunismului în spațiul european, în 1989-1991, când victoria Vestului asupra Răsăritului „pe cale pașnică” a stimulat, chipurile, preferințele pentru alte „modele”, în fapt a survenit orientarea spre o *modă*, recomandată, chiar impusă, de pseudoistorici gen M. Shafir, L. Volovici ș.a.

Revenind la interviul Mareșalului Antonescu din 1943, cuvintele sale de răspuns la chestionarul pătrunzător al lui Ion Al. Brătescu-Voinești dovedeau nu numai o cunoaștere perfectă a sistemului comunist, ci sunau și ca un avertisment a ceea ce, din nefericire, avea să urmeze pentru România și pentru o bună parte a planetei:

„Cârmuirea proletarietului, instaurată într-o mare țară (URSS) a răsturnat domnia unor tirani și a instaurat pe aceea a altora. Cine poate afirma că proletariatul, care a sângerat pentru a se elibera de tiranie, are astăzi libertatea de a-și spune cuvântul și de a decide în alt fel, decât avea, unul singur, de soarta lui? Democrația, pentru a pune mâna pe putere și pentru a se menține, a recurs la demagogie, demagogia a dus la anarhie și anarhia la cea mai groaznică tiranie”²¹⁶.

Cea mai groaznică tiranie ori cel mai mare dușman al lumii (potrivit *Proclamației* din 22 iunie 1941) se confundau, așadar, în viziunea Mareșalului Ion Antonescu, cu însuși sistemul comunist întemeiat de Lenin și Stalin. Este necesar să descoperim la *Mareșal un anticomunism doctrinar*? Ori, pornind de la realitatea geopolitică a evoluției României moderne – vecinătatea Rusiei –, are s-a tradus, în atâtea rânduri, în tragedia țării, trebuie să admitem că, după ce troika Lenin – Troțki – Stalin a triumfat la Petrograd și Moscova, apoi și în imensitățile noului Imperiu Roșu de până la Pacific, pentru militarul și omul politic Ion Antonescu, animat de cel mai profund și mai curat patriotism, *antirusismul cel mai vehement și anticomunismul fățiș s-au întâlnit pe același plan*.

Ca militar, în primul rând, apoi și ca lider politic (din 1940), Ion Antonescu nu s-a mulțumit nicicând să ofere doar *soluții de cabinet* pentru combaterea și stăvilirea pericolului și

²¹⁵ Vezi, îndeosebi, Constantin I. Kirițescu, *România în al doilea război mondial*, I-II, ediție Gh. Buzatu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1995; general Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1944*, ed. a IV-a, Iași, Editura Fides, 1998; Ilie Ceaușescu, ed., *România în anii celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Militară, 1989; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995; Florin Constantiniu, Al. Duțu, M. Retegan, *România în război, 1941-1945. Un destin în istorie*, București, Editura Militară, 1995; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX. 1918-1948*, București, Editura Paideia, 1999; Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial (1939-1945)*, București, Editura All, 1999.

²¹⁶ Apud Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, I, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Moldova, 1992, p. 13.

expansiunii moscovite de culoare comunistă, deci cu atât mai periculoasă pentru existența României și a civilizației europene, ci s-a remarcat, înainte de orice, *drept omul de acțiune*.

În 1917-1918, ca șef al Secției Operații din cadrul Marelui Cartier General român, locotenent-colonelul Ion Antonescu s-a detașat ca autor al tuturor acțiunilor hotărâte constând în lichidarea nucleelor comuniste rusești din România (al cărei teritoriu cuprindea numai Moldova dintre Prut și Carpați!)²¹⁷.

În decembrie 1917, tot el a elaborat cunoscutele *Constatări și aprecieri asupra situației actuale a Armatei și Țării Românești*, enumerând opțiunile României în cadrul conflictului general (pace separată cu Centralii; capitulare; dispersarea trupelor române ori retragerea lor peste Prut și chiar peste Nistru; continuarea cu orice preț a rezistenței) în funcție de fatalitatea evenimentelor survenite în Rusia vecină²¹⁸.

Tot el, la 2 ianuarie 1918, la Iași, a elaborat *Studiul referitor la trimiterea de trupe în Basarabia*²¹⁹, pentru a se asigura condițiile revenirii teritoriului dintre Prut și Nistru la patria-mamă, lichidând amenințările „bandelor roșii, care, eventual, ar încerca să restabilească, prin forță, starea de anarhie care domnește actualmente”²²⁰.

Același locotenent-colonel Ion Antonescu, în primăvara-vara anului 1919, a elaborat planul de campanie, ori a controlat direct pe Frontul de Vest desfășurarea operațiunilor trupelor române care, răspunzând agresiunii Ungariei Roșii, au asaltat Budapesta²²¹ pentru a impune recunoașterea drepturilor istorice românești asupra Transilvaniei, proclamate la Alba Iulia la 1 decembrie 1918.

În perioada interbelică, având funcția de atașat militar la Paris, Londra și Bruxelles; ca participant la conferințele militare din anii '20; în calitate de comandant al unor unități și mari unități din teritoriu; ca șef al Marelui Stat Major în 1933-1934; ca ministru de război în 1937-1938 etc., Ion Antonescu s-a preocupat de pregătirea armatei²²² pentru a face cu prioritate față imensului pericol rezultând din vecinătatea Rusiei comuniste.

Și, atunci când s-a produs agresiunea URSS, la 26-27 iunie 1940, Ion Antonescu s-a prezentat personal Regelui Carol II, protestând hotărât contra poziției adoptate de București – retragerea fără luptă a autorităților și trupelor din Basarabia și Bucovina de Nord. Ceea ce el n-a acceptat nicidecum, după cum avea să revină, adeseori, asupra faptelor (precum în scrisoarea

²¹⁷ Vezi în V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu, militar și diplomat (1914-1940)*, Iași, Institutul European, 1994, p. 173 și urm., documentul din 1926 intitulat *Rezumat asupra acțiunii României în Războiul cel Mare*, în care autorul sublinia efectul dezastruos pentru existența României al revoluțiilor rusești din 1917 (*ibidem*, p. 180-181).

²¹⁸ Cf. V. F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu și Războiul de reîntregire a neamului*, Focșani, Editura Vrantop, 1997, p. 161-167.

²¹⁹ *Ibidem*, p. 173-175.

²²⁰ *Ibidem*, p. 173.

²²¹ Gh. Magherescu, *Antonescu, purtătorul decorației de pe pieptul Regelui*, în Gh. Buzatu, ed., *Istorie interzisă. Mărturii și documente cenzurate despre mareșalii României: Alexandru Averescu, Constantin Prezan, Ion Antonescu*, Craiova, Editura Curierul Doljean, 1990, p. 51 și urm.

²²² Vezi L. Watts, *O Casandra a României: Ion Antonescu și lupta pentru reformă. 1918-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, *passim*.

adresată Regelui la 1 iulie 1940)²²³, pentru ca la 1 octombrie 1940 să observe că, dacă Bucureștii se decideau să reziste față de agresorii sovietici, „armata [română] s-ar fi luptat”²²⁴.

Desigur că, abia instalat la conducerea guvernului român și devenit Conducător al Statului, în septembrie 1940, Ion Antonescu a făcut cunoscut fără reținere că nu avea să recunoască cedările teritoriale din iunie și august 1940: Basarabia, Bucovina de Nord și Transilvania de Nord.

Într-un atare context, generalul Ion Antonescu a explicat că *fusese forțat de împrejurări* să orienteze țara spre Berlin²²⁵, unde, de la prima întâlnire cu

Adolf Hitler, la 22-23 noiembrie 1940, a atacat Dictatul de la Viena²²⁶, pentru ca mai apoi, în primele luni ale anului 1941, să aducă în discuție Basarabia și Bucovina de Nord.

²²³ Cf. *Pe marginea prăpastiei*, I, ediția a II-a, București, Editura Scripta, 1992, p. 57-58.

²²⁴ Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 262.

²²⁵ Relativ la această problemă, Ion Antonescu a răspuns adeseori de-a lungul anilor 1941-1946, dar cu strălucire în cursul falsului proces ce i-a fost înscenat lui și colaboratorilor săi în 1946. Reținem, pentru forța adevărului, temeinicia și conciziunea expunerii, acest paragraf din faimosul *Memoriu* prezentat „Tribunalului Poporului” la 15-16 mai 1946: „Sunt acuzat că am sprijinit România pe Germania, despărțind-o de aliații ei firești. «Aliații ei firești», de la acea epocă, se prăbușise[ră], se prăbușise Franța, se prăbușise[ră] Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, se prăbușise[ră] Polonia, Țările Baltice și Finlanda, se prăbușise[ră] Liga Națiunilor și securitatea colectivă. Se prăbușise[ră] și toate granițele noastre, și procesul nu era terminat. Ungurii pretindeau tot Ardealul. Rusia, după cum ne-a[u] declarat-o de mai multe ori d-nii Ribbentrop și Hitler, pretindea Moldova până la Carpați, Delta Dunării și baze strategice în Dobrogea, ceea ce însemna și pierderea acestei provincii. În fața acestei perspective și în lipsă de altceva, Regele Carol, pentru a salva Țara și pe el, a dat, pe plan economic, Germaniei tot ce i s-a pretins; a admis cursul mărcii la 60 și chiar la 80 [de lei]; a repudiat public garanțiile britanice; a propus Germaniei un pact de alianță perpetuă militară și politică; a cerut trimiterea unei Misiuni Militare germane, atât pentru instruirea cadrelor noastre, cât și, mai ales, ca un simbol al garanțiilor date; a acceptat aderarea la Pactul Tripartit; a dat Germaniei monopolul exportului petrolului în schimbul armamentului necesar armatei, intrând astfel total, și fără puțință de ieșire, în orbita germană. Aceasta este situația economică și politică internațională pe care am găsit-o în septembrie 1940. Orice altă politică nu era posibilă. Orice gest de ieșire făcut ar fi dus la protectorat, sigur la pierderea Ardealului de Sud și poate la ocuparea Moldovei, a Deltei și a Dobrogei de către Rusia. Propunerile făcute Rusiei de înțelegere, în noiembrie 1940, au rămas fără răspuns. Raporturile între noi și ruși au fost, între iulie 1940 și iunie 1941, foarte încordate. În arhiva Marelui Stat Major și a Cabinetului Militar se găsește o documentare completă. Stâlpii graniței provizorii, stabilite după acceptarea ultimatumului, erau zilnic deplasați; se schimbau zilnic focuri; după urma lor cădeau morți și răniți; avioanele ruse făceau zilnic incursiuni până în Carpați. D-l [Anatoli I.] Lavrentiev mi-a cerut Condominium la Dunărea Maritimă și dreptul pentru vasele de război ruse de a pătrunde până la Brăila; tot d-sa mi-a cerut să dau din vasele și materialul rulant și locomotive cota corespunzătoare suprafeței teritoriului ocupat [de către ruși, adică Basarabia și nordul Bucovinei], ceea ce nu era prevăzut în condițiile ultimatumului: s-a[u] ocupat cu forța insulele din brațul Chilia – decembrie 1940 – și s-a încercat să se pătrundă cu forța în Canalul Sulina la 2 ianuarie 1941. Toate aceste acte de agresiune erau cunoscute de miniștrii Marii Britanii și Americii. În concluzie, am mers cu Germania fiindcă am găsit țara angajată în această politică și nu putea nimeni atunci, oricine ar fi fost el, să-i dea altă orientare, fără riscul de a prăbuși total Țara. Trebuia, deci, făcută o politică de moment pentru a evita protectoratul cu toate consecințele lui cunoscute” (vezi Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, II, ediție Gh. Buzatu, București, Editura Majadahonda, 1999, doc. nr. 105).

În această privință, în mai-iunie 1941, planurile lui Ion Antonescu s-au conjugat cu acelea ale lui Hitler, care, încă din decembrie 1940, pregătise o campanie-fulger energică împotriva URSS, prevăzută inițial pentru 1 mai 1944, dar amânată, din diverse rațiuni militare, pentru 22 iunie 1941²²⁷.

Orientarea spre Reichul nazist, concepută și pusă în practică de guvernele regimului dictatorial al lui Carol II, dar desăvârșită de regimul legionaro-antonescian în toamna anului 1940, nu a fost cu nimic mai presus imorală, în raport, de exemplu, cu alierea Marii Britanii și a SUA cu URSS în războiul contra statelor Axei Berlin-Roma-Tokio în 1941-1945. Căci, în fapt, și Germania, și URSS erau deopotrivă responsabile de izbucnirea conflagrației mondiale; pe plan extern practicau cel mai cras imperialism, iar ca linie de conduită Moscova, spre deosebire de Berlin, tindea nu numai spre un holocaust de rasă, ci și de clasă!

În concepția lui Ion Antonescu, românii, și nu numai ei, au fost amenințați sute și sute de ani de pericolul slav²²⁸. Imperialismul rus în secolele XVIII-XIX ori, în secolul XX, cel sovietic s-au succedat în chip armonios, exprimând, în esență, aceleași tendințe acaparatoare. Rând pe rând, imperialismele moscovite s-au slujit de biserică (țarismul) ori de ideologie (comunismul).

Pentru stăvilirea și eradicarea pericolului roșu – a fost opinia fermă a Mareșalului Antonescu – în Europa *numai Germania* mai reprezenta un element de bază. Lucru semnificativ, Ion Antonescu nu s-a pronunțat în acest sens *doar la începutul conflictului, în 1941*, când șansele victoriei germane apăreau ca sigure, ci chiar și în ultimele zile ale bătăliei României în Est (august 1944), adică atunci când totul era iremediabil compromis, pentru Europa Est-Centrală profilându-se, amenințător, spectrul comunizării.

Reamintim, în această privință, declarația făcută la 21 august 1944, la Slănic Moldova, de Mareșal generalului Hans Friessner, comandantul Grupului de Armate german „Ucraina de Sud”, ce reunea trupe germane și române destinate apărării României de Nord-Est împotriva Armatei Roșii:

²²⁶ Gh. Buzatu, *Diplomați români în acțiune pentru asigurarea spațiului geopolitic românesc (Un studiu de caz: Dictatul de la Viena)*, în *Național și social în istoria românilor: Profesorului Gheorghe Platon la a 70-a aniversare*, Iași, 1996-1997, p. 438-439.

²²⁷ Reținem, din minuta întrevederii Hitler-Antonescu de la München din 12 iunie 1941, următorul fragment extrem de semnificativ sub aspectul abordat: „La o remarcă a Führerului, că el se întreabă dacă România ar urma chiar începând din primele zile să colaboreze la acțiunea împotriva Rusiei sau dacă o rămânere a României în afara conflictului n-ar determina pe ruși la o anumită reținere față de frontul românesc, Antonescu a răspuns că el însuși dorește să lupte alături [de Germania] din prima zi. Rușii vor bombarda zonele petrolifere și în cazul unei neagresiuni inițiate din partea României, iar România «nu i-ar ierta lui Antonescu niciodată dacă ar lăsa armata română cu arma la picior, în timp ce trupele germane ar fi în marș prin România împotriva rușilor». De aceea, el este de părere că România din prima zi trebuie să participe activ la luptă. La sfârșit s-a mai abordat problema Comandamentului suprem din România. Führerul i-a explicat lui Antonescu că el (Führerul) intenționează să-l lase să apară în fața poporului român drept comandant suprem al acestui spațiu. [...] Antonescu a răspuns vizibil bucuros că el, ca soldat, acceptă cu plăcere această propunere de a fi comandant suprem, nu de dragul faimei, ci că promite să facă totul pentru a îndeplini cu succes misiunile ce îi revin”.

²²⁸ Este interesant de reținut că, în primele luni ale Războiului din Est, Mareșalul și, mai cu seamă, Mihai Antonescu, ministrul de externe al României și vicepreședintele guvernului (1941-1944), au abordat problema și sub aspectul ei „rasial”: al bătăliei angajate împotriva „mării slave” de către germanici, susținuți de „latinii de la Dunăre”!

„... Interesul alianței și al colaborării între poporul român și poporul german nu cuprinde numai această perioadă de timp a războiului actual, ci se întinde în timpurile viitoare, atât în domeniul politic, cât și în cel economic.

Cum și războiul poate să meargă spre sfârșit, Rusia va ieși de aici mai puternică decât a intrat. Aceasta va însemna, așadar, și mai departe pentru Europa un pericol mare și de durată. Poporului european căruia îi revine misiunea să înfrâneze aspirațiile statului covârșitor de puternic ruso-sovietic este poporul german, care are în Estul și Sud-Estul Europei un singur aliat natural: poporul român, care ocupă o regiune întinsă pe circa 40% din linia dreaptă a distanței între Marea de Est și Marea Neagră. Statul german trebuie să fie tare pe Marea de Est și la Sud; Statul român și poporul român trebuie să fie mare și tare la Marea Neagră și la Nord, ca să formeze un bastion contra intervențiilor Rusiei Sovietice...”²²⁹.

În fața Tribunalului denumit pompos „al poporului”, la „procesul” – „al mării trădări naționale”, Mareșalul Ion Antonescu și echipa sa au fost judecați – potrivit Actului de acuzare nr. 1 din 29 aprilie 1946 – pentru *dezastrul țării și crime de război*.

S-a apreciat că Mareșalul și ceilalți 23 de inculpați, dintre care șapte absenți, „au trădat interesele poporului român, punând țara în slujba dușmanului fascist și hitlerist”. Acuzatorii au pretins, în chip cu totul fals, că pentru dreaptă judecată „am deschis arhive, am cercetat documentele, am examinat date, am întrebat experți acolo unde am avut îndoială. Nu am făcut nici o afirmație care să nu fie sprijinită pe documente sau pe fapte cunoscute și nu am tras nici o concluzie, înainte de a pleca de la date verificate... Am urmărit... cu sârguință ca ceea ce dezvăluim să corespundă riguros realității”²³⁰.

Judecătorii, care vorbeau în numele comuniștilor și falșilor democrați de la București, ori exprimau punctul de vedere al puterilor ocupante și învingătoare în al doilea război mondial (URSS, SUA și Marea Britanie), s-au „îmbătat cu apă rece” și s-au străduit să asigure opinia publică internă și internațională în privința intențiilor lor formidabile de obiectivitate, fiind convinși că, nici mai mult, nici mai puțin, jucau rolul celor dintâi istorici ai faptelor în derulare. „... Am fost călăuziți – glăsuia Actul de acuzare – de o supremă dorință, și anume: atunci când, mai târziu, în timpul de răgaz și liniște, se va scrie istoria dureroasă a regimului Antonescu, această istorie să fie o adâncire și o completare a cercetărilor noastre și nicidecum o dezmințire”²³¹.

Ei bine, nu a trecut nici un deceniu – nu mai vorbim de răstimpul de peste o jumătate de veac ce ne desparte acum de acel moment tragic! – și verdictul „Tribunalului” din 1946 a apărut în adevărata lui lumină: strâmb și nedrept, întemeiat pe documente alese „pe sprânceană” ori falsificate, totalmente insuficiente pentru a susține tot ceea ce acuzarea se străduise să ateste: dezastrul României și crimele de război.

Generalul magistrat Ioan Dan, cel dintâi care a avut posibilitatea și curajul de a investiga întreg „dosarul” procesului fantomatic din 1946, a concluzionat fără nici un fel de dubii:

„Judecata [din 1946] a fost pătimășă și sentința [condamnarea la moarte a Mareșalului Antonescu și a unora dintre colaboratori] era dată înainte de așa-zisa judecată...”²³².

²²⁹ Vezi Mareșal Ion Antonescu, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, II, documentul nr. 84.

²³⁰ Vezi M. D. Ciucă, ed., *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, 1, București, 1995, p. 62-63.

²³¹ *Ibidem*, p. 63.

²³² Vezi I. Dan, „Procesul” Mareșalului Ion Antonescu, București, 1993, p. 279.

S-a adeverit, astfel – observa înaltul magistrat – prezicerea Mareșalului Antonescu din scrisoarea adresată soției sale la 17 mai 1946, referitoare la modul în care „poporul român de jos” fusese constrâns să asiste neputincios la „opera” infamă a „Tribunalului” din București²³³:

„Judecata lui pătimașă de azi nu ne înjosește și nici nu ne atinge. Judecata lui de mâine va fi singura dreaptă și ne va înălța”.

Atât *Actul de acuzare*, cât și sentințele dictate și, mai ales, dezbaterile din cadrul „Tribunalului Poporului” (6-17 mai 1946) au insistat, cum era și firesc, având în vedere momentul desfășurării „procesului”, asupra *pregătirii, declanșării și purtării Războiului din Răsărit*.

Așa după cum au atestat fără putință de tăgadă cercetările de specialitate din ultimele decenii, România lui Ion Antonescu a fost obligată, în toamna anului 1940, să se alieze cu *Axa Berlin-Roma-Tokio*, alături de care va participa, cu începere de la 22 iunie 1941, la *războiul împotriva URSS*.

*Războiul din Est*²³⁴ a fost, de la un capăt la altul (22 iunie 1941 – 23 august 1944), unul drept, pentru zdrobirea comunismului și eliberarea provinciilor istorice ale Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța, ocupate de către URSS în vara anului 1940.

În faimosul, de-acum, *Ordin de zi către Armată* din 22 iunie 1941, generalul Ion Antonescu a dispus:

„Ostași,

Vă ordon: Treceți Prutul!

Zdrobiți vrăjmașul din răsărit și miazănoapte!

Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotropiți!

Reîmpliniți în trupul Țării glia străbună a Basarabilor și codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre!”.

Războiul din Răsărit, așa după cum prea bine se știe, a fost proclamat de la început drept Sfânt²³⁵. El era purtat nu numai pentru reintrarea în drepturile istorice românești la Est ori pentru zdrobirea comunismului, ci, deopotrivă, pentru apărarea și salvarea credinței.

Subliniem că acesta era nu numai rostul oficial al campaniei, ci astfel a fost perceput de către toți cei care s-au bătut în Răsărit. „Să ne rugăm bunului Dumnezeu să ne ajute să făurim o Românie Mare și Sfântă” – opina un profesor din București într-o epistolă destinată fiului său pe front²³⁶.

²³³ Cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 274.

²³⁴ La declanșarea războiului și imediat după aceea a apărut o literatură foarte bogată privind URSS, agresiunea trupelor roșii în iunie-iulie 1940 împotriva României, crimele bolșevice în Basarabia și nordul Bucovinei etc. Menționăm în această privință: I. Vișoianu, Gh. Nicola, *URSS, 1917-1941. O pată de întunec în istoria civilizației*, București, Socec et Co., 1941; Maior D. Stancov, *Acțiunea subversivă sovietică. I. Propaganda, alarmismul, defetismul. Constatări și învățăminte*, București, 1941; Colonel V. Nădejde, *Primejdia moscovită și misiunea poporului român*, Bacău, Tip. Lumina, 1941; D. Pădure, *Basarabia și Bucovina de Sus sub noua stăpânire. Noemvrie 1940*, f.l., f.a.

²³⁵ Vezi M. Antonescu, *Războiul Sfânt. Cuvânt către Români rostit la Radio în ziua de 22 iunie 1941*, București, 1941, 19 p.

²³⁶ Vezi Al. Lascarov-Moldovanu, *Scrisori din război. Din anul vitejiei românești – 1941*, București, 1942, p. 101. Vezi și G. Macrin, *Războiul dreptății*, București, Editura Dacia Traiană, 1943, *passim*; D. Pădure, *Sub călcâiul comunist. Pagini de crud adevăr*, [București, 1941], *passim*. Acest din urmă autor, care-și datează ultimele rânduri 15 iunie 1941, îndemna la „întregirea țării” (p. 24).

În contradicție flagrantă cu faptele, actele și dezbaterile „procesului” din 1946 s-au străduit să acrediteze cele mai năstrușnice puncte de vedere privind caracterul „nedrept” și „premeditat” al operațiunii militare din 22 iunie 1941, denumită exclusiv „act criminal”, astfel după cum s-ar fi desfășurat și acțiunile pentru eliberarea teritoriului național (Basarabia și nordul Bucovinei) ori acelea din interiorul URSS, până în regiunile Stalingradului și Caucazului, adică tot... criminale.

Din *Actul de acuzare* reținem aceste constatări: că regimul antonescian și-ar fi propus în 1940 să subjuge România lui Adolf Hitler, țara având a servi „drept bază militară și economică, bine organizată, pentru realizarea planurilor de agresiune [ale Germaniei] în Balcani și contra URSS”²³⁷; în același scop, trupele germane ar fi fost invitate să „ocupe” România²³⁸; aderarea Bucureștilor la Pactul Tripartit în 23 noiembrie 1940 a echivalat cu recunoașterea „spațiului vital” și a „ordinei noi” naziste în Europa, cu susținerea „politicii imperialiste a hitlerismului și a fascismului”²³⁹; „echipa scelerată” a lui Ion Antonescu, sprijinită de liderii reacționari ai PNȚ și PNL (?!), a „deschis frontierele țării” trupelor germane pentru a înfăptui agresarea URSS²⁴⁰ ș.a.m.d.

Războiul din Răsărit – desprindem, în continuare, din Actul de acuzare – ar fi reprezentat, chipurile, culmea trădării și a crimelor înfăptuite de regimul antonescian. Războiul a fost „nebunesc”, cu urmări incalculabile, dezastruoase²⁴¹.

Declanșarea operațiunii eliberatoare de la 22 iunie 1941 a fost blamată și sancționată de „Tribunal”, atât acțiunea în sine, cât și modul în care s-a purtat ea, ceea ce îngăduia să se presupună, fără dificultate – chiar de la deschiderea „procesului”, la 6 mai 1946 –, pedeapsa ce-i aștepta pe unii dintre reprezentanții regimului Antonescu aflați în boxa acuzaților, în frunte cu însuși Mareșalul²⁴²:

„Crima de agresiune contra URSS nu constă numai în realizarea planului banditesc imperialist de jaf și cotropire. Ea se angrenează prin modul cum războiul a fost premeditat și condus. Așadar, crima clicilor fasciste-reacționare, în frunte cu Ion Antonescu, îmbracă un dublu aspect: jefuirea, cotropirea și exterminarea populației din teritoriile ocupate și trimiterea cu cruzime la moarte într-un război de jaf a sute de mii de tineri români”²⁴³.

De unde, acest verdict: „Dacă intrarea în război este o crimă, continuarea lui este [a fost] o agravanță și mai mare”²⁴⁴.

Așa cum era de așteptat, Mareșalul Ion Antonescu a fost chestionat în privința Războiului din Răsărit în cursul interogatoriului la care a fost supus, chiar în prima zi a „procesului”. În zadar președintele „Tribunalului”, Alexandru Voitinovici și unii dintre „acuzatorii publici” (Vasile Stoican sau Dumitru Săracu – nume predestinat!) s-au străduit să-i creeze probleme acuzatului.

Ion Antonescu a replicat, consecvent, cu claritate și demnitate. Precizările Mareșalului la „capcanele” ce i-au fost întinse de acuzare (precum întrebarea lui Vasile Stoican: „Dacă nu avea intenția de a ocupa teritoriile URSS-ului, ce a căutat cu trupele române până la Stalingrad?”), cu

²³⁷ Apud M. D. Ciucă, *op. cit.*, 1, p. 66.

²³⁸ *Ibidem*, p. 68-71.

²³⁹ *Ibidem*, p. 73.

²⁴⁰ *Ibidem*, p. 75.

²⁴¹ *Ibidem*, p. 76.

²⁴² *Ibidem*.

²⁴³ *Ibidem*.

²⁴⁴ *Ibidem*, p. 77.

adevărat s-au adresat Istoriei, iar nu Curții improvizate, manevrată din interiorul și din exteriorul țării și debusolată sub imperiul patimei ce o copleșea.

Unele dintre răspunsurile Mareșalului Antonescu trebuie avute, necondiționat, în atenție de către istoricii de azi și de mâine:

1. În privința caracterului „premeditat” al ofensivei de la 22 iunie 1941, imputat de „Tribunal”, Ion Antonescu a observat:

„Este un principiu militar... [...] Statele Majore de pretutindeni, pentru orice acțiune de război, au în vedere ipoteze cu zeci de ani înainte și prospecționează tot timpul” (subl. ns.)²⁴⁵.

2. Respingând o dată mai mult planificarea „crimei” de „agresiune” contra URSS, atunci când lucrurile s-au petrecut exact invers, și referindu-se la momentul începerii ostilităților, Ion Antonescu a asigurat „Tribunalul” că:

²⁴⁵ Cel mai strălucit răspuns în privința „premeditării” agresiunii împotriva URSS Ion Antonescu l-a formulat în menționatul *Memoriu* înaintat „Tribunalului Poporului” la 15-16 mai 1946 (cf. textul în *Un A.B.C. al anticomunismului românesc*, II, documentul nr. 105): „... Am fost acuzat că am premeditat războiul contra URSS S-a sprijinit această afirmație cu planurile găsite la Marele Stat Major și cu crâmpoie de discuții extrase din conversațiile pe care generalul [Alexandru] Ioanițiu le avea cu generalul [Erik] Hansen, șeful Misiunii Militare. Am explicat în ședință publică că planurile se încadrau în lucrările cu caracter tehnic al ipotezelor de război, defensiv sau ofensiv, pe care orice armată din lume le întocmește anual, pentru apărarea granițelor țării în eventualitatea războiului. Ar fi o crimă de trădare dacă nu s-ar face. Franța a fost zdrobită în 1870 pentru că nu a avut pregătite aceste planuri. Discuțiile cu Hansen erau o consecință a cadrului politic internațional în care eram situați. Primisem garanțiile Germaniei. Germania trebuia să lupte, conform acestor garanții, alături de noi în caz de violarea granițelor. Aveam astfel de planuri militare și în cadrul Micii Înțelegeri, a[l] Înțelegerii Balcanice și cu Polonia. Pentru ca să ajungi la planuri, trebuie să ai discuții. Dar germanii afirmau totdeauna că au înțelegere cu Rusia și, la graba și dorința ofițerilor noștri de a spăla onoarea armatei și a înlătura nedreptatea din 1940, ei răspundeau că: «nu vor ataca Rusia și planurile trebuiau să fie numai de apărare». Eu însumi, după întoarcerea de la Berlin și în alte ocazii, până în aprilie 1941, am declarat textual în Consiliile de Miniștri, când se analiza politica externă: «Problema granițelor de Est este cea mai complicată. Nu o putem soluționa noi. Se va rezolva la pacea generală, pe plan european și în cadrul politicii mondiale». Pentru problema Ardealului, am raportat în Consiliul de Miniștri ceea ce îi spusese lui Hitler: «O vom soluționa singuri când va veni momentul potrivit», făcând afirmațiunea că, «dacă 16 000 000 de Români nu vor fi în stare să scoată din robia ungurească cele 1 300 000 Români, să piară cei 16 000 000». Iată poziția luată de mine față de soluționarea problemelor pe care le puneau României «Arbitrajul» de la Viena și ultimatumul rus. Nici o premeditare. Am fost acuzat că am făcut un război de agresiune în 1941 și, deci, România trebuia să sufere consecințele agresorului și eu am fost pus în categoria criminalilor. Am arătat mai sus care erau raporturile cu Rusia în 1940 și 1941. Adaug că, pe când Rusia a ținut în lungul noii linii circa 35 divizii, eu demobilizasem toată armata și nu lăsasem în Moldova decât 4 divizii de infanterie, cu efective sporite, 3 divizii cavalerie și 2 [de] vânători de munte nemobilizate (valoare 1,5 divizii). Am fost pus la curent cu hotărârea de a se ataca Rusia numai în mai 1941 și de data atacului la 10 iunie 1941. Dovada că nu am avut intenția să particip la operațiuni, decât până la limita revendicărilor și drepturilor noastre, o face faptul că nu am mobilizat decât o treime din forțe și nu am exercitat comanda decât până la Nistru. Nu pot fi socotit agresor, fiindcă România era în stare de război cu Rusia din 1940 iunie, când Rusia a fost agresorul. Acceptarea ultimatumului nu a fost decât o retragere strategică și politică la care recurge orice țară, orice om, când este surprins fără sprijin și nu este în măsură de a se apăra. Din iulie 1940 până în aprilie 1941, actele izolate de agresiune parțiale ruse au continuat. Am arătat aceasta mai sus. Deci, în iunie 1941 am atacat în cadrul unui război început în 1940 și, cum orice atac este un act de agresiune, nu pot fi considerat agresor decât numai în acest sens, și, deci, nu pot fi încadrat în Pactul [Briand-]Kellogg”.

„Războiul s-a declanșat prin surprindere pentru noi. Nu eram pregătiți pentru el...”²⁴⁶.

3. Relativ la scopul fundamental al Războiului din Răsărit, contestat cu vehemență și în mod repetat de către „Tribunal”, și anume că eliberarea teritoriilor străvechi românești ar fi fost în discuție, Ion Antonescu a declarat cu fermitate, indiferent de verdictul ce-l aștepta, că acțiunea peste Prut, alături de Germania și aliații ei, o angajase numai „pentru recuperarea provinciilor din Est, care ne fuseseră luate cu un an înainte”²⁴⁷.

4. Chestionat de președinte dacă, la declanșarea războiului, ar fi fost confruntat cu vreo opoziție, Mareșalul a precizat: „Nici una”.

Președintele „Tribunalului” insistând și asigurând că dispunea de proteste scrise referitoare la problemă, Ion Antonescu a revenit, făcând trimitere, mai mult ca sigur, la documentele ce puteau fi atribuite extremei stângi, în frunte cu PCR, aflată în slujba Moscovei:

„Nu-mi amintesc [de protestele scrise]. Și depinde cine le face. Trebuie să le facă persoane responsabile și persoane care se cade să vorbească în numele poporului român, acelea care aveau adeziunea maselor. Dacă sunt aceste persoane și le-am văzut și nu le-am luat în considerare, sigur că răspund. Dar nu există proteste și indicațiuni de la persoane care erau obligate să vorbească în numele neamului românesc”²⁴⁸.

5. Stăruind, în sfârșit, asupra întrebării: „Ce-a căutat la Stalingrad?”, al cărei răspuns a preocupat atât de mult „Tribunalul” din 1946 și, ulterior, pe toți istoricii, Mareșalul Ion Antonescu a oferit aceste precizări:

„... Când o țară se angajează într-un război, armata acestei țări trebuie să meargă până în fundul pământului pentru ca să distrugă forțele inamice, să câștige războiul. Este un principiu capital de conducere strategică a operațiunilor militare, care s-a aplicat de la romani și până astăzi. Căutați în istoria secolelor și veți vedea că nimenea nu s-a oprit la frontieră”²⁴⁹, ci a mers acolo unde a putut să distrugă armatele. Când Hanibal a fost bătut în Italia, Scipione s-a dus după el în Africa, Spania, în Africa l-a distrus la Zama și a distrus Cartagina. Napoleon a fost până la Moscova. Alexandru I al Rusiei a fost până la Paris, pe urmă. Rușii au fost de atâtea ori până la... [Aici, președintele „Tribunalului” îl întrerupe pe cel interogat, solicitând să i se aducă drept probe... „rațiuni militare”, drept care Mareșalul continuă:] Da. Rațiune militară și numai rațiune militară. Și nu se poate opri. Și răspunsul cel mai bun care vi-l dau este că, atunci când s-a intrat în a doua fază a războiului [României], pentru cucerirea Transilvaniei de Nord, Ardealului de Nord, armatele române nu s-au oprit la frontieră, au mers până în inima Europei, până la Viena, mi se pare, și până la Budapesta”²⁵⁰.

Toate argumentele expuse de Ion Antonescu și documentele aflate la dispoziție nu au fost suficiente pentru ca „Tribunalul” să ajungă la o concluzie fermă și reflectând realitatea. Dimpotrivă.

În Hotărârea nr. 17, din 17 mai 1946, „Tribunalul Poporului” din București, în capitolul special rezervat ex-Mareșalului României, a reținut:

„... Astfel, data de 22 iunie 1941, când Hitler a declarat război împotriva URSS, găsește România cu totul aservită politicii germane și aceasta prin fapta acuzatului Ion Antonescu și a

²⁴⁶ M. D. Ciucă, *op. cit.*, 1, p. 199.

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 197.

²⁴⁸ *Ibidem*, p. 199.

²⁴⁹ În 1943, generalul Constantin Pantazi, ministru de Război, a făcut o declarație, reținută de către autoritățile militare ale SUA, în sensul că securitatea națională a României nu se apăra la frontiere (cf. L. Watts, *O Casandă a României: Ion Antonescu și lupta pentru reformă. 1918-1941*, p. 14).

²⁵⁰ M. D. Ciucă, *op. cit.*, 1, p. 205.

celor care l-au secondat în politica sa, comițând cea mai mare crimă petrecută în istoria poporului român, alăturându-se Germaniei hitleriste, la agresiunea contra popoarelor din Rusia Sovietică, care doreau o colaborare pașnică cu poporul român. Această crimă a avut urmări dezastruoase și prin aceea că nemții au folosit armata noastră, în cursul luptelor, în situațiunile cele mai primejdioase și deasupra puterilor omenești; că, în același timp, acuzatul Ion Antonescu, în două scrisori consecutive, îl asigură pe Hitler că va merge până la capăt cu acțiunea ce a pornit în Răsărit, adăugând că nu pune nici o condițiune și nu discută cu nimic această cooperare militară pe un nou teritoriu... (subl. ns.)”²⁵¹.

În consecință, „Tribunalul”, constatând delictul de „crimă de dezastrul țării, prin săvârșirea crimei de război”, l-a condamnat pe Ion Antonescu la zece ani degradare civică, la detențiune grea pe viață și, prin șase capete de acuzare cuprinse în tot atâtea alineate, la pedeapsa cu moartea. Potrivit Codului Penal în vigoare în 1946, condamnatul trebuia să execute numai una dintre pedepse, și anume pe cea mai grea, adică pedeapsa cu moartea²⁵².

Cercetările istoricilor, descoperirea unor noi documente în arhive, intervenția factorului timp în analiza și aprecierea evenimentelor din 1939-1945, precum și, cel mai recent, războiul din Iugoslavia, îndeamnă astăzi pe specialiști, și nu numai, la regândirea și rediscutarea „cazului” Mareșalului Ion Antonescu.

Acest nou „proces” fiind în curs, ne îngăduim să subliniem, în baza documentelor și în perspectiva distanței în timp ce ne separă de evenimentele studiate, temeinicia profețiilor Mareșalului, cuprinse în Testamentul politic expus la ultima ședință a „Tribunalului” din mai 1946:

„Scump popor român,

[...] Am luptat în două războaie²⁵³ pentru gloria ta! [...]

Las Țării tot ce a fost mai bun în guvernarea mea. Tot ce a fost rău iau asupra mea, în afară de crimă!

Acest război, care s-a sfârșit cu înfrângerea Germaniei hitleriste, nu va pune capăt conflictului mondial deschis în 1914.

Prevăd un al treilea război mondial, care va pune omenirea pe adevăratele ei temelii sociale. Ca atare, dv. și urmașii dv. veți face mâine ceea ce eu am încercat să fac astăzi, dar am fost înfrânt! Dacă aș fi fost învingător, aș fi avut statui în fiecare oraș al României.

Cer să fiu condamnat la moarte și refuz dinainte orice grațiere.

[...] Am terminat!... ”²⁵⁴.

²⁵¹ *Ibidem*, II, p. 220.

²⁵² *Ibidem*, p. 278-279.

²⁵³ Referință la campaniile României din primul și al doilea război mondial, respectiv: 1916-1918 și 1941-1944. De remarcat că, în *Memoriul* înaintat „Tribunalului Poporului”, Mareșalul Antonescu vorbea de *patru războaie* în care luptase pentru România, ceea ce nu era exagerat; adică, alături de cele deja menționate, el aducea în atenție și campania din 1913 din Bulgaria (al doilea război balcanic) și campania din 1919 din Ungaria.

²⁵⁴ Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, p. 336.

CAPITOLUL V

MAREȘALUL ANTONESCU – REGELE CAROL II

Despre geneza și unitatea românilor, sub raport istoriografic orice varii și perverse teorii au fost vehiculate și dezbătute, deși în nici o istorie globală și totală nu și-au aflat temeiuri opiniile care au pus în discuție *permanențele* trecutului național, iar, între acestea, rolul și locul personalităților de excepție în triumful acțiunii pentru **Marea Unire din 1918** s-au impus pregnant.

După expresia fericită a lui N. Iorga, **1918**, an evident crucial al întregii noastre evoluții și deveniri istorice, a ajuns să reprezinte o dată la care revenim cu obligativitate. Atunci, probabil, datorită conjuncției speciale a planetelor, a rezultat una din *clipele astrale* ale existenței noastre – 1 Decembrie, în raport, desigur, cu celelalte date memorabile, precum 24 Ianuarie, 9 Mai, 22 Iunie ...

Și, desigur, în context, nicidecum și nicidecum n-a fost ori nu poate fi ignorat, în cadrul unor studii aprofundate și obiective, rostul lui Ion Antonescu, cel puțin pentru această întreită motivație: contribuția sa pe planul faptelor la apropierea și triumful României Mari în 1918; aportul său nemijlocit la consolidarea și consacrarea pe plan intern și extern după 1918 a statului național unitar, iar, la sfârșit, dar nu în cele din urmă, intervenția sa decisivă pentru pregătirea, declanșarea și conducerea războiului din 1941-1944, purtat exclusiv pentru România Mare și distrugerea comunismului moscovit de tip asiatic. Să reținem că în consecință, defel întâmplător, Mareșalul Antonescu a fost recunoscut drept **ultimul Domn al tuturor românilor**¹.

Acestea fiind precizate, se impune să menționăm că, procedând la editarea în premieră a textului integral al *Jurnalului* activității lui Ion Antonescu în calitate-i de Prim Ministru și de Conducător al Statului Român (1940-1944)², am descoperit și valorificat numeroase documente din epoca celui de-al doilea război mondial în general, reușind să reconsiderăm multe dintre elementele definite „clasate” din biografia ex-Mareșalului, inclusiv semnificația unor episoade considerate prea-adeșori minore, ca să nu ne referim la altele – ignorate ori chiar grosolan denaturate. Din această perspectivă, vom sublinia, fără a mai fi absolut necesar să intrăm în detalii, că toate raportările la Ion Antonescu și anul 1918 se relevă ca fiind *necesare și firești*, dacă – așa cum s-a precizat – nu pierdem din vedere mai ales:

1. Participarea lui Ion Antonescu (ca șef al Secției Operații a MCG după 1916) la adoptarea și aplicarea marilor decizii militar-politice, iar, apoi, nu mai puțin, impunerea ca exeget – apreciat de N. Iorga sau de D. Onciul – al trecutului național prin prisma luptei românilor pentru Marea Unire din 1918, preocupările sale în acest sens fiind încununate de micro-sinteza *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor* (București, 1919), pe care, în condiții oarecum analoge, el s-a pregătit s-o reediteze în 1941, renunțând definitiv în 1944³.

¹ Vezi *infra* în acest volum.

² Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Pace și război (1940-1944): Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu, I, 1940-1941*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008. Volumele II și III – sub tipar.

³ Cf. Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, *Nicolae Iorga și Ion Antonescu: Istoria războaielor României din 1914-1919 și 1941-1944*, în vol. *Nicolae Iorga (1871-1940). Studii și documente*, III, coordonatori C. Bușe și C. Găucan, București, Editura Universității, 2007, p. 73 și urm.

2. Legătura intrinsecă indiscutabilă între faptele din 1916-1919 și cele din 1940-1944, în cursul cărora i-a revenit lui Ion Antonescu un rol determinant pe scena politică, în urma prăbușirii României Mari în 1940, el asumându-și, în calitatea-i de șef al guvernului și de Conducător al Statului Român, organizarea, conducerea și, deopotrivă, riscul purtării *Războiului Sfânt* împotriva URSS, de partea Germaniei și a aliaților acesteia, în scopul exclusiv al reîntregirii hotarelor și al distrugerii comunismului. Să reținem în context că, la foarte scurt timp după preluarea puterii, generalul Antonescu, tocmai revenit la București în 25 noiembrie 1940 după prima lui întrevedere cu A. Hitler, a declarat categoric presei, anticipând oarecum sensul deciziei istorice ce se profila deja: „*România va merge la biruință. România va avea drepturile ei*”⁴.

Pentru ca, la 22 iunie 1941, pornind Războiul din Est, Antonescu să stabilească – în celebra *Proclamație către Țară* sau în inspiratul *Ordin de zi către Armata Română* – obiectivul fundamental și permanent al campaniei: redobândirea „*drepturilor României de totdeauna, ale României pentru care luptasem altădată [1916-1919]*”, „*dezrobirea fraților noștri, a Basarabiei și Bucovinei*”, distrugerea „*celui mai mare dușman al lumii: bolșevismul*”⁵. Acestui obiectiv, Armata Română avea să-i răspundă ani de-a rândul prin fapte de arme nepieritoare și prin sacrificii imense, peste toate bulversările intervenite în desfășurarea conflagrației planetare din 1939-1945⁶.

În 1940, dovedind o profundă cunoaștere a realităților românești, pătrunzând perfect semnificația evenimentelor petrecute ca rezultat al presiunii unor factori interni sau al intervenției imperialismelor mari și mici, vecine ori nu ale României, și, în plus, intuindu-le consecințele, Ion Antonescu s-a pronunțat hotărât din prima clipă împotriva admitterii de către

⁴ *Ibidem*, p. 77.

⁵ Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, II, București, Editura Majadahonda, 1999, p. 25-27, 28-29 (doc. nr. 1, 3).

⁶ Academia Română, *Istoria Românilor*, IX, 1940-1947, coordonator acad. Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XLIV-XLV.

guvernul Gh. Tătărescu a notelor ultimative V. M. Molotov. Acestea, după cum este bine stabilit de-acum, au avut rolul la 26-27 iunie 1940 de detonator al unei reacții în lanț ce s-a consumat fulgerător și a condus la prăbușirea hotarelor istorice – în prima ordine Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, apoi Ardealul de Nord și, la sfârșit, deși cine-l putea intui pe atunci, Cadrilaterul și ostroavele din Delta Dunării. Cu mijloacele ce-i mai stăteau la dispoziție și în funcție de poziția ocupată pe eșichierul politico-militar (fost sub-șef al MStM și titular al Ministerului Apărării Naționale, general de divizie cu demisia aprobată la 6 iunie 1940 din cadrele active ale Armatei și repartizat ca ofițer de rezervă la dispoziția MStM-ului)⁷, Antonescu a obținut să fie primit în audiență de Regele Carol al II-lea⁸. În continuare, acesta avea să rețină în *Jurnalul* său pentru ziua de luni, 1 iulie 1940: „... După-masă, la ora 5, generalul Antonescu, care a cerut cu insistență să mă vază. După declarații de devotament și asigurarea că nu are nici o legătură cu legionarii, îmi spune că țara este pe pragul dezastrului, că Armata este complet demoralizată și dezorganizată și că trebuie rapid făcut ceva spre a pune lucrurile în mână. Cam în alte cuvinte, dorește să se facă un guvern cu el și cu bătrânii”⁹.

Din documentele cunoscute și potrivit mărturiilor proprii ale lui Antonescu, relatarea suveranului este veridică, cel puțin în privința momentului și mobilului audienței, după cum și a reproșurilor exprimate de General; mai puțin reală ar fi fost pretenția oaspetelui de a i se încredința conducerea noului guvern, „cu el [cu Antonescu] și cu bătrânii”, în locul celui în exercițiu al lui Gh. Tătărescu¹⁰. De asemenea, Suveranul nu scrie nimic că, la despărțire, Generalul i-a încredințat un memoriu (datat 29 iunie 1940), în fond un vehement protest contra cedării fără luptă a provinciilor noastre istorice din nord-est, dar și o avertizare extrem de lucidă, cu elemente de respingere a dictaturii carliste, față de posibilele repercusiuni ale abandonului în folosul Kremlinului¹¹, clar formulate: „... Consiliul de Coroană v-a hotărât să cedați. Deciziunea a dezlănțuit haosul. Consecința lui – anarhia și anarhizarea sunt numai la începutul lor [...]. Acum trebuie să ne întrebăm. Ce facem? [...]. Abandonăm totul și ne răfuim între noi ori încercăm chiar și imposibilul? Aceasta trebuie să facem; opera va fi grea, dar nu imposibilă: Trebuie să o încercăm. Încercarea însă nu o pot face tot acei care sunt vinovați de a fi pregătit și dezlănțuit catastrofa. Ei ar spori-o. Trebuie schimbate imediat și sistemul, și oamenii ...”¹². Așadar, Regele primise – după cum a specificat în final semnatarul – „ultimul meu [al lui I. Antonescu] strigăt de alarmă”¹³, dar atacul lui Antonescu la adresa regimului carlist și a oamenilor săi nu echivala, în acel stadiu al situației, așa cum bănuia Regele în paginile *Jurnalului*, cu autopropunerea petentului de-a i se încredința frânele puterii la București ... Cert lucru este că, cu sau fără știința lui Antonescu, protestul prezentat Regelui avea să fie multiplicat

⁷ Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Editura Ploiești – Mileniul III, 2005, p. 354.

⁸ Pentru detalii, vezi Larry L. Watts, *O Cassandra a României: Ion Antonescu și lupta pentru reformă. 1918-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993, p. 253-261.

⁹ Regele Carol al II-lea, *Însemnări zilnice. 1937-1951*, vol. III, 1939-1940, ediție N. Rauș, București, Editura Scripta, 1998, p. 229.

¹⁰ *Ibidem*. De reținut că, pe marginea întrevederii, Antonescu în persoană a redactat în zilele următoare două file de *Considerații* (Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității, București, fond 40 010, „Tribunalul Poporului”, 1946, vol. 48, f. 6-7) (În continuare, se va cita: Arhiva CNSAS, vol.).

¹¹ Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, Iași, Editura Moldova, 1992, p. 62-64 (doc. nr. 19).

¹² *Ibidem*, p. 63-64.

¹³ *Ibidem*, p. 64.

și difuzat, sub titlul *Majestate!*, în mai toate județele țării, motiv pentru care autoritățile au fost imediat alertate, cu ordinul precis de-a bloca răspândirea documentului și de-a face investigații pentru „dovedirea autorilor și prinderea colportorilor”¹⁴. Și, surprinzător, organele Poliției aveau să afle mai mult, anume că, pentru seara de 6 iulie 1940, la locuința lui Antonescu din București, urma să se întrunească un așa-zis „Comitet de 10”, în scopul executării, în termen de cel mult 48 de ore, a unei „lovituri de forță împotriva M. S. Regelui”. A rămas în chip ciudat neobservat faptul că Antonescu nici nu se afla măcar în București, ci la Predeal, dar în schimb se știa precis cum că Generalul urma să beneficieze de susținerile Berlinului și Romei¹⁵. Reacția Regelui a fost – cum altfel? – pe măsură: deși acaparat de problemele cedării provinciilor istorice pierdute și ale retragerii, ale tranziției de la cabinetul Gh. Tătărescu la acela al lui I. Gigurtu, el nu s-a sfiit să decidă ca, în dimineața de 9 iulie 1940, Antonescu să fie ridicat „din Înalt Ordin” de la reședința sa din Predeal și trimis, pe traseul Sinaia – Târgoviște – Găești – R. Vâlcea, la Mănăstirea Bistrița¹⁶. De acolo, în ziua următoare, el a și-a înștiințat soția, Maria Antonescu, asupra celor petrecute¹⁷, cu recomandarea fermă de-a rămâne „calmă” și „demnă”, convinsă de „nevinovăția mea”¹⁸. În vreme ce, *Jurnalului* său, Regele i-a încredințat reacțiile noului premier I. Gigurtu, care în două rânduri, la 9 și 10 iulie 1940, s-a declarat fie „nenorocit”, fie „supărat” de internarea lui Antonescu, mai cu seamă pentru motivul că putea avea un „efect prost” la Berlin¹⁹.

Așa cum am subliniat deja, investigațiile noastre în arhiva completă a „procesului” din mai 1946 ori în fondurile Cabinetului Militar sau al Ministerului de Interne (Cabinetul Ministrului) ne-au condus la depistarea unor documente relevante datând din perioada 9 iulie – 27 august 1940, când Antonescu s-a aflat la Mănăstirea Bistrița, în regim de „domiciliu obligatoriu”. Am identificat și comunicat, ca aparținând perioadei respective²⁰, *Considerațiile*²¹ și *Istoricul arestării mele*²², ambele menționate, dar și *Reflecții din închisoare asupra „Capitalului”* lui Karl Marx²³, *Spicuri din Arnota*²⁴, gânduri disparate *Pentru „Memorii”*²⁵, iar, în chip cu totul special, *Reflecții din închisoare: De ce am ajuns la Bistrița*²⁶, definitivare, după cum desprindem chiar din original, în ultimele zile de „domiciliu obligatoriu” prin părțile Vâlcei.

Aceste *Reflecții din închisoare*, publicate cu adnotări în anexă, reprezintă mai mult ca sigur textul fundamental pe care-l aducem în dezbatere în comunicarea noastră. Departe de problemele „lumii dezlănțuite”, dar nu sustras pe deplin acestora nici „între zidurile” Bistriței, cum singur s-a exprimat, Ion Antonescu a aflat răgazul și pretextul de-a stăru – „pentru

¹⁴ Vezi Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 407-409.

¹⁵ *Ibidem*, p. 391-392.

¹⁶ Ion Antonescu, *Istoricul arestării mele*, în Arhiva CNSAS, vol. 48, f. 64-66.

¹⁷ *Ibidem*, f. 6.

¹⁸ *Ibidem*. Vezi și Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Însemnările din detenție ale Generalului I. Antonescu*, în „Cotidianul”, București, 20 mai 1998.

¹⁹ Regele Carol al II-lea, *Însemnări zilnice*, III, p. 241-242.

²⁰ Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Pace și război (1940-1944). Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu*, I, 1940-1941, p. 12-13.

²¹ Arhiva CNSAS, vol. 46, f. 6-7.

²² *Ibidem*, f. 27-28.

²³ *Ibidem*, f. 88-92.

²⁴ *Ibidem*, f. 54-57.

²⁵ *Ibidem*, f. 86-87.

²⁶ *Ibidem*, f. 30-53, 58-87; Arhivele Naționale ale României, București, fond Ministerul Afacerilor Interne/Cabinetul Ministrului, dosar 30/1944, f. 66-84.

edificarea tuturor celor de azi și mai ales a acelora de mâine” – asupra ultimelor evenimente care marcaseră debutul prăbușirii României Mari, drept rezultat al notelor ultimative din 26-27 iunie 1940 ale Moscovei. Întocmai cum avea să procedeze și în alte condiții mult mai dificile, în primul rând în cazul propriei prăbușiri la 23 august 1944²⁷, Antonescu, probând un ascuțit spirit de observație și o egală obiectivitate, dublate de un evident talent al naratorului, realizează în *Reflecții* o sinteză a condițiilor din vara anului 1940, al întrevederii sale cu Regele Carol al II-lea²⁸, pentru ca, în context, să propună – după un examen „frază cu frază și idee cu idee” – o interpretare magistrală a *Protestului* ce i-a înmănat Suveranului la 1 iulie 1940. Nu poate fi, desigur, în intenția noastră analiza în detaliu a tuturor aspectelor tratate în *Reflecții*, dat fiind că, pentru tema stabilită a intervenției noastre, considerăm suficient a reține elementul esențial punctat de Antonescu în stilul său caracteristic și bine cunoscut. Și anume că, **în ciuda evenimentelor catastrofale survenite, faptul copleșitor ce mai trebuia luat în seamă consta în aceea că „mai ales granițele României Mari m-au ținut și mă vor ține în picioare”**.

Pe el și, în egală măsură, oricând după 1918, pe toți românii!

„Ostași,
Vă ordon
Treceți Prutul!
Zdrobiți vrăjmașul din Răsărit și Miazănoapte.
Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații
noștri cotropiți.
Reîmpliniți în trupul țării glia străbună a Basarabilor
și Codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile
voastre!...”

Ion Antonescu: 22 iunie 1941

²⁷ Vezi Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 315-319.

²⁸ Datată, în original, la ... 4 iulie 1940 (?!).

- ANEXĂ -

ROMÂNIA
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
CABINETUL MINISTRULUI

Nr. 3 991

București, 4 noiembrie [1944]

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI
- Secretariatul General -

Am onoare a vă înainta corespondența specială, în alăturata notă inventar, care a fost găsită la fostul Mareșal I. Antonescu.

Domnul Ministru al Afacerilor Interne vă roagă a o supune Comisiunii care va cerceta activitatea foștilor demnitari din regimul fostului Mareșal I. Antonescu.

D.O.
DIRECTOR DE CABINET,
Lt. Colonel, I. Plesnilă

NOTĂ INVENTAR

- *Reflecții din închisoare: De ce am ajuns la Bistrița*, cuprinzând 21 file, scrise de Gl. Antonescu.

- *Reflecții din închisoare asupra Capitalului*, scrise de Gl. Antonescu – 5 file.

- *Spicuri din Arnota* de preotul Cristescu, scrise de Gl. Antonescu – 4 file.

- O expunere a Generalului Antonescu relativ la audiența la Majestatea Sa Regele, din 4 [1] iulie 1940 – 2 file.

- Câteva rânduri scrise de Gl. Antonescu, ce urmau să fie adresate lui David Popescu relativ la atitudinea Regelui față de legionari și G-ralul Antonescu.

- O scrisoare adresată de Gl. Antonescu soției sale, la 10 iulie 1940.

- În copie, cererea de demisie semnată de [A.] Bideanu și adresată Primului Ministru în 1940.

Scrisori adresate Generalului Antonescu de către:

- Soția sa, la 6 august 1940.

- Elena P. David, Costești-Argeș, la 4 iunie 1940.

- Colonel M. (indescifrabil), la 6 iulie 1940.

- G-ral D. Zissu, la 7 iulie 1940.

- G-ral Petre I. Georgescu, la 8 iulie 1940.

- Amiral Dan Zaharia, la 9 iulie 1940.

- Lt. Col. C. Rădulescu, la 21 iulie 1940.

- V. Maresch, la 27 iulie 1940 (Moșia Pechea-Covurlui).
- Sabina Cantacuzino, Predeal, la 5 august 1940.
- O carte poștală ilustrată semnată de Nadia I. G. Duca, din 21 august 1940.
- Veteranul Tuțu, Rucăr, jud. Muscel – 1940.
- Diferite însemnări – 30 file.

Reflecții din închisoare:
De ce am ajuns la Bistrița?

La 6 august curent, dl. Ministru de Interne, Generalul David Popescu, mi-a comunicat, printr-un trimis special, că „circulă” în cercurile legionare un memoriu care se zice că a fost înmănat de mine Regelui, cu ocazia audienței pe care M. S. mi-a acordat-o la începutul lunii iulie și, cum legionarii afirmă că aceasta ar fi din cauza internării mele la Bistrița, mă roagă să-i comunic dacă:

- memoriul circulă cu știința și autorizația mea;
- dacă, într-adevăr, cred că din această cauză am fost internat.

Oricât de curioasă am găsit intervenția, am dictat totuși imediat răspunsul – anexa 1²⁹ –, afirmând categoric că:

- memoriul circulă fără autorizarea mea; ceea ce este perfect adevărat;
- iar, în privața arestării, am arătat că nici memoriul și nici un alt act public al meu nu a putut, după părerea mea, determina și cu atât mai puțin nu poate justifica detențiunea mea.

De aceea o consider arbitrară și nelegală.

În consecință, am protestat în contra privațiunii mele de libertate și în același timp am cerut anchetă.

Reflectând ulterior, între ziduri, la această chestiune și fiind sigur că nu se va face anchetă am ajuns la concluzia că este necesar, pentru edificarea tuturor celor de azi și mai ales a acelora de mâine, să analizez problema în adâncime pentru ca nici un echivoc să nu fie cu putință, în ceea ce privește viața mea publică, nici în această privință.

- O fac fiindcă, oricum ar fi, circulă sau nu circulă acest „memoriu”, cu sau fără știința mea, din inițiativa mea sau a altora, buni sau rău-voitori mie sau „cercurilor legionare”, nu este explicabil ca din această singură cauză și pentru această singură greșeală publică³⁰, să fie atât de aspru lovit și dezonorat un om care a dat Statului și granițelor lui de astăzi și o muncă și o conduită exemplară timp de 40 de ani, neîntrerupți și nepătați de serviciu.

- Mă îndreptățeste să fac această categorică afirmare și faptul că sunt oameni politici care poartă, scris și verbal, din casă în casă și din ureche în ureche, protestările justificate și

²⁹ Nu s-a găsit [Gh. B.].

³⁰ Alții fac atâtea și atâtea acte dăunătoare colectivității românești și nu se atinge nimeni de ei. Din contră, fiind onorați cu atenția și încrederea Regelui, sunt la adăpost de orice neplăcere, fiindcă cine încearcă să-i arate cu degetul și să-i aducă în fața judecății este socotit tulburătorul ordinii publice și este lovit ca atare, uneori chiar omorât [nota lui I. A.].

memoriile pe care le prezintă sau le trimit Regelui și totuși nu sunt supărați de nimeni, deși gestul lor este cunoscut și deși el se încadrează perfect în numeroasele legi, cu caracter restrictiv, care au fost făcute, dintr-adins, și în această privință.

- Astfel stând lucrurile, și așa stau, mă întreb, și ca mine se întrebă desigur mulți, „De ce această diferență de tratament între mine și alții și de ce atâta ură evidentă și neconținută prigoană contra mea”?

Întrebarea este foarte naturală. Se cere un răspuns și îl voi da fiindcă este la mintea cea mai elementară a omului care și judecă că învinuirea ce mi se aduce astăzi nu este decât încercarea de a se justifica ca legal un act care, în realitate, a depășit orice limită a arbitrarului de care se fac zilnic culpabili acei care ar simula, rând pe rând, și dețin, fără nici un control, toate puterile în Statul de azi, cât și ilegalitățile și nedreptățile comise în contra mea și a altora, în ultimii zece ani.

*

- Este desigur inelegant și lipsit total de o elementară etică răspândirea, neautorizată, a unui act încredințat Regelui într-o audiență confidențială.

Ineleganță și necuviință; nimic însă mai mult.

Nici o lege, după câte știu, nu pune, nici la noi nici aiurea, vreo restricțiune în această privință.

- De aceea, pentru o mai desăvârșită lămurire a chestiunii, întreb: „dacă eventual memoriul care circulă, din orice inițiativă și din a oricărui vină, ar conține laude la adresa regimului aș fi ajuns unde sunt? Aș fi fost lovit cum sunt”?

Cine poate afirma, după atâtea și atâtea exemple, vechi și proaspete în mintea tuturor, că și în acest caz, lipsit și el de etică, însă plin de lichelism, mi s-ar fi răspuns tot cu Bistrița, pentru nedelicata indiscrețiune? Nimeni.

- Concluzia care se desprinde din această strânsă logică este, deocamdată, și trebuie să fie, că nu faptul că s-a dat curs public unui act predat, de un simplu particular, Regelui a determinat aspra mea pedepsire, ci conținutul actului, sau alte atitudini, luate ulterior de mine, în legătură cu el.

- Este ceea ce îmi propun să examinez, pentru a justifica concluziile la care intenționez să ajung și prin care voi dovedi că numeroase atitudini luate anterior de mine, față de acei ce au guvernat și guvernează și nu memoriul au determinat prigoana și năpasta care s-au abătut de multă vreme asupra mea.

- În consecință să vedem, în primul rând, ce conține memoriul.

Este, desigur, prima acțiune logică care se impune fiindcă dacă în el sunt afirmațiuni neexacte, acuzări neîntemeiate sau chiar întemeiate, însă făcute într-o formă neadmisibilă în raporturile dintre noi și Suveran, atunci nu poate fi nici o îndoială că exemplul de severitate excesivă, dat cu mine, se impunea ca o măsură de ordine în Stat.

*

- Pun, deci, intenționat de astă dată, așa-zisul memoriu la dispoziția cititorilor și a Istoriei – anexa Nr. 2³¹.

Să-1 dăracim împreună frază cu frază și idee cu idee pentru ca să vedem ce am spus în el Regelui?

- În primul rând, constatăm că printr-un semnal categoric de alarmă, am ținut de a mea datorie să-i atrag atenția că „Tara se prăbușește”.

³¹ Nu s-a găsit [în fondul respectiv, Gh. B.].

Afirmația a fost determinată de modul rușinos și de procedarea dezastruoasă în care s-a făcut părăsirea Bucovinei și a Basarabiei.

- Ce era și ce este neadevărat și fără cuviință spus în această afirmare?

A fost dureros, mai ales pentru mine, să dau Capului Statului un astfel de semnal.

Dar unde a fost și unde este, în această cumplită și lapidară concretizare a unei situații, inexactitatea?

Cine poate să-mi aducă această acuzare, mai ales astăzi, după ce s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat și cu celelalte hotare?

Deci, nici neadevăr, nici necuviință și nici nimic neîngăduit de lege nu se poate găsi în acest prim avertisment dat de mine, în scris și verbal, Regelui.

*

Am mai adus și trebuia să aduc la cunoștința Regelui că:

- „În Basarabia și în Bucovina se petrec scene sfâșietoare”; că:

- „Mari și mici unități părăsite de șefi și surprinse de inamic, fără ordine, se lasă dezarmate la prima amenințare”; că:

- „Funcționarii, familiile lor și ale ofițerilor, au fost lăsate pradă celei mai groaznice urgii” și, în sfârșit, că:

- „Materiale imense și depozite militare, îngrămădite acolo din incurie și lăsate, până în ultima clipă, din ordin, au rămas în mâna inamicului”.

Ce a fost și ce este inexact ca fond și nerespectuos ca formă în aceste afirmări?

Este pur și simplu un adevăr care supără, dar care cu nimic și de nimeni nu a putut și nu va putea fi dezmințit.

- Dacă însă a spune Regelui adevărul este eventual socotit drept crimă, întreb care este legea care interzice unui fost sfetnic al Tronului și unui ostaș, la ale cărui servicii s-a făcut de nenumărate ori apel în momente grele, să se ducă în fața Regelui și să-l informeze onest?

Dacă informațiile ar fi fost inexacte, puteam fi, pe drept cuvânt, lovit ca alarmist.

Or, din nefericire pentru noi toți, lucrurile s-au petrecut aidoma.

Grozăviile și pierderile au fost cu mult mai mari decât le întrezăream, în primele clipe ale dezastrului, când, împins de o elementară datorie, am luat hotărârea (dureroasă pentru mine după maltratările la care am fost supus), să mă prezint Regelui, să-i vorbesc deschis și să-i las în scris tot ce conștiința îmi impunea să-i supun.

*

- Cunoscând această întreită realitate – tragedia populației și a familiilor funcționarilor; demoralizarea și dezorganizarea armatei; și imensele pierderi de materiale – am mai comunicat Regelui că, din cauza greșelilor acumulate și a carenței în care s-a găsit conducerea supremă a Statului și a armatei, „Poporul și armata au fost dezarmați fără lupte. Demoralizarea lor este fără limită; lipsa lor de încredere în conducători este totală. Ura lor în contra vinovaților, a tuturor vinovaților, de ieri și de astăzi, crește” și i-am adăugat că ceea ce i-am spus atunci „nu era decât schițat din fugă, numai un capitol al tragediei și al calvarului unui neam, care era numai la începutul lui”.

Au trecut de la arestarea mea din „Înalt ordin”, cinci săptămâni.

În acest scurt interval de timp ne-a venit umilință după umilință, lovitură după lovitură, tragedie după tragedie.

Ni s-a impus³², cu tonul și în felul pe care nu le vom uita niciodată, să aruncăm, și încă prin înțelegere, în gheara, atâtea veacuri simțite, a tiraniei și în umilinta jugului unor inamici care nu cruță alte nenumărate suflete de frați buni de ai noștri și alte scumpe și întinse plaiuri strămoșești.

Multe din ele sunt încă neuscate de sângele neamului nostru și mulți, din acei de care ni se cere să ne despărțim, au luptat și au sângerat pentru întregire; au crezut și au jurat în trăinicia unirii, și au contribuit cu banii lor pentru a fi apărați.

- Prevăzând care vor fi consecințele primului gest de slăbiciune și de lașitate pe care l-am făcut, am avertizat, foarte cuviincios, pe Rege și în această privință.

Avertismentul a putut fi neplăcut fiindcă adevărul supără.

Dar, care este crima pe care am făcut-o?

Când și unde buna prevedere, curajul de a spune adevărul, mai ales când se știe că riscurile sunt mari, și strigătul cinstit de alarmă au fost pedepsite?

Eu nu pot să cred și nimeni nu poate să creadă, mai ales că evenimentele mi-au dat dreptate, că puteam să ajung între zidurile de la Bistrița pentru aceste fapte.

Înlătur, deci, dintre cauzele arestării mele și această parte a memoriului meu și să mergem mai departe.

*

- După descrierea lapidară a situației și a consecințelor ei, așa cum le vedeam, am găsit de a mea datorie să avertizez pe Rege și pe toți că „Țara care simte; Țara care vede; Țara care presimte; Țara toată este consternată și în panică”.

Și, ca să nu se creadă că încerc să intimidez cu fraze umflate și goale, am adăugat că:

„Țara este consternată și în panică”, fiindcă a auzit, de repetate ori pe Primii ei Miniștri declarând, la toate răspântiile, că „Suntem înarmați până în dinți”, că „nu vom ceda nici o brazdă”; că „să avem încredere oarbă și fără control în conducătorii Statului, în înțelepciunea, în priceperea și în permanenta veghe a Regelui”.

Am mai adăugat, și aceasta poate 1-a supărat [pe Carol al II-lea], că „Țara a mai avut încredere fiindcă generalul pe care de curând îl onorase cu cea mai mare răsplată”, ridicându-l, în contra sentimentelor unanime, la cel mai înalt și mai greu loc de conducere, a declarat la un banchet public, de față fiind și el și Guvernul și generali străini și mari șefi ai Armatei, că „este cel mai puternic Rege din Europa”.

Pedeapsa cerească nu a întârziat să ne arate și de astă dată ce se alege întotdeauna de mișelescul lichelism.

- În ce mă privește, recunosc însă că este și dureros și îndrăzneț să se reamintească Regelui că nu trebuie să îngăduiască să i se spună, fiindcă, oricât de orgolios ar fi cineva, a patrona minciuna însemnează a ți-o însuși și a te face vinovat de ea în fața acelor care trebuie să le dai la fiecare pas exemplul modestiei și al corectitudinii.

De aceea am socotit și socotesc că era necesar să reamintesc aceasta Regelui.

Mai mult chiar, era o datorie.

Era necesar, fiind neclintite în memoria tuturor aceste rău inspirate declarații, [care] au fost, după mine și după alții, cauza cea mai mare care a lărgit prăpastia dintre Rege și Armată, care a mărit panica și consternarea și care a determinat ura și setea de răzbunare când ne-a plesnit realitatea.

³² Referire la pretențiile avansate, după modelul notelor ultimative sovietice, de către Ungaria și Bulgaria, susținute de Berlin, Roma și Moscova [Gh. B.].

- De aceea, socotesc și în această privință că faptul că am reamintit Regelui răul pe care oamenii, aleși și impuși de el, îl fac și lui și nouă, cu nechibzuitele lor laude și temeneli, nu poate fi calificat ca un act de dușmănie, nici chiar de ironie în contra cuiva și, cu atât mai puțin, în contra Regelui.

Dacă, într-adevăr, astfel a fost tălmăcit, declar că nu a fost intențiunea mea să o fac.

Nu este nici în firea mea să lovesc când cineva este destul de lovit și nu era nici ceasul potrivit să o fac.

- În consecință, cred că numai dacă ceea ce i-am reamintit Regelui nu corespundea cu realitatea, numai atunci aş fi comis un act incorect și tendențios.

Cine însă poate să nege că Generalul [Constantin] Iliasievici nu a îndrăznit³³ să facă aceste afirmațiuni?

Cine nu le-a auzit de aici și de peste hotare?

Pe cine nu l-a uimit și cine nu le-a comentat?

Ele au fost cu atât mai uluitoare și mai dezastruoase cu cât și noi și străinii cunoșteam realitatea.

- Trecând acum peste actul de odios lichelim, care a fost răsplătit în loc să fie pedepsit, mulți, foarte mulți au rămas împietriți.

- În primul rând, Armata și toți concentrații din toată Țara, care după aceea a stat desculță, dezbrăcată și nedotată cu armamentul esențial în noroi și în zăpadă, pe care se căzneau, din ordin și sub bici, să le transforme în fortificații „de netrecut”; care se știa nepriceput comandată și care-și da seama că este neinstruită și nepregătită pentru lupta modernă.

- În al doilea rând, dușmanii și aliații care, din momentul ce Regele însuși și Guvernul patronau astfel de sfruntate îndrăzneli, s-au întrebat: pe cine încercăm să înșelăm; pe noi, pe ei, sau pe toți în bloc?

- Minciuna nu a prins și nu putea prinde.

În schimb, o repet, a demoralizat și mai mult și a isprăvit de dărâmat și ultimele rămășițe de încredere pe care Armata și poporul le mai aveau în șefi.

În primul rând, acei cu mai multă sau cu mai puțină pricepere, cu mai multă sau mai puțină conștiință, cu mai mult sau mai puțin obraz.

În al doilea rând, bătrânii care nu au uitat cât au îndurat și cu cât sânge au plătit nepregătirile trecutului.

În al treilea rând, au fost tinerii care presimt cât vor avea de suferit și cât de scump vor trebui să plătească nepregătirea prezentului.

În sfârșit, au fost mamele și soțiile, elitele și masele care din instinct de conservare au ridicat cu mirare, cu dojană și cu amenințare capul.

Aceștia toți, poporul întreg, înmărmuriți de neadevăr și îngroziți unde ne poate duce o astfel de biciuire a adevărului și de mistificare a realității; mari și mici, tineri și bătrâni, ne întrebam „ce este: inconștiență ori trădare”?

Istoria singură va dezlega acest mister.

Neputând încă privi în toate cărțile jucate, nu ne este îngăduit, fără să păcătuim, să punem degetul pe adevărata racilă.

- De aceea nu am mers mai departe în calificarea faptelor și m-am mulțumit să amintesc Regelui numai afirmațiile făcute.

³³ „Îndrăznit”, fiindcă oricât ar fi de neștiutor de ceea ce se petrece în lume și la noi, și este totuși, nu putea să nu-și dea seama, chiar când le făcea, că afirmă ceea ce nu crede și ceea ce nu simte [I. A.].

Am făcut-o în speranța și în dorința de a-i atrage, cu bune intenții, atenția cât rău imens și câtă demoralizare produce minciuna, mai ales când este aruncată de pe cele mai de sus trepte de conducere ale Statului.

*

- Cu aceeași speranță și cu aceeași bună intenție de a împiedeca ca gestul să se mai repete, am fost silit să aduc la cunoștința Regelui că: „Țara a mai avut, mai ales, încredere, fiindcă personal a prevenit-o că a luat înzestrarea armatei în mână”, și „în neuitata și recenta declarație de la Chișinău, fiind desigur indusă în eroare, a asigurat-o că a încins-o cu un stăvilă de foc, de fier și de beton peste care nimeni nu va putea trece”.

- Cine nu a fost consternat și cine nu a fost indignat în contra acelor care a pus în gura Regelui o astfel de sfidare a adevărului și 1-a făcut să arunce o astfel de provocare puternicului vecin?

Când l-am auzit, mi-am dat imediat seama că cuvântarea Regelui va avea efectul care a fost mărit, prin această supra-licitație de demoralizare internă și de provocare externă.

Știu din istorie că sunt acte care slăbesc total și compromit iremediabil Dinastia.

Acesta este cu siguranță și categoric unul dintre [actele] acelea.

- Este evident însă că nu puteam să nu-mi dau seama cât de supărătoare va fi pentru Rege această reamintire; cât de îndrăzneță va fi socotită ea și câte riscuri luam, dat fiind omul.

Am riscat totuși totul, din dorința de a-1 servi și mai ales din datoria ce am de a-mi servi Țara.

Și, dacă în viitor, ca o consecință a îndrăzelii mele și poate și a altora, va reflecta mai mult și mai profund înainte de a face declarații publice, mi-am ajuns scopul, și suferințele mele morale de astăzi îmi vor fi răsplătite.

De aceea am socotit că orice om cinstit atașat principiului dinastic avea datoria să-i atragă atenția asupra acestui necugetat gest. Am făcut-o.

*

- Din spicuirea, făcută până acum, a „memoriului” care „circulă”, reiese, fără îndoială, că singurul lucru care explică, fără să justifice, măsura luată în contra mea este faptul că am reamintit Regelui contrastul pe care neamul și istoria l-au înregistrat între mistificare și adevăr.

Si am subliniat acest contrast, spunând Regelui că: „Realitatea s-a răzbunat fiindcă era alta, cu totul alta”.

Cunosc relativitatea regulilor și subtilităților juridice și morale care au regizat, rând pe rând, în diferite locuri ale pământului raporturile dintre indivizi și cadrul colectivității în care trăiesc, în diferitele epoci ale vieții spirituale și politice ale oamenilor.

Dar niciodată în numeroasele mele studii și meditații asupra istoriei nu am găsit că au rămas nesancționate încercările îndrăznețe de mistificare a adevărului, mai ales când ele sunt făcute de conducători.

Această lecție, dată fără greș în trecut, m-a îndemnat și m-a determinat să sfârșesc fără cruțare în țândări ipocrizia cu care stăam, din interes și din lașitate, în fața Regelui și să-i pun sub ochi și greșelile lui. Am făcut-o pentru că știu că, dacă D-nii Tătărescu și Ilasievici nu au de pierdut pentru îndrăzneala lor decât considerația noastră a tuturor, de care dau dovadă că puțin le pasă, un Rege are un trecut de onorat, o Dinastie de apărut și o ereditate de asigurat.

*

Am ținut să mai atrag atenția Regelui că, deși poporul cunoștea realitatea, nu a putut totuși să dea la timp la o parte și să-i pună la locul lor pe îndrăzneți, fiindcă „nici o replică nu a fost tolerată”.

Orice strigăt public de alarmă a fost înăbușit, adesea sângeros.

Am vrut prin aceasta să-l previn [pe Rege] de răspunderea gravă pe care și-a luat-o de a alege singur conducătorii, militari și civili, ai neamului și de a-i acoperi de răspunderi cu gesturi, restricțiuni și atitudini de „Monarh absolut”.

*

Am făcut-o fiindcă în noaptea când am fost atrași în cursă³⁴ – lovitura de stat – după ce se votase, articol cu articol din noua Constituție, Regele ne-a cerut la sfârșit să dăm printr-un ultim vot aprobare de ansamblu.

Atunci, dl. [Alexandru] Vaida [Voievod], care alături de Rege și de dl. [N.] Iorga este autorul pedepsei cu moartea, i-a spus textual: „Majestate, doresc să știu până când crede Majestatea Ta că va ține Țara sub un regim excepțional, fiindcă, dacă Majestatea are intenția să prelungească multă vreme acest regim, eu nu aș putea să dau aprobarea mea definitivă la această Constituție”.

La care Majestatea Sa a răspuns scurt și răspicat: „Până la toamnă, adică până în octombrie 1938”.

Față de acest angajament solemn, pe care l-am crezut atunci că este și regesc, Dl. Vaida a răspuns³⁵:

„În aceste condițiuni, votez”, și, când mi-a venit rândul să mă pronunț, am răspuns: „Votez în aceleași condițiuni ca și dl. Vaida”.

Nu este aici locul să insist nici asupra cauzelor care au determinat și a modului în care s-a dat lovitura de stat. O voi face în amănunt într-un capitol special al memoriilor mele³⁶, cu toată corectitudinea cerută de importanța istorică a unui astfel de act.

³⁴ La 9/10 februarie 1938 [Gh. B.].

³⁵ Pedepsa cu moartea a cerut-o Regele. La auzul ei s-a zbârlit pielea pe dl. Iorga, care a ripostat spontan cam așa: „Ferească Dumnezeu, Majestate, mă îngrozesc să văd în Țara Românească pluton de execuție și că Regele, un Hohenzollern, trimite lumea în fața lui. Nu, pentru Dumnezeu nu. Insist și implor pe Majestatea Ta să renunțe”. La care, dl. Vaida, care s-a arătat dintr-o dată pentru, a intervenit și a spus că „numai unui popor care nu este civil îi este frică de pedeapsă cu moartea” și, fără să-și dea seama de ironie, a adăugat că și în Ungaria există această pedeapsă. Noi toți, unii tăcând, alții având curajul să se pronunțe, ne-am raliat la părerea D-lui Iorga. În fața acestei opoziții Regele a tăcut și ne-a lăsat impresia că a părăsit ideea. Spre surprinderea noastră, la 1 dimineața, când ne-am repus la lucru, după o gustare serioasă, Dl. Iorga scoate din buzunar o hârtiuță și-i spune Regelui: „Sire, m-am gândit în timpul pauzei pentru a concilia sentimentele noastre cu dorința Majestății Tale [și] am redactat în felul următor articolul care să prevadă pedeapsa cu moartea: <<Se aplică pedeapsa cu moartea acelor care... Aplicarea pedepsei cu moartea să fie însă hotărâtă de la caz la caz de Consiliul de Miniștri>>”. Regelui, convenindu-i și această formulă, ne-a cerut pe rând asentimentul. Când a venit rândul meu, am răspuns: „Aprob și votez aplicarea pedepsei cu moartea numai în aceste condițiuni”. Când în aprilie 1938 a apărut Decretul dat de Generalul [Gh.] Argeșanu, care fusese numit Președintele Consiliului *ad-interim* în locul Patriarhului [Miron Cristea], care plecase dintr-adins în Polonia și prin care pedeapsa cu moartea se introducea cu anticipație și în bloc pentru un an de zile, am rămas încremenit. Citind Constituția, am constatat că expresiunea „de la caz la caz”, care constituia frâna, fusese eliminată. În concluziune, pedeapsa cu moartea a fost cerută de Rege; a fost sustinută de dl. Vaida; a fost regizată protestând de dl. Iorga; a fost trișată de D-nii Urdăreanu, Micescu, Rusescu și Măzăreanu, iar noi toți care am votat-o suntem gogomanii care purtăm și vom purta răspunderea istorică [I. A.].

³⁶ Este una din multiplele ocazii în care I. Antonescu insistă, precum a făcut-o chiar la Bistrița în 1940 (vezi *supra* nota 25), asupra intenției de a-și redacta, în temeiul documentelor adunate cu grija, *Memoriile* absolut necesare pentru știința și judecata urmașilor [Gh. B.].

Cu acea ocazie voi arăta că, după ce a avut Constituția în buzunar și după ce i-a tras chiar fără să ne întrebe niște retușuri, care sunt capitale, Regele și-a luat răspunderi și drepturi pe care nici unul din noi, care am participat și care suntem vinovați de ea, n-a gândit și n-a dorit să i le dea, decât în mod excepțional și pe o foarte limitată perioadă de timp.

Or, Majestatea Sa, secondat și încurajat de dl. Tătărescu și de alți câțiva care regizează din umbră fiindcă au socoteli mari de dat, a permanentizat excepționalul, transformându-l în regulă fără replică.

Având pe conștiință multe din suferințele de azi ale neamului fiindcă ele derivă din lovitura de stat, mă consider îndreptățit, ca unul ce am fost naiv, dar de bună credință, să-i vorbesc cum vorbesc și să-i dau avertismentele pe care i le-am dat.

Este ceea ce trebuie să vadă în atitudinea de frondă pe care am luat-o în contra Lui și a regimului de profitori și de dărmători ai neamului.

*

- Tot acest penibil proces de conștiință, în care mă zbat, pentru că, vroind să servesc, am deservit neamul prin Constituția din 1938, m-a îndreptățit să-i ofer, în scris, prin același memoriu „concursul” pentru a „încerca să salvez ce mai este cu putință de salvat din Coroană, din ordine și din graniță”.

L-am avertizat însă că „opera aceasta va fi foarte grea”, că ea nu va putea fi încercată tot cu acei care sunt vinovați de catastrofă și că trebuie schimbate imediat și sistemul și oamenii, și i-am cerut „ca la acțiune cinstită să se răspundă cu acțiune cinstită”. Aluzia nu putea da naștere la două interpretări. Am făcut-o fiindcă vroiam, într-o încercare supremă să mă spăl de păcate, servind așa cum am servit de atâtea ori în trecut, adică cu patimă, cu nețărnut devotament, cu nemărginită și dezinteresată dragoste și neprecupețită onestitate³⁷.

Corect însă și în această ocazie trebuia, întrebuințând o formulă convenabilă, să-l fac să înțeleagă că situația Sa era compromisă.

Această prevenire care este și o prevestire pare că l-a înfuriat.

Sunt informat, că arăta enervat la data memoriului și enervat ni le spune: „Mă acuză că tot ce am făcut eu a fost rău și se oferă să vie el să îndrepte totul”.

Dacă informația mea este corectă, găsesc că tălmăcirea cuvintelor mele este și ea cerută.

Cum a făcut multe și mari greșeli: Cea mai mare este reprimarea odioasă și neîngăduită de Constituție care a patronat-o în contra tineretului naționalist³⁸.

- În sfârșit, pentru a isprăvi cu depănatul firului, mai am de subliniat că în memoriu am mai afirmat că: „Consiliul de Coroană l-a hotărât să cedeze”; că deciziunea „a dezlănțuit haosul și că, consecința lui, anarhia și anarhizarea, sunt numai la începutul lor”.

Consiliul de Coroană a determinat într-adevăr deciziunea care s-a luat de a se părăsi în condițiunile cunoscute imense bogății și vaste teritorii românești, dar nu l-a putut acoperi de răspunderi.

Nu l-a putut acoperi și nu-l va putea acoperi, fiindcă membrii Consiliului de Coroană, cu care crede că și-a luat acoperiri constituționale și istorice pentru multe din faptele sale, sunt aleși și numiți de El iar nu de popor; sunt toți vinovați, unii mai mult – alții mai puțin, de tot ce s-a petrecut în ultimul timp în Țară, și mai ales fiindcă sunt trași la răboj de nație pentru socoteli vechi și proaspete ce au de dat.

³⁷ I. Antonescu dezmințe, astfel, bănuiala Regelui că ar fi pretins șefia unui nou guvern [Gh. B.].

³⁸ Referire la legionari [Gh. B.].

În ceea ce privește „anarhia și anarhizarea”, pe care I le-am prevestit, nu mă consider că am greșit, fiindcă poporul nu va putea să uite pe acei care îi știe și-i arată cu degetul ca vinovați atât de toate pierderile și suferințele lui morale și civice, cât și de toate incorectitudinile și crimele care s-au comis.

Cu cât constrângerile pentru a se evita inevitabilul vor fi mai mari, cu atât izbucnirea va fi mai violentă și pustiirile ei vor fi mai mari.

- Deschideți istoria la oricare din paginile ei și veți găsi ceea ce afirmă ea.

De aceea, numai ca o încercare supremă de a evita violența, în totul distrugătoare, i-am oferit „colaborarea”, cu gândul cinstit de a mă ține de angajamentele care mi le-aș fi luat față de El.

Mi-a răspuns cu lupta.

Nu o primesc, nu pentru că-mi este frică de mine, ci pentru că sunt convins că aș face în aceste momente jocul inamicilor, *ipso facto* aș deveni, deopotrivă, dacă nu chiar mai mult, părtaș la răspundere cu acei pe care-i acuz că au dăruit granițele și au compromis liniștea noastră și viitorul copiilor noștri.

*

Reînfășurați acuma, după aceste lungi dar corecte lămuriri, firul pe care l-am desfășurat de la începutul acestei analize; dezbrăcați-vă de orice patimă; pătrundeți în cugetul vostru și spuneți: „Ce este tendențios și ce este incorect ca fond și ca formă în acest memoriu?”

- Ce greșală am făcut că am îndrăznit să mă duc în fața Regelui și să-i spun ceea ce fiecare din noi I-ați spune dacă ați fi lăsați să ajungeți până la El?

- Ce crimă a comis un om care, în fața prăbușirii neamului său, se alarmează, în disperare aleargă și imploră să i se dea puțină să încerce să oprească prăpădul și după aceea să reclădească de la bază?

- Cum poate fi tălmăcit gestul că mâna de ajutor, pe care cinstit am întins-o, a fost pusă drept răsplătă cu brutalitate între baionete și închisă departe într-un loc uitat de lume?

Sunt atâtea și atâtea întrebări, la care vor răspunde alții.

*

Într-un moment de sinceritate, Dl. Ministru de Interne, spălându-se pe mâini de răspundere, a spus nepotului meu³⁹, Dl. Mihai Antonescu, că arestarea mea a fost decisă la Palat, că i s-a cerut la 12 noaptea să o execute și că, întrebând pentru ce, i s-a răspuns: „pentru motive foarte grave”.

Pretext vast în care poți băga totul sau nimic.

Au trecut șapte săptămâni de la arestarea mea⁴⁰, am protestat în contra ei în scris, am cerut în zadar anchetă și totuși nici unul din „motivele grave” nu au fost până acum date la iveală. Nici nu va putea fi, pentru faptul că pur și simplu nu există.

Există însă un alt motiv, pe care dl. Prim-ministru, în simplitatea în care se zbate, a găsit de cuviință, când a fost strâns cu ușa, în lipsă de argumente, să-1 spună plescăind din fălci și pufnind pe nas și D-lui [Wilhelm] Fabricius, Ministrul Germaniei la București, și D-lui Mihai Antonescu că: „Ce mai încolo și încolo le este frică de el”.

³⁹ Precizare surprinzătoare, aproximativă [Gh. B.].

⁴⁰ Precizarea ne îngăduie să stabilim **data** redactării *Reflecțiilor*: deci, în raport cu ziua arestării lui Antonescu, la 9 iulie 1940, 20 august 1940.

Dl. Ministru de Interne, avertizat de răspunderea care și-a luat-o cu executarea arestării mele, și-a găsit refugiul, în aceeași indiscreție. D-Sa a spus lui Minai Antonescu: „Îi este frică de dânsul”.

„Le” și „Îi” este Regele cu compania, iar „el” și „dânsul” sunt eu.

*

„Frică” de mine? O știam de mult. Dar de ce? M-am întrebat și mă întreb.

Eu nu am în spate decât o linie dreaptă pe care m-am așezat de la începutul carierei și după care nici o furtună, nici o amenințare, nici o lovire și nici o umilire nu m-au putut clinti.

Nici chiar Bistrița.

- Această „linie” inspiră frică nu pentru că stau eu pe ea ci pentru că o cunosc, o apreciază, o stimează și sunt gata, la cea dintâi ocazie, să o urmeze mulți.

O cunosc și o stimează Armata. O cunosc și o stimează tineretul care caută în ea un sprijin și găsește un imbold. O stimează și o apreciază tot ce este conștiință cinstită și mândră românească pentru că vede nu prin mine ci prin ea îndreptarea și scăparea.

*

Din această cauză, s-au mobilizat în contra mea intriga și calomnia.

Cu surâs ocrotitor sau cerșetor, cu laude și temenele, am fost neconținut de din dos atacat, cu această armă, din ce în ce mai violent, din ce în ce mai concentrat, din ce în ce mai coordonat, sub toți cei patru Regi sub care am servit.

Studiile mele strălucite; activitatea desfășurată de mine la școli, la trupă, în război; serviciile care mi s-au cerut să le fac și pe care le-am dus la bun sfârșit peste granițe la Petrograd, la Varșovia, la Constantinopol, la Belgrad, la Congresul de Pace [din 1919-1920], la Comisia de Reparații la Geneva, la Paris și la Londra, opera înfăptuită de mine la Divizie, la Școala de Război, la Statul Major și la Ministerul de Război, operă care a smuls admirația și aceluia care din invidie mă dușmănesc; ținuta mea morală și mai ales granițele României Mari m-au ținut și mă vor ține în picioare.

*

S-a încercat prin insinuări și s-a reușit prin perseverență să se întindă, printre cei care nu au servit direct sub mine, acuzarea că sunt rău la suflet și că lovesc cu patimă și din această cauză toți fug de mine.

Au fugit atâta încât dacă ar putea să se manifeste toți acei ce sunt de bună credință și români adevărați, în armată și în țară, ar alerga cu inima deschisă și cu sufletul curat în ajutorul meu, nu pentru a mă scoate de la Bistrița ci pentru a-mi da mâna de ajutor cinstită pentru ca împreună să reclădim, să curățăm atmosfera și creăm condițiile de muncă, de unire și de moralitate care singure vor putea da putința generației noastre să recâștige ceea ce am pierdut.

*

Regele Ferdinand, cunoscând adevărul, îmi spunea, cu ironia care-l caracteriza, nu ca să mă ofenseze, ci pentru că-i plăcea dârzenia mea românească: „Câine roșu”.

Reamintind aceasta Regelui, în 1938⁴¹, când am fost numit Șef de Stat Major, Majestatea Sa mi-a spus: „Să mă ierți dar așa-ți spun și eu”.

Întrebându-l: „De ce, Majestate?”, nu am primit nici un răspuns.

⁴¹ Eroare – la 1 decembrie 1933, prin Înaltul Decret nr. 3 057/1933, I. Antonescu a fost numit șef al MStM cu delegație și comandant al Diviziei 3 Infanterie (Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 354).

Cu toate acestea, nu merit porecla și nu cred că ea vine de la subalternii mei fiindcă nu cred să fi existat șef care să fi desfășurat o atât de variată, de intensă, de grea și de îndelungată activitate, la școli, la trupă, la servicii, în război și în timp de pace pe înalte trepte de conducere (Secretar General, Ministru de Război, șef de Stat Major, Ministru de Război), care să fi pedepsit mai puțin (pot cita pe degete pedepsele ce am dat); care să se fi purtat mai delicat, mai părintesc și mai respectuos cu subalternii săi atât în fața frontului cât și între patru ochi sau în societate.

Din această cauză nu a fost depusă nici o reclamație, de nici un fel, în contra mea.

Anexe⁴²

Anexa I – Declarația dată, la cererea D-lui Ministru de Interne, D-lui Mihalcea.

Anexa II – Actul lăsat Regelui la sfârșitul audienței în care am fost primit în ziua de [1] iulie [1940].

⁴² Nu se publică [Gh. B.].

CAPITOLUL VI

ROMÂNIA ȘI RĂZBOIUL DIN EST

La aproape 70 de ani de la debutul ostilităților, în 1 septembrie 1939, Războiul Mondial din 1939-1945, incontestabil cel mai mare conflict armat din istorie în privința proporțiilor și a consecințelor sale, directe și indirecte, apropiate ori îndepărtate, se înscrie deja ca un eveniment fără egal în tot trecutul umanității ce s-a instalat detașat în preferințele și preocupările istoricilor, și nu numai, rezultând, de mai multe decenii, o bibliografie uriașă la nivel internațional⁴³. Cititorul va admite, desigur, că nu numai proporțiile contează în ecuație, ci, deopotrivă, calitatea și varietatea producției istoriografice, însumând de-acum cel puțin 1,5 milioane titluri cărți și studii reprezentative, în discuție trebuind să fie luate în considerație și predispozițiile – le-am denumi „specifice” – ale specialiștilor de pretutindeni de-a investiga în continuare perioada 1939-1945, mai ales în condițiile actuale ale deschiderii arhivelor⁴⁴, pe toate meridianele. Un alt avantaj remarcabil, propriu studiilor de istorie a celui de-al doilea război mondial, privește adevărurile descoperite și afirmate, peste toate îngrădirile de moment, în ciuda tentativelor disperate dar ridicole ale unor sociologi și istorici de duzină, în fond activiști foști sau prezenți kominterniști, de-a impune tot felul de stavile și modele discutabile, de-a introduce false principii, precum cel al așa-numitei corectitudini politice, în abordarea și rezolvarea unor probleme ținând de epoca războiului general și total din 1939-1945. Respingerea unor atare tentative sinucigașe survine fără întârziere și decisiv pretutindeni, mai ales că specialiștilor nu le lipsesc probele exemplare, dimpotrivă, acestea abundă, după cum și replicile programatice, precum, de dată recentă, faimosul Apel al unor reputați istorici francezi, intitulat **Libertate pentru istorie**. Este necesar a reține aceste principii, avansate în decembrie 2005 de Alain Decaux, Marc Ferro, Pierre Milza, René Rémond și colegii lor, aceștia surprinzând elementele definitorii, *permanențele* scrisului istoric modern, și anume:

⁴³ În anul 1981, atunci când am valorificat bibliografia noastră incluzând 3 003 titluri cărți pe tema prezenței României în conflagrația din 1939-1945, am relevat că, pe plan mondial, ritmul aparițiilor înregistrase deja proporții remarcabile – aproximativ 15 000 – 20 000 lucrări pe an (cf. Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *România și al doilea război mondial. O bibliografie*, Iași, Editura Academiei, 1981, p. XXXIX).

⁴⁴ Vezi Gh. Buzatu, *Actul de la 23 august 1944: Bilanț, noi interpretări și perspective*, în „Academica”, nr. 30/2004, București, p. 10-18; idem, *Actul de la 23 august 1944 în perspectiva unor noi documente*, în vol. *Istorie și societate*, II, coordonatori Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Horia Dumitrescu, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 10-12; Jacques de Launay, EttoreANCHIERI, Henri Michel, Jean-Marie d’Hoop, *Les Deux Guerres mondiales. Bibliographie sélective*, Bruxelles – Paris, Éditions Brepols, 1964; Gavriil Preda, coordonator, *23 august 1944: Dezvăluiri și controverse*, Ploiești, Editura Ploiești Mileniu III, 2006.

„Istoria nu-i o religie. Istoricul nu acceptă nici o dogmă, nu respectă nici un lucru interzis, nu cunoaște tabù-uri. El poate să deranjeze.

Istoria nu este tot una cu morala. Istoricul nu are rolul de-a exalta ori de-a condamna, el explică.

Istoria nu este sclava actualității. Istoricul nu aplică trecutului schemele ideologice contemporane și nu introduce în evenimentele de odinioară sensibilitatea prezentului.

Istoria nu-i tot una cu memoria. Istoricul, într-un demers științific, colecționează amintirile oamenilor, le compară între ele, le confruntă cu documentele, cu obiectele, cu urmele existente, și stabilește faptele. Istoria ține cont de memorie, dar nu se reduce la ea.

Istoria nu este un domeniu juridic. Într-un stat liber, definirea adevărului istoric nu aparține nici Parlamentului, nici autorității judiciare.

Politica statului, chiar animat de cele mai bune intenții, nu este politica istoriei”⁴⁵.

Războiul din Est, fără a se fi confundat cu **Războiul Mondial** în ansamblu⁴⁶, a constituit în anii 1941-1945 una din etapele sale majore și, în anume privințe, chiar determinante pentru deznodământul faptelor. După ce, în 1939-1941 a observat regulile neutralității și, apoi, ale nonbeligeranței în desfășurarea ostilităților⁴⁷, în care se antrenaseră Germania și partenerii ei, de o parte, iar, pe de alta, Puterile Aliate, în frunte cu Marea Britanie și Franța, începând cu data de 22 iunie 1941 România s-a implicat, alături de cel de-al III-lea Reich, Italia și sateliții lor europeni, în Războiul Mondial, participând la atacarea URSS. Timp de peste trei ani (1941-1944), prezența României în Războiul din Răsărit a fost una activă și exclusivă, extinderea ostilităților și cu celelalte Puteri Aliate (Marea Britanie, SUA ș.a.) intervenind nu ca rezultat al unor acțiuni militare efective, ci ca efect al jocului alianțelor⁴⁸. Potrivit aprecierilor unor reputați specialiști, România, în ciuda tuturor aparențelor și acuzațiilor, a purtat în Răsărit un război „paralel” cu acela al Germaniei⁴⁹, situație în care trebuie să identificăm atât obiectivele comune ale „aliaților” de moment, cât și interesele lor separate. Exceptând tot ce s-a denaturat și vehiculat timp de peste o jumătate de veac pe această temă, România, spre deosebire de Reichul lui Adolf Hitler, a purtat un război drept de la un capăt la altul (22 iunie 1941 – 23 august 1944). Prezența în tabăra Germaniei i-a fost impusă României de pericolul imens al Imperiului Roșu, relevat atât de notele ultimative din 26-27 iunie 1940 cât și de demersurile succesive din 1940-1941, dar, în timpul Campaniei din Est, ea „nu a vizat țeluri anexioniste, de cotoire a unor teritorii care nu îi aparțineau. Scopul esențial al participării românești la conflagrație a fost total diferit de cel al Germaniei (subl. ns. – Gh. B.), cu care se aliase, deși ambele țări doreau să și le înfăptuiască prin înfrângerea Uniunii Sovietice. Majoritatea românilor vedeau în participarea la

⁴⁵ Vezi „L’Histoire”, Paris, no. 306/Janvier 2006.

⁴⁶ Cf. opinia lui Henri Michel (1907-1986), unul dintre cei mai cunoscuți specialiști din lume, fost președinte al faimosului *Comité d’histoire de la Deuxième Guerre mondiale*, fundamentată într-una din lucrările clasice ale istoriografiei mondiale (*La Seconde Guerre mondiale*, Paris, Omnibus, 2001, p. 213 și urm.).

⁴⁷ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. IX-XIII.

⁴⁸ Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri (1939-1947)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*.

⁴⁹ Vezi Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile româno-germane (1938-1944)*, ediție Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1994, p. 275; Aurică Simion, *Preliminarii diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 148 și urm.; Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 8-9.

război alături de Germania, cea mai mare putere militară a continentului la acea dată, posibilitatea reîntregirii granițelor rășluite în 1940⁵⁰.

Așa după cum am relevat în alte rânduri⁵¹, Războiul din Est (1941-1944) al României a fost, de la un capăt la altul, unul național și anticomunist. În condițiile concrete ale timpului, lupta României pentru restabilirea granițelor istorice în Răsărit, pe Nistru, a căpătat multiple sensuri și înțelesuri. A fost, astfel, după limbajul tipic al epocii, prioritar o bătălie *pentru țară* și, nu mai puțin, pentru *zdrobirea comunismului*⁵², fapt menționat anume de Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român, în cele două documente istorice difuzate de la București la 22 iunie 1941⁵³: *Proclamația către Țară și Ordinul de zi către Armata Română. Ordinul de zi, de pildă, îndemna oștile: „... Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotropiți”!*, în timp ce faimoasa *Proclamație* chema la *lupta sfântă* în contra „*năvălitorilor asupra civilizației și bisericii, a dreptății și propriilor noastre drepturi*”, pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei, unde se impuneau a fi sparte „*cătușele roșii ale anarhiei și pradei cotropitoare*”. Dar, mai mult decât atât, războiul declanșat oferea șansa „*unei lupte puternice și curajoase nu numai pentru reclădirea drepturilor naționale, dar și împotriva celui mai mare dușman al lumii: bolșevismul*”. Cu alt prilej, la 18 mai 1943, în interviul acordat inginerului C. Filipescu, Mareșalul Antonescu se destăinuia că primise provocarea unui război cu URSS numai bazat pe „*credința neștrămutată că, luptând împotriva comunismului, slujim nu numai crezul național, dreptul de conservare și onoare al poporului român, dar – ca și în trecut – prin lupta și jertfa noastră servim civilizația însăși. Satisfacțiile imediate și vizibile nu ne-au lipsit, ca urmare a acestui impus – dar și justificat – război. Provinciile au fost eliberate, inamicul zvârlit peste hotare* (subl. ns.)”⁵⁴. Anterior, la 26 ianuarie 1943, în interviul acordat ziaristului italian Lamberto Sorrentini, Mareșalul i-a destăinuit interlocutorului scopul Războiului din Est: „*... Eu lupt întotdeauna cu Rusia, comunismul Uniunii Sovietice este un mijloc, nu sfârșitul imperialismului rus, care vrea Constantinopolul și poate să ajungă acolo numai traversând sau înghițind România [...]* Noi știm că dușmanul mortal al României este Rusia lui Petru cel Mare și a Ecaterinei a II-a, cărora Stalin le-a rămas credincios și, trebuie să recunoaștem, îi continuă genial. Este ursul rus dintotdeauna, care, înveșmântându-se astăzi în comunism, înaintază în

⁵⁰ Alesandru Dușu, *op. cit.*, p. 8.

⁵¹ Vezi Gh. Buzatu, *Mareșalul Ion Antonescu și Războiul din Est*, în „Dosarele istoriei”, București, nr. 7/1999, p. 53-55; idem, *Mihai Viteazul și Mihai Antonescu*, în *România în ecuația păcii și a dictatului*, coordonator Gh. Nicolescu, Pitești, Editura Paralela 45, 2001, p. 21-28; Gh. Buzatu, Dana Beldiman, Eftimie Ardeleanu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, Craiova, Editura Helios, 2002, p. 32 și urm.; Gh. Buzatu, *Mareșalul Ion Antonescu, ultimul domn al tuturor românilor*, în vol. *Sub semnul muzei Clio – Prof. Univ. Dr. Ion Șt. Baicu la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2004, p. 253-271; idem, 22 iunie 1941: „*Agresiunea*” României împotriva URSS (*După unele probe epistolare*), în „Orizont XXI”, Pitești, nr. II/2006, p. 5-13.

⁵² Idem, *Mareșalul Antonescu și războaiele anticomuniste ale României*, în „Orizont XXI”, Pitești, nr. 3/2006, p. 34-38.

⁵³ Mareșalul Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, I, ediție Gh. Buzatu, Iași, Editura Moldova, 1991, p. 158-161.

⁵⁴ Arhivele Naționale ale României, Arhivele Istorice Centrale, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar, dosar 202/1944, f. 406 (în continuare, se va cita: ANIC). De remarcat că, în cursul Campaniei din Est, I. Antonescu a abordat, în contextul luptei împotriva slavilor, și problema acțiunilor antievreiești (telegrama de pe front, 3 septembrie 1941, către M. Antonescu, idem, dosar 90/1941, f. 46).

numele unui ideal care corupe intelectualitatea și, ascunzându-și colții după o zdreanță roșie, atrage masele de muncitori și țărani. Eu voi arunca în război, spre a-i zăgăzui pe ruși, toate forțele pe care voi izbuti să le înarmez, convins că acesta este supremul bine pentru România: zăgăzuirea rușilor...”⁵⁵.

Ceea ce s-a neglijat de regulă în cursul ultimelor decenii a fost faptul că – prin acțiunea sa militară – Antonescu, propunându-și anularea nedreptăților din 1940 și combaterea pericolului comunist⁵⁶, n-a pierdut din vedere în principal refacerea integrală a unității românești, astfel cum triumfase la 1918 și la realizarea căreia avusese modesta sa contribuție⁵⁷. Dintre atâtea dovezi la care s-ar putea apela, în acest sens, ne mărginim la *Cuvântul către Țară* al Mareșalului de la 1 ianuarie 1944, când și-a exprimat – pentru a câta oară? – „crezul neșovăielnic” în atingerea „drepturilor noastre”⁵⁸. Atunci, convins că „libertatea noastră slujește Europa și legile civilizației”⁵⁹, Mareșalul și-a exprimat convingerea că, numai uniți, românii aveau să înfrunte „vitregia ceasurilor ce vor să vină”, asigurând astfel **„dreptatea neamului nostru și unitatea pământurilor, care ale lui au fost și ale lui trebuie să rămână”**⁶⁰. Din motive care n-au cum să scape înțelegerii cititorului, Antonescu a abordat problemele purtării și necesității Războiului din Est în discuțiile și corespondența cu colaboratorii săi. Una dintre formulările categorice și exemplare am întâlnit-o în telegrama de răspuns adresată la 18 august 1943 profesorului Napoleon Crețu, secretarul general al Ministerului Culturii Naționale în acel moment, căruia i se destăinuia: **„Mulțumesc cu atât mai mult astăzi corpului didactic secundar pentru înalta sa ținută patriotică și pentru înțeleapta înțelegere a chemărilor impuse de lupta în războiul dreptății naționale, cu cât șefii fostelor partide politice”⁶¹ mă somează prin memorii, în numele lor și al câtorva persoane bine cunoscute prin trecutul lor, să retrag armata din luptă [...] Este evident pentru cea mai simplă minte că părăsirea luptei pe care o ducem în Răsărit, pentru asigurarea ființei de azi [și] de totdeauna a vieții, libertății și integrității neamului, fără nici o garanție serioasă că sacrificiile ce am făcut nu au fost zadarnice, ar fi un odios de trădare față de Moldova, Bucovina și Basarabia, față de istorie și de onoarea noastră; și chiar față de ardeleni, care nu numai că n-ar avea nimic de câștigat, dar ar avea totul de pierdut, dacă Regatul ar intra în parte sau în total sub sclavia asiatică. De aceea sunt recunoscător corpului didactic și tuturor celor care exprimă, în aceste momente, simțăminte de încredere în conducerea neamului (subl. ns.)”**⁶². În același timp, Mareșalul Antonescu era pe deplin informat în privința proiectelor și acțiunilor antiromânești ale Kremlinului, ale lui I. V. Stalin în mod special⁶³, ca și asupra „obiectivelor” anunțate de PCR – interior⁶⁴. Să nu neglijăm că multe dintre ordinele de zi ale lui Stalin se încheiau cu formula: „Răzbnare și moarte cotropitorilor germano-fasciști!”, fiind

⁵⁵ Apud „Independentul”, București, 15 mai 2001, p. 5.

⁵⁶ Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Stalin cenzurat/necenzurat*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 237 și urm.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Mareșal I. Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, II, p. 120.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 121.

⁶¹ Referire, cu predilecție, la Iuliu Maniu și Constantin [Dinu] I. C. Brătianu.

⁶² Arhivele Naționale ale României, Arhiva Istorică Centrală, București, fond Direcția Generală a Poliției, dosar 71/1943, f. 1 (în continuare, se va cita: ANIC).

⁶³ Vezi cuvântările și declarațiile lui Stalin din 1941-1944, reunite într-o mapă specială (ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 3/1942).

⁶⁴ Idem, dosar 8/1943.

astfel vizați Hitler și toți aliații săi din Est⁶⁵, iar la 1 mai 1944 liderul de la Kremlin anunța: „... Armata Roșia a ieșit la frontiera de stat cu România și Cehoslovacia⁶⁶ și continuă să nimicească armatele dușmane pe teritoriul României [...] Spaima și zăpăceala domnesc printre aliații români, unguri, finlandezi și bulgari ai lui Hitler [...] România, Ungaria, Finlanda, Bulgaria au numai o singură posibilitate pentru a evita catastrofa. Aceea de a rupe alianța cu nemții și de a ieși din război ... (subl. ns.)”⁶⁷. În ceea ce-i privește pe comuniștii locali, aceștia avansau lozinci dintre cele mai radicale, precum, de exemplu, *Chemarea Frontului Patriotic*, găzduită de publicația ilegală „România Liberă” din 28 ianuarie 1944, și care îndemna la: „Ieșirea imediată din războiul nemțesc și unirea cu țările democratice; alungarea nemților din țară; doborârea guvernului trădător al lui Antonescu; formarea unui guvern cu adevărat național; [...] – pedepsirea criminalilor de război hitleriști; Jos tirania hitleristă! ...”⁶⁸

Avantajele studiului surselor originale

Un studiu temeinic al Războiului din Est îndeamnă la investigații, dacă nu complete, pe cât posibil, vaste, în arhivele române și străine, la cercetarea bogatei literaturi științifice, cu obligativitate la aprofundarea marilor sinteze și enciclopedii, după cum și a marilor colecții de documente diplomatice și militare editate (germane, britanice, americane, franceze, italiene, rusești și române); nu mai puțin, consultarea extrem de bogatei literaturi memorialistice la nivel mondial se dovedește inevitabilă, după cum și a cronologiilor disponibile, un domeniu în care Editura Enciclopedică a excelat prin volumele tipărite în ultimii ani⁶⁹. Cu referire la epoca celui de-al doilea război mondial, cercetătorul dispune de ample cronologii încă de la sfârșitul ostilităților⁷⁰, pentru ca ulterior să se fi impus modelul cronologiilor zi de zi ori zi după zi⁷¹.

⁶⁵ Idem, dosar 3/1942, f. 24 (Ordinul de zi din 7 noiembrie 1943).

⁶⁶ Referire la frontiera „stabilă” în urma notelor ultimative din 26-27 iunie 1940!

⁶⁷ ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 3/1942, f. 31.

⁶⁸ Idem, dosar 8/1943, f. 55.

⁶⁹ Vezi, mai ales, Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Mica enciclopedie de istorie contemporană. Statele lumii contemporane și conducătorii lor*, București, Editura Enciclopedică, 2002; Dinu C. Giurescu și colaboratori, *Istoria României în date*, ed. I, București, Editura Enciclopedică, 2003; ed. a II-a, 2007; I. Calafeteanu și colaboratori, *Istoria politicii externe a României în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003; Leonida Loghin, *Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie*, București, Editura Politică, 1984; Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României, 1859-1999*, ed. a II-a, București, Editura Machiavelli, 1999. În acest cadru, cf. și cronologia noastră acoperind exclusiv zilele de 23-24 august 1944 (între orele 05,00): Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Șandru, *Din istoria unei zile. Contribuții la cronologia insurecției române din august 1944*, extras, Iași, Editura Academiei, 1979.

⁷⁰ Roger Céré, Charles Rousseau, *Chronologie du Conflit mondial (1935-1945)*, Paris, SEFI, 1945.

⁷¹ Vezi, de exemplu, Cesare Salmaggi, Alfredo Palavisini, *2 194 Days of War. An Illustrated Chronology of the Second World War with 620 Illustrations and 84 Maps*, New York, Mayflower Books, 1979; Sir Michael Armitage și colaboratori, *World War II – Day by Day*, London – New York – Delhi – Paris, A Dorling Kindersley Book, 2001; Patrick Eveno și colaboratori, *La Deuxième Guerre mondiale, 1939-1945. Récits et mémoire*, Paris, Le Monde, 1994; Warren Tute și colaboratori, *D Day*, London – Sydney, Pan Books Ltd., 1975; Alesandru Duțu, M. Retegan, *România în război. 1 421 zile de încleștare*, I, București, Editura Globus, 1993.

Volumul de față, primul dintr-o serie de trei, valorifică un document inedit fundamental – *Jurnalul activității lui Ion Antonescu, Conducătorul Statului*, întocmit de colaboratorii acestuia în cadrul Cabinetului Militar și îngăduind în premieră cititorului să pătrundă în meandrele faptelor esențiale desfășurate „la vârf”, mai precis în intimitatea Guvernului și anturajului Generalului/Mareșalului, în sfera deciziilor capitale de ordin politico-diplomatic, militar și social-economic, toate expuse într-o ordine și logică precisă, care nu îngăduie denaturări grosolane și interpretări labile. Se vor desprinde indubitabil avantajele studiului aplicat și multidisciplinar, bazat pe coroborarea surselor de arhivă cu informațiile memorialistice, respectându-se cu strictețe regulile neînduplecate ale cronologiei în prefigurarea, producerea și evoluția faptelor.

Sistematizând sursele cu caracter memorialistic de care dispunem, se impun atenției următoarele, în lipsa cărora, netăgăduit, investigațiile privind poziționarea lui Ion Antonescu într-un studiu complex privind rolul și locul României în desfășurarea celui de-al doilea război mondial s-ar dovedi incomplet și inexact, iar, în definitiv, chiar imposibil:

1. De îndată după ce a ajuns la Mănăstirea Bistrița, unde fusese „exilat” după voința Regelui Carol II, care nu i-a putut ierta lui I. Antonescu faptul că-l înfruntase la 1 iulie 1940 pe tema acceptării cedării fără luptă a Basarabiei și nordului Bucovinei pentru a-și salva tronul, lăsându-i în final un memoriu demn de o Cassandra, iar apoi fiind avertizat de organele polițienești și de informații în privința unei posibile „lovituri de stat” gestionată de general, acesta a redactat două file de *Considerații* pe marginea întrevederii cu pricina⁷². Nu stăruim, dat fiind că detaliile sunt bine cunoscute din documentele publicate în epocă⁷³.

2. *Istoricul arestării mele*, redactat de I. Antonescu în aceleași condiții de surghiun, insistă asupra arestării sale, la Predeal, în dimineața de 9 iulie 1940, „din Înalt ordin al Majestății Sale”⁷⁴, fiind trimis, prin Sinaia – Târgoviște – Găești – Râmnicu Vâlcea, la Mănăstirea Bistrița⁷⁵, de unde, în ziua următoare, prin scrisoare, a înștiințat-o pe Maria Antonescu asupra celor petrecute⁷⁶. I-a solicitat, totodată, să-i trimită, dacă avea „voie”, o dată cu obiectele personale, plicuri și hârtie de scris, creioane și un stilou, precum și „cărți de istorie, de filosofie, de economie politică, Racine”. Își sfătuia soția să rămână „calmă” și „demnă”, asigurând-o că „orice suferință nu va egala linia mea dreaptă și nevinovăția mea”⁷⁷.

3. *Reflecții din închisoare: De ce am ajuns la Bistrița?*, în dublă redactare⁷⁸, trebuie datate după 6 august 1940, autorul referindu-se la o comunicare a generalului David Popescu, ministrul de interne în exercițiu, în sensul că memoriul încredințat Regelui Carol II la 1 iulie 1940 circula în copii prin țară⁷⁹. Generalul considera că tocmai memoriul îl stârnise pe rege, care

⁷² Arhiva Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, București, fond 40 010/Procesul mării trădări naționale (1946), vol. 48, f. 6-7 (în continuare, se va cita: Arhiva CNSAS, vol.).

⁷³ Cf. *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, I, București, 1942, p. 40-42, iar memoriul adresat Suveranului – *ibidem*, p. 64-66.

⁷⁴ Arhiva CNSAS, vol. 48, *Ibidem*, f. 27-28.

⁷⁵ Potrivit *Notei* privind funcțiunile îndeplinite de I. Antonescu în perioada 5 decembrie 1916 – 6 septembrie 1940 generalul s-a aflat la Bistrița între 9 iulie și 27 august 1940 (AMR, Pitești, fond DCI/1974, dosar 686, f. 109).

⁷⁶ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 30-53, 58-87.

⁷⁹ Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 344-579 (documentele din anexa volumului).

patrona un regim „tăbăcit de minciună”⁸⁰. În context, notele ultimative din 26-27 iunie 1940 ale lui Molotov, brutale, reprezentând „o groaznică scadență”⁸¹, au căzut ca un trăsnet, din care au decurs pentru țară „toate calamitățile”⁸². Generalul, încă din 1924, avertizase că granița de Est nu era „definitivă”, că de acolo Bucureștii trebuiau să se aștepte la complicații⁸³. Relativ la acceptarea notelor ultimative ale URSS, Antonescu nota că numai ancheta faptelor și istoria urmau a stabili ce anume a contat în iunie 1940: inconștiența, nepriceperea sau trădarea⁸⁴.

4. Documentul *Pentru <<Memorii>>* reunește o serie de „gânduri” așternute cu creionul pe două file ce anunțau un ambițios proiect⁸⁵, care, sub povara evenimentelor ce au urmat, n-avea să fie dus, evident, la capăt. Din însemnările celui proscris pentru moment, reținem aceste rânduri circumscrise condițiilor zilei: „*Pierderea Bucovinei și a Basarabiei nu ne poate îndreptăți să cedăm lupta*”⁸⁶; „*Orice popor are o vitalitate nepuizabilă, datorită căreia poate să reînceapă lupta după erori comise și înfrângeri suferite*”; „*Destinul nostru m-a aruncat în mijlocul unei fatale <<pânze a Penelopei>>. Luăm drumul de la cap și cu Bucovina și cu Basarabia. Depinde de noi să ajungem repede la capul lui. Va depinde tot de noi să transformăm într-o operă istorică temeinică ceea ce a fost atât de fragil*”; „*Micul Regat a fost <<Țara Mamă>>. El a constituit pentru ținuturile periferice românești, între 1850 și 1914, un principiu de viață politică*”⁸⁷.

5. *Reflecții din închisoare asupra <<Capitalului>>* al lui Karl Marx⁸⁸.

6. *Spicuri din Arnota*, de Preotul Cristescu, dar compuse de generalul Antonescu⁸⁹.

7. *Instrucțiuni confidențiale din partea D-lui general Antonescu*, din 17 septembrie 1940, pentru Ministerul Finanțelor, referitoare la cele mai diverse domenii (Casa Regală, patrimoniul public, bursa, presa, evreii, diurne, indemnizații etc.)⁹⁰. Reținem, din „instrucțiunile” privind Casa Regală: „Lista civilă va fi fixată la: 20 000 000 pentru M. S. Regele; 10 000 000 pentru M. S. Elena. Casa Regală nu va mai beneficia de nici o scutire. Va plăti vama, transporturile, benzina, cheltuielile de corespondență etc. integral. Se va stabili exact cât a costat Statul sub diferite forme subvenționarea Regelui Carol II, în afară de lista civilă”⁹¹.

8. *Vizita Generalului I. Antonescu la Roma (12-18 noiembrie 1940)*, în versiunea datelor aflate în *Registrul istoric al Conducătorului Statului* (vezi *infra*, 12)⁹².

9. Dosarul intitulat *Călătoria la Berlin (20.XI – 25.XI.1940)*⁹³, deosebit de complex, cuprinzând: programul celei dintâi vizite a lui I. Antonescu, ca șef de guvern și de stat, în

⁸⁰ Arhiva CNSAS, vol. 48, f. 69.

⁸¹ *Ibidem*, f. 71.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*, f. 75.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 73.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 86-87.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 86.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 87.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 88-92.

⁸⁹ *Ibidem*, f. 54-57.

⁹⁰ ANIC, fond PCM – CM, dosar 319/1940, f. 3 și urm.

⁹¹ *Ibidem*, f. 3.

⁹² Idem, dosar 251/1940, f. 157-163. Vezi și raportul lui M. Corbuleanu, atașatul militar la Roma (idem, dosar 137/1943, f. 1-25), publicat în acest volum (anexa II).

⁹³ ANIC, dosar 181/1940.

Germania (textele în limbile germană și română)⁹⁴; invitația în original a Führerului⁹⁵; deplasarea pe ruta București – Berlin și retur⁹⁶; „dosarul” vizitei (opisul de probleme) și *jurnalul călătoriei*⁹⁷; materialele documentare pregătite de profesorii P. P. Panaitescu și Emil Lăzărescu privind istoria națională⁹⁸ și, respectiv, provinciile pierdute (Transilvania, Basarabia și Bucovina)⁹⁹; rapoarte diplomatice relativ la vizită și relații economice bilaterale¹⁰⁰; schimburi de mesaje după vizită între Ion Antonescu și Adolf Hitler, Hermann Goering, Joachim von Ribbentrop, Wilhelm Keitel ș.a.¹⁰¹

10. *Evidențele săptămânale* ale rezoluțiilor lui Ion Antonescu (1940-1944)¹⁰²

11. *Procese-verbale ale ședințelor Consiliului de Miniștri* expun, în rezumat, toate întrunirile (desfășurare și rezoluții) ale Cabinetului desfășurate între 8 septembrie 1941 și 21 iulie 1944¹⁰³.

12. *Registrul istoric al Conducătorului Statului*, acoperind perioada 4 septembrie 1940 – 23 octombrie 1943, reunind toate comunicatele, declarațiile, schimburile de mesaje, cuvântările lui Ion Antonescu din perioada respectivă¹⁰⁴.

13. *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului*, la care ne-am referit deja, acoperă perioada 27 septembrie 1940 – 21 iulie 1944¹⁰⁵, iar asupra lui vom insista în paginile de mai jos¹⁰⁶.

14. *Directivele de război (1941-1944)* ale lui I. Antonescu, editate și comentate de noi în urmă cu mai mulți ani¹⁰⁷.

15. *Însemnările din celulă*, redactate și semnate personal de Mareșalul Antonescu în seara de 23 august 1944, reprezentând un document fundamental acoperind deopotrivă momentul loviturii de stat consumată în orele precedente la Palatul Regal din București, în

⁹⁴ *Ibidem*, f. 4-11, 30-31.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 12.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 34-35.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 39-47.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 53-72.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 73-80.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 151-185.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 206 și urm.

¹⁰² Idem, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 1 311/1943-1944.

¹⁰³ Idem, fond PCM – CM, dosar 273/1944; idem, dosar 274/1944; vezi și ședințele pe probleme – despre situația provinciilor dezrobite (idem, dosar 609/1941); despre evacuări și apărare pasivă (idem, dosar 228/1944). Reținem că în fapt, la 8 septembrie 1940, a avut loc prima ședință de cabinet prezidată de I. Antonescu, dar cu membrii guvernului demisionar al lui I. Gigurtu, fără participarea acestuia.

¹⁰⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 251/1940; dosar 607/1941; dosar 608/1941; dosar 602/1942; dosar 603/1942; dosar 465/1943.

¹⁰⁵ Idem, dosar 148/1940; dosar 462/1942; dosar 204/1944. Anterior au fost valorificate unele pagini din acest *Jurnal* (vezi Constantin Stoianovici, Alesandru Duțu, *Mareșalul: Jurnal de front*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, București, nr. 4/2000, p. 37-40), acoperind zilele de 9-10 iulie 1941, 3-6 august 1941, 8 noiembrie 1941).

¹⁰⁶ Fragmente ale acestui document, în mod concret exemplarul brut al unui *Jurnal de zi* (sic!) al Conducătorului Statului, acoperind perioada 3 decembrie 1940 – 3 martie 1942, sunt depozitate separat în Arhivele Naționale (ANIC, fond PCM – CM, dosar 314/1940; vezi *infra* și còpiile foto după câteva pagini din *Jurnal*). În continuare, se va cita: *Jurnal*, varianta 1.

¹⁰⁷ Gh. Buzatu, Dana Beldiman, Eftimie Ardeleanu, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, ed. citată.

orchestrația Regelui Mihai I și a complicilor săi, cât și sfârșitul propriu-zis al Războiului din Est al României¹⁰⁸.

Semnificațiile unui <<Jurnal>> sui generis

Este de la sine înțeles că, dintre documentele menționate, nu toate prezintă – ceea ce, nădăjduim a rezultat deja din expunerea noastră – același interes ori au o valoare egală. Având în seamă semnificația surselor respective, se impun, în ordine, atenției noastre:

- *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului* reprezintă, neîndoielnic, documentul cel mai complex și complet asupra epocii investigate;
- *Însemnările din celulă* ale Mareșalului din 23 august 1944;
- *Registrul istoric al Conducătorului Statului* (1940-1944);
- *Procese-verbale ale ședințelor Consiliului de Miniștri* (1941-1944).

Excepție făcând, evident, *Însemnările din celulă*, compuse și salvate în condiții miraculoase¹⁰⁹, sursele reținute, departe de a se confunda, se interferează, se completează, cuprinzând sumedenie de informații comune ori complementare, astfel că o cercetare completă necesită coroborarea lor; nu numai că pentru a stabili exactitatea detaliilor ori pentru depistarea erorilor, cât, mai cu seamă, pentru realizarea unui tablou complet și precis al trecutului care a fost. Tocmai, având în vedere asemenea elemente, apreciem ca fiind utilă prezentarea lor separată și în detaliu, astfel după cum materialele respective pot fi accesate în depozitul central al Arhivelor Naționale ale României din București (ANIC):

- *Registrul istoric al Conducătorului Statului* cuprinde nu mai puțin de șase volume, repartizate astfel:

vol. I – 4.9.1940 – 31.12.1940¹¹⁰
vol. II – 1.1.1942 – 31.5.1941¹¹¹
vol. III – 1.6.1941 – 31.12.1941¹¹²
vol. IV – 1.1.1842 – 31.7.1942¹¹³
vol. V – 1.8.1942 – 10.3.1943¹¹⁴
vol. VI – 11.3.1943 – 23.10.1943¹¹⁵

- *Procese-verbale ale ședințelor Consiliului de Miniștri* se limitează la două volume:

vol. I – 8.9.1941 – 10.4.1944¹¹⁶
vol. II – 14.4.1944 – 21.7.1944¹¹⁷

¹⁰⁸ Vezi Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 315-319.

¹⁰⁹ Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989*, II, București, Editura Paideia, 1988, p. 150-154.

¹¹⁰ ANIC, fond PCM – CM, dosar 251/1940.

¹¹¹ Idem, dosar 607/1941.

¹¹² Idem, dosar 608/1941.

¹¹³ Idem, dosar 602/1942.

¹¹⁴ Idem, dosar 603/1942.

¹¹⁵ Idem, dosar 465/1943.

¹¹⁶ Idem, dosar 273/1944.

¹¹⁷ Idem, dosar 274/1944.

Este locul nimerit să consemnăm că fondul reunește doar sintezele ședințelor, întrucât stenogramele complete s-au întocmit și păstrat separat și, fapt remarcabil, se află în curs de editare, după ce, pentru anii 1940-1943, deja s-au valorificat primele 9 volume, sub egida Arhivelor Naționale ale României¹¹⁸

- *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului* se extinde în trei volume, mai precis:

vol. I – 27.9.1940 – 30.5.1942¹¹⁹

vol. II – 1.6.1942 – 31.12.1943¹²⁰

vol. III – 1.1.1944 – 21.7.1944¹²¹

Nu insistăm asupra necesității și avantajelor studierii în paralel a surselor menționate, din moment ce informațiile furnizate se întregesc. Așa, de pildă, *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului* debutează la 27 septembrie 1940, astfel încât, pentru perioada inițială a guvernării antonesciene (4-26 septembrie 1940), am apelat la *Registrul istoric al Conducătorului Statului*¹²². Situația se repetă pentru zilele de 12-18 noiembrie 1940, în sensul că *Jurnalul*, după ce reține Plecarea la Roma a lui Antonescu, în 12 noiembrie 1940¹²³, trece direct la 18 noiembrie 1940 – Sosirea în țară¹²⁴. Reconstituirea s-a bazat pe faptele consemnate în *Registrul istoric al Conducătorului Statului*¹²⁵ sau pe raportul lui M. Corbuleanu¹²⁶. Alte întregiri s-au impus în cazul filelor lipsă din *Jurnal*, precum la 4 februarie sau 30 mai 1942.

Nu mai puțin lipsite de interes sunt discordanțele sesizate între cele trei surse. După cum cititorul va observa, în textul pe care-l edităm acestea au fost semnalate. Cu titlul de exemplu, precizăm că, pentru ziua de 31 martie 1941, *Jurnalul* ne oferă o listă a personalităților primite în audiență de Antonescu¹²⁷, în vreme ce *Registrul istoric* – una puțin modificată¹²⁸. Situația este identică pentru 17 februarie 1941¹²⁹ sau pentru 30 ianuarie 1941¹³⁰. În schimb, informațiile coincid în cele mai multe cazuri, precum pentru zilele de 12 februarie 1941¹³¹ sau de 14 mai 1941¹³². În context, menționăm că în *Registrul istoric*, vol. IV, din motive necunoscute, redactorii au trecut direct de la 30 mai la 2 iunie 1942¹³³, ceea ce ne obligă să apelăm la *Jurnal*. Cele constatate relevă în fond, o dată în plus, datoria istoricului de-a proceda la examinarea critică a surselor.

¹¹⁸ Vezi M. D. Ciucă, ed., *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, I-IX, București, Arhivele Naționale ale României, 1997-2006.

¹¹⁹ ANIC, dosar 148/1940.

¹²⁰ Idem, dosar 462/1942.

¹²¹ Idem, dosar 204/1944.

¹²² Vezi, în acest volum, anexa I.

¹²³ ANIC, fond PCM – CM, dosar 146/1940, f. 28-30.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 30.

¹²⁵ Idem, dosar 251/1940, f. 157-163.

¹²⁶ Vezi, în acest sens, anexa II.

¹²⁷ ANIC, fond PCM – CM, dosar 148/1940, f. 111-112.

¹²⁸ Idem, dosar 607/1941, f. 133.

¹²⁹ Vezi *Jurnal*, f. 88 sau *Registrul istoric*, I, f. 66 verso.

¹³⁰ *Jurnal*, f. 78 sau *Registrul istoric*, I, f. 37 verso.

¹³¹ *Jurnal*, f. 85 verso și *Registrul istoric*, I, f. 61.

¹³² *Jurnal*, f. 137 verso și *Registrul istoric*, I, f. 205 verso.

¹³³ Vezi *Registrul istoric*, IV, f. 184-185.

Centrul pivotant al puterii

Nu este dificil de descifrat, în stadiul actual al documentației, cum și de ce regimul antonescian a funcționat având, în rolul de centru pivotant al puterii, un singur și inconfundabil organism – Președinția Consiliului de Miniștri. Situația a fost pe deplin în acord cu sistemul deplinelor puteri asumate de I. Antonescu prin decretele-regale purtând nr. 3 053, 3 067 și 3 072 din 5-7 septembrie 1940. Cum era și normal, lucrurile, concepute din start, s-au precizat treptat, în funcție de voința Conducătorului Statului, I. Antonescu, de intervențiile, recomandările și țelurile unor factori decizionali ai puterii, în speță de către Mihai Antonescu, ca și – cel mai adesea – sub presiunea curentă a evenimentelor. Sub acest aspect, primele săptămâni și lunii ale guvernării antonesciene au coincis unei intense opere de organizare și de sistematizare, corespunzătoare creării cadrului legislativ adecvat, context în care, orice s-ar spune, în nici un moment, Bucureștii n-au adoptat ca „model” sistemele de la Berlin ori de la Roma; influențele și imitațiile pe care le-am admite, ce și câte au fost, s-au dovedit ridicole și inefective, începând de la nivelul Conducătorului Statului din 1940-1944 care doar amintea dar n-avea nimic comun cu rangurile de Führer ori de Il Duce. Odată consacrat șef al Statului la 6 septembrie 1940, I. Antonescu a devenit automat și Comandant de Căpetenie al Oștirii, astfel că exercitarea puterii pe planurile politico-economic, legislativ, social și cultural a trecut efectiv în resortul titularului Președinției Consiliului de Miniștri, instituția ca atare fiind organizată și reorganizată succesiv printr-o serie de decizii, decrete și decrete-legi, promulgate îndeosebi în 1940-1941, reajustate ulterior, orișicând a fost cazul. După cum lesne se poate bănui și constata documentar, în perioada guvernării național-legionare (septembrie 1940 – ianuarie 1941) s-au organizat departamentele de bază ale Președinției Consiliului de Miniștri și li s-au delimitat atribuțiile, pentru ca, în etapa ulterioară, sub guvernarea militară (ianuarie 1941 – august 1944), să se fi definitivat structurile și direcțiile asumate. În acest cadru, un rol major a revenit deciziilor nr. 3/6 februarie 1941 și nr. 29 726/12 iunie 1941¹³⁴. Ceea ce trebuie clarificat, privește faptul că, până la 6 septembrie 1940, Președinția Consiliului de Miniștri avea în subordine un secretar general și trei servicii cu un personal extrem de redus (opt funcționari, 21 șoferi, oameni de serviciu etc.)¹³⁵. Compartimentele de bază, serviciile, erau astfel delimitate:

1. Serviciul Decretelor Legi și al Jurnalelor Consiliului de Miniștri;
2. Serviciul Registrului și Arhivă;
3. Serviciul Contabilității și Personalului, inclusiv garajul și mașinile¹³⁶.

Situația s-a modificat esențial după 6 septembrie 1940, mai ales că, după cum s-a observat, Președinția Consiliului de Miniștri „a căpătat un rol activ, un rol de dirijare a întregii activități administrative, economice și militare, de la ea pornind directive având și misiunea de a coordona o activitate armonioasă a ministerelor, cât și de a controla fiecare compartiment atât în domeniul public, cât și în domeniul intereselor particulare”¹³⁷. Ca atare, în septembrie –

¹³⁴ ANIC, fond PCM, dosar 285/1940, filele 1-8 (sinteza intitulată Activitatea Serviciului Personalului în cadrul organizării Președinției Consiliului de Miniștri pe intervalul de la 6 septembrie 1940 până la 6 septembrie 1941, elaborată de Secretariatul General al Președinției Consiliului de Miniștri).

¹³⁵ *Ibidem*, f. 1.

¹³⁶ Vezi Schema Secretariatului General al PCM (idem, dosar 284/1940, f. 5).

¹³⁷ Idem, dosar 285/1940, f. 1-2.

octombrie 1940 s-au examinat – mai ales în baza recomandărilor unei Comisiuni de propuneri (16 octombrie 1940) – noile posibilități de reorganizare, chestiunile de transformări de posturi etc., pentru ca, prin Decizia nr. 3 din 6 februarie 1941, să se instituie următoarele servicii ale Președinției Consiliului de Miniștri:

- Secretariat
- Personal
- Juridic
- Contabilitate și Casierie
- Protocol¹³⁸.

În fond, fiecare dintre serviciile menționate avea caracterul unei direcții, de vreme ce în toate cazurile funcționau compartimente cu atribuții bine delimitate. În consecință, prin Decizia nr. 29 726 din 12 aprilie 1942, s-a procedat la definitivarea organizării Secretariatului General al Președinției Consiliului de Miniștri, dispunând de cinci direcții, mai precis:

1. Direcția Cabinetului
2. Direcția Secretariatului
3. Direcția Juridică
4. Direcția Contabilității
5. Protocolul¹³⁹.

Cu excepția Protocolului, toate Direcțiile dispuneau de mai multe Servicii, precum:

- Direcția Cabinet, cu serviciile: corespondență și traducători; petiții și reclamații, presă, registratură;

- Direcția Secretariat, cu serviciile: relații cu departamentele, Consiliile de Miniștri, administrativ și personal; registratură generală;

- Direcția Juridică, cu serviciile: redactarea și verificarea actelor, avize și contencios;

- Direcția Contabilitate, cu serviciile: întocmirea și executarea bugetului, inventar și economat, Casierie¹⁴⁰.

Schema prezentată, cu personalul aferent, a fost avizată prin Decizia nr. 59 732 din 24 iunie 1941¹⁴¹.

În vara anului 1941, după campania militară victorioasă din Est, au urmat noi încadrări de personal. Schema s-a extins, în septembrie 1941, la 161 funcționari și 95 persoane tehnice și de serviciu, cifra salariilor bugetare ridicându-se la o valoare totală de 1 032 908 lei/lună¹⁴². Dar, nici de această dată, lucrurile nu s-au oprit în stadiul respectiv, întrucât au apărut diverse comisii consultative¹⁴³, iar, din septembrie 1941, s-a adăugat Cabinetul civilo-militar pentru administrarea Bucovinei și Basarabiei (ulterior și a Transnistriei)¹⁴⁴.

¹³⁸ *Ibidem*, f. 3.

¹³⁹ *Ibidem*, f. 3; idem, dosar 284/1940, f. 6 (schema intitulată Organizarea Secretariatului General al Președinției Consiliului de Miniștri).

¹⁴⁰ Idem, dosar 285/1940, f. 3.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*, f. 5.

¹⁴³ *Ibidem*, f. 5-6.

¹⁴⁴ *Ibidem* (Constituit conform articolului 40 al Legii pentru organizarea Basarabiei și Bucovinei din 4 septembrie 1940 – idem, dosar 307/1941, f. 383-384).

Nu intrăm în detalii, dar se impune să reținem că periodic, de regulă anual, fiecare serviciu înainta rapoarte de activitate¹⁴⁵, iar, prin însăși natura și menirea lor, activitatea unor servicii prezintă cele mai intime conexiuni cu *Jurnalul* propus acum spre editare. Sunt în discuție în mod cu totul special următoarele:

- Serviciul Consiliilor de Miniștri din cadrul Direcției Secretariat, de vreme ce, în limitele atribuțiilor sale, cădeau convocarea Consiliilor de Miniștri, stenografierea și transcrierea ședințelor de guvern, trecerea lor într-un registru special, extragerea și transmiterea către departamente a hotărârilor luate, păstrarea cifrului Guvernului¹⁴⁶; aceluiași departament îi revenea în sarcină întocmirea și arhivarea *Registrului istoric* al activității Conducătorului Statului¹⁴⁷, un document la care, după cum cititorul va putea constata, a trebuit să apelăm frecvent în editarea *Jurnalului*.

- Serviciul Relațiilor cu Departamentele, în măsura în care acesta se ocupa cu evidența hotărârilor adoptate în Consiliile de Miniștri și le comunica departamentelor vizate ori interesate¹⁴⁸.

Relativ tot la structurile Președinției Consiliului de Miniștri, vom menționa că, fără a funcționa în cadrul organismului respectiv, poate mai degrabă pe lângă acesta, dar din cu totul alte fonduri și în spațiul Președinției Consiliului de Miniștri din București, în 1940-1944 și-au mai desfășurat concomitent activitatea *Serviciul Central de Informații* și *Cabinetul Militar al Conducătorului Statului*. Dat fiind că asupra *Cabinetului Militar* vom reveni cu detalii, pentru moment consemnăm că, în temeiul realităților surprinse, Președinția Consiliului de Miniștri ar fi dispus în 1940-1944, pe lângă un *Cabinet Militar*, care este cel denumit ca atare, și de un *Cabinet Civil*, reunind în fond totalitatea direcțiilor și serviciilor centralizate sub îndrumarea Secretarului General al Guvernului, nimeni altul decât prof. Ovid Vlădescu (jurist)¹⁴⁹. Din momentul în care, în iunie 1941, o dată cu declanșarea operațiunilor din Est, prof. Mihai Antonescu, titular al Externelor și Propagandei Naționale, Vicepreședintele Guvernului, a primit și titlul de Președinte *ad interim* al Consiliului de Miniștri, pe timpul lipsei din București a lui I. Antonescu, existența *Cabinetului Civil* a fost efectiv sancționată¹⁵⁰.

Cum observam, structurile distincte la nivelul Președinției Consiliului de Miniștri și funcționarea lor separată – fără a ne îngădui însă nici un moment să admitem că în 1940-1944 ar fi funcționat o guvernare bicefală – pot fi lesne constatate după modul în care documentelor organismelor în discuție s-au păstrat și se află la dispoziția istoricilor la Arhivele Naționale din București¹⁵¹.

¹⁴⁵ Dispunem, spre exemplu, de dărilor de seamă ale: Serviciului Consiliului de Miniștri din 22.8.1941 (idem, dosar 284/1940, f. 1-2); Serviciului Registraturii Generale și Arhivei din 25.8.1941 (*ibidem*, f. 3-4); Serviciului Relațiilor cu Departamentele din 25.8.1941 (*ibidem*, f. 7-10).

¹⁴⁶ *Ibidem*, f. 1-2.

¹⁴⁷ *Ibidem*, f. 2.

¹⁴⁸ *Ibidem*, f. 8.

¹⁴⁹ Director de Cabinet a fost prof. Aurel Gociman, istoric (idem, fond PCM – CM, dosar 556/1941, f. 21; idem, dosar 563/1941, f. 11).

¹⁵⁰ Recent, în luna mai 2007, fondul *Cabinetului Civil M. Antonescu* a fost pus la dispoziția specialiștilor (vezi mai jos).

¹⁵¹ Astfel, în depozitele Arhivelor Naționale din București, repartiția fondurilor este următoarea: 1 – Fondul Președinția Consiliului de Miniștri (inventar 300), reunind 544 (1940), 721 (1941), 449 (1942), 1 355 (1943) și 149 (1944) dosare; 2 – Fondul Cabinetul Militar (inventar 764), reunind 251 (1940), 609 (1941), 603 (1942), 465 (1943) și 274 (1944) dosare; 3 – Fondul Cabinetul Civil M. Antonescu (inventar

**Consiliile generale, cele de Cabinet
și Consiliile de Miniștri**

Se impune să constatăm cum, concomitent cu evoluția structurilor „la vârf”, s-a perfecționat neconținut activitatea acestora. Tradițiile și practicile odată statornicite și-au avut rostul lor, dar, nu o singură dată, presiunile cotidianului și mai cu seamă urgențele războiului mondial au avut un cuvânt hotărâtor. Nu a fost întâmplător că unele reglementări în materie au coincis practic chiar cu momentul constituirii Guvernului național-legionar, la 14 septembrie 1940, atunci când, pentru a scăpa de povara reuniunilor și deciziilor sancționate de către toți membrii Consiliului de Miniștri, I. Antonescu, prin decretul-lege nr. 3 153, a promovat așa-zisul *Consiliu de Cabinet*. Organismul, menit să asigure „*conducerea și rezolvarea afacerilor curente ale Statului*”, reunea doar jumătate dintre titularii departamentelor, evident pe aceia ai celor mai importante – Apărare Națională, Afaceri Interne și Străine, Justiție, Economie Națională și Finanțe¹⁵². Pe cale de consecință, în funcție de însemnătatea problemelor la ordinea zilei, *Consiliile de Cabinet* dintre 1940 și 1944 s-au întrunit ca atare (la 27 septembrie 1940 ori la 1, 3, 4, 8, 10, 11, 17, 22, 29, 31 octombrie 1940 ș.a.) ori – de ce nu? – sub titulatura unor Consilii Economice (la 25 octombrie și 19 decembrie 1940, 16 ianuarie 1941 și 25 aprilie 1942 etc.), Consilii de Coordonare (la 19 noiembrie 1941 ș.a.), Consilii de Ordine Internă sau de Ordine Publică (la 11 ianuarie 1941, 23 noiembrie 1942, 18 decembrie 1942 ș.a.), Consilii de Aprovizionare (la 7 octombrie 1941, 6 și 12 noiembrie 1941, 24 februarie 1942 ș.a.), Consilii Economice și de Aprovizionare (la 29 noiembrie 1941), Consilii Financiare (la 3 ianuarie 1942), Consilii pentru Apărare Pasivă (6 aprilie 1944) ori Consilii de Colaborare, acestea din urmă, dirijate cu obligativitate de I. Antonescu, fiind consacrate chestiunilor militare și aspectelor adiacente¹⁵³. În mod obișnuit, Consiliile de Cabinet erau convocate o dată sau de mai multe ori pe săptămână, în vreme ce Consiliile de Miniștri în plen¹⁵⁴ – de altfel, denumite și „Consiliul Mare” – bimensual, dar și mai adesea ori chiar mai rar¹⁵⁵.

2 241) dispunând de 502 dosare. În cazul *Cabinetului Militar*, dosarele sunt dispuse, potrivit organizării interne, pe cele 7 birouri și Secretariat, iar mai multe inventare – dosarele 238/1944 și 45-49/FD – oferă informații în privința documentelor. Pentru *Cabinetul Civil* M. Antonescu, vezi inventarul original al fondului (dosar 362).

¹⁵² Dana Honciuc Beldiman, *Statul național legionar. Septembrie 1940 – ianuarie 1940. Cadrul legislativ*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005, p. 101.

¹⁵³ În 1941-1942, Consiliile de Colaborare s-au reunit, potrivit datelor centralizate, la 7, 14, 21 și 28 noiembrie 1941; 5, 12, 20 și 22 decembrie 1941; 28 februarie, 28 martie, 1 mai, 1 și 13 august, 16 și 22 septembrie, 19 și 25 octombrie, 3, 6, 12, 23, 24 și 26 noiembrie, 4, 10 și 17 decembrie 1942 (ANIC, fond PCM – CM, dosar 62/1941, *passim*). Reținem spre exemplificare din ordinea de zi a Consiliului de Colaborare din 14 noiembrie 1941: I – Reorganizarea armatei; II – Organizarea teritoriului; III – Instrucția; IV – Instrucțiuni pentru trupele de ocupație din Transnistria; V – Aviația; VI – Marina; VII – Colaborarea între departamente; VIII – Diverse (*ibidem*, f. 36-42). La 28 noiembrie 1941, Consiliul de Colaborare a dezbătut însă: I – Organizarea Subsecretariatului de Stat al Aerului; II – Îmbunătățirea creșterii animalelor; III – Organizarea și încadrarea Serviciului Cenzurii (*ibidem*, f. 75-60).

¹⁵⁴ Revenim asupra faptului că, în mare măsură, stenogramele complete ale ședințelor de guvern au fost valorificate, prin grija prof. M. D. Ciucă, sub egida Arhivelor Naționale ale României.

¹⁵⁵ Vezi, în acest sens, Ion Teșă, *Relațiile româno-germane. 1938-1944*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2006, p. 162-163 sau datele extrase din *Jurnal*.

Potrivit datelor centralizate¹⁵⁶, nu s-a respectat nicicând o ordine simetrică¹⁵⁷, excepțiile devenind regulă. Reuniunile diverselor Consilii au fost, la ordinul expres al lui I. Antonescu, stenografiate cu regularitate, situație în care abaterile, datorate unor împrejurări neprevăzute sau, oricum, neplanificate, au fost practic inexistente, precum în cazul ședințelor de guvern din 27-28 noiembrie 1940¹⁵⁸, 30 aprilie, 20 mai, 29 iulie 1941¹⁵⁹, din 27 august 1941¹⁶⁰ sau – fapt relevant – la 23 august 1944, ultima ședință patronată de Mareșal la Snagov, cu numai câteva ceasuri înaintea loviturii de stat, deși, în după-amiaza respectivă, chiar cu începere de la orele 17,00, pe când la Palatul Regal din București cei doi Antonești erau arestați, generalul Gh. Dobre, titularul în funcție al Înzestrării Armatei, inaugura Consiliul Interministerial, beneficiind de participarea miniștrilor de Finanțe și Lucrări Publice sau a numeroși subsecretari de stat (Economie Națională, Finanțe, Industrie, Muncă, Interne ș.a.)¹⁶¹.

Sub regimul Antonescu, din rațiuni practice și politico-militare, Președinția Consiliului de Miniștri a funcționat, după cum am insistat, doar aparent ca un organism bicefal, deși unitar în fond, fără să fi traversat vreo perioadă de conflicte antagonice. A fost, mai presus de orice, meritul personal al lui I. Antonescu și, deopotrivă, al lui M. Antonescu, titular al Afacerilor Străine și Propagandei Naționale, delegat, în condițiile precizate mai sus, și *ad interim* al Consiliului de Miniștri. În cadrul statornicit, Președinția Consiliului de Miniștri în ansamblu a funcționat ca un veritabil Cabinet Civil, și chiar a fost denumit ca atare¹⁶². Competențele lui, se înțelege, acopereau sectoarele „civile” ale guvernării – Economie Națională, Finanțe, Propagandă, Extreme, Justiție, Educație, Lucrări Publice etc., deși trebuie să admitem că – în vreme de război, mai ales general și total – domeniile enumerate se suprapuneau celor proclamate sau recunoscute oficial drept „militare” ... Tocmai de aceea, pentru soluționarea unor astfel de probleme, în chip practic pentru asigurarea legăturilor guvernului cu departamentele militare (Apărare Națională, Înzestrare, Aer, Marină, Interne etc.) și, nu mai puțin, cu Marele Stat Major, din 12 septembrie 1940 și până la 23 august 1944 a funcționat, în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri, Cabinetul Militar, subordonat personal Generalului/Mareșalului

¹⁵⁶ Pentru anii 1940-1942, vezi ANIC, fond PCM, dosar 1 041/1943, f. 9-16, iar în primele luni de guvernare graficul respectat indică: Consilii de Miniștri la 18 și 26 septembrie, 14, 16, 17, 22 și 18 octombrie, 11, 15, 18 și 26 noiembrie 1940; Consilii de Cabinet la 21 și 27 septembrie, 1, 3, 4, 8, 10, 11, 25, 29 și 31 octombrie 1940, 29 noiembrie 1940; Consilii Economice la 7 noiembrie 1940 etc.

¹⁵⁷ La nivelul Președinției Consiliului de Miniștri s-au întocmit, cel puțin pentru faza incipientă a guvernării antonesciene, sumare ale ședințelor convocate (ANIC, fond PCM – CM, dosar 429/1940, pentru lunile septembrie-decembrie 1940).

¹⁵⁸ Reconstituită ulterior în baza relatărilor participanților (cf. Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, Iași, Editura B. A. I., 1990, p. 163-168).

¹⁵⁹ Ținute la Predeal (ANIC, fond PCM – CM, dosar 181/1941, f. 21).

¹⁶⁰ Ținută la Tighina (*ibidem*).

¹⁶¹ Cf. Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, R. Vâlcea, Rottarymond & Rotarexim, 2007, p. 460.

¹⁶² Începând din mai 2006, Arhivele Naționale ale României au pus la dispoziția istoricilor fondul Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinetul Civil M. Antonescu, însumând aproximativ 500 dosare, inclusiv inventarul original complet datând din 1943-1944. Acest fond se adaugă aceluia al Președinției Consiliului de Miniștri, aflat în cercetare încă de la confluența anilor '50-'60. de îndată după constituirea lui, prin reunirea documentelor proprii și a celor returnate de la Moscova, unde au ajuns după 17 mai 1945, fiind predate cu „trofeu” trupelor sovietice de ocupație în România (cf. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 178-204).

Antonescu¹⁶³. În conjunctura existentă, n-a fost de fel întâmplător faptul că, înainte chiar de constituirea guvernului Antonescu-Sima la 14 septembrie 1940, Generalul a dispus prin ordin, cu două zile mai devreme, înființarea Cabinetului Militar, compus inițial din două birouri, care-și începeau imediat activitatea, la sediul Președinției Consiliului de Miniștri, fiind alcătuit exclusiv din ofițeri detașați de la Ministerul Apărării Naționale sau de la Marele Stat Major¹⁶⁴.

Simultan cu ordinul de constituire, Antonescu a semnat directivă privind „însărcinarea Cabinetului Militar”¹⁶⁵, chemat „a pregăti pentru Conducătorul Statului elementele necesare hotărârilor privitoare la forțele armate”¹⁶⁶, în care scop prezența lui în proiectatul (pe atunci) Consiliu Superior de Stat era numai decît necesară, iar, pînă atunci, funcționarea lui devenea posibilă „pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri”, cum a și rămas, pînă la sfârșit, la 23 august 1944¹⁶⁷. Antonescu a proiectat *Cabinetul Militar* doar cu două birouri (unul de studii și un altul de control)¹⁶⁸, deși în final numărul lor avea să se ridice la șapte. Pentru studiul directivei și redactarea unui regulament al *Cabinetului*, Antonescu l-a desemnat la 14 septembrie 1940 pe colonelul Polihron Dumitrescu¹⁶⁹. Chiar în ziua următoare, *Cabinetul Militar* a emis unul din primele documente difuzate sub egidă proprie¹⁷⁰ – o notă către Marele Stat Major, înștiințat, sub semnătura primului director, nimeni altul decît colonelul Polihron Dumitrescu, că solicita avizul pentru detașarea imediată la dispoziția noului organism a următorilor ofițeri:

- lt.-colonel D. Ionescu
- maior Eugen Niculescu
- maior C. Mihăilescu
- maior C. Popescu
- lt.-colonel aviator Borcescu
- maior Gh. Alexiu
- lt.-comandor Gh. Harting
- căpitan Nicolae Anghel
- căpitan Aurel Vișan
- căpitan Gh. Magherescu
- căpitan Nicolae Ioniță
- căpitan Gh. Rizeanu
- medic lt.-colonel Vintilă Foișoreanu.

Erau nume care, pe atunci, nu spuneau prea multe, dar dintre care unele aveau să devină consacrate în cadrul și o dată cu ascensiunea *Cabinetului Militar*, iar aceasta grație unei activități exemplare a tuturor părților implicate – instituție și colaboratori.

¹⁶³ Pentru detalii relativ la fondarea și funcționarea Cabinetului Militar, cf. relatările unui fost membru al organismului, maiorul, apoi lt. Colonelul Gh. Magherescu, în postura-i de memorialist consacrat (apud J. C. Drăgan, Mihai Pelin, eds., *Antonescu, Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, I, Cannaregio/Veneția, Editura Nagard, 1986, p. 131 și urm.). Vezi și mărturiile ce ne-a încredințat Gh. Magherescu în ianuarie 1990 (apud „Curierul de Iași”, ianuarie-februarie 1990).

¹⁶⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 69/1940, vol. I, f. 10.

¹⁶⁵ *Ibidem*, f. 11.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*, f. 27.

Odiseea și autorii Jurnalului

Pentru început, responsabilitatea Cabinetului Militar a fost încredințată colonelului Polihron Dumitrescu, apoi colonelului Mircea Elefterescu, iar din octombrie 1941 colonelului Radu Davidescu¹⁷¹, cel care avea să se impună, pentru tot restul Războiului din Est, drept șeful de excelență al organismului de binemeritat prestigiu și maximă eficiență, devenit în ansamblu, prin mod de acțiune, rezultate și reacție, un veritabil *alter ego* al Mareșalului. Într-adevăr, membrii Cabinetului Militar au fost selectați dintre ofițerii devotați trup și suflet Conducătorului Statului, precum colonelul Mircea Elefterescu¹⁷², maiorii adjutanți Eugen Niculescu și Alexandru Marin, căpitanii Ioan Georgescu, Gh. Magherescu¹⁷³, N. Anghel¹⁷⁴ și N. Caloenescu, maior dr. Stroescu¹⁷⁵, lt. colonel comandor Popescu-Deveselu ș.a.¹⁷⁶ Din rândul acestora s-au recrutat autorii inspirați ai unora dintre documentele de rezonanță ale lui I. Antonescu (Proclamația și Ordinul din 22 iunie 1941, mesajele din epoca Stalingradului ori de Anul Nou etc.), iar, mai mult decât atât, *Jurnalul* aflat în atenția noastră și acoperind integral perioada 27 septembrie 1940 – 21 iulie 1944, deci, în total, 1 394 de zile. În cazul *Jurnalului*, potrivit probelor documentare, autorul/autorii lui au oscilat din start în privința denumirii manuscrisului. Titlul lui s-a impus finalmente¹⁷⁷, astfel după cum este el imprimat pe voluminoasele dosare păstrate în depozitele Arhivelor Naționale ale României – *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului*. Un fapt surprinzător, dar binefăcător, dacă avem în vedere că asemenea ezitări și-au avut rostul în 1945, atunci când oficialitățile de la București au fost somate să predea forțelor ocupante sovietice așa-numitele documente-captură pretinse de Kremlin. Numai așa se explică, mai mult decât sigur, de ce *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului* a putut fi salvat, el nefiind transportat la Moscova, iar ulterior restituit Bucureștilor. A fost motivul pentru care *Jurnalul*, pur și simplu, nu apare pe lista completă a documentelor provenind din fondul Cabinetului Militar predate în mai 1945 ocupanților de moment¹⁷⁸. Iar absența *Jurnalului* din catalogul documentelor „trofeu” pretinse de Kremlin a semnalizat salvarea miraculoasă a acestui document excepțional pentru istoria Războiului din Est. Fapt curios, nu au lipsit alte documente de o importanță istorică minoră, dar care reflectă preocupările conjuncturale ale forțelor de ocupație, de vreme ce ele erau interesate de:

- Cinci volume cuprinzând „fișele legionarilor” (lada M 2/1)¹⁷⁹;

¹⁷¹ Idem, dosar 556/1941, *passim*.

¹⁷² Cf. relatările lui Gh. Magherescu, în J. C. Drăgan, Mihai Pelin, eds., *Antonescu*, I, p. 151-152. „Pentru Mircea Elefterescu – a observat Gh. Magherescu – generalul Antonescu reprezenta perfecțiunea încarnată și el era menit să îndrepte starea de lucruri din Țară” (*ibidem*, p. 152).

¹⁷³ *Ibidem*, p. 163.

¹⁷⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 563/1941, f. 28.

¹⁷⁵ Idem, dosar 173/1941, *passim*.

¹⁷⁶ Idem, dosar 202/1944, f. 214.

¹⁷⁷ Amintim, spre exemplificare, și celelalte propuneri de titlu, notate cu creionul pe copertile dosarelor originare, furnizate de Editura Cartea Românească, și anume: *Program zilnic al lui Antonescu, agenda Mareșalului* și chiar ... *jurnal zilnic* (vezi ANIC, fond PCM, dosar 148/1940; idem, dosar 204/1944).

¹⁷⁸ Cf. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, p. 178-199.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 179.

- Sinteza *Kominternul – metoda de lucru și colaborarea cu Armata Roșie*, redactată în decembrie 1940 (lada M 2/2)¹⁸⁰;
- Volumele procesului din 1941 al liderilor legionari (lada M 2/5)¹⁸¹;
- Dosarul *Abdicarea Regelui Carol II și formarea guvernului Antonescu* (în total, 224 file) (lada M 2/7)¹⁸²;
- Dosarele 25 (*Chestiunea evreiască*, 1941, 346 file), 29 (*Mișcarea comunistă*, 1941, 316 file) și 61 (*Spionaj militar*, 1942, 280 file) (lada M 2/8)¹⁸³.

În acest context este firesc să ne întrebăm cine este autorul *Jurnalului*? În stadiul actual al documentației, nu se poate avansa un răspuns decât cunoscând practica culegerii, centralizării și folosirii informațiilor la nivelul Cabinetului Militar. Se reduce, în felul acesta, aria responsabilității la membrii organismului și care, cât timp nu și-au semnat opera, trebuie să-i bănuim. În arhive se păstrează probe care ne conduc „pe urmele” acestora ... Astfel, într-un *Jurnal zilnic* (sic!) al vizitei lui Antonescu în Dobrogea în zilele de 31 octombrie – 4 noiembrie 1941 aflăm lista membrilor Cabinetului Militar care l-au acompaniat pe Mareșal, și anume: maior adjutant Alexandru Marin, maior N. Caloenescu, căpitan Ioan Georgescu, locotenent N. Popescu și căpitan dr. Gh. Stroescu¹⁸⁴. Cum dr. Stroescu nu intră în discuție, rămân în cercul „vinovaților” ceilalți trei însoțitori, trădați chiar de jurnal, care abundă în relatări la persoana I (singular sau plural) de genul „am ajuns”, „am văzut” etc., ceea ce, cât timp nu-l bănuim (și, cu certitudine, nu avem de ce!) pe Mareșal, indică pe postul de cronicari numai decît persoanele din anturajul șefului statului. Cu un alt prilej, la 10 februarie 1942, în trenul special ce-l ducea pe Mareșalul Antonescu la Cartierul General al lui Hitler de la Rastenburg, îi întâlnim în suită pe maior adjutant Eugen Niculescu, lt.-colonel Ion Gomoescu sau maiorii Alex. Proca și N. Bălășescu, căpitanii Gh. Stroescu și Ion Georgescu¹⁸⁵. Dintre aceștia, Eugen Niculescu s-a aflat între invitații la dejunul dat de Joachim von Ribbentrop în onoarea Mareșalului¹⁸⁶, în vreme ce același și restul colegilor săi au onorat dejunul dat de Alexander Doernberg la 14 februarie 1941¹⁸⁷. Potrivit tabelului persoanelor îmbarcate în „trenul Mareșalului”, ele ocupau locuri precise în dispozitiv, și anume: 10 – colonelul Radu Davidescu, șeful *Cabinetului Militar*; 11 – Eugen Niculescu; 12 – Ion Gomoescu; 13 – Alex. Proca; 14 – N. Bălășescu; 15 – Gh. Stroescu; 16 – Ion Georgescu¹⁸⁸.

Mai apoi, potrivit unui fragment de jurnal referitor la deplasarea șefului statului în Transnistria, Crimeea, Basarabia și Bucovina (1-12 aprilie 1942)¹⁸⁹, îi redescoperim în anturajul Mareșalului pe Al. Marin, N. Caloenescu, I. Georgescu, ca și pe Gh. Magherescu. De asemenea, la 14 și 23 mai ori la 13 iunie 1941, îl aflăm, singur, pe Al. Marin alături de Mareșal la

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 186.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 189.

¹⁸² *Ibidem*, p. 194.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 198-199.

¹⁸⁴ ANIC, fond PCM – CM, dosar 173/1941, f. 38. În alte ocazii, celor menționați li s-au adăugat colonelii Victor Popescu și Victor Gorescu (idem, dosar 462/1944, f. 294).

¹⁸⁵ Idem, fond PCM, dosar 1 314/1940, F. 404.

¹⁸⁶ *Ibidem*, f. 406.

¹⁸⁷ *Ibidem*, f. 408.

¹⁸⁸ *Ibidem*, f. 410.

¹⁸⁹ Idem, fond PCM – CM, dosar 173/1942, filele 158-197.

Predeal¹⁹⁰. Cum, de data aceasta, cercul bănușilor s-a redus la extrem, trebuie să-l indicăm, fără nici o reținere, pe maiorul Al. Marin drept autorul textelor inserate în jurnal, cel puțin în zilele de referință. Mai mult, alte informații răzlețe din arhive ne-au îngăduit să aflăm numele lui Constantin Bârnescu, cel care s-a preocupat permanent, din septembrie 1940 până în iulie 1944, de transcrierea în cele trei dosare ale *Jurnalului* a informațiilor captate la Cabinetul Militar despre faptele Mareșalului demne de a fi fost consemnate pentru viitorime¹⁹¹. Nu putem neglija, în context, și un alt aspect. Așa după cum am precizat, noi am luat în considerație pentru editare și comentarii numai textul definitiv al *Jurnalului* purtând chiar acest titlu și depozitat actualmente în fondul Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar de la Arhivele Naționale, dosar 148/1940, 462/1942 și 204/1944. Este mai mult decât sigur o șansă pentru istoric că, în arhive, s-a păstrat și varianta preliminară, semnalată deja¹⁹², a *Jurnalului*, un text amalgamat, cuprinzând, deopotrivă, însemnări de mână și file dactilografiate, programări de audiențe la Conducătorul Statului, însoțite de cărțile de vizită ale vizitatorilor. Mai mult decât sigur, în ansamblu, un text care trebuia – și a fost! – consultat în prealabil pentru editarea *Jurnalului*.

Din considerente ce nu necesită motivații, am considerat nimerit să menținem titlul de *Jurnal* dat de creatori însemnărilor cuprinse în dosarele nr. 148/1940, 464/1942 și 204/1944 din fondul Cabinetului Militar de la Arhivele Naționale ale României. Documentul în ansamblu nu este de fel spectaculos, dimpotrivă, el poate chiar dezamăgi într-o privință, în măsura în care nu ne oferă portretele personajelor ce-l populează și nu conține considerații acidulate pe marginea episoadelor inseriate, autorul/autorii neîngăduindu-și în vreun fel comentarii și aprecieri critice ori de valoare în privința faptelor și actorilor, astfel că detaliile picante asupra momentelor petrecute undeva, în „spatele ușilor închise”, aproape lipsesc cu desăvârșire, în beneficiul unor înșiruiți și constatări „reci” și plate, aparent plictisitoare și fără culoare. Prin contrast însă *Jurnalul* – spre deosebire esențială de sursele din această categorie – reflectă cu sobrietate întreg programul zilnic al activităților Mareșalului, ca lider politic și militar, în spații precis delimitate, potrivit unui tipar cel mai ades plictisitor, tern, dar urmărit cu o rigurizitate disperată pentru cititor, din moment ce se întinde pe toate cele 1 394 zile cuprinse în schemă, punctele de reper obligatorii fiind: data, ora și locurile acțiunilor; participanții și, foarte sumar sau rareori, atitudinile lor; organismele implicate și problemele dezbătute, deciziile adoptate, manifestările extra-program ale eroului (toaleta de dimineață, micul dejun, clipele de răgaz, plimbările, orele de muncă și audiențele acordate (cui, când și pentru care rosturi?), ceasurile de lectură sau, mai cu seamă, rezolvarea corespondenței, consultațiile medicale etc. Rezultă, în consecință, mai degrabă decât un jurnal plin de comentarii și considerații personale, deci subiective, o cronologie sumară dar precisă a perioadei 1940-1944, un registru de fapte și probleme de care aveam mai mult nevoie, fără exagerări și distribuiri de situații și clasamente, o radiografie sobră a unei activități exemplare. Cel mai adesea, în zeci de ocazii, *Jurnalul* face vorbire despre ședințele Consiliului de Miniștri sau ale diverselor Cabinete¹⁹³, descrise sumar, astfel că, pentru detalii, am

¹⁹⁰ Idem, dosar 148/1940. Alte știri despre Al. Marin, în idem, dosar 101/1941, *passim*, Mai mult, la 23 mai 1941, constatăm că, de la orele 20,30, Mareșalul a servit cina „împreună cu dl. maior Marin Alexandru” (*ibidem*, f. 142).

¹⁹¹ Idem, dosar 462/1942, f. 597.

¹⁹² Vezi nota 64.

¹⁹³ Fiind luate în seamă numai cele prezidate de I. Antonescu, singurul personaj aflat evident în obiectiv.

indicat cititorului stenogramele complete, fie publicate, fie rămase inedite, aflate în păstrare la Arhivele Naționale ale României.

Excepție făcând fragmentele deja valorificate de noi în ultimul timp¹⁹⁴, *Jurnalul activității Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului*, un document rămas în ansamblu inedit, beneficiază în sfârșit de o ediție critică integrală, eșalonată pe mai multe volume, după cum urmează:

- vol. I (27 septembrie 1940 – 31 decembrie 1941): *Preludii. Explozia. Revanșa*;
- vol. II (1 ianuarie 1942 – 30 iunie 1943): *Succese și eșecuri*;
- vol. III (1 iulie 1943 – 21 iulie 1944): *Prăbușirea*.

De ce Jurnalul?

Înainte încă de-a fi implicat țara în conflagrația mondială din 1939-1945, Ion Antonescu n-a manifestat vreun dubiu, după ce legase România de Pactul Tripartit¹⁹⁵, cum că războiul în perspectivă ar fi lipsit de șanse. Dimpotrivă. Iată-l, așadar, pe proaspătul premier și Conducător al Statului român revenind la București după prima vizită ce i-a făcut lui Adolf Hitler la Berlin, unde parafase aderarea României la Axa Berlin-Roma-Tokyo, și declarând la 25 noiembrie 1940 pe peronul Gării de Nord: „*România va merge la biruință. România va avea drepturile ei* (subl. ns.)”¹⁹⁶. După declanșarea Războiului Sfânt la 22 iunie 1941, în tabăra Germaniei¹⁹⁷, și în urma succeselor înregistrate mai ales în primul an al ostilităților pe Frontul de Est, credința lui Antonescu în victorie a sporit, chiar s-a transformat în convingere. Este adevărat că evoluția în continuare a evenimentelor, cu reversul lor după 19-20 noiembrie 1942 la Stalingrad, avea să-l determine pe Mareșal, uneori, să facă considerații ambigui în privința șanselor. Dar, ca element determinant, optimismul nu l-a părăsit nici un moment. Poate că de aici a rezultat și decizia lui de-a rămâne aliat al lui Hitler până la sfârșit. Chiar în seara de 22 august 1944, primindu-l pe liderul național-țărănist Ion Mihalache, Mareșalul a admis că nu mai credea „de mult” în victoria Germaniei¹⁹⁸, dar, pentru a înfăptui *volte-face*-ul, considera ca fiind absolut necesare din partea anglo-americanilor „garanții” pentru viitorul României¹⁹⁹. Nefiind cazul, așa se explică de ce, în ceasurile imediat următoare, Antonescu n-a acceptat vreo „mișcare în front”, lucru pe care i l-a comunicat Regelui Mihai I în cursul ultimei întrevederi, decisive, din după-amiaza de 23 august 1944. În context, cum se știe, însă așa cum avertizase Antonescu, cotitura Bucureștilor n-a salvat România. Din contra, cu și, mai ales, fără Mareșal, catastrofa României s-a precipitat chiar atunci, prin lovitura de stat, care s-a limitat în esență la demiterea și încarcerarea principalilor

¹⁹⁴ Vezi Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Mileniul III, 2005; idem, *România în zodia haosului planetar*, București, Editura RAO, 2007 (sub tipar); Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, București, Editura Mica Valahie, 2005; Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata prezentului*, ed. citată; Gh. Buzatu, George Rotaru, *Stalin, Hitler, Antonescu*, ed. citată.

¹⁹⁵ Vezi Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri*, p. 183; idem, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 77 și urm.

¹⁹⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 251/1940, f. 169.

¹⁹⁷ Vezi situațiile nuanțate supuse discuțiilor de către reputatul istoric german Andreas Hillgruber încă în urmă cu peste o jumătate de veac (*Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 273-277).

¹⁹⁸ Cf. Gh. Buzatu, ed., *Trecutul la judecata istoriei*, p. 370.

¹⁹⁹ *Ibidem*.

reprezentanți ai regimului antonescian. Pentru România, însă, n-a rezultat vreun avantaj, în afară de ocupație, rășluiri teritoriale, imense datorii de război, teroare și, mai cu seamă, comunismul asiatic de import sub șenilele tancurilor roșii.

Până atunci, Antonescu, încrezător în victorie, nu s-a dovedit nicicum un idealist, fiind mai degrabă un lider realist, chiar oportunist. Un document recent descoperit atestă o perspectivă extraordinară și categorică pentru a-i desluși poziția. Ne referim la scrisoarea inedită adresată de I. Antonescu atașatului militar german la București, Alfred Gerstenberg, la 26 noiembrie 1942. În documentul respectiv, după ce, printr-o intervenție personală de excepție pe textul dactilografiat, Mareșalul a fixat în chip esențial rolul și locul țării în războiul statelor Axei²⁰⁰ – considerând România „*CEL MAI MARE DIN CEI MICI DIN AXĂ*” – sublinia: „... *Cred că nu mă înșel în credința ce am că vom smulge, după lupte grele, victoria* (subl. ns.), *oricare ar fi greutățile prin care trecem împreună cu cei mari din Axă, cu care avem aceleași idealuri și riscuri*”²⁰¹. A fost remarcabil însă că, totodată, Mareșalul Antonescu n-a ezitat să-i comunice atașatului Reichului la București și rezervele sale, sub această formă: „*Sunt însă convins că, dacă sondele și rafinările românești ar fi distruse chiar parțial, vom pierde războiul*”²⁰² *oricât de genială este conducerea germană și oricât de mare este* [sunt] *bravura, tenacitatea, pregătirea, organizarea, energia și puterea poporului și armatei germane, în fața cărora și eu, ca și toți, mă înclin cu admirație*”²⁰³. După cum s-a stabilit²⁰⁴, nemaifiind necesar să revenim, petrolul nu a putut fi apărut, soarta României și a aliaților ei fiind, deci, periclitată, iar, ca atare, catastrofa Axei, inevitabilă în viziunea lui Antonescu, nici nu a mai întârziat mult timp!

Dependent, așadar, de victoria Axei în război, Mareșalul Antonescu nu a reușit să-și domine cunoscutele-i patimi și orgoliul adesea nemăsurat și necontrolat. Din postura sa de lider militar și politic, el ajunsese să nu-i mai fie, pur și simplu, indiferent modul în care avea să fie prezentat posterității. De altfel, Antonescu avea la îndemână propria-i experiență. Și anume că, în cursul anilor 1916-1919, ca șef al Biroului Operații al Marelui Cartier General Român, el avusese un rol adeseori determinant în proiectarea și executarea acțiunilor, dar, atunci și îndeosebi după război, gloria a revenit (dacă nu cumva și-au asumat-o!) șefii săi: Constantin Prezan, Al. Averescu ș.a. În acest context, trebuie avut în vedere că în 1941-1942 colecția oficială a *Istoricului campaniei din 1916-1919* demarase (fiind deja editate primele trei volume), iar, în paginile masivei lucrări, rosturile ofițerului de odinioară nu au fost puse în evidență dincolo de zona penumbrelor. Or, de această dată, în cazul Războiului din Răsărit, în care evident Antonescu avusese rolul hotărâtor în toate privințele (planificare, declanșare și execuție), lucrurile nu aveau cum, și nu trebuiau, să se mai repete. În fond, de la un capăt la altul, noul război pentru România Mare, purtat – este adevărat, precum și la 1916-1918 – de o Românie Mică, era într-o măsură și al său ... Se înțelege ce proporții căpăta acest aspect în imaginația și în comportamentul Mareșalului, pentru el, care – oricând și oriunde – obișnuia să vorbească despre sine exclusiv la persoana a III-a!

Am socotit necesare aceste considerații, cel puțin pentru a afla sensul deciziei Mareșalului Antonescu de-a se trece, după modelul existent pentru primul război mondial, la elaborarea unui

²⁰⁰ Arhivele Militare Române, Pitești, fond 951, dosar 12, f. 116 (document înregistrat la Cabinetul Militar al Conducătorului Statului sub nr. 243/S).

²⁰¹ *Ibidem*.

²⁰² Subliniat de Antonescu în textul original (*ibidem*, f. 111)

²⁰³ *Ibidem*, f. 116.

²⁰⁴ Cf. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 263 și urm. (cap. VII – *Aliați ca aliați, dar petrolul e pe bani!...*); idem, *A History of Romanian Oil*, II, București, Mica Valahie Publishing House, 2006, p. 117 și urm.

istoric al campaniei declanșate la 22 iunie 1941. Sub acest aspect, preparativele s-au desfășurat rapid și, într-o privință, eficient. Avem în vedere faptul că, deja în luna octombrie 1942, la solicitarea expresă a Mareșalului, s-a trecut la întocmirea *Istoricului campaniei din Est*²⁰⁵. S-a prevăzut ca „prima redactare” să se termine la 31 decembrie același an, urmând ca textul definitiv să fie predat în ianuarie 1943²⁰⁶. După numai un an de zile, în ianuarie 1944, s-a raportat că „redactarea definitivă” se încheiase, rezultând volumul *România și expansiunea rusească. Armata Română în războiul contra bolșevismului*²⁰⁷. În raport cu obiectivele istoriografice asumate, colaboratorii Cabinetului Militar și ai Serviciului Istoric al MStM-ului au organizat, bineînțeles, materialul arhivistic disponibil și, concomitent, au pregătit conferințe și diverse broșuri, premergătoare unei valorificări ... anticipate a operei programate²⁰⁸.

Dar, mai mult decât atât, întreg materialul arhivistic adunat la nivelul Președinției Consiliului de Miniștri (Cabinetele Civil și Militar) a fost excelent sistematizat – fonduri, dosare tematice, indexuri, fiecare dosar dispunând opisuri complete. Au rămas în acest sens, ca probe relevante, inventarele Cabinetului Civil M. Antonescu²⁰⁹ și ale Cabinetului Militar²¹⁰. Organizarea adecvată a materialelor și-a evidențiat roadele chiar și în mai 1945 la sechestrarea lor de către ocupantul sovietic, într-o ordine desăvârșită, a celor opt lăzi de documente extrase din arhiva Cabinetului Militar, dintre care unele aveau să revină la București după aproximativ 15 ani, restul fiind reținut pe termen nedefinit, context în care am avut șansa de-a le cerceta prin 1992-1994 în arhivele din Moscova ale fostului KGB²¹¹. De altfel, la 17 mai 1945, prin ordinul nr. 20 251, generalul C. Vasiliu-Rășcanu, titularul în funcție al Apărării Naționale, sub presiunea unei note ultimative sovietic din 5 mai 1945 de predare neîntârziată a documentelor istorice, a stabilit ca dosarele Cabinetului Militar să fie transmise, în starea în care fuseseră pregătite de creatorii fondului, „opisate, numerotate și sigilate”²¹²; ordinul ministrului avea în vedere și predarea, din fondul Serviciului Istoric al Marelui Stat Major, a jurnalelor de operații ale marilor unități române combatante pe Frontul de Est în perioada 22 iunie 1941-23 august 1944²¹³.

De reținut, în context, că în temeiul experienței primului război mondial Mareșalul Antonescu, cu gândul la *Istoria* proiectată a Campaniei din Est în plină desfășurare, în rezoluțiile scrise a stabilit, de multe ori, ca documentele fundamentale de referință să fie direcționate fie către „arhiva istorică” a Statului, fie către „arhiva personală”²¹⁴. În consecință, colaboratorii de la Cabinetul Militar au depozitat în arhiva privată a Mareșalului acte de diverse categorii, pe care ei

²⁰⁵ Vezi Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, N. Iorga și I. Antonescu: *Istoria războaielor României din 1914-1918 și 1941-1945*, în N. Iorga. 1871-1940. *Studii și documente*, III, coordonatori C. Bușe și C. Găucan, București, Editura Universității, 2007, p. 73 și urm.; Alexandru Oșca, Florin Șperlea, coordonatori, *În slujba muzei Clio. O istorie a Serviciului Istoric al Marelui Stat Major. 1920-1945*, București, Editura CTEA, 2006, p. 331 (Dare de seamă a Serviciului Istoric, ianuarie 1943).

²⁰⁶ *Ibidem*.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 128 (Dare de seamă a Serviciului Istoric, ianuarie 1944).

²⁰⁸ *Ibidem*, *passim*.

²⁰⁹ ANIC, fond PCM – Cabinetul Civil M. Antonescu, dosarele 362, 499-502.

²¹⁰ Idem, fond PCM – CM, dosarele 45/FD-49/FD.

²¹¹ Cf. Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, p. 178-179.

²¹² *Ibidem*, p. 174.

²¹³ *Ibidem*.

²¹⁴ Vezi inventarul arhivei personale a lui I. Antonescu (ANIC, fond PCM – CM, dosar 238/1944, 34 file).

înșiși le-au delimitat cu precizie: I – documente trimise la vilă²¹⁵; II – documente aflate în casa de fier a Cabinetului Militar (originale din Evul Mediu, de la Mihai Viteazul sau Constantin Duca); III – documente obișnuite păstrate de secretarul particular, căpitanul N. Anghel²¹⁶.

Luminile și umbrele Jurnalului

Un lucru este cât se poate de clar, ceea ce denotă avantajele indiscutabile ale *Jurnalului*. Documentul surprinde situații și personaje aflate în epicentrul evenimentelor din 1940-1944, ceea ce – trebuie să recunoaștem – constituie, deopotrivă pentru istoric sau pentru cititor, o șansă, iar aceasta din multiple puncte de vedere. Constatând deja că *Jurnalul*, eliminând spectaculosul, nu surprinde caractere și atmosfera confruntărilor „la vârf” relatate, nu rivalizează de fel cu reconstituirile pline de culoare și încordare specifice paginilor care ne-au introdus, să zicem, în anturajul lui Adolf Hitler²¹⁷ sau al lui I. V. Stalin²¹⁸. Ceea ce, admitem, nu prejudiciază, câtuși de puțin, probitatea și valoarea documentului. Mai ales că tocmai acestea reprezintă criteriile fundamentale pentru evaluarea științifică a *Jurnalului*. Iată de ce, credem, se impune să precizăm că, prin excelență, *Jurnalul* găzduiește relatări sobre și obiective, demne de tot interesul, fie numai dacă avem în vedere calitatea de unicat a „sursei”. Să reținem însă și unele expuneri ample, multe pline de „culoare”, datorate autorului/autorilor (?), necunoscuți, al/ai *Jurnalului*. În acest sens, trimitem pe cititor la faptele surprinse, de exemplu, pentru zilele de 12 noiembrie 1940 (plecarea generalului Antonescu spre Roma); 23 decembrie 1940 (seara Pomului de Crăciun la Președinția Consiliului de Miniștri); 6 și 8 septembrie 1941 sau 12 noiembrie 1941 (dezbateri în Consiliile de Miniștri); 8 noiembrie 1941 (parada militară de la București în cinstea căderii Odesei, cu participarea Regelui Mihai I și a feldmareșalului Wilhelm Keitel, șeful Înaltului Comandament al OKW-ului; 1-3 noiembrie 1941 (inspecțiile Mareșalului în Dobrogea) și 13 noiembrie 1941 (întâlnirea Mareșalului cu guvernatorii Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei); 16 martie 1942 (vizitele „inopinate” prin căminele de copii din București) etc. De asemenea, pentru zilele de 23-24 august 1941, aflăm detalii referitoare la vizitele Regelui Mihai I și Mareșalului Antonescu la Tighina – Tiraspol – Chișinău sau pe front²¹⁹. În aceeași măsură, despre ședința Consiliului de Miniștri din 9 septembrie 1941, desfășurată cu participarea tuturor membrilor Cabinetului și în

²¹⁵ Între acestea, I. Antonescu și-a rezervat mesajele personale primite de la Adolf Hitler, Hermann Goering, Papa Pius XII sau Regele Victor Emanuel III (cf. ANIC, fond PCM – CM, dosar 63/1940).

²¹⁶ Arhivele Militare Române, Pitești, fond DCI/1974, f. 119 (în continuare, se va cita: AMR).

²¹⁷ Vezi, în acest sens, dr. Henry Picker, Hrsg., *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier, 1941/1944*, Bonn, Athenäum Verlag, 1951; Helmut Heiber, Hrsg., *Hitlers Legebeprechnungen. Die Protokollfragment seiner militärischen Konferenzen. 1942-1945*, I-II, Stuttgart, DVA, 1962; Adolf Hitler, *Libres propos sur la guerre et sur la paix, recueillis sur l'ordre de Martin Bormann*, I-II, Paris, Flammarion, 1952-1954; H. R. Trevor Roper, ed., *Hitler's Table Talk 1941-1944. His Private Conversations*, New York City, Enigma Book, 2000 (ediția originală – 1953). A. Hitler spre exemplu l-a prevestit pe liderul sovietic N. S. Hrușciiov, de vreme ce, la 17 octombrie 1941, a propus situarea României în rândul statelor ... „axate” pe agricultură după terminarea războiului mondial (cf. *Libres propos ...*, I, p. 67).

²¹⁸ Vezi Felix Ciuev, *Sto sorok besed s Molotovîm*, Moskva, Terra, 1991, *passim*.

²¹⁹ Apud Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 197-199.

prezența guvernatorilor provinciilor istorice, generalii C. Voiculescu și Cornel Calotescu, aflăm amănunte privind conținutul discuțiilor și natura deciziilor, mai precis:

„[...] *Consiliu de Miniștri*²²⁰. Au luat parte Domnii membri ai Guvernului, precum și Dl. General Constantin Voiculescu, Guvernatorul Basarabiei, și Dl. General Corneliu Calotescu, Guvernatorul Bucovinei.

S-a discutat:

- Punerea în funcțiune a întreprinderilor industriale și a magazinelor din Basarabia și Bucovina.

- Problema industriei metalurgice (comenzi, livrări, românizarea personalului de conducere, a specialiștilor și a lucrătorilor).

- Problema aprovizionărilor (valorificarea laptelui și derivatelor lui, conservelor, fructelor, peștelui și cărnii).

- Situația financiară a țării (încasări, cheltuieli, subscrieri la împrumut).

- Simplificarea și unificarea legislației [...]²²¹

În mod obișnuit, autorul/ autorii *Jurnalului* recurg la formule impersonale, fiind nenumărate asemenea formulări: „sosirea la Predeal” (7 octombrie 1940); „plecarea la Biserica Sf. Ilie Gorgani” (30 noiembrie 1940); „sosirea la Butimanu” (10 octombrie 1941); „sosirea la Cartierul General al Führerului” (11 februarie 1942); „sosirea la Președinție” (13 mai 1942). Alteori, mai cu seamă în cazul vizitelor pe front ale lui Antonescu, autorul/autorii *Jurnalului* se implică, participă de regulă la evenimente, căci altfel cum s-ar putea interpreta formulări ca acestea: „la ora 8,40 [în 15 ianuarie 1941] **ajungem** la Viena”; „**suntem** la Tighina” (17 august 1941), pentru ca, la 6-9 august 1941, asemenea formule să intoxice textul pur și simplu: „**plecăm** la aerodrom”; „**sosim** pe aerodromul din Iași”; „**plecăm** cu trenul la Chișinău”; „**ne găsim** în Chișinău”; „**petrecem** noaptea în vagon”; „peste noapte **rămânem** în Chișinău”; „**plecăm** spre Divizia a 7-a”; „**trecem** Nistrul pe la Tighina”; la 28 noiembrie 1941 – „în automobile, **ne-am transportat** [de la Școala Superioară de Război] la cazinoul ofițerilor germani unde s-a servit o gustare”; la 23 martie 1944 – „17,40 – Sosire la Aeroportul din München, unde **suntem întâmpinați** de Dl. von Doernberg, Ministru Protocolului German” ș.a.m.d. Nu o singură dată, autorul/autorii *Jurnalului* probează că, făcând parte din anturajul lui Antonescu, sunt prezenți – cel puțin afectiv, evident – la faptele relatate, așa precum la întrevvedereea Hitler – Antonescu din 27 februarie 1944 de la Castelul Klessheim (Salzburg, Austria):

„[...] 9,00 – Dl. Mareșal s-a sculat și a rămas în apartamentul D-sale până la ora 11,30. Între timp a primit pe Dl. General Șteflea și Dl. Colonel Davidescu.

11,30 – Dl. Mareșal se plimbă prin salonul de onoare și pe terasa Castelului.

12,00 – Sosește Führerul la Castel. Imediat intră în conferință cu sfetnicii săi.

12,30 – Sosește la Castel Dl. Ministru von Ribbentrop.

Imediat Führerul însoțit de Dl. Ministru von Ribbentrop și Dl. Ministru Schmidt și urmat de suită, urcă la Dl. Mareșal, care îl așteaptă în sala de onoare. Urmează conversațiile în salonul de lucru al D-lui Mareșal, fiind de față și Führerul, Dl. Ministru von Ribbentrop și Dl. Ministru Schmidt.

²²⁰ A se compara cu *Stenogramele ...*, II, București, 1998, p. 639-666; ANIC, fond PCM – CM, dosar 273/1944, f. 4-5.

²²¹ Vezi *infra*, în acest volum.

14,05 – Führerul cu Statul său Major se retrage pentru pregătirea și prezentarea situației operative. Dl. Mareșal cu Dl. Ministru von Ribbentrop au rămas singuri și au discutat până aproape de ora 15.

15,00 – Dl. Mareșal cu Führerul și parte din suita fiecăruia trec la masă în sala de recepție.

16,10 – Se termină masa și se fac pregătiri pentru trecerea în Lagezimmer.

16,15 – Statul Major al Führerului, Dl. Ministru von Ribbentrop, Dl. General Gheorghe Ion, Dl. General Șteflea și toți ofițerii din suita D-lui Mareșal sunt în Lagezimmer. Imediat intră Dl. Mareșal condus de Führer. Urmează expunerea situației fronturilor.

Primul vorbește Generalul de Armată Zeitzler, arătând situația Frontului de Est.

Urmează expunerea făcută de Führer tot pentru Frontul de Est.

Generalul de Armată Jodl prezintă situația Frontului Mediteranean, Frontului din Atlantic și Frontului din Canalul Mânecii și Marea Nordului.

Führerul completează expunerea, Dl. Mareșal intervine în unele privințe.

Amiralul Dönitz face o expunere asupra dispozitivului naval de pe Frontul Atlanticului și Mării Nordului.

17,30 – Se termină expunerea situației operative.

17,35 – Începe conferința Mareșal Keitel – General Șteflea.

17,40 – Dl. Mareșal în conferință cu Führerul, Dl. Ministru von Ribbentrop și Dl. Ministru Schmidt. Pentru câteva clipe cei doi Conducători au fost singuri.

18,30 – Führerul pleacă de la Castelul Klessheim. Toate întrevederile dintre Dl. Mareșal și Führer iau astfel sfârșit la această oră.

19,00 – Dl. Mareșal intră în conferință cu: Dl. Mareșal Keitel, Dl. General Șteflea, Dl. Colonel Davidescu și Dl. Lt. Col. Crenato. Conferința a ținut până la ora 20,20.

20,30 – Dl. Mareșal în conferință cu Dl. Ministru von Ribbentrop. Întrevederea a durat până la masă.

21-23,30 – Dl. Mareșal și Dl. Ministru von Ribbentrop trec la masă în sala de recepție a Castelului. La această masă sunt toți membrii din suita D-lui Mareșal și întreaga suită a Führerului cu Dl. Mareșal Keitel.

23,30 – Dl. Mareșal se retrage în apartamentul D-sale, după ce își ia rămas bun de la toți comesezii. Este condus până la ușă de Dl. Ministru von Ribbentrop [...]"²²²

După cum am precizat, însă, predomină stilul sobru, lipsind cu desăvârșire observațiile critice ori aprecierile entuziaste. Autorul/autorii *Jurnalului*, cunoscând, de regulă chiar anticipat, programul activităților Mareșalului, consemnează în termeni simpli faptele cotidiene: „16,00 – M. M. L. L. Regele și Regina aduc un cadou D-lui Mareșal” (8 ianuarie 1942); „în cursul dimineții D-l Mareșal rămâne la vilă” (13 mai 1942); „în tot cursul zilei, D-l Mareșal lucrează singur în birou” (16 decembrie 1942) sau „D-l Mareșal lucrează singur în birou și nu primește pe nimeni” (28 decembrie 1942; 2 ianuarie 1943); „cina cu D-na Mareșal și D-na Goga” (18 aprilie 1943); „în cursul dimineții, D-l și D-na Mareșal pleacă la ski” (5 ianuarie 1944); „24 martie 1944, ora 7,30: Deșteptarea D-lui Mareșal”. O serie de precizări ne apar de-a dreptul banale scoase din context ori dacă le raportăm la problema fundamentală a războiului aflată în orice clipă pe agenda zilei; în context, aflăm, așadar, poate contrariați, că: „10,00 – Dl. Mareșal Antonescu iese în grădină unde rămâne ½ oră” (5 septembrie 1941); „23,30 – Dl. Mareșal se retrage în dormitor” (8 septembrie 1941); „D-l Mareșal iese puțin în grădină” (11 octombrie

²²² Apud Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 220.

1941); „în cursul dimineții, D-l Mareșal Antonescu nu părăsește casa, fiind ninsoare abundentă” (13 octombrie 1941); „16-17 – Dl. Mareșal însoțit de Dl. Ministru Mihai Antonescu fac o plimbare prin Cișmigiu” (16 octombrie 1941); „7,00 – Dl. Mareșal iese puțin pe terasă [...] 17,00 – Dl. Mareșal iese pe terasă unde rămâne ½ oră” (18 octombrie 1941); „18,00 – Dl. Mareșal se duce singur la dentistul Fessler. 21,00 – Masa” (3 ianuarie 1942); „9,20 – Dl. Mareșal iese în grădină unde rămâne până la ora 11,50” (20 aprilie 1942); „9-10,30 – Dl. Mareșal se plimbă prin parc” (26 aprilie 1942); „10,00 – Dl. Mareșal iese în grădină și vizitează sera, curtea păsărilor” (15 mai 1942); „D-l Mareșal bea apă [la Olănești] din izvorul nr. 5” (11 august 1943); „inhalații cu apă de la izvorul nr. 5” (idem); „vizită la dr. dentist Ghițescu, pentru o plombă” (15 august 1943); „după-amiază, D-l Mareșal lucrează în grădină” (19 august 1943); „baie de sulf la băile Statului” (24 august 1943); „în cursul dimineții D-l Mareșal se plimbă prin grădina vilei” (2 iulie 1944). Iată-l însă pe Ion Antonescu, în cele mai numeroase împrejurări surprinse, primind în audiență cunoscute personalități ale timpului: „D-l Prof. Manoilescu, fost ministru de Externe: informațiuni în legătură cu interesul țării” (1 octombrie 1940); „Dl. Iuliu Maniu – chestiuni generale” (9 octombrie 1940); „D-l Ministru Pella – chestiunea Gurilor Dunării” (28 noiembrie 1940); „D-l Stelian Popescu – chestiuni personale” (idem); „D-l George Brătianu – aduce la cunoștința D-lui General amenințările ce le primește persoana D-sale din partea membrilor legionari și cere măsuri de siguranță contra acestor amenințări” (idem); „Dl. Dinu Brătianu” (20 decembrie 1940); „19,15-20,30 – Dl. Iuliu Maniu” (4 noiembrie 1941); „IPS Mitropolitul Bălan: Expune situația școlilor din Ardeal” (7 noiembrie 1941); „15-18 – Domnul Mareșal pozează pictorului Isachi Mirea” (23 noiembrie 1941); „D-na Eliza Zelea Codreanu: Chestiuni personale” (17 februarie 1942); „audiență: Dl. Petre Groza” (21 mai 1942); „D-l Ministru Clodius: chestiuni economice” (30 mai 1942); „12,00 – Dl. Arhitect Duiliu Marcu: în legătură cu construcția Palatului Președinției” (16 octombrie 1942); „18-19,35 – Dl. Prof. M. Antonescu – Dl. Gheorghe Brătianu” (9 decembrie 1942); „D-l Ministru Petrovici: Chestiuni de serviciu” (22 decembrie 1942); „D-l Mihalache: Chestiuni politice” (19 ianuarie 1944); „D-l Eugen Cristescu: Chestiuni de serviciu” (25 februarie 1944)²²³.

Vizitatorii lui Antonescu:
Prietenul la putere se cunoaște, iar adversarul după ...

Am apreciat, și revenim asupra acestui aspect, ca fiind de-a dreptul miraculoasă salvarea *Jurnalului* în 1945, mai precis radierea lui de pe lista documentelor-trofeu predate atunci Moscovei. Este netăgăduit că, dispunând de *Jurnal*, Kremlinul ar fi pătruns rapid o sumă de secrete ce-l interesau cu strășnicie, după cum, pe de altă parte, ar fi beneficiat de lista completă a persoanelor/personalităților care s-au perindat în anii 1940-1944 prin cabinetul Mareșalului. Iar, în acest fel, vânătoria declanșată prin 1945-1948 de NKVD sau de autoritățile comuniste de la București pentru depistarea și dezvăluirea cu tam-tam a foștilor „colaboraționiști” ai regimului „criminal militaro-fascist” ar fi avut un suport consistent, un argument imediat și de prima ordine. Mai ales că atacurile în presa comunizantă și înscenările judiciare erau la ordinea zilei ... Iată un motiv pentru ca, în temeiul *Jurnalului*, să reținem numele unora dintre personalitățile

²²³ Asemenea formule despre întrevederile Ion Antonescu – Eugen Cristescu sunt cele mai numeroase în *Jurnal*, pentru întreaga perioadă noiembrie 1940 – august 1944.

epocii care, fără a se fi confundat nicicum cu colaboraționiștii fasciști, titlu ce se împărțea cu dărnicie prin 1944-1948, au beneficiat cel puțin de statutul de invitați (o dată sau în mai mult rânduri) ai Conducătorului Statului. Menționăm că, din motive explicabile, în unele cazuri, vom reține zilele întrevederilor, desprinse din *Jurnal*:

- Patriarhul Nicodim (6.9.1940)²²⁴
- Dr. C. Angelescu (9.9.1940)
- C. Argetoianu (10.9.1940)
- A. C. Cuza (11.9 și 26.9.1940)
- Constantin (Dinu) I. C. Brătianu (11.9.1940)
- Al. Vaida-Voievod (13.9.1940)
- I. Lupaș (17.9.1940)
- I. Inculeț (20.9.1940)
- Ștefan Ciobanu (20.9.1940)
- Pamfil Șeicaru (20.9.1940)
- Sextil Pușcariu (25.9.1940)
- I. G. Vântu (20.9.1940)
- Octav Onicescu (17.9.1940)²²⁵
- A. C. Cuza (27.9.1940)
- N. Mareș
- Iuliu Maniu (9.10.1940)²²⁶
- Gh. Cuza
- M. Manoilescu
- Gh. Brătianu (10.10.1940)²²⁷
- I. Gigurtu
- Ion Mihalache (16.10.1940)²²⁸
- W. Filderman (10.10.1940)²²⁹
- Istrate Micescu
- C. Argetoianu
- Victor Slăvescu
- Dr. C. Angelescu
- Sextil Pușcariu
- C. Rădulescu-Motru
- Grigore Antipa
- Gh. Brătianu (30.10.1940)²³⁰
- I. Zelea Codreanu
- C. Rădulescu-Motru, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Gh. Brătianu (28.11.1940)²³¹
- Stelian Popescu
- Valer Pop

²²⁴ Vezi

²²⁵ *Ibidem*.

²²⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 148/1940, f. 9.

²²⁷ *Ibidem*, f. 10.

²²⁸ *Ibidem*, f. 13.

²²⁹ *Ibidem*, f. 14.

²³⁰ *Ibidem*, f. 125.

²³¹ *Ibidem*, f. 38.

- P. P. Panaitescu
- George Enescu (29.11.1940)²³²
- Horia Hulubei
- N. Miculescu
- N. Batzaria
- George Murnu
- Al. Vaida-Voievod (18.12.1940)²³³
- Sabin Manuilă
- Constantin (Dinu) I. C. Brătianu (20.12.1940)²³⁴
- I. Lupaș
- Gh. Brătianu (21.12.1940)²³⁵
- Veturia Goga (19.1.1941)²³⁶
- Al. Rosetti
- Mircea Vulcănescu
- D. Caracostea
- Eliza Codreanu
- Gh. Cuza
- Nichifor Crainic (26.2.1941)
- Al. Vaida-Voievod, Ion Mihalache (27.2.1941)²³⁷
- Victor Slăvescu
- General Radu Rosetti
- Dr. N. Lupu
- A. C. Cuza
- Constantin Tănase (12.3.1941)
- Ion Mihalache (23.3.1941)²³⁸
- Ilie Rădulescu
- Romulus Dianu
- W. Filderman (1.4.1941)²³⁹
- A. C. Cuza și Gh. Cuza (2.4.1941)
- Veturia Goga, însoțită de Lucreția Barbul și Gh. Barbul (6.4.1941)²⁴⁰
- Patriarhul Nicodim
- Moș Ion Codreanu
- Petre Nemoianu
- Dr. N. Lupu
- I. Hudiță (5.4.1941)
- Gh. Brătianu și soția, la dejun (3.6.1941)²⁴¹

²³² *Ibidem.*

²³³ *Ibidem*, f. 53.

²³⁴ *Ibidem*, f. 54.

²³⁵ *Ibidem*, f. 55.

²³⁶ *Ibidem*, f. 71.

²³⁷ *Ibidem*, f. 93.

²³⁸ *Ibidem*, f. 106.

²³⁹ *Ibidem*, f. 113.

²⁴⁰ *Ibidem*, f. 116.

²⁴¹ *Ibidem*, f. 147.

- Dr. N. Lupu
- W. Filderman, însoțit de arhitectul H. Clejan (8.9.1941)²⁴²
- Dr. N. Lupu
- Patriarhul Nicodim
- Pamfil Șeicaru (29.11.1941)
- Iuliu Maniu (4.11.1941, între orele 19,15 și 20,30)²⁴³
- I. Al. Brătescu-Voinești
- Eliza Brătianu (5.12.1941; 11.3.1942)
- Gh. Brătianu (21.1.1942)²⁴⁴
- Eliza Zelea Codreanu
- Maria Enescu (11.3.1942)²⁴⁵
- Petru Groza (21.5.1942)²⁴⁶
- Mitropolitul Bălan
- Ioan de Mocsonyi-Styrcea (19.8.1942)²⁴⁷
- Nichifor Crainic
- Gh. Brătianu (9.12.1942)²⁴⁸
- Patriarhul Nicodim
- Constantin C. Giurescu (12.2.1941)²⁴⁹
- I. Al. Brătescu-Voinești
- Valer Pop
- Mitropolitul Vissarion Puiu
- Patriarhul Nicodim
- I. Hudiță
- Dr. N. Lupu
- George Enescu, însoțit de George Vraca și N. Vlădoianu (7.2.1943)²⁵⁰
- Ion Mihalache (11.5.1943)²⁵¹
- La 26.5.1943, între orele 15,30 și 17,00, Mareșalul a participat, la Academia Română, la discursul de recepție al istoricului Gh. Brătianu despre N. Iorga²⁵²
- N. Mareș
- N. Malaxa (22.7.1943)²⁵³

²⁴² *Ibidem*, f. 201.

²⁴³ *Ibidem*, f. 239.

²⁴⁴ *Ibidem*, f. 281.

²⁴⁵ *Ibidem*, f. 309.

²⁴⁶ *Ibidem*, f. 342-343. Ulterior, în decembrie 1943 – ianuarie 1944, dr. P. Groza avea să fie arestat, iar eliberarea lui a survenit în urma ordinului personal al Mareșalului, căruia cel iertat i-a declarat ... recunoștință veșnică. Vorbe goale, dacă avem în vedere că, în cursul „procesului” din mai 1946, Iuliu Maniu a intervenit în două rânduri la primul ministru în funcție, nimeni altul decât dr. P. Groza însuși (?!), ca să acționeze decisiv pentru comutarea pedepsei cu moartea dictată în cazul fostului Conducător al Statului (cf. Iosif Toma Popescu, *Memorial Iuliu Maniu*, București, Editura Criterion Publishing, 2006, p. 84-85).

²⁴⁷ ANIC, fond PCM – CM, dosar 462/1942, f. 62.

²⁴⁸ *Ibidem*, f. 112.

²⁴⁹ *Ibidem*, f. 147.

²⁵⁰ *Ibidem*, f. 262.

²⁵¹ *Ibidem*, f. 208.

²⁵² *Ibidem*, f. 220.

²⁵³ *Ibidem*, f. 262.

- Arhiducesa Ileana (1.8.1943)²⁵⁴
- Al. Cretzianu²⁵⁵
- Nichifor Crainic
- Pamfil Șeicaru (2.11.1943)
- Eliza Brătianu (30.11.1943)²⁵⁶
- Dr. N. Lupu
- Ion Mihalache (19.1.1944)²⁵⁷
- Victor Slăvescu
- Arhitectul H. Clejan (22.1.1944)²⁵⁸
- I. A. Brătescu-Voinești
- I. Hudiță (9.2.1944)
- I. D. Ștefănescu
- N. Mareș
- Arhiducesa Ileana
- Ion Mihalache (29.3.1944)
- Mircea Cancicov
- Gh. Brătianu (3.4.1944)²⁵⁹
- Ion Mihalache (6.4.1944)
- Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, Gh. Brătianu (7.4.1944)²⁶⁰
- Pamfil Șeicaru (13.4.1944)
- Patriarhul Nicodim
- Mircea Cancicov
- Pamfil Șeicaru (27.6.1944)
- Prințesa Ileana (10.7.1944)
- Mircea Cancicov

Din rândul diplomaților acreditați la București și al militarilor străini, în cursul lunii septembrie 1940 au fost primiți în ordine de către I. Antonescu:

- miniștrii Germaniei și Italiei (5.9.1940)
- nunțiul papal A. Cassulo (5 și 18.9.1940)
- miniștrii Danemaricii, Suediei, Italiei, Greciei și Marii Britanii (10.9.1940)
- miniștrii Iugoslaviei și Belgiei (11.9.1940)
- miniștrii Elveției și Portugaliei (12.9.1940)
- miniștrii Norvegiei și SUA (16.9.1940)
- consulul Mexicului (19.9.1940)
- miniștrii Iranului și Egiptului (20.9.1940)
- miniștrii URSS și Chinei (23 și, respectiv, 24.9.1940).

²⁵⁴ *Ibidem*, f. 269.

²⁵⁵ *Ibidem*, f. 291.

²⁵⁶ *Ibidem*, f. 353.

²⁵⁷ *Idem*, dosar 204/1944, f. 20.

²⁵⁸ *Ibidem*, f. 23.

²⁵⁹ *Ibidem*, f. 75.

²⁶⁰ *Ibidem*, f. 79.

Ulterior la Cabinetul lui I. Antonescu s-au perindat îndeosebi:

- Miniștrii Reichului, Wilhelm Fabricius (1936-1941) și Manfred von Killinger (1941-1944), precum și colaboratorii lor din cadrul Legației Germaniei din București
- Generalii Alfred Gerstenberg (1940-1944), atașatul aero, Erik Hansen (1940-1942, 1943-1944) și Arthur Hauffe (1942-1943), șefii Misiunii Militare Germane în România
- Franklin Mott Gunther, ministrul SUA la București (30.10.1940, 25.4.1941)²⁶¹
- Feldmareșalul Wilhelm Keitel, șeful OKW (8.11.1941)²⁶²
- Renato Bova Scoppa, ministrul Italiei la București (19.4.1942)²⁶³
- Amiralul Wilhelm Canaris, șeful celebru al *Abwehr*-ului (10.9.1940, 10.3.1941, 8.7.1941, 29.8.1943 etc.)
- Amiralul Erich Raeder, comandantul Marinei de Război a Reichului (4.9.1941)

Se impun atenției cititorului, netăgăduit, numele personalităților care, bucurându-se de cea mai mare frecvență în *Jurnal*, relevă cele mai intense raporturi protocolare, politico-militare, diplomatice ori secrete cu Conducătorul Statului:

- Mihai Antonescu²⁶⁴
- Veturia Goga
- Regele Mihai I și Regina-Mamă Elena²⁶⁵
- Manfred von Killinger²⁶⁶
- Toți membrii Guvernului și delegații Marelui Stat Major Român²⁶⁷
- Toți ofițerii superiori deținând posturi de comandă la nivelul MU ale Armatei Române²⁶⁸
- Eugen Cristescu²⁶⁹

Acesta din urmă, în calitatea-i de șef al SSI-ului, era personajul cel mai așteptat ori, altfel spus, cel dintâi care, după vice-premierul Mihai Antonescu, s-a bucurat de „ușă deschisă” la Mareșal, desigur, în raport cu importanța excepțională a postului deținut. În cursul războiului, în general, Eugen Cristescu a fost primit de Mareșal în ritmul de cel puțin 2-3 ori săptămânal, dar, în situații deosebite, uneori și de 2-3 ori pe zi, precum la 19 iunie 1944 (2)²⁷⁰ sau la 4 septembrie 1943 (3)²⁷¹.

De asemenea, cu gândul la deznodământul evoluțiilor interne din România anilor 1940-1944, nu se poate neglija – examinând listele din paginile precedente – că, dintre personalitățile care s-au perindat prin cabinetul Generalului/Mareșalului Antonescu în decurs de patru ani, n-a lipsit nici unul dintre complotiștii de elită care și-au pus în evidență „meritele” cu prilejul

²⁶¹ Idem, dosar 148/1940, f. 2, 128.

²⁶² *Ibidem*, f. 241-243.

²⁶³ *Ibidem*, f. 330.

²⁶⁴ Vezi, în acest volum, *Jurnalul* pentru perioada 27.9.1940 – 31.12.1941.

²⁶⁵ *Ibidem*.

²⁶⁶ *Ibidem*.

²⁶⁷ *Ibidem*.

²⁶⁸ *Ibidem*.

²⁶⁹ *Ibidem*.

²⁷⁰ Idem, dosar 204/1944, f. 146.

²⁷¹ Idem, dosar 462/1942, f. 293.

controversatei lovituri de stat de la 23 august 1944²⁷², și anume: Regele Mihai, generalul C. Sănătescu, Ioan de Mocsonyi-Styrcea, Gh. Brătianu, Iuliu Maniu și Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, Veturia Goga, mai puțin, cum se observă, dr. Petru Groza, care, nefiind în măsură să participe la puci, avea să se impună însă ulterior, între 6 mai și 1 iunie 1946, ca lider al celui dintâi guvern criminal pro-comunist care a înscenat monstruosul „proces al mării trădări naționale” și a vegheat, în final, la împlinirea sentinței dictate de falsul „Tribunal al Poporului” din București – execuția Mareșalului și a unora dintre foștii săi colaboratori!

Nu vom încheia acest subcapitol, fără a preciza că Adolf Hitler – în calitatea sa de gazdă, iar niciodată de oaspete al lui I. Antonescu – este un alt personaj care populează frecvent *Jurnalul*, în mod practic oridecâteori întâlnim detalii despre întrevederile Conducătorului Statului român cu Führerul. Așa după cum stabilit²⁷³, din noiembrie 1940 și până în august 1944 Antonescu a fost primit de Hitler în 20 de rânduri, dar, cum ultima lor întrevedere, cea din 5 august 1944, nu intră în discuție, dat fiind că *Jurnalul* se oprește la 21 iulie 1944, deducem că trebuie să ne limităm la precedentele 19 runde de convorbiri germano-române la cel mai înalt nivel, mai precis la cele din **22 și 23 noiembrie 1940** (Berlin), **14 ianuarie 1941** (Obersalzberg), **12 iunie 1941** (München), **6 august 1941** (Berdicev, Ucraina), **11 februarie 1942** (2), **10 ianuarie 1943** (2) și **12-13 aprilie 1943** de la „Wolfschanze”, **26-27 februarie 1944** (3) și **23-24 aprilie 1944** de la Klessheim²⁷⁴.

Despre „boala” Mareșalului

Jurnalul oferă, nici nu se putea altfel, date relevante despre multe dintre problemele personale ale lui I. Antonescu, iar, în această ordine, infirmă știrile false puse în circulație în epocă despre „boala” ce l-ar fi ... răvășit în anul fatidic 1942?! Pe parcursul celor aproape patru ani de guvernare²⁷⁵, nu aflăm diseminate în *Jurnal* știri neliniștitoare, predominând unele de acest gen: La 6 decembrie 1941, Mareșalul, însoțit de căpitan dr. Stroescu, s-a deplasat la

²⁷² Cf. Traian Udrea, *23 august 1944. Controverse istorico-politice. Studiu istoriografic*, București, Editura Alex-Alex & Leti Pres, 2004, *passim*. Strălucitul jurnalist care a fost Pamfil Șeicaru avea să releve, în presa din exil, că „**tot ce s-a abătut după 23 august [1944] asupra nenorocitei noastre patrii era virtual cuprins în actul loviturii de stat**” (Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. 3, București, Editura Victor Frunză, 2003, p. 215).

²⁷³ Cf. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 242-243.

²⁷⁴ Vezi stenogramele complete traduse și editate de colegul Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 57-96, 106-125, 140-198, 200-245. În privința relatărilor din *Jurnal*, pentru întrevederile Hitler-Antonescu din noiembrie 1940, ianuarie, iunie și august 1941, apoi din februarie 1942, vezi ANIC, fond PCM – CM, dosar 148/1940, filele 32-34, 67-68, 151-152, 180-181, 292-295); pentru întrevederile din ianuarie, aprilie și septembrie 1943, vezi idem, dosar 462/1942, filele 124-129, 189-191, 291-292, iar, pentru cele din februarie și martie 1944, idem, dosar 204/1944, filele 38-43, 63-66.

²⁷⁵ Din documentele disponibile, dispunem de următoarele informații relativ la indisponibilitățile lui I. Antonescu anterior anului 1940: concediu medical de 30 de zile, cu începere de la 7.8.1937, după „Foaia de sănătate și absențe din 1907-1937”; de asemenea, la 1.3.1934, din „Anexa la foaia de sănătate”, deducem că, fiind examinat de Comisiunea Medicală desemnată de Marele Stat Major, „a fost găsit sănătos” (cf. Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 344-356).

Spitalul Militar din București „pentru o ședință de raze”²⁷⁶; peste câteva zile, între 20 și 31 decembrie 1941, Mareșalul avea să fie „reținut în casă de către medic, fiind indispus”²⁷⁷. Tot „indispus” Mareșalul a fost între 30 iunie și 7 iulie 1942²⁷⁸; ulterior, între 4 și 25 august 1943, Ion și Maria Antonescu s-au aflat pentru tratament la Olănești – băi de sulf²⁷⁹, iar, în cursul lor, la 11 și 15 august, maiorul dr. Ghițescu a fost solicitat pentru ... „lucru la o plombă”²⁸⁰. După câteva luni, la București, la 9 decembrie 1943, Antonescu s-a adresat iarăși dentistului²⁸¹.

Cel mai adesea însă, mai cu seamă în cursul *weekend*-urilor, *Jurnalul* a consemnat că Mareșalul a „rămas în casă”, dar nu pentru vreun tratament, ci pentru a-și afla răgazul necesar lucrului, îndeosebi pentru a soluționa problemele bogatei corespondențe primite. *Jurnalul* chiar abuzează pe alocuri, făcând trimiteri la momentele ce-și rezerva eroul pentru „a lucra corespondența obișnuită” (15.3.1942)²⁸² sau, altfel zis, pentru a „rezolva corespondența curentă” (17.10.1943)²⁸³. Deosebit de relevante sunt informațiile despre un episod capital al Războiului din Este și, în consecință, al conflagrației mondiale: Stalingrad. Potrivit *Jurnalului*, contraofensiva Armatei Roșii din 19-20 februarie 1942, cu consecințele-i catastrofale pentru destinul Armatelor 3 și 4 Române, deopotrivă al Armatei 6 Germane, l-a surprins pe Mareșal în București²⁸⁴, de unde a plecat la Predeal, la 21 noiembrie 1942²⁸⁵, pentru ca, a doua zi, să meargă la ski cu Maria Antonescu, iar, la revenire, să dejuneze cu unii dintre colaboratorii săi din cadrul Cabinetului Militar (colonelul Radu Davidescu, maiorul N. Caloenescu, căpitanii N. Anghel și I. Georgescu)²⁸⁶. Luni, 23 noiembrie 1942, Antonescu a plecat la București, pentru a reveni la Predeal pentru *weekend*-urile următoare, din 28-29 noiembrie și, respectiv, 5-6 decembrie 1942, de fiecare dată studiind analizele sosite de pe front ori pregătind corespondența cu Hitler și generalii săi (Keitel, von Manstein, Hauffe ș.a.) pe tema eșecurilor de proporții din Est. În context, *Jurnalul* ni se destăinuie: „Dl. Mareșal nu a primit pe nimeni, rămânând la vilă în tot cursul zilei” (29.11.1942)²⁸⁷ ori: „Dl. Mareșal nu primește pe nimeni lucrând singur în birou” (5.6.1942)²⁸⁸. Situația se repetă, uneori, chiar în miezul săptămânii: miercuri, 16 decembrie 1942, Antonescu, la Președinția din București, „în tot cursul zilei ... lucrează singur în birou”²⁸⁹, pentru ca la finele săptămânii, în 20-21 decembrie 1942, să procedeze identic: „lucrează singur în birou [la Președinție], neprimind pe nimeni”²⁹⁰, după cum a mai procedat la 28 noiembrie 1942²⁹¹ sau

²⁷⁶ ANIC, fond PCM – CM, dosar 148/1940, f. 260. Tratamentul s-a repetat la 18.12.1941 (*ibidem*, f. 268).

²⁷⁷ *Ibidem*, f. 269-271.

²⁷⁸ Idem, dosar 462/1942, f. 35.

²⁷⁹ *Ibidem*, f. 272-287. Tratamentul la Olănești s-a repetat în august 1944, dar *Jurnalul*, oprindu-se la 21 iulie 1944, nu oferă, natural, nici un fel de referințe.

²⁸⁰ ANIC, dosar 462/1942, f. 277, 280.

²⁸¹ *Ibidem*, f. 359.

²⁸² Idem, dosar 148/1940, f. 311.

²⁸³ Idem, dosar 462/1942, f. 322.

²⁸⁴ *Ibidem*, f. 105.

²⁸⁵ *Ibidem*, f. 106.

²⁸⁶ *Ibidem*.

²⁸⁷ *Ibidem*, f. 109.

²⁸⁸ *Ibidem*, f. 111.

²⁸⁹ *Ibidem*, f. 115.

²⁹⁰ *Ibidem*, f. 116.

²⁹¹ *Ibidem*, f. 118.

la 2 ianuarie 1943²⁹². În cursul anului 1943, mai precis în ultimele luni, în *Jurnal* vor abunda expresiile de genul „lucru în birou”, precum la 15-17, 19-20, 22-27 noiembrie, 1, 20-21, 26-28 decembrie²⁹³.

Ajungem, în acest fel, la episodul controversat referitor la boala Mareșalului²⁹⁴. Grație *Jurnalului*, devine posibil să constatăm apariția, evoluția și manifestările necazurilor, apoi stingerea lor, după cum urmează: în perioada 1-8 iunie 1942, Mareșalul a vizitat Crimeea, iar ulterior (9-12 iunie 1942) Transnistria, revenind la București în 13 iunie 1942²⁹⁵. Zilele imediat următoare au fost rezervate, ca de obicei, „lucrului în birou” (14-18 și 23-29 iunie 1942)²⁹⁶, pentru ca, dintr-o dată, pentru perioada 30 iunie – 7 iulie 1942, să apară acest verdict: „Dl. Mareșal, fiind indispus, nu a primit pe nimeni, nici în vizită și nici în audiență”²⁹⁷. La 8 iulie 1942, Mareșalul, aflat în continuare la Predeal, a primit vizita a trei medici apropiați: Drăgănescu, Stroescu și d-na Teodorescu²⁹⁸, care au revenit și a doua zi, însoțiți fiind de dr. N. Lupu și prof. Danielopol²⁹⁹. Acestora aveau să li se adauge doctorii Sisești, Bazil Teodorescu și Căliman, consultațiile acestora fiind succedate de scurte plimbări în grădină ori pe terasă³⁰⁰. La 13 iulie 1942, surveni o schimbare de decor: Antonescu servește dejunul cu oaspeți de vază: Veturia Goga, feldmareșalul von Manstein și generalul Hauffe³⁰¹. În continuare, singur ori în colaborare, de regulă cu colonelul Radu Davidescu, Mareșalul revine la „lucru” în birou, primește vizita lui M. Antonescu (18.7.1942), după care, prin Curtea de Argeș, a plecat la București³⁰², unde avea să rămână sub supravegherea medicilor, care-i îngăduiră „lucrul în birou” și vizite repetate la Spitalul nr. 303, unde era internată mama sa, d-na Lița Baranga (24 și 26.7.1942), o plimbare pe lacul Snagov cu vaporeșul sau primirea generalului Gerstenberg (22.7.1942). La 28 și 29 iulie 1942, Antonescu primește iarăși o echipă de medici români (căpitanul Stroescu, dr. N. Lupu și Bazil Teodorescu), însoțită de un cunoscut specialist sosit anume de la Viena, prof. dr. Eppinger³⁰³, ale cărui indicații s-au dovedit, probabil, eficiente. După mai multe zile, la 5 august 1942, Antonescu se reîntâlnește cu medicii români, acompaniați – citim în *Jurnal* – de „un doctor german” nenominalizat³⁰⁴. Ceea ce, în temeiul *Jurnalului*, se poate afirma cu certitudine privește faptul că, în săptămânilor și lunile următoare (august –

²⁹² *Ibidem*, f. 120.

²⁹³ *Ibidem*, filele 321-378.

²⁹⁴ Pentru detalii, vezi Alex Mihai Stoenescu, *Armata, Mareșalul și evreii*, București, Editura RAO, 1998, p. 470-485; idem, *Istoria loviturilor de stat în România. 1821-1999*, vol. 3, *Cele trei dictaturi*, ediție revizuită, București, Editura RAO, 2006, 522-523.

²⁹⁵ Idem, dosar 462/1942, f. 1-28.

²⁹⁶ *Ibidem*, f. 29-35.

²⁹⁷ *Ibidem*, f. 35. Anterior, la 2 iunie 1942, dr. Gaston Prieur îi comunicase Generalului „rezultatul consultației” la care îl supusese (vezi *infra*, în acest volum). Și, fapt demn de reținut, medicul francez, împreună cu căpitan dr. Stroescu, a consultat-o și pe Maria Antonescu, atunci când a fost cazul, mai precis la 15 decembrie 1940 (vezi *infra*).

²⁹⁸ Idem, dosar 462/1942, f. 36.

²⁹⁹ *Ibidem*.

³⁰⁰ *Ibidem*, f. 37-39.

³⁰¹ *Ibidem*, f. 38.

³⁰² *Ibidem*, f. 40-42.

³⁰³ *Ibidem*, f. 44-45. Pentru aducerea prof. Eppinger se făcuseră demersuri la Berlin, recomandările sale dovedindu-se eficiente, motiv pentru care el avea să mai revină la București (martie 1943) și să rămână în corespondență cu Mareșalul.

³⁰⁴ *Ibidem*, f. 50.

octombrie 1942), Mareșalul n-a fost ocolit de doctorii săi preferați, cărora li s-au adăugat pe rând profesorii Fintescu, Finteșteanu, Angelescu, Simionescu, Popescu, Amza Jianu, Petre Tomescu, ministrul Sănătății în exercițiu, sau d-na Enescu, deși – dacă judecăm după frecvența mențiunilor din *Jurnal* – preferații au rămas soții Teodorescu și doctorii Drăgănescu și Stroescu³⁰⁵. Ceea ce reținem, pentru intervalul august-octombrie 1942, programul zilnic al Mareșalului a devenit mai puțin rigid, chiar a revenit la „normal”. Lunile dramatice de pe Frontul de Est din noiembrie-decembrie 1942 l-au aflat, în consecință, pe Antonescu pe deplin „refăcut”, probând a fi în cea mai bună formă, în deplină dispoziție ca, după tragedia din regiunile Cotului Donului și Stalingradului, să angajeze decis și să-i înfrunte cu aplomb pe proprii aliați, în primul rând pe Adolf Hitler și pe generalii OKW-ului, cu care a purtat un al doilea conflict (prioritar epistolar), concomitent cu războiul adevărat, desfășurat undeva în stepa clamucă din Răsărit. Fiind vorba de condiția fizică a Mareșalului ar trebui reținut că, deja la 4 sau la 11 decembrie 1942, Mareșalul a revenit la manej pentru exerciții³⁰⁶. Cu aceasta, apreciem, „boala” Mareșalului, despre care s-a făcut atâta caz și despre care a curs atâta cerneală, probabil în temeiul unor zvonuri sau dorințe interesate, iar, parțial, și a unor fapte reale (vizitele repetate ale medicilor), s-a consumat. Ea nu a avut nici un rol în a-l fi împiedicat pe Antonescu să preia comanda Grupului de Armate purtându-i numele, undeva în zona fierbinte a operațiilor din Est, ci totul s-a datorat faptului că OKW-ul n-a fost în măsură a pregăti o atare concentrare de forțe în timp util, ceea ce – de ce-am exclude această probabilitate? – dacă s-ar fi împlinit ar fi putut influența în alt sens desfășurarea evenimentelor din Est după 19/20 noiembrie 1942! De altfel, chiar în acele zile, mai precis la 9 decembrie 1942, răspunzând unui mesaj „protestatar” al lui Iuliu Maniu, Antonescu condamna „intrigările politice” ale așa-zisei opoziții democratice, deplângându-l pe liderul național-țărănist care, obișnuit să respingă informațiile reale despre starea țării, preferase că dea crezare opiniilor lansate de „ticăloșii vieții noastre politice, care astăzi vin la Dv., iar mâine se vor duce la altul”³⁰⁷.

În sfârșit, așa cum am subliniat în studiul introductiv al *Jurnalului* lui Antonescu, numai după editarea acestui document excepțional **biografia obiectivă și completă a Mareșalului devine nu numai posibilă și accesibilă, ci chiar obligatorie**³⁰⁸.

³⁰⁵ *Ibidem*, f. 51-93.

³⁰⁶ *Ibidem*, f. 98, 102.

³⁰⁷ Mareșal Ion Antonescu, *Epistolarul infernului*, ediție Mihai Pelin, București, Editura Viitorul Românesc, 1993, p. 362.

³⁰⁸ Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Pace și război (1940-1944): Jurnalul Mareșalului Antonescu*, I, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 42.

CAPITOLUL VII

PRELUDIUL STALINGRADULUI, ÎN VIZIUNEA SSI-ULUI

În actualul stadiu al cercetărilor³⁰⁹, opinia care se impune este una singură. Aceea că, în anii Războiului din Est, SSI-ul nu s-a confundat cu organismul omnipotent și omniprezent (gen OSS, IS, MI5, NKVD, Abwehr ori SD VI) de spionaj/contraspionaj total, precum cele performante ale marilor state beligerante, dar – în cazul statelor mijlocii și mici, în mod sigur – n-a fost nici cel mai slab dintre toate acestea, lipsit de performanțe, iar, de aceea, inutil. În condiții istorice concrete, interne și externe, în funcție de organizare și tradiție, de oameni și de fonduri, dependent de Eugen Cristescu și de Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român, Serviciul și-a îndeplinit misiunea, adeseori cu supra de măsură, dar a și gafat, uneori în chip nepermis, precum, mai ales, înainte și în momentul 23 august 1944, lovitura de stat surprinzând agenția și pe liderii săi în aceeași măsură ca pe Mareșalul Antonescu. În consecință, prăbușirea a intervenit cauzal, după cum fusese și ascensiunea lor. Astfel, dacă este adevărat că SSI-ul a supraviețuit oarecum arestării și execuției Mareșalului, ulterior războiului mondial, în decursul intensificării regimului ocupației militare a URSS în România și a procesului de comunizare în 1947-1948, el, după ce prin 1945-1946 traversase propria-i lustrație³¹⁰, a sfârșit prin a fi absorbit de DGSP (1948), în organele căreia s-a și topit prin 1950-1951. Ca atare, desprindem că momentele de glorie ale SSI-ului rămân oricum legate de perioada anterioară loviturii de stat de la 23 august 1944. Succesele înregistrate atunci³¹¹, pe planul intern, ori în zona Frontului de Est³¹², au fost indiscutabile, iar,

³⁰⁹ Vezi îndeosebi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 89-214; Cristian Troncotă, *Istoria Serviciilor Secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 189 și urm.; idem, *Eugen Cristescu. Asul Serviciilor Secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente*, București, Editura Rosa Vânturilor, 1995, *passim*; idem, *Glorie și tragedii. Momente din istoria Serviciilor de Informații și Contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944)*, București, Editura Nemira, 2003, *passim*; idem, *Omul de taină al Mareșalului*, București, Editura Elion, 2005, *passim*; Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România. 1939-1947*, I-II, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003; Pavel Moraru, *Informații militare pe Frontul de Est*, București, Editura Militară, 2005, *passim*; idem, *Basarabia, basarabeni și Serviciile Secrete (1918-2005)*, Chișinău, 2005, *passim*; Lionede Ochea, *Serviciul Special de Informații al României pe Frontul de Vest (1940-1944)*, București, Editura Tipart, 2005, p. 76 și urm.; Cristian Troncotă, Alin Spânu, *Documente SSI privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004, *passim*; Cristian Troncotă, Alin Spânu, Ilie Pintilie, *Documente SSI despre poziția și activitățile partidelor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, București, I.N.S.T., 2005, *passim*; Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I-II, București, Editura Mica Valahie, 2005, *passim*.

³¹⁰ Cf. Ion Zainea, *Politică și administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946). Epurarea*, Oradea, Editura Universității, 2004, *passim*.

³¹¹ În colaborare ori alături de serviciile militare de informații și contrainformații.

³¹² Vezi îndeosebi Pavel Moraru, *Armata lui Stalin văzută de români*, București, Editura Militară, 2006, *passim*.

dintre reușite, remarcăm – anterior datei de 22 iunie 1941 – sinteza privind *Kominternul*³¹³, sinteza din martie 1944 cuprinzând radiografia completă și exactă a NKVD-ului³¹⁴ și, nu în cele din urmă, sinteza din martie 1943 acoperind un moment fundamental al celui de-al doilea război mondial în ansamblu – episodul Stalingrad. Este de la sine înțeles că, de vreme ce anterior ne-am ocupat de primele două documente menționate, în rândurile ce urmează vom stăruii asupra ultimului document.

Deja în urmă cu peste un deceniu, atunci când am valorificat rezultatele descoperirilor noastre în Arhivele KGB-ului din Moscova³¹⁵, am prezentat numeroase probe concrete privind pătrunderea de către SSI a intențiilor Kremlinului de a declanșa contraofensiva din regiunea Cotelul Donului – Stalingrad în noiembrie 1942 și care avea să se dovedească fatală pentru trupele germane și române angajate în Est. Nu este cazul să reluăm probele, ci ne vom limita să trimitem la nota strict-secreta a SSI-ului purtând nr. 2 187/5 noiembrie 1942, care, cu exact 14 zile înainte de producerea ireparabilului, semna în mod precis că: „*Organele noastre informative din regiunea DONULUI semnalează următoarele: Sovietele fac pregătiri intense în vederea declanșării unei probabile ofensive pe frontul DONULUI de la KLETSKAIA și STALINGRAD ... Declanșarea ofensivei ar fi în cursul lunii noiembrie, cu ocazia sărbătoririi a 25 ani de la revoluție*”³¹⁶.

Așa după cum este stabilit³¹⁷, în contextul în care la 19-20 noiembrie 1942 forțele Armatei Roșii au declanșat contraloviturile surprinzătoare de la Stalingrad, periclitând imediat soarta Armatelor 3 și 4 Române dispuse în zonă, Mareșalul Antonescu a dispus grabnic anchetarea condițiilor în care a fost posibil dezastrul militar care, pe Frontul de Est, a marcat, indiscutabil, începutul sfârșitului, pentru Hitler și aliații săi, inclusiv România antonesciană. În context, s-a impus cercetarea pe planul informațiilor a eșecului survenit. În acest fel, SSI, prezent oricum în epicentrul evenimentelor dintre Don și Volga, a intrat o dată în plus în rol, sfârșind prin a întocmi și prezenta Mareșalului un document sintetic și complex: Studiu rezumativ al informațiilor referitoare la operațiunile Armatei Sovietice. Întreprins între 19 noiembrie 1942 – 20 februarie 1943, în sectorul trupelor române (Date informative din surse proprii)³¹⁸. Studiul elaborat de SSI cuprindea un număr de 5 capitole, toate – deosebit de interesante, dar cel dintâi (A) și cel mai vast, intitulat Generalități³¹⁹, oferea detalii în măsură a atesta că preparativele organelor militare sovietice în vederea contraofensivei din noiembrie 1942 n-au rămas necunoscute autorităților române că pericolul a fost semnalat din timp comandamentelor române și germane din zonă și celor superioare.

³¹³ Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului*, București, Editura RAO, 2007 (sub tipar).

³¹⁴ Idem, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 281.

³¹⁵ Vezi Gh. Buzatu, Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II; idem, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

³¹⁶ Idem, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, p. 115.

³¹⁷ Cf. A. M. Samsonov, *Stalingradskaia bitva. Ot oboronî i otstuplenii k velikoi pobedî na Volghe*, Moskva, Izd. Akademii Nauk, 1960, p. 438 și urm.

³¹⁸ Arhivele Naționale ale României, Arhivele Centrale, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar, dosar 323/1943, 54 file (respectiv filele 1-41 – sinteza; filele 43-54 – ordinul nr. 305/1942 al lui I.V. Stalin și Schița cu dislocarea probabilă a forțelor inamice pe frontul Don și Sud de Stalingrad la 1 decembrie 1942, la scara 1:500 000, f. 42).

³¹⁹ *Ibidem*, f. 1-12.

Amploarea acțiunii rezultă din prima frază a sintezei: „Ofensiva sovietică din iarna anului 1942/1943 a fost o operațiune de o deosebită dezvoltare (subl. ns.)”³²⁰. Sub raport informativ, pregătirea acțiunii, debutând încă de la sfârșitul verii anului 1942³²¹, deci practic de îndată după declanșarea ofensivei forțelor Axei către Sud-Estul Rusiei, n-a putut trece, în ciuda tuturor contramăsurilor Moscovei, neobservat inamicului. Sub acest aspect, dezvăluirile studiului erau elocvente: „Deși [ofensiva Armatei Roșii] concepută în cel mai mare secret, totuși pregătirile ei au fost cunoscute cu un apreciabil timp înainte de declanșare (subl. ns.), grație informațiilor cunoscute și care au fost tot mai concrete, anunțând iminența ei. Primele informațiuni, obținute către începutul lui octombrie 1942 (subl. ns.), confirmate apoi tot mai precis, arată că scopul ofensivei sovietice este spargerea frontului în sectorul DONULUI și ajungerea la ROSTOV, pentru a izola astfel armatele aliate din CAUCAZ de cele din COTUL DONULUI.”

Această operațiune urma să fie conjugată cu altele pornite de la STALINGRAD și Sud STALINGRAD (subl. în text)”³²². Informațiile provenite de la prizonieri și dezertori indicau din start drept moment al acțiunii luna noiembrie 1942, planul fiind elaborat de Moscova și transmis specialiștilor anglo-americani³²³. Kremlinul rezerva o „importanță deosebită acțiunii, nădăjduindu-se pe „rezultate decisive cât mai rapide”, începând chiar din clipa asaltului”³²⁴. În tot cursul lunii octombrie 1942 s-au acumulat progresiv, știrile despre atac, precizându-se treptat aglomerările de forțe, intențiile, numărul și moralul unităților, iar, la un moment dat (30 octombrie 1942), chiar și ziua Z: 7 noiembrie 1942, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la victoria Revoluției din 1917³²⁵. Drept dovezi ale eficacității sale, SSI indica numerele și datele notelor sale informative, precum³²⁶: nr. 923/15 septembrie 1942; nr. 2 163/5 noiembrie 1942; nr. 2 097/2 noiembrie 1942; nr. 2 105/4 noiembrie 1942; nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 225/6 noiembrie 1942 ș.a. În cursul lunii octombrie 1942, aflurile de trupe spre Stalingrad s-au intensificat, la trecerea peste Volga fiind identificate coloane mari de infanterie și camioane, trecute peste Volga doar în cursul nopților. Predominau contingentele tinere, numeroase forțe siberiene³²⁷, iar MU beneficiau de efective complete dotate cu tot armamentul necesar și asistate de un mare număr de unități de tancuri. Numai pentru ziua atacului fuseseră destinate aproximativ 30 000 de tancuri³²⁸. Cea mai mare concentrare de forțe s-a realizat în regiunea Cotului Donului – în special infanterie, artilerie și blindate, susținute de aviație³²⁹. Nota informativă nr. 2 414 din 14 noiembrie 1942 reținea, de exemplu, că în sectorul Raspopinskaia Est-Kletskaia Est, pe o adâncime de aproximativ 15 km, rușii concentraseră la 4 noiembrie 1942: 12 regimente infanterie; 6 regimente de artilerie; 1 brigadă (a 5-a) anticar; 1 divizie cavalerie, aproximativ 100 tancuri³³⁰.

Notele informative din noiembrie 1942 (nr. 2 097/2 noiembrie 1942; nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 351/11 noiembrie 1942; nr. 2 471/18 noiembrie 1942 ș.a.) au surprins

³²⁰ *Ibidem*, f. 1.

³²¹ *Ibidem*, f. 3.

³²² *Ibidem*, f. 2.

³²³ *Ibidem*, f. 4.

³²⁴ *Ibidem*.

³²⁵ *Ibidem*, f. 5-6.

³²⁶ *Ibidem*.

³²⁷ *Ibidem*, f. 8.

³²⁸ *Ibidem*, f. 7.

³²⁹ *Ibidem*, f. 8, 10.

³³⁰ *Ibidem*, f. 9.

faptul că, în operațiunea proiectată, „rolul principal îl vor avea aviația și unitățile blindate (subl. ns)”³³¹.

Începutul ofensivei, limitat între 7 și 12 noiembrie 1942³³², nu a fost respectat, intervenind o serie de cauze, sintetizate astfel în Studiu: „o întârziere în echiparea frontului (artileria și carele de luptă nu sosiseră toate în sectoarele respective, fapt ce ducea la situația că nu se putea declanșa ofensiva cu rezultate maxime); – datele informative relative la dispozitivul nostru [în speță Armata 3 și Armata 4 Română] în adâncime (în special punctul privitor la rezervele tactice și strategice) nu era bine cunoscut încă; – condițiunile atmosferice nu erau din cele mai prielnice realizării surprinderii tactice”³³³. În plus, preparativele sovietice nu fuseseră încheiate, iar pierderile provocate de aviația germano-română la nord de Don se dovediseră importante³³⁴. De altfel, citim în Studiul rezumativ, data precisă a ofensivei ajunsese la mijlocul lui noiembrie 1942 fără relevanță pentru Comandamentul român, de vreme ce această „ajunsese la preciziuni asupra intențiunilor ofensive ale Sovietelor (subl. ns)”³³⁵. În chip precis, sosise momentul în care „intențiunile ofensive de iarnă ale Sovietelor se precizau tot mai iminente (subl. ns), și ca sector de acțiune, și ca idei operative tactico-strategice”³³⁶. De partea inamicului, amânarea nu mai reprezenta, de asemenea, o problemă, după ce Stavka „stabilise totul în amănunt (subl. ns) pentru un rezultat pe care îl scontau cât mai mare”³³⁷. În ultimă instanță, factorii de care a depins declanșarea ofensivei – în viziunea SSI-ului – s-au limitat la: „condițiunile atmosferice favorabile pe care le aștepta [Comandantul sovietic] să fie cât mai propice în realizarea surprizei (ceață, ninsoare etc.); completarea informațiilor asupra dispozitivului forțelor române și a posibilităților de reacțiune (rezerve tactice și strategice)”³³⁸.

Un capitol special al Studiului rezumativ privește planul de operații al trupelor sovietice³³⁹. Autorii sintezei au sistematizat, exemplar și concis, materia. Astfel, ei au descifrat scopul (inițial și ulterior) al ofensivei, reținând: „atac cu forțele de pe Don în direcția generală sud, iar, cu forțele de la Sud de Stalingrad, inițial spre vest (subl. în original), pentru a face joncțiunea cu forțele de pe Don, în regiunea Kalaci, realizându-se apoi încercuirea trupelor germano-române de pe Frontul Stalingrad”; în consecință, „continuarea atacului spre sud-vest în direcțiunea Proletarskaia – Salsk – Rostov, pentru a izola forțele aliate [ale Axei] din Caucaz”³⁴⁰. Din expunere, se degajă obiectivul fundamental al operațiunii sovietice: „separarea armatelor de pe DON de cele din Caucaz, având ca prim obiectiv strategic ocuparea ROSTOVULUI (subl. ns.)”³⁴¹.

Din ansamblu, sinteza SSI-ului degaja rezultatele imediate ale ofensivei, în mod precis: „– degajarea Stalingradului și nimicirea forțelor germane aflate acolo – dacă nu se vor retrage la timp; – distrugerea armatelor române, aflate în Cotelul Donului și la sud de Stalingrad și scoaterea lor definitiv din luptă, impunând astfel generalului român încheierea unei eventuale păci

³³¹ *Ibidem*, f. 10.

³³² *Ibidem*, f. 11.

³³³ *Ibidem*, f. 11-12.

³³⁴ *Ibidem*, f. 11.

³³⁵ *Ibidem*, f. 12.

³³⁶ *Ibidem*.

³³⁷ *Ibidem*.

³³⁸ *Ibidem*, f. 10.

³³⁹ *Ibidem*, f. 13-14.

³⁴⁰ *Ibidem*, f. 14.

³⁴¹ *Ibidem*, f. 13.

separate; – uşurarea situaţiei trupelor din Caucaz, prin eventuala deplasare a forţelor germane şi aliate de pe acest front spre a nu fi tăiată de bazele lor (subl. în text)”³⁴².

Cel de-al doilea capitol al Sintezelor, relativ la totalul probabil al forţelor sovietice din faţa forţelor române la 19-20 noiembrie 1942³⁴³, stabileşte cu o precizie demnă de invidiat şi specifică istoricilor sau analiştilor militari tardivi, concentrarea şi componenţa forţelor inamicului, mai precis în zona Stalingrad:

I. Forţe terestre

A. Pe frontul Donului, în faţa Armatei 3 Române şi în parte a Armatei 6 Blindate Germane, se aflau la 19 noiembrie 1942: Armata 65 (cu 9 divizii de infanterie şi numerele lor); Armata 21 (cu 7 divizii de infanterie şi numerele lor); Armata 5 Blindată (cu 13 divizii de infanterie şi numerele lor); Corpul 3 Cavalerie Gardă (cu 2 divizii motorizate şi 1 divizie Cavalerie); Corpul 8 Cavalerie (cu 5 divizii şi numerele lor); Corpul 1 Blindat şi Corpul 26 Blindat (cu un total de 10 brigăzi şi numerele lor), deci, în total, 3 armate, 29 divizii infanterie, 18 brigăzi blindate şi 1 brigadă infanterie motorizată, adică 56 MU pe Don³⁴⁴.

B. Pe frontul de la Sud de Stalingrad, în faţa Armatei 4 Române, se găseau la 20 noiembrie 1942: Armata 64 (5 divizii infanterie, 2 brigăzi infanterie şi 2 brigăzi blindate şi numerele lor); Armata 57 (recunoaştere parţială); Corpul 4 Cavalerie (cu 3 divizii şi numerele lor); 8 brigăzi blindate aparţinând, probabil, trupelor 4 şi 13 blindate. În total 17 MU.

II. Zona Stalingrad – Aviaţia

În total, 3 Armate aeriene (Armata 8, Armata 16 şi o armată neidentificată)³⁴⁵.

III. Zona Caucaz

A. În regiunea Novorossiisk – Tuapse – Armatele 47 şi 56.

B. În regiunea Ordjonikidze – resturi din divizii şi 8 brigăzi, din care 2 blindate³⁴⁶.

C. Aviaţie: Armata 5 Aeriană³⁴⁷.

Capitolul 4 al sintezelor este consacrat desfăşurării ofensivei, identificându-se 3 sectoare: Cota Donului; Sud de Stalingrad; Caucaz³⁴⁸ şi 2 faze (I – 19 noiembrie – 15 decembrie 1942 şi II – 15 decembrie 1942 – 1 decembrie 1943)³⁴⁹.

Capitolul Concluziilor reuneşte nu mai puţin de 6 avantaje decisive ale ofensivei Armatei Roşii în măsură să-i explice succesul deplin³⁵⁰:

1. Concepută şi pregătită (moral şi material) cu multă grijă şi cu mult înainte de declanşare.

2. S-a bazat pe întrebuinţarea unor mari mase de unităţi blindate, sprijinite de aviaţie.

3. S-au utilizat la maximum condiţiile meteo.

4. S-au precizat cu anticipaţie amplasamentele artileriei şi ale mijloacelor anticar ale trupelor române.

5. S-a declanşat în urma unor scurte şi puternice pregătiri de artilerie şi aruncătoare, succedate de atacul forţelor blindate.

³⁴² *Ibidem*.

³⁴³ *Ibidem*, f. 14-19.

³⁴⁴ *Ibidem*, f. 14-16.

³⁴⁵ *Ibidem*, f. 16-17.

³⁴⁶ *Ibidem*, f. 18.

³⁴⁷ *Ibidem*, f. 18-19.

³⁴⁸ *Ibidem*, f. 19-25.

³⁴⁹ *Ibidem*.

³⁵⁰ *Ibidem*, f. 26-27.

6. MU au avut efective complete, mari rezerve și instrucții speciale a unităților blindate.

Din cauza condițiilor meteo, numai aviația a fost silită la o activitate redusă³⁵¹.

În sfârșit, în al cincilea rând, Concluziile de ansamblu ale Studiului rezumativ³⁵² cuprind detalii și sugestii relativ la: 1. pregătirea profesională a unităților sovietice; 2. dotarea cu armament de tot felul; 3. metodele de luptă ale diferitelor arme; 4. caracteristicile armelor întrebuințate de inamic în ofensivă; 5. dotarea cu aviație, caracteristicile materialului și metode de luptă; 6. sistemele de aprovizionare.

Ce concluzie fundamentală se impune în acest loc? Întrucât conducerea SSI-ului nu a cutezat – poate că nici nu era chemată? – un răspuns sintetic, el se profilează însă pe parcursul întregii expuneri, dar verdictul analizei îl vom formula noi: A fost exclus ca, în condițiile concrete existente în 1942-1943 pe Frontul de Est, ofensiva sovietică de la Stalingrad SĂ NU FI REUȘIT! Cu toate CONSECINȚELE SALE GRAVE ȘI PROFUNDE pentru desfășurarea ulterioară a celui de-al doilea război mondial, pentru România, în cazul în speță.

În concluzie, sub raport științific și practic, studiul examinat al SSI-ului, tipărit în anexă, prezintă o semnificație cu totul deosebită, mai ales dacă avem în vedere episodul Războiului din Est asupra căruia aduce elucidări remarcabile.

- ANEXĂ -

Martie 1943 – Studiu rezumativ al SSI-ului privind preludiul Informativ al Bătăliei de la Stalingrad

**SSI
FRONTUL DE EST**

STUDIU REZUMATIV³⁵³ AL INFORMAȚIILOR REFERITOARE LA OPERAȚIUNILE ARMATEI SOVIETICE

Întreprins între 19 noiembrie 1942 – 20 februarie 1943,
în sectorul Trupelor Române
(Date informative din surse proprii)

Martie 1943

**SSI
FRONTUL DE EST**

STUDIU rezumativ al informațiilor referitoare la operațiile armatei sovietice, în ofensiva întreprinsă

³⁵¹ *Ibidem*, f. 27.

³⁵² *Ibidem*, f. 28-41.

³⁵³ Coperta studiului.

în perioada de iarnă (cu începere de la 19 noiembrie 1942,
în sectoarele armatelor române
(Date informative din surse proprii)

A. GENERALITĂȚI

I. ACȚIUNI PREMERGĂTOARE OFENSIVEI SOVIETICE

Ofensiva sovietică din iarna anului 1942/1943 a fost o operațiune de o deosebită dezvoltare.

Deși concepută în cel mai mare secret, totuși, pregătirile ei au fost cunoscute cu un apreciabil timp înainte de declanșare, grație informațiilor obținute și care au fost tot mai concrete anunțând iminența ei.

Primele informații, obținute către începutul lunii octombrie 1942 – confirmate apoi tot mai precis – arată că scopul ofensivei armatei sovietice este spargerea frontului în sectorul DONULUI și ajungerea la ROSTOV, pentru a izola astfel armatele aliate din CAUCAZ de cele din Cotel DONULUI.

Această operațiune urma să fie conjugată cu altele pornite de la STALINGRAD și Sud STALINGRAD.

În vederea realizării – cu cele mai mari șanse de reușită – a acestei operațiuni, Comandamentul superior sovietic a început din vreme, intense pregătiri pentru a obține în cel mai scurt timp, cât mai importante rezultate tactice și strategice.

Concomitent cu concretizarea pregătirilor materiale – în vederea declanșării ofensivei – Comandamentul Suprem a mai luat și o serie de măsuri de ordin propagandistic – pentru susținerea moralului – atât al trupelor luptătoare, cât și al populației.

Astfel, în tot cursul lunilor septembrie și octombrie, „Direcția Politică a Armatei Roșii”, a căutat să țină cât mai ridicat moralul luptătorilor și, în special, pe cel al apărătorilor STALINGRADULUI.

Ordinul nr. 4 din 1 septembrie 1942, semnat „Sovietul Suprem”, după ce relevă importanța apărării STALINGRADULUI, spune: „apărarea STALINGRADULUI are o importanță hotărâtoare pentru întreg frontul sovietic, nici un pas înapoi”; „totul pentru STALINGRAD și marea Patrie”. În acest mod caută să țină sus moralul luptătorilor pentru a apăra STALINGRADUL, care în ofensiva ce fusese proiectată, urma să formeze un puternic cap de pod – alături de cel de la Sud de Don și Sud de STALINGRAD, baze bune de plecare pentru ofensiva de iarnă.

Activitatea întreprinsă în acest timp pentru menținerea moralului, nu se duce numai în rândurile armatei.

Se lucrează intens și concomitent și asupra moralului populației din teritoriile cucerite de trupele Axei și în special asupra celor din regiunea cotelui DONULUI.

În afară de un mare număr de spioni, care împânzise acum teritoriul – rămas neevacuat – care țin populația într-o stare de teroare și de neliniște, avioanele sovietice lansează continuu manifeste prin care se îndeamnă ca:

- populația să treacă la acte de terorism și sabotaj;
- bărbații mobilizați să treacă DONUL, izolați sau în grupuri, intrând în rândurile armatei roșii, unde nu vor suferi pedeapsa etc.

În același timp, autoritățile militare sovietice procedează la evacuarea parțială a populației civile de pe malul stâng al DONULUI.

Aceste pregătiri de ordin propagandistic, moral sau de siguranță, mergeau paralel cu cele propriu-zis militare.

Ocuparea malului de Sud al DONULUI în zona Kletskaia – Sirotinskaia – cu mult înainte de declanșarea ofensivei – denotă preexistența unui plan general de operații, conceput încă de la sfârșitul verii și care întrevade importanța lui, în desfășurarea operațiunii proiectate.

Această ocupare a malului de Sud al DONULUI, putea fi interpretată la acea vreme:

- fie ca o pregătire în vederea unor bune cantonamente de iarnă, cunoscând că la Nord de Don (pe malul stâng) lipsa de cantonamente este notorie (stepă);
- fie ca să servească de o bună bază de plecare, în vederea unei viitoare ofensive sovietice.

Informațiunile de mai târziu au venit să confirme ipoteza a doua.

De altfel, în legătură cu pregătirile materiale în vederea ofensivei, informațiuni provenite din sursă de prizonieri și dezertori, arătau că planul acestei acțiuni prevăzute a se declanșa în cursul lunii noiembrie 1942 fusese elaborat de MOSCOVA, cu mult înainte și studiat și aprobat apoi de specialiști anglo-americieni.

Prin aceste acțiuni proiectate se spera a se obține rezultate decisive cât mai repede, odată pornită ofensiva.

Această operațiune, urma să se declanșeze la o dată cât mai apropiată de la data terminării concentrării trupelor, a aprovizionărilor și a reparației podurilor necesare trecerii DONULUI.

În cadrul acestei ofensive generale, acțiunii din cotul DONULUI, Sovietele îi acordau o importanță deosebită.

*
* *

Informațiunile despre pregătirea ofensivei sovietice devin tot mai precise către jumătatea a doua a lunii octombrie 1942.

Se confirmă datele referitoare la aducerea pe frontul european de unități din Extremul Orient³⁵⁴.

Astfel, Divizia „Drapelul Roșu”³⁵⁵ din BLAGOV-ESCENSK (Extremul Orient) sosise în cursul lunii august 1942 în regiunea Nord DON.

Transporturile trupelor spre frontul european se face în cel mai mare secret.

La trecerea lor prin centre populate, vagoanele se închid.

Astfel, la CITA (unde există un consulat japonez), soldații nu aveau voie să iasă deloc din vagoane, pentru a nu se divulga direcția și felul transporturilor.

Preparativele în vederea declanșării ofensivei (aducerile de trupe și materiale) se face paralel atât în sectorul din Cotul DONULUI cât și la STALINGRAD și Sud STALINGRAD.

Ele devin la sfârșitul lunii octombrie 1942, foarte intense.

Informațiuni tot mai persistente avute la data de 30 octombrie 1942 vin să precizeze acum, chiar și data începerii ofensivei, care va fi în primele zile ale lunii noiembrie (la 7 noiembrie), cu ocazia sărbătoririi aniversării a 25 de ani de la revoluție (1917)³⁵⁶.

³⁵⁴ Semnalate prin notele informative nr. 923 din 15 septembrie 1942, 2 031 din 30 octombrie 1942, nr. 2 163 din 5 noiembrie 1942, nr. 2 325 din 9 noiembrie 1942.

³⁵⁵ La plecarea ei din Extremul Orient, Divizia era organizată pe 8 regimente de infanterie, fiecare având un efectiv de circa 1 300-1 500 oameni (majoritatea ruși și ucraineni, aparținând contingentelor 1922-1946).

Paralel cu aceste informațiuni tot mai exacte asupra certitudinii ofensivei și precizarea ei în timp, noi date, provenite din alte surse și sectoare ale frontului, arată că ea va fi simultană fie pe tot frontul de Sud, fie urmată imediat de una asupra Stalingradului și Sud Stalingrad.

În acest scop aflurile de mari efective de trupe și bogate materiale de luptă, continuă cu febrilitate în ambele sectoare³⁵⁷ încă de la începutul lunii octombrie, astfel:

În jur de STALINGRAD (în tot cursul lunii octombrie și noiembrie, coloane mari de Infanterie și camioane circa 40 000 oameni) au fost văzute trecând Volga la Svetlai Jar (30 km Sud-Est Stalingrad), precum și la Solondnichi (40 km Est Svetlai-Jar) îndreptându-se spre Stalingrad. Aceste trupe ar fi venite din Celiabinsk și Omsk (resturile Armatei 25 din Extremul Orient).

Trecerea lor peste Volga se execută numai în timpul nopții, ziua neobservându-se nici o mișcare. După trecere ele se deplasau pe șoseaua ce duce spre Krasnoarmeisk (circa 18 km Sud Stalingrad).

Trupele observate erau contingente tinere.

Alte informațiuni mai precizau că se așteaptă în același sector sosirea a încă trei Divizii și a unor unități de tancuri grele „K.V”.

În afară de aducerea de M.U. s-au luat măsuri să se completeze și efectivele existente în front precum și armamentul lor.

Toate informațiunile primite concordă că aceste trupe ce sunt trecute la Vest de Volga, sunt destinate ofensivei generale sovietice ce ar începe la 7 noiembrie 1942 (ziua aniversării revoluției), la care va lua parte și aproximativ 3 000 care de luptă³⁵⁸.

Concomitent cu trecerile de trupe la Vest de Volga, pe malul de Est al fluviului se execută lucrări de organizarea terenului, șanțuri și cazemate, precum și câmpuri de mine.

Odată cu aducerea acestor noi trupe – în vederea operațiunilor proiectate, a început și schimbări de unități³⁵⁹, care a continuat în tot decursul lunii octombrie și începutul lui noiembrie – precum și deplasări³⁶⁰ de trupe dintr-un sector în altul.

În plus, activitatea aviației inamice s-a accentuat în mod deosebit, atât ziua cât și noaptea.

Noi concentrări de forțe se semnalează în același timp și în partea de Sud a Stalingradului (zona căii ferate) și în regiunea Zaza³⁶¹.

În regiunea Zaza-Semkin se execută concentrări de numeroase trupe (circa trei Brigăzi), iar la Est de această zonă se semnalează mișcări de trupe și care de luptă³⁶².

³⁵⁶ Notele informative nr. 2 031/30 octombrie 1942; nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 351/11 noiembrie 1942; nr. 2 407/16 noiembrie 1942; nr. 2 471/18 noiembrie 1942; nr. 2 105/4 noiembrie 1942; nr. 2 192/5 noiembrie 1942; nr. 2 225/6 noiembrie 1942; nr. 2 505/18 noiembrie 1942.

³⁵⁷ A se vedea notele informative: nr. 2 031/30 octombrie 1942; nr. 2 097/2 noiembrie 1942; nr. 2 105/4 noiembrie 1942; nr. 2 325/9 noiembrie 1942; nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 351/11 noiembrie 1942; nr. 2 414/14 noiembrie 1942; nr. 2 471 și 2 474/18 noiembrie 1942.

³⁵⁸ Între localitățile Semkin și Zaza (Sud Stalingrad), unde, pe o distanță de circa 8-9 km se găseau plantate pe două rânduri, circa 7 000-8 000 mine anticar. În fața lor s-au mai plantat și mine contra infant (Nota informativă nr. 2 105 din 4 noiembrie 1942).

³⁵⁹ Astfel Divizia 15 Infanterie de Gardă a fost schimbată cu Divizia 169 Infanterie (Nota informativă nr. 2 192 din 5 noiembrie 1942).

³⁶⁰ La Kapustin-Jar (sfârșitul lui octombrie 1942) a fost văzut Comand. și unele unități ale Diviziei 152 (venită de la Kuibîșev). Nota informativă nr. 2325 din 9 noiembrie 1942.

³⁶¹ Unități făcând parte din Divizia 50 (Nota Informativă nr. 2 325/1942).

De asemeni, au mai sosit de curând și noi trupe siberiene.

În regiunea Donului (Cotul Donului).

Și în regiunea Donului, ca și în aceea a Stalingradului, s-au observat în aceeași perioadă de timp, masări de trupe – în special Infanterie, Artilerie și Care, precum și o vie activitatea a aviației inamice.

În sectorul Donului (Raspopinskaia – Kletskaia) sosesc mereu unități sovietice de infanterie, artilerie și tancuri.

Informațiuni verificate precizează că fiecare regiment de infanterie din linia I-a din această zonă a fost întărit cu 1 regiment, artilerie precum și numeros material anticar³⁶³.

Densitatea trupelor pe front este acum foarte mare.

Astfel, în sectorul arătat mai sus (3 km Est Raspopinskaia) – 3 Km Est Kleskaia – pe o adâncime de circa 15 km se aflau concentrate la data de 4 noiembrie³⁶⁴:

- 12 regimente infanterie;
- 6 regimente artilerie;
- 1 Brigadă (a 5-a) anticar;
- 1 Divizie cavalerie (cu 4 regimente);
- circa 100 care de luptă.

Alte informațiuni semnalează sosirea de noi forțe sovietice. Astfel, s-au identificat sosirea de unități formate recent și care până la data de 6 noiembrie 1942 nu luaseră parte la război³⁶⁵ formate din infanterie, artilerie și tancuri.

*

* *

Aceste unități au fost aduse în cursul lunii octombrie 1942 din regiunea Cikalov (Sud Urali), unde s-au mai organizat și alte unități. Efectivul fiecărui regiment astfel format se ridica la circa 2 000 oameni și erau compuse din elemente noi mobilizate ca:

- bărbați peste 46 de ani;
- condamnați;
- recuperabilii diferitelor spitale³⁶⁶.

Ansamblul informațiilor primite din diferite surse, spre sfârșitul lunii octombrie 1942, duc la concluzia că proiectata ofensivă se va produce în prima decadă a lunii noiembrie 1942³⁶⁷, imediat după ameliorarea situației la Stalingrad – pentru care s-au luat măsurile necesare. Imediat ce această situație se va realiza, se va trece la ofensivă, fie întâi pe frontul de la Sud Stalingrad în scopul de a pune stăpânire pe poziții mai bune care vor servi ca bază pentru operațiuni ofensive în stil mai mare ce vor avea loc într-un alt sector mai sensibil, fie în Cotul Donului pentru a sparge frontul și înainta spre Rostov după care, vor acționa și forțele de la Sud Stalingrad, concomitent cu un atac Nord Stalingrad spre a despresura orașul.

³⁶² Brigada 33 care de luptă, organizată la Kapustin-Jar, va fi deplasată în sectorul Zaza, în vederea proiectării ofensivei. Brigada 38 M. Mec. se afla la 5 noiembrie în regiunea Semkin. Brigada 99 care de luptă se organizează la Saratov (Nota informativă nr. 2 505 din 18 noiembrie 1942).

³⁶³ Nota informativă nr. 2 351 din 11 noiembrie 1942.

³⁶⁴ Nota informativă nr. 2 414/14 noiembrie 1942.

³⁶⁵ Printre acestea sunt semnalate regimentele 1 032, 1 116, 1 117, 1 120 din Diviziile 293, 332 și 333. Nota informativă nr. 2 351/11 18 noiembrie 1942.

³⁶⁶ Nota informativă nr. 2 351/11 noiembrie 1942

³⁶⁷ Nota informativă nr. 2 187/5 noiembrie 1942; nr. 2 351/11 noiembrie 1942; nr. 2 471/18 noiembrie 1942; nr. 2 031/30 octombrie 1942; nr. 2 097/2 noiembrie 1942.

În această acțiune – precizează informațiunile – rolul principal îl vor avea aviația și unitățile blindate, care ar și fost pregătite în vederea acestei ofensive.

Datele informative primite în prima decadă a lunii noiembrie 1942, arată că dispozitivul ofensiv sovietic era aproape realizat, declanșarea acțiunii fiind în funcție de:

- condițiunile atmosferice favorabile pe care le aștepta să fie cât mai propice în realizarea surprizei (ceață, ninsoare etc.).

- completarea informațiunilor asupra dispozitivului forțelor române și a posibilităților de reacțiune (rezerve tactice și strategice).

*

* *

Se pare însă că ofensiva nu s-a declanșat în prima decadă a lunii noiembrie atât din cauză că preparativele nu fuseseră gata, cât și din cauza pierderilor suferite în urma acțiuni întreprinse de aviația germano-română la Nord de DON către sfârșitul lui octombrie și începutul lui noiembrie 1942.

*

* *

CONLUZIUNI

Rezumând faptele antemergătoare declanșării ofensivei sovietice – începută la 19 noiembrie 1942 în Cotelul Donului și urmată de aceea de la Sud de Stalingrad și apoi Nord Stalingrad – reiese clar că încă cu mult înainte (circa 3 luni de zile), Înalțul Comandament Sovietic elaborase planul unei ofensive care să aibă rezultate maxime, prin spargerea frontului și cucerirea Rostovului, ca prim obiectiv strategic, izolând astfel armatele din această zonă de cele din Caucaz.

Termenul începerii ofensivei era limitat între 7 și 12 noiembrie 1942.

Acest termen nu a putut fi respectat deoarece informațiunile obținute ulterior lui, arătau drept cauze:

- o întârziere în echiparea frontului (artileria și carele de luptă nu sosiseră toate în sectoarele respective, fapt ce ducea la situația că nu se putea declanșa ofensiva în rezultate maxime);

- datele informative relative la dispozitivul nostru în adâncime (în special punctul privitor la rezervele tactice și strategice) nu era bine cunoscut încă;

- condițiunile atmosferice nu erau din cele mai prielnice realizării surprinderii tactice.

De altfel, data precisă a declanșării ofensivei nu mai prezenta importanța deosebită pentru noi, atâta vreme cât încă cu mult înainte se ajunsese la precizie asupra intențiunilor ofensive ale Sovietelor, în care scop aflurile de trupe și materiale de război erau în ultima vreme tot mai vizibile și mai intense.

Dacă elaborarea planului a putut fi ținută secretă o oarecare vreme, imediat când primele pregătiri materiale au început să ia formă concretă, intențiunile ofensive de iarnă ale sovietelor se precizau tot mai iminente, și ca sector de acțiune, și ca idei operative tactico-strategice.

Amânarea ei de la data propusă, având drept cauze, cele arătate mai sus, nu au mai putut forma o problemă de o prea mare importanță pentru Comandamentul Sovietic, care stabilise totul în amănunt pentru un rezultat pe care îl scontau mai mare.

*

* *

Începerea ofensivei s-a făcut în Cotelul Donului în dimineața de 19 noiembrie 1942, orele 5, pe o ceață deasă și după o prealabilă pregătire de artilerie, de circa două ore.

B. PLANUL DE OPERAȚIE AL ARMATEI SOVIETICE ÎN OFENSIVA DE IARNĂ (19 NOIEMBRIE 1942)

SCOPUL OFENSIVEI

Ofensiva proiectată de soviete avea drept scop principal și imediat, separarea armatelor de pe DON de cele din Caucaz având ca prim obiectiv strategic ocuparea ROSTOVULUI³⁶⁸.

Această operațiune apărea ca primordială Înalțului Comandament Sovietic, deoarece prin păstrarea actualului front de către germani, ce avea un flanc sprijinit pe capul de pod de la Voronej, iar cu celălalt pe Stalingrad, se menținea pericolul unei bune baze de plecare în vederea unei ofensive germane de primăvară – de mari proporții – care ar fi vizat ducerea grosului forțelor în susul Volgii, la Est de Moscova în direcția Gorki, căzând astfel pe căile de comunicații ale armatelor sovietice și obligându-le desigur la o bătălie cu frontul răsturnat.

Ca rezultate imediate ale ofensivei sovietice se realiza:

- degajarea Stalingradului și nimicirea forțelor germane aflate acolo – dacă nu se vor retrage la timp;

- distrugerea armatelor române, aflate în Cotul Donului și la Sud de Stalingrad și scoaterea lor definitiv din luptă, impunând astfel guvernului român, încheierea unei eventuale păci separate;

- ușurarea situației trupelor din Caucaz, prin eventuala deplasare a forțelor germane și aliate de pe acest front spre a nu fi tăiate de bazele lor. Pentru realizarea acestor scopuri, planul general de operații prevedea:

a. Inițial

Atac cu forțele de pe Don în direcția generală Sud, iar cu forțele de la Sud de Stalingrad, inițial spre Vest pentru a face joncțiunea cu forțele de pe Don, în regiunea Kalaci, realizându-se astfel încercuirea trupelor germano-române de pe frontul Stalingrad.

b. Ulterior

Continuarea atacului spre Sud-Vest în direcțiunea Proletarskaia-Salsk-Rostov, pentru a izola forțele aliate din Caucaz.

*

* *

C. TOTALUL PROBABIL AL FORȚELOR SOVIETICE DIN FAȚA ARMATELOR ROMÂNE CARE SE GĂSEAU ÎN DISPOZITIV LA DECLANȘAREA OFENSIVEI (Schița nr. 1).

La declanșarea ofensivei de iarnă, forțele sovietice aflate pe front au fost cu aproximație următoarele (Schița anexă nr. 1).

1. Pe frontul Donului (în fața Armatei III și parte din Armata 6 Blindată germană) se găseau:

- Armata 65 cu 9 Divizii infanterie și anume:
- Divizia 4 Gardă;

³⁶⁸ Notele informative nr. 2 097/2 noiembrie 1942; nr. 2 351/11 noiembrie 1942.

- Divizia 23;
- Divizia 24;
- Divizia 27 Gardă;
- Divizia 40 Gardă;
- Divizia 252;
- Divizia 258;
- Divizia 304;
- Divizia 328.
- Armata 21 cu 7 Divizii infanterie și anume:
 - Divizia 63;
 - Divizia 76;
 - Divizia 96;
 - Divizia 277;
 - Divizia 293;
 - Divizia 297;
 - Divizia 333.
- Armata 5 Blindată cu 13 Divizii infanterie și anume:
 - Divizia 14 Gardă;
 - Divizia 47 Gardă;
 - Divizia 111;
 - Divizia 119;
 - Divizia 124;
 - Divizia 132;
 - Divizia 149;
 - Divizia 150;
 - Divizia 162;
 - Divizia 197;
 - Divizia 203;
 - Divizia 278;
 - Divizia 346.
- Corpul 16 Blindat* cu 5 Brigăzi și anume:
 - Brigada 8;
 - Brigada 64;
 - Brigada 91;
 - Brigada 121;
- Brigada 148;
- Brigada 148.
- Corpul 3 Cavalerie Gardă* cu 3 Divizii și anume:
 - Divizia 5 Motorizată;
 - Divizia 6 Motorizată;
 - Divizia 32 Cavalerie.
- Corpul 8 Cavalerie* cu 5 Divizii și anume:
 - Divizia 13;
 - Divizia 21;

* Probabil sub ordinele Armatei 5 Blindate.

- Divizia 55;
- Divizia 75;
- Divizia 112.
- Corpul 1 Blindat
- Corpul 26 Blindat (cu un total de 12 Brigăzi blindate, din care se cunosc):
 - Brigada 8 Gardă;
 - Brigada 19;
 - Brigada 89;
 - Brigada 117;
- Brigada 157;
- Brigada 174;
 - Brigada 177;
 - Brigada 187;
 - Brigada 14 Motorizată;
- Brigada 6 Distrugere.

Deci un total de:

3 Armate (65, 21 și 5 blindate având în compunerea lor următoarele M.U.):

- 2 Corpuri Cavalerie (3 Gardă și 8); cu un total de 8 Divizii (din care 2 Motorizate);
- 29 Divizii infanterie;
- 18 Brigăzi blindate din care una de distrugere;
- 1 Brigadă infanterie motorizată.

TOTAL:

- 37 Divizii infanterie și cavalerie;
- 18 Brigăzi blindate și distrugere;
- 1 Brigadă motorizată.

ADICĂ: 56 mari unități pe Don, în fața Armatei III română și în parte în fața Armatei 6 Blindată germană.

2. Pe frontul Armatei 4 române (în regiunea Sud Stalingrad – Mali – Derbeti), se găseau:

Armata 64 având:

- 5 Divizii infanterie și anume:
- Divizia 29;
- Divizia 36 Gardă;
- Divizia 126;
- Divizia 131;
- Divizia 422.
- 2 Brigăzi infanterie și anume:
- Brigada 94;
- Brigada 96.
- 2 Brigăzi blindate anume:
- Brigada 155;
- Brigada 235.

Armata 57 din care se cunosc:

- Divizia 38 Infanterie;
- Divizia 169;
- Brigada 61 motorizată;

- Brigada 102 blindată;
- Unități aparținând sectoarelor întărite (batalioane de mitraliere și artilerie).

Armata 51 din care se cunosc:

- Divizia 91;
- Divizia 302.

Corpul 4 Cavalerie având 3 Divizii:

- Divizia 61;
- Divizia 81;
- Divizia 115.

8 Brigăzi blindate aparținând probabil Corpurilor 4 și 13 blindat.

La începutul ofensivei se găseau în această regiunea (la Vest de Volga) circa:

- 8 Divizii Infanterie;
- 8 Brigăzi blindate (aparținând probabil Corpului 4 blindat și 13 blindat);
- 3 Divizii de cavalerie (Corpul 4 Cavalerie).

TOTAL: 17 Mari Unități.

AVIAȚIA

Atât pe frontul Donului cât și în zona Stalingrad se găseau:

- 3 Armate aeriene.

- Armata 8 Aeriană la ³⁶⁹ din a cărei organizare făceau parte mai multe Divizii de aviație printre care și Divizia 102 Aviație.

- Armata 16 Aeriană la Kamâșin (circa 170 km N.N. Est Stalingrad), cu:

- Divizia 271 Aviație;
- Divizia 205 Aviație;
- Divizia 227 Aviație.

În organizarea acestei Armate intră probabil și Corpul 1 Aviație.

- Armata ³⁷⁰ Aeriană la Kalaci (circa 200 km S.E. Voronej).

Organizarea acestei armate nu se cunoaște.

3. În Caucaz.

La declanșarea ofensivei de pe Don, pe acest teatru de operațiuni se găsea:

a. În regiunea Novorossiisk-Tuapse:

- Armata 47, având 3 Divizii și anume:

- Divizia 216;
- Divizia 30 Infanterie Gardă;
- Divizia 8.

- Armata 56, din care se cunoaște:

- Divizia 339 Infanterie;
- 3 Brigăzi Infanterie (din care 2 Brigăzi Infanterie marină).

b. În regiunea Ordjonikidze:

În sectorul Diviziei 2 V.M. și a unităților vecine se aflau:

- Resturi din:

³⁶⁹ Așa în original!

³⁷⁰ Așa în original!

- Divizia 351;
- Divizia 295;
- Divizia 24.
- Brigada 2 blindată;
- 6 Brigăzi (circa) infanterie și anume:
- Brigada 5;
- Brigada 10;
- Brigada 34;
- Brigada 39;
- Brigada 64;
- Brigada 155.

Pe tot frontul din Caucaz a acționat și Armata 5 Aeriană

*

* *

În afară de forțele existente pe frontul Donului și Sud Stalingrad, majoritatea unităților au fost aduse din interiorul URSS și numai o mică parte din alte sectoare de luptă.

În general Marile Unități au venit cu armamentul complet și doar câteva unități l-au primit pe zona de concentrare.

D. DESFĂȘURAREA OFENSIVEI

Faza I-a între 19 noiembrie – 15 decembrie 1942 (Schițele nr. 2, 3, 4 și 5).

1. Generalități

Cu câteva zile înainte de începerea ofensivei activitatea Marilor Unități Sovietice s-a manifestat prin:

- incursiuni duse în diferite puncte ale frontului cu unități care uneori au atins valoarea unui regiment (de obicei 1-2 batalioane);
- bombardamente de artilerie și aviație, executate asupra posturilor de comandă și cantonamentelor ocupate de trupele amice și asupra căilor de comunicație.

2. Scopul ofensivei de pe Don și Sud Stalingrad (arătat mai sus) adică:

Ideea operativă generală.

Inițial.

Atac cu forțele de pe Don în direcția generală Sud, iar cu cele de la Sud Stalingrad, inițial spre Vest, pentru a face joncțiunea cu forțele de pe Don, în regiunea Kalaci (realizând astfel încercuirea trupelor româno-germane din regiunea Stalingrad).

Ulterior.

Atac în direcția Rostov pentru a separa trupele din Caucaz de cele de la Nord de linia Stalingrad – Rostov.

3. Ofensiva de pe Don de la 19 noiembrie la 24 noiembrie 1942 (în fața Armatei a III-a) (Schița nr. 2 și 5):

Ideea operativă specială.

Inițial.

Atac de ruptură pe frontul Ielansky – Klietskaia, realizat cu o masă de care de luptă (Armata 5 Blindată și Corpul 8 Cavalerie) acționând pe trei coloane paralele, de-a lungul văilor: Tucan, Tarița și Sud Klietskaia, cu direcția generală, zona din jurul localității Pierelazovski.

După ruperea frontului, unitățile blindate (cu infanterie purtată chiar pe care) urmate de unități de cavalerie motorizată și infanterie, au lărgit spărtura atingând către 24 noiembrie 1942 râul Cyr³⁷¹.

Ulterior.

Atac către Sud-Est – în direcția Kalaci – cu părți din unitățile blindate care ocupaseră în regiunea Klietskaia – pentru a face joncțiunea cu unitățile care operând din regiunea Sud Stalingrad – prin Zeti – se îndepărtau în direcția generală Nord-Vest, spre Kalaci.

4. Ofensiva de la Sud Stalingrad – de la 19 noiembrie la 12 decembrie 1942 (în fața Armatei a IV-a)

Ideea operativă specială.

Inițial.

- Degajarea Stalingradului.

- Distrugerea armatei române de la Sud de Stalingrad.

Ulterior.

Atac cu o parte din forțe în direcția Plodovitoje – Abganerovo, apoi spre N-V în direcția Zeti – Kalaci, pentru a face joncțiunea cu forțele ce operau la Est de Klietskaia.

Restul forțelor urma să facă față unui atac de flanc probabil, dat de către trupele româno-germane din Stepa Calmucă.

Pentru realizarea acestui plan, forțele sovietice din fața Armatei a IV-a române au acționat printr-un atac de ruptură pe două direcțiuni;

- Tundutovo – Tinguta – Abganerovo;

- Zaza – Plodovitoje – Abganerovo.

Atacul s-a realizat ca și pe frontul Donului, cu care de luptă însoțite de cavalerie.

Coloana mecanizată care acționa în zona Tundutovo – Tunguta, s-a dirijat către Kalaci prin Zeti, participând astfel la joncțiunea cu forțele sovietice ce ajunseseră în zona Klietskaia, la Kalaci.

*

* *

Prin operațiunile inițiale ale forțelor sovietice atât a celor de pe Don cât și de la Sud de Stalingrad, s-a căutat a se obține în general:

- ruperea poziției de rezistență;

- anihilarea armamentului anticar;

- distrugerea sau scoaterea din luptă a artileriei;

- paralizarea acțiunii de Comandament și împiedicarea funcționării legăturilor prin bombardarea și atacul posturilor de comandă.

În Caucaz.

În timpul Fazei I-a a ofensivei sovietice de pe Don și Sud Stalingrad, în Caucaz au fost lupte cu caracter local.

³⁷¹ Ofensiva s-a declanșat în dimineața de 19 noiembrie 1942 orele 5 după o prealabilă și puternică pregătire de artilerie și aruncătoare de mine, în urma căreia și sub protecția ceței, au intrat în acțiune unitățile blindate, având în prima linie care de luptă grele, pentru a obține ruperea frontului, urmate de unități de care de luptă mijlocii și ușoare.

*
* *

Operațiunile Fazei I-a a ofensivei sovietice s-a soldat către 15 decembrie 1942 cu următoarele rezultate:

a. Forțele sovietice care au acționat la Sud de Don au ajuns pe râul Cyr, aducând în același timp noi întăriri și executând numeroase atacuri.

În același timp, la Nord de Don, în zona Jelenskaia – Veșenskaia se concentra o nouă Armată, cu care mai târziu, către data de 20 decembrie 1942, împreună cu cele aflate pe frontul Cyr, s-a continuat ofensiva pe direcția Millerovo și apoi spre Sud-Vest, conjugată cu acțiunea forțelor de la Sud Stalingrad.

b. Forțele sovietice care au acționat din regiunea Sud Stalingrad.

Imediat ce s-a făcut joncțiunea de la Kalaci (în vederea încercuirii Stalingradului), majoritatea forțelor au continuat ofensiva către Sud-Vest, în lungul căii ferate Stalingrad – Salsk, cu rezultate variabile, ajungând către 15 decembrie 1942, pe linia Kotelnikovo – Pimen – Ciorni – Obilnoje.

Faza I-a a ofensivei sovietice se termină către data de 15 decembrie 1942 când forțele lor ajung pe aliniamentul: râul Cyr – Don – Obilnoje (schița nr. 4).

Faza a II-a de la 15 decembrie 1942 la 1 ianuarie 1943 (schița nr. 2).

Concomitent cu ajungerea forțelor sovietice pe linia: râul Cyr – Don – Obilnoje, se produce ofensiva sovietică în sectorul ocupat de armata italiană și care avea drept obiectiv interceptarea căii ferate Voronej – Rostov.

În acest scop s-a acționat cu direcția de atac Boguciar, interceptându-se calea ferată de mai sus, în punctul Kotelnikovo, presând în același timp și în direcția Millerovo.

Această acțiune a forțelor sovietice, care reușiseră să depășească chiar calea ferată Voronej – Millerovo, a obligat forțele româno-germane aflate pe râul Cyr să se replieze către Sud-Vest (pe Doneț).

Această operațiune a dat posibilitate forțelor sovietice ce acționaseră pe Don, ca împreună cu cele de la Sud Stalingrad, ce ajunseseră pe linia Kotelnikovo – Pimen – Ciorni – Obilnoje, să reia înaintarea spre Rostov.

Contra ofensiva germano-română întreprinsă până către 15 decembrie 1942, pentru despresurarea Stalingradului, nu a reușit. Inamicul reia atacul cu noi forțe și mase de care de luptă. Atacul este dirijat spre Sud-Vest, în lungul căii ferate Stalingrad – Salsk, reușind să atingă, către finele lunii decembrie 1942 și începutul lunii ianuarie 1943, râul Sal.

La finele acestor operațiuni, forțele armatei române au fost retrase în linia a II-a a frontului, pentru refacere.

În Caucaz.

a. În regiunea Ordjonikidze.

Ca urmare a rezultatelor obținute în timpul fazei a II-a a ofensivei sovietice, forțele germano-române (Divizia 2 V.M.) ce se găseau în regiunea Ordjonikidze, au fost obligate să se replieze către Nord-Vest, cu direcția generală Rostov.

Divizia 2 V.M. care executa această repliere a reușit adeseori să rupă contactul cu inamicul.

b. În regiunea Novorosiisk – Tuapse.

În această fază, forțele sovietice au continuat cu aducerea de materiale (în special care) în vederea conjugării efortului cu cel al forțelor ajunse aproape de Rostov.

*

* *

Pe acest front forțele sovietice au acționat în general cu unități de infanterie sprijinite de artilerie, aruncătoare și aviație.

Luptele din Caucaz care continuă și după scoaterea Armatei III și IV române de pe front, sunt caracterizate prin atacuri date de trupe proaspete sprijinite de care de luptă. Aceste operațiuni au drept scop ruperea frontului și lichidarea Capului de pod de la Cuban. La această operațiune concură și forțele aflate în zona Rostov care acționează în lungul litoralului de Est a Mării de Azov, cum și forțele grupate în regiunea Sud Ghelendjik prin debarcări (executate la începutul lunii februarie 1943) la Vest de Novorossiisk.

Din modul cum a fost pregătită și s-a desfășurat ofensiva sovietică din iarna 1942/1943 în sectorul Armatelor române, se pot desprinde următoarele concluziuni:

1. Ofensiva a fost concepută și pregătită (moral și material) cu multă grijă, cu mult înainte de declanșarea ei.

2. Ofensiva a fost bazată pe întrebuințări de mari mase de unități blindate ce urmau să fie sprijinite de aviație. Ea a fost precedată printr-o intensă activitate de aviație care a acționat asupra posturilor de comandă și spatelui trupelor noastre, în scopul de a dezorganiza transmisiunile și transporturile, cum și pentru a influența asupra moralului apărării.

3. A utilizat la maximum condițiunile meteorologice, când apărarea nu putea să acționeze în special prin aviație și materialul anticar.

4. S-au precizat cu anticipație, amplasamentele artileriei și a mijloacelor anticar ale apărării, în care scop s-au executat numeroase incursiuni, recunoașteri aeriene și s-a făcut uz de mulți spioni.

5. Ofensiva a fost dezlănțuită în urma unei scurte și puternice pregătiri de artilerie și aruncătoare, după care au intrat în acțiune unitățile blindate.

6. Ofensiva a putut să fie realizată datorită măsurilor luate pentru: completarea efectivelor de M.U. aflate pe front, aducere de mari rezerve și instruirea specială a echipajele unităților blindate.

În vederea ofensivei proiectată s-a făcut uz de:

- aducerea unor mari contingente de asiatici care au completat efectivele unităților operative;

- înlocuirea bărbaților din întreprinderile industriale, de la diferite formațiuni și servicii auxiliare, de la unitățile A.A. etc. prin femei; disponibilul astfel realizat s-a încadrat în unitățile operative;

- aducerea unor Mari Unități din Asia Medie (Corpul 4 Cavalerie de pe frontiera Afganistanului) și Siberia (Părți din Armata 25, Divizia „Drapelul Roșu”) etc.

- pregătirea specială a echipajelor Cărelor de luptă formate în majoritate din tineretul luat în special din întreprinderile industriale, tineret încadrat cu fanatism doctrinei comuniste.

Față de modul cum s-a desfășurat ofensiva la care a concurat aproape toate armele, este de observat că numai aviația nu și-a putut desfășura în mod complet posibilitățile pentru sprijinirea unităților terestre, mărginindu-se numai la o activitate foarte redusă din cauza condițiunilor meteorologice complet neprielnice ei.

E. CONCLUZIUNI ASUPRA:

1. PREGĂTIREA PROFESIONALĂ A UNITĂȚILOR SOVIETICE

Din felul cum au decurs operațiunile se pot trage următoarele concluziuni asupra pregătirii profesionale a unităților sovietice.

a. INFANTERIA

Trupa.

Unitățile de infanterie par să fi fost în general slab instruite, cu posibilități proprii reduse, acționând numai când au fost sprijinite de artilerie și în special de blindate.

Când au acționat independent de acestea, nu au mai avut un spirit ofensiv prea accentuat.

Ofițerii.

Comandanții micilor unități, slab pregătiți ca urmare a provenienței lor și a scurtei durate a stagiului făcut în diferite școli. (Majoritatea recent promovați din grade inferioare, fără nici o cultură).

Ofițerii mai mari în grad și cei de carieră, mai bine pregătiți și cu posibilități de a menține disciplina și moralul.

b. ARTILERIA.

Trupa.

O pregătire tehnică mai îngrijită cu o trupă mai bine instruită și disciplinată.

Ofițerii.

Bine pregătiți.

c. CAVALERIA.

Trupa.

A dovedit o bună pregătire și un spirit ofensiv destul de dezvoltat. Au atacat chiar executând șarje (în regiunea Vest lacurile Zaza).

Ofițerii.

Cu o bună pregătire profesională și cu moral ridicat.

d. BLINDATELE.

Pregătirea personalului unităților blindate a fost făcută cu multă grijă încă cu mult înainte de actuala ofensivă. El a fost recrutat în condițiuni speciale și din specialiști (foști tractoriști, mecanici, din întreprinderile industriale etc.).

Personalul era în majoritate format din tineri cu un moral ridicat (în mare parte consumoliști). La buna lor pregătire profesională și în special pentru a acționa noaptea și în orice condițiuni atmosferice, s-a insistat mult, prin aplicațiile făcute în câmpurile de instrucție. Aici li s-a demonstrat încrederea ce trebuie să aibă și în material, prin experiențele făcute asupra rezistenței blindajului carului.

e. AVIAȚIA.

Date complete asupra pregătirii profesionale a unităților de aviație care au activat pe frontul armatelor române în timpul acestei ofensive, lipsesc. Aceasta se explică prin faptul că aviația nu a putut acționa din cauza timpului nefavorabil. Totuși din redușa sa activitate s-a dedus că personalul este destul de bine pregătit și hotărât în acțiune.

Nu pregetă în acțiunile unde sunt folosite armele de bord (au acționat la înălțimi de 50 metri din cauza ceții) când au conlucrat la acțiunea infanteriei și carelor, vizând însă mai mult realizarea unui efect moral.

2. DOTAREA CU ARMAMENT DE TOT FELUL.

Această ofensivă a fost caracterizată printr-o mare abundență de material.

Unitățile de orice armă, participante la acțiune au fost dotate cu mijloace bogate, în vederea unei cât mai bune îndepliniri a misiunii ce le reveneau.

Astfel la unitățile de infanterie și cavalerie s-a remarcat un mare număr de arme automate, puști anticar și aruncătoare de toate calibrele.

Arme speciale nu au fost observate.

Unitățile de artilerie au avut în folosință:

- tunuri de 76 mm;
- tunuri și obuziere de 122 mm;
- obuziere de 155 mm;
- aruncătoare de 120 mm;
- aruncătoare „Katiușa”;
- tunuri anticar de calibru mijlociu încadrate în regimente anticar.

Parte din materialul folosit a fost motorizat, parte tractat și restul hipo.

Unitățile de care au avut în dotarea lor:

- care grele „K.V.” de 52 sau 44 tone sau de proveniență engleză de 40-45 tone;
- care mijlocii T. 34 de 25 tone;
- care ușoare T. 70 de 9,2 tone.

3. METODA DE LUPTĂ A DIFERITELOR ARME

1. Unitățile blindate.

Corpurile blindate se pare că au luptat inițial la ruperea frontului pe Regimente și Brigăzi. Ele au fost întrebuințate pe direcțiile principale de atac, pe eșaloane³⁷², în strânsă legătură cu unitățile de artilerie și infanterie. Aveau misiunea de a rupe sistemul defensiv al adversarului, a distruge sau anihila artileria anticar și divizionare și de a ajunge pe linia posturilor de comandă spre a dezorganiza acțiunea de Comandament.

Unitățile de care, date în sprijinul infanteriei (care de cele mai multe ori a transportat-o) avea misiunea de a distruge infanteria inamică și a înlătura din calea infanteriei proprii, blindatele inamice.

În general, unitățile blindate nu au angajat lupta „car contra car” decât în cazul unei superiorități absolute a unității de care proprii sau în teren favorabil. Acele care de luptă ce erau dotate cu o viteză mare, nu acționau de front ci numai de flanc și spate.

³⁷² Un prim eșalon de care grele (K.V. II de 52 tone) pentru a rupe poziția de rezistență și a pătrunde în adâncime spre a distruge artileria anticar și divizionară; un al doilea eșalon format din care de luptă mijlocii, urmând imediat eșalonul carelor grele, spre a distruge cuiburile de arme automate (în foarte multe locuri acest al doilea eșalon, a fost format din care de luptă de 40-45 tone, de proveniență engleză); un al treilea eșalon format din carele de luptă T. 34 (de 28 tone) care se găseau amplasate pe flancurile eșalonului doi și către înapoi având drept misiune, lărgirea spărturii făcute de carele primelor două eșaloane; un al patrulea eșalon format din inf. moto. și cavalerie, cu misiunea de curățire și stăpânire a terenului cucerit, în urma acțiunii celor trei eșaloane de care de luptă.

După ruperea frontului, Corpurile Blindate (Corpul 16, 1, 26) au fost întrebuințate pentru exploatarea succesului și distrugerea infanteriei inamice, pe anumite direcții. În cazul întâlnirii carelor adverse și numai când au avut superioritate, Corpurile Blindate au intrat în acțiune cu totalitatea mijloacelor anticar proprii, iar cu o parte din blindate au manevrat pentru a despărți unitățile de care inamice, de infanterie însoțitoare; astfel, au mers pe direcție la obiectivul fixat. Unitățile blindate au acționat întotdeauna prin surprindere, ascunzându-și cu grijă orice mișcare.

2. Unitățile motorizate, au fost folosite în general după ruperea frontului de către unitățile blindate, precum:

- ocuparea și păstrarea terenului cucerit;
- ocuparea unor puncte importante și menținerea lor până la sosirea grosului;
- siguranța flancurilor;
- ocuparea punctelor obligate de trecere;
- acoperirea zonelor de regroupare a forțelor proprii;
- urmărirea, numai după ce infanteria propriu-zisă se află pe linia artileriei inamice.

3. INFANTERIA.

A respectat în totul dispozițiunile ordinului nr. 306 din 8 octombrie 1942 al Comisariatului Apărării URSS (anexat în copie), prin care:

- unitățile de infanterie (care nu au urmat carele de luptă) au atacat într-un dispozitiv aproape liniar, fără a avea o adâncime mare, utilizând însă totalitatea mijloacelor de foc;
- rezervele infanteriei au fost plasate pe direcțiile de efort, înlocuind la momentul oportun, unitățile greu încercate;
- unitățile de infanterie au fost dotate cu numeros material automat, aruncătoare³⁷³ și armament anticar (în special puști anticar).

4. ARTILERIA.

Întreaga artilerie Divizionară a marilor unități din rezervă – chiar de la începutul ofensivei – a fost plasată cât mai înainte și în zonele stabilite pentru efortul principal.

Artileria a sprijinit atacul carelor și al infanteriei prin bombardamente masive până la limita maximă a bății materialului.

5. CAVALERIA.

A acționat în strânsă legătură cu carele de luptă, exploatând succesul în adâncime și lateral, pentru a disocia sistemul de apărare inamic și a produce panică.

Adeseori a luptat mult și pe jos.

4. CARACTERISTICILE ARMELOR ÎNTREBUINȚATE DE SOVIETE ÎN CURSUL ACESTEI OFENSIVE

ARMAMENT DE INFANTERIE³⁷⁴

³⁷³ Fiecare comp. 3 piese de 50 mm. Bat. 9 piese a 82 mm, iar Reg. Inf. 6 piese de 120 mm. (Ord. 306 al Comis. Ap. URSS Cap. VII, Anexa).

³⁷⁴ Nu se publică. Pentru detalii vezi *Românii între ruși și sovietici*, „Europa XXI”, Iași, t. XIII-XIV, 2004-2005, p. 204-208.

5. DOTAREA CU AVIAȚIE; CARACTERISTICILE MATERIALULUI; METODE DE LUPȚĂ

a. Materialul folosit de cele trei Armate aeriene care fusese destinate a concura la ofensiva din 19 noiembrie 1942, a fost:

- avioane I.A.K. 1;
- avioane M.I.G. 1 și M.I.G. 3;
- avioane L.A.G.G. 3 și L.A.G.G. 5;
- avioane I. 16 (Rata); II. 1534; I. 180;
- avioane americane.

Metoda de luptă.

La începutul acestei ofensive, din cauza condițiilor meteorologice complet nefavorabile – aviația sovietică n-a putut să coopereze cu armele terestre, așa era prevăzut în planul inițial (în special în colaborarea cu carele a acționat sporadic – în sectoare lipsite de apărare A.A. prin arme de bord – căutând astfel a obține mai mult efecte morale).

Ulterior, când condițiunile atmosferice au permis, activitatea aviației a sporit folosind următoarele metode de luptă:

a. Aviația de vânătoare

Formațiunile aviației de vânătoare, s-au ferit să angajeze lupta atunci când erau în inferioritate numerică; când însă această superioritate era evidentă (cel puțin 12 avioane), atunci ea devenea agresivă căutând să obțină surpriza prin atac executat de la mare înălțime, utilizând norii și soarele în spate.

În angajare, formațiunile de avioane de vânătoare sovietice, se formau în două grupuri (prin scindare) atacând pe direcțiuni.

În general aviația de vânătoare sovietică nu a atacat bombardierele inamice când acestea se găseau în formațiuni strânse.

b. Aviația de bombardament

A atacat atât ziua cât și noaptea cu avioane izolate.

În general atacurile de zi au fost executate de la mari altitudini, iar noaptea, sub 1 500 metri.

6. SISTEME DE APROVIZIONĂRI

Până la declanșarea ofensivei sovietice, aprovizionarea trupelor aflate pe poziții s-a făcut prin exploatări locale, completate prin aduceri din înapoi în special pentru: zahăr, tutun, carburanți și munițiuni.

Administrația militară a ridicat de la populația locală din zona frontului și din spatele acestuia aproape toate alimentele existente, considerându-le drept impozit în natură pe anul 1944.

Transporturile de aprovizionări s-au făcut cu calea ferată prelungită cu transporturi auto până în imediata apropiere a frontului.

După declanșarea ofensivei sovietice și în decursul ei, aprovizionarea trupelor s-a bazat, de asemeni, pe exploatări locale, completată cu capturi de război din depozitele româno-germane și aduceri din înapoi în special pentru carburanți și munițiuni.

În acest din urmă scop, s-a făcut uz de transporturi pe calea ferată, prelungită prin transporturi auto.

ORDINUL Nr. 306
al
COMISARULUI APĂRĂRII URSS

9 octombrie 1942

Or. Moscova

Experiența războiului cu fasciștii germani ne arată că unele puncte ale regulamentelor noastre sunt deja învechite și cer o revizuire a lor. Desigur, în general Regulamentul aduc și vor aduce un mare folos Armatei Roșii, însă unele puncte din aceste regulamente sunt așa învechite, încât, dacă nu se abrogă imediat vor aduce un mare rău Armatei Roșii.

Este vorba de neajunsurile regulamentelor noastre în problemele: organizării formațiunilor de luptă în atac, dotării subunităților și micilor unități cu mijloace de foc, organizării focului și rolul comandanților în ofensivă.

Care sunt aceste neajunsuri?

Iată cele mai importante:

PRIMUL NEAJUNS

În conformitate cu cerințele regulamentare, trupele noastre organizând ofensiva, de la plotonul de pușcași până la Divizie inclusiv, își dispun elementele eșalonându-le strâns în adâncime. De obicei, Divizia de Infanterie atacând pe un front de 1-1½ Km, își dispune Regimentele pe două eșaloane dintre care două Regimente în Eșalonul I și un Regiment în spatele acestora; Regimentul de Infanterie atacând pe un front de 750-1 000 m este obligat să aibă, în cel mai bun caz, Batalioane în Eșalonul I și un Batalion în Eșalonul II, iar de cele mai multe ori – toate trei Batalioanele dispuse unul înapoia altuia.

Exact aceleași eșalonare a subunităților în formațiunile de luptă este prevăzută și pentru Batalion, Companie și Pluton.

Din această cauză, o Divizie se Infanterie pregătită pentru ofensivă este nevoită ca pentru atacul liniei principale de rezistență a inamicului, să întrebuințeze numai 8 Companii de pușcași dintr-un total de 27, restul de 19 Companii, dispunându-se înapoia primului eșalon pe o adâncime de 2 Km, acoperă câmpul de luptă cu formațiuni dense, lipsindu-se astfel complet de posibilitatea întrebuințării mijloacelor lor de foc.

Din această cauză, avem în primul rând pierderi excepțional de mari și nejustificate în personalul de comandă și mijloace de foc, provocate de focul artileriei, aruncătoarelor și aviației inamice, în primul rând subunităților din Eșaloanele II și III, încă înainte de intrarea lor în luptă, din care cauză la noi, atacul eșuează de cele mai multe ori, chiar pe baza de plecare și în al doilea rând, mai mult de 1/3 din totalitatea mijloacelor de foc de Infanterie ale Diviziei – arme automate, mitraliere și puști mitraliere, aruncătoare de mine și artilerie regimentară, fără să mai vorbim de puștile individuale, sunt condamnate la inacțiune.

În afară de acestea, subunitățile eșaloanelor I și III nevoite să stea în inactivitate și să primească asupra lor focul eficace, al aruncătoarelor, artileriei și aviației inamice, pentru a nu suferi pierderi mari, sunt obligate să se strângă către Eșaloanele înaintate ca apoi din aceleași motive, să intre în dispozitivul de luptă al acestora.

Ori, acest fapt duce la un amestec inevitabil a formațiunilor de luptă din Eșalonul I cu cele din spate transformându-se totul într-o mulțime imposibilă de comandat.

Rezultă deci că organizarea pe Eșaloane a formațiunilor de luptă, a subunităților și micilor unități, nu numai că nu corespunde cerințelor războiului actual dar, este chiar dăunătoare, deoarece duce la pierderi inutile, silește o bună parte din unități să stea inactive și nu dă posibilitatea trupelor noastre de a se năpusti asupra inamicului, cu toată puterea tuturor mijloacelor de foc ale subunităților și micilor unități.

AL DOILEA NEAJUNS

Conform prevederilor din regulamentele noastre, comandanții plutonului de pușcași în timpul atacului, trebuie să stea în fruntea formațiunilor lor de luptă și să conducă personal subunitățile în atac. Pe lângă aceasta s-au constatat dese cazuri, în care comandanții de Companie și Batalioane de pușcași, încă de la începerea ofensivei se așează, de asemeni, în fruntea formațiunilor de luptă de unde încearcă să organizeze conducerea atacului subunităților lor. Drept rezultat este că atât comandantul de pluton, cât și cel de Companie nu mai are posibilitatea de a supraveghea personal mersul luptei, să conducă toată formația de luptă a plutonului și companiei, să întrebuițeze rațional mijloacele de foc proprii și cele afectate, pierde legătura cu comandantul de Batalion și toată conducerea Companiei se reduce numai la a da comanda: „Companie după mine înainte” care, de regulă, se execută numai de acea parte din formația de luptă a Companiei pe lângă care se afla Comandantul.

În acest mod suferim mari pierderi de comandanți, fapt care duce la dezorganizarea formațiunilor de luptă. De aici rezultă că prevederile regulamentului în această problemă nu corespunde cu interesele armatei noastre, deoarece nu se apreciază rolul comandantului ca organizator al atacului din lipsa de înțelegere a faptului că acesta este pivotul central al formațiunilor de luptă și că păstrarea lui este o cheazășie a reușitei atacului și invers, pierderea comandantului duce la micșorarea posibilităților noastre de reușită.

AL TREILEA NEAJUNS

Regulamentele noastre nu țin seamă de valoarea tactică și disciplinară a focului de salvă cu arma și din acest motiv din practică comanda „foc”.

Aceasta face ca infanteriștii fie că nu trag cu arma deloc, fie că execută o tragere dezorganizată.

Ori, practica războiului actual a dovedit că tragerea de salvă este un mijloc sigur și eficace, pentru a împrăștia formațiile de luptă strânse ale inamicului în atac, pentru a respinge contraatacurile infanteriei și atacul cavaleriei inamice, pentru lupta contra avioanelor inamice ce zboară la înălțime mică, fără a mai vorbi că tragerea de salvă constituie în mâinile comandantului, mijlocul de neînlocuit pentru întărirea disciplinei în grupă, pluton și companie.

De aici rezultă că acest neajuns al regulamentelor noastre trebuie, de asemeni, lichidat.

AL PATRULEA NEAJUNS

Regulamentele noastre nu țin cont în întregime, iar practica nu observă că toată greutatea războiului o duc Companiile ce fac parte din Batalioanele de pușcași și Batalioanele ce intră în compunerea Regimentelor de infanterie, că tocmai aceste unități tactice trebuiesc întărite cu mijloace de foc, dacă vrem să ajungem la un rezultat.

Această situație intolerabilă are drept rezultat faptul că majoritatea Diviziilor de pe front, au artileria și aruncătoarele, numai Divizie și Regiment, Batalioanele neavând artilerie de calibru mic, Batalioanele și Companiile neavând aruncătoare de mine.

Acestea duc la aceea că infanteria noastră este condamnată să fie slabă și nesigură.

Dar, de aici rezultă că trebuiește înlăturat din practica noastră și acest neajuns.

Ținând seama de necesitatea înlăturării cât mai urgente a acestor neajunsuri în practica noastră de luptă,

ORDON:

I. În lupta ofensivă

Se interzice eșalonarea în adâncime a formațiunilor de luptă de la Ploton, Companie, Batalion, Regiment și Divizie.

Principiul de bază al organizării formațiunilor de luptă îl constituie cerința obligatorie a participării maxime și în același timp a infanteriei și a mijloacelor ei de foc de la începutul și până la sfârșitul luptei.

Grupa și Plutonul, să se desfășoare în atac în trăgători. Pe timpul mișcării se va menține un interval de 6-8 pași între trăgători.

În Compania de pușcași, toate plutoanele trebuie dispuse de la început atacului – într-un singur eșalon.

În funcție de situație, plutoanele de pușcași pot fi desfășurate fie pe o linie (toate plotoanele alăturate) fie eșalonate, de exemplu un ploton în față și două eșaloane către flancurile lui și nu în spatele plotonului din față două plotoane în față și unul în spate în intervalul dintre ele.

Mitralierele și aruncătoarele de mine, atât cele organice cât și cele afectate, precum și armamentul anticar, dacă există, se vor întrebuința astfel ca să se poată conduce focul de pe flancuri și în intervalul dintre plotoane.

Companiile de pușcași, în cadrul Batalionului se vor desfășura de asemeni tot într-un singur eșalon și în funcție de situație se vor dispune fie toate Companiile în linie (Companiile alăturate), fie în formă de triunghi cu vârful înainte (o companie înainte și alte două pe flancurile Companiei înaintate), fie cu baza înaintată (două Companii pe o linie și o Companie în spate), fie eșalonate spre dreapta (două Companii pe o linie, alăturate, iar o Companie eșalonată spre flancul drept), sau eșalonate spre stânga (două Companii alăturate pe o linie și o Companie eșalonată către flancul stâng).

Batalioanele de infanterie în cadrul dispozitivului de luptă a Regimentului (Brigăzii), trebuie desfășurate astfel: fie toate 3 Batalioanele pe o singură linie, fie în triunghi înainte, fie eșalonate spre stânga sau spre dreapta.

Regimentele de Infanterie în cadrul dispozitivului de luptă a Diviziei, trebuie desfășurate, de asemeni, într-un singur eșalon (toate Regimentele să se afle la începerea atacului, în linie de luptă, alături unul de altul).

II. Pentru a para loviturile prin surprindere ale inamicului, în special în flanc și aripă, pentru a sprijini subunitățile și micile unități care duc lupta, precum și pentru dezvoltarea și exploatarea succesului, Comandanții de Batalioane, Regimente și Divizii trebuie să aibă rezerve, la dispoziția lor.

Tăria și felul rezervelor, depinde de misiunea ce o au de executat, planul atacului următor și locul pe care-l ocupă subunitatea sau unitatea, în dispozitivul de luptă.

Într-un atac executat în condițiuni normale cu unitățile încadrate, în rezervă se pot da:

1. Unui Batalion:

- 1 pluton de pușcași sau de trăgători cu arme automate;
- 1 pluton de puști anticar;
- câteva mitraliere;
- tunuri de 45 mm.

2. Unui Regiment:

- o companie de pușcași;
- puști anticar;
- câteva mitraliere
- tunuri de 45 mm.

3. Unei Divizii:

- 1 Batalion de Infanterie întărit cu câteva tunuri regimentare și cu
- armament anticar.

III. Pentru a păstra continuitatea unei lovituri puternice până la nimicirea completă a grupului de forțe inamice care se atacă, pentru intensificarea puterii de izbire din adâncime, precum și pentru dezvoltarea și întărirea succesului obținut, în compunerea Armatei, în afara mijloacelor mecanizate, de regulă, în Eșalonul II și pe direcția de efort, se vor păstra și câteva Divizii (de exemplu o Armată este formată din 7 Divizii de Infanterie, patru din ele trebuie să fie în eșalonul I, iar celelalte trei în Eșalonul II, dacă sunt 5-6 Divizii de Infanterie, 3 Divizii trebuie să fie în Eșalonul I și 2 Divizii în Eșalonul II).

În funcție de teren, Diviziile Eșalonului II se vor plasa la 7-12 km de dispozitivul de luptă al Diviziilor din Eșalonul I.

Întreaga artilerie divizionară a Diviziilor Eșalonului II, chiar de la începutul atacului se va plasa în zonele probabile în care urmează să acționeze în sprijinul Diviziilor din Eșalonul I.

La ordinul Comandantului de Armată, Diviziile Eșalonului II, la momentul necesar, înlocuiesc, dar nu întăresc Diviziile Eșalonului I care au suferit pierderi și au pierdut deja puterea necesară de șoc.

IV. Spre a se evita îngrămădirile inutile a dispozitivului de atac și deci a pierderilor mari, în ofensivă, în cadrul grupării de șoc a Armatei, o Divizie cu un efectiv mijlociu (7-8 000) se va dispune pe o rază adâncă de circa 4 km și un front de minimum 3 km.

V. În ceea ce privește locul comandanților în luptă se cere ca aceștia să se afle:

- Comandantul de Grupă chiar în lanțul de trăgători ai grupei sale.
- Comandantul de Pluton, Companie și de Batalion, înapoia dispozitivului de luptă a subunității respective, într-un loc de unde să se poată urmări desfășurarea luptei, atât a subunității proprii, cât și a celei de la flancurile vecinilor să se vadă în întregime dispozitivul de luptă și se observă bine inamicul.

Numai în situație specială de luptă, când orice mijloc de a influența subunitatea este imposibil, se permite (comandanților) de a trece în fruntea formației de atac și a conduce personal subunitatea în luptă.

Comandantul de Regiment și de Divizie trebuie să se găsească la Postul de Comandă sau observație, de unde e mai bine de condus atacul și se poate observa câmpul de luptă și mersul operațiunilor Regimentului și Diviziei respective cel puțin pe direcția de efort.

VI. În afara focului de voie și tragerilor succesive cu arma, prevăzute în regulamentele noastre se reintroduce – pentru grupa de luptă, ploton și în unele cazuri pentru Companie, focul de salvă.

Focul de salvă se execută asupra concentrărilor de trupe și formațiilor de luptă a forței vii a inamicului în toate fazele luptei, inclusiv marșul, pentru a respinge atacurile prin surprindere ale cavaleriei și coloanelor inamice, pentru lupta împotriva avioanelor inamice ce se pot atinge în tragere directă, și uneori ca mijloc disciplinar care ajută pe comandant ca în momentul necesar de luptă, să-și ia unitatea în mână.

Pentru executarea focului de salvă se comandă: Pluton (grupă, companie), asupra obiectivului cutare, punct de ochire cutare încărcăți”, „Pluton, Grupă, Companie, foc”.

VII. Fiecărei Companii i se va da de către Batalion un ploton aruncătoare de mine de 50 mm (3 piese). Batalionul de Infanterie se dotează cu o Companie aruncătoare de 82 mm (9 piese), iar Regimentul de Infanterie cu o Baterie aruncătoare de 120 mm (6 piese), nepermițând scoaterea (întrebuințarea) celor de la Batalion de către Comandanții de Regimente și a celor de la Regiment de către Comandanții de Divizii.

Diviziile în care aruncătoarele de 82 mm mai continuă să rămână la dispoziția exclusivă a Comandanților de regiment, iar aruncătoarele de 120 mm la dispoziția Comandanților de Divizii, odată cu sosirea prezentului ordin vor vărsa imediat, primele (aruncătoarele de 82 mm) la Batalioane, iar celelalte (aruncătoare de 120 mm) la Regimente de Infanterie.

VIII. Ca o completare se introduce în organizarea Batalionului de Infanterie, un ploton de 2 piese (tunuri de 45 mm).

Până la data de 10 octombrie, se va prezenta la termen, Șefului Marelui Stat Major și Șefului Direcției Principale a Artileriei, planul dotării Diviziilor cu aceste tunuri.

IX. Mareșalul ȘAPOȘNIKOV, în termen de 10 zile va face modificările corespunzătoare în Proiectele Regulamentului Serviciului în Campanie și Regulamentului de luptă a Infanteriei Partea I-a și a II-a și le va prezenta spre aprobare nu mai târziu de 16 octombrie 1942.

Prezentul ordin se va aduce la cunoștință până la comandații de plotoane.

COMISARUL APĂRĂRII

ss. I. Stalin

G. 2 540 490

0,25 p. 1

Comanda nr. 764

Prima tipografie a editurii militare.

(ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar,
dosar 323/1943, filele 1-54).

CAPITOLUL VIII

PAGINI ZBUCIUMATE DIN RĂZBOIUL SFÂNT (1941-1944)

În anii Războiului unității naționale și al zdrobirii comunismului (1941-1944), în cadrul Marelui Stat Major Român a funcționat, cu rezultate excelente, un Serviciu Central al Cenzurii Corespondenței care pregătea lunar, în primul rând pentru uzul Conducătorului Statului, Mareșalul Ion Antonescu, detaliate și documentate Buletine informative privind starea de spirit a populației ori manifestările grupărilor politice¹. Buletinele erau însoțite de ample anexe (50-60 pagini dactilografiate), cuprinzând extrase din corespondența cenzurată, iar din lectura lor descoperim admirabile texte, datorate de regulă – după expresia fericită a inegalabilului Nicolae Iorga – celor „mici”, anonimi și mulți, mai precis celor care, în subteranele istoriei, s-au aflat și se află la originea tuturor marilor fapte ale neamului, atunci ca și în prezent. Din documentele menționate, am selectat unele dintre cele mai semnificative mărturii, datând din perioada iunie – decembrie 1943, grupate pe câteva mari probleme aflate, pe atunci, „la ordinea zilei”, în chip precis: războiul, acasă; relatări de pe front/din armată; convingerea în victorie și în înfăptuirea României Mari; știri externe. Din motive lesne de înțeles, dar predominant pentru precizie și pentru evaluarea corespunzătoare a informațiilor, am preferat, în fiecare caz, să indicăm numele și adresele corespondenților, respectiv expeditorii și destinatarii tuturor mesajelor selectate.

I – Războiul, acasă

Iunie 1943

- P. N. Moisă, proprietar, comuna Liești, jud. Tecuci, către căpitan ing. Coman Constantinescu, str. Memorandului 5, Brașov²:

Câmpul e foarte frumos, dragii nenii, toate semănăturile sunt o minune, e ceva ce cugetul nu-și poate închipui de realitatea ce ne este sub ochii noștri. Avem un grâu strașnic de viguros, înalt de vreo 60 cm. Acest an punem șeaua pe nevoi cu ajutorul bunului Dumnezeu, care ne-a dat multă speranță.

- Elev Geamănu Nicolae, comuna Vârvor, jud. Dolj, către caporal Popa Florea, Regimentul 42 Artileria, bateria 5, Of. P. militar 40³:

Recolta pe aci merge foarte bine. Mazărea, grâul și toate făinoasele sunt cum nu se poate de frumoase. Viile în tot satul sunt mai frumoase ca în anul trecut și mai bogate. Porumbul, zarzavaturile și, în fine, toate sunt bune.

¹ Vezi ANIC, fond PCM – CM, dosar 438/1943.

² *Ibidem*, f. 28.

³ *Ibidem*.

- Marin A. Oprea, comuna Ghimpați, jud. Vlașca, către Ilie Anghel, Regimentul 33 Dorobanți⁴:

Mă întrebi de câmp, este foarte frumos, mulțumim lui Dumnezeu. Grânele, dacă o vrea Sfântul și le-a ține, sunt o frumusețe, și porumbul la fel. Viile sunt o bogăție dumnezeiască, ce nu a fost de mult timp. Tot așa sunt și toate celelalte semănături.

- Dumitru Timofte, Ciucileni, jud. Lăpușna, către Timofte Nicolae, Regimentul 27 Infanterie, Of. P. militar 54⁵:

Că ogorul e mare, dar brațe de lucru nimica; șed toți din contingentul tău acasă, nu îi ia la concentrare, numai pe voi, șed acasă și fură găini și crapă, concentrează bătrâni dar cei tineri șed și-și fac de cap. Impozitul pe pământ nu e grozav de mare.

- Ardelean Adam, comuna Toager, către soldat Nicolae Ardelean, Regimentul 2 Roșiori, Escadronul 2 Timișoara⁶:

Bucuros ți-am fi trimis ceva, numai că nu este ce să-ți trimitem, nu-i pită, nu-i nici mălai, și noi o tragem rău, că cu bani și nu capeți să cumperi. Umblă lumea după mâncare.

- Caza Maria, Sânmihaiul Român, către Caza Aurel, Of. P. militar 555⁷:

Eu stau tare rău și copiii. Cere-te la raport, că ești sărac și că n-ai nici casă, ai trei copii și mor de foame și sunt desculți și eu cu ei alături, nu-i pită, nu-i mălai, nici mămligă și mai bine murim. Victoria e tare goală și Stela și Iuliana și eu, se cunoaște că nu au tată, parcă sunt de țigani, nici cărțile nu le pot scrie de lacrimi, și nu este zi să nu plângă ... Numai eu mor de foame cu copiii, mai bine să-i ducă la război pe toți.

- Maria Dumitru Filip, comuna Săveni, jud. Dorohoi, către fruntaș Filip Dumitru, Regimentul 4 Artilerie⁸:

Află despre noi că suntem foarte suferinzi și necăjiți, că e o foarte mare scumpete și nu are cine câștiga un franc de cheltuială. Că cu ajutorul care îl primesc, nu-mi ajunge, ca să-mi îmbrac copiii și nu am bani pentru mâncare și sunt foarte necăjită. Dragă Filip, nu știu ce să mai fac, că m-am săturat de zbucium pe toate dealurile, că am de prășit și nu pot, că sunt foarte slabă și sufăr de spate și de coastă și nu pot să prășesc ... Poate să-ți dea drumul măcar pe 2 luni acasă, ca să acoperim casa, că toată s-a descoperit și plouă și are să cadă toți pereții și nu unde sta cu copiii, că nu-mi dă nimeni nici un ajutor și sunt ca vai de noi. Am făcut o cerere la comună, ca să-mi dea un mic ajutor, ca să pot cumpăra oleacă de stuf și nu mi s-a aprobat.

- Vira Vișan, comuna Gănciova, jud. Dolj, către soldat Vișan Vasile, Regimentul 16 Artilerie⁹:

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem*, f. 28-29.

⁶ *Ibidem*, f. 29.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem*, f. 29-30.

⁹ *Ibidem*, f. 30.

Ajutoarele de la Primărie nu mai vin regulat. De două luni de zile nu am mai primit bani. Îmi dă 1 200 lei pe lună că ești trecut cu 7 pogoane de pământ. A venit preceptorul și mi-a luat așternutul.

- Indescifrabil către Chircă Timofte, Regimentul 40 Infanterie¹⁰:

De la Primărie nu ne-a mai dat nimic de 3 luni de zile și pentru vite trebuie imaș, m-a pus să dau 100 de lei și n-am de unde căci bani nu mai am.

- Lili Ionescu, Str. Progresul 55, T. Severin, către C. Papici, Str. Râureanu 3, București¹¹:

Severinul e așa cum l-ai lăsat, numai prețurile și impozitele se urcă mereu. E singura noastră nemulțumire, dar mare nemulțumire, pentru că abia mai avem cu ce trăi de azi pe mâine. Să-ți mai cumperi o gheată sau o haină – nici vorbă. Ce aceste articole, mai ales, se face o speculă nemaipomenită și e dureros că această stare de lucruri nu încetează, cu toate sancțiunile care sunt destul de drastice.

- Elisabeta Mitroi, comuna Corlățel, jud. Mehedinți, către caporal Mitru Constantin, Batalionul 18 Vânători de Munte¹²:

Costică, eu nu știu cum merge cu războiul acesta, că unii stau acasă și și-au făcut avere și câte toate și alții au sărăcit de tot. Enache a făcut casă

și nu a făcut un pas de acasă și la mine a căzut și casa și fierăria și eu nu știu încotro s-o mai iau de foame.

- Un grup de cinci muncitori din Brăila către Colonelul Brătășanu, primarul orașului¹³:

Nouă muncitorimea ni s-a umflat burta de fasole și cartofi și negustorilor din Piața Nordului burta de bani mulți ... și vă rugăm să dispară contrabandele și specula cu peștele de la Stat dat orașului.

August 1943

- Paraschiva Barac, comuna Cislădie, jud. Sibiu, către soldat Barac Bucur, Batalion 760 Grădiștea¹⁴:

Dragă bărbate. În primul rând suntem sănătoși. De luni secerăm. Holda și bucatele noastre sunt frumoase, Dumnezeu fie lăudat. N-am primit până acum de la tine decât două cărți poștale. Mă rog lui Dumnezeu pentru sănătatea ta.

- Iancu Pleșa, comuna Busu, jud. Mehedinți, către soldat Nicolae Munteanu, Compania 6, Of. P. militar 840¹⁵:

Pe aici este mare secetă și porumbul s-a început a se usca fără drugi. Nu se face porumbul anul acesta și oamenii sunt foarte triști și îngrijorați de acest lucru.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem*, f. 30-31.

¹² *Ibidem*, f. 31.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem*, f. 76.

¹⁵ *Ibidem.*

- Clara Doljnenko, comune Cișmele, jud. Chilia Nouă, către elev Doljnenko Axente, Școala de Ofițeri de rezervă nr. 5, compania I, comuna Niculițel, jud. Tulcea¹⁶:

Dragă frățioare, îți închipui să lucrezi toată vara ca un rob și la urma urmei să n-ai nici un ban în casă. Desigur te vei întreba cum asta? că am treierat, cereale avem și bani nu. Uite ce este: de vândut avem ce vinde, dar n-avem cui, nimeni absolut nimic nu ia. Mazărea o poți arunca în drum că nimeni n-o ia, celelalte cereale ca grâul, secara, orzul mai apare câte un lipovean să-ți cumpere.

- Ioan Cruceanu, comuna Șerbănești, jud. Tecuci, către Aurel Mihăilescu, Bârlad¹⁷:

La moșie lucru e în toi. Prețurile cerealelor sunt foarte slabe față de scumpetea mâinii de lucru.

- Maria Bonca, Băița – Hunedoara, către soldat Ioan Bonca, Divizionul 4 Tunuri Munte¹⁸:

Și, cum și-am mai scris, dragul meu, ochii nu mai conțin lacrimi. Alții fac avere și eu nu mai am nici ce să încalț, nici ce să îmbrac. O pereche de talpă costă prea mult și nici nu se găsește. Atât de [de] mult ai plecat pe front că am și uitat cum ești. De ce oare una lume este așa de chinuită în zilele de azi?

- Ana I. Sas, comuna Săliște, jud. Sibiu, către soldat Sas Ioan, Divizia 1 Tunuri Munte, Batalionul 3¹⁹:

Doritul meu fiu, Dragă Ioana, ni-o luat lâna de la oi câte 70 de deca, cu ce ne mai îmbrăcăm dacă ia și de la oaie; rele zile am ajuns, rămânem goi, desculți.

- Binișan Eva, Silagiu, către soldat Binișan Simion, str. Dumbrava Roșii 153, Ploiești²⁰:

Dragă Simioane, ... războiul nu-i pentru toți, că partea mai mare din tineret e acasă, că, vezi, trebuie să îngrijească de muierile celor duși și să-și facă averi, iar ei zic că numai proștii fac armate. Proști-i-ar Dumnezeu pe ei ca să-i ducă la Jimbolia, la casa de nebuni, să sufere și ei acolo cum suferiți voi greu de ani de zile, să vă lăsați casa pustie, copiii mici și părinții bătrâni chinându-se cu lacrimi în ochi, că unii zburdă și alții suferă prea mult. Mă miră cum de mai puteți voi răbda batjocura asta și conducătorii noștri nu-și dau seama ce fac cu poporul. Toți trăiesc în România și toți s-o apere ... Asta ar fi dreptate ... Poate, dacă aș întâlni pe Mareșalul, el ar face dreptate. Dar cred că biata dreptate a murit și s-a îngropat tare la fund.

- Sublocotenent Alexa Ciobotea, comuna Secu, jud. Mehedinți, către sergent Ciochină Nicolae și Enculescu Roman, Compania 4 Mitraliere, Batalionul I, Regimentul 94²¹:

Am ajuns în țară unde viața este așa cum auzisem noi că este. Grijă războiului și necazurile nu prea se simt în rândurile civililor. Numai familiile care au pe front câte un fiu sau un frate mai suspină la vederea unui ostaș care vine de pe front. Încolo nimeni. Se distrează toți și petrec ca în timpurile normale.

¹⁶ *Ibidem*, f. 77.

¹⁷ *Ibidem*, f. 77-78.

¹⁸ *Ibidem*, f. 78.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 81-82.

²¹ *Ibidem*, f. 82.

- Anonim către soldat Barna Petru, Regimentul 42 Artilerie²²:

Dragul meu, n-am știu ce este războiul, dar acuma a început. Avem și pe aici avioane americane, chiar azi-noapte au venit câteva asupra Boldurului și au lăsat vreo 5 parașutiști, apoi i-au prins pe toți. Sună alarma.

Noiembrie 1943

- Lina Dinu, comuna Drăgănești, jud. Vlașca, către soldat Dinu Andrei, Regimentul 10 Grăniceri²³:

Vei ști că am terminat munca de pe câmp. Am semănat și grâul de mult, și este răsărit tare frumos. Ce să-ți spun? Câmpul este raiul lui Dumnezeu. Vitele sunt foarte sănătoase.

- Ioan Goilov, str. Mioriței 18, Botoșani, către d-ra Gabriela Gardescu, str. Dionisie Lupu 29, București²⁴:

Pe aici e jale cu vânzările. Din cereale nu am vândut absolut, nicidecum la cota fixată de guvern. Stăm cu grânele prin magazine și silozuri, unde plătim chirie, procente, scăderi și [ni le] șobolanii și șperțarii.

- Ilie Durbac, comuna Măxineni, jud. R. Sărat, către P. Rafa, directorul Băncii din R. Sărat²⁵:

Ne-a dat Dumnezeu porumb mult, cum n-am mai făcut de vreo trei ani, și grâu am făcut mult, dar ce folos că n-am cui să-l vând.

- Anonim către soldat Dragu Nicolae, Regimentul 9 Dorobanți, Batalionul I²⁶:
Nu am cu ce ține copiii.

- Anonim către Ciovor Mihai, Regimentul 10 Roșiori, Escadronul II²⁷:

Află că mi s-a tăiat ajutorul și acum se dă 800 lei pentru mamă și 300 de copil, eu nu știu cu ce să-i mai țin, căci m-am săturat de viață și de copii și de toate.

- Safta N. Porumb, comuna Cașota, jud. Buzău, către Tudor Nicolae, Regimentul 38 Artilerie²⁸:

Scumpa ta soție, [pe] care ai lăsat-o pe mâna dușmanilor, fără nici un sprijin și milă, că ce vânt o bate toate mă izbesc, aspru și rece și trec fără milă. [Cel] ce mi-a fost cu milă mi l-a luat departe și [nimeni cu] milă nu mai e cu mine, toți înjură tot de rău, dar sufăr, că așa am fost blestemați noi, unul în munte, unul în vale. Cum ne-a mai despărțit războiul ăsta, alții fac până își pierd viața, alții râd și fac avere că-s acasă, nu la război. Că noi am

²² *Ibidem*, f. 91-92.

²³ *Ibidem*, f. 208.

²⁴ *Ibidem*, f. 209.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, f. 217.

²⁸ *Ibidem*, f. 210.

pierdut tot, am rămas cu pielea, desculți mai toți. Vine iarna, cu ce ieșim la vite, porumb n-am făcut.

- Leon Pentelescu, Vișnița, jud. Storojineț, către Maria Gavrilescu, București²⁹:

Pe de altă parte, se ridică nouri grei la Răsărit și ne cuprinde o groază inexprimabilă, pentru că nu știu cu ce și încotro s-o apucăm, ca să nimerim bine. E îngrozitor! Încă nu ne-am recules de la primul refugiu [1940] și acum aceleași griji.

- M. Petrescu, București, domnului E. Cercanshi, Jelita, Chișinău³⁰:

Ca viață publică la noi este ceva imoral și revoltător, lux nebun ca îmbrăcăminte, restaurante pline, cinema și teatrele care au ajuns la 600 lei un loc. Străzile pline de tineret, în loc să fie la muncă, așa, se vede, este psihoza războiului.

- Iliescu Constanța, str. Deșteptării 53, T. Severin, către soldat Iliescu Rozin, Regimentul 95 Infanterie, Compania VI-a³¹:

Cu ajutorul lui Dumnezeu se mai aude că, acum în februarie, se face pace. Vom scăpa și de asta [de război].

- Hilde Brendörfer, Feldpost nr. 44 558 către Brunhilde Otters, Brașov³²:

Am început să fiu pesimistă. Cred că vom împături în curând lucrurile noastre și vom pleca înapoi la Odessa. Mult nu mai ține.

- A. Baltroweit, Feldpost nr. 047 043, către Ana Baltroweit, Köln³³:

Nimic nou. Ce se petrece aici nu se poate descrie. Încet, încet, ne retragem mereu. Ne întrebăm numai pentru ce toate sacrificiile?

Decembrie 1943

- Ionescu D., comuna Model, jud. Ialomița, către Gheorghe I. Cepoiu, comuna Izvoarele, jud. Prahova³⁴:

O să ne mănânce gaia sau uliul de la Răsărit și pe noi și pe toate țările din Balcani. După război va face din această țărișoară, un imperiu nou dându-i altă denumire și altă credință care nu va fi nici bolșevică, nici catolică. Dumnezeu ne pedepsește pentru păcatele noastre. Bisericile sunt goale și cârciumile sunt pline, pe când la ruși contrariu, căci le-a dat voie Episcopul din Moscova ca toate bisericile să facă rugăciuni și tedeumuri pentru biruință.

- Anonim către elevii claselor V-VII, Liceul Ferdinand, R. Sărat³⁵:

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem*, f. 223.

³¹ *Ibidem*, f. 224.

³² *Ibidem*, f. 239.

³³ *Ibidem*, f. 239.

³⁴ *Ibidem*, 284.

³⁵ *Ibidem*, f. 280.

Atențiune, fiți gata. Evenimente importante se vor petrece curând. Totul depinde de curajul și credința voastră. Citiți cărticica și veți ști ce trebuie să faceți.

- Sofia Thal, comuna Roșia, jud. Sibiu, către plutonier Andreasch Mihail, Compania 38:

Am avut vești rele că și vouă vă merge așa ca și celor de la Stalingrad și am fost disperați că nu am primit vești de la tine de o lună încoace.

- Römer Maria, Johannisfeld, jud. Timiș-Torontal, către sublocotent dr. Römer Mihai, Compania 4/II Pază CFR Românești, Tighina³⁶:

Se povestește că întreaga armată română va demobiliza complet. Au venit acasă 30 oameni din Ivanda și spun că pentru ei războiul este terminat.

II – De pe front/ Din armată

Iunie 1943

- Bistrițki Ludovic, Of. Poștal mila nr. 67, către Bistrițki Johann, Chișinău-Criș 35, Arad³⁷:

Sunt la Divizia a 10-a, în zilele acestea au căzut 25 bombe rusești aproape de mine, de am crezut că se răstoarnă pământul cu mine.

- Anghel Zamfir, Regimentul 34 Infanterie, către Oița Zamfir, comuna Băneasa, Oficiul Brănești, jud. Ilfov³⁸:

S-a revocat ordinul și sunt tot la Constanța, Oiță, ne dă în fiecare zi numai mămăligă rece, trimiteți bani că sunt rău de foame, nu mă dați uitării, că sunt rău de amărât pe aicea.

- Soldat Păpeianu, Regimentul 10 Vânători de Munte, către plutonier Dumitru Cupă, str. Prelungirea Ferentari 20, București³⁹:

Te rog trimite-mi 1 000 lei ca să pot cumpăra și eu o pâine pe zi, că noi avem ½ de pâine la masă, că este așa de mică că aş mânca trei pâini de alea mici și tot nu aş putea să mă satur, am poftă mare de mâncare. Ne ducem la câmp dimineața la 6 și nu ne dă nimic dimineața ... și facem marș de 16 km și ni se face până la prânz foame mare. Pentru asta vă rog să-mi trimiteți 1 000 lei, să pot cumpăra pâine din care să am 2 zile.

- M. Manese, Școala de Ofițeri de Rezervă Infanterie nr. 4 către Elena Mureșanu, str. R. Mure, 50⁴⁰:

³⁶ *Ibidem*, f. 287.

³⁷ *Ibidem*, f. 37.

³⁸ *Ibidem*, f. 31.

³⁹ *Ibidem*, f. 31-32.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 32.

Dragă mamă, revin din nou asupra pachetului și vă rog foarte mult să-mi trimiteți încă unul, căci altfel mor de foame și, fără bani, nu vă puteți închipui ce mizerie a început; libertatea e mai mare, dar mâncarea e mai proastă, chiar mizerabilă și, ce să mai spun, de nesuportat, iar, în ce privește dormitul, jos pe paie.

August 1943

- Soldat Harabor Petre, Regimentul 96, Batalionul III Caransebeș, către Ana Harabor, comuna Noul Caragaci, jud. Cetatea Albă⁴¹:

Ziua de 1 august – Draga mea soție, ... Dacă va fi drept ce se aude pe aici, poate scăpăm. Se aude că Anglia și America au pus în vedere Italiei în 24 să dea rezultatul – ori se predă, ori o face cenușă, dar România stă gata, cum se predă Italia, așa și ea se predă și atunci scăpăm de război și vom merge pe curând acasă. Acum, cel mult să treacă până la 15 august, dacă nu se înțelege până la 15 august, atunci să știi că mergem la Caucaz și pe urmă nu știm cine scapă.

Noiembrie 1943

- Sergent Cardaș Vasile, Muscel, Postul de jandarmi Racovița, Oficiul Clucereasa, către Nae Banciu, com. Târlungeni, jud. Brașov⁴²:

Îmi vine să dezertez, nu pot ști când se va face pace, să fiu și eu liber; ah, cât de tristă este inima mea.

Decembrie 1943

- G. Back către Eugen Back, în Germania⁴³:

Suntem la Iași. Aici populația este săracă, umblă desculță, cu cojoace sau zdrențe. Orașele, departe unul de altul, cu colibe de pământ. De altfel, tu mi-ai povestit multe despre acest popor de țigani.

- Adolf Bader către Fini Bader, München⁴⁴:

Ne apropiem de podul de la Prut, militarii fac aici impresia de ceva comic, încălțați cu ciorapi cu găuri și pantaloni legați cu șireturi. Bărbi uriașe se pot vedea și la ofițeri. Ici-colo soldați care-și târăsc pașii grozav. Se vă prin gări tineri de tot, îmbrăcați gigolo, de obicei beți, cu mustăcioară ca francezii șic, dar fără gust. Mai departe, papură înaltă și cârduri de oi. Apoi ... Ce or să facă românii, când înaintarea rusă o să ajungă la propriile lor granițe???

- Hermann Gunkel către Bernhardine Gunkel, Germania⁴⁵:

Descriu impresiile de drum din România: Totul e plin de murdărie și noroi. Lumea umblă numai în petice cârpite. Nu s-ar crede dacă nu s-ar vedea cu ochii proprii. Când ne

⁴¹ *Ibidem*, f. 95.

⁴² *Ibidem*, f. 211.

⁴³ *Ibidem*, f. 295.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 295.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 296.

oprim prin aceste localități prin România, românii ne oferă tot felul de lucruri pe prețuri fantastice, de exemplu pentru un covrig (în felul *Bürgerbretzel*) iau 2 mărci, pentru un mic pahar de vin se plătește 1 marcă și tu nu crezi cum se reped asupra acestor lucruri compatrioții.

III – Pentru Victorie și România Mare

Iunie 1943

- Constantin V. Ioan, plutonier pensionar, str. Bucovăț 78, Craiova, către Ministerul Apărării Naționale, București⁴⁶:

Subsemnatul plutonier pensionar cer să fiu înrolat ca voluntar la unitățile de pe front, cum am luptat și în anii 1916-1918, spre a învinge pe dușmani cu orice sacrificii, având credință în victoria finală.

- Locotenent Manea Mitu, Simeria, jud. Deva, către învățătorul Ion Spănu, comuna Mihălceni, jud. R. Sărat⁴⁷:

Constat, după cum adesea am spus-o, că acest neam merită o soartă mult mai bună în lume față de sacrificiile făcute, dar, cu ajutorul Celui de Sus, [soarta] ne-a dat pe actualul conducător Domnul Mareșal Antonescu, omul înțelept, și care muncește fără preget, veghind la destinele acestui Neam, va ști a așeza Neamul Nostru în rândul popoarelor ce-și merită o altă soartă, o altă așezare în această lume.

- Benon Agapian, str. Ing. Cănașman 6, Constanța, către soldat Agapian Garabet, Regimentul 7 Grăniceri Alba Iulia⁴⁸:

Așa să-ți ajute Dumnezeu ca până la ultimul să fii cu adevărat ostaș, căci asta este o datorie sfântă către țară pe care trebuie să o faci orișice tânăr.

August 1943

- E. Flescher, comuna Cislădie, jud. Sibiu, către Rudolf Kisch, București⁴⁹:

Am lăsat familia mea în grija lui Dumnezeu și voi pleca pentru a-m face datoria față de țară și poporul meu. Vreau ca copiii mei să se uite odată cu mândrie la tatăl lor care a luptat și el pentru viitorul lor sau, dacă Dumnezeu [vrea] altcum, să se gândească cu smerenie la sacrificiul meu.

- Petru Crina, funcționar UDR Reșița, către sergent Popliceanu Ioan, Batalionul 12 Vânători de Munte, Compania Comandă⁵⁰:

Iubit Vânător, ce dulce și frumos sună și cât de scumpi ne sunt nouă, românilor, vânătorii noștri în ziua de azi, când faima lor a trecut de mult peste hotare. Fi, deci,

⁴⁶ *Ibidem*, f. 32.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 33.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 37.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 83.

⁵⁰ *Ibidem*.

mândru că faci parte dintr-o astfel de unitate, care luptă, învinge și știe chiar să moară pentru scumpele noastre drepturi. Bravurile voastre le urmărim pas cu pas și, încrezători în victoria finală, muncim și noi cu mai multă râvnă (cei care suntem mai în etate și suntem mobilizați la lucru, în uzine, ateliere etc.) pentru același ideal și scop. Bunul Dumnezeu ne va ajuta ca să putem realiza visurile și sfintele noastre drepturi.

- Preot Al. Mintean, comuna Sâlciva, jud. Hunedoara, către caporal Ciutina Ștefan, Batalionul 12 Vânători de Munte, Compania Gardă⁵¹:

Noi ne-am bucurat cu toții citindu-ți frumoasele rânduri ce ne-ai trimis, de pe la Cuban. Am citit această scrisoare și la conferința culturală din Căprioara, căci pentru noi, cei de acasă, ea a fost plină de învățăminte, iar conținutul ei nespus de înduioșător. Am trăit în acele ore clipe înălțătoare, căci am fost cu sufletele noastre alături de voi, de dorurile voastre, de necazurile și jertfele voastre. Din iubirea și alipirea noastră față de legea străbună, față de Patria noastră scumpă, am luat îndemnuri spre a răspunde îndatoririlor noastre și pentru a duce lupta cu hotărâre pentru întărirea frontului intern. Un popor care are astfel de fii, cum sunteți voi, are în fața sa un viitor strălucit. Iată pentru ce, noi,ăștia de acasă, suntem mândri de isprăvile voastre și nu contenim să rugăm pe Dumnezeul nostru să vă aducă [acasă] sănătoși teferi.

- Neațu D. Kalemis, str. Alexandru cel Bun 32, Craiova, către Agostina Băluș, comuna Zăvel, jud. Dolj⁵²:

Doamnă Învățătoare, ... poate vă miră faptul că vă rog să-mi îndepliniți singura mea dorință. Vă rog să interziceți elevilor și elevelor din comună de-a mai căuta și juca ceardașul unguresc, căci este interzis. Vă rog să le puneți pe toate [elevele] și pe toți elevii în genunchi în fața icoanei cu candela aprinsă și să jure ură de moarte ungurilor și că viața lor este viața Ardealului. În speranța că mă veți asculta, vă sărut mâinile și vă mulțumesc. Trăiască Ardealul. Trăiască România Mare.

Noiembrie 1943

- Caporal Dumitru Aurel, Compania III, Batalionul I, Regimentul 40 Infanterie, Medgidia, către Leanca Stoica Dumitru, comuna Model, jud. Ialomița⁵³:

Sunt deplin mulțumit că am fost sănătos, atât în trecut [cât] și în prezent, și pot să-mi îndeplinesc datoria pentru scumpa mea țară, pentru hotarele lăsate de strămoșii noștri.

- Frunțaș Mandoc Nicolae, Bateria II Transporturi, Brașov, către Mandoc Sergiu, comuna Titulești, jud. Olt⁵⁴:

Acum eu nu se știe când mai vin acasă. Din acest moment eu plec la datorie, cu dragoste de scumpa noastră țărișoară și credință în Dumnezeu. Plec voios și încrezător în izbândă. Deci, iubiții mei părinți, acum nu mai pot să vă scriu așa des ... Dacă am zile, vin,

⁵¹ *Ibidem*, f. 83-84.

⁵² *Ibidem*, f. 84.

⁵³ *Ibidem*, f. 212.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 213.

dacă nu, mor pe câmpul de luptă ... Trebuie să ne facem zid de piatră așa cum strămoșii noștri au făcut de am mărit hotarele țării, așa o să facem și noi.

- Caporal Delcă I. N., Bateria 3, Vânătorii de Munte, Râșnov, către Lenuța Barbu, B-dul Filantropiei 50, București⁵⁵:

La datorie țara m-a chemat, mergem pentru a opri liftele păgâne a nu ne răpi țara străbună.

- Margareta Proscură, comuna Odobești, către subofițer Nicu Moldoveanu, Compania 101 Transmisiuni Moto, Of. P. 640⁵⁶:

Eu mă închin ca unui sfânt de pe icoană în fașa unui om ce are în gând și în suflet o singură idee, ideea de a făuri România Mare, de a trăi în libertate, iar, dacă nu, mai bine trece dincolo de mormânt. Țin foarte mult și eu la această idee și regret din suflet că nu sunt un băiat să-mi pot arăta voința, să-mi pot jertfi chiar viața pe altarul Patriei ce este atât de scump. Mă înec în suflet, dar n-am nici o putere, nu pot aduce țării dovezi de vitejie. Ferice de toți aceia care puteți și aveți dreptul, aceia care purtați cu bărbăție acest scump ideal. Eu nu mă voi putea liniști până ce nu voi vedea pe toți în libertate, până ce nu voi auzi că țara nu mai cere de la nimeni ajutor. Atâta timp cât țara este în zbcium și cei plecați de acasă se chinuiesc mereu, sufletul meu geme, nu pot avea astâmpăr.

- Maior I. Oprea, Craiova, către sublocotenent Ionescu Clement, Batalionul 7 Mitraliere⁵⁷:

Cu gândul și sufletul sunt alături de voi, toți camarazii rămași la datorie, dorindu-vă multă sănătate și izbândă.

- Ionică Miron, comuna Puțeni, jud. Tecuci, către soldatul Crihană, Regimentul 24 Infanterie, Compania VII-a⁵⁸:

Așa că, din partea noastră, vă urez serviciu ușor și, după dorința Mareșalului Antonescu, să veniți cu Virtutea României Mari, să câștigați războiul, și puneți mână pe armă și mergeți cu pieptul de oțel la ruși cum și eu am pus mâna pe tun la 1916, 1919 și la 1913 la bulgari. Asemenea și voi mergeți și veți învinge. Căci și eu, fiul meu, am făcut trei războaie și am câștigat victoria, asemenea mergeți și câștigați izbânda, căci, din stejar, stejar răsare. Trăiască Majestatea Sa Regele, Armata Română și noi într-însa.

- Vicu G. Ungureanu, str. Coșbuc 13, Craiova, către soldat Danciu Ion, Regimentul 6 Pionieri, Compania II, Batalionul 27, Alba Iulia⁵⁹:

Dar, mai presus de toate, este însăși ființa neamului. Asta să-ți fie și ție deviza: Neamul și ființa, căci, ființând noi, prin noi trăiește neamul românesc.

⁵⁵ *Ibidem.*

⁵⁶ *Ibidem*, f. 214.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 215.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 215-216.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 216.

Decembrie 1943

- Plutonier Savu Nicolae, șeful postului de jandarmi Stăniliești, jud. Hotin, către soldat Bahrin Costache, Compania 38 AA⁶⁰:

Să fii voinic și să lupți înainte până la victoria finală. Când vei veni acasă, să fii mândru că ai luptat pentru Țară, Rege și Conducător.

- Tăran Gheorghe, comuna Sadova, jud. Câmpulung, către fruntaș Tăran Octavian, pe front, Batalionul 10 Infanterie ușoară⁶¹:

Trebuie să fii mândru că ești un bărbat voinic și poți să stai departe, să ții piept cu dușmanii, să aperi hotarele scumpei noastre țării așa precum au fost moșii și strămoșii noștri. De-aș fi mai tânăr aș merge eu în locul tău, dar acum sunt bătrân și rândul meu l-am făcut de mult. Deie Dumnezeu ca și tu să te întorci sănătos și voinic și cu pieptul înflorit de decorații așa precum am venit și eu din războiul mondial [1914-1918].

- Popa Petre, comuna Călimănești, jud. Vâlcea, către colonel Cerbulescu, str. Pictor Luchian 7, București⁶²:

Îmi este foarte drag de armată ca să slujesc Țara, Tronul și pe Mareșalul Antonescu, dezrobitor de neam.

- Marin Voicu, comuna Leu, jud. Romanați, către sergent major Voicu R., Divizionul II Tunuri Munte⁶³:

Eu vă zic fiți voioși la datorie și cu credință în Dumnezeu, Rege, în Domnul Mareșal Ion Antonescu, care, după aprecierea mea patriotică, a condus cu cea mai mare înțelepciune totul până acum.

IV – Știri externe

Iunie 1943

- Nach Helene, Baden, către Tuța Petru, București⁶⁴:

O vecină a mea a primit o scrisoare de la bărbatul ei în care laudă foarte mult femeia română. Aici lumea crede că românii sunt Țigani.

- Mezei Aladár din Borsodmegye, către Galcoozi Maria, str. Delavrance 11, Timișoara⁶⁵:

Adeseori pe plicuri, sub numele localității din România, este adăugat de poștă sau de cenzura maghiară: <<teritoriu încă sub ocupație românească>>. Dar termenul acesta se obișnuiește și în acte oficiale.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 275.

⁶¹ *Ibidem*, f. 276.

⁶² *Ibidem*, f. 279.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 45.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 48.

- Constantin Xenii, Beau Rivage, Ouchy, Lausanne, către I. Căpitănescu, str. Ceres 13, București⁶⁶:

Starea de spirit în Elveția este apăsătoare cu privire la război.

August 1943

- Ana Ohanian, Marienbad, către Leon Balian, str. Regală 1, București⁶⁷:

Aici e mare liniște. Sunt refugiați oameni din Hamburg. E teribil; au pierdut totul, li s-a ars totul. Nimeni n-are voie să intre în Hamburg, care e o ruină întreagă.

- Grigore Lazăr, student inginer, München, către dr. Cornelia Butea, str. Cluj 16, Timișoara⁶⁸:

Vrusei să plec la Köln. Ați auzit ce este acolo, se zice că oamenii nu mai au locuințe și capătă mâncare pe străzi, că n-au restaurante, iar lumea arde de vie. Numărul morților e formidabil.

- Iosif Haschler, Salzburg-Parsch, către D. Rusu, Botoșani⁶⁹:

Ți se face părul măciucă dacă ai afla la ce brutalități recurg acești abrutizați în atacurile lor aeriene. Acesta nu mai este război, ci o furie sadică ce nu poate fi descoperită decât de un descreierat. Ce ticăloșii nemaipomenite. Dar, vai de ei când <<furia teutonică>> se va revărsa peste ei. Să nu creadă că vor scăpa de pedeapsa meritată, că noi suntem neputincioși, că aceste barbarii vor continua la infinit sau până ce vom cădea în genunchi. Nu, fi sigur că le vine rândul, iar noi nu ne lăsăm terorizați, ci pregătim o revanșă draconică.

- Dr. Kurt Krüger, Berlin, către N. Lebine, București⁷⁰:

Numai Dumnezeu cunoaște viitorul nostru. La Berlin, starea de spirit este ca în preajma unei furtuni iminente.

- Mariarosa Giulio, Milano, către Lydia Lax, str. Rozelor 19, București⁷¹:

27 iulie 1943

Dragă Lydia!

Victorie! Victorie! În sfârșit, putem vorbi liber!

În sfârșit, pot să-ți spun că abia acum mă simt într-adevăr italiană. Ne-am liberat de un guvern care cangrenase frumoasa noastră Italie. Nu suntem țara morților! Ar fi trebuit să fii la Milano, sâmbătă noaptea, duminică și luni. Schimbarea moralului populației de sâmbătă spre duminică a fost ceva necrezut de miraculos. Încă din ziua de duminică trăiam sub teroarea de a exprima o vorbă mai mult decât trebuie și, când colo, noaptea de duminică a fost de neuitat. Entuziasmul populației a izbucnit în unanimitate; toți se îmbrățișau, se sărutau, plângeau și râdeau, păreau că înnebuniseră de bucurie [...]

⁶⁶ *Ibidem*, f. 54.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 97.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 97-98.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 99.

⁷¹ *Ibidem*, f. 107-108.

Niciodată de când sunt pe lume, n-am văzut Milano așa de pavoazat și în haină de sărbătoare; noaptea de duminică a fost un cântec neîncetat de imnuri, ale lui Badoglio, ale armatei.

Urile personale, invidiile, certurile, toate uitate, erau cu toții frați, cu toții fericiți, ca niște oameni liberați de o sarcină înspăimântătoare⁷².

- Maria Lucotti către Filippo Lucotti, Urziceni, jud. Ialomița⁷³:

În primul moment a fost un delir și o fericire; nenorocirea e că s-au redeșteptat vechile dușmăanii și s-au dat lovituri.

- C. Xenii, Ouchy, Lausanne, către prof. Mircea Djuvara, Sinaia⁷⁴:

Jocurile [în privința războiului mondial] sunt făcute și nimic altceva nu-i posibil. Cum o vrea să cadă bila. Ea va decide, în oarba ei indiferență.

⁷² Vezi impresii similare – Maria Saponi, din Tirana, scrisoare trimisă pe adresa: Antoinetta Saponi, Institutul de Cultură Italiană, str. Lăpușneanu 28, Iași (*ibidem*, f. 108).

⁷³ *Ibidem*, f. 109.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 113.

CAPITOLUL IX

UN TRIO ISTORIC: N. TITULESCU – I. ANTONESCU – GH. BRĂTIANU

În fapt este netăgăduit: oriunde și oricând, descoperirea și publicarea unor documente inedite de sau despre personalitățile de rezonanță ale istoriei naționale și universale sunt în măsură să contribuie, adeseori în chip esențial, la redeschiderea unor „cazuri” considerate încheiate, la dezbateri și reevaluări, soldate cu aprofundări și elucidări absolut necesare fiecărei etape a cursului istoriografiei generale. În funcție de preocupările noastre anterioare, am avut șansa și satisfacția unor „capturi” de documente sau fonduri interesând pe diferiți „actori” sau momente ale veacului trecut, precum în prima ordine: corespondența politică și științifică a lui N. Iorga¹; corespondența politică și diplomatică (*Jurnalul*) lui N. Titulescu²; *Jurnalul de război* al Mareșalului Ion Antonescu³ sau – la sfârșit, dar nu în cele din urmă – românii în arhivele capturate de KGB⁴; tehnica, culisele și rațiunile loviturii de stat de la 23 august 1944⁵ ori divizarea Europei Est-Centrale în sfere de influență (acordul Churchill-Stalin, octombrie 1944)⁶.

Cu trimitere directă la N. Titulescu, aflat de această în centrul atenției noastre, se impune a preciza că, în ciuda unor ample și serioase cercetări, concretizate până acum în nenumărate și temeinice studii, monografii și sinteze, volume de documente, albume și volume omagiale, importante aspecte relativ la viața și opera sa au rămas totuși în penumbră, altele, pur și simplu, necunoscute. Iar aceasta, desigur, în așteptarea definitivării investigațiilor desfășurate sub egida Fundației Europene N. Titulescu, care, sub coordonarea prof. G. G. Potra, ne-a prezentat mai multe volume anticipând o excelentă și definitorie *Opera omnia*.

¹ Vezi Gh. Buzatu, ed., *N. Iorga – omul și opera*, I-III, Iași – Bacău, Editura Junimea, 1971-1996.

² Idem, ed., *Titulescu și strategia păcii*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 375-447; idem, *Octavian Goga, implicat în demiterea lui Nicolae Titulescu*, în „Saeculum”, Focșani, nr. 5, iulie 2003, p. 91-93.

³ Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești; Mileniul III, 2005; Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, București, Editura Mica Valahie, 2005. În prezent, documentul este în curs de valorificare integrală (3 volume).

⁴ Idem, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

⁵ Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii și documente*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984; idem, ed., *Trecutul la judecata istoriei: Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, București, Editura Mica Valahie, 2006; idem, *23 august 1944: Probe epistolare ale conspirației*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, t. IX, Constanța, 2006, p. 15-37.

⁶ Idem, *Din istorie secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 305-327; idem, *România sub Imperiul Haosului. 1939-1945*, 2007 (sub tipar).

Acestea fiind precizate, vom intra de-a dreptul în subiectul intervenției noastre. Se admite, tacit ori nu, că unul dintre episoadele activității lui Titulescu care rămâne parțial controversat privește demiterea lui de la cârma diplomației României la 29 august 1936. Este de prisos să detaliem cum faptul în sine, echivalent al unui cutremur în domeniul politico-diplomatic de la București, a modificat brusc și iremediabil însuși cursul orientării externe a României lui Carol II și, nu mai puțin, a avut unele implicații la scară europeană la nivelul anilor 1936 și următorii (oricum, până în 1939, la izbucnirea celui de-al doilea război mondial). Studiile anterioare au reflectat premisele, contextul și cauzele, persoanele și factorii responsabili, consecințele imediate sau îndepărtate ale demisiei. Cu toate acestea, natural, anume factori și elemente n-au scăpat din vedere. Nefiind însă posibil, în limitele unei comunicări a surprinde ansamblul, ne mulțumim asupra rolului istoricului Gh. Brătianu.

După cum este cunoscut, în 1982, în volumul *Titulescu și strategia păcii*, l-am inclus fără rețineri, în temeiul probelor, pe ilustrul istoric în rândul adversarilor de marcă și, mai mult, al responsabililor nemijlociți ai demiterii lui Titulescu, în rând cu Carol II, Al. Vaida-Voievod, Octavian Goga, N. Iorga sau Grigore Gafencu⁷. Am apreciat atunci că, dacă Gh. Brătianu a acționat din convingere și patriotism ori dacă (alături de N. Iorga) n-a aprobat modul destituirii diplomatului⁸, el, totuși, se detașase dintre coterestarii eminenți ai politicii externe titulesciene, militând pentru imprimarea unui „curs nou” al orientării României în afacerile europene, pentru o acțiune de „adaptare la împrejurări”, cum solicitase Octavian Goga⁹. Pe atunci, era în discuție, pe de o parte, implementarea proiectului franco-sovietic de organizare a *frontului păcii*, cuprinzând în aceeași formulă Parisul, Moscova, Praga, București și chiar Londra, pentru a prinde Germania lui Adolf Hitler, izolată, în „sârma ghimpată” a securității; pe de altă parte, se admitea și încuraja colaborarea Germaniei, receptându-se semnalul lui Hitler în sensul că pericolul major în calea organizării păcii îl reprezentau, dimpotrivă, comunismul și Kremlinul, care trebuiau eliminate, ele fiind cele dintâi interesate și propovăduitoare ale sistemului securității europene, căci corespundea situației și obiectivelor lor imediate sau îndepărtate. În context, Titulescu, fiind un susținător de bază (chiar inspirator) al sistemului preconizat de Paris și Moscova, se situase automat pe o poziție contrară celei preconizată de Goga sau Brătianu, care insistau pentru *o politică de realități*, în sensul de respingere categorică a avansurilor Moscovei în schimbul orientării spre Berlin. Mai ales că, în răstimp, o dată cu izbucnirea războiului civil din Spania, în care aveau să se implice toate marile capitale, apele politicii europene s-au tulburat, brusc, la extrem! ... Iar, la București¹⁰ confruntările s-au intensificat, căci Titulescu, după exemplul Parisului și al Pragăi¹¹, nu ascundea că avea în vedere să le urmeze întocmai exemplul, semnând și el un pact cu Kremlinul. Revenit în țară în toiuul verii anului 1936 și pentru a forța oarecum decizia cabinetului în funcție al lui Gh. Tătărescu, Titulescu și-a prezentat demisia. Presimțise, după cum avea el să se explice în faimoasa scrisoare din septembrie 1939 destinată lui Carol II, că „locul meu nu mai era în guvernul Tătărescu, deoarece se contracara politica externă pe care o duceam, autorizat în regulă, prin politica internă ce se urma”¹². Totuși, pe moment, guvernul Tătărescu și Carol II nu l-au abandonat pe Titulescu: la 14 iulie 1936 –

⁷ *Titulescu și strategia păcii*, p. 300 și urm.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 301 (Din scrisoarea către Carol II de la 14 iulie 1936).

¹⁰ La 11 august 1936, România s-a declarat pentru „neintervenție” în Spania (cf. *Titulescu și strategia păcii*, p. 238).

¹¹ Care parafasera deja, la 2 și 16 mai 1939, pacte de asistență mutuală cu URSS.

¹² *Ibidem*, p. 277.

printr-o rezoluție unanimă – guvernul a exprimat „solidaritatea” (sic!) cu solicitantul demisiei, care a bătut în retragere, mai ales că primise mandat, prin același document, „să aducă la stricta îndeplinire această politică [externă], care *este însăși politica Guvernului și a țării*” (subl. ns. – Gh. B.)¹³. Plecat din București în zilele imediat următoare, Titulescu, odată ajuns în Elveția, a reluat negocierile cu comisarul sovietic afaceri externe, M. M. Litvinov, cu care a parafat, la 21 iulie 1936, la Montreux, un faimos protocol secret, preludiu al unui tratat de asistență mutuală România-URSS¹⁴, și care urma să fie semnat în septembrie 1936, în cursul viitoarei sesiuni a Adunării Generale a Ligii Națiunilor; nu dispunem de informații în sensul că Titulescu ar fi înștiințat Guvernul ori pe Carol II despre parafarea protocolului¹⁵, dar, oricum ar fi evoluat realitățile, următoarele ipoteze nu se exclud, ele presând decisiv asupra evoluțiilor politico-diplomatice:

1. Dacă Titulescu n-a informat București, el a greșit, dat fiind că soluția adoptată era din toate punctele de vedere inacceptabilă;

2. Dacă Titulescu n-a informat iar parafarea protocolului cu Litvinov a devenit cunoscută la București pe căi colaterale, faptul în sine a determinat ca situația să se inflameze, coalizându-i pe toți adversarii săi redutabili, inclusiv Gh. Brătianu și toți ceilalți;

3. Dacă Titulescu în adevăr n-a informat București, parafarea protocolului de la Montreux a putut deveni cunoscută prin „scurgerea” involuntară a unor detalii, în primul rând prin canalele germane și chiar ... sovietice, fiind în interesul ambelor părți să verifice trăinicia tratatului sovieto-român în perspectivă.

Or, fapt demn de toată atenția, Gh. Brătianu se remarcase din 1932 dezbaterile problemelor politicii externe românești¹⁶, pentru ca, din 1935, să se impună decisiv în tabăra celor care combăteau activ și, mai grav, subminau prin orice mijloace demersurile lui Titulescu¹⁷. Este remarcabil că toate acțiunile din 1935-1936 lui Gh. Brătianu, dimpreună cu acelea ale lui Octavian Goga sau Al. Vaida-Voievod, împotriva politicii lui Titulescu și, mai cu seamă, a proiectatului pact de asistență mutuală București-Moscova, agitat cu înverșunare în mass-media

¹³ *Ibidem*, p. 278.

¹⁴ *Ibidem*, p. 155.

¹⁵ *Ibidem*, p. 290-292.

¹⁶ Vezi, în acest sens, interpelările sale parlamentare începând din 1932, inițial pe tema unui tratat de neagresiune sovieto-român, apoi în 1934 cu referire la revizionismul ungar (Gh. Buzatu, ed., *Discursuri și dezbateri parlamentare. 1864-2004*, ediția a II-a, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 466-494). Intervențiile istoricului au fost justificate de preocuparea majoră de a se respecta și recunoaște în context suveranitatea și integritatea teritorială a României Mari, subliniind în context: „*Tare pe dreptul și pe pământul ei, țara noastră nu are de formulat nici o revendicare imperialistă, dar NU ARE DE CEDAT NICI CEA MAI MICĂ FĂRĂMĂ A TERITORIULUI NAȚIONAL*” (subl. ns. – Gh. B.)” (intervenția din 4 aprilie 1934, *ibidem*, p. 491).

¹⁷ Drept dovadă, cf. interpelările pe tema pactului sovieto-român de neagresiune din 5 octombrie, 26 noiembrie, 19 decembrie 1935 și 16 iunie 1936, campania fiind inaugurată de A. C. Cuza în iunie 1934 (*Titulescu și strategia păcii*, p. 246). Răspunzându-i istoricului într-un rând, la 13 decembrie 1935, N. Titulescu a precizat: „Nu știu dacă România va încheia vreodată un tratat de asistență mutuală cu URSS. Ceea ce știu este că interesul național cere să nu micșorăm cu nimic libertatea de acțiune a României pentru ziua de mâine. Ceea ce știu este că nu se grevează viitorul unui neam cu povara unei negațiuni internaționale, oricare ar fi ele și împotriva oricui ar fi îndreptate [...] Nu cunosc limită în setea mea de înțelegere cu alții” (*ibidem*).

locală și europeană, a reținut atenția Legației germane din București care a ținut la curent Berlinul¹⁸. Mai mult decât sigur, în nici o clipă nu s-a pus

cumva problema ca istoricul să fi fost corupt ori coordonat de agenții Berlinului, însă – influențat în vreun fel sau într-o măsură, tot ce-a fost cu putință!

Pentru aflarea unor probe sigure, nici nu trebuie să mergem prea departe. Iată de ce vom apela la unele mărturii care, deși cunoscute, până acum n-au fost luate în considerație¹⁹ la judecarea episodului demiterii lui N. Titulescu. Ceea ce, în fond, ne determină – nu-i așa? – să admitem și să constatăm ineditul situației.

Despre ce este vorba:

I – La scurt timp după evenimentul de referință, mai precis la 16 noiembrie 1936, ora 12, aflat la Berlin, Gh. Brătianu a avut privilegiul – care ulterior s-a dovedit nefast pentru destinul său – de a fi beneficiat de o întrevedere cu Adolf Hitler. Au fost asistați doar de Otto Meissner, ministru de stat la Cancelaria Führerului, care și-a luat note, dar acestea, cel puțin la ora actuală, sunt considerate – din câte știm – pierdute. Dispunem, în schimb, de relatarea istoricului care, în chip miraculos, s-a păstrat în Arhivele MAE din București, textul integral al documentului fiind nu demult editat de istoricul I. Calafeteanu²⁰.

Fără îndoială, nu este cazul să rezumăm tot documentul în discuție. Este suficient să reținem că, în nota istoricului, am identificat două pasaje esențiale suficiente și relevante pentru a desprinde temeiul și obiectivele campaniei sale anti-Titulescu din 1935-1936, astfel cum le-a întrevăzut el și cum le-a expus lui Hitler. În fața lui Hitler, istoricul nu a menționat numele lui Titulescu, dar, urmărind să-l sensibilizeze pe Führer ori, probabil, voind să-i facă plăcere, n-a ascuns că declanșase, în 1935, „o dezbatere în Parlamentul român asupra politicii noastre externe”²¹. La nici trei luni după izgonirea lui Titulescu din guvern, Gh. Brătianu a apelat la un limbaj care, dacă excludea *nominalizarea victimei* de la 29 august 1936, i-a îngăduit cu certitudine interlocutorului său, Adolf Hitler, să o identifice. Dar să-l urmărim pe Brătianu: „În fruntea partidului pe care îl conduc, am luptat – a precizat istoricul – de un an de zile împotriva pactului sovietic, a cărui primejdie pare înlăturată (subl. ns. – Gh. B.)”²². Ultimele cuvinte – oricine putea să intuiască, mai cu seamă Adolf Hitler – readucea în atenție un element fundamental, și anume că iminența pactului Titulescu-Litvinov dispăruse o dată cu demiterea celui dintâi și cu rezervele ridicate, în consecință, de către cel de-al doilea. Și asta nu era totul, dat fiind că, de vreme ce Brătianu deplânse „urmările vechii politici”, aceasta, în mod categoric, nu purta decât un nume, acela al lui N. Titulescu, iar îndepărtarea sa

provocase o certă reorientare, exemplificată de istoric prin intensificarea raporturilor României cu Polonia și Iugoslavia, ceea ce – l-a asigurat solul român pe Adolf Hitler – marca „un echilibru mai sănătos” al orientării externe a Bucureștilor²³. Pentru ca, imediat în continuarea expozeului său, Gh. Brătianu să-i releve Führerului punctele cardinale ale „noului

¹⁸ *Ibidem*, p. 298-299. În acel cadru, Legația a raportat Berlinului despre interpelările parlamentare ale lui Gh. Brătianu din 5 octombrie și 26 noiembrie 1935 pe tema blocării negocierilor Titulescu-Litvinov pentru un pact bilateral.

¹⁹ Cu excepția colegului I. Calafeteanu.

²⁰ Vezi Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 13-16 (doc. nr. 2).

²¹ *Ibidem*, p. 13.

²² *Ibidem*, p. 14.

²³ *Ibidem*.

curs”, care se dovedea 100% anti-titulescian. Spre exemplificare, reținem din textul redactat de Gh. Brătianu în persoană:

„... În ce privește problemele externe, politica noastră se poate rezuma în următoarele puncte, care corespund unei tendințe tot mai accentuate în opinia publică:

1. *Barieră împotriva comunismului. România trebuie să-și reia, ca mai înainte, misiunea la Nistru și la Marea Neagră.*

2. *Nu voim să fim drum de trecere, nici câmp de bătaie [...] De fapt, chiar în cazul unui război germano-rus, o Românie neutră e mai importantă pentru Germania decât una aliată, care ar prezenta greutăți de prelungire a frontului. Această poziție nu întrerupe legăturile noastre cu Franța, cu care avem, de altfel, un tratat de consultare și amiciție, dar arată că nu voim să ne subordonăm unui pact sovietic, fie francez, fie ceh.*

3. *Raporturi economice mai strânse cu Germania, în care vedem posibilitățile de dezvoltare normală ale economiei românești*”²⁴.

În ceea ce-l privește, Hitler l-a asigurat pe Brătianu că Germania n-ar fi fost stăpânită decât de „*interesul general european*”²⁵. Führerul l-a autorizat pe interlocutor să transmită factorilor responsabili de la București, Regelui Carol II în persoană, că, împotriva pericolelor decurgând din partea revizionismului Ungariei, România putea beneficia de asistența Berlinului, cu aceste două condiții precise: „... *Dacă politica României se desface de influența sovietică și dacă se realizează mai bune legături economice cu Germania*”²⁶. În general, l-a asigurat Hitler pe Brătianu, „*în ceea ce privește sprijinul de care are nevoie România, ea trebuie să-l caute la state care fac aceeași politică de stăvilire a comunismului, în principal Germania*”²⁷.

Concluzia ce se degajă, în baza documentului examinat, coroborat însă cu informațiile provenind și din alte surse, nu poate fi decât una singură: fără a fi în intenția noastră se detaliem prezența lui Gh. Brătianu în combinațiile din iulie-august 1936 care au condus la demiterea lui N. Titulescu, în mod sigur contribuția sa a fost decisivă în postura de gropar al diplomației titulesciene, și aceasta nu oricum și oricând, ci rapid și direct, pe canalul sau la nivelul cel mai eficace cu putință pe atunci, și anume pe relația Carol II – Adolf Hitler. Nu vom stăruii, dacă a fost mult ori a fost puțin?, de vreme ce, în mod sigur, n-a fost defel nesemnificativ!

II – Apreciem că, studiind implicarea lui Gh. Brătianu în destituirea lui N. Titulescu și în abandonarea politicii sale externe, nu putem ignora un alt episod marcant al istoriei noastre recente: prezența istoricului, după numai opt ani, în rândul complotiștilor de elită care la 23 august 1944, înfăptuind arestarea lui Ion și Mihai Antonescu, au provocat răsturnarea regimului

²⁴ *Ibidem*. Este semnificativ faptul că peste ani, mai precis în cursul întrevederii sale cu Hitler de la Salzburg (Castelul Klessheim) din 12 aprilie 1943, Mareșalul Antonescu, vorbind în apărarea lui Mihai Antonescu, îl asigura pe Führer că ministrul român de externe în funcție, fusese „*împreună cu Gheorghe Brătianu ... unul din protectorii politici* [a se citi – dintre susținătorii în România] *pentru Germania. Mihai Antonescu s-a despărțit mai târziu de Brătianu, deoarece acesta i se părea prea inactiv*” (apud Vasile Arimia și colaboratori, eds., *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite. 1940-1944*, II, București, Editura Cozia, 1991, p. 72-73).

²⁵ Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, p. 16.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

Mareșalului! Dat fiind că am abordat cu alt prilej aspectele acestui caz²⁸, ne mulțumim să-l expunem în liniile esențiale:

Înainte de a veni cu tot felul de argumente *pro* sau *contra* implicării lui Gh. Brătianu și în destituirea Antoneștilor, trebuie să ne adresăm – în prima ordine – **recunoașterilor proprii ale istoricului**, reunite într-un document fundamental pe care l-am publicat în premieră încă în anul 1985, în colaborare²⁹, reeditat în 1990 în seria *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*³⁰. Din această sursă indiscutabil probatorie, depășind toate detaliile asupra desfășurărilor din 22 și 23 august 1944, reținem faptul că, de îndată după lovitura de stat, în jurul orei 17,30, la Palatul Regal din București, Mihai I, în prezența a numeroși complotiști, le-a prezentat amănuntele ultimei audiențe cu Antoneștii, încheind tovărășește: „... *Și acum la lucru*”³¹. Nimeni n-a cerut explicații suplimentare, iar Gh. Brătianu, de față, a constatat sec:

„Rolul meu de purtător de cuvânt al opoziției luase sfârșit. După ce mi-a mulțumit, Regele mi-a făcut din ochi și m-a condus la ușa holului (subl. ns. – Gh. B.)”³².

Suntem, cu siguranță, în fața unei recunoașteri esențiale și a unei mărturii cardinale referitoare la actul de la 23 august 1944.

Ca o culme a ironiei, exact la o lună de zile după lovitura de stat, mai precis la 23 septembrie 1944 Gh. Brătianu a fost atacat, dur și murdar, de către ... *Anonymus* – pe care, azi, îl știm: obscurul „romancier” Ion Călugăru – chiar pe tema participării sale la răsturnarea regimului Antonescu³³. Era doar începutul, întrucât, în săptămânile următoare, atacurile s-au înmulțit iar lista s-a lărgit, cu N. Iorga, Constantin C. Giurescu, I. Lupaș, Traian Ciufu³⁴ ș.a. În vreme ce despre Gh. Brătianu se afirma în nr. 3/1944 al organul CC al PCR „Scânteia” (an I, nr. 3) că se situase „*alături de agenții hitleriști și legionari*”³⁵, despre neîntrecutul N. Iorga un alt pseudo-romancier de tristă memorie, I. Ludo, avea să considere, la 15 decembrie 1944, în revista bucureșteană „Răspântia” (an I, nr. 2)³⁶ că în 1940 ... „*n-a fost ucis. S-a sinucis...*”!!! Ce se întâmplase? Sub regimul comunist, întronat pe baionetele Kremlinului, începuse *Holocaustul roșu* împotriva culturii române ...

Revenind la evenimentele din 1944, reținem că, în toiul preparativelor pentru lovitura de stat, Gh. Brătianu avea să colaboreze îndeaproape cu numeroși dintre diplomații provenind din „școala titulesciană” (Grigore Niculescu-Buzești, Victor Rădulescu-Pogoneanu ș.a.), iar „eroului” nostru chiar i s-a pus în vedere – lui, care se remarcase în actul de la 29 august 1936 și în abandonarea liniei diplomatice anterioare a Bucureștilor – să vegheze ca, în noile condiții ale

²⁸ Vezi Gh. Buzatu, *23 august 1944: Probe epistolare ale conspirației*, p. 28-30.

²⁹ Vezi Gh. Buzatu, Claudiu Secașiu, *Din arhiva istorică a României contemporane*, I, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <<A. D. Xenopol>>”, Iași, t. XXII/2, 1985, p. 679-682.

³⁰ Vezi Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, II, Iași, Editura B. A. I., 1990, p. 143-149.

³¹ *Ibidem*, p. 148.

³² *Ibidem*.

³³ Detalii în Aurel V. David, *Studii de istorie a înălțării și declinului nației românești*, București, Editura Dacoromană, 2006, p. 592-594.

³⁴ Strălucitul meu Profesor și autor de manuale naționale de istorie de la Liceul „Regele Ferdinand” din R. Sărat.

³⁵ *Ibidem*, p. 593.

³⁶ Apud Valeriu Râpeanu, *Nicolae Iorga 1940-1947*, II, București, Editura 100 + 1 Gramar, 2002, p. 151.

„erei” post-Antonescu, să se asigure (după cum singur a consemnat) o orientare a României demnă ... „*de memoria lui Titulescu* (subl. ns. – Gh. B.)”³⁷!

Pe tot parcursul anilor 1940-1944, Gh. Brătianu, voluntar de prima oră al războiului pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord declanșat la 22 iunie 1941, deținuse și beneficiase de pe urma raporturilor excelente stabilite și cultivate cu Ion și Mihai Antonescu³⁸. Anterior, vicepremierul și ministrul de externe în funcție, profesorul Mihai Antonescu, fusese chiar membru al dizidenței „georgiste” în cadrul PNL. Iar istoricul, personaj obișnuit la convorbirile de la Președinția Consiliului de Miniștri cu Conducătorul Statului³⁹ ori cu Mihai Antonescu, piesă de rezistență în activitatea „Biroului Păcii” în 1942-1943⁴⁰, și-a jucat în prima parte a zilei de 23 august 1944 rolul politic major al vieții, față de care ulterior comuniștii n-au manifestat nici un fel de admirație și prețuire. Dimpotrivă. I-au imputat rosturile și chiar l-au amenințat, în chip cu totul absurd, de ... sabotare a complotului?! La 23 august 1944, aproximativ la ora 11,00, Gh. Brătianu s-a prezentat la Snagov, unde guvernul antonescian fusese convocat într-o reuniune restrânsă, obținând să-i scoată din ședință pe Ion și Mihai Antonescu. Vorbindu-le în numele lui Iuliu Maniu și Constantin (Dinu) I. C. Brătianu, istoricul a insistat ca Mareșalul să încheie el negocierile de armistițiu cu URSS, SUA și Marea Britanie⁴¹. Ceea ce Mareșalul a acceptat, dar, avându-se în vedere pretențiile exacerbate ale Aliaților (în chip precis, ale Rusiei, asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord) și surprizele viitorului, a solicitat ca liderii PNT și PNL să-și asume de asemenea responsabilitatea, exprimată printr-un „angajament” scris⁴², care să fie publicat. Într-o atare perspectivă, Ion și Mihai Antonescu au avut, fiecare în parte, inițiativele unor audiențe la Palat, la Mihai I în persoană, aproximativ în jurul orelor 15,30 și 16,00. Gh. Brătianu s-a angajat pe loc să revină la Snagov, cu documentul respectiv semnat de Maniu și Dinu Brătianu, cel mai târziu până la ora 15,00. Astfel ca, la Palat, Antoneștii să abordeze problema armistițiului în perspectivă în temeiul „angajamentului” tocmai convenit. După câteva ceasuri, de data acesta deja arestat, ex-Mareșalul va consemna în celebrele sale *Însemnări din celulă*: „Dl. [Gh. I.] Brătianu urma să-mi aducă adeziunea scrisă înainte de audiența mea la Rege, fiindcă voiam să merg la această audiență cu hotărârea luată, adică să-i pot confirma că, dat fiind faptul că s-a realizat unirea politică internă, îmi pot lua angajamentul să încep tratativele de

³⁷ *Ibidem*, p. 144.

³⁸ Fapt reținut, de fel întâmplător, în fișele biografice întocmite de autoritățile comuniste după 1945. Din fișa nr. 112, datată 14 aprilie 1950, reținem: „... [Gh. Brătianu] a avut permanent legături cu Ion și Mihai Antonescu, precum și cu restul guvernului antonescian și cu nemții din țară, militând tot timpul, cu intensitate, în orbita hitlerismului, [fiind] de acord cu vederile dictaturii antonesciene ...” Asemenea afirmații trebuie privite cu circumstanță, inclusiv această constatare: „Urma să fie numit urmaș al lui Antonescu la conducerea statului, cu asentimentul Legației germane” (apud Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, eds., *Gheorghe I. Brătianu în dosarele Securității. Documente*, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 277).

³⁹ Vezi Gh. Buzatu, Corneliu Bichineț, eds., *Arhive secrete, secretele arhivelor*, I, pp 85-386.

⁴⁰ A se vedea, cu trimiteri speciale la anii 1940-1944, Gh. Buzatu, *Gheorghe I. Brătianu – evoluții politice. Documente*, în Victor Spinei, ed., *Gheorghe I. Brătianu. Confluențe istoriografice românești și europene*, Iași, 1988, p. 461-499; Mioara Anton, *Biroul Păcii și propaganda în interes național*, în „Dosarele istoriei”, nr. 12/2005, p. 24 și urm. Despre rolul lui Gh. Brătianu, cf. și mărturiile, datate 2 decembrie 1961, ale altui complotist de elită – Victor Rădulescu-Pogoneanu, în Gh. Buzatu și colaboratori, eds., *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, I, p. 158-183.

⁴¹ Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 255, 271-272, 291-292,

⁴² *Ibidem*, p. 292. În alte texte, documentul de referință este denumit „scrisoare de garanție”.

pace...”⁴³ Toate bune, numai că Gh. Brătianu nu a reușit să se țină de cuvânt. El n-a respectat termenul propus, astfel că, la ora 15,00, l-a asigurat pe Mihai Antonescu cum că „angajamentul” liderilor opoziției va urma, drept care Antoneștii puteau să-l ... evoce în cursul discuțiilor cu Mihai I⁴⁴. Putem bănuî, că Maniu și Dinu Brătianu nu s-au grăbit să semneze „scrisoarea de garanție”, preferând s-o facă după ce vor fi constatat rezultatele audienței Antoneștilor la Palat⁴⁵. După cum este foarte bine cunoscut, în cursul respectivei audiențe, desfășurată între orele 16,00 și 17,00, Mareșalul a respins pretenția Regelui de-a începe „imediat” negocierile oficiale cu Alianții⁴⁶, deși, de această dată, nu le-a mai respins, dar a insistat pentru un răgaz de cel puțin 24 de ore⁴⁷, pentru definitivarea unor acțiuni diplomatice realmente declanșate de Mihai Antonescu, ca ministru de externe în funcție, în ceasurile imediat precedente prin Cairo, Ankara și Stockholm⁴⁸. Dar, în acel moment, a fost rândul conspiratorilor de-a aprecia că nu mai trebuia așteptat nici un minut, din moment ce au considerat că puteau/ trebuiau să-și asume EI semnarea armistițiului⁴⁹. Dacă nu cumva complotiștii, speriați după ce Conducătorul fusese confruntat cu intențiile lor și bănuind că acesta îl va informa pe Hitler în privința retragerii României din război (?), ceea ar fi însemnat eșecul operațiunii, au apreciat că era preferabilă arestarea imediată a Mareșalului⁵⁰ unei ... confruntări ulterioare⁵¹. Așa cum s-a remarcat, „o nervozitate surescitantă pusese stăpânire pe complotiști, domnea febra nerăbdării. Lovitura fusese concepută de Grigore Niculescu-Buzești, în spatele căruia se afla, în realitate, Iuliu Maniu, chiar autorul acțiunii. Camarila nu mai avea răbdare, aștepta cu sufletul la gură momentul acțiunii, care trebuia să se întâmple cât mai repede posibil”⁵². După o altă sursă, în acele condiții, Niculescu-Buzești, șeful complotiștilor de la Palat și de la Ministerul Regal al Afacerilor Străine din București, „se temea că Mareșalul face armistițiu înaintea lor, spulberându-le toate planurile de viitor. Văzând cum stau lucrurile, l-a sfătuit pe Rege împreună cu ceilalți să ordone imediata arestare a celor doi Antonești, spunând că era mai bine să nu-i [nu le] scape din mână. Graba Mareșalului cu armistițiul era un motiv și lovitura de stat trebuia imediat executată (subl. ns.)”⁵³. În acest fel, sub impulsul lui Grigore Niculescu-Buzești, cel mai proeminent dintre conjurați⁵⁴, Regele Mihai I a

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Cf. Gh. Buzatu și colaboratori, *Din istoria unei zile – 23 august 1944*, Iași, 1979, p. 30-31.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 27. Vezi, de asemenea, Iosif Toma Popescu, *Memorial Iuliu Maniu*, București, Criterion Publishing, 2006, p. 83 și urm.

⁴⁶ Relatarea Mareșalului, Gh. Buzatu, ed., *Mareșalul Antonescu – Pro și contra*, p. 315 și urm.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Cf. Gh. Buzatu, Dana Beldiman, *23 august 1939-1944. România și proba bumerangului*, București, Editura Mica Valahie, 2003, p. 31-35.

⁴⁹ În fond, într-un prim stadiu, tratative pentru armistițiu!

⁵⁰ Vezi Mihai Sorin Rădulescu, *Un diplomate d'autrefois: Edmond Ciuntu*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. IV, 2005, p. 172-173 (anexa 5, scrisoarea lui E. Ciuntu către Mircea Mavriki, Nisa 4 martie 1986).

⁵¹ *Ibidem*. Potrivit recunoașterilor ulterioare a doi dintre complotiști (?) față de diplomatul Edmond Ciuntu (*ibidem*; idem, *Edmond Ciuntu. 1894-1988*, în „Dosarele istoriei”, nr. 1/2006, p. 29-30), Sănătescu „și-ar fi pierdut capul văzându-se deja arestat și executat”, numai Niculescu-Buzești a rămas „cu sânge rece”, spunând că „*Mareșalul nu trebuie lăsat să plece din Palat, ci imediat arestat*”.

⁵² René Al. de Flers, *Radio „Europa Liberă” și Exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, București, Editura Vestala, 2005, p. 13.

⁵³ *Ibidem*, p. 15.

⁵⁴ Vezi Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, V, București, Editura Vreamea, 2005, p. 17 și urm. Fapt relevant, Pamfil Șeicaru, excelent cunoscător al realităților istorice, avea

dat semnalul pentru arestarea Antoneștilor, survenită aproximativ la orele 16,55 – 17,00, moment care **a coincis cu declanșarea loviturii de stat.**

... Într-un atare context, episodul legat de „angajamentul” opoziției promis de Gh. Brătianu în 23 august 1944 și-a avut, incontestabil, rolul său, istoricul fiind implicat – conștient ori nu? – în decizia precisă a Antoneștilor de-a solicita să fie primiți la Palatul Regal din București⁵⁵. Iar, dacă acolo totul era pregătit pentru a fi arestați oricum ori s-a procedat în consecință, ceea ce era același lucru, aceasta înseamnă obligatoriu că efectul intervenției istoricului în desfășurarea faptelor fusese unul singur și univoc: atragerea Antoneștilor „în cursă”, deci la Palat, cu rezultatul cunoscut! Și, în adevăr, dacă lucrurile au stat astfel, ele contraziceau flagrant gândurile transmise de Gh. I. Brătianu⁵⁶ și soția sa, Elena, prin telegrama destinată Mareșalului cu prilejul ultimului Sf. Ion liber (7 ianuarie 1944): „Cele mai bune urări”⁵⁷. Nici vorbă de așa ceva, dacă avem în vedere rostul lui Gh. Brătianu, asupra căruia avea să insiste – în aprilie 1946 – Mihai Antonescu. Cum era de așteptat, mărturia fundamentală în privința rolului nefast al istoricului Gh. Brătianu nu a putut veni decât din partea acelor care au cunoscut tertipurile conspirației de la 23 august 1944 și, pe deasupra, s-au aflat între victime. Și, dintre aceștia, cine l-ar putea tăgădui pe Mihai Antonescu, care, interogat la 13 aprilie 1946 de Avram Bunaciu, a declarat categoric: „... *Lăsați-mă să vă spun că Gh. Brătianu este a doua amărăciune pe care am avut-o după 23 august. Pentru că în ziua de 23 august a avut un rol atât de odios*, [iar] *dacă voi fi liber și voi mai putea să întind mâna oamenilor, nu voi mai întinde mâna lui Gh. Brătianu. Oricine putea să facă ce a făcut [el] la 23 august, dar Gh. Brătianu nu*

să vorbească după numai câțiva ani (1950) despre „banda buzeștiană”, în care mai intrau C. Vișoianu și Al. Cretzianu. În fond, scria faimosul ziarist și istoric, era vorba de cei „*trei cavaleri ai apocalipsului capitulării*” de la 23 august 1944 – Gr. Niculescu-Buzești, C. Vișoianu și Al. Cretzianu (Pamfil Șeicaru, *Scrieri*, vol. 3, București, Editura Victor Frunză, 2003, p. 274; idem, *Scrieri*, vol. 4, București, Editura Victor Frunză, 2005-2006, p. 142-143) sau „*cei trei regizori*” ai defecțiunii din 23 august 1944 și ai ocupației rusești (*ibidem*, p. 157). De asemenea, Pamfil Șeicaru l-a desemnat pe Niculescu-Buzești drept „*sinistrul individ...*, *promovat mentorul partidelor democratice în problemele externe*” (*ibidem*, p. 155).

⁵⁵ A se vedea, în acest sens, declarațiile ulterioare ale lui I. Antonescu în cursul anchetei care a precedat „procesul mării trădări naționale” (aprilie – mai 1946) sau acelea ale lui I. Mihalache față de Eugen Cristescu (Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, p. 309-313).

⁵⁶ Este posibil ca istoricul să fi acționat „deschis”, câtă vreme întreaga responsabilitate și-au asumat-o complotiștii de la Palat. După 23 august 1944 – a pretins Gh. I. Brătianu – Regele i-ar fi declarat că: „Dacă îl lăsam [la 23 august 1944] pe Antonescu să facă singur armistițiul, ne va ține iar sub papuc”, context în care lovitura de stat trebuie judecată drept „un act personal și trebuie judecată altfel” (René Al. de Flers, *op. cit.*, p. 16).

⁵⁷ Arhivele Naționale ale României, București, fond PCM, dosar 252/1944, f. 89. Este cu totul semnificativ că, ulterior evenimentului investigat, Elena Brătianu, într-o declarație din august 1947, pentru a-și apăra soțul în fața acuzațiilor comuniștilor pe tema „colaboraționismului” istoricului cu regimul antonescian, a relevat că, la nevoie, liderul liberal își va susține în principal argumentele insistând pe „*rolul pe care l-a jucat în pregătirea loviturii militare a zilei de 23 august 1944*” (subl. ns. – Gh. B.)” (cf. Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, eds., *op. cit.*, p. 70). Iar, în continuare, pentru a-și întări afirmația, Elena Brătianu promitea că Gh. Brătianu „*va arăta că a primit însărcinarea de a lua contactul cu șefii unităților militare care trebuiau încadrați în lovitura de stat*”. Iar această „misiune”, susținea Elena Brătianu, „*Gh. Brătianu a îndeplinit-o cu succes*” (subl. ns. – Gh. B.)” (*ibidem*). Se poate conchide, ca atare, că fișa menționată din aprilie 1950 reținea, în mod justificat, cel puțin în temeiul declarațiilor soției sale, că Gh. Brătianu „*a fost unul din aceia care au inițiat capitularea României* [de la 23 august 1944], *însă în fața anglo-americanilor, nu față de Uniunea Sovietică*” (subl. ns. – Gh. B.) (*ibidem*, p. 277).

putea să facă. L-am ținut la curent pe Gh. Brătianu de absolut tot ce am întreprins, de greutățile mele cu Mareșalul în politica externă. L-am informat de tot. Nu avea dreptul să facă să-mi sfârșesc viața arestat (subl. ns.)”⁵⁸. De asemenea, într-un alt context, Mihai Antonescu destăinuise: „În toamna anului 1943, [Gh.] Brătianu a venit să discute posibilitatea unui guvern cu Mareșalul și l-am informat în permanență de toată acțiunea mea diplomatică [pentru desprinderea de Axă], până în ultimul moment, și mărturisesc că în ziua de 23 august, dimineața, el a avut un rol foarte penibil (subl. ns. – Gh. B.)”⁵⁹. Precizarea lui Mihai Antonescu, el însuși unul dintre succesorii lui N. Titulescu la conducerea MAE al României (1941-1944), avea în seamă un moment precis: deplasarea lui Gh. Brătianu la Snagov în dimineața zilei de 23 august 1944, ca sol al așa-numitei „opoziții democratice” (PNȚ, PNL și PSD) – a nu se neglija că, în noiembrie 1936 jucase același rol pe lângă Hitler cu mandatul lui Carol II! -, de această ultimă dată urmând să-l convingă pe Mareșalul Antonescu să solicite Regelui Mihai I o audiență pentru a se decide semnarea armistițiului cu Națiunile Unite și retragerea României din războiul de partea Axei. Ceea ce, în funcție de desfășurările ulterioare de la 23 august 1944, s-a tradus în ... „atragera în cursă” a Mareșalului, în consecință și a lui Mihai Antonescu, întrucât ambii au fost finalmente arestați la Palatul Regal din București. De aici, verdictul de penibil acordat de Mihai Antonescu fostului său șef politic și coleg, Gh. Brătianu.

În concluzie, ne întrebăm, dacă i se poate cumva reproșa lui Gh. Brătianu participarea la pregătirea și declanșarea loviturii de stat din 23 august 1944? Netăgăduit că, având în seamă calibrul personalității istoricului și experiența sa, nu poate fi vorba de așa ceva. În schimb, rămâne în discuție rezultatul concret al operei practice realizate. Sub acest aspect, împărtășim întrutotul punctul de vedere al reputatului nostru ziarist, în cele din urmă și istoric, care a fost Pamfil Șeicaru, și anume că toate nenorocirile abătute asupra României și-au aflat originea în lovitura de stat de la 23 august 1944⁶⁰.

În acest fel, într-un răstimp limitat de numai opt ani, dar bogat peste măsură în evenimente cardinale, istoricul Gh. Brătianu a fost implicat, incontestabil din proprie voință, în două demiteri politice, una mai spectaculoasă decât alta, dar ambele cu consecințe grele pentru România. Nu contează că victimele, fiind colegi de generație (născuți în 1882!) și colaborând fructuos în cadrul Legației române din Londra, și nu numai, se prețuiseră reciproc, deși ilustraseră tendințe deosebite, chiar opuse. În ambele situații, în 1936 sau în 1944, debarcările impuse au fost finale, deși, în vreme ce N. Titulescu a avut posibilitatea să mai aleagă calea exilului și a unui sfârșit pecetluit de prăbușirea-i psihică, Mareșalul în schimb a fost deferit practic nemijlocit plutonului de execuție. Ceea ce, trebuie să admitem, Gh. Brătianu n-a întrevăzut, dar nici n-a reușit să preîntâmpine. Este adevărat că, pentru moment, în 1946, Gh. Brătianu s-a salvat, dar sfârșitul necruțător nu l-a ocolit. Negreșit că istoricul și-a evaluat în vreun fel rolurile interpretate, în 1936 sau la 1944. Neînțelese pentru studios rămân obiectivele îmbrățișate în vremuri atât de cumplite și în sensuri atât de contradictorii și dezacordate: mai întâi, pentru apropierea de Germania lui Adolf Hitler, iar apoi pentru desprinderea de Reichul

⁵⁸ Marin Radu Mocanu, Avram Bunaciu. *Documente*, București, Fundația Culturală Libra, 2006, p. 175-176.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 151.

⁶⁰ Pamfil Șeicaru, *Opere*, vol. 3, București, Editura Victor Frunză, 2003, p. 215.

nazist ... Dacă este adevărat că, în timp, condițiile generale și speciale se schimbaseră substanțial, nu-i de neglijat că, de fiecare dată, în ultimă instanță au fost în discuție nu anume personaje, ci însăși România, al cărei destin a fost grav prejudiciat. Astfel că singura problemă care mai rămâne în discuție nu-i decât aceasta: oare n-a fost prea mult, din partea unui alt personaj provenind și reprezentând nu numai o ilustră familie în politica românească, ci dublat, culmea, și de un mare istoric. Putem cuteza, în actualul stadiu al informațiilor, să răspundem: *cum și de ce?*

CAPITOLUL X

MARI PROCESE ALE SECOLULUI XX: **LOTUL MAREȘAL ANTONESCU** **AL** **„CRIMINALILOR DE RĂZBOI” (1946)**

Excepție făcând atâtea împliniri și eșecuri, veacul al XX-lea a oferit, periodic, românilor șansa unor spectacole propagandistice judiciare, așa-zisele „**PROCESE ALE SECOLULUI**” (procesul comuniștilor din Dealul Spirii, 1922; procesul lui Corneliu Zelea Codreanu, 1938; procesul guvernării I. Antonescu, 1946); procesul PNT, 1947 și, desigur, ultimul dar nicidecum în cele din urmă, procesul soților Ceaușescu, 1989). Aceste procese s-au dovedit unul mai penibil decât altul, toate constituind un număr egal de **fiasco**-uri, sub toate aspectele (organizare, juridic, politic, relevanță, semnificație istorică etc.), pentru a nu mai insista asupra violării grosolane a dreptului și dreptății. Este motivul pentru care istoria, fără menajamente și fără excepții, deja le-a rânduit și calificat acolo unde și așa cum trebuie, ele înscriindu-se, după scurgerea anilor, în rândul înscenărilor judiciare de cea mai joasă speță, desfășurate practic la limita, sub pragul sau, altfel spus, în afara legii!? Un bilanț trist, care ne-a determinat să tot amânăm perspectiva organizării, în vreun fel, a unui ... Nürnberg românesc!

Până de curând, mai precis până în decembrie 1989, istoricii, din numeroase și întemeiate motive, au menținut la nivel de „vedetă” a înscenărilor judiciare organizate la/de București „procesul” echipei Ion Antonescu, denumit în epocă al „Marii Trădări Naționale”, organizat sub egida așa-zisului și penibilului „Tribunal al Poporului”¹. Astăzi, după deschiderea arhivelor în

¹ Reținem bibliografia selectivă a „procesului”: Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității (Arhiva), București, fond 40 010/„Tribunalului Poporului”, 1946; Marcel-Dumitru Ciucă, editor, *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, vols. 1-3, București, Editura Saeculum I.O./Editura Europa Nova, 1998; Ioan Dan, „Procesul” Mareșalului Ion Antonescu, București, 1993; Ioan Opriș, *Procesul ziariștilor „naționaliști” (22 mai – 4 iunie 1945)*, București, Editura Albatros, 1999; Alesandru Duțu, *Sub povara armistițiului: Armata Română în perioada 1944-1947*, București, Editura Tritonic, 2003; Ion Zainea, *Politică și administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946): Epurarea*, Oradea, Editura Universității, 2004; Radu Ioanid, ed., *Lotul Antonescu în ancheta Smerș, Moscova, 1944-1946. Documente din arhiva FSB*, Iași, Editura Polirom, 2006; Gh. Buzatu, coordonator, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, ediția I, București, Editura Mica Valahie, 2002; ediția a II-a, București, 2006; Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România*, vol. 1-2, București, Editura Paideia, 1998; Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., „*Jurnalul de temniță*” (aprilie-mai 1946) al grupului Mareșalului Antonescu), în *Istorie și societate*, II, București, Editura Mica Valahie, 2005, p. 513-601; Gh. Buzatu, *Hitler, Stalin, Antonescu*, Ploiești, Editura Mileniul III, 2005; Mihai D. Sturdza, *Documente noi în legătură cu procesul și moartea Mareșalului Antonescu*, în *Românii între frica de Rusia și dragostea de Franța*, București, Editura Roza Vânturilor, 2006, p. 189-198 (apărut inițial în „Lupta”, Paris, 1986); Gh. Buzatu, *Stalin, Hitler, Antonescu*, R. Vâlcea, Rottarymond and Rotarexim,

1990 și apariția a numeroase monografii și volume de documente, istoricii sunt în măsură să restabilească faptele astfel cum s-au petrecut.

Excepție făcând doborârea regimului Mareșalului Ion Antonescu și încetarea acțiunii militare a României alături de cel de-al III-lea Reich, iar, ca un corolar, încadrarea ei în rândul Națiunilor Unite, pentru continuarea războiului împotriva lui A. Hitler și a ultimilor săi aliați, lovitura de stat de la 23 august 1944 n-a fost succedată ori n-a provocat consecințele benefice, atât de mult clamate ori scontate, nici pe plan intern și nici extern. Dimpotrivă, România a devenit instantaneu un stat ocupat de către forțele străine (sovietice), cobeligeranța în războiul antihitlerist (1944-1945) nu ne-a fost recunoscută, iar condițiile armistițiului cu Națiunile Unite, departe de-a fi corespuns speranțelor sau făgăduielilor, s-au dovedit înrobitoare, demne de „păcile babiloniene” cunoscute din istorie. Dar, mai mult decât orice, printr-o amară ironie a istoriei, greu de înțeles azi dar lesne de explicat la condițiile concrete ale momentului, fapta României a coincis cu însuși debutul forțat al procesului de comunizare stalinistă. Căderea în comunism, prelungită pe nu mai puțin de 45 de ani, a modificat fundamental toate datele evoluției noastre postbelice. Într-un asemenea context, se înțelege, a fost abordată și reglementată, trebuie numai decît precizat, ilegal și deformat, una dintre problemele esențiale aflate la ordinea zilei – arestarea, judecarea și condamnarea celor vinovați de implicarea României în conflictul din 1939-1945, de sfârșitul catastrofal pentru noi al războiului sau de crime de război. Deja articolul 14 al Convenției de Armistițiu din 12/13 septembrie 1944 stabilea, în concordanță cu acordurile interaliat anterior parafate, exigențe clare, astfel că, în loc de restabilirea dreptății și a adevărului, în țară s-a instalat cea mai cumplită teroare, care a făcut mii și zeci de mii de victime nevinovate. În mod concret, până în luna mai 1946, în cea mai mare grabă, fără probe temeinice și mai ales în baza unor acuzații predominant false sau neîntemeiate, au fost judecate 15 loturi de inculpați (cu precădere militari, ziariști naționaliști ori funcționarii trimiși prin 1941-1943 în teritoriile românești „ocupate” din Est).

2007 (în colaborare); Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, București, Editura RAO, 2007; Gh. Buzatu, Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, eds., *Pace și război (1940-1944)*; *Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu*, vol. I, 1940-1941, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008.

Urmând întocmai exemplul Marilor Aliați, care în procesele de la Nürnberg sau Tokyo i-au judecat și condamnat exemplar pe marii criminali de război, autoritățile de la București, în același timp solicitate și presate dinspre Moscova, Washington sau Londra, au manifestat predilecție pentru Mareșalul Antonescu și unii dintre principalii săi colaboratori. În consecință, în 1944-1946 s-au elaborat o legislație adecvată, impunându-se decretele-regale nr. 1 626/1944 și 1 849/1944 ori legile nr. 188/1944, 50/1945, 312/1945 și 61/1946, multe dintre ele contrazicându-se, pentru a nu afirma că se anuleau reciproc, mai curând decât de-a se fi completat. Astfel, vom observa că, în timp ce decretul-regal nr. 1 626 repunea în vigoare Constituția de la 1923, care interzicea crearea unor instanțe speciale, legea 312/1945, din contra, a instituit Tribunalul Poporului ca instanță supremă în exercițiu până la 1 septembrie 1945. Numai pentru că I. Antonescu și unii dintre colaboratorii săi erau încă deținuți la Moscova, unde aveau să rămână până în aprilie 1946, a intervenit legea nr. 61/1946 care a prelungit competența Tribunalului Poporului până la 1 iunie 1946. Pe parcurs, s-a stabilit, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 189 din 29 ianuarie 1945, lista celor dintâi 65 de persoane „bănuite a fi responsabile de dezastrul țării” și care, în consecință, puteau fi deferite „spre cercetare și instrucție” acuzatorilor publici, motiv pentru care guvernul N. Rădescu a și dispus arestarea lor. De remarcat că, în Jurnal, se regăseau cei mai mulți dintre viitorii componenți ai „lotului Antonescu” (19 din 24), așa precum: Mareșalul (1), Mihai Antonescu (2), Eugen Cristescu (9), Horia Sima, plecat din țară (10), Radu Lecca (60) ș.a. Astfel că, atunci când la 21 aprilie 1945 a apărut legea nr. 312, a devenit evident pentru cine și pentru ce intervenea ea: pentru crearea instanței supreme (art. 10-17) – Tribunalul Poporului; pentru a se preciza criteriile în temeiul cărora erau „selecți” cei găsiți „vinovați de dezastrul țării sau de crime de război” (art. 1, al. a-b; art. 2, al. a-o) și, în sfârșit, pentru a se delimita responsabilitățile ce îngăduiau pedeapsa capitală (art. 2, al. a-j), rezervată, mai mult decât sigur, celor doi Antonești, principalilor lor colaboratori și, nu mai puțin, liderilor legionari (Horia Sima ș.a.) care „au părăsit teritoriul național pentru a se pune în slujba hitlerismului”.

Este cazul să ne referim la constituirea „lotului Mareșal Antonescu”. După cum este cunoscut, imediat după lovitură de stat de la 23 august 1944, membrii guvernului I. Antonescu, fiind arestați, au fost deținuți fie în București, fie, unii dintre ei, în frunte cu însuși Mareșalul și câțiva colaboratori apropiați (Mihai Antonescu, generalii C. Pantazi și C. Piky Vasiliu, prof. Gh. Alexianu, col. M. Elefterescu ș.a.), trimiși în septembrie 1944 la Moscova, de unde avea să fie readuși în țară, cum s-a precizat, în aprilie 1946. Se știe prea puțin că, în perioada în care a fost instruit și s-a desfășurat „procesul”, pentru fiecare dintre acuzați s-a asigurat „încadrarea” și supravegherea imediată, de către „specialiști” ai poliției secrete, 24 de ore din 24, iar, pentru că la sfârșitul fiecăruia dintre „schimbările” planificate pentru detectivi și gardieni (după programul zilnic – orele 7-15, 15-23 și, respectiv, 23-7), copiii noilor structuri secrete ale guvernului dr. P. Groza au trebuit să întocmească raportări privind comportamentul oricărui dintre demnitarii acuzați. Toți detectivii sau gardienii repartizați și-au comunicat, la sfârșitul schimburilor, observațiile și constatările, care au fost apoi centralizate și semnate, desigur, în semn de garanție pentru precizia ori asumarea responsabilității „misiunii împlinite” ... În acest fel s-a născut un document aparte pentru istorie, un veritabil jurnal de temniță colectiv, fiind ținut – caz straniu – nu de inculpați, ci chiar de către cerberii „Tribunalului Poporului”. „Jurnalul”, nu demult descoperit în arhive, acoperă perioada 3 aprilie – 28 mai 1946, datele limită ale supravegherii grupului Ion Antonescu în condițiile precizate. Valoarea documentară a „Jurnalului” se impune de la sine, întrucât grație acestei surse reușim să aflăm detalii precise privind comportamentul și, mai cu seamă, opiniile inculpaților despre faptele anilor 1940-1940, iar, nu în cele din urmă, despre drama lor după pronunțarea sentinței la 17 mai 1946. Luna aprilie 1946 a fost rezervată exclusiv audierii inculpaților, dintre anchetatori remarcându-se, prin profesionalism și agresivitate, Avram Bunaciu, secretar general al Ministerului de Interne. Interogatoriile au fost înregistrate, cele mai multe s-au păstrat și editat, reprezentând astăzi probe de mare interes și eficacitate pentru descifrarea perioadei 1940-1944. Ancheta de la București, care succeda aceleia de la sediul NKVD-ului din Moscova (Lubianka), s-a desfășurat cu siguranță într-un tempo susținut, de vreme ce, deja la 29 aprilie 1946, a fost definitivat Actul de acuzare, fiind inculpați în total 24 de foști demnitari: **Ion Antonescu; Mihai Antonescu; generalii C. Pantazi, C. Z. Vasiliu, Gh. Dobre, D. Popescu și C. Petrovicescu; Titus Dragoș; Ion Marinescu; profesorii Gh. Alexianu și Traian Brăileanu; C. Bușilă; N. Mareș; dr. Petre Tomescu; Radu Lecca; Eugen Cristescu**, precum și **Horia Sima, C. Dănuțescu, Vasile Dumitriuc, Mihail Sturdza, Ion Protopopescu, Corneliu Georgescu, Constantin Papanace și Vasile Iașinschi**. Aceștia opt din urmă, fiind dați „dispăruți”, urmau să fie judecați și condamnați în contumacie, astfel că, dispersați îndeosebi prin Germania de Vest, Spania sau America Latină, nu aveau cum să suporte consecințele sentinței de la București după al doilea război mondial.

Dar se reținem în sumar din „desfășurătorul” procesului denumit pompos în epocă „al marii trădări naționale”: **6 mai 1946** – deschiderea „procesului”, prin lectura Actului de acuzare și interogatoriul ex-mareșalului Ion Antonescu.

7 mai 1946 – interogatoriile lui Mihai Antonescu, Constantin Pantazi, C. Z. Vasiliu, Titus Dragoș, Gh. Dobre, Ion Marinescu, Traian Brăileanu, D. Popescu, Constantin Petrovicescu, Constantin Bușilă, N. Mareș, P. Tomescu, Gh. Alexianu și Radu Lecca; **8 mai 1946** – interogatoriul lui Eugen Cristescu, fostul director al *Serviciului Special de Informații*, apoi audierea martorilor propuși de acuzați, dintre care unii, deși strigați, nu s-au prezentat (istoricul Gh. Brătianu, Iuliu Maniu, liderul PNȚ), în schimb au depus mărturii generalul Ilie Șteflea, fost șef al Marelui Stat Major, adjunctul lui – generalul Socrate Mardare, colonelul Gh. Davidescu, prof. Ovidiu Vlădescu, prof. Al. Marcu ș.a.; **9 și 10 mai 1946** – se continuă audierea martorilor (Gh. Brătianu, Constantin I. C. Brătianu, Victor Slăvescu, mitropolitul N. Bălan, Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Grigore Niculescu-Buzești, dr. W. Filderman ș.a.); **11 mai 1946** – tot audierea martorilor, începând cu Iuliu Maniu), apoi generalul Aurel Aldea, Oliviu Verenca ș.a.; **12 mai 1946** – Rechizitoriul acuzatorului public șef V. Stoican (partea întâi), iar la **13 mai 1946** –partea a II-a, apoi rechizitoriile acuzatorilor publici Dumitru Săracu și C. Dobrian, urmate de pledoariile apărării (avocat C. Paraschivescu-Bălăceanu pentru ex-mareșalul Antonescu, avocat Eugen Ionescu pentru Mihai Antonescu, avocat Paul Roșu pentru C. Z. Vasiliu ș.a.m.d.; **14 mai 1946** – se continuă pledoariile apărării (avocat Miron Eliade pentru Gh. Alexianu, avocat I. Lucaciuc pentru Eugen Cristescu ș.a.), iar în final, între orele 21 și 1,15, s-a rezervat inculpaților ultimul cuvânt, în ordine lui: Ion Antonescu (între orele 21,10 și 23,15), M. Antonescu, C. Pantazi, Titus Dragoș, Gh. Dobre; **15 mai 1946** – se continuă, în absența Mareșalului, ultimul cuvânt al acuzaților Ion Marinescu, Traian Brăileanu, D. Popescu, C. Petrovicescu, C. D. Bușilă, P. Tomescu, Gh. Alexianu, Radu Lecca și Eugen Cristescu, iar, la sfârșit, Curtea anunță verdictul pentru 17 mai 1946; **17 mai 1946** – seara se comunică sentința nr. 17, deși redactarea documentului se va termina la 20 mai 1946. Au fost condamnați la moarte: Mareșalul Ion Antonescu, profesorii M. Antonescu și Gh. Alexianu, generalii C. Z. Vasiliu și C. Pantazi, Eugen Cristescu, Radu Lecca, iar, în contumacie, Horia Sima. Toți acuzații prezenți au anunțat recurs în ședință, iar recursurile lor, avansate în două rânduri, de fiecare dată cu susțineri și argumente distincte, au fost examinate ulterior și respinse (excepții în cazul inculpaților D. Popescu, C. Bușilă și N. Mareș) de către Înalta Curtea de Casație și Justiție, mai întâi la **27 mai 1946**, apoi la **29 mai 1946** (deși s-a citit în ședință publică la **31 mai 1946**). Cei condamnați la moarte, mai puțin Horia Sima, s-au adresat – direct ori indirect – regelui Mihai I, cu cereri de grațiere. Fără nici un efect, de vreme ce, la 31 mai 1946, a intervenit recomandarea guvernului dr. P. Groza înaintată regelui de-a se menține pedeapsa capitală pentru Ion și Mihai Antonescu, Gh. Alexianu și C. Z. Vasiliu, fiind trecuți în rândul celor condamnați la muncă silnică pe viață generalul Constantin Pantazi, Eugen Cristescu și Radu Lecca. Drept urmare, ministrul Justiției, Lucrețiu

Pătrășcanu, nu avea altceva de făcut decât să susțină, în raportul către suveran, disjuncția hotărâtă de premierul P. Groza, astfel că Mihai I a avizat de îndată, prin decret-regal, comutarea pedepsei pentru Pantazi, Cristescu și Lecca. Atunci, în baza ordinului nr. 53 875/1 iunie 1946, Lucrețiu Pătrășcanu a solicitat Primului Procuror al Tribunalului de Ilfov ca, întrucât Mihai I respinsese cererile de grațiere ale lui I. și M. Antonescu, Gh. Alexianu și C. Z. Vasiliu, să se preocupe a aduce la îndeplinire execuția acestora, în după-amiaza aceleiași zile.

Ceea ce a urmat se cunoaște mult prea bine de-acum, în temeiul raportului legal și al relatărilor martorilor, al peliculelor (română și sovietică) realizate, toate valorificate în răstimp. Execuția, înfăptuită de agenți ai poliției secrete, a fost de fel „un măcel înfiorător”, așa după cum a transmis Parisului la 5 iunie 1946 Jean-Paul Boncour², Mareșalul dovedind, o dată în plus, inclusiv în clipa supremă, că a știut să moară, așa cum a și trăit. Nu în zadar, peste câteva ceasuri, după difuzarea comunicatului oficial privind execuția la Radio București, strălucitul diplomat Grigore Gafencu, aflat pe atunci în exil în Elveția, avea să consemneze în *Jurnalul* său: **„Mareșalul cade ca un martir al cauzei românești ...”** Și ziaristul american Reuben H. Markham, prezent la execuția din Valea Persicilor de la Jilava, avea să rețină în amintirile sale: **„Antonescu se înfățișa ca salvatorul onoarei românești”**.

În acest fel, în condiții interne și internaționale specifice, România aflată sub ocupație sovietică și condusă prin interpuși dispuși oricând la compromis, inclusiv la crimă, pentru împlinirea ambițiilor politice, un proces destinat să devină unul de referință în analele judiciare române a decăzut exact în contrariul său, ajungând reprezinte oricând după 1946 un episod de referință, trist și regretabil, din toate punctele de vedere.

² Mihai D. Sturdza, *op. cit.*, p. 197.

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE

Din subtitlul volumului III al trilogiei rezultă că ar fi vorba de Un raport nefinal, spre marea deosebire de cei care – prea numeroși, în ultima vreme! – pretind că ar fi ajuns la un document ... FINAL, ceea ce, trebuie să recunoaștem, nu-i posibil; fiind, sub aspect strict științific, o construcție illogică, pur și simplu un barbarism. Atâta vreme cât în studiul istoriei, indiferent de epocă și de problemă, nimeni nu poate pretinde că ar fi ajuns la punctul final al demonstrație sau la închiderea ... „cazului”. Dimpotrivă, documentele trecutului, interpretarea și încadrarea lor în context sunt, cu obligativitate, infinite, ca să nu mai vorbim de faptul că numeroasele probe ies la iveală treptat, astfel că nici un specialist serios nu poate pretinde, cândva – cumva – undeva, că ar fi ajuns la ... FINAL. Așa ceva ar fi posibil doar în domeniul științelor exacte. Ceea ce nu este cazul istoriei. Excepție făcând situația extinderii corectitudinii politice în domeniul investigațiilor consacrate trecutului, ceea ce – după cum a demonstrat recent în mod strălucit francezul Jean Sévillia, la care ne-am referit deja – reprezintă o imposibilitate, ca să nu spunem o monstruozitate.

Cu atât mai mult, în stadiul actual al informațiilor și al evoluției istoriografiei generale, nici una dintre problemele privind istoria celui de-al doilea război mondial nu poate fi și nu este socotită că a primit o rezolvare definitivă. Cu atât mai mult, situația este valabilă în ceea ce-i privește pe Adolf Hitler sau I. V. Stalin, doi dintre protagoniștii de clasă ai conflagrației din 1939-1945, fie numai dacă ne referim la rolul lor decisiv în declanșarea și extinderea conflictului, în desfășurarea operațiunilor militare, și nu numai, în deznodământul cunoscut al evenimentelor.

În trilogia noastră, Mareșalul Ion Antonescu apare, nu fără rost, în „compania” lui Hitler și Stalin. Nici din eroare, nici ca o exagerare, cu atât mai puțin ca o invenție forțată. Titlul exprimă, din nefericire, o tristă realitatea istorică. Întrucât – cine ar putea dovedi contrariul? – apariția, pe scena politico-militară românească și europeană, manifestarea, evoluția/involuția, prăbușirea și sfârșitul tragic al Mareșalului în contextul evenimentelor subsumate războiului general și total din 1939-1945 rămân strâns legate, în raport nemijlocit și cu poziția geostrategică a României ori cu locul ei în desfășurările istorice, de Hitler și Stalin, de imperiile pe care aceștia le-au condus. Și, tot în funcție de realitățile cunoscute și dezvăluite, cel puțin deocamdată, desprindem că în triumghiul profilat Antonescu – Hitler – Stalin, cel dintâi este singurul care se impune, în sensul că, indiscutabil, nu-i în nici un fel comparabil cu vreunul dintre ceilalți protagoniști, aceștia – Hitler sau Stalin, căci ei sunt în discuție – impunându-se absolut între incendiatorii păcii generale la 1939 și responsabilii veritabili ai conflagrației planetare din 1939-1945, iar, mai mult, ca „arhitecți” ai abatoarelor morții, la un nivel pe care nici măcar epoca barbariei nu le-a înregistrat în Istorie. Și, desigur, cum nu se va mai întâmpla vreodată!

* * *

Pe planul politicii românești, și nu doar atât, Antonescu a ilustrat ca nimeni altul principii pe care nu le-a abandonat în nici o împrejurare: hotărâre și consecvență. Și aceasta pentru că, permanent, n-a avut decât o singură unitate de măsură care i-a dictat conștiința și, pe cale de consecință, acțiunile: România și poporul român!

Într-o expresie desăvârșită, problema s-a pus către sfârșitul Războiului din Est: Antonescu și România aveau să meargă cu Hitler și Germania până la capăt, chiar și atunci când șansele campaniei erau – potrivit tuturor evidențelor – nule? Cei mai mulți comentatori, amatori și victime ale „surselor” istorice superficiale și chiar anacronice, au susținut că Mareșalul, frizând absurdul, s-ar fi dovedit fidel Führerului până la moarte, chiar cu prețul dispariției României. Se pierde complet din vedere faptul că, pentru Antonescu, fidelitatea a fost un principiu de viață. A crezut profund în ea, devenindu-i cea dintâi victimă majoră la 23 august 1944, în urma cunoscutului complot al trădării, nu numai personale, ci și naționale, pregătit și înfăptuit de către o grupă de conjurați netrebnici și orbi ai realităților existente și consecințelor posibile.

Cât privește problema fidelității României față de Axă în împrejurările din 1943-1944, ea, cu siguranță, s-a pus. Dar, pentru Mareșal, nici o clipă fidelitatea n-a echivalat cu prostia și, în ultimă instanță, cu sacrificiul României și al poporului român „de dragul” Führerului.

Nimeni în 1944, așa precum Mareșalul și colaboratorii săi intimi, n-a pregătit într-un asemenea grad desprinderea României de Axă, cotitura fiind posibilă ... chiar la 23 august 1944! Pentru ca, în replică ori în grabă, abia atunci să intre în scenă complotiștii de tradiție sau serviciu, luați cum dorim, pentru a nu pierde ei ocazia favorabilă, iar rezultatul a fost – se cunoaște, îl suportăm și astăzi – catastrofal. Astfel încât lăudata lovitură de stat „națională”, „progresistă” și „absolut necesară” a oferit avantaje tuturor beligeranților, dar nimic României și națiunii! Și, culmea culmilor, nici chiar – cu unica excepție a Regelui Mihai I – autorilor ei, căzuți cu toții, mai devreme ori mai târziu, sub ghilotina istoriei, care a funcționat nemilos și ireproșabil, poate pe măsura proporțiilor trădării și erorii naționale comise?

În ceea ce-l privește pe Hitler, pentru a abandona Axa, Mareșalului nu i-a rămas decât o soluție, la care n-a mai fost cazul să recurgă: Führerul trebuia el convins – ceea ce, în stadiul de atunci al evoluțiilor istorice – nu mai era exclus. De altfel, se cunoaște prea bine – deși nu se insistă – că, după ultima vizită la Cartierul General al Führerului (Rastenburg, 5 august 1944), Antonescu s-a despărțit îngrozit de Hitler. Ceea ce le-a mărturisit imediat după despărțirea de Führer, însoțitorilor săi: „**Auzi, domnule, domnule, domnule... Țștia sunt gangsteri! Ai văzut, domnule, [Hitler] mi-a pus mâna în gât și m-a întrebat dacă sunt de acord să mă sinucid cu el, împreună cu armata și poporul român?!...**”¹

Dar, mai mult decât atât, Antonescu, în propria-i notă dictată pe marginea ultimei întâlniri cu Hitler, a ținut să fie inserate aceste considerații: „... **După ce a terminat cu un lux de exemple și argumente expunerea referitoare la posibilitățile actuale** [din august 1944] **și viitoare ale armatei germane, Führerul, uitându-se drept în ochii mei, mi-a spus în mod cu totul intempestiv și cu totul neobișnuit în practica dintre conducătorii de state, fără nici o indicație anterioară, că acesta a fost scopul întrevederii dintre România și Germania, arătând că vrea să știe atunci, deci imediat, dacă România și, în special, Conducătorul ei, Mareșalul Antonescu, a subliniat, sunt decise să urmeze până la sfârșit Germania. Total surprins de această întrebare, care venea, desigur, din calcul, după arătarea măsurilor drastice, care merg până la distrugerea ofițerilor și familiilor lor, luate în Germania contra acelor care nu sunt de aceeași părere cu conducerea germană în ceea ce privește metodele întrebuițate pentru conducerea politică și militară a statului, am căutat să câștig timp de reflectare asupra răspunsului ce urma să-l dau, arătând în prealabil Führerului regretul meu în ceea ce**

¹ Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, eds., *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, II, București, Editura Cozia, 1991, p. 199 (relatarea generalului Titus Gârbea).

privește atentatul [din 20 iulie 1944] și părerea mea asupra situației din Răsărit, pericolele ce acest front prezintă pentru România și care sunt greutățile ce am de învins, din cauza situației provocate de bombardamentele aeriene inamice. Terminând aceasta și revenind la chestiunea esențială care, am observat numai în ultimul moment că făcea obiectul real al convorbirii, am declarat categoric și fără cea mai mică ezitare că nu aş putea răspunde la întrebarea aceasta, deoarece am fost surprins și consider că această chestiune trebuie tranșată pe căi diplomatice. În plus, nu pot da un răspuns într-un fel sau altul până ce nu am eu răspuns la următoarele chestiuni prealabile ...”²

Ceea ce este fundamental pentru interpretarea istoricilor, se dovedește cunoștința faptului că poziția lui Antonescu n-a fost determinată, atunci, la 5 august 1944, de factori de conjunctură ori de simplă impresie. Mareșalul și colaboratorii săi, în speță Mihai Antonescu, liderul diplomației Bucureștilor în 1941-1943, examinaseră cu mult înainte care era calea României în cazul prăbușirii Germaniei. Se pot aduce, în acest sens, multiple probe, dar, aici, vom reține doar una. În chip precis, la 5 iunie 1943, fiind la Roma și recomandându-i lui Benito Mussolini să preia conducerea unei „Axe latine” care să-l convingă pe Adolf Hitler că urma ... sfârșitul, Renato Bova Scoppa, ministrul în funcție al Italiei la București, a consemnat esența declarațiilor ce-i făcuse Mihai Antonescu: „ ... *Este convins [M.A.] că mergem spre înfrângere datorită unei serii de rațiuni morale, militare, politice și cere din nou Ducei să coordoneze o acțiune diplomatică pentru a ieși din această situație. Führerul s-a opus acestei tentative care ar putea să creeze inamicilor noștri impresia că noi avem nevoie de pace. Totuși – după Antonescu – aceasta este realitatea: că, dacă noi întârziem să negociem, dacă noi continuăm în slăbirea progresivă a sistemului nostru militar și politic, nu putem să obținem decât condiții mereu mai dure din partea inamicilor noștri, până în ziua în care capitularea necondiționată va fi cu atât mai mult o necesitate căreia va trebui să i ne supunem. Primul ministru român [M.A.] consideră că noi am putea să nu câștigăm războiul, dar ar trebui să încercăm să nu pierdem cel puțin pacea. Numai asta este posibil și să nu pierdem o zi în plus ...*”³

Ne-am oprit asupra unui caz. Ce pune însă în evidență o realitate netăgăduită. Mareșalului Antonescu și regimului său i se poate atribui orice fapt, benefic ori reprobabil, just ori catastrofal. Dar nu înainte de a se dovedi: ce? cum? când? de ce? pe ce bază?

Totul, spre a fi bine înțeles, nu pentru a-l disculpa pe Mareșal de responsabilități închipuite, ci pentru a-i consolida Istoriei, o dată în plus, statutul de știință.

* **

Într-un secol zbuciumat, și blestemat, Mareșalul Antonescu, dotat cu calități de excepție, a știut și a reușit să-și domine vremurile-i potrivnice. A eșuat într-o singură bătălie, aceea finală, dar în fond a triumfat pentru că a știut să moară așa cum a trăit: ucis prin voința imperialismelor nenorocite victorioase în 1945, dar el a sfârșit cu demnitate. Ceea ce, prin întreaga-i activitate, s-a străduit să prezeve și poporului său. Poate n-a obținut totul, dar într-o măsură suficientă pentru a-i asigura continuitatea. O realitate palpabilă; inexistentă numai pentru cine să încăpățânează să n-o vadă. Deși ceea ce există este enorm, pentru un popor situat – mai la toate cotiturile veacurilor – în „calea răutăților”. Nu în zadar, în ciuda tuturor vicisitudinilor, românii l-au așezat

² *Ibidem*, p. 172-173.

³ Mihai Pelin, *Diplomație de război. România-Italia, 1939-1945*, București, Editura Elion, 2005, p. 151-152.

pe Mareșal în rândul CELOR MARI ai săi. Și, desigur, nu este întâmplător că, oriunde și oricum, în orice clasament efectuat, cinstit ori viciat, Antonescu se impune categoric și obsesiv în rândurile cele dintâi ale MARILOR ROMÂNI. Asemenea multora dintre antemergători, cu care este de obicei comparat, Antonescu a intrat în legendă încă din timpul vieții. În ciuda eșecului final, pierderea bătăliei supreme pentru reconstituirea României Mari, cu toate calitățile și defectele sale. Care, și unele și altele, n-au fost nici mici, după cum nici puține. A știut, în primul rând, că va fi un asasinat. Prea puțini însă știu că, prevăzându-și sfârșitul, Antonescu, fie aflat în detenție la ruși, fie între ai săi „acasă”, a exersat cu luni de zile, sub privirile tâmpe ale paznicilor săi de celulă, prăbușirea sub gloanțele plutonului de execuție. Nu oricum și nu înainte de-a mai prinde să-i adreseze și ultima comandă care exprima cea din urmă și (în fond) suprema-i voință și încredere, deopotrivă:

„Foc! Trăiască România!”

Scena, înregistrată, potrivit dorinței asasinilor (?!), pe peliculă, poate fi oricând văzută și revăzută de către oricine pe mapamond, grație Internetului. Este, mai mult decât sigur, una de legendă...

Cum am spus, în istorie, un raport final nu poate cuteza închiderea definitivă a unui caz, în afară de rezultate parțiale. Definitive doar pe compartimente, dar nicidecum în ansamblu, ceea ce ar echivala cu închiderea/interzicerea cercetărilor consacrate trecutului și – de ce nu? – cu sfârșitul Istoriei înseși ... Pe de altă parte, problema „rapoartelor finale” include o cursă, în sensul că, de vreme ce într-un domeniu ori altul, concluziile ar fi definitive, ele rămân ... bătute în cuie, iar orice noi puncte de vedere și interpretări nu ar fi decât ... probe de „revizionism”, condamnabile de către comunitatea istoricilor! Atunci când, evident, lucrurile stau exact pe dos, în sensul că definitiv este echivalent cu imobilism, anihilarea oricăror noi cercetări, amplificarea lor în funcție de bogăția izvoarelor și modernizarea metodelor!

În ciuda tuturor și a toate, Mareșalul Antonescu rămâne în seama istoricilor. Care, peste toate restricțiile și canoanele, nu facem abstracție de cuvintele Cronicarului despre celălalt mare ziditor de Țară și Neam, recunoscut de Papa Sixtus al VI-lea drept <<atlet al lui Hristos>>: **„Fost-au acestu’ Ștefan Vodă om nu mare de statu’, mănios și degrabă vărsătoriu de sânge nevinovat ...”** După cum nu putem ignora nici portretul schițat aceluiași Ștefan cel Mare și Sfânt de către neîntrecutul Nicolae Iorga: **„Într-însul găsisse poporul românesc cea mai deplină icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strașnic în mânie și senin în iertare, răspicat și cu măsură în graiu, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nici o trufie în faptele sale”**. De altfel, cu trimitere la capitolul II al prezentului volum, tot Nicolae Iorga, a doua zi după desemnarea lui Ion Antonescu la conducerea guvernului României, l-a surprins în presa timpului pe noul Președinte al Consiliului de Miniștri, care, în acel stadiu, amintea de **„rezistența mândriei românești din timpul Marelui Război, sfaturile pe care tânărul colonel de atunci le-a dat neînfricoșatului General Presan, apoi severul director al Școalei de Război, formând ofițeri pentru luptă, nu pentru paradă și onoruri, pe acela care, în clipa când armata noastră pornea pe calea unei organizări greșite, opunea o concepție diametral deosebită într-un memoriu pe care trebuie cândva să îl publice ca să se vadă răspunderile, pe omul modest care, neputând atinge ținta sa, nu s-a gândit decât să se întoarcă la datorie, în sfârșit pe omul de caracter care n-a cunoscut mijloacele prin care se ajunge mai ușor. Acesta este Generalul Antonescu pentru noi, afară de speranțele pe care le trezește marea sa valoare militară. A încerca să se facă din el, pentru nedreptatea pe care a suferit-o, șeful unei revoluții în favoarea unei singure grupări politice, în momentul când se cere**

solidaritatea românească, e mai mult decât o greșeală. Generalul Antonescu nu poate primi acest rol”.

ANEXE

- 1 -

20 iunie 1934 – Ion Antonescu: Planul general de organizare a Armatei

PREFAȚĂ¹

LA PLANUL GENERAL DE ORGANIZARE AL ARMATEI

I. SITUAȚIA

Armata este, cum se știe că este, din cauza:

- haosului pe care l-a produs legislația numeroasă improvizată și nearmonizată, rău studiată și rău aplicată;
- hidrocefaliei;
- birocrației, care s-a dezvoltat și continuă să se dezvolte în detrimentul corpului principal al oștirii;
- servituților, care i-au supt toată seva și care au sporit și sporesc continuu în detrimentul armatei, pe care se sprijină cu adevărat apărarea națională și care astăzi primește resturile și chiar deșeurile națiunii;
- bugetului rău studiat și rău aplicat;
- lipsei unui plan precis de ansamblu al pregătirii statului pentru apărarea lui;
- lipsei unui plan propriu de organizare, de dotare, de încadrare și de pregătire de război, adaptat condițiilor generale, nevoilor și posibilităților actuale;
- lipsei continuității în toate ramurile de activitate care privesc, direct și indirect, apărarea de astăzi și de mâine a statului.

¹ Document trimis, la 20 iunie 1934, Președintelui Consiliului de Miniștri, Gh. Tătărescu, dar a fost primit cu reticență, practic respins, de către oficialitățile politice și militare de la București. A constituit unul dintre motivele temeinice pentru care, în decembrie 1934, generalul Ion Antonescu avea să-și prezinte demisia de la conducerea Marelui Stat Major Român, la 7-8 decembrie 1934, prin două scrisori adresate premierului în exercițiu, expunându-i această motivare: „... Putregaiul este așa de mare [în Armata Română], încât a rămâne în mijlocul lui înseamnă a-mi lega și ei numele de un dezastru care e inevitabil, dacă continuăm sistemul și metodele de lucru actuale. Acei care au dus oștire în halul actual nu pot s-o îndrepte și împiedică și pe alții să o facă. Aceasta trebuie să știe Națiunea” (apud Larry L. Watts, *O Casandă a României: Ion Antonescu și lupta pentru reformă, 1918-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993, p. 119; V. F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata și răsplata istoriei: Ion Antonescu, militar și diplomat. 1914-1940*, Iași, Institutul European, 1994, p. 53-54; Aurelian Chistol, *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu. 1934-1937*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007, p. 287-289). A se vedea, comparativ, și Raportul de demisie din funcția de ministru al Apărării Naționale înaintat Regelui Carol al II-lea în 1938 (ANIC, fond PCM – CM, dosar 470/1941, f. 138 și urm.).

Din aceste cauze, schițate numai în liniile lor generale, toate sacrificiile materiale făcute, de la război [1916-1919], de stat cu armata; tot timpul pierdut de cetățeni, în instituțiile militare, în timpul serviciului lor sub drapel; toate energiile consumate, pe toată scara, de la soldat la general, pot fi trecute, în bilanțul general al statului, total la capitolul pierderi de timp, de bani, de energii și de bune intenții, când și unde au fost.

Țara este astăzi într-o totală imposibilitate de a se apăra, dacă va fi atacată.

Armata ei este complet dezarmată, pseudo-instruită și demoralizată.

Dacă va fi chemată, în situația de astăzi, să apere frontierele, va fi, cu toate sacrificiile de vieți care se vor face – și vor fi pe cât de numeroase pe atât de inutile – un dezastru militar unic în istoria popoarelor.

După el va urma cu siguranță la scurt, foarte scurt, interval de timp, dezastrul social și politic care ne va costa nu numai granițele României Mari, dar ne va duce chiar în situația de a nu ne putea opri nici la acelea ale României de la 1916.

Situația este cunoscută. Se pot găsi în această țară oameni conștienți, care să nu fie îngrijorați? Și care să nu se întrebe în fiecare zi, și de mai multe ori pe zi, cu inima strânsă și cu fruntea încrețită, ce ne facem dacă ne surprind evenimentele în halul și în haosul de astăzi?

Cohorta lor este nenumărată și întreabă, au dreptul să întrebe, și la ziua judecății supreme vor întreba: ce au făcut atâția ani de zile conducătorii?

Răspund eu.

S-au certat; au discutat; au făcut, rând pe rând, proiecte peste proiecte și, cu aceiași ușurință cu care le-au făcut unii, cu aceiași ușurință le-au rupt alții; s-au acuzat și continuă să se acuze reciproc de nepricepere, de necinste, de rea credință etc. etc.

La fel s-a întâmplat la Roma, când ea ardea și când barbarii răsturnau, unul după altul, hotarele Imperiului.

La fel s-a întâmplat cu Bizanțul, când turcii erau deja pe ulițele Constantinopolului.

La fel au făcut nobilii polonezi cu curtenii lor, în timp ce vecinii tăiau cu spada vaste teritorii din frumoasa lor țară.

Dacă vrem să ajungem la aceleași rezultate, nu avem de făcut nici un alt efort decât să continuăm sistemul.

Vrem să evităm finalul tragediei, care este evident, trebuie să-l abandonăm fără tăgadă.

Dacă o facem imediat, avem puțința, sper eu, de redresare.

Nu trebuie pentru aceasta bani așa de mulți cum s-a spus și nici numai bani, fiindcă, oricâți am avea, cu sistemul actual de întrebuințare a lor, vom ajunge matematic unde simțim cu toții că mergem: la dezastru.

Pe lângă bani trebuie:

- o voință fermă conducătoare;

- un plan clar, complet și metodic de refacere;

- continuitate și energie în aplicarea lui;

- înlăturarea, cu biciul și fără milă, a farsorilor, a ...² și a provocatorilor care, ridicându-se la treptele de conducere prin alte mijloace decât acelea pe care le dau trecutul, meritul și munca lor, n-au făcut decât să anihileze acțiunea celor animați, desigur foarte mulți, de alte sentimente, dotați cu alte calități și în plus apți de o muncă încordată, modestă, dezinteresată și discretă.

Nu mă voi ocupa din aceste ultime deziderate decât de acela care-mi revine și care răspunde și cu ceea ce mi-ați cerut, și anume:

² Neclar în manuscris.

II. PLANUL DE REFACERE

Trebuie să țină seamă de cauzele care ne-au dus la situația de astăzi.

Numai prin înlăturarea lor, rapidă și totală, numai trecând peste orice interes particular sau particularist, peste orice drept câștigat în detrimentul interesului general și peste orice considerație personală, se poate nu numai spera dar și realiza, chiar cu repeziciune, o radicală și totală îndreptare.

Reluând, deci, în cele ce urmează, cauzele cardinale, care au dus, după cum am arătat în prima parte, la situația actuală, vom schița, numai în linii generale și rând pe rând, ce trebuie să facem pentru a ne îndrepta.

LEGISLAȚIA ARMATEI

Trebuie simplificată, trebuie armonizată, trebuie strict și energic aplicată.

Avem astăzi peste 28 legi. Nimeni nu le cunoaște cum trebuie, nici nu le poate cunoaște, atât din cauza conținutului lor voluminos și al contradicțiilor, cât și din cauza continuilor lor modificări.

Din această cauză nimeni nu le poate aplica și rari sunt acei care, sub surâsul ironic al celor mulți, se zbat să le respecte.

Ele au fost făcute fără un plan de ansamblu, de multiple organe și de multe ori după capriciile acelor care s-au perindat la conducerea Ministerului Apărării Naționale.

Din această cauză a ieșit haosul.

Situația a fost agravată și din uzul și chiar de abuzul care s-a făcut cu Înaltele Decrete. Cine a voit să modifice ceva, care nu i-a convenit, cine a voit să acopere o ilegalitate făcută, să favorizeze acțiuni sau persoane, sau să eludeze anumite filiere răspunzătoare de control, a ticluit în grabă și a obținut cu aceeași iuțeală o lege sau un Înalt Decret. Această procedură a făcut imposibilă stabilirea responsabilităților, fiindcă aceleași atribuțiuni au fost puse, de diferite legi, în sarcina a multiple autorități, care se ocupă în același timp de ele.

Din această cauză toți pot fi părtași la greșeli, însă nimeni nu poate fi făcut cu adevărat și singur responsabil de erorile care se comit.

Cazul Skoda este concludent. Ca el sunt multe.

În consecință, aceasta fiind realitatea, pentru a îndrepta oștirea trebuie, în primul rând, să se pună ordine în această dezordine.

Pentru aceasta legile trebuie simplificate și reduse.

Un singur organ trebuie să procedeze la întocmirea lor. Este Marele Stat Major, care acționează din proprie inițiativă pentru chestiunile de organizare și de pregătire a războiului și lucrează din ordin și cu concursul organelor tehnice respective în celelalte direcțiuni.

Numai așa se va putea aduce armonia unde este atât de dezarmonie. Numai așa se va putea stabili răspunderile în caz de incoerență. Numai așa va putea fi stabilitate în legislația militară și numai așa vor înceta improvizațiile.

HIDROCEFALIA

Suntem armata care avem cele mai multe Comandamente din lume: Inspectori Generali de Armată (5), Inspectori Generali tehnici (1), Inspectori Generali de arme și servicii (8),

Inspectori de cercuri de recrutare (25), Directori Superioari (8), Directori (17), Comandanți de Corp de Armată (11), Comandanți de Comandamente Teritoriale (7), Comandanți de Divizii (30), Comandanți de Brigăzi (98) etc., etc. Toți au de făcut de multe ori atribuțiuni similare. Pentru foarte mulți însă ele se suprapun fără necesitate și se contrazic. În schimb, însă, foarte multe din aceste Comandamente sunt lipsite de putere executorie.

Toți trenează după ei, din punct de vedere bugetar și birocratic, localuri, Generali și Colonei șefi de Stat Major, cohorte întregi de ofițeri superiori, inferiori, funcționari, telefoane, automobile, cai, trăsură, șoferi și conducători de trăsură cu ajutoarele lor, ordonanțe, carnete de circulație gratuite pe C.F., misii etc. etc.

Pentru a evidenția plastic această gravă situație, Marele Stat Major a caracterizat-o într-o roză în culori, care arată, dintr-o dată oricui, că organele noastre de conducere, administrative și tehnice, s-au transformat, prin continuele și inutilele înmulțiri, într-o adevărată plagă pe care eu o consider un flagel național.

Nu se poate îndrepta oștirea, nu se poate scurta drumul pe care-l face astăzi pentru a putea fi soluționate cele mai mici ca și cele mai mari chestiuni, decât dacă tăiem cu bisturiul, în lung și în larg, în acest mult prea vast sistem birocratic și hidrocefalic pentru puterile noastre bugetare și pentru forțele noastre reale.

În consecință, pentru a se realiza o îndreptare, trebuie să se reducă organul conducător, administrativ și tehnic al oștirii, la proporțiile pe care natura le-a adoptat pentru corpul tuturor organismelor vii.

Capul oștirii trebuie deci să fie în proporție cu trupul oștirii. Astăzi el este monstruos de mare. Dacă continuăm așa, capul va omorî corpul.

BIROCRAȚIA ȘI SERVICIILE

Este o consecință a haosului produs de legi și a scării ascensionale pe care a urmat-o, fără să se oprească nici astăzi, numărul Comandamentelor.

De îndată ce a apărut un Comandament, s-a născut și serviciul respectiv și împrejurul lor s-au aciuat o puzderie de elemente, care sunt și astăzi în creștere fiindcă, pe de o parte, viața de birou este atrăgătoare, are mai puține riscuri, cere mai puțină muncă, prezintă avantaje, lipsuri de responsabilitate, posibilități de misii, de călătorii gratis în țară și străinătate, de avansare mai repede și la alegere, de casă gratis etc. și, pe de altă parte, fiindcă serviciile și Comandamentele sunt instalate în orașele mari și în marea lor majoritate în București.

Cercetând cu atenția roză la care mă refer mai sus, se poate vedea cum fiecare, când se găsește într-un Comandament sau serviciu, își creează un Birou, astfel încât avem astăzi în fiecare Serviciu sau Comandament aproape pentru fiecare chestiune câte un birou.

Tot în aceeași roză vedem că numeroase birouri sunt compuse numai din șeful lor, care de multe ori nu are decât masa la care șade.

Multe din aceste birouri, neavând de lucru, improvizează, cer unităților și serviciilor în subordine diferite situații, dări de seamă, rapoarte, care au fost ordonate de mai multe ori etc., pentru ca unele să nu fie citite, iar altele să fie pierdute. Această acțiune pe de o parte încurcă, obosește și descurajează pe acei care cu adevărat lucrează, iar pe de altă parte ține în loc, timp îndelungat, nerezolvate chestiuni care reclamă urgență.

Un exemplu. În anul trecut, din cauza formalităților birocrăției, muniția pentru tragerile de instrucție nu a ajuns la corpuri decât la sfârșitul perioadei de instrucție.

Faptul nu este paradoxal. Se petrece în toate părțile unde birocrația a pus stăpânire pe organizație.

În toate aceste cazuri s-a constatat, fără nici o excepție, că cu cât este mai multă birocrație, cu atât diferitele probleme sunt mai greșit și mai tardiv soluționate.

În afară de aceasta nu trebuie să se ignore că ofițerii neocupați sunt acei care clevetesc, critică, colportează, răspândesc și întrețin în lumea militară și civilă o atmosferă de spaimă, de neîncredere și de demoralizare de care profită și pe care o speculează, măbind-o, dușmanii interni și externi ai neamului.

O altă latură foarte importantă și acută a acestei chestiuni o formează și latura bugetară.

După calculele făcute la Marele Stat Major s-a stabilit că birocrația armatei consumă singură aproape 2 miliarde din bugetul de 5 miliarde al Armatei.

Este însă de remarcat, și aceasta trebuie subliniat, că în timp ce pentru instrucția și întreținerea corpurilor de trupă nu s-a încasat în anul bugetar 1933/1934 decât 60% din cota prevăzută, birocrația a primit și consumă totuși întreaga ei cotă-parte, astfel încât se poate afirma că partea ei de consumație se ridică în realitate la 77% din buget.

Dacă o industrie, oricare ar fi ea, ar fi pusă pe aceleași baze, ar merge, matematic și vertiginos, la faliment.

Armata se zbate de ani de zile în această situație.

Deși toți își dau seama de ea, nimeni nu are bărbăția să o oprească, chiar cu mijloacele brutale, de pe calea dezastrului și să o redreseze.

Pentru aceasta se impune ca birocrația să fie redusă cel puțin la jumătate.

Se va face armatei, numai prin acest simplu gest, un întreit serviciu: în primul rând economii, care vor fi realizate în profitul instrucției.

Iar sub raportul pregătirii de război este de remarcat că 20 000 de ordonanțe reprezintă tot atâtia soldați superficial sau chiar total neinstruiți. În consecință, în compunerea armatei mobilizată de mâine vor intra alți 300 000 soldați nepregătiți.

Adăugând la această cifră pe aceea pe care o dau oamenii de la servicii (250-300 000) și pe aceia care o reprezintă jandarmii și grănicerii vărsați armatei, ajungem la constatarea că 50% din armata cu care vom înfrunta războiul de mâine va fi sub raportul bunei pregătiri ceea ce am arătat că poate fi.

Se vor putea apăra în astfel de condiții, cel puțin onorabil, frontierele? Cine ar putea avea cutezanța să o afirme și să-și ia conștient și răspunderea?

Ce este de făcut?

Desigur că între cele două extreme, abuzul scandalos de la noi și sobrietatea altora, se poate găsi o măsură medie. Cunoșcând patriotismul și disciplina ofițerilor noștri, sunt sigur că ei vor consimți fără ezitare la abandonarea unui drept câștigat, dacă li se va arăta atât situația cât și consecințele ei.

Lăsând o singură ordonanță la toți ofițerii însurați, indiferent de grad, și dând ofițerilor neînsurați dreptul de a folosi, în afara programului de instrucție, un soldat din unitatea lor se va putea realiza anual o economie de 150-180 000 000 lei.

Minoritarii

Am instruit, în ultimii zece ani, aproape 400 000 de minoritari.

Prin acest sistem am făcut o armată inamicilor noștri.

Informațiunile verificate au stabilit că ungurii contează, în carnetele de mobilizare ale unităților lor de la Est de Tisa, pe ungurii instruiți de noi, pe care speră desigur să-i primească și înarmați.

Este probabil că aceleași speranțe și calcule le nutresc și le fac bulgarii, cât și rușii.

Am executat cu o conștiință, pe care este păcat că nu am generalizat-o în toată activitatea noastră publică, angajamentele pe care le-am luat, de a crea condițiuni egale la drepturi și îndatoriri tuturor acelor care trăiesc la noi. Ne-a costat acest exces de zel și de conștiință numai în ultimii zece ani aproximativ 3 700 000 000 (citiți miliarde) de lei.

În schimb am lăsat 75 000 români în prisos de contingent, adică complet neinstruiți.

În plus, din lipsă de fonduri, nu am chemat în ultimii 12 ani nici ofițerii de rezervă și nici completații și rezerviștii la concentrările legale.

Cu cele 3 700 000 000 cheltuiți cu instruirea minoritarilor, putem să ne modernizăm tot armamentul, animând și dezvoltând industria națională, mai puteam să regenerăm muniții în valoare de 50 miliarde sau, în fine, puteam să chemăm la concentrările legale, pentru completarea și întreținerea pregătirii lor de război, 2 300 000 soldați și 12 000 ofițeri rezerviști români.

Aceasta este latura financiară a problemei.

Nu este însă singura.

Astăzi, armata noastră are, și mâine, la război, va avea în mediu, în rândurile ei, aproximativ 30% minoritari.

În războiul trecut, și numai unitățile de moldoveni, au avut în rândurile lor 4% evrei. Se știe de toți ce au pățit: armata, administrația și teritoriile ocupate și prizonierii români de pe urma acestor oameni pe care i-am crescut, menajat, primit și tratat de multe ori mai bine ca pe frații noștri de sânge. În spatele panicilor, trădătorilor, predării unităților, alarmismului, defetismului, maltratării populației și a ofițerilor noștri prizonieri erau totdeauna capetele perciunate.

S-au uitat toate acestea. Uităm ușor. Este o crimă că o facem, fiindcă o vom plăti foarte scump.

Ce vom păți mâine este ușor de prevăzut. Cine poate să-și ia răspunderea să apere fruntariile țării și independența neamului cu o armată în a cărei compunere vor intra 30% minoritari?

Eu, nu.

Nici o altă țară, din acelea care au luat aceleași angajamente, nu s-a ținut de ele cu același zel ca noi.

Aproape același procent de minoritari a răsturnat, când s-a prezentat momentul, o monarhie de care erau legați prin legături, tradiție și cultură de mai multe ori seculare.

Cum putem să ne facem noi iluzia, care nu avem nici organizare, nici trecutul, nici prestigiul, nici administrația Austro-Ungariei, că nu ne vor răsturna și pe noi?

Cum putem pretinde ungurilor de la noi să se bată în contra fraților lor?

Măsura pe care am luat-o de a-i trimite atât în timp de pace, cât și la începutul războiului pe alte fronturi este și plină de consecințe dezastruoase, și puerilă.

Este plină de consecințe dezastruoase fiindcă a încurcat mobilizarea armatei, producând haosul. A creat spectacolul continuei vânturări de soldați, care circula neconținut pe socoteala statului de la un capăt la altul al țării.

Ministerul Apărării Naționale să reziste la ingerințele pe care le fac oamenii influenți și să înceteze sistemul pe care-l practică astăzi, pe o scară foarte întinsă, și prin care soldații sunt luați zilnic dintr-un loc și duși într-altul prin ordine de cabinet.

Școlile, Serviciile și Comandamentele să aibă repartizați, de la încorporare, oameni necesari lor. Ofițerii mutați sau detașați să nu mai târască după ei ordonanțele. Cum mutările acestora au luat proporții catastrofale în ultimul timp, perturbațiile pe care le provoacă în lucrările de mobilizare mutările soldaților care-i însoțesc sunt extraordinare.

În ce privește distribuțiile, vărsările, corespondența de la centru către periferie și invers se poate recurge la sistemul astăzi aplicat universal: poșta și trenul.

Trebuie să mergem și în această privință cu pasul vremii.

Aplicându-se strict aceste dispozițiuni, atmosfera corpurilor se va clarifica, ordinea administrativă va fi asigurată, abuzul cu oamenii întrebuințați în servicii personale va fi mai puțin posibil fiindcă controlul efectivelor se va putea face mai serios.

BUGETUL

Este icoana fidelă care arată, dintr-o dată și complet, atât eforturile pe care o națiune le face în cadrul bugetului general al Statului pentru apărarea sa națională, cât și acela făcut în cadrul bugetului militar pentru instrucția și redresarea armatei.

Cum ne prezentăm noi, comparativ cu alții, din aceste două puncte de vedere?

Detestabil.

Într-adevăr.

În ceea ce privește bugetul general efortul făcut pentru organizarea apărării noastre naționale a fost minim, fiindcă fondurile destinate armatei au oscilat, în ultimii 10 ani, între 12% și 24% din bugetul general al Statului (fără regiile autonome).

Aceste cifre sunt însă teoretice, fiindcă în realitate din cauza crizei nu s-au ordonat decât circa 75%.

Pe când la noi se aplică din punct de vedere general acest tratament armatei, țările conștiente de pericol au procedat invers. Rusia și Polonia au cheltuit, în ultimii 10 ani, pentru înarmarea lor, între 30% și 60% din bugetul lor general.

Italia și Iugoslavia au atins uneori aproape aceleași cote prin cheltuieli făcute în credite extraordinare.

Efortul făcut de aceste națiuni este astăzi cu prisosință răsplătit.

Dovada o face prestigiul mondial de care ele se bucură și greutatea pe care o au în cadrul eșichierului politic internațional.

Dacă și noi am fi urmat aceeași politică, nu am mai avea nevoie să ne apărăm astăzi hotarele cu întruniri antirevizioniste, fiindcă campania revizionistă nu ar fi prins și nici nu ar fi putut fi făcută cu atâta îndrăzneală și sfidare.

În ceea ce privește structura bugetului militar, ea este și mai detestabilă.

Examinând curba urmată în 10 ani de capitolele bugetului nostru militar, constatăm că: de la 1924 și până astăzi, în timp ce curba cheltuielilor făcute cu personalul a mers continuu și vertiginos în sus, trecând de la 30% cât era în 1924 la 66% în 1933, curba cheltuielilor destinate materialelor a căzut progresiv și vertiginos în jos, trecând tot de la 30%, cât era în 1924 la 6% în 1932, pentru a urca la 11% în 1934.

Cu alte cuvinte, pe când cheltuielile de materiale se găseau în 1924 pe același plan cu acelea de personal, ele au coborât la 6%, pe când personalul s-a urcat la 70%.

Monstruozitate mai mare nu se poate găsi nicăieri în istoria bugetelor militare ale statelor.

În Polonia cota rezervată materialelor, în bugetul militar ordinar, reprezenta 40%.

Consecințele sunt evidente.

Pe când Polonia și Rusia au astăzi tot materialul modernizat și completat și potențialul industrial de război dezvoltat la maximum, noi avem o armată de personal fără material, iar industria noastră de război nu numai că nu a fost dezvoltată dar, din lipsă de comenzi, s-a distrus și ceea ce mai exista.

Cauza trebuie căutată în politica făcută cu comenzile de la 1928 încoace, cât și cu structura bugetului nostru militar.

Dacă continuăm sistemul încă câțiva ani, vom distruge, fără putință de refacere, materialele care ne-au costat sute de miliarde, fiindcă armamentul neîngrijit și nereparat la timp pierde vertiginos calitățile și termină prin a se transforma în fier vechi.

Iată starea de fapt creată de [dis]proporția de cheltuieli dintre personal și material; iată și perspectiva.

Să vedem acum ce ne arată același buget sub raportul instrucției.

Ei bine, ne arată un și mai mare dezastru.

Într-adevăr, curba fondurilor destinate instrucției a trecut de la 2,7% cât era în 1925 la 0,50% (zero, cincizeci la sută) în 1932, pentru a se urca la 1% în 1933-1934.

Trebuie să privim, și în această privință, înainte către viitor, fără însă a opri anchetele în curs, care trebuie să aducă sancțiunile. Fără ele nu se va restabili încrederea. Fără încredere nu există nici energie, nici posibilitate în muncă. Lamentările, incriminările și sancțiunile nu vor rezolva însă problema.

Pentru aceasta trebuie să știm ce vrem, să plecăm de la ceea ce putem și să ne menținem pe calea începută, adică să continuăm.

Avem deci nevoie de un plan. Planul trebuie să plece de la ceea ce avem ca armament și ca muniții.

Acestea trebuiesc reparate, modernizate, regenerate.

În paralel, să procedăm la completarea lipsurilor strict indispensabile și în ordinea de urgență, care este: puști-mitraliere, obuziere de câmp, material antiaerian, materiale chimice, aviație, transmisiuni, artilerie de C. de A.

Cu alte cuvinte, un program simplu la a cărei bază să stea condițiunile principale următoare:

- crearea și dezvoltarea potențialului nostru;
- tratative de la Stat la Stat pentru înlăturarea intermediarilor, scurtarea timpului și diminuarea riscurilor;
- conlucrare în primul rând cu Aliații, dând primul loc aliaților vecini.

În fine, oricare ar fi programul, bun sau mediocru, trebuie asigurată continuitatea executării lui. Fără această asigurare orice efort este inutil.

Spectacolul dezastruos și demoralizant, oferit atât de copios de afacerea Skoda, nu trebuie, nu este bine să se mai repete.

III. CONCLUZII

Am indicat lapidar rănile în care trebuie să se înfigă adânc bisturiul.

Armata noastră prezentându-se astăzi ca un monstru, al cărui cap este disproporțional față de un corp complet găunos și ale cărui organe funcționale, serviciile, sunt hipertrofiate, trebuie să o reducem la proporțiuni armonice spre a-i asigura o dezvoltare normală și posibilități de viață.

Cu alte cuvinte, nu este altceva de făcut decât să se reducă, pur și simplu, comandamentul și serviciile armatei la ceea ce este indispensabil corpului actual, ori să se dezvolte corpul până

ce el va avea dimensiuni normale față de cap și membre, ceea ce nu este posibil, fiindcă resursele națiunii nu ne îngăduie.

Deci, trebuie tăiat și suprimat tot ce a crescut inutil.

În paralel trebuie:

- să se pună capăt sistemului actual de legiferare;
- să se simplifice și să se armonizeze legislația;
- să se renunțe la sistemul care a făcut ca, în loc de o singură armată, cu o singură conducere, să avem 3 armate cu 3 conducători diferiți;
- să se renunțe atât la abuzurile cât și la metodele care constituiesc a 3-a cauză principală a dezordinei și slăbiciunii noastre de astăzi, și anume: instruirea minoritarilor, detașările și ordonanțele, care pot fi reduse fără nici un pericol la o treime; și, în fine,
- să se deparaziteze oștirea de toți aceia care au ajuns (prin cunoscutele sisteme și datorită și mai cunoscutele slăbiciuni, de care am dat dovadă după război) către vârful piramidei, de unde, fără a aduce nici un serviciu, rod numai din bugetul statului și constituiesc un impediment și o rea școală.

În afară de toate măsurile indicate mai sus, măsuri care se pot rezolva în cadrul strict al conducerii armatei, mai sunt și alte două care sunt de domeniul general.

Este problema curățirii aparatului de stat de elementele periculoase și aceea a acoperirii.

Curățirea aparatului de stat

Din cauza lipsei unui criteriu conducător al calculelor și influențelor politicianismului, a ignorării pericolului și a nepăsării care caracterizează nația, minoritarii au pătruns în ultimii 10 ani în tot aparatul statului și au reușit să se infiltreze în cantitate considerabilă pe treptele cele mai înalte ale conducerii.

De aici, fără să o arate și lucrând ca niște adevărate termite cu metodă și întotdeauna perfid, sapă, sapă neconținut la temelia statului.

Este una din cele mai periculoase cauze, fiindcă este invizibilă și nepipăibilă, a dezorganizării, a haosului și a regimului în care ne zbatem.

Fiindcă, cum putem să ne explicăm faptul evident că instituții ca Poșta, Căile Ferate, Finanțele, care înainte de război constituiau nu numai fala noastră și serveau de multe ori drept exemplu țărilor cu alt trecut și cu altă vechime, astăzi sunt în halul în care sunt.

Au pierdut Românii, toți Românii, dintr-o dată calitățile de care au dat altădată dovadă, când erau apreciați pe baza rezultatelor și acțiunii lor ca buni organizatori, patrioți, energici, cinstiți, pricepuți, devotați serviciului etc.?

Este cu puțință aceasta?

Desigur că nu.

Cercetând însă structura organismului nostru de stat și meditănd profund asupra lui găsim însă dezlegarea enigmei.

Într-o documentată lucrare întocmită de Marele Stat Major se poate vedea cât de mare este cangrena care roade organismul nostru în această privință.

Sunt instituții și regiuni în care ne-am transformat, în ceea ce privește aparatul conducător, din majoritari în minoritari.

Este cea mai bună armă pe care am dat-o pentru Geneva în mâna unguirilor fiindcă am făcut noi înșine dovada sau că nu suntem majoritari sau că nu suntem, sub raportul culturii și pregătirii, în măsură să administrăm ceea ce am pretins că ni se cuvine.

Dar aceasta este numai o latură a chestiunii. Pe mine mă interesează și sunt responsabil numai de influența dezastruoasă pe care ea o are asupra apărării naționale.

De aici explicația motivului pentru care m-am amestecat în aceste chestiuni și perseverența cu care urmăresc executarea purificării statului din acest punct de vedere.

Dacă nu se realizează grabnic această purificare, tot ce se cheltuiește cu înarmarea poate fi socotit ca inutil fiindcă în situația de astăzi nu putem pune ordine în lucrările noastre de mobilizare, nu putem dezvolta potențialul nostru, nu vom avea siguranța liniștii mobilizării, posibilitatea concentrării armatei și nici a alimentării ei.

De aceea, cer și profit și de această ocazie a cere cu tărie să se procedeze cu repeziciune, cu energie, cu corectitudine și cu continuitate în această operă de purificare a organismului statului.

Sprijin aceste cereri pe situația pe care am întocmit-o, sub formă de grafice, pe care o țin la dispoziție și care face dovada evidentă cât de periculos este vulcanul pe care singuri l-am alimentat sub noi și cu care ne-am minat peste tot.

Chestiunea acoperirii

În paralel cu purificarea aparatului de stat, și cu aceeași grabă, trebuie să rezolvăm problema acoperirii frontierelor.

Astăzi ele sunt complet descoperite. Sunt fără fortificație, fără trupe și fără obstacole naturale.

Condițiunile în care ne mobilizăm – mobilizare naturală – și capacitatea căilor ferate nu ne dau putința, în caz de atac brusc [inopinant], să ajungem la frontieră decât după 14-20 zile.

Ce se va întâmpla în acest interval, ce ravagii pot face trupele motorizate și aviația inamicului, cât teritoriu vor putea ocupa ele – este ușor de închipuit.

Ne trebuie un stăvilă și trebuie ca el să fie puternic.

Fortificații nu putem face în grabă, și costă zeci de miliarde.

Obstacole naturale nu putem improviza.

Atunci ce este de făcut pentru a ne garanta hotarele și pentru a împiedica eventualele atacuri bruscate și imposibilitatea lor de pătrundere către interior?

Răspunsul este simplu.

Trebuie să avem, din timp de pace, suficiente trupe în tot lungul frontierei.

Trebuie ca aceste trupe să reprezinte în permanență o forță, trebuie ca ele să poată fi în tot momentul disponibile și la fața locului.

Pentru aceasta ne trebuie cazărmi.

Am arătat care sunt ele și cum se pot face cu bani puțini și repede (raportul Nr. 1 142 din 25.V.1934).

Cer și cu această ocazie să se înceapă chiar în perioada de lucru a anului acesta realizările.

Este urgent necesar să începem cel puțin cu Frontul de Vest.

Astfel [altfel], ungurii vor ajunge în 7-8 zile la Cluj și la Alba Iulia.

General /ss/ I. Antonescu

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 347/1943, filele 1-8, 16-18, 21-23, 28-33).

1928-1937 – File din istoria Parlamentului României

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI
SECRETARIATUL GENERAL
Direcția SECRETARIATULUI

19 mai 1943

NOTĂ

Domnul Mareșal a dispus să se întocmească un dosar de extrase din dezbaterile parlamentare pe ultimii zece ani, cu insultele și acuzațiile insultătoare pe care și le adresau membrii diferitelor partide politice între ei.

Se prezintă dosarul³ cu aceste extrase din ședințele parlamentare ce au avut loc între anii 1928-1937.

EXTRASE DIN DEZBATERILE PARLAMENTARE

cu insultele și acuzațiunile încrucișate între membrii diferitelor partide politice în legislațiile 1928-1937

Către naționali liberali: La 1907 v-ați jucat cu focul; ați încurajat la început astfel de agitații și, când Partidul Conservator nu a reacționat, ați venit pe urmă să faceți ce ați făcut la 1907.

Ședința 14 februarie 1931
M.Of. Nr. 45; pag. 879

Dl. I. G. Pardos către I. Buzdugan: Ești inconștient.

Ședința 14 februarie 1931
M.Of. Nr. 45; pag. 882

Dl. Ministru I. Mihalache către Dl. R. Franasovici: Te rog să nu fii de rea credință. Să nu faci insinuări perfide.

Ședința 14 februarie 1931
M.Of. Nr. 45; pag. 883

Dl. Justin Stănescu către Dl. Virgil Madgearu, Ministrul Agriculturii: „Dvs. sunteți cinic”.

Ședința 5 martie 1931
M.Of. Nr. 58; pag. 1 196

Dl. G. Popescu: D-le Roșculeț, să vorbiți de paravanul cooperației, pe care l-ați întrebuințat Dumneavoastră ca să vă îmbogățiți. (Protestări, întreruperi, zgomot, Partidul Național Liberal).

Ședința 10 martie 1931
M.Of. Nr. 58; pag. 1 196

³ Dosarul a fost cercetat personal de Mareșalul Antonescu.

Dl. Dr. Lupu către Dl. Manu Preot: Ca să văd lumina mă uit la fața și barba D-tale mai neagră ca infernul.	Ședința 5 martie 1931 M.Of. Nr. 61; pag. 1 282
Dl. Dr. Lupu: „Se vorbește că în jurul acestui împrumut au venit o mulțime de escroci și de paraziți”.	Ședința 5 martie 1931 M.Of. Nr. 61; pag. 1 282
Dl. Octavian Goga către Dl. I. G. Duca: Că Dvs. nu vreți să divulgați atunci să nu insinuați; însă Dvs. ați insinuat. Voi spune lucruri pe care altfel nu le-aș fi spus, dar pe care mi le smulgeți în aluziunile calomnioase pe care le faceți.	Ședința 30 iunie 1931 M.Of. Nr. 12; pag. 374
Dl. I. G. Duca către Octavian Goga: Să nu ataci. Când știi ce știi să fii decent.	Ședința 30 iunie 1931 M.Of. Nr. 12; pag. 374
Dl. I. G. Duca: Da D-le George Brătianu, fă-te în ochii mei dacă îndrăznești căci știi foarte bine ce credea tatăl D-tale despre D-ta și adu-ți aminte de faptele pe care le-ai comis în preziua morții sale.	Ședința 30 iunie 1931 M.Of. Nr. 12; pag. 376
Dl. N. Mareș anunță o interpelare relativ la licitația pentru furnizarea a 100 locomotive în iulie 1929, arătând vinovații pentru pagubele mari suferite de Stat pe D-nii: Virgil Madgearu și Stan Vidrighin.	Ședința 2 iulie 1931 M.Of. Nr. 15; pag. 427
Dl. Emil Ottulescu către Partidul Național-Țărănesc: Întregul avut al acestei țări a fost pus la mezat prin sistemul nenorocit al concesiunilor ca să se obțină împrumuturi pentru acoperirea golurilor bugetare. Prestigiul Statului a scăzut pentru că erau trimiși misiți în toate părțile, la băncile de mână a zecea, ca să cerșească un împrumut...	
Dl. M. Popovici cere o anchetă cu privire la afirmația D-lui Emil Ottulescu că împrumutul la Paris s-ar fi tratat cu misiți din partea noastră.	Ședința 3 iulie 1931 M.Of. Nr. 17; pag. 501
G. Argetoianu, Ministrul Finanțelor: Prima operație de abandonare a averii Statului s-a făcut, Ministrul Industriei fiind onorabilul domn Octavian Tăzlăoanu, a doua operațiune s-a făcut, Ministru al Industriei fiind onorabilul domn Tancred Constantinescu. În această galerie voiți și D-voastră să vă introduceți prin această lege. Treaba Dvs. însă acest lucru sunt dator să-l spun că obligați Statul pentru a treia oară să plătească această avere de un miliard.	Pag. 4 518

Dl. C. Dimitriuc: Mii de alegători au fost loviți și maltratați: unii au fost grav răniți, alții au fost uciși. Răspunderea morală o poartă numai Partidul Național-Țărănesc și guvernul.	Ședința 2 august 1932 M.Of. Nr. 3; pag. 10
Dl. C. Brezeanu către Corneliu Zelea Codreanu: Te-ai spălat pe mâini de sângele lui Manciu? Criminalule! Dl. Corneliu Zelea Codreanu: Să-ți fie rușine obrazului dacă mă faci criminal.	Ședința 2 august 1932 M.Of. Nr. 3; pag. 15
Dl. M. Negură întrerupând pe Dl. Al. Voids Voevod. Ce avantagii? Aiurați!	Ședința 2 august 1932 M.Of. Nr. 3; pag. 18
Dl. I. Vasilescu-Nottara despre Dl. G. Tătărescu: Acest domn care a falsificat urnele vorbește de libertatea alegerilor? Este culmea îndrăzelii.	Ședința 4 august 1932 M.Of. Nr. 5; pag. 93
Dl. Victor Iamandi: Ești monstruos, D-le Armand Călinescu. Toată cariera D-tale este clădită pe ipocrizie și minciună.	Ședința 8 decembrie 1932 M.Of. Nr. 14; pag. 207
Dl. M. Negură se referă la abuzurile făcute cu ocazia alegerilor județene și comunale.	Ședința 9 decembrie 1932 M.Of. Nr. 15; pag. 215
Dl. V. Lepădatu, întrerupând pe Dl. M. Negură: Autorii fraudelor electorale și furturilor de urne n-au autoritatea morală necesară pentru a protesta. Este un adevărat cinism.	
Dl. Victor Iamandi: Când vorbești de cinism, uitați-vă întâi la Dl. Subsecretar de Stat de la Interne (Armand Călinescu) nu la noi, aici.	
Dl. V. Roșeteanu: Am onoare a interpela pe Dl. Ministru al Lucrărilor Publice și pe Dl. Ministru de Finanțe dacă are cunoștință de modul de conducere abuziv și dezordonat al Casei Autonome de ocrotire și ajutorare a personalului C.F.R., instituție tutelată de Ministerul de Comunicații și îndeajuns cunoscută prin fraudele de la 1930.	Ședința 9 decembrie 1932 M.Of. Nr. 15; pag. 221
Dl. Octavian Goga către Dl. N. Moscăușanu: Nu fi obraznic cu mine și nu mă pune să stau jos. Dl. N. Moscăușanu: D-ta să nu fii obraznic; eu nu sunt alesul D-tale.	Ședința 6 februarie 1933 M.Of. Nr. 34; pag. 984
Dl. C.C. Giurescu despre Dl. Ministru Virgil Madgearu: Eu nu am fost asociat la prăvălia fratelui meu, ca să vând	Ședința 7 februarie 1933 M.Of. Nr. 35

marfă Statului.

Dl. Virgil Madgearu: Calomniator ordinar! Să dovedești aici ce spui! Calomniator ordinar! Sunt hotărât să pun capăt tuturor calomniilor.

Dl. G. I. Brătianu către Dl. Victor Iamandi: Eu nu țin seamă de obrăznicile D-tale.

Dl. Victor Iamandi: Escroc politic ce ești.

Dl. G. I. Brătianu: Nu meriți nici măcar disprețul meu.

Dl. Victor Iamandi: D-ta meriți de la mine mai puțin decât dispreț, știi ce meriți, impostor ordinar ce ești. Eu îți cunosc povestea D-tale politică, te știu cine ești.

Dl. Victor Papacostea: Ieși afară!

Dl. Victor Iamandi: Ieși D-ta afară, D-ta habar nu ai, ești nou nouț aici. Ieșiți voi afară, care speculați o turmă pe care ați furat-o. Vrei să înnoiești partidul?! D-ta?!

Ședința 9 februarie 1933
M.Of. Nr. 36; pag. 1 048

Dl. Ilie Lazăr către Dl. C. C. Giurescu: Știi că ai luat înainte pe Cioc în materie de obrăznicie? Ești extraordinar. Te pretezi la niște obrăznicii și ești profesor universitar.

În materie de cinste să știi că Dl. Virgil Madgearu este o mândrie a Partidului nostru. Dar destul au fost bârfeți oamenii noștri politici: Maniu, Mihalache, Madgearu! Să mai încetați odată, nerușinaților! Profesor universitar!

Să-ți fie rușine că te pretezi la așa ceva.

Dl. C. C. Giurescu către Dl. Virgil Madgearu: Să-ți fie rușine obrazului. Să retragi cuvântul. Mi-e rușine că sunt coleg cu tine la Universitate.

Ședința 9 februarie 1933
M.Of. Nr. 36; pag. 1 049

Dl. I. M. Leon, dezvoltându-și interpelarea adresată D-lui Ministru al Comunicațiilor relativ la contractul încheiat între Societatea de Radiodifuziune și Firma Marconi: Vă mărturisesc că un asemenea dosar în care [se] cuprinde contractul de furnituri între firma Marconi și Societatea de Radiodifuziune întrece orice așteptări.

Am cercetat dosare în care am văzut lucruri neregulate, făcute de așa manieră să se poată salva aparențele. Dar un dosar din care să reiasă un cinism neasemuit, nu mi-am putut închipui că poate să existe.

Ședința 9 februarie 1933
M.Of. Nr. 36; pag. 1 059

Dl. Dr. N. Lupu: Vă rog să atrageți atenția D-lui Vaida să nu mai vorbească de patriotismul meu, pentru că eu am fost aici în Parlament martor la o luptă de 10 ani între două fracțiuni ardelene, în privința atitudinii din timpul războiului, așa încât să nu mă silească să vin și eu cu toate documentele de la Reichpost, și în privința lui, și a

Ședința 11 aprilie 1933
M.Of. Nr. 89; pag. 4 108

Patriarhului, și a altora.

Dl. N. Mischie: D-le Madgearu, înțeleg de ce ești enervat, se vede că te apasă conștiința că atunci când se împușcau oamenii la Grivița D-ta dansai rumba.

Ședința 11 aprilie 1933
M.Of. Nr. 89; pag. 4 221

Dl. Virgil Madgearu întrerupând pe Dl. Gr. Iunian: Împotriva nebunilor.

Ședința 12 aprilie 1933
M.Of. Nr. 90; pag. 4 314

Dl. Gr. Iunian: La expresiunea de nebunie eu pun pe aceea de imbecilitate.

Dl. Virgil Madgearu: Cel care întrebuințează cuvântul de imbecil se caracterizează prin aceasta.

Dl. Gr. Iunian: Și cel care întrebuințează cuvântul „nebun” se caracterizează singur. Să-ți fie rușine, nerușinatule, ești un îndrăzneț.

Dl. Virgil Madgearu: Nu ai educație. Rolul de Iudă pe care l-ai jucat de atâtea ori aici nu-ți dă autoritate morală să vorbești. Iudă al vieții politice, aceasta ești și ai să rămâi în istoria politică a României.

Deputatul A. C. Cuza interpelează Ministrul de Interne (Inculeț) cu privire la abuzurile comise de Cenzură cu oprirea unor publicații din străinătate, în special din Germania: Serviciul cenzurii, prin neglijență sau altceva, este lăsat pe mâna unor jidani, fără nici o calificare.

Ședința 7 decembrie 1934
M.Of. Nr. 10; pag. 128

Dep. C. Giurescu acuză guvernul liberal că, după 16 ani de la victorie și 12 ani după încoronarea Regelui Ferdinand, n-au găsit 20 de milioane pentru terminarea Arcului de Triumf.

Ședința 12 decembrie 1934
M.Of. Nr. 14; pag. 241

Deputații Al. Popescu Necșești, V. Madgearu, Dr. N. Lupu, Gh. I. Brătianu, I. Mihalache interpelează Președintele Consiliului de Miniștri Gh. Tătărescu asupra faptului că cenzura a oprit să se publice știrea despre încetarea funcțiunilor șefului Marelui Stat Major, General I. Antonescu, deși General Angelescu, care reprezintă armata, a dat ordin Generalului Prodan să nu se procedeze astfel.

Ședința 14 decembrie 1934
M.Of. Nr. 16; pag. 274-283

Dep. A. C. Cuza, vorbind la Mesaj: Eu resping politica externă a D-lui Titulescu. Politica D-lui Titulescu concordă cu interesele jidanilor.

Ședința 14 decembrie 1934
M.Of. Nr. 16; pag. 293

Dep. N. Constantinescu-Bordeni acuză pe cârmuitori ca autori morali, de provocatori și de participanți la crima de

Ședința 15 decembrie 1934
M.Of. Nr. 17; pag. 306-317

asasinat a lui I. Gh. Duca.

Dep. A. Călinescu acuză guvernul Tătărescu că, împingând organizațiile extremiste la acte de violență și oprind în același timp aparatul de stat să-și îndeplinească obligațiile legale pentru asigurarea ordinii, prin aceasta el pregătește în mod deliberat răsturnarea regimului constituțional și instaurarea unui regim de forță după modele luate din alte state.

Ședința 23 ianuarie 1936
M.Of. Nr. 23; pag. 902

Dl. V. Madgearu: Ați hrănit Germania cu benzina. Parlamentul lui Gross.
Dl. V. Solomon: Vă e frică de lumină. La pușcărie cu hoții, nu în Parlament.

Ședința 21 februarie 1936
M.Of. Nr. 25; pag. 960-964

Subsecretarul de Stat A. Bentoiu reproduce fragmente dintr-o scrisoare a D-rului St. Popovici din Brașov, care aduce acuzații fratelui său Mihai Popovici în afacerea Skoda.

Ședința 24 februarie 1936
M.Of. Nr. 27; pag. 1 028

Vorbea O. Goga asupra alegerii parțiale din Mehedinți.
Deputatul Tilică Ioanid către D. N. Lupu: Cu tine nu vorbesc, bețiv ordinar. Atunci nu te dăduseși cu Skodiștii.
Dr. N. Lupu: Este permis să-mi spună mie nemernicul acesta că m-am dat cu Skoda? Este o canalie!
Dep. T. Ioanid: Escrocule!
Dep. N. Robu: Vânduților, să vă fie rușine!
La o mișcare îi cade un revolver pe care îl depune pe biroul Camerei dimpreună cu o pușcă, cartușieră și o baionetă, zicând că le are confiscate de la alegerile de senatori la Suceava.

Ședința 27 februarie 1936
M.Of. Nr. 30; pag. 1 125-1 136

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 345/1943, filele 1-2, 4, 7, 13, 21, 25-26, 49, 61, 66).

11 decembrie 1941

RAPORT DE ANCHETĂ⁴

AL COMISIUNEI INSTITUITĂ CONFORM ORDINULUI DOMNULUI MAREȘAL ION
ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI, PENTRU CERCETAREA NEREGULILOR
DE LA GHETOUL DIN CHIȘINĂU

Comisiunea, formată din Domnii: General de Divizie Niculescu Constantin, Comandantul Militar al Capitalei, ca Președinte, și General Magistrat Stroe Ștefan, Inspectorul Justiției Militare, Laurențiu Preoteșcu, Președintele Curții de Apel Chișinău, Traian Niculescu, Procurorul General al Curții de Apel Chișinău, Lt. Colonel Alexandru Mădărjac, Procuror Instructor la Curtea Marțială a Capitalei, și Inspector General Păunescu, de la Banca Națională, ca membri, toți numiți din ordinul Domnului Mareșal Ion Antonescu, transmis cu Nr. 217 din 4 decembrie 1941 de către Secretariatul General al Președinției Consiliului de Miniștri, și-a început lucrările, privitoare la anchetarea neregulilor din ghetoul Chișinău în ziua de 4 decembrie 1941.

Ni s-a încredințat, drept material documentar de bază, din partea Președinției Consiliului de Miniștri: o notă informativă, raportul Nr. 741/941 al Parchetului Lăpușna, raportul din 1 decembrie 1941 al Secretariatului General al Președinției către Domnul Mareșal, copie de pe raportul de anchetă al Comisiunei instituită pentru cercetarea dispariției unei cantități de aur, provenită de la KISEL KREMER și alții din ghetou și o notă rezumativă, intitulată „Ghetou”, prin care, sub denumirea de „jaf organizat”, se trasează direcțiile neregulilor săvârșite, determinând astfel obiectivele cercetării, și anume: lipsa de organizare a ghetoului, înlesnirea comiterii de infracțiuni, prin amestecul creștinilor cu evreii din ghetou și neținerea unei situații a celor internați, evadări din ghetou, intrarea în ghetou a diferitelor persoane suspecte și fără control, datorită cărora s-au înlesnit și săvârșit tranzacțiuni în dauna Statului, lipsa de organizare în strângerea aurului de către BNR, jafuri și crime săvârșite cu ocazia evacuărilor și trecerilor peste Nistru.

De asemenea, Domnul Ministru al Justiției ne-a mai încredințat și raportul Nr. 512 din 3 decembrie 1941 al Domnului Procuror General al Curții de Apel Chișinău și câteva anexe, referitor la unele nereguli și infracțiuni săvârșite, tot în legătură cu lagărele evreilor din Basarabia.

⁴ Cele dintâi comentarii și opinii avizate despre acest Raport, însoțit de un al doilea sintetic (vezi *infra*) datorăm dr. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România. 1821-1999*, vol. 3, *Cele trei dictaturi*, ediție revăzută, București, Editura RAO, 2002, p. 510 și urm.; de asemenea, cu totul recent, documentele au fost examinate și publicate (fragmentar) de Florin Stan, *Ancheta privind administrarea ghetoului din Chișinău (1941)*, în „Document”, nr. 1 (39), 2008, p. 67 + anexe – extrase (p. 68-72). Rapoartele originale se păstrează în depozitele Arhivelor Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău (fond 706, inv. 1, dosar 69, filele 1-55), fiindu-ne puse la dispoziție de d-l Alex Mihai Stoenescu, directorul Centrului de Cercetări Istorice „Constantin C. Giurescu” din București, căruia îi mulțumim și pe această cale. În afară de realitățile obiective redade cu exactitate și sistematic, Rapoartele în discuție sunt în măsură – după cum s-a observat deja – să corecteze drastic punctele de vedere abracadabrante vehiculate de către „unii istorici evrei extremiști” (Alex Mihai Stoenescu, *Cele trei dictaturi*, p. 514).

În scopul executării misiunii date, Comisiunea s-a transportat în ziua de 6 decembrie 1941 la Chișinău, după ce în prealabil s-a determinat programul de lucru. S-a hotărât anume să se parcurgă pe etape fazele generatoare de infracțiuni și nereguli în legătură cu înființarea, organizarea și evacuarea ghetoului, precum și verificarea în linii generale a tuturor consecințelor decurgând din activitățile de mai sus, cum ar fi:

- Opera de protejare și conservare a bunurilor mobile și imobile ce intră în patrimoniul Statului, exercitate de organele administrative ale Basarabiei;

- Condițiunile juridice ce nasc pentru evacuați și averile rămase de pe urma lor, pe baza actelor de Guvernământ și legiurilor edictate;

- Imixtiunile în atribuții, drept rezultat al suprapunerii anumitor împuterniciri izvorâte din legi, atât pentru Guvernământul Basarabiei, cât și pentru Înaltele Comandamente Militare.

În activitatea sa urmată, Comisiunea s-a deplasat în ghetou și la Orhei, a ascultat 137 de informatori, cu parte din ei procedând și la confruntări și a procurat tot materialul documentar oficial în legătură cu lagărele și ghetourile din Basarabia.

*

* *

Înainte de a păși la expunerea constatărilor și concluziilor noastre, drept rezultat al cercetărilor executate, socotim necesar a prezenta unele fenomene care punctează în chip deosebit atmosfera generală și activitatea provinciei de peste Prut. Sunt indicațiuni care vor servi în cumpănirea hotărârilor ce se vor lua și care se referă la:

A. Psihoza specială, înclinată către delațiune și exagerare

Frământările sociale din ultimul timp, motivate în parte de unele greutăți inițiale în organizarea administrativă, sentimentele de răzbunare, lipsa de scrupulozitate și de control a conștiinței multora, au dezlănțuit în Basarabia o adevărată avalanșă de preinși informatori, care, prin note informative, denunțuri sau șoapte, au creat o atmosferă de permanentă suspiciune, ce contribuie, pe de o parte, la îngreunarea operei de reconstrucții și așezare normală a vieții de acolo, iar, pe de alta, la necomplete și uneori la nereala încunoaștințare a Conducerii Statului asupra stărilor de fapt din Basarabia.

La crearea atmosferei menționată mai sus a contribuit în bună măsură și ambițiile nesatisfăcute ale unora din localnici, care se așteptau la așezarea lor în diferite funcțiuni publice. Factorii de la care provin asemenea manifestări sunt:

1. *Elemente din masa cetățenilor*, care, sub masca anonimatului sau a falselor identități, comunică în scris, reprezentațiilor aparatului administrativ sau Comandamentelor Militare, diferite informațiuni, auzite sau inventate, expunându-le prin prisma exagerării sau adeseori prin aceea a sentimentului de răzbunare și invidie.

Asemenea denunțuri nu au ocolit nici pe exponenții cei mai neîntinați ai vieții publice, cum spre exemplu: Generalul Zwiedineck, fost Subsecretar de Stat al Românilor, și Generalul Athanasie, Comandantul Corpului 3 Armată.

Consilierul Dardan, de la Curtea de Apel Chișinău, ne-a mărturisit că, însuși NKVD-ul comunist s-a speriat de mulțimea denunțurilor din Basarabia. Primise peste 50 000.

2. *Unii intelectuali*, care se pretind bine informați, simțindu-se obligați a se așeza astfel pe o linie de interes sau pentru a-și satisface sentimentele de răzbunare. Dăm două exemple edificatoare:

a. Avocatul Cernăuțianu Ilie, din Chișinău, comunică Căpitanului de rezervă Cepescu, de la Guvernământul Basarabiei, că știe multe lucruri cu privire la traficurile ce se fac în ghetou.

Comisiunea, ținând socoteală de pozițiunea informatorului propus și a garanției de seriozitate ce prezintă, a dispus chemarea lui.

La interogatoriul luat ne-a declarat că „a auzit vorbindu-se” de pe la grefierii de la Curtea de Apel, că se putea obține o amânare a plecării evreilor evacuați, contra 10 000 lei. Nu dă nici o precizie, nu face nici un control și lansează știrea.

De asemenea, ne-a mai declarat că grefierul Adăscăliței, de la Curtea de Apel, i-a spus că, în ziua plebiscitului, Avocatul Hogaș de la Primărie, vorbind cu Dl. Sălceanu, i-a comunicat că evreul Schur îi ține un milion la dispoziție, ca să-i înlesnească rămânerea în Chișinău.

Și aici transmite o informație din auzite, și aceasta comunicată prin a treia persoană, informație care se plasează cu totul în domeniul neseriozității.

b. Locotenentul de rezervă Constantin Bădescu, funcționar la Ministerul de Interne și actualmente domiciliat în Craiova, se prezintă Primarului Municipiului Chișinău și îi cere să facă imediat o descindere la imobilul din str. Mihai Viteazul, Nr. 23, locuința Int. Cpt. Roescu, de la Guvernământ, unde s-ar găsi multe obiecte prețioase și mari cantități de aur. S-a executat descinderea și nu s-a găsit nimic, fapt care a determinat suspiciunea colportată că valorile au existat, însă au fost sustrate.

Întrebat de Comisiune, ce l-a determinat să facă acest anunț verbal, ne-a răspuns prin declarație scrisă că, pur și simplu, a vrut să se răzbune pe Căpitanul Roescu cu care avusese un incident, încheind depoziția cu următoarea frază, care-i caracterizează în întregime mentalitatea: „... considerându-mă complet satisfăcut, servindu-i de lecție și în viitor și să țină minte că i-am făcut și eu boala”.

3. *Agenții informatori de Stat.* Din lipsa unui control serios în recrutarea lor și a insuficienței pregătirii profesionale dau note informative lipsite de seriozitate și obiectivitate. Adeseori trafica cu însăși funcțiunea lor. Dăm câteva exemple:

a. În ziua de 9 decembrie 1941 parvine Comisiunii o notă informativă cu mențiunea expresă că provine din „constatare personală”, prin care se afirma că, la data de mai sus, a văzut ieșind din Chișinău, prin bariera Hănțești, două camioane încărcate cu mobilă și covoare și că în unul din ele se afla lângă șofer Colonelul Eugen Dumitrescu.

Or, este știut că încă de la 5 decembrie Colonelul Dumitrescu era arestat la Parchetul Militar CMC, iar camioanele urmărite prin toate Legiunile de Jandarmi, în traseul lor probabil, n-au fost găsite.

b. Agenții speciali de informație: Nadan Constantin, Cojocar Ion, Nedu Ion, Marin Gheorghe și Const. Ionescu, atașați Guvernământului [Basarabiei] pentru opera informativă, înscenează, cu asentimentul superiorilor lor, înlesnirea evadării unor evrei, sub pretextul de a descoperi pe acei care se ocupau cu asemenea practici și cu acest prilej își însușesc o importantă cantitate de aur de la evrei, obiect al înscenării. Toți se află arestați și în cercetarea Cabinetului de Instrucție al Tribunalului Lăpușna.

4. *Acțiunea subversivă întreținută de Mișcarea Legionară*

Lt. Colonelul Pallade ne prezintă nota informativă cu Nr. 2 505 din 10 noiembrie 1941, prin care se menționează că Mișcarea Legionară din Moldova, Basarabia și Bucovina a trimis instrucțiuni tuturor centrelor județene, pentru a crea și întreține o atmosferă defavorabilă actualului regim, în care scop:

a. Acolo unde există evrei să se formuleze reclamațiuni, prin care să se arate că cei bogați au cumpărat funcționarii și Comisiunile militare, pentru a-i scuti de munca obștească.

b. Să se formuleze reclamațiuni, pe tema averilor rămase de pe urma evreilor evacuați, indicându-se fapte din care să iasă în relief favoritismul interesat.

În acțiunea aceasta, se recomandă să activeze numai legionarii care au luptat pe front și sunt în prezent demobilizați, iar insinuările să fie difuzate în pătura de jos și în special printre femeile celor mobilizați, pentru a-și crea astfel o masă de nemulțumiți, în scopul unor viitoare demonstrațiuni.

De asemenea, ni s-au mai prezentat o altă notă informativă cu Nr. 2 748 din 27 noiembrie 1941, precum și raportul Nr. 2 770 din 2 decembrie 1941, al Biroului Statistic Militar Iași, către Marele Stat Major, Secția a II-a, prin care se arată că tot din rândurile legionare pornește o acțiune de defăimare a Armatei. Se menționează câteva cazuri concrete, care conduc la convingerea subliniată mai sus.

B. Ambianța prielnică de alunecare în domeniul incorectitudinii

Până la ocuparea Odesei, a dăinuit pe întreg teritoriul Basarabiei atmosfera de război, drept rezultat normal al mișcărilor de trupe, trenuri de răniți și măsuri de siguranță pentru asigurarea spatelui trupelor de operații etc.

În aceste condiții, instrumentul de ordine din cadrul aparatului administrativ își exercită mai greu atribuțiunile.

Pe de altă parte, situația evreilor supuși restricțiilor impuse de imperative superioare exercită în bună măsură înclinarea către abuz. Aceasta s-a accentuat pe măsură ce nevoile de trai ale evreilor îi constrâneau mai mult și dorința de libertate îi făcea să recurgă la toate combinațiile posibile, dând astfel frâu liber tentației celor de care depindea înlesnirea oricărui avantaj, ce li se putea face.

De asemenea, sentimentul unanim că ei erau deja scoși de sub ocrotirea legilor făcea ca orice părticică de autoritate să-și amplifice puterea și să încurajeze samavolnicia.

În special, cu ocazia evacuărilor, atât înainte de pornire, cât și pe traseele urmate, când convoaiele acestor evrei se reduceau la simple turme anonime, fără personalitate și fără identitate, când viața lor nu mai reprezenta o noțiune demnă de protejat, atmosfera abuzivă a crescut în intensitate, contaminând ca o molimă aproape toate conștiințele, cu rosturi sau fără rosturi, în asemenea operații.

Predomina ideea nerăspunderii, care înflăcăra și trezea instinctele primare. La adăpostul ei, chiar unele proeminențe ale cinstei și probității au sărit de pe linia conduitei lor și s-au învâlmășit în ambianța încălcărilor de legi. Cazul Căpitanului Alexandrescu, pe care-l vom expune în cuprinsul raportului de față.

La toate acestea de mai sus a ajutat, fără îndoială, agitația și fuga naturală către salvare, din partea evreilor, care au pus în slujba disperării lor toate moravurile atavice ce-i caracterizează.

Deși, în bună măsură, materialul informativ asupra activităților delictuase din Basarabia, în legătură cu evreii, a fost viciat din lipsă de seriozitate și adeseori copleșit de sentimente de răzbunare, totuși Comisiunea a putut culege, din complexitatea lui, unele indicațiuni prețioase, care ne-au putut conduce pe făgașul îndeplinirii misiunii date.

Sprijiniți pe aceste informații și parcurgând întreg sistemul de investigații îngăduit unei cercetări, am reușit să prezentăm, în raportul de față, date, în majoritate precise, asupra: înființării ghetoului din Chișinău și lagărelor din Basarabia, a vieții în ghetou și lagăre, a

evacuărilor, neregulilor și infracțiunilor săvârșite, în legătură cu aceste situații, după cum urmează:

I. Înființarea ghetoului din Chișinău și a lagărelor din Basarabia

A. Situația generală din Chișinău, în primele zile după ocupare

În ziua de 18 iulie 1941, trupele românești depășiseră, în înaintarea lor dezrobitoare, Capitala Basarabiei, care se mistuia prin foc și-și zguduia temeliiile dinamitate de către Armata Roșie, care se retrăgea.

Colonelul D. Tudosie, Subșeful Statului Major al Armatei 4, este numit Comandant Militar al Chișinăului și împrejurimilor sale, unde intra în ziua de 19 iulie, cu un personal redus, de însoțire și siguranță.

Orașul prezenta, în întregimea lui, aspectul tragediei trăite. Ruine fumegânde la fiecare pas, cadavre de oameni și animale, presărate în tot locul, bande de derbedei și corbi ai nenorocirilor, care jefuiau, dezertori și elemente înarmate, din armata comunistă, care stăpâneau periferiile, precum și paralizia totală a oricărei activități de trai.

Stabilirea ordinii și siguranței era preocuparea de căpetenie, atât în scopul reluării unui ritm normal de viață în oraș, cât și pentru acela de a asigura liniștea necesară în spatele trupelor de operații. Cu toate eforturile depuse, elementele de tulburare își continuau activitatea, prin semnalizări luminoase, focuri de armă în timpul nopții și dezordini periferice.

B. Prezența elementului evreiesc

Rămași în număr destul de însemnat, marcau prima și cea mai serioasă piedică în opera de reconstrucție și stabilizare a liniștii și siguranței publice. Această constatare se deduce din următoarele stări de fapt:

1. Trecutul nu prea îndepărtat a celor 22 ani de stăpânire Românească în Basarabia era destul de încercat de permanenta ostilitate pe care ei o manifestaseră contra tuturor intereselor Românești. Ignorând cu totul bunăvoința stăpânirii noastre, care-i egalase cu Românii în făgașurile tuturor drepturilor, ei nu-și luau totuși ochii și gândurile de la răsăritul secerii și ciocanului, formând din pământul Basarabiei pepiniera principală de recrutare a majorității infractorilor contra siguranței Statului și ordinii publice.

2. În iunie 1940, când trupele Românești au trăit dureroasele clipe ale retragerii fără luptă, amarul tuturor umilințelor, tot evreii l-au provocat. Slăvind zgomotos fericirea roșie care se apropia, pălmuiau prin batjocură și sfidare obrazul crispat al ostașului Român, care se supunea, fără voie, unei rușini copleșitoare.

3. Aceiași atitudine de persecuție și apăsare și-au imprimat-o față de Românii vremelnici rămași sub stăpânirea comunistă. Mărturiile preotului Burjacovski Vladimir, profesor Ilica și Avocat Constantin Stoenescu, date în fața Comisiei, evidențiază din plin ura desfășurată de aceste elemente contra a tot ce era românesc în Basarabia îngenunchată.

4. Evreii, care au însoțit trupele rusești în retragere, au căutat de asemeni să-și manifeste sentimentul de dușmănie față de Țara Românească, care-i ocrotise, prin distrugerea propriilor lor imobile, pentru a nu rămâne intacte în patrimoniul Statului, iar parte din acei rămași, în prezența trupelor române de ocupație, au contribuit în largă măsură la sabotarea dispozițiilor de ordine și siguranță, luate inițial de Comandamentul Militar.

C. Inițiativa înființării ghetoului din Chișinău și sectorul distinct pentru aceasta

Față de starea de fapt arătată și drept urmare a unei consfătuiri între Guvernatorul Basarabiei și Colonelul Tudosie, s-a hotărât înființarea unui ghetou în Chișinău, începând de la 22-23 iulie 1941, adică după 4 zile de la intrarea Colonelului Tudosie în Chișinău.

S-a destinat pentru ghetou partea de jos a orașului, spre Visterniceni, la început într-o cuprindere mai mare și ulterior restrânsă, pentru a se ușura posibilitățile de pază și siguranță.

D. Înființarea lagărelor în restul Basarabiei

În ce privește restul Provinciei, unde pericolozitatea elementului evreiesc era aceeași, s-a dispus, prin ordinul Nr. 61 din 24 iulie 1941 al Guvernatorului Basarabiei, către Prefecturile de județ, de a se face lagăre în care să se strângă toți evreii.

Centrele de strângere au fost la: Răuțel, Limbeni și Rășcani, pentru evreii din județul Bălți; Pădurea Alexandru cel Bun și Rublenița, pentru cei din județul Soroca, Securenii și Edineț, pentru cei din Hotin și Nordul Bucovinei.

De asemenea, la Orhei, Cahul, Ismail, Chilia Nouă și Bolgrad.

Constatându-se însă că unele lagăre nu corespundeau unor condiții acceptabile de viață, s-au luat măsuri de mutarea lor, după cum urmează: evreii din lagărele de la Pădurile Alexandru cel Bun și Rublenița au fost cazați la Vertujeni, iar cei de la Răuțel, Limbeni și Rășcani, la lagărul de la Mărculești.

În ziua de 16 august 1941, dată când așezarea în lagăre era aproape terminată, au fost aduși din Transnistria în Basarabia, fără prealabilă formalitate, de către Germani, pe podul de la Iampol-Coșăuți, un număr de 13 000 evrei, sub pretextul că ar fi fost dintre aceia fugiți din fața trupelor noastre.

Acești evrei au fost dirijați și cazați tot în lagărul de la Vertujeni.

E. Ordine, instrucțiuni inițiale

De la început trebuie să remarcăm că, atât Marele Cartier General, cât și Guvernământul Basarabiei și Comandamentul Militar al Chișinăului nu au dat instrucțiuni prin care să se stabilească reglementarea regimului de aplicat lagărelor și ghetoului.

S-au dat inițial numai directivele în mare, iar dispozițiunile în detaliu au fost aplicate în măsura întâmpinării diferitelor greutăți în conducere. Pentru aceste motive, vom arăta mai jos, desfășurarea numeroaselor defecțiuni, deduse din această lipsă de bază și în parte regimului deosebit, aplicat la diferite lagăre, datorită lipsei unei concepții unitare de ansamblu.

De asemenea, nu s-au dat instrucțiuni nici cu privire la ținerea statisticii nominale a evreilor instalați în lagăre și ghetoul din Chișinău.

F. Operațiunea instalării în ghetou

S-a făcut prin avertisment la locuințele evreilor din oraș, după care s-au transportat însoțiți de patrulare militare, de poliție sau singuri în ghetou, unde fiecare a fost liber să se cazeze după puterile sale.

Nu s-a nici o dispoziție însă asupra cantității de bagaje îngăduită fiecăruia a lua, asupra condițiilor de trai ce-i aștepta ori asupra resurselor de întreținere. Datorită acestui fapt, s-a remarcat o evidentă zăpăceală în grijile puse de internați pentru cazare și, în special, numeroase reveniri în oraș pentru a-și completa lipsurile, cu obiecte ce le ridicau din fostele locuințe. Aceste reveniri, pe baza autorizației eminate de la Comandamentul Militar al ghetoului, au dăinuit până în septembrie, antrenând cu ele un întreg cortegiu de tranzacții și subtilizări de valori, din partea evreilor internați, care erau deja edificați cu situația și soarta ce li se destinase (Declarația Int. Cpt. Roescu și Dr. Potcoavă Voina). Acesta din urmă, în calitate sa de șef al Serviciului de Inventariere de pe lângă Primăria Municipiului Chișinău, face, la 6 septembrie 1941, un raport către Primar în care arată textual că: „Comandamentul ghetoului din localitate încuviințează evreilor să vină în oraș, însoțiți de soldați, ca să ridice din obiectele lor casnice, care le-au aparținut. Unii din aceștia duc obiectele, deja inventariate, iar alții scot lucrurile casnice din locuri ascunse și le transportă”, insistând, în concluzii, pentru a se interveni ca să înceteze această stare de fapt.

În rezumat, ghetoul din Chișinău a fost înființat la 4 zile după intrarea trupelor Românești în localitate, fără însă a avea la baza lui ordine sau instrucțiuni precise, ceea ce a îngăduit comiterea diferitelor abuzuri și infracțiuni.

II. Măsurile conservatorii pentru bunurile rămase în patrimoniul Statului

În cadrul acestui capitol ne referim la bunurile mobile și imobile aflate pe teritoriul Basarabiei și foste proprietăți ale evreilor sau persoanelor juridice evreiești. Trecerea lor în patrimoniul Statului s-a reglementat și definitivat prin legea Nr. 2 507 din 3 septembrie 1941.

Până la această dată, nu se stabilise un regim legal cu privire la destinația ce urma să li se dea.

Operațiile, încă în curs, necesitatea de asigurare a spatelui frontului, dispozițiile de ordin tactic și adeseori administrativ luate de Marele Cartier General, care constrângea în parte autoritatea administrativă, au împiedicat, desigur, la început, desăvârșirea unei opere de bună gospodărie.

Administrația Basarabiei a luat totuși o serie de măsuri, cu scopul de a pune la adăpost averea Statului. Anume, la 29 iulie 1941 se da ordinul Nr. 146, către Prefecturi și Primării, pentru inventarierea proprietăților și bunurilor urbane evreiești. La 2 august 1941, se da, ca urmare, alt ordin cu Nr. 307, în același scop. La 4 septembrie 1941, o dată cu apariția Legii Nr. 2 507, se dau instrucțiunile cu Nr. 386 asupra modului de administrație și de folosința imobilelor intrate legal în patrimoniul Statului. De asemenea, s-a edictat și o ordonanță, pe baza Decretului Lege Nr. 161 din 10 iulie 1941, obligând pe toți locuitorii să depună, în termen de 48 de ore, obiectele ce nu le aparțineau sau care au fost furate.

Asupra situației bunurilor din Chișinău, și aceasta, în măsura în care chestiunea venea în atingere cu obiectul misiunii ordonate, am constatat următoarele:

A. Guvernământul a dat ordinele menționate mai sus, dar n-a hotărât și mijloacele de executare. Lipsa de personal și de fonduri afectate scopului urmărit a fost cea mai principală piedică pentru a se realiza ceva.

B. Inițial, nu s-au luat măsuri pentru oprirea violării domiciliilor și a devastărilor ori furtului de mobilier.

S-ar fi putut preveni toate aceste abuzuri, dacă ar fi fost posibilă sigilarea locuințelor fără stăpân și intensificarea pazei pe străzi.

C. S-au tolerat imixtiuni în administrarea bunurilor, astfel: Comenduirea Pieței repartiza la început locuințele; numai în august acest atribut a fost trecut Primăriei; de asemenea, Cercul de Recrutare a ridicat și transportat multe materiale.

D. Nu s-a dat urmare la întâmpinările judicioase ale organelor de execuție destinate inventarierii și valorificării imobilelor. Astfel, Șeful Serviciului de Inventariere de la Primărie, Voinea Potcoavă, înaintează la 26 septembrie 1941 raportul Nr. 585, către Directoratul Românizării din Guvernământ, în care face o serie de propuneri concrete, în scopul garantării și valorificării bunurilor Statului, și anume referitoare la:

1. Necesitatea înființării fișei de imobil și a dosarului special pentru fiecare imobil.
2. Necesitatea evaluării imobilelor și mobilierului de comisiuni speciale cu drept de contestație la un for superior.
3. Necesitatea reparării imobilelor, pentru a evita degradările și a le face capabile de productivitate.
4. Necesitatea repartizării imobilelor pe sectoare și a întocmirii unui regulament, prin care să se dezvolte normele stabilite pentru administrarea bunurilor Statului.

E. S-au format succesiv prea multe Comisiuni de evaluare și inventariere. Prima – a fost aceea numită de Primărie, urmată de alta a Guvernământului, condusă de Int. Cpt. Roescu, și, în sfârșit, în noiembrie, se înființează patru comisiuni, prezidate de magistrați, fapte care au condus la situația ca, nici astăzi, după 6 luni de la ocuparea Chișinăului, să nu se știe precis care-i averea mobilă și imobilă a Statului în acel Municipiu.

F. Începând de la 4 septembrie 1941, când apare legea Nr. 2 506, care instituie plenipotența administrării Basarabiei în mâinile Guvernatorului, cu controlul singur al Conducătorului Statului, nu s-a făcut integral uz de acest atribut, pentru a imprima linia de autoritate necesară.

Un exemplu: La 17 octombrie 1941, Direcția Românizării din Guvernământ cere Comandamentului Militar al Chișinăului să i se aprobe ridicarea din ghetou a unor mobile, spre a fi colectate în depozitele sale.

I se răspunde de către Comandament cu Nr. 3 354 din 18 octombrie 1941 că nu se aprobă până nu se vor termina toate lucrările de evacuare.

Din acest exemplu deducem că Guvernământul, deși ca un organ cu deplină autoritate în materie, totuși s-a lăsat, în acest caz, subordonat Comandamentului Militar al orașului Chișinău.

G. Situația aproximativă a imobilelor de pe raza Municipiului Chișinău care au intrat în patrimoniul Statului:

- 1 906 imobile în stare locuibilă;
- 359 imobile distruse;
- 70 imobile în stare rea.

În aceste imobile, se găsesc:

- 6 523 apartamente locuibile;
- 323 apartamente nelocuibile.

Importanța ce dăm acestui capitol este justificată de constatarea că averea mobilă rămasă de la evrei inițial a făcut obiectul unei serii întregi de jafuri.

Pentru documentare, ne referim la declarația Colonelului Tudose, care subliniază textual că:

„În primele 8 zile, nu exista în oraș nici o unitate de poliție germană. Din această cauză, formațiunile militare germane, organizate sau nu, sau izolate în grupuri, au săvârșit acte de forță, ridicând și transportând tot ce era mai bun și mai de valoare din depozite, case părăsite sau

nepărăsitate, intrând în conflict și trecând peste pazele militare române, cu autoritatea și dreptul de cuceritor. Aceste acte au fost, în repetate rânduri, aduse la cunoștința Armatei, Domnului Guvernator și Domnului Mareșal. Căutarea și însușirea de valori, pe care le socoteau ascunse prin case, mobilier, canapele, dușumele, era atracția tuturor, la care se asociau, prin imitație, și militarii izolați români. Conținutul depozitelor și materialele din fabrici au fost în bună parte însușite de formațiunile germane. Oriunde se instala o sentinelă română, după puțin timp apăreau formațiuni auto-germane, dădeau la o parte sentinela și, în timpul folosit de aceasta pentru raport, încărcau și plecau”.

Concomitent cu starea inițială de tulburare și nesiguranță, haimanalele periferiilor, oameni fără căpătâi și într-o bună măsură locuitorii suburanelor sau satelor apropiate cutreierau străzile, intrau prin case și, dedându-se la nevoie și la acte de violență, furau tot ce le ieșea în cale.

Martorul Voina Potcoavă arată și el în declarație că mahalalele erau pline de mobilier furat.

În rezumat: Nu a existat de la început un plan precis asupra procedurii ce trebuia urmată, pentru a se asigura averea ce revenea Statului.

Mai ales la început a existat imixtiunea autorităților militare în această chestiune, care au împiedicat lucrările organelor îndreptățite.

Nici acum, operațiunea de statistică și evaluare nu este încă clarificată.

III. Funcționarea ghetoului din Chișinău și a lagărelor

A. Paza ghetoului și organizarea ei

Ghetoul depindea de Comandamentul Militar al orașului Chișinău, condus succesiv de: Colonel D. Tudosie, de la 18 iulie – 1 septembrie 1941; generalul Panaițiu, de la 1-7 septembrie; Colonel Dumitrescu Eugen, de la 7 septembrie – 15 noiembrie 1941.

Paza ghetoului s-a făcut cu diferite unități, care, din cauza deplasării lor în raport cu necesitățile operative, se schimbau mereu.

Dintre unitățile care au concurat la pază cităm:

- Compania I-a din Reg. 50 Infanterie
- O unitate din Reg. 68 Infanterie
- Compania 10 Poliție – Locot. Pușcașu
- Compania de fumizare – Cpt. Poenaru
- Batal. 20 mitr. Div. Lt. Col. Grigorescu și Locot. Pop Emil de la 9-27 octombrie 1941
- Compania 23 Poliție, transformată ulterior în Comp. Jand. Mobilă Chișinău, de la 27 octombrie 1941, sub comanda Cpt. Paraschivescu.

Paza și siguranța în ghetou nu s-a putut face în condiții mai bune care să garanteze o asemenea operație. Ca prime măsuri, intrările și ieșirile corespunzătoare străzilor care străbăteau cartierul s-au baricadat prin garduri înalte de scânduri, însă această măsură nu s-a putut extinde și pe străzile care mărgineau ghetoul.

Datorită acestui fapt, prin unele case și curți care dădeau în aceste străzi de limită se putea intra și ieși în voie și se puteau transporta clandestin orice obiecte.

Lipsa de efective, față de lungimea apreciabilă a cercului de pază [de] cca. 4 km, a fost una din cauzele principale a situației expuse mai sus.

Efectivele de pază au variat între 80-250 oameni, acest din urmă număr fiind atins abia la 27 octombrie 1941.

În afară de insuficiențele remarcate, menționăm și alte piedici, rezultate din însăși așezarea ghetoului, și anume:

1. Existența în cartierul respectiv a circa 100 familii de creștini, care locuiau acolo. Pentru aceasta nu se putea face vreo restricție cu privire la circulara, ieșirea și intrarea în ghetou.

2. Existența în același cartier a manutanței, depozitului de grâu și cereale, a Cercului de Recrutare Lăpușna, a fabricilor de săpun, sifoane și frânghii, pentru care iarăși opreliștile în circulație nu se puteau îngrădi prea mult.

3. Drumul către aeroport, care era foarte circulat, străbătea ghetoul în lungul lui.

Datorită acestor stări de fapt, înlesnirea tuturor traficurilor era aproape naturală, de asemenea și posibilitățile de evadare.

B. Condițiunile de viață în ghetou

Acestea nu au fost determinate de o reglementare judicioasă și precisă. Fiecare bogat și sărac trăia pe cont propriu.

În acest scop se contoriza intrarea în ghetou a căruțelor țărănești care aduceau diferite produse alimentare. Colonelul Tudose le-a făcut o brutărie proprie, spital și farmacie.

Componența socială a ghetoului era aproximativ următoarea:

- 4 148 bărbați, 4 476 femei și 2 901 copii.
- Total 11 525 suflete.

Dintre aceștia, erau trecuți peste 50 ani:

- 1 502 bărbați și 1 704 femei.
- Total 3 206 suflete.

Ca stare materială, majoritatea erau săraci, dintre care cca. 3 000 lipsiți complet de mijloace, fiind ajutați, chiar înainte de a fi introduși în ghetou, de Comunitatea evreiască. Cu mijloace proprii de trai, fiind mai avuți, erau cam 2 000 evrei și numai 200 dintre ei puteau fi socotiți bogați.

Față de această situație, exceptând pe acei 3 000 ajutați de Comunitate, cei mai mulți își procurau bani pentru existență din vânzarea diferitelor obiecte ce aveau.

Până la începerea evacuărilor, când s-a dat o dispoziție categorică de oprire a vânzărilor în ghetou, tranzacțiile nici nu au fost îngăduite nici nu au fost oprite expres.

Lipsa oricărei indicațiuni din partea Comandamentului Militar a înlesnit traficuri și operațiuni de înstrăinare a valorilor, în dauna Statului.

C. Alte organe existente în ghetou

1. Pentru menținerea ordinii s-a înființat, chiar de la început, o circumscripție polițienească sub conducerea Comisarului Virgil Ionescu, care avea la dispoziția sa un grup de gardieni publici. Acestui instrument polițienesc, destinat colaborării cu Comandamentul Militar, nu i s-a remarcat nicăieri intervenția pentru împiedicarea, descoperirea și relatarea abaterilor săvârșite.

Această stare se datorește în parte și prea marii presiuni a autorității militare, precum și recomandărilor date chiar de șefii polițienești de a sta cât mai mult în expectativă.

2. Conglomeratul evreiesc din ghetou avea și el un organism propriu de conducere sub forma unui comitet compus din 20 persoane, sub președinția lui Guttmann Lendau. Comitetele lucra direct cu Comandamentul Militar al Chișinăului, unde-și expunea doleanțele; de asemenea, dirija executarea dispozițiilor ordonate, cu privire la scoaterea evreilor pentru munca obștească și a celor ce aveau să fie evacuați și, în fine, exercita opera de ajutorare a săracilor și de asistență a bolnavilor și neputincioșilor.

D. Mortalitatea

Pe cale naturală, n-a dat un procent prea mare. La Chișinău au murit 441 evrei, din care vreo 20 s-au sinucis în preajma evacuării. Procentul mai mare a fost în lagărul de la Vertujeni, cca. 1 800 evrei, și anume majoritatea din cei 13 000 trecuți în Basarabia de către germani și care se găseau într-o deosebită stare de mizerie fiziologică. Lt. Col. Pallade, din declarația căruia reținem toate aceste date, ne reproduce un incident sugestiv cu privire la modul cum înțelegeau germanii să-i trateze. Anume, cu ocazia trecerii evreilor la noi, văzând că autoritățile române le distribuia pâine și ceai, au protestat textual: „De ce le mai dați pâine și ceai? Noi îi împușcăm”.

E. Comportarea organelor de pază în ghetou

Sub aspectul general, tratamentul evreilor din ghetou, rezultat din felul de comportare a soldaților, gradaților, organelor militare de conducere, a fost omenesc și civilizat. Mărturii numeroase confirmă aceasta (Guttmann Landau, Dumitru Sili, Solomon Sur, Ilie Bodoi, Nina Zoltur, Cpt. Rez. Balinski ș.a.)

F. Intrările și ieșirile din ghetou până la începerea evacuărilor

În timpul conducerii Colonelului Tudose, exceptând oarecare larghețe ce s-a dat unora din evrei, care reveneau la fostele lor locuințe, pentru a-și mai ridica din lucrurile lăsate, regimul intrărilor și ieșirilor în ghetou a fost țărmurit de bună ordine.

Autorizațiile se eliberau exclusiv de Comandamentul Militar.

La început, când poftele de jaf se dezlănțuiseră și răpirile de femei evreice deveniseră mai frecvente din partea soldaților, în special din Armata Germană, Colonelul Tudose a luat măsuri drastice de a le împiedica, prin oprirea intrării în ghetou, a oricărui ostaș, indiferent de armata căreia aparținea. De asemenea și pentru vehicule, precum și pentru orice persoană care nu avea nici o legătură cu ghetoul.

A înființat patrule puternice de control pentru interzicerea intrărilor în ghetou, cu consemnul ca în caz de opoziție să se facă uz de armă.

Autorizațiile curente erau numai pentru creștinii locuitori ai ghetoului, țăranii care aduceau provizii și organele stabilimentelor aflate acolo.

Același regim s-a continuat și sub conducerea, de câteva zile, a Generalului Panaițiu, după care, o dată cu venirea la comandă a Colonelului Eugen Dumitrescu, s-a întronat toleranța și neregula.

Toleranța, în sensul că trierile celor ce intrau sau ieșeau nu se mai executau cu strictețea de dinainte, iar favoritismul își făcuse drum larg.

Nereguli, în sensul că persoane fără nici o indicație, decât aceea că se găseau în grațiile Comandamentului Militar al orașului, al ghetoului, al șefului de Stat Major al orașului, al

Comendurii, intrau și ieșeau când voiau, practicând tot felul de tranzacții și abuzuri, pe care le vom semna la capitolul infracțiunilor săvârșite.

Cităm dintre aceștia pe: Nadia Terzi, Maria Licicofski, Zina Flaișer, Gabriela Gherstein ș.a.

De asemenea, o martoră (Nina Zoltur) ne-a declarat că a văzut mașini militare, care scoteau în oraș pe unele fete mai frumoase din ghetou.

G. Paza și viața în lagăre

În celelalte lagăre din Basarabia, viața se desfășura în aceeași formă și cu aceleași mijloace. Paza se făcea de către jandarmii legiunilor respective, însă în condiții mai bune, în special la Vertujeni și Mărculești, pentru că și plasamentul lagărelor era mai propriu unei asemenea destinațiuni.

În rezumat:

1. Organizarea și funcționarea ghetoului din Chișinău și a lagărelor s-a manifestat prin lipsă de instrucțiuni care să precizeze modul de comportare al organelor de execuție.

2. Paza ghetoului din Chișinău a fost făcută în condiții mediocre din cauza lipsei de efective cu totul reduse, față de care nu se putea asigura o pază serioasă.

3. Întreaga funcționare a ghetoului din Chișinău era lăsată în mâna organelor militare, autoritățile civile evitând sau eschivându-se de la orice acțiune.

4. În timpul în care ghetoul era sub comanda Colonelului Tudose, se remarcă grija acestuia pentru a organiza o viață cât mai omenoasă evreilor, cât și pentru a împiedica orice abuz.

O dată cu venirea la comandă a Colonelului Dumitrescu, începe seria abuzurilor și infracțiunilor menționate în raport.

IV. Evacuările

A. Ordine și dispozițiuni de bază

Din memoriul Guvernatorului Basarabiei cu privire la situația ghetoului din Chișinău, adresat Președinției Consiliului de Miniștri, reiese că hotărârea asupra operațiunii de evacuare a evreilor din Bucovina și Basarabia, peste Nistru, a fost luată într-un Consiliu la Tighina, la care au participat toți Guvernatorii de provincii. S-au dat, cu acel prilej, indicațiuni precise asupra felului cum urma să se execute operațiunea. Marele Cartier General a fost însărcinat cu dirijarea operațiunii, împreună cu Marele Pretor, General Topor, și Inspectorul de Jandarmi al Basarabiei, Colonel Neculescu, ca organe de execuție.

Din partea Marelui Cartier General a fost însărcinat Lt. Col. Pallade cu întocmirea planului de evacuare.

B. Instrucțiunile date, itinerarii, puncte de trecere

La 7 septembrie 1941, Marele Pretor, Generalul Topor, dă Inspectoratului Jandarmi Chișinău, sub formă de „Notă”, următoarele instrucțiuni:

1. Operațiunea de evacuare a evreilor începe la 12 septembrie 1941, cu lagărul Vertujeni spre Căsăuți și Rezina.

2. Grupe de maximum 1 600, inclusiv copii, trec însă peste Nistru maximum 800 pe zi.
3. Câte 40-50 căruțe de fiecare grup.
4. Grupele pleacă din Vertujeni din două în două zile.
5. La fiecare trecere, câte un ofițer de jandarmi de la Legiune.
6. Itinerariile se fixează de către Lt. Col. Pallade cu comandanții Legiunii.
7. Trecerea fără nici o formalitate.
8. Două plutoane suplimentare ca ajutor.
9. Jandarmii posturilor teritoriale să dea concurs la curățirea terenului și îngroparea morților cu ajutorul locuitorilor.
10. Modul de comportare față de cei ce nu se supun? (Alexianu).
11. Să nu fie vămuiți. Vor fi împușcați cei ce jefuiesc.

Urmare acestei note, Colonelul Neculescu, Inspectorul Jandarmeriei din Basarabia, dă instrucțiuni de detaliu Legiunilor de Jandarmi, comunicându-le totodată și itinerariile fixate împreună cu Lt. Col. Pallade.

Traseele stabilite și urmate de coloane au fost următoarele:

1. Pentru acei din Nordul Basarabiei și Bucovina: de la lagărul Vertujeni, prin Soroca – punct de trecere Cosăuți și prin Mateuți – punct de trecere Rezina; cei din Bucovina prin punctul de trecere Atachi.

2. Acei din Sudul Basarabiei au fost dirijați de la Cahul, Bolgrad, Ismail, Chilia Nouă, Vâlcov, prin Tarutino, punct de trecere Purcari.

Din situația prezentată Comisiunii, de către Inspectoratul de Jandarmi Chișinău, rezultă că, prin punctele de trecere mai sus menționate, au fost evacuați din Basarabia 55 867 evrei, iar din Bucovina 45 538 evrei.

Total 101 405 evrei.

Actualmente, în ghetoul din Chișinău se mai găsesc: 17 evrei rămași cu autorizație specială; 34 bolnavi în spitalul ghetoului; 14 care formează personalul spitalului (doctori, infirmiere, ciocli); 15 însoțitori ai bolnavilor și 6 copii rămași de la un orfelinat. Total 86 evrei.

C. Executarea evacuărilor din ghetoul Chișinău

Evacuarea din acest ghetou a început la 12 octombrie 1941, pe coloane de câte 1 500 evrei.

Pentru ordinea plecării și formarea convoaielor s-a împărțit cartierul pe sectoare. Cei în cauză erau anunțați prin Comunitate, de organele Comandamentului Militar al ghetoului, cu o zi înainte, pentru a se pregăti de plecare. Nu s-a dat dispoziție precisă asupra cantității și naturii bagajelor ce aveau dreptul să ia cu ei.

Ca normă, se admite să ia fiecare cât putea să ducă în brațe.

Dacă până la această epocă viața în ghetou luase oarecum aspectul de ordine și liniște, de aici înainte pornind s-a dezlănțuit o atmosferă de frământare și îngrijorare.

Frica de necunoscut, greutatea călătoriei și zvonurile care tulburau spiritele i-a determinat pe evrei, pe de o parte, a recurge la toate manevrele pentru a încerca să evadeze și a scăpa de plecare sau a o întârzia, iar, pe de alta, au dat ocazie la săvârșirea multor abuzuri și nelegiuiri.

Mulți din evrei fugeau în ziua plecării, din sectorul distinct evadării, în altul, căruia îi venea rândul mai târziu, ascunzându-se prin poduri, pivnițe etc., pentru a nu fi găsiți.

Vânzările clandestine în ghetou începuseră să se intensifice mai mult ca oricând; tranzacțiile cu metale prețioase de asemenea.

Executarea marșului se făcea: pe jos cei valizi, în căruțe pentru bătrâni, bolnavi și copii. Tot în căruțe se încărcau bagajele.

Coloanele mărșăluiau foarte greu, dezordonat și cu producere de încurcături, pentru că:

1. Datorită sezonului de toamnă, începuse[ră] ploile și frigul.

2. În general, numărul vehiculelor era insuficient, unele se stricau pe drum, parte trase de boi, parte de cai.

Pentru ghetoul din Chișinău se făceau două etape: Chișinău-Orhei; Orhei-Rezina.

Inițial, dispoziția Marelui Pretor a fost ca să se dea 40-50 de căruțe la un convoi de 1 500 evrei.

Totuși, față de numărul mare al bătrânilor, bolnavilor și copiilor, care nu puteau merge pe jos, Legiunile au fost nevoite să scoată mai multe căruțe.

Au întâmpinat însă multe greutăți, din cauză că Guvernământul dăduse ordinul Nr. 4 029/941 de a nu se mai face nici o rechiziție, pentru a nu se împiedica muncile agricole, iar, la 28 octombrie 1941, un altul cu Nr. 519, prin care aproba a se scoate numai o căruță la 70 oameni.

Prefecturile executau dispozițiunile Guvernământului și, în consecință, refuzau să satisfacă cererile Legiunilor de Jandarmi. Cu acest prilej, au fost cazuri de directă împiedicare a operațiunii de evacuare.

Astfel, primarul comunei Văscăuți din jud. Soroca nu numai că a refuzat să dea concurs la strângerea căruțelor, dar a îndemnat locuitorii să fugă cu căruțele pe câmp (Raportul Nr. 3 245 din 2 octombrie 1941, al Inspectoratului Jandarmi Chișinău, către Prefectura județului Soroca).

La toate acestea, se mai adaugă și pofta de speculă a țăranilor căruțași, cărora nu li se fixase de autoritatea care-i rechiziționa un quantum determinat pentru serviciul prestat. În scopul de a profita cât mai mult de pe urma pribegilor, îi ținea pe foarte mulți, și în special pe cei bănuți a fi avuți, într-o permanentă presiune. Sub amenințarea că îi dă jos din căruțe sau simulând răsturnarea vehiculelor îi forțau să le dea diferite obiecte și bani.

După scurgerea câtorva coloane, acest sistem popularizând-se, se vedeau căruțași care, în scopuri de câștig, așteptau la răscruci de drumuri, pentru a-și oferi serviciile, cu căruțele lor.

Eșaloanele erau conduse de jandarmi, în mod obișnuit, sub comanda unui subofițer, care repartiza un ostaș pentru paza a cinci căruțe. Unii din ei fraternizau prin neintervenție cu manevrele lipsite de omenie ale căruțașilor.

Dintre acei care mergeau pe jos, mulți rămâneau în urmă, din cauza neobișnuinței, a greutății drumului și epuizării fizice.

Toate aceste cauze dădeau coloanelor aspectul unor linii întrerupte; itinerariile nu se puteau respecta și uneori eşaloanele se întâlneau în același punct.

Etapele de odihnă se făceau în câmp sau pe lângă păduri, pentru a se evita staționarea prin sate și prin aceasta eventualele atacuri, jafuri sau vexațiuni din partea țăranilor. Și așa, cu aceste precauții luate, s-au semnalat cazuri când, în timpul odihnei, țăranii au ieșit de prin porumburi sau șanțuri, unde așteptau coloanele și se dădeau la acte de jaf.

Pe timpul parcurșului, hrana evacuaților se procura prin mijloace proprii.

Cei morți pe drum se îngropau la primele etape.

În celelalte lagăre, executarea evacuărilor s-a făcut în genere după același sistem.

D. Trecerea peste Nistru

Coloanele sosite la Rezina erau luate în primire de o formațiune de jandarmi, sub comanda Locot. Rez. Popoiu, care avea însărcinarea să execute operația de trecere peste Nistru.

Îi primea, îi trecea încolonați până la Rublenița în Transnistria, unde îi dădea în primire jandarmilor de acolo, însărcinați cu această misiune. Trecerea se făcea pe jos și în căruțe.

Evreii evacuați din Bucovina au fost aduși în trenuri până la Atachi. Datorită acestui fel de transport și-au luat cu ei mari cantități de bagaje. De aici însă urmând a face drumul pe jos sau în căruțe, până la trecerea Nistrului, iar în Transnistria numai pe jos, nu le-a fost îngăduit a-și lua asupra lor decât numai bagajele strict necesare și posibile de transport în această situație nouă.

Restul bagajelor rămase au fost depozitate prin grija jandarmilor și organelor BNR la Atachi și Mărculești.

Cu privire la dreptul de proprietate asupra lor s-au născut discuții între Guvernatorul Bucovinei, care pretindea că-i aparțin, fiind provenite de la evreii evacuați de acolo, și între Guvernământul Basarabiei, care pretindea că-i aparțin ca unele ce se găsesc pe teritoriul său.

Aceasta s-a raportat telegrafic, încă de la 14 noiembrie 1941, Marelui Cartier General, iar astăzi încă lucrează o Comisiune pentru inventarierea și plasarea lor.

În rezumat:

Evacuarea s-a executat în condiții grele și se caracterizează prin dificultăți întâmpinate în parcurs, datorită lipsei de vehicule și jafuri comise de populația comunelor situate pe traseele convoaielor. Căruțașii au exploatat împrejurarea, căutând să stoarcă, prin toate mijloacele, sume de bani și lucruri de la evrei.

Dificultățile de transport și vreme rea au înlesnit aceste jafuri, practicate uneori cu complicitatea sau cel puțin cu toleranța escortelor.

V. Operația cumpărării valorilor de la evreii evacuați, prin Comisiunile BNR

Din piesele cercetării urmate de Comisiune, se arată că după trecerea prin punctul Rezina a aproximativ 10 convoaie, cu un efectiv de circa 8 000 evrei, toți necontrolați, Locot. Popoiu, însărcinat cu transportul lor peste Nistru, a făcut cunoscut ierarhic șefilor săi că germanii îi controlau în Transnistria, ridicându-le toate valorile și devizele aflate asupra lor. Era pe la începutul lunii octombrie 1941.

Președinția sesizată, dă o notă Ministrului de Finanțe, cu Nr. 8 507 din 5 octombrie 1941, care, la rândul său, trimite adresa Nr. 269 274 din 14 octombrie 1941 Guvernământului Basarabiei, prin care fixează normele de schimb.

În ziua de 8 octombrie 1941, Centrala BNR a fost încunoștințată de către Președinție și drept urmare trimite la Chișinău, în ziua de 9 octombrie 1941, cu avionul, o comisiune, sub prezidenția D-lui Bucur Jugăreanu.

Concomitent se dă și de către Guvernământ ordinul telegrafic Nr. 9 din 9 octombrie 1941 către Prefectura Bălți și Soroca, cu norme în vederea schimbului.

Delegații BNR s-au împărțit în 3 Comisiuni, lucrând astfel: una prezidată de dl. Bucur Jugăreanu la Visterniceni, Orhei și Rezina; a doua la Mărculești și a treia la Cetatea Albă.

Din fiecare Comisiune făceau parte: Delegații BNR, un delegat al Armatei și experți necesari pentru valorificarea aurului și a pietrelor prețioase.

Delegatul Armatei, cerut chiar de către Comisiunea BNR, a avut rostul de a înlătura, prin prezența lui, suspiciunile care ar fi putut naște de pe urma operațiunilor ce se executau.

Comisiunile au lucrat în condiții foarte grele, din cauza scurgerii convoaielor pe diferite direcții și deci a nevoii de a se deplasa, a lipsei de localuri proprii și a timpului defavorabil. Au lucrat adeseori noaptea, în ploaie și fără lumină suficientă.

Criteriile de schimb și evaluare, date de Ministerul de Finanțe, Direcția Generală a Mișcării Fondurilor, au fost următoarele:

- Plata în ruble, la paritatea 1 rublă = 40 lei.
- Aur plătit în greutatea și finețea lui, cursul oficial.
- Pietrele și alte obiecte prețioase, plătite pe baza unei evaluări făcută de un expert specialist și numai pe o cotă de 20% din evaluare, care ar fi echivalentă cu proporția dintre aurul la cursul oficial și aurul la cursul liber.

- Li se puteau schimba și lei, contra Kossenschein, la paritatea de una contra 60 lei. Cu moneda românească nu puteau, nici într-un caz, trece peste Nistru.

Operația de control și schimb se făcea astfel:

- Schimbul de lei în ruble se făcea la început pe baza unei liste nominale. Ulterior, din cauza aglomerației lucrărilor, s-a renunțat la acest sistem, fiind totodată socotit ca o formalitate inutilă.

- Pentru bijuterii, monezi de aur și valute s-au întocmit la început chitanțe individuale, cu specificarea detaliată a valorii și sumei plătite. Acestea se puneau în plicuri separate, care se depuneau în casete speciale. Ulterior, din aceleași motive arătate mai sus, și spre mai multă simplificare, s-a renunțat la sistemul chitanțelor individuale și s-au făcut pe tabele.

După terminarea lucrului, casetele cu plicuri și valori se depuneau: în autoduba BNR, care însoțea Comisiunea. Duba se încuia, iar cheia o lua Președintele Comisiunii. Paza se făcea cu santinele militare, care aveau consemnul de a nu permite nimănui descuierea, decât în prezența întregii Comisiuni.

În orașele unde Băncile Naționale aveau tezaur, cum a fost cazul la Orhei, casetele cu valori se depuneau acolo, tezaurul se închidea, luându-se: una din chei de Președintele Comisiunii, iar a doua de către delegatul Armatei.

La data de 22 octombrie 1941, Cpt. Paraschivescu, Comandantul Comp. 23 Poliție, înaintează un raport, în care semnalează unele pretinse lipsuri în procedura urmată de Comisia BNR. Evidența lipsa unui registru de casă pentru schimbul rublelor, lipsa unei case de fier pentru depunerea valorilor, în locul plicurilor și cutiilor de lemn, care se întrebunțau și necesitatea înființării unui registru de control, pentru aceste valori.

Guvernământul sesizat de acest raport a verificat observațiile făcute de Cpt. Paraschivescu și a constatat că procedura ce se urma prezenta toate garanțiile unei cinstitute operații.

În rezumat:

Operațiunile făcute de Comisiunile BNR au fost regulate și nu au dat prilejul să se constate vreo abatere de la linia cinstei și conștiințiozității.

VI. Infracțiunile săvârșite în legătură cu ghetoul

A. Jafuri în oraș, imediat după retragerea bolșevicilor

Din cauza lipsei de forțe necesare pazei municipiului, a dezordinii și panicii rămase de pe urma luptelor, opera de jaf s-a dezlănțuit în stil mare, în această perioadă de timp.

Au cooperat, la comiterea acestor nelegiuiri, haimanalele periferiilor, sătenii suburbanelor și ai comunelor apropiate și, într-o formă organizată, trupele germane. Mai puțin trupele Române, aflate în trecere.

Jafurile se exercitau mai mult asupra locuințelor părăsite, ridicându-se mobilier și orice lucru de valoare.

Germanii și-au însușit conținutul depozitelor și materialelor din fabrici, înlăturând, cu drept de cuceritori, pazele militare române. Din locuințele particulare, prețuiau în special scoarțele țărănești, articolele de îmbrăcăminte și pianele.

Această stare a durat 8-10 zile de la ocuparea Chișinăului.

De la început, din lipsă de mijloace, nu s-a putut exercita o cercetare pentru identificarea infractorilor, așa că astăzi această operațiune ar fi mult prea tardivă și nu ar mai putea da vreun rezultat.

B. Violuri, jafuri și scoateri samavolnice din ghetou

1. În primele zile de la instalarea evreilor în ghetou, 5-6 femei s-au plâns Comunității că ar fi fost violate de către soldați, și anume dintre cei aflați în trecere. Faptul ne-a fost declarat de către: Leib Rapaport, Dr. Leia Telis și Sadagurschi Nuhim, care a precizat că a fost chiar martor ocular la violarea unei fete de către un frizer. Nu ni s-a putut da vreo precizare, nici asupra victimelor, nici asupra autorilor.

2. Tot din declarațiile celor de mai sus și fără a ni se da alte precizări, comisiunea a fost informată că, în aceeași epocă de stabilire a evreilor în ghetou, s-au întâmplat cazuri de jaf în dauna evreilor de către soldații aflați în trecere.

3. Singur informatorul Buicovski Ițic Nuhim ne declara că, în una din zilele lunii septembrie 1941, un sergent major, al cărui nume nu-l știe, a intrat în locuința sa din ghetou și i-a luat cu forța o plapumă, o cuvertură și o casetă de lemn.

4. În legătură cu operațiunea de instalare a evreilor din ghetou, Colonelul Tudose ne-a declarat că Germanii, prin abuz de putere, scoteau la început grupuri sau numai câte un evreu, pe care îi întrebuințau la identificarea locuințelor unde s-ar fi putut descoperi materiale sau valori ascunse. Aceasta, cu toată opoziția unității române de pază.

Față de această situație, Colonelul Tudose a fost nevoit să dea dispoziții ca să fie împușcat orîșicine va mai intra prin abuz sau cu forța în ghetou.

5. Un caz concret de însușire de bunuri l-am stabilit în sarcina Cpt. Paraschivescu Ioan, Comandantul Legiunii de Jandarmi mobile Chișinău, care făcea paza ghetoului. Acesta, abuzând de calitatea sa și prin mijlocirea soldatului de ordonanță Trifan Ion, a luat din depozitul de lucruri al ghetoului, rămase de pe urma evacuării, obiecte casnice și veselă, pe care le-a trimis soției sale la București, în coșuri și în mai multe transporturi. Faptul este dovedit cu declarațiile: soldatului Trifan Ion, sergentului Dumitrache și fruntașului Radu Florea, care l-au ajutat la săvârșirea faptei și la transportarea obiectelor însușite. De asemenea, cu ocazia mai multor percheziții domiciliare, efectuate în București și a confruntărilor ce au avut loc între cei de mai sus, s-au identificat majoritatea obiectelor sustrate.

Ofițerul se află arestat, în cercetarea Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

C. Încercări și evadări din ghetou

Până la evacuare, mai puțin, și în timpul evacuării, mai mult, s-au săvârșit încercări de evadare și evadări din ghetou.

Cazurile constatate de Comisiune sunt următoarele:

1. Kisel Kremer și Veinșencher Smil au fugit din ghetou și au fost prinși în gara Chișinău, când încercau să plece cu trenul. Faptul s-a petrecut în ziua de 22 octombrie 1941. Sus-numiții au fost arestați și trimiși în ghetou prin Chestura locală. Declară că nu le-a înlesnit nimeni încercarea de fugă și că au ieșit clandestin din ghetou.

2. Germanii au înlesnit fuga următorilor evrei: Șpanermann, Mortcovici Samuel, Kalikman, Allermann, Boșerman, familiile Ghermann, Cervinschi, avocat Sudit, Abramovici și Gherstein. Familia Gherstein, compusă din tată, mamă, fiu și fiică, a plătit unei mașini germane, condusă de un subofițer și doi soldați, suma de 150 000 lei până la București. Informațiile le avem de la agentul Galtov și recunoașterile, în fața Comisiunii, a tuturor membrilor familiei Gherstein și a numelui Mortcovici Samy.

3. Schwartzberg Melich a fost adus la București, cu trenul, de un pretins agent acoperit de poliție, Petrescu. A plătit 20 000 lei și o verighetă de aur. Recunoaște faptul.

Cazul se află în cercetarea Curții marțiale a Corpului 3 Armată.

4. Buicanschi Ițic Nuhim a plecat singur, venind cu trenul la București. Recunoaște faptul. Se cercetează de Curtea Marțială Corpul 3 A.

5. Familia Marcu Cohn (soț și soție) și [familia] Cervinschi (soț, soție și copii) au fost transportate la București cu trenul de către agenții polițienești Rohan Ion, Neamțu și Stoenescu, plătind – primii 50 000 lei și ultimii 100 000 lei. Recunosc faptul și se află în cercetarea Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

6. Solomon Spanerman, Perlmutter Șaia, Levensohn cu soția și un copil, Cristal, Weissner și fratele și soția au fost aduși la București cu o mașină, între 10-14 octombrie 1941, de către Căpitanul Doicescu Ilie din Comandamentul Apărării Antiaeriene. Faptul a fost săvârșit cu ajutorul concubinei sale, Nadejda Sumnevici, și al lui Eugen Dumitriu din Chișinău. Se pretinde a fi luat 2 000 000 lei. Primii doi sunt arestați, iar întreaga cauză se află în cercetarea Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

7. Apoteker, cu familia, a evadat din ghetou și s-a refugiat în București, în noaptea de 15-16 octombrie 1941. Se bănuiește a fi fost ajutat în această acțiune de Maiorul rez. Mardare Petre din București și cu care sus-numitul avea legături comerciale. Cazul se cercetează la Curtea Marțială a Corpului 3 Armată.

8. Familia Șpanermann, compusă din mamă și doi copii, împreună cu Iosif Voloveț, au convenit cu un fruntaș de la aviație ca să-i aducă la București, pentru suma de 6 000 lei. S-au imbarcat în mașină și, după ce în parcurs le-au mai luat încă 2 000 lei, la o distanță de 30 km de Chișinău șoferul a oprit vehiculul, sub pretext că trebuie să pună apă la radiator. După această operație, a simulat că mașina nu poate fi pusă în mișcare decât fiind împinsă de ocupanți. S-au dat toți jos, au împins mașina, care a plecat, lăsându-i în drum. Informațiile din declarația lui Voloveț Iosif.

D. Traficuri cu bijuterii și metale prețioase

1. La început intrau în ghetou foarte mulți militari germani, care cumpărau aur, prin mijlocirea unui samsar, numit Lew (Declarația comisarului Virgil Ionescu, care avea circumscripțiunea în ghetou).

De asemenea, martorul Neagu Andrei ne-a declarat că un ceasornicar a vândut niște aur unor soldați germani, care i-au plătit prețul în mărci scoase din uz.

2. Informatorul Buicanschi Ițic Nihim ne precizează că un oarecare Spingeanu, fost proprietar al magazinului „Cusani-Soingeanu” din Chișinău și actualmente domiciliat în

București, venea cu mașina în ghetou și cumpăra pietre prețioase și obiecte de aur. De asemenea, vizează și pe Nadejda Terzi, fostă concubină a Colonelului Eugen Dumitrescu.

Se vor sesiza instanțele judiciare cu desăvârșirea cercetărilor.

În curs de instrucție, la instanțele represive, sunt următoarele cazuri, pentru fapte de trafic de metale prețioase:

1. Harbuz Leonida, care a fost prins în ghetou cu 273 gr. aur, cumpărate de la Sișma Polea. Se cercetează la Curtea Marțială.

2. Cpt. rez. Șerbănescu Vasile și Maior rez. Mardare Petre sunt bănuți a fi înlesnit unui evreu, însoțit de două evreice, ca să-și scoată, din ascunzișurile aflate în str. Eminescu, Nr. 10 și str. Carol, Nr. 46, obiecte valoroase și metale prețioase. Prima operație s-a făcut chiar în prezența soției Medic Cpt. Popa, locatarul imobilului din str. Eminescu, Nr. 10. Faptul se află în cercetarea Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

3. Faptul că evreii aveau metale prețioase și bijuterii asupra lor și că tranzacționau cu ele, pentru a-și crea mijloace de trai, s-a verificat și cu ocazia unei curse, întinsă de Căpitanul Paraschivescu, comandantul ghetoului, cu știința D-lui Comandant al Corpului 3 Armată și asistența unui procuror militar.

Anume: în ziua de 29 octombrie 1941, servindu-se de un agent interpus, evreul Sadagurschi Iosif a simulat că oferă evreilor: Roza Atațchi, Sico Lipovețchi, Kelerman Tabia și Capitel Avram posibilitatea de a fi scoși din ghetou și lăsați liberi în țară, în schimbul unor pietre prețioase și bani. În acest scop, s-au confecționat cinci autorizații false din partea Corpului de Armată care, prin intermediul numitului Sadagurschi, au fost înmânate celor în drept, aducând în schimb la Comandamentul ghetoului următoarele valori: un inel de damă cu două briliante, un ceas bărbătesc de aur, două ceasuri de aur pentru damă, una pereche cercei de aur, un lanț agățător de aur, un lanț bărbătesc de aur, un inel de aur și două brățări de aur, care toate au fost confiscate și depuse BNR. Autorizațiile false s-au retras, iar evreii au fost evacuați.

E. Traficuri cu autorizațiile pentru ieșire în oraș, pentru amânarea plecărilor în evacuare și traficuri de influență

Asemenea infracțiuni s-au întâmplat exclusiv sub conducerea Col. Eugen Dumitrescu și prin mijlocirea concubinei sale Nadejda Terzi.

Această femeie avea oricând intrare liberă în ghetou și, sub protecția și cu știința Comandamentului Militar, a exploatat din plin această situație.

Fixase prețuri, și anume: 1 000-1 500 lei – o autorizație pentru ieșirea în oraș și, de la 5 000-70 000 lei, pentru amânarea plecării de la un convoi la altul.

În mod obișnuit, tranzacțiunile le exercita în casa evreului Venișencher, cu care era în strânse legături de afaceri. De asemenea, mai avea în complicitate și pe evreul Naghidovici, care-și instalase chiar un fel de birou pentru asemenea practici.

A dat următoarele autorizații, descoperite de noi, contra diferitelor sume de bani.

1. În alb, pentru amânarea plecării la 21 octombrie 1941, lui: Mulamud David, Nisemboim Mina, Meifeț Ion, Zina Fleischer, Naghid Raia, Zilbrang Ușer, Svalboim Paulina, Davidovici Notel, Cogan Aron, Torban Cresea și Rabinovici Ișer. Toate au fost găsite asupra sus-numiților.

2. A tranzacționat cu avocatul Rabinovici vinderea a 7 autorizații pentru rămânerea până la ultimul convoi, contra sumei de 35 000 lei, din care primise acout 15 000 lei. Sus-numitul avocat, fiind sfătuit de către cumnatul său Kisel Kremer să nu mai dea bani, pentru că tot va

rămâne să plece cu ultimul convoi, din cauza soției sale care era grav bolnavă, a cerut restituirea acontului, de la Nadia Terzi. Aceasta a dat banii înapoi, însă, drept represalii pentru fapta lui Rabinovici, a intervenit la Col. Dumitrescu și acesta a hotărât ca să fie expediat imediat, deși soția lui era netransportabilă și avizul medicului ghetoului recomanda amânarea plecării.

3. Evreul Iaroslavici a primit 3-4 autorizații de amânare, plătind pentru ele un inel cu briliante, în valoare de 72 000 lei.

4. Nura Voloveț și Ida Spanerman au plătit pentru 3 autorizații la fel, câte 5 000 lei și stofă pentru un palton, cu căptușeală și blană de guler. Le-au obținut prin intermediul evreului Simha Glükman.

Nadia Terzi a recunoscut, în parte, acuzațiile ce i se aduc, confirmând cu ocazia confruntării dintre ea și Colonelul Dumitrescu că a luat pentru autorizații lei 100 000, pe care i-a înmănat ofițerului. Colonelul Dumitrescu a recunoscut și el că i-a dat Nadiei Terzi câteva autorizații, dar nu interesat.

De altfel, Colonelul Dumitrescu a lucrat și pe cont propriu, în scopurile de mai sus.

5. În ziua de 23 octombrie 1941, Colonelul Dumitrescu a primit de la Kisel Kremer suma de 700 000 lei, dintre care 500 000 lei numărați chiar în localul Comunității, iar 200 000 lei, trimiși prin avocatul Sapirin, pentru a nu-l trimite la Balta.

Aceasta s-a întâmplat chiar a doua zi, după ce Kremer fusese prins în gara Chișinău, încercând să fugă și după ce Colonelul Dumitrescu îl supusese la un control riguros. După plățirea sumei menționată mai sus, i-au fost ridicate toate restricțiile.

6. A primit pentru satisfacerea acelorăși înlesniri, în mai multe rânduri, sume de bani de la Sapirin, iar de la Nina Vecselstein – 30 000 lei, ca s-o îngăduie a pleca cu ultimul convoi.

Din declarația evreului Sebel Ițic Aizic reiese că s-au eliberat câteva sute de asemenea autorizații. Faptele de sub acest capitol se verifică prin recunoașterea parțială a celor implicați, precum și prin declarațiile date în fața Comisiunii de către: Colonel Neculescu, Neaga Andrei, Kisel Kremer, Guttman Landau, Izidor Bikman, Schwartzberger Nichel, Lt. Pop Emil, Pulferman Gherș, Nura Volovetz, Ida Spanerman, Alex. Nargulius și Sebel Izco Aizic.

F. Abuzuri de putere și de încredere. Port ilegal de uniformă

Autoritatea organelor însărcinate cu supravegherea și prevenirea ordinii în activitatea ghetoului și a evacuărilor a fost adeseori întrebuintată în scopuri direct contrarii, și anume pentru a înlesni sau săvârși diferite abuzuri.

Comisiunea a constatat următoarele cazuri:

1. Colonelul Dumitrescu a ordonat Cpt. Alexandrescu, Șeful său de Stat Major, ca să trimită la București un soldat curier pentru a transporta corespondență între Comunitatea ghetoului și Comunitatea Evreilor din Capitală.

Curierul a făcut mai multe curse în acest scop și, de fiecare dată, s-ar fi plătit pentru acest serviciu Col. Dumitrescu câte 100 000 lei, iar Cpt. Alexandrescu câte 50 000 lei. Această informație o deținem de la evreul Sebel Ițco Aizic, fără însă a mai fi coroborată cu altă dovadă.

2. Evreul Sapirin, avocat, vice-președintele comunității din ghetou, a fost transportat cu mașina Comandamentului Militar al Chișinăului de către Căpitanul Alexandrescu, pentru a lua contact cu comunitatea din Capitală. A stat o zi în București și a fost înapoiat la Chișinău în același mod. Evreul a călătorit în uniformă militară, pentru a evita neplăcerile unui control pe drum. Se pretinde de Cpt. Alexandrescu că acest evreu a fost adus la București, după îndemnul Col. Dumitrescu, în locul avocatului Sudit, care fusese cerut de Președinție și care la acea dată

era dispărut. Faptul este recunoscut de Cpt. Alexandrescu și confirmat de numeroși informatori (Guttman Landau, Sebel ș. a.).

3. În ziua de 1-2 noiembrie 1941, Guttman Landau, Președintele comunității din ghetou, roagă pe Cpt. Alexandrescu ca să ia suma de 250 000 lei și să o predea evreului Sapirin, care plecase cu un convoi în evacuare. Sapirin trebuia găsit pe traseu și suma remisă după Visterniceni, localitatea unde se făcea de către Comisiunea BNR controlul evreilor evacuați. Ofițerul, după o persistentă negație și pus în situația de a fi confruntat cu Guttman Landau, a sfârșit prin a recunoaște că a luat banii și că i-a înmănat Colonelului Dumitrescu, care i-a dat și lui 100 000 lei. Pretinde că acești bani i-a cheltuit pentru acte de binefacere și nevoile Comandamentului, care nu avea nici un fond alocat.

Cazul de mai sus s-a deferit Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

4. În ziua de 23 octombrie 1941 sunt prinși în gara Chișinău evreii Kisel Kremer și Smil Veinșenker, care voiau să fugă. Se trimit prin Chestura locală, sub stare de arest, Comandantului ghetoului, Lt. Pop, care-i primește, împreună cu suma de 34 995 lei, găsită asupra lor.

Locot. Pop pretinde că Lt. Col. Grigorescu, Comandantul Batal. 20 Mitraliere, care făcea paza ghetoului și care a fost față la predarea lor și a banilor, i-a ordonat că a doua zi să-i cheme sub pretextul restituirii banilor (lui Kremer 22 995 lei și lui Veinșencher 12 000 lei) și să-i pună să semneze, însă să nu le predea sumele respective. Susține că a executat dispoziția dată, chemându-i pe cei de mai sus, chemare la care s-au prezentat Simcha Kremer, fratele lui Kisel Kremer, și Veinșencher în persoană, care semnează de primire, fără însă a li se restitui vreun ban. Suma de 34 995 lei pretinde că a fost predată Lt. Col. Grigorescu. Acesta neagă imputația de mai sus.

Faptul a fost deferit Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

5. În ziua de 15 decembrie 1941 se execută la locuința Lt. Col. Grigorescu din Sebeș-Alba, str. Drumul Sibiului, Nr. 21, o percheziție domiciliară, pentru a se constata ce a transportat sus-numitul din Basarabia și care este proveniența celor transportate. Se găsesc foarte multe obiecte, materiale și animale aduse cu trenul din Basarabia, fără a putea justifica decât foarte puține din ele.

Cercetarea urmează a fi completată de Curtea Marțială a Corpului 3 Armată, unde ofițerul se află arestat.

Pe data de 10 ianuarie 1942 a fost pus în retragere, prin aplicarea art. 58 din L.I.A.

6. Tot sus-numitul ofițer a luat în campanie cu unitatea ce comandă – bat. 20 Mitr. Div. – pe concubina sa, Maria Licicovschi. A îmbrăcat-o militărește, purtând-o după el în această situație, de la 22 iunie – 25 noiembrie 1941, dată când s-a întors în garnizoana Sebeș-Alba. Faptul este stabilit cu recunoașterea Mariei Licicovschi și declarația informatorului, Lt. Sămărgițeanu S. Aurel.

Cu judecarea cauzei s-a sesizat Curtea Marțială a Corpului 3 Armată.

7. Cu ocazia evacuărilor, a fost însărcinat printre alții și Serg. Major Saftenco din Legiunea Jandarmi Orhei, ca să facă pază trecerii peste Nistru.

A găsit din executarea acestui serviciu prilej de a-și procura bani, speculând starea de nenorocire a evacuaților. Anume, oferea camere de dormit acelor care erau obligați să rămână o noapte în Rezina, contra diferitelor sume de bani. S-a descoperit una din aceste fapte prin constatarea că a luat de la Nura Volaveț și Erlich suma de 5 000 lei, dând o cameră la 5 familii ca să se adăpostească o noapte.

Faptul este stabilit din declarațiile date și confruntările urmate, între sus-numitul subofițer, Nura Volaveț și Ida Spanerman.

Se află în cercetarea Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

8. Unul din sistemele întrebuințate de Colonelul Dumitrescu pentru a scoate sume de bani de la evrei era și acela de a-i amenința cu diferite măsuri sau a pretexta executarea anumitor ordine superioare.

Un caz concret ni-l expune informatorul Sebel Ițco Aizic, care ne-a declarat că acest ofițer a anunțat comunitatea că, din ordin superior, urma să trimită 400 evrei din ghetou pentru lucru la Tiraspol. Evreii, văzând în executarea acestui ordin posibilitatea dispariției celor ce vor fi trimiși, au început tratativele cu Col. Dumitrescu, prin reprezentanții comunității, Bittman și Sapirin, care i-au dat acestuia de trei-patru ori câte 100 000 lei, pentru a temporiza îndeplinirea pretextatei dispoziții superioare.

Nu s-a trimis nici un evreu la Tiraspol.

În ziua de 18 decembrie 1941, în urma unei confruntări executate de Comisiune între Colonelul Dumitrescu Eugen și concubina sa Nadejda Terzi, confruntare care a avut drept rezultat constatarea peremptorie a actelor de trafic pe care sus-numitul le practica prin mijlocirea și cu ajutorul acestei femei, ofițerul dându-și seama, probabil, că se deschisese definitiv calea dovedirii faptelor săvârșite, s-a sinucis cu un foc de revolver.

9. În scopul de a se verifica anumite zvonuri relative la evadarea evreilor din ghetou, Lt. Colonelul Rădulescu, Directorul de Cabinet al Guvernământului, încuviințează agentului special Const. Nadan să simuleze înlesnirea plecării câtorva evrei care urmau să fie surprinși de un magistrat militar în flagrant delict de dare de mită.

Agentul Nadan recrutează vreo 13 evrei dintre cei mai bogați, în frunte cu Kisel Kremer, fiind ajutat în operația ce urma să execute de către alți patru agenți speciali de la serviciul de informații, afectați Guvernământului, și anume: Gheorghe Manu, Ion Cojocaru, Ion Nedu și Constantin Ionescu. Pentru transport a stabilit să i se dea suma de 1 200 000 lei. Simulând plecarea și după solicitarea unui acout din suma convenită de 120 000 lei, evreii sunt duși la sediul centralei Serviciului Special din Chișinău, unde sunt arestați.

Magistratul Militar care-i însoțea a dresat un proces-verbal asupra percheziției sumare ce s-a făcut evreilor, după care, plecând, au fost luați în primire de către cei cinci agenți speciali, care au procedat în beciul Serviciului la o a doua și riguroasă percheziție.

Cu acest prilej au găsit asupra evreilor circa 1 200 monezi de aur, 2 ceasuri de aur și 20 000 lei în bancnote.

Din aceste valori au predat Parchetului Militar ceasurile de aur și câteva monezi, iar restul le-au împărțit frățeste între ei.

Toți se află arestați, în cercetarea Cabinetului de Instrucție, de pe lângă tribunalul Lăpușna.

G. Jefuiri în parcursul evacuării

Coloanele de evacuați se prezentau sub un aspect cu totul neregulat. Din cauza celor rămași în urmă și a căruțelor care adeseori se stricau pe drum, se formau inevitabile întreruperi în continuarea lor și în special se lungeau uneori pe distanțe de câțiva kilometri. Paza nu putea fi omogenă în asemenea condiții, cu atât mai mult cu cât și efectivele erau reduse. Repartiția era făcută de un jandarm la cinci căruțe.

Datorită acestor goluri și a neputinței de a se exercita o supraveghere suficientă, din cauza motivelor arătate mai sus s-au constatat, cu ocazia acestei operațiuni, numeroase încercări

și săvârșiri de jafuri, în dauna evreilor. De asemenea și în timpul popasurilor, care aveau loc noaptea, sub ocrotirea întinericului și a pazei insuficiente, s-au remarcat cazuri de jaf.

Din cercetarea urmată, am constatat:

1. În primul rând, căruțașii au fost aceia care, fie sub imperiul amenințărilor exercitate, fie prin acte de rapt exprese, și-au însușit din lucrurile pe care evreii le aveau asupra lor.

De cele mai multe ori, ei nu reclamau de frica răzbunării jefuitorilor.

Informațiuni asupra acestor fapte ne-au fost date de către Lt. Col. Lazăr Radu, Maior Bechi, Jandarm Serg. Major Harbagiu Ioan, Guttman Landau, Alexandru Margulius.

2. Țăranii și derbedeii au luat de asemeni parte activă la opera de jaf, pe traseele de evacuare.

Se strecurau printre coloane și uneori chiar prin atacuri directe și furau ce le ieșea în cale.

Astfel:

În drumul spre Rezina, câțiva țărani din comuna Biești au ieșit înaintea unui convoi și au furat pachetele evreilor din căruțe. Escortele i-au prins, li s-au dresat actele de șeful postului Curleni și au fost deferiți justiției (declarația Maiorului Bechi).

La Atachi, populația civilă se strecura printre jandarmi, în lagărele evreilor, în timpul nopții și furau. S-a întărit paza și au încetat jafurile (declarația Lt. Col. Pallade).

În traseul de la Visterniceni la Orhei, țărani și derbedei au încercat să atace căruțele evreilor pentru a jefui. Au intervenit escortele, care i-au oprit și împrăștiat (declarația Sublt. Penișoară Pericle).

La Orhei, un gardian și un civil au furat în timpul nopții lucrurile unei evreice (declarația Nura Volaveț). În drum de la Orhei spre Rezina, un grup de țărani au încercat să jefuiască un convoi. Au fost prinși, li s-au dresat acte și înaintați Tribunalului Orhei (declarația Maiorului Bechi). De asemenea, tot pe acest traseu, niște căruțași au luat bocancii din picioare de la trei evrei care muriseră pe drum (declarația Alex. Nargulius).

3. Un caz concret este acela privitor pe evreul Sapirian, căruia i s-a furat pe traseul ghetou-Visterniceni, de către un soldat, suma de 20 000 lei și 2 000 ruble, iar pe traseul Visterniceni-Orhei i s-a furat bagajul (declarația Bucur Jugăreanu și Kisel Kremer).

4. La Perisecina, doi soldați, care făceau serviciul la o moară, au luat din bagajele lui Pulferman Gherș toate obiectele de bucătărie, iar, la Orhei, soției acestuia i s-a furat, de către alți doi soldați și un subofițer, poșeta, mai multe obiecte de toaletă și îmbrăcăminte. Tot în această localitate, evreul Pulferman Gherș a oferit unui Sublocotenent vânzarea portofelului său, pentru suma de 600 lei. Ofițerul a luat obiectul și, sub pretextul că se duce să schimbe banii pentru a-i înmâna suma, a plecat și nu s-a mai întors.

Deoarece identificarea tuturor făptuitorilor nu s-a putut face, din cauza lipsei inițiale de diligență, din partea organelor cărora li s-au reclamat diferitele cazuri, precum și din aceia că cele mai multe acțiuni de jaf nu au fost reclamate atunci când s-au săvârșit, Comisiunea a însărcinat pe Lt. Mag. Luca Popescu, de la Curtea Marțială a Corpului 3 Armată, să execute reconstituirea tuturor nelegiuirilor semnalate pe traseul de evacuare, să identifice pe toți infractorii și să-i defere justiției.

H. Complicitatea căruțașilor pentru a ascunde obiectele de valoare aparținând evreilor evacuați, în scopul de a se sustrage controlului Comisiunii BNR

Căruțașii, în afară de faptul că se dedau la acte de jaf, au servit totuși și de complici ai evreilor, pentru a păgubi Statul prin ascunderea obiectelor de valoare pe care aceștia le posedau.

Au fost descoperite următoarele cazuri:

1. Hândarencu Ioan, căruțaș din Chișinău, str. Poșta Vehe, a ascuns pentru evreul Brager și fiica lui 19 000 lei, 4 050 ruble și două ceasuri de mână bărbătești.

2. Neamțu Gh., căruțaș din Chișinău, str. Visterniceni, Nr. 25, a ascuns de la evrei două ceasuri de buzunar, un ceas de mână bărbătesc, o tabacheră de argint și 10 000 lei.

Faptele ambilor au fost descoperite de către Președintele Comisiei BNR, Bucur Jugăreanu, și delegatul Armatei, Lt. Stănculescu. Valorile au fost confiscate, iar infractorii trimiși Curții Marțiale a Corpului 3 Armată.

VII. Greutăți întâmpinate și constatări

A. Greutăți întâmpinate

Comisiunea a ținut seama în primul rând de materialul informativ dat de Președinția Consiliului de Miniștri și menționat la începutul raportului de față. Indicațiile cuprinse în aceste note conțin prea puține precizări pentru ca misiunea Comisiunii să poată fi executată numai pe baza lor.

La aceasta, s-au mai adăugat o serie întreagă de dificultăți, drept rezultat al stărilor de fapt existente, de la săvârșirea diferitelor infracțiuni și până la primirea ordinului de anchetă, datorită cărora posibilitatea de administrare a probelor și descoperire a adevărului a întâmpinat mari greutăți.

Acestea sunt:

1. Lipsa inițială de reacție din partea victimelor. Aproape majoritatea evreilor, fie din ghetou, fie în traseele de evacuare, care au fost victimele diferitelor încălcări de legi, nu au reclamat imediat organelor în drept, din frica de a nu-și înrăutăți situațiunea.

Toți trăiau în panică, versiunile cele mai alarmante cu privire la soarta lor îi tulburau, așa că au adoptat metoda tăcerii, ca să nu ațâțe pofta de răzbunare.

Chiar și evreii pe care i-am găsit în ghetou și care au o situațiune mai precizată, precum și acei câțiva întorși din drumul spre evacuare au rezistat foarte mult până ce au început să vorbească, cu toate garanțiile date de Comisiune că nu li se va întâmpla nimic.

Datorită acestui fapt, probele prime, care formează baza oricărei cercetări și care nu se pot culege decât imediat după săvârșirea unei infracțiuni, au dispărut.

Comisiunea n-a putut să facă, cu privire la acest capitol, decât o operă de reconstituire, bazată pe elemente de fapt dispartate, care uneori, diminuează desigur forța probantă a concluziilor.

2. O altă piedică a fost aceea constituită de complexitatea situațiunilor delictuoase și a marelui număr de factori răspunzători. Într-adevăr, toate episoadele prin care au trecut evreii, de la instalarea lor în ghetou, viața în ghetou, procedura evacuării, parcursul traseelor de către coloane și trecerea peste Nistru, au fost însoțite de variate abateri de la căile legale, iar autorii s-au recrutat din toate straturile sociale și profesionale, aflate pe teritoriul Basarabiei: ofițeri și soldați români, elemente din Armata Germană, funcționari publici, particulari, oameni fără căpătâi și de periferie, căruțași etc.

Majoritatea nu au fost de la început identificați, iar acum realizarea acestei opere constituie una dintre cele mai grele probleme. În limita posibilului, urmează să o facă organele judiciare sesizate cu desăvârșirea diferitelor cercetări și judecarea infracțiunilor descoperite.

Cu toate aceste împiedicări expuse mai sus, totuși Comisiunea a stabilit foarte multe constatări, din care rezultă: unele defecțiuni în organizarea administrativă a ghetoului făcând posibilă comiterea de infracțiuni; unele stări de fapt care înlătură parte din acuzațiile aduse prin notele informative date Președinției; infracțiunile calificate, ce urmează să fie rezolvate de instanțele represive.

B. Constatări

1. Starea de spirit din Basarabia. Atragerile în curse

a. Din cercetările executate, ne-am convins că unul din fenomenele speciale, care îngreunează în mod vădit progresul de viață și posibilitatea de rațională îndrumare a treburilor publice în Basarabia, este starea de spirit specifică acestei provincii.

Se remarcă o înclinare deosebită către defăimare și suspiciune. Toate straturile sociale contribuie la desfășurarea acestor sisteme de manifestare.

Curajul răspunderii unei știri sau preținse informații nu și-l ia nimeni. Aproape toți lucrează sub masca anonimatului sau falselor identități.

Alimentează în special, această stare, pătura intelectuală, nemulțumiții care se așteptau să fie înscăunați în slujbe și chiar agenții informativi ai Poliției și Siguranței.

Dacă la această stare de spirit se adaugă faptul că autoritățile trimit fără să controleze nenumărate denunțuri, pe baza cărora deschid anchete și cercetări, se poate deduce ușor sentimentul acelora care ar fi avut dorința să se manifeste printr-o activitate plină de inițiativă și care totuși se știu supuși la suspiciuni, anchete și defăimări, bazate pe fapte cu totul neîntemeiate. Pe lângă aceasta, faptul că se dau curs acestor informații, înainte de a li se verifica sursa sau temeinicia, încurajează pe defăimători, anihilând totodată în largă măsură inițiativele și bunele intenții, care într-o provincie ca Basarabia sunt așa de necesare.

De asemenea, tema evreiască și posibilitatea lor de exploatare, ca unii care nu se mai bucurau, în aparență, de protejarea legilor, a înlesnit dezvoltarea unui suflu viciat și înclinat către abuz și bun plac.

Cei de mai înainte înrăiți s-au găsit în mediul cel mai prielnic de expansiune delictuoasă, iar parte din acei ce fuseseră neîntinați și nepătați s-au lăsat alunecați pe făgașele patimilor, îngroșând astfel numărul infractorilor.

La toate acestea se mai adaugă și propaganda defăimătoare a elementelor legionare, în scop de compromitere a operei constructive ce se realizează de către Conducerea Statului.

b. Un sistem dăunător prestigiului autorității și bunelor reguli procedurale sunt așa-zisele curse, ce am constatat că se utilizează în Basarabia.

În scopuri de a se descoperi unele infracțiuni, față de care activitatea de prevenire eșuase sau nu se aplicase deloc, organele administrative, ajutate de acele judecătorești, recurg la asemenea procedee.

Reamintim cursa întinsă unor evrei din ghetou, din inspirația Guvernământului și cu ajutorul a cinci agenți de Poliție (Nadan, Nedu ș.a.), care s-a soldat fără nici o descoperire, dar cu arestarea agenților care, în îndeplinirea datoriei, jefuiseră pe evrei în dauna Statului de o mare cantitate de aur ce aveau asupra lor.

De asemenea, tot în ghetou, altă cursă contra unor evrei bănuți a avea mari cantități de metale prețioase și valori, al cărei rezultat a fost cu totul mediocru.

Asemenea procedee, pe lângă că sunt direct contrare prescripțiilor legale în materie de cercetare, dar mai prezintă și dezavantajul că, sub masca manifestațiilor lor acoperite, se dă cel mai favorabil prilej executanților, să cadă ei, [cei] întâi, în rândul infractorilor.

Totodată și victimele sunt puse în postura de a fi provocați la comiterea reală și completă a infracțiunii, iar opiniei publice i se oferă prilejul de a crede că însăși autoritatea se pretează, prin organele ei, la săvârșirea de fapte ilegale, de pe urma cărora își crează beneficii.

2. Imixtiuni în atribuții și fricțiuni

Am constatat că diferitele organisme cu atribuții de dirijarea activităților din provincia de peste Prut nu au mers pe o linie de înțelegere și colaborare necesară realizărilor.

Câteva exemple:

a. La 6 noiembrie 1941, Marele Cartier General, Secția II-a ordonă, cu Nr. 17 558, Inspectoratului de Jandarmi din Basarabia să trimită peste Nistru pe evreicele Sara Surruci, căsătorită cu creștinul Vasile Surruci, și pe Meier Coca, adăugând că trecerea se va executa chiar dacă evreicele sunt căsătorite cu români sau botezate.

Or, încă de la 22 octombrie 1941, Domnul Mareșal I. Antonescu a ordonat, cu Nr. 15 035, către Guvernământul Basarabiei ca să se oprească trecerea peste Nistru a evreicelor căsătorite cu creștini sau a evreilor creștinați mai de mult.

b. În conformitate cu art. 486 C. J. M. în zona de operații sau interioară autoritatea militară superioară poate edita ordonanțe cu fapte și pedepse, menite a garanta siguranța Armatei, apărarea țării și ordinea publică.

Drept urmare a acestor dispoziții legale și în vederea scopurilor de mai sus, generalul Comandant al Corpului 3 Armată, cu circumscripție teritorială corespunzătoare aproape în întregime Ținutului Basarabiei, a emis ordonanțele necesare.

În acest timp însă și Guvernatorul Basarabiei, fără a avea un drept, în sensul de mai sus, izvorât din lege, a emis ordonanțe, cu infracțiuni și pedepse.

Cităm ordonanța Nr. 24 din 15 noiembrie 1941, prin care Guvernatorul crează infracțiuni și prevede pedepse de la 1 lună până la doi ani închisoare, fără a determina însă și competența.

Suprapunerea unor asemenea atribute nelegale, peste acele legale și care revin exclusiv autorității militare, diminuează efectul măsurilor represive.

3. Constatări în ceea ce privește organizarea și funcționarea ghetoului

Comisiunea a constatat încă de la început că, din cauza lipsei de organizare și îndrumare cu privire la ghetou și viața care se desfășura în el, s-a dat prilej pentru practicarea tuturor abuzurilor și traficurilor.

A contribuit în largă măsură la aceasta și ne-exercitarea unei directive ierarhice, care, începând de la 4 septembrie 1941, revenea Guvernământului.

Trebuie însă subliniat că și această autoritate superioară s-a găsit, până la ocuparea întregului teritoriu al Basarabiei de către trupele Române, în situația de a nu-și putea exercita atributele în mod complet, din cauza presiunii inerente care se resimțea asupra tuturor ramurilor de activitate, din partea Marilor Comandamente Militare și a nevoilor de siguranță ce se luau în spatele trupelor operative.

O consecință în plus, a deficienței menționată mai sus, este faptul că nici Col. Dumitrescu n-a fost îndepărtat la timp din comandă, deși interveniseră, aproape notorii, abuzurile sale. N-a plecat decât o dată cu desființarea Comandamentului Militar al Chișinăului. În afară de cauzele de mai sus, care au format sursa inițială a neregulilor, mai reținem și pe acelea izvorâte din lipsa oricărei reglementări a regimului de vânzări și cumpărări a obiectelor ce aparțineau evreilor.

Datorită acestui fapt, s-a ajuns la situația ca evreii să nu-și poată vinde obiectele mai de preț decât persoanelor care căpătau autorizație de intrare în ghetou. În modul acesta se creau avantaje numai persoanelor care puteau obține aceste autorizații și care, din lipsa oricărei concurențe, beneficiau de un adevărat monopol generator de fraude și abuzuri.

4. Constatări în ce privește evacuările

a. Operația evacuării s-a executat în condiții destul de grele, datorită următoarelor cauze:

- Scoaterea evreilor din ghetou se făcea anevoios pentru că nimeni din ei nu accepta cu voie bună aplicarea acestei măsuri.

Întrebuințau toate mijloacele de a se sustrage sau amâna plecarea prin: fuga în alte cartiere nedestinate eșaloanelor ce urmau să plece; ascunderea prin pivniți, poduri etc.; cumpărarea de autorizații pentru amânarea plecării, practică din care se crease un adevărat negoț.

- Coloanele de evacuați se formau greu și nu își puteau menține continuitatea, pentru că: majoritatea o formau bătrânii, femeile și copiii, care nu rezistau călătoriei pe jos, iar căruțele erau puține; vehiculele se stricau foarte des și nici nu erau acționate de o tracțiune animală omogenă; paza convoaielor se făcea cu efective foarte reduse.

b. Mai contribuia la îngreunarea acestei operații și exploatarea neomenoasă de către căruțași.

Menționăm câteva exemple:

- Căruțașii din Atachi pretindeau evreilor veniți din Bucovina câte 4 000 lei ca să le transporte bagajele până la punctul de trecere, deși distanța era de cca. 4 km.

- De asemenea, unii dintre acei rechiziționați pentru traseul Orhei-Rezina întrebuițau amenințări și diferite sisteme de intimidare pentru ca să determine pe evrei a le da cât mai mari sume de bani sau din lucrurile ce aveau.

S-au luat măsuri de îndreptare, de câte ori s-au semnalat asemenea cazuri.

5. Trierea evreilor din ghetou, în vederea evacuării

Din cauza lipsei de organizare inițială, precum și din aceea a neluării de relații suplimentare, de la forul conducător, cu privire la executarea operațiunii de internare în lagăr, s-a procedat la punerea în aplicare a acestei măsuri, aproape fără nici o regulă.

Internarea n-a avut nici un criteriu. Au fost vârați în ghetou: foști demnitari a căror situație merita să fie apreciată; evreice măritate cu creștini; evrei însurați cu creștine; mame evreice cu copii creștinați; evrei botezați etc. Această situație a dăinuit până după începerea evacuărilor, când Domnul Mareșal I. Antonescu, fiind sesizat de cererea Avocatului Stepancovschi din Chișinău, a formulat pe cale rezolutivă normele de triere pentru oprirea trecerii peste Nistru a unor categorii dintre ei, și anume: a evreicelor căsătorite cu creștini; a celor creștinați mai de mult; acei care au fost cu adevărat buni români.

Ordinul s-a transmis Guvernământului, de către Președinție, cu Nr. 15 035 din 22 octombrie 1941.

În timpul anchetei s-au prezentat Comisiunii mai multe persoane care solicitase[ră] Guvernământului să fie cuprinse în cadrul normelor stabilite de Domnul Mareșal I. Antonescu și care, fiind respinse, ne-au cerut să intervenim pentru soluționarea favorabilă a situației lor.

Studiind documentele care ne-au fost depuse, am constatat că, într-adevăr, cazurile lor, merituau o atenție specială, ele referindu-se la:

a. Faptul dacă o creștină este măritată cu un evreu, soțul se bucură de aceiași dispoziție luată, pentru evreicele măritate cu creștini.

b. Dacă o evreică este măritată cu un creștin, astăzi mort și are un copil creștinat din această căsătorie, urmează condiția de favoare dispusă sau trebuie să fie izolată de copil și evacuată.

c. Care este întinderea noțiunii de „bun Român” și care [este] aceea a situațiunii de „a fi creștinat mai de mult”. Menționăm cazul evreicei Claudia Bragar, care, în dorința de a se căsători cu un român, s-a botezat în iulie 1940 la Chișinău, sub regimul de teroare contra creștinătății, exercitată de bolșevici.

Guvernământul, fără a cere explicațiile necesare în asemenea cazuri, a luat hotărâri care puteau depăși înțelesul ordinului Domnului Mareșal.

Pentru că am considerat că acele cazuri prezentate meritau o revizuire, prin prisma celor menționate mai sus, Comisia a intervenit la Domnul Guvernator, cu adresa Nr. 9 din 20 decembrie 1941, pentru a lua cunoștință și dispune.

6. Constatări în ce privește administrarea bunurilor care urmau să revină în patrimoniul Statului

În conformitate cu ordinul Domnului Mareșal I. Antonescu, Guvernământul Basarabiei dă la 22 iulie 1941 un ordin telegrafic tuturor Prefecturilor de județ de a face imediat inventare pentru bunurile rămase de la ruși, germanii și evreii evacuați sau deportați, astfel ca să i se poată prezenta situația generală, o dată cu ocuparea întregului teritoriu.

Din cauza lipsei însă a unei proceduri organizate în Chișinău, acest inventar nici astăzi nu-i terminat și nici nu s-a putut ține o evidență a mișcării acestor bunuri.

De aici au rezultat foarte multe posibilități de sustragere sau schimbări de destinație a unei bune părți din patrimoniul Statului.

Trebuie să adăugăm însă activitatea în acest sector a organelor Jandarmeriei din Inspectoratul Basarabiei care s-a remarcat prin luarea și aplicarea unor măsuri imediate și judicioase cu privire la bunurile rămase de pe urma retragerii inamicului.

Anume, prin Posturile de Jandarmi și toate organele ierarhice s-au adunat aceste bunuri, s-au inventariat cu formele legale și s-au conservat, punându-le la dispoziția Statului.

7. Constatări în ce privește modul cum au lucrat Comisiunile BNR

Cumpărarea valorilor și schimbul leilor, cu ocazia evacuării, s-a început după ce trecuse[ră] peste Nistru 10 coloane de evacuați, din cauza încunoștințării făcută cu întârziere BNR-ului.

Din toate informațiile culese, am stabilit că operațiunea s-a desfășurat sub auspiciile cinstei desăvârșite.

8. Constatări în ce privește modul de comportare a ofițerilor și trupei, în ghetou și traseele de evacuare

Din numeroasele declarații date în fața Comisiunii, am constatat că, în general, omenia și bunul tratament au fost criteriile de manifestare față de evrei, din partea ofițerilor și a trupei de pază, precum și a jandarmilor-escorte. Au fost văzuți soldați care, cu ocazia evacuării, ajutau pe evrei la îmbarcarea în căruțe sau își dădeau pâinea evreilor. Jandarmii-escorte erau percheziționați la terminarea conducerii fiecărui eșalon.

9. Constatări cu privire la unele imputații, cuprinse în Notele Informative ale Președinției

a. Privitor la ridicarea de mobilier și veselă de către Corpul 3 Armată din depozitul aflat în ghetou, am stabilit următoarele:

- La data de 23 octombrie 1941, Corpul 3 Armată, sosind de pe front în Garnizoana sa de reședință Chișinău și fiind cu totul lipsit de cele necesare instalării Comandamentului și popotei

ofițerilor, a obținut aprobarea Comandamentului Militar al Municipiului și a delegat un ofițer să ridice din ghetou mobilierul și vesela de care avea nevoie.

Toate obiectele ridicate au fost inventariate și înregistrate asupra Comandamentului. Constatarea a făcut-o și Guvernământul prin Int. Cpt. Roescu, acoperind prin aceasta lipsa inițială a formalității că aprobarea trebuia cerută de la Guvernământ, iar nu de la Comandamentul Militar.

Totodată, ținem să subliniem faptul constatat că ofițerii Comandamentului Corpului 3 Armată și ai unităților în subordine stabiliți în Chișinău, deși erau veniți de pe front și meritau ca atare o solitudine deosebită pentru cazarea lor, au fost instalați totuși în condiții submedii. Funcționarii inferiori și particulari, veniți mai de mult în Chișinău, erau așezați în case bune, centrale și adeseori cu tot confortul, iar acești ofițeri, pionii ai eroismului și sacrificiului pentru țară, stau pe la periferii în condițiuni grele și în lipsuri.

b. Nu s-a putut constata că soldații care erau de pază la intrarea ghetoului primeau bacșiș pentru a îngădui intrările și ieșirile. Cele câteva cazuri izolate ce ni s-au semnalat nu pot fi socotite ca o regulă generală.

c. Convoaiele de evrei, căruțe și bagaje nu le primeau nemții la Nistru, ci formațiunile de jandarmi români, care-i și escortau la punctele de destinație, conform itinerariilor stabilite de Inspectoratul Jand. în Transnistria. De asemenea, nu se verifică nici informația că, mai târziu, convoaiele erau ajunse din urmă de mașini în care se încărcau evreii, iar căruțele cu bagajele lor rămâneau pe loc, pentru a fi însușite.

d. Maiorul Vasilescu, fostul Chestor de la Chișinău, a fost trimis în cercetarea Curții Marțiale a Corpului 3 Armată și, constatându-se nevinovăția sa, afacerea a fost clasată.

e. Cumpărarea de valori și schimburile s-au făcut la Visterniceni și nu în ghetou, pentru că Comandantul Militar al Chișinăului a refuzat Comisiunii BNR îngăduința de a executa aceste operațiuni în ghetou, sub motiv că n-are local adăugat, iar evreii înștiințați, ar ascunde sau subtiliza valorile înainte de control, care urma să li se facă, plecau în evacuare cu toate valorile asupra lor.

f. Inspectoratul de Jandarmi din Basarabia a sancționat pe toți jandarmii de pe teritoriu care au fost dovediți cu nereguli sau abuzuri.

Pentru cei mai mulți s-a intervenit la Inspectoratul General al Jandarmeriei, pentru agravarea pedepselor, iar parte din ei au fost trimiși în fața instanțelor militare.

PREȘEDINTE,

ss. General de Divizie C. Niculescu

MEMBRI:

ss. General Magistrat Stroe Ștefan

ss. Laurențiu Preoteșcu, Președintele Curții de Apel

ss. Traian Niculescu, Procurorul General

ss. Colonel Magistrat Alexandru Mădârjac

ss. Păunescu, Inspector General BNR

(Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău,
fond 706, inv. 1, dosar 69, filele 1-46).

RAPORT SPECIAL

AL COMISIUNEI INSTITUITĂ CONFORM ORDINULUI DOMNULUI MAREȘAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI, PENTRU CERCETAREA NEREGULILOR DE LA GHETOUL DIN CHIȘINĂU

Cu ocazia cercetărilor executate de Comisiune s-au constatat unele stări de fapt deosebite, care, neputând fi înglobate în cuprinsul Raportului principal, am socotit necesar a le expune separat, în Raportul de față.

Aceste constatări sunt:

I. Situația juridică a evreilor evacuați și a proprietăților imobiliare ale acestora

A. Numărul evreilor internați și evacuați

Dintr-o statistică sumară, prezentată comisiunii de către Lt. Col. Pallade, delegatul Marelui Cartier General pentru înființarea lagărelor și evacuarea evreilor, rezultă că ar fi fost internați: la Vertujeni 23 000 evrei, la Mărculești 11 000 evrei, la Edineț și Securenii 25 000 evrei și la Chișinău în ghetou 11 525 evrei. La aceștia, se mai adaugă evreii de la Orhei, Cahul, Ismail, Chilia Nouă și Bolgrad, unde numărul lor nu a depășit 1 000 de internați în fiecare localitate.

Aproximativ, au fost în total 75-80 000 evrei.

Din situațiunea prezentată Comisiunii, de către Inspectoratul de Jandarmi Chișinău, însărcinat cu executarea evacuării, rezultă că, prin diferitele puncte de trecere stabilite, pentru evacuare au fost trecuți din Basarabia 55 867 evrei, iar din Bucovina 45 538 evrei.

Total: 101 405 evrei.

În ceea ce privește evreii din Basarabia, rezultă că între numărul celor internați de circa 75-80 000 evrei și numărul celor evacuați de 55 867 evrei, este diferență de circa 25 000 evrei, care au murit de moarte naturală, au evadat sau au fost împușcați după metodele pe care le vom arăta mai jos.

B. Sistemele de identificare a evreilor internați și evacuați

Pentru identificarea lor în lagăr sau în ghetoul din Chișinău nu a fost nici o dispoziție specială verbală sau scrisă.

Singur criteriul numeric era acela care determina atât capacitatea lagărelor, cât și formarea convoaielor de evacuați.

Numai în ghetoul din Chișinău s-a încercat facerea unei statistici nominale cu privire la evreii internați acolo, care însă nu a fost terminată.

O primă consecință a acestei situații a fost neputința identificării evreilor evadați din lagăre și, deci, implicit a imposibilității de a se descoperi atât autorii, cât și acei care au înlesnit comiterea acestor infracțiuni.

În instrucțiunile date la 7 septembrie 1941, cu ocazia evacuării, de către Marele Pretor, Generalul Topor, se recomandă expres ca trecerea evreilor peste Nistru să se facă fără nici o formalitate.

Următor acestei norme, evreii au fost evacuați în loturi strict numerice, situație în care parcurgeau traseele și erau trecuți peste Nistru.

La punctele de trecere s-au dat ordine chiar de delegatul Marelui Stat Major, Maiorul Tarlef, ca să se ridice de la evrei orice act s-ar afla asupra lor (declarația Lt. rez. Popoiu și Lt. Colonel Pallade). De asemenea și Colonelul Emil Broșteanu, Inspectorul Jandarmilor din Transnistria, ne-a declarat că evreii erau primiți acolo fără nici o identificare.

C. Consecințele ce decurg din această situațiune

1. Stabilirea drepturilor de proprietari asupra diferitelor imobile din Basarabia

În conformitate cu Decretul Lege Nr. 2 507 din 3 septembrie 1941 privitor la unele măsuri legislative pentru Basarabia și Bucovina de Nord, *Statul Român intră, prin efectul legilor de românizare intervenite după 28 iunie 1940 și a acelei legi*, în stăpânirea bunurilor situate pe teritoriul Basarabiei ce aparțineau evreilor sau persoanelor juridice evreiești la data de 28 iunie 1940 ori pe care evreii sau persoanele juridice evreiești le-au dobândit după această dată.

Rezultă din această lege că sistemul de expropriere a imobilelor ce aparțin evreilor din Basarabia se face după aceleași criterii ca pentru evreii din Vechiul Regat și că, în consecință, va trebui să se stabilească criterii de compensații și urmate de proceduri judiciare necesitate de o asemenea operațiune.

Procedura însă nu se va putea realiza din cauza lipsei de identitate în care se găsesc actualmente evreii evacuați. Pe de altă parte, evacuarea silită a evreilor peste Nistru nu poate constitui situația prevăzută de lege – adică găsirea de bunuri abandonate – căci proprietarii nu au părăsit prin libera lor voință bunurile ce le aparțineau, ci ei au fost evacuați în mod silit.

În aceste împrejurări, legiuitorul trebuia să intervină în mod expres, soluționând problema, așa cum ea se găsea determinată de condițiile de fapt.

2. Consecințe eventuale

Pentru orice ipoteză de viitor, în care s-ar putea din nou, în interesul superior al Țării să se angajeze discuții referitoare la așezarea evreilor care au locuit în Basarabia și Bucovina în momentul realipirii, se va putea exagera în mod voit, de către cei interesați, numărul acestora peste acel real și de asemeni se vor putea opera substituiri de persoane din cauza lipsei oricăror lucrări de statistică și identificare.

Mai menționăm că aceleași serioase piedici și din aceleași cauze va întâmpina Statul în orice altă lucrare de ordin legislativ sau administrativ, înainte de a se pune în discuție problemele mai sus enunțate.

II. Împușcarea evreilor

A. În timpul internării

1. Din ghetoul Chișinău

La 1 august 1941, se prezintă Președintelui Comunității din ghetoul Chișinău un Locotenent german, care a cerut să-i predea pentru lucru, în câteva ore, un număr de 250 bărbați și 200 de femei.

Evreii au fost adunați, iar la ora hotărâtă s-a prezentat ofițerul german, însoțit de trei soldați care, după ce i-a triat, alegând în special intelectuali și femei frumoase, în care scop, dintr-o declarație din dosar, rezultă că a fost folosit chiar binoclu, a plecat cu acest grup de 450 evrei. În seara aceleiași zile, s-au întors dintre cei plecați un număr de 39 evrei bătrâni, care au

declarat că restul de 411 evrei au fost împușcați lângă Visterniceni și că ei au fost special trimiși ca să anunțe acest eveniment.

A doua zi, a venit în ghetou chiar Locotenentul german, care a confirmat săvârșirea acestui fapt.

Verificarea s-a mai făcut de către însuși Președintele Comunității, însoțit de 20 evrei, care au fost trimiși la groapa comună unde fuseseră înmormântate cadavrele celor împușcați, pentru a o acoperi chiar ei, deoarece înhumarea se făcuse cu totul superficial.

Acest fapt a fost confirmat și de Colonelul Tudose, Comandantul Militar al Chișinăului.

Menționăm că, cu acest prilej, a fost omorât și creștinul Ion Carmen din Ploiești, care se afla în ghetou împreună cu soția sa evreică, Fenia Carmen, el fiind venit în Basarabia încă din luna decembrie 1941, la familia sa, pe care o lăsase sub ruși.

Alt caz este acela întâmplat la 7-8 august 1941, când un inspector de drumuri s-a prezentat în ghetou și a cerut pentru lucru la șantierul Ghidighici un număr de 500 bărbați. I s-au dat acești evrei și în plus 25 femei, ca să le pregătească hrana. După vreo săptămână, s-au întors dintre dânșii 200 evrei, care deveniseră cu totul inapți pentru muncă, iar restul de 325 nu s-au mai întors nici până astăzi (declarația lui Gutmann Landau și Sebel Ițico Aizic).

2. În lagărul Tătărești, jud. Cetatea Albă

În ziua de 9 august 1941, se prezintă Comandamentului lagărului din Tătărești Cpt. rez. Vetu Gh. Ioan, Sublt. German Heinrich Fröhlich din Marele Comandament al unității germane din Chișinău și îi comunică că, din ordinul Domnului Mareșal I. Antonescu, toți cei 451 evrei, aflați în sus-menționatul lagăr, trebuiesc executați imediat.

Căpitanul Vetu, aduce faptul la cunoștința Comandamentului Legiunii, care îi ordonă să execute această dispoziție și urmare căreia evreii au fost împușcați.

S-a încheiat un proces-verbal între ofițerul german și Cpt. de Jandarmi, proces-verbal care se alătură, în copie, la acte.

Menționăm că, cu prilejul acestei executări, Cpt. Vetu și-a însușit, de la evreii omorâți, următoarele obiecte de valoare: trei ceasuri, un inel de aur, patru verighete de aur, un lanț de metal și suma de 20 000 lei. Inspectoratul Regional de Jandarmi a intervenit la Inspectoratul General al Jandarmeriei pentru ca ofițerul să fie trimis înaintea Consiliului de Reformă.

Urmează să se hotărăască:

a. Dacă procesul-verbal original trebuia păstrat la Inspectoratul Jandarmeriei sau depozitat în altă parte.

b. Dacă este oportun ca ofițerul vinovat de jefuirea cadavrelor să fie trimis și în fața Curții Marțiale, unde s-ar desfășura un proces public sau este suficientă reforma.

3. În parcursul evacuării

Cu privire la chipul în care organele de execuție a evacuării urmau să se poarte față de evreii care nu se supun, instrucțiunile din 7 septembrie 1941 ale Generalului Topor conțineau următoarea dispoziție: „Modul de comportare față de cei ce nu se supun? (Alexianu)”.

Declarația Locotenentului Roșca Augustin, din Legiunea de Jandarmi Roman și însărcinat cu evacuarea evreilor de la Securenii și Edineți, este edificatoare asupra înțelesului dispoziției menționată mai sus.

Într-adevăr, ofițerul declară în esență următoarele:

„Fiind chemat de către Lt. Colonelul Pallade, delegatul Marelui Cartier General, pentru a-i da instrucțiuni asupra modului de evacuare, i-a comunicat cu acest prilej că va mai primi, fie prin jandarmerie, fie prin Cpt. Popescu, ofițer informator de la Atachi, un consemn special.

Acest consemn special, i-a fost comunicat de către Comandantul Legiunii Hotin, Maiorul Drăgulescu, care i-a spus că, din ordinul Marelui Cartier General, evreii care nu se vor putea ține de convoaie, fie din neputință, fie din boală, să fie executați. În acest scop, i-a ordonat să trimită, cu două zile înainte de plecarea fiecărui convoi, câte un reangajat pe traseu, care cu ajutorul posturilor de jandarmi din localitățile pe unde urmau să treacă evrei să facă din 10 în 10 km câte o groapă pentru circa 100 persoane, unde vor fi adunați acei rămași de coloane, împușcați și înhumați. La facerea gropilor și înhumarea celor împușcați trebuiau să ajute și premilitarii din satele aflate pe traseul de evacuare”.

Locotenentul Roșca a executat întocmai dispozițiile date, care au avut drept rezultat împușcarea a circa 500 evrei, dintre acei evacuați pe traseul Securenii-Cosăuți.

Același sistem a fost întrebuințat și pentru convoaiele din traseul Edineț-Cosăuți, unde executarea evacuărilor a avut-o locotenentul Popovici, din aceeași unitate, și de sub ordinele Locotenentului Roșca Augustin.

Din cauza procedurii urmate, pentru facerea gropilor și executarea înhumărilor au luat cunoștință de evenimentele care urmau să se întâmple țăranii din satele de pe traseu, și care așteptau pe la margine de drumuri, prin porumburi și diferitele ascunzișuri, faptul executărilor, pentru a se arunca asupra cadavrelor, spre a le jefui.

Din declarația verbală a Locotenentului Roșca Augustin reiese că operațiunea de pregătire și mai ales executarea ordinelor au înregistrat momente așa de dramatice încât cei ce au luat parte vor purta multă vreme impresiile reținute în acele împrejurări.

PREȘEDINTE,
ss. General de Divizie C. Niculescu

MEMBRI:
ss. General Magistrat Stroe Ștefan
ss. Laurențiu Preoteșcu, Președintele Curții de Apel
ss. Traian Niculescu, Procurorul General
ss. Colonel Magistrat Alexandru Mădârjac
ss. Păunescu, Inspector General BNR

(Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău,
fond 706, inv. 1, dosar 69, filele 47-55).

- 4 -

1941-1942 – Situația evreilor

CHESTURA POLIȚIEI CHIȘINĂU
BIROUL POLIȚIEI DE SIGURANȚĂ
Nr. 6 745/16 octombrie 1941
Către
Prefectura Județului Lăpușna
Loco

La Nr. 7 687/941, avem onoarea a Vă face cunoscut următoarele:

În urma noii orientări politice a României, încă înainte de 28 iunie 1940 elementul jidovesc luase o atitudine cu totul refractară Statului.

Elementul jidovesc a format un comitet orășenesc compus din Carol Stainberg, avocat Alexandru Opat, inginer N. Bivol, Dr. Mihai Brașoveanu și alții au pregătit masele aderente comunismului – în vederea primirii Sovietelor.

Numai grație armatei române care a luat serioase măsuri de pază la 28 iunie 1940 cu prilejul evacuării, jidanii nu s-au dedat la masacrarea elementului Românesc ce se refugia⁵.

Cu toate acestea, în aceeași zi jidanii au jefuit de bagaje pe mulți români care se îndreptau spre gară. Tot cu acest prilej birjarii, care [în] majoritatea lor erau jidani, s-au ascuns, astfel că populația ce se refugia a fost lipsită de mijloace de locomoțiune.

De asemeni, elementele jidovești s-au dedat la acte de agresiune contra funcționarilor Statului și trupelor române ce se îndreptau spre Prut, organizându-se în grupuri compacte și atacând cu focuri de arme chiar armata.

În timpul ocupației sovietice, elementul jidovesc a fost acela care a lucrat alături de Sovietici în detrimentul Statului Român și a elementului Românesc rămas în Basarabia.

La intrarea trupelor sovietice jidanii și-au arătat bucuria ieșindu-le înainte cu steaguri roșii cu placarde și tablourile conducătorilor URSS. Le-au aruncat flori și le-au sărit la gâtul soldaților sovietici, sărutându-i și spunându-le: „Bine ați venit, de ne-ați scăpat de jugul Românilor”, „22 de ani v-am așteptat”, „percepția, jandarmii și poliția”, „cultură”.

În tot timpul ocupației, elementul jidovesc s-a pus cu totul în slujba dușmanului, numai de la evrei organele administrative sovietice aveau toate informațiile ce le trebuiau, denunțurile reale sau inventate la adresa elementului românesc nu au conținut nici un moment din partea lor. Multe suferințe și mii de Români au fost deportați, iar unii executați chiar de NKVD pe baza denunțurilor făcute de evrei.

Această operă este aproape exclusiv a păturii de jos a elementului jidovesc, care nu a cruțat nici chiar pe coreligionarii lor, jidanii în înstăriți și care, din cauza invidiei celor săraci, au avut sub ocupația sovietică aproape aceeași soartă ca și românii. Jidanii înstăriți, dacă nu au fost executați pe loc, după o îndelungată deținere la închisoarea locală, au fost deportați. Mulți jandarmi au făcut cereri de repatriere, în care scop au purtat o intensă corespondență cu rudele lor din România.

Reocuparea Basarabiei de România era considerată de jidanii înstăriți ca o salvare și nerăbdarea în așteptarea aceasta a făcut pe jidanii din pătura de jos să se dea la acte de agresiune în preajma intrării trupelor române.

⁵ Pentru detalii și considerații, vezi Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996; idem, *Așa a început Holocaustul împotriva poporului român*, București, Editura Majadahonda, 1995; Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Anul 1940 – Armata Română de la ultimatum la dictat. Documente*, I, București, Editura Europa Nova, 2000; Alexandru Moraru, Anatol Petrencu, *Mareșalul Ion Antonescu și Basarabia (1941-1944). Culegere de documente*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008; Paul Goma, *Săptămâna Roșie. 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii. Eseu, varianta ianuarie 2007. Bio-Bibliografie*, București, Editura Anamarol, 2007; Mihai Pelin, *Săptămâna patimilor (23-28 iunie 1940). Cedarea Basarabiei și a Nordului Bucovinei*, București, Editura Compania, 2008.

Trupele sovietice fiind silite să se retragă, echipe speciale din câte 7 jidani și 3 soldați sovietici au incendiat și distrus cu dinamită instituțiile mai însemnate precum și majoritatea caselor evreiești.

Cu acest prilej, bande de jidani săraci au devastat tot ce au întâlnit în cale, chiar și imobilele coreligionarilor înstăriți. Au jefuit și au dat foc întreprinderilor comerciale și industriale. Astfel s-au făcut inutilizabile Uzina Electrică, uzina de apă, rețelele de telefon, tramvaiele etc.

Întreaga populație a orașului, în afară de suburbii, a avut mult de suferit.

Au fost deportați foarte mulți români, au fost executați toți acei ce manifestau idei contrare doctrinei comuniste sau acei care au rămas refractari la propaganda comunistă.

Au fost distruse următoarele instituții: Banca Națională, Liceul Militar, Circumscripția I de Poliție, Oficiul PTT, Localului Corpului 3 Armată, Inspectoratul de Poliție, Inspectoratul Învățământului, Camera de Comerț.

(Mariana Țăranu, Florin Stan, *Considerații privind ocupația sovietică în Basarabia și regimul aplicat intelectualității. 1940-1941*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tom X/2007, Constanța, p. 322-323).

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului
Intrare Secret Nr. 3 376/M
31 octombrie 1941

NOTĂ INFORMATIVĂ
pentru
DOMNUL MAREȘAL ION ANTONESCU

Subsecretariatul de Stat al Marinei este solicitat de diferite persoane sau organizații pentru acordarea de autorizații de plecare, cu diferite vase mici maritime, sub pavilion român sau străin, a emigranților evrei din România.

Pentru a putea soluționa aceste cereri, vă rugăm a ne comunica hotărârea Domniei Voastre în privința chestiunii emigrării evreilor din Vechiul Regat și din Transilvania pe calea Mării.

Propunerea Subsecretariatului de Stat al Marinei este următoarea:

1. Emigrarea să se efectueze cu vase străine mici, aflate în prezent în apele române, sau cu vase sub pavilion român care nu prezintă un interes economic sau militar.
2. Vasele române ce pleacă cu emigranți să depună înainte de plecare o garanție egală cu valoarea vasului, pentru asigurarea reîntoarcerii lor în apele naționale. Garanția să se depună în favoarea Subsecretariatului de Stat al Marinei și, în cazul neîntoarcerii vasului, să fie întrebuințată pentru procurarea sau construirea de șalupe de poliție a navigației.
3. Numai evreii care au autorizația Ministerului Afacerilor Interne pot părăsi Țara pe calea Mării.

Subsecretar de Stat pentru Marină
ss/ Contra-Amiral Adjutant N. Păiș

Nr. 8 736/A
29 octombrie 1941

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 21).

București, 18 noiembrie 1941
România
Ministerul Afacerilor Străine
Nr. 83 607

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului
Intrare Secret Nr. 4 062/M
19 noiembrie 1941
Domnule Colonel,

Referindu-mă la adresa Dvs. Nr. 3 942/M din 15 noiembrie curent, am onoarea a vă aduce la cunoștință că împărtășesc întru totul opinia Dvs., în sensul căreia stimularea emigrării evreilor ar oferi avantaje pe care ar fi oportun a le realiza în împrejurările actuale.

Într-adevăr, campania evreiască pornită în țările anglo-saxone împotriva noastră nu cred că ar mai putea fi potolită prin restrângerea emigrărilor evreiești. În această privință tot ce am putea face cred că ar fi intensificarea propagandei noastre de lămurire a opiniei publice asupra rolului pe care l-a jucat evreimea în viața economică a țării și evitarea cu îngrijire a unor eventuale excese de zel din partea autorităților însărcinate cu executarea măsurilor privitoare la evrei.

Problema stimulării evreilor prezentând un caracter eminamente intern, cred că marii noștri aliați, puși în cunoștință asupra intențiilor noastre, nu ne-ar putea refuza concursul lor.

În ce privește mijloacele care ne stau la dispoziție pentru executarea acestei hotărâri țin să vă informez că acum câteva săptămâni Ministrul Turciei și-a oferit serviciile sale pentru a obține prin Guvernul său autorizațiile necesare de intrare a evreilor din România în Palestina și Siria. La această ofertă a Ministrului Turciei nu am putut da nici un răspuns, deoarece Guvernul nostru nu a luat încă o hotărâre definitivă.

Ministrul Afacerilor Străine
ss. Gh. Davidescu
Secretar General
Domniei Sale
Domnului Colonel R. Davidescu
Șeful Cabinetului Militar al Conducătorului Statului

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 22).

Cabinetul Militar
12 mai 1942

NOTĂ

Sumar: Polițiștii germani din județul Berezovca au împușcat 4 047 evrei, internați în lagăre.

I. Marele Stat Major raportează:

1. În județul Berezovca (Transnistria), polițiștii germani au împușcat 4 047 evrei, internați în lagărele din acest județ, și anume:

- 1 725 evrei în ziua de 10 martie;
- 1 742 evrei în ziua de 20 aprilie;
- 550 evrei în ziua de 22 aprilie;
- 30 evrei în ziua de 24 aprilie.

2. După executare, poliția germană a dat foc cadavrelor, iar efectele – fără a fi fost dezinfectate – au fost date populației germane, din care cauză într-o comună s-a ivit tifos exantematic.

II. Marele Stat Major roagă a i se comunica, dacă polițiștii germani pot să aibă astfel de inițiative pe teritoriul sub administrație românească.

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 306).

S.S.I.

28 mai 1942

NOTĂ

Evreu comunist menținut în Soc. Potsudek din Cernăuți

Populația din Cernăuți este indignată pentru că printre funcționarii firmei Potsudek din acest oraș figurează și contabilul evreu Morgenstern Modko, domiciliat în str. Transilvaniei, Cernăuți. Acesta, în timpul ocupației rusești a desfășurat o vie propagandă în favoarea Sovietelor și a fost ales membru activ în Comitetul Executiv al lucrătorilor comuniști din Cernăuți.

În urma reocupării Bucovinei de Nord, sus-numitul evreu a fost arestat de formațiunile S.S. și predat autorităților române, care după o lună de zile l-au pus în libertate.

Se crede că acest fapt se datorează intervențiilor făcute de conducătorii firmei Potsudek din Cernăuți.

Informație sigură

Comunicat:

- Președ. Consiliului de Miniștri
- Minist. Afacerilor Interne

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 321).

NOTĂ

Președinția Consiliului de Miniștri ne trimite, cu Nr. 3 333 M/1942, ordinul în rezoluție al Domnului Mareșal Ion Antonescu privitor la evreii activanți comuniști din toată țara, precum și la acei instalați clandestin în Capitală, în ultimii doi ani.

Anume, se ordonă că toți aceștia, menționați mai sus, să fie în primăvară evacuați în Transnistria.

Pentru executarea ordinului Domnului Mareșal, am cerut Direcțiunii Generale a Poliției și Prefecturii Poliției Capitalei să ne înainteze tabele nominale de evreii activanți comuniști, aflați pe teritoriul țării, de acei aflați în Capitală, precum și de clandestinii care domiciliază în București.

Din situațiunile primite, se constată că pe teritoriul țării se află un număr de circa 746 de persoane, constatați ca activanți comuniști, iar restul sunt internați în lagăre ori se află în închisori, pentru executarea osândelor pronunțate de Justiție.

În ce privește clandestinii, Prefectura Poliției Capitalei ne-a raportat cu Nr. 54 881/1942 că toți acei descoperiți în această situație au fost trimiși la urma lor.

Actualmente, mai așteptăm de la Prefectura Poliției Capitalei, completarea datelor necesare cu privire la calitatea de „activant comunist” a unui număr de evrei, care în tabelele trimise inițial, nu aveau nici un fel de indicațiune referitoare la activitatea lor subversivă.

Cu privire la acei deja identificați, și anume circa 746 evrei, am înaintat tabelele ce-i cuprinde la Marele Stat Major, cu Nr. 799/1942, pentru a stabili și a ne comunica măsurile de colectarea lor în diferite centre, în vederea transportului peste Nistru.

Imediat ce vom primi dispozițiunile Marelui Stat Major, Secția a II-a, vom da ordine de urmare organelor în subordine.

Am mai propus ca acești comuniști să fie internați în lagărul Wapusovca din Transnistria, pentru a-i ține izolați și a preîntâmpina orice încercare de tulburarea ordinii în spatele frontului.

De asemeni, am mai propus Marelui Stat Major că, o dată cu aceștia, să mai fie evacuați în Transnistria și tot în același lagăr:

- Acei aflați deja în lagărele din țară și care au fost internați pentru activitate comunistă.
- Acei aflați în închisori în curs de executarea osândeii, condamnați pentru comunism, dar numai la pedepse corecționale.

Tot cu nr. 799/1942, am raportat cele mai sus expuse și Președinției Consiliului de Miniștri.

SECRETAR GENERAL
Colonel Magistrat,
ss. V.T. Gelep

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 323-324).

S.S.I.
23 mai 1942
NOTĂ

Din cercurile evreiești

1. Grupul Dr. W. Filderman, fostul președinte al dizolvatei Uniuni a Comunităților Evreiești, recomandă comercianților și industriașilor evrei să reducă la minimum tranzacțiile și producția, susținând că numai o stagnare accentuată a vieții economice poate avea rezultate favorabile problemei evreiești.

Totodată, fruntașii evrei W. Filderman, Michelsohn și Mișu Benvenisti afirmă că „ultimele zile au adus schimbări fundamentale în mersul războiului, astfel că pentru a preîntâmpina eventualele repercusiuni, formațiile de auto-apărare sunt de o acută actualitate” și că în acest sens s-au și dat instrucțiuni organizațiilor evreiești din Iași, Botoșani și Bacău.

2. Întrucât conform decretului-lege al recensământului tuturor celor de sânge evreiesc urma ca toți evreii din România, fără excepție, să completeze formularele de recensământ, legațiile care au supuși evrei au cerut autorităților de resort ca aceștia să fie exceptați de la legea recensământului, ca fiind cetățeni ai unor state străine.

3. Deoarece listele de rechiziție cuprinzând personalul necesar deshumării osemintelor din cimitirul vechi evreiesc au fost modificate după ce Cercul de Recrutare București le aprobase în întregime, inginerul Marcel Cappon din Centrala Evreilor a început o anchetă pentru a stabili cine este vinovat.

4. Potrivit măsurilor autorităților de resort, evreii din Capitală trebuiau să se prezinte la Cercul de Recrutare București pentru a fi repartizați la munca de folos obștesc.

Cum însă în rândurile populației evreiești se crede că o mare parte din cei rechiziționați vor fi trimiși în Basarabia și Transnistria, unii evrei refuză să se prezinte la Cerc, invocând motivul că întrucât a început recensământul populației evreiești trebuie să-și completeze formularele.

5. În cercurile evreiești din Capitală se vorbește că omul de afaceri al lui Alexandru Ștefănescu, fostul inspector general administrativ, azi arestat, este evreul Fridmann, internat actualmente la Tg. Jiu, fost timp de câțiva ani în Serviciul Siguranței Generale. De asemenea, se susține, în aceste cercuri, că sunt indicii precise că Alexandru Ștefănescu a încasat 1-2 milioane pentru vizele evreiești, în special pentru vize în Turcia și Bulgaria. Întrucât nu a putut face rost la București de vizele promise, iar evreii cereau restituirea banilor, Ștefănescu le-a promis că va pleca special în Turcia și Bulgaria, pentru obținerea vizelor.

6. În Brașov se fac intervenții în favoarea evreilor, pentru a nu fi trimiși în Basarabia și Transnistria.

Între intervenționiști se semnalează: Dr. Valer Roman, fost ministru, Ing. Florescu, Președintele Camerei de Muncă, Dr. Gologan, Primarul Municipiului, Conducătorii Societății „Gaz Metan” din localitate, care au 160 evrei angajați pentru lucrări și Ing. Popescu-Botoșani, Directorul Secției de Motoare I.A.R. etc.

Evreii pretind că pentru aceste intervențiuni plătesc între 20-200 000 lei, pentru cazul reușitei.

Sursă serioasă

Comunicat:

- Președ. Consiliului de Miniștri
- Marele Stat major
- Minist. Apărării Naționale
- Minist. Afacerilor Interne

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 339-341).

27 martie 1942

Domnule Mareșal,

Fabrica de legi antievreiești este în plină activitate. Nu este o zi de la Dumnezeu să nu apară vreo lege, vreun decret, vreo dispoziție contra năpăstuiților și nenorociților de evrei, ca și cum ei ar fi cei mai teribili, cei mai puternici și cei mai de temuți dușmani ai țării.

Ar trebui pagini întregi – multe pagini – pentru a se reda numai în mod sumar legile decretate contra evreilor din ordinul Dvs. Sunt sute de legi, decrete și dispoziții, și nu i se dă timp evreului măcar să citească o lege sau o dispoziție, că a și apărut una nouă, care-ți taie încă un drept la viață și-ți impune încă o obligație. Și alte legi și mai draconice sunt în perspectivă. Urmăriți desigur – după îndemnul și pentru a fi pe placul nemților – distrugerea completă, dar lentă – morală fizică și economică – a celor 200 000 de evrei din Regat (în Bucovina și Basarabia dacă mai sunt 15 000, restul fiind sau omorâți sau duși în Transnistria unde se luptă cu moartea și cu mizeria).

Este oare în interesul țării ca aceasta să fie exterminată? Desigur că aveți în fața Dvs. exemplul Germaniei unde evreii au fost scoși complet din viața economică și intelectuală. Dar acolo nu s-a procedat într-un mod așa de brusc. A fost nevoie de această operație cel puțin 5-6 ani, afară de aceasta în Germania numărul evreilor în raport cu populația totală era mult mai mic ca în România – nici măcar unu la sută și acolo era mult mai ușor de găsit înlocuitori.

După cum se procedează însă la noi, în România, în cele mai multe cazuri evreul nu se înlocuiește cu românul, ci creațiunea evreiască în comerț, industrie și chiar casele, moșiile și viile foste evreiești se distrug, se prăpădesc. Veți zice că exagerez, că sunt numai cazuri izolate. Din păcate, nu. Din cauza războiului – când toate prețurile la mărfuri, materii prime și fabricate, sunt în continuă urcare – din cauza acestei conjuncturi de război – distrugerea progresivă a averii evreiești, care trece fie în mâna statului, fie în mâna unor oameni nepricepuți, nu se poate observa așa ușor, dar imediat după război vă veți da seama de cele întâmplare, de dezastrul cumplit: vacile grase mulse fără încetare și fără milă și stoarse până la măduvă vor fi aruncate cât colo, iar industria și comerțul atât de înfloritor – care aducea atâtea venituri statului – vor fi la pământ.

Desigur, că veți zice că acela care vă scrie aceste rânduri vorbește *pro domo*, este interesat, este evreu. E adevărat și asta, dar vorbesc în interesul țării, pe care o iubesc quand meme. Sunt fiul ei vitreg, mama vrea să mă alunge, ba chiar să mă sugrume, dar sunt totuși fiul ei, aici sunt născut eu, aici au murit părinții și bunicii mei, aici vreau să mor și eu (dacă între timp nu voi muri în Transnistria). Așa cum s-a procedat până acum, așa cum se intenționează a se proceda în viitor (va ajunge oare scrisoarea acesta în mâinile Dvs.?), se spune, de exemplu, că în curând se va confisca și restul averilor evreiești, începând cu industria, apoi cu comerțul etc., după ce s-au luat casele, viile, moșiile, morile, unele industrii alimentare, după ce s-a luat pâinea de la gura celor mai mulți intelectuali evrei, după ce s-au [văzut] goniți din comerț și industrii majoritatea funcționarilor și lucrătorilor evrei (impunându-i cu toate acestea la impozite neomenești), zic că așa se intenționează a se proceda, se va distruge în scurt timp viața economică a țării, iar statul va pierde venituri de miliarde anual, căci va tăia găina care clocește ouă de aur.

Ce ați realizat până în prezent?

Ați luat casele de la evrei fără a le distribui la români. Aceste case, date pe mâna a mii de administratori, vor ajunge în curând într-un hal de ruină, încât veniturile nu vor ajunge să acopere cheltuielile de reparație. Când se va pune chestia repartiției caselor se vor produce atâtea nemulțumiri, încât nu știu zău cum o veți scoate Dvs. la capăt. Din cauza acestor case evreiești, vă veți da seama mai târziu de acest lucru, una din cele mai importante industrii din țară – industria clădirii caselor, de care sunt legate mii de întreprinderi și sute de mii de lucrători – va fi nimicitor. Evreii care clădeau foarte mult înainte de expropriere bineînțeles că nu vor mai clădi, iar românii în așteptarea caselor evreiești nu vor clădi nici ei.

Ați luat moșii, păduri, mori și vii și așa-zise industrii alimentare de la evrei. Cele mai importante industrii, ca de exemplu cele forestiere au intrat în mâini germane, moșiile, viile, morile au fost date în arendă cu prețuri derizorii unor nepricepuți nepregătiți dornici să se îmbogățească în scurt timp, cei mai mulți din ei pur și simplu șarlatani ordinari, pe lângă care statul pierde nu numai bunurile date în arendă – ce se distrug – ci și zeci și sute de milioane [lei] impozite ce domnii care au luat cu arendă nu plătesc statului. Am citit zilele acestea isprăvile unui domn Nadu – probabil un transilvănean, căci aceștia de obicei sunt la modă acum și sub chip de refugiați pun mâna pe averile evreiești cu arenzi derizorii și se îmbogățesc peste noapte pe spinarea statului. Cine nu știe de escrocheriile de la Moara Herdan unde statul a fost frustrat numai într-un singur an cu zeci de milioane – toate anchetele nu vor duce în această afacere la nici un rezultat căci sunt oameni sus puși în joc și, la urmă, se va constata că statul a fost păgubit cu suma de 87 563 lei.

Isprăvile Domnului Mălai, iar transilvănean, sunt iar cunoscute și câte alte sunt care se vor mai descoperi, dar câte alte multe care nu se vor descoperi. Faptul că domnii care se învârtesc a pune mâna pe averi evreiești înșeală statul la impozite, un fapt grav în sine, nu este însă cel mai grav lucru, nenorocirea cea mare este însă că toate aceste averi evreiești se duc dracului, se irosesc și – peste un an, doi – nimic nu se va alege din ele. Tot așa va fi și cu industriile și comerțul evreiesc dacă vor fi luate de la evrei și date în „administrarea” etnicilor.

Ce urmăriți acum cu legea pentru combaterea camuflărilor bunurilor evreiești? De luni de zile se țipă în gura mare că în scurt timp și restul averilor evreiești, adică comerțul și industria, vor fi expropriate (adică confiscate). Ce să facă atunci bieții evrei? Caută să se apere și ei cum pot. Oricare în locul lor ar face la fel. Acum ați venit cu legea camuflărilor.

Credeți oare că din cele 5-600 întreprinderi evreiești camuflate (se poate să fie și mai multe) se vor găsi multe să se denunțe ele singure? De ce s-o facă căci și așa știu că li se vor lua întreprinderile. De exemplu – nu înșir decât câteva mai importante: Drogheria Standard, Fabrica Apetura, Societatea pentru Industria Textilă, Galeriile Lafayette, Industria Textilă Arădana, Industria Bumbacului, Fabrica Lyons – credeți Dvs. că toate aceste întreprinderi – despre care toată lumea știe că sunt camuflate în mod cât se poate de ingenios – se vor denunța ele singure, adică își vor pune ele singure ștreangul de gât? Vreți să confiscați întreprinderile industriale evreiești? Cine le va conduce? Cum vor fi conduse de acei nepricepuți și șarlatani care vor căuta numai să se îmbogățească repede, și dacă vor fi între ei și oameni cinstiți – sunt desigur și mulți oameni cinstiți care ar putea conduce – dar nu se pricep și vor duce – cu sau fără voia lor – în scurt timp – fabricile la ruină, mai ales azi când aprovizionarea cu materii prime este așa de dificilă. După ce vor stoarce aceste industrii – cum numai unii etnici știu să le stoarcă – le vor lăsa în părăsire, din lipsă de materii prime, lucrătorii vor fi concediați și fabricile închise, iar mașinile vor ajunge fier vechi.

Cunosc întâmplător la o întreprindere evreiască cazul unui controlor – și, slavă Domnului, multe întreprinderi evreiești au câte doi, unele chiar trei, controlori – (numit de

Ministerul Economiei Naționale, Ministerul Domnului Dragoș și Ministerul Domnului Dr. Dănulescu) – care controlor a doua zi după ce a fost numit s-a prezentat la întreprindere și a cerut direcției urcarea salariului de la 15 000 la 50 000 lei pe lună.

După câteva săptămâni a forțat direcția să angajeze un avocat și o domnișoară rude sau prieteni de ai Domnului controlor cu o leafă de 10 000 lei lunar fiecare, care doi funcționari nu vizitau întreprinderea decât de două ori pe lună ca să-și încaseze salariul, iar Domnul Controlor își face apariția în întreprindere de câteva ori pe lună cu scopul numai de a-și încasa salariul și a cere mereu diverse produse de ale întreprinderii. Contul lui la întreprindere pentru aceste cumpărături este azi de lei 140 000 cu tendința spre urcare, cont ce bineînțeles nu va fi lichidat niciodată. Probabil că Domnul Controlor aștepta să fie el numit – atunci când întreprinderea va intra în mâinile statului-administrator girant și atunci va avea el grijă să reguleze și acest mic și neînsemnat cont.

V-ați interesat Domnia Voastră vreodată de puternica întreprindere germană din România, GOBOT, din București, str. Oituz, care a acaparat tot comerțul angro de textile și face un dever de câte miliarde anual? Și această întreprindere este camuflată cu acționari români (Atanasiu etc.), dar bineînțeles că contra acestei camuflații nu veți întreprinde nimic. Acest consorțiu vinde cu prețuri de speculă – facturând cu un preț și dând pe sub mână diferențe de preț de 15 până la 100 la sută – și fraudează astfel statul cu zeci și poate chiar cu sute de milioane. Așa există și în alte ramuri importante puternice grupuri germane care pe față sau pe ascuns conduc comerțul acestei țări. Numiți aceasta românizare? Preferați, desigur, pe nemți în locul evreilor, dar poate mai târziu veți regreta această preferință.

Vă rog respectuos a primi un sfat – în interesul țării. Nu vă grăbiți cu confiscarea industriei și comerțului evreiesc. Ceea ce vreți să faceți azi veți putea face și peste 3, peste 6 luni. Evreul nu poate fugi de aci nici cu industriile sale nici cu comerțul sau nici cu averea sa. Cei ce au fugit cu vaporul „Struma” – au fugit nenorociții numai în cămașa goală ca să scape de atâtea asupriri, de atâtea înjosiri, de atâtea chinuri – au știut că-și riscă viața – și totuși au fugit, și au ajuns în fundul mării. Lăsați mai departe pe evreu să-și conducă comerțul și industria, lăsați-l să le camufleze – doar nu pierde nimeni nimic, nici etnicii care câștigă, nici statul care încasează impozite – veți avea numai avantaje: impozite mari, salarii regulat plătite, lucrători mulțumiți, producție mulțumitoare; dacă veți confisca întreprinderile veți avea numai neplăceri: impozitele vor scădea, fabricile își vor micșora producția, lucrătorii vor fi concediați și veți da ocazie la mulți gangsteri să se îmbogățească pe spinarea statului din averea ce statul o va lua de la evrei pe care ei o vor prăpădi.

Vă rog respectuos, Domnule Mareșal, să nu-mi luați în nume de rău cele ce v-am scris. E purul adevăr, chiar dacă e crud, dar așa e adevărul – e totdeauna crud. Aveți mulți lingușitori în jurul Domniei Voastre care nu vă zic întotdeauna adevărul, ascultați și de umilul evreu care vede bine și adânc și se gândește la interesul țării, care e și țara sa, cu toate că țara nu-l vrea. El însă nu are țară de lăsat.

Vă rog primiți, Domnule Mareșal, asigurarea stimei ce v-o păstrez și a admirației pentru opera înfăptuită de Domnia Voastră până în prezent. Numai în chestiunea evreiască nu pot însă să vă urmez, căci procedați prea drastic, prea brutal, prea brusc. Or fi între evrei și oameni răi, hrăpăreți, avizi de bani, dar sunt și mulți oameni de treabă între ei.

Un evreu născut în România veche

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 108/1941, f. 378-379).

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 185 din 24 martie 1942

În ziua de 9 martie 1942, poliția germană din comunele Mostovoi și Zavadovca, jud. Berezovca, au ridicat de la lagărul de evrei din comuna Cihrin-Berezovca un număr de 772 evrei pe care i-au scos în marginea comunei și executat prin împușcare.

Obiectele aflate asupra evreilor au fost ridicate de poliția germană și luate cu ei.

În ziua de 13 martie 1942, un număr de 17 germani de la formațiunile S.S. din comuna Cartaica, jud. Berezovca, au ridicat din lagărul de evrei din Huliovca-Berezovca un număr de 650 de evrei, pe care i-au scos în marginea comunei și executat prin împușcare.

Înainte de executare evreii au fost dezbrăcați până la cămașă, iar obiecte, banii și îmbrăcămintea aflată asupra lor au fost ridicate de poliția germană și duse în comuna Cartaica.

Cadavrele celor împușcați au fost arse.

Informațiunea sigură.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel
ss/ E. Broșteanu
Inspectoratul General Jandarmi
Comunicat:
Guvernământul Civil al Transnistriei

(Arhiva CNSAS, fond 40 010, vol. 4, f. 275).

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 134 din 13 februarie 1942

Poliția germană din comuna Rastad, județul Berezovca, a împușcat un număr de 130 evrei din comuna Novăi-Umani, acel județ, iar cadavrele celor împușcați le-au ars.

Lucrurile și îmbrăcămintea celor executați s-a luat de către acea poliție și s-au distribuit populației din comunele germane.

Informațiunea sigură.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel
ss/ E. Broșteanu
Inspectoratul General Jandarmi
Comunicat:
Guvernământul Civil Transnistria

(Arhiva CNSAS, fond 40 010, vol. 4, f. 276).

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 187 din 24 martie 1942

În ziua de 16 martie 1942, un număr de 16 germani de la poliția S.S. germană din Nova-Candeli, jud. Berezovca, au ridicat din lagărul de evrei din comuna Catousca, acel județ, un număr de 120 evrei, pe care i-au scos în marginea comunei și executat prin împușcare.

Efectele și obiectele găsite asupra evreilor au fost ridicate de poliția germană.

În urma panicii produse în județul Berezovca, cu împușcarea evreilor, au dispărut din lagărul din comuna Lisinovca, acel județ, un număr de 300 evrei.

S-a dat ordin Legiunei a-i urmări și readuce la lagăr.

Informațiunea sigură.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel
Ss/ E. Broșteanu
Inspectoratul General al Jandarmeriei
Comunicat:
Guvernământul Transnistriei

(Arhiva CNSAS, fond 40 010, vol. 4, f. 277).

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 192 din 1 aprilie 1942

În ziua de 10 martie 1942, un număr de 15 polițiști germani din comuna Mostovoi și Zavadovca, județul Berezovca, au ridicat de la lagărul din comuna Balaiciuc acel județ un număr de 875 evrei pe care i-au scos în marginea comunei și executat prin împușcare.

În ziua de 20 martie 1942, acești polițiști germani au ridicat din lagărele din comunele Estribinova, Dimitrovca și Rumenscoe, județul Berezovca, un număr de 1 742 evrei pe care i-au scos în marginea comunei și executat prin împușcare.

În ziua de 22 martie 1942, poliția germană din comuna Cartacaia, județul Berezovca, au ridicat un număr de 180 evrei din lagărul Staraia-Balca și un număr de 370 evrei de la lagărul din comuna Zaharovca, județul Berezovca, pe care i-a executat prin împușcare.

Hainele și obiectele de valoare ale evreilor executați au fost ridicate de către poliția germană, iar cadavrele lor au fost stropite cu gaz și dat foc.

Informațiunea sigură.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel
ss/ E. Broșteanu
Inspectoratul General al Jandarmeriei

Comunicat:
Guvernământul Civil al Transnistriei

(Arhiva CNSAS, fond 40 010, vol. 4, f. 278).

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 6 din 7 aprilie 1942

În ziua de 10 martie 1942, un număr de 15 polițiști germani din comuna Mostovoi și Zavadovca, județul Berezovca, au ridicat de la lagărul din comuna Balaiciuc acel județ un număr de 850 evrei pe care i-au executat prin împușcare.

În ziua de 24 martie 1942, Comandantul Poliției germane din Neu-Fredental, județul Berezovca, însoțit de 10 polițiști germani au mai ridicat un număr de 30 evrei tot din Balaiciuc, pe care i-au executat prin împușcare. După executare poliția germană a procedat la ridicarea efectelor de la evreii executați, care au fost distribuite populației germane, iar cadavrele celor executați au fost stropite cu petrol și dat foc.

Poliția germană ridică efectele de la evreii executați și le predă populației germane fără a fi dezinfectate, fapt ce contribuie la răspândirea tifosului exantematic, astfel că în comuna Vasilinova, acel județ, unde au fost distribuite haine de la evrei, s-au ivit până acum 7 cazuri de tifos exantematic.

Informațiune sigură

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel
ss/ E. Broșteanu
Inspectoratul General al Jandarmeriei
Comunicat:
Guvernământul Civil al Transnistriei

(Arhiva CNSAS, fond 40 010, vol. 4, f. 279).

- 5 -

28 ianuarie 1943 – Notă a Serviciului Special de Informații

NOTĂ
privitoare la atitudinea Palatului față de problemele războiului
și de acțiunea opoziției anglofile⁶

⁶ Vezi, pe aceeași temă, după lovitura de stat de la 23 august 1944, notele *Istoria Camarilei de la Palat* din 1945-1946 (ANIC, fond PCM – SSI, dosar 13/1944, vol. II, filele 1-31) și *Palatul și Camarila până la 6 martie 1945* (*ibidem*, filele 115-119).

Amestecul Palatului în afacerile politice – care a deschis, în ultima vreme, perspective noi acțiunii lui Maniu – nu datează nici de un an.

Urmărind cu atenție, prin legături apropiate de anturajul intim al Curții, modul în care a evoluat interesul Regelui pentru problemele războiului și ale politicii, influențele pe care le-a suferit, contactele și relațiile ce le-a întreținut, până să ajungă la manifestări favorabile opoziției anglofile, putem înfățișa în cele ce urmează fazele importante ale acestei acțiuni și atmosfera în care s-au desfășurat.

Acum un an, Maniu vedea în persoana Regelui un simplu simbol, al unei dinastii greu încercate.

Se socotea aproape firesc ca drepturile Suveranului să fie riguros limitate la exercitarea unor funcțiuni pur decorative.

Nu atât doctrina monarhiei constituționale susținea această atitudine, ci convingerea că Regele e mult prea tânăr, „lipsit de însușiri personale, de o inteligență mediocră și fără interes față de problemele intelectuale” pentru a fi destinat „în vremuri atât de aprige unui rol activ”, cum se exprima deseori însuși Maniu.

Ecouri despre temperamentul irascibil și ieșirile bruște ale Suveranului au amintit prea mult caracterul tatălui exilat, pentru a nu trezi simpatia lui Maniu și a partizanilor săi.

Maniu știa de asemeni că Regina [Mamă Elena] nu poate uita că izgonirea Ei din țară s-a făcut și cu sprijinul său; prezidentul de Consiliu, care mai târziu vorbea de viața imorală de la Curtea Regelui Carol, făcuse el singur formele de plecare ale Reginei legitime.

La rândul ei, Curtea avea rezerve vizibile față de persoana lui Maniu, socotit „un politician nesincer și lipsit de lealitate, în care un Rege nu se poate încrede”, în așa măsură încât șeful grupării național-țărăniște, care aflase de temerile Suveranului, obișnuia să spună intimilor săi „că ticălosul de Carol a diformat și caracterul fiului său”.

Relațiile erau animate de o rezervă reciprocă, când s-au produs două fapte menite să ducă la o apropiere:

Gh. Tașcă, devenit partizan al lui Maniu, e unul dintre profesorii Regelui; el povestește într-o consfătuire național-țărănișă că părerea publică despre rege „e fundamental greșită”, că „nu e lipsit de inteligență, ci numai timid” și că „degajează din toată persoana Sa un mare simț regal”.

Taşcă a relatat că, după intrarea germanilor în Danemarca, Regele Mihai se arăta serios preocupat „de puterile și drepturile care rămân unui Suveran, când țara Sa e ocupată”.

Maniu află astfel că Regele reflectează la problemele ridicate de intrarea trupelor germane pe teritoriul nostru și că nu pare dispus să joace un rol pur decorativ.

Aceste știri au mărit interesul pentru viața și atitudinile Regelui; când d-na Nelly Catargi, din anturajul intim al Reginei, a inițiat primele legături confidentiale cu Maniu și cu amicii acestuia, terenul era pregătit.

Contactul n-a avut însă decât caracterul unei reluări de raporturi mai directe, fără ca Maniu să spera că ar putea cândva să se servească de sprijinul Regelui în planurile sale politice.

PRIMELE ATITUDINI COMUNE: LA 24 IANUARIE 1942

La sfârșitul anului 1941, Maniu și Dinu Brătianu intensifică acțiunea lor în contra continuării colaborării militare pe Frontul de Răsărit.

Se spunea, pe șoptite, că și Curtea ar fi îngrijorată de perspectivele războiului nostru, alături de Puterile Axei.

Sub înrâurirea Reginei, anglofilă prin educație și relațiunile de familie, spiritul Regelui ar fi fost treptat format împotriva așa-numitei „dominațiuni germane”.

Conducerea celor două grupări de opoziție nu puneă prea mari speranțe în această direcție, dar se hotărî totuși să facă o încercare.

Prilejul se ivi la serbarea Ordinului Ferdinand din 24 ianuarie 1942. Maniu, care nu știa exact care e atmosfera, găsi potrivit să nu meargă la Palat, sub motiv că prezența sa ar putea să creeze neplăceri Regelui, iritând deopotrivă cercurile germane și sferile guvernului. Se vorbea atunci, aproape deschis, că relațiile dintre Rege și Conducătorul Statului sunt încordate și că „Regele și Regina au de suferit severitatea Domnului Mareșal Antonescu”, așa că scuza lui Maniu părea plauzibilă.

I. Mihalache și d-rul Lupu – din partea național-țărănistă – și d-rul [Constantin] Angelescu, din partea liberală, se întorc entuziasmați de la Palat. Ei relatează conducerilor respective că Regele și Regina sunt definitiv câștigați pentru teza opoziției.

Regele n-ar fi de acord cu continuarea colaborării militare, iar Regina s-a arătat serios îngrijorată de perspectiva ca armata română să fie treptat sleită în războiul Axei împotriva Sovietelor.

D-rul Lupu și D-rul Angelescu cred că Regele ar putea să influențeze armata și că aceasta ar fi în stare să impună o altă politică Domnului Mareșal Antonescu.

Maniu înlătură „acest entuziasm naiv”. „Regele nu poate să facă nimic”, spune dânsul.

„Trebuie sfătuit să nu exagereze, fiindcă nemții nu obișnuiesc să glumească”.

Sfatul lui Maniu e transmis Curții; Suveranii sunt îndemnați să fie precauți „și să menajeze susceptibilitățile Domnului Mareșal Antonescu”.

CEAIUL OFERIT DE REGINĂ DOAMNELOR ARDELENCE

Palatul vrea totuși să-și manifeste simpatia pentru refugiații ardeleni și, indirect, să încurajeze mișcarea revizionistă a lui Maniu.

Organizarea acestei demonstrații a aparținut d-nei Nelly Catargi. Regina invită la un ceai soțiile fruntașilor ardeleni. În discuțiile care s-au purtat când se pregătea acest ceai politic, Maniu a accentuat că prezența d-nei Goga n-ar face plăcere refugiatelor, care au suferit din cauza politicii alături de Germania, pe care defunctul Octavian Goga o proclamase împotriva intereselor Ardealului.

D-na Goga nu este invitată, iar faptul e socotit ca o satisfacție dată lui Maniu.

Regina se întreține afabil cu femeile ardeleni și acordă atenții speciale doamnelor Mihai Popovici, Ghiță Popp și Aurel Dobrescu.

Urmarea e simpatia refugiatelor pentru Rege și Regină.

Maniu nu vede, totuși, în aceste mici demonstrații decât un joc fără urmări politice pentru acțiunea sa.

ÎNTREVEDEREA MANIU – REGINA

Se aranjează atunci o audiență a lui Maniu la Regină; ea avea scopul să provoace, în sfârșit, marea explicație dintre Suverana jignită și fostul prezident de Consiliu, care contribuise la plecarea Ei din țară.

Maniu a mărturisit apoi „că, pe alocuri, Regina a fost foarte tare”.

I-a reproșat că a despărțit-o de copilul Ei și că are o vină în adâncirea crizei de la Curtea Regelui Carol.

I-a reproșat că a adus pe Carol în țară „când știa de ce este capabil”.

Maniu a replicat că, dacă nu aducea pe Carol în țară, el ar fi venit cu ajutorul armatei și peste capul guvernului, că atmosfera era pregătită pentru prințul exilat, în jurul căruia se crease atunci un nimb de legendă.

Cât privește plecarea Reginei, el a înțeles-o temporar, pentru a calma scandalul de la Curte, ce devenise aproape public și a-i da răgazul să aranjeze convenabil lucrurile.

Întrevederea a luat sfârșit cu convingerea Reginei că are în Maniu un aliat puternic împotriva ex-Regelui Carol; acesta era, de altfel, unul din scopurile principale ale audienței și de aceea prezența Regelui fusese evitată. Se știa că Suveranul nu suferă să se vorbească în termeni răi de tatăl Său.

Maniu a folosit prilejul și pentru a vorbi de colaborarea militară, pe care a calificat-o dezastruoasă, dar Regina a îndrumat mereu discuția înspre trecut.

Nici de rândul acesta, Maniu n-a rămas prea entuziasmat.

INTRAREA ÎN SCENĂ A LUI IOAN DE MOCSONYI-STYRCEA

Lucrurile capătă o formă mai concretă abia după intrarea în scenă a lui Ioan de Mocsonyi-Styrcea.

Tânărul diplomat, devenit secretarul particular al Regelui, aduce la Palat idei și predilecții anglo-saxone. El e fiul natural al lui Styrcea și fiul adoptiv al lui Mocsonyi; se poate socoti astfel în tradiția Curții. E diplomat de carieră și amicii săi îl văd posedând toate însușirile de finețe și cultură necesare funcțiunilor sale.

Și-a făcut studiile în Anglia și Elveția, e căsătorit cu o elvețiană și aduce prestigiul de a fi izbutit să fie, foarte tânăr, funcționar permanent la Ligă, succesor acolo la postul deținut de Const. Vișoianu.

Îndeplinește deci nenumărate condiții: e curtean, e diplomat, e crescut în spiritul occidental și format în ideile Ligii, vorbește la perfecție limbi străine, e tânăr și prin aceasta se poate apropia și mai mult de Rege.

Astfel înfățișat, secretarul particular apare opoziției, care începuse să urmărească atent ce se petrece la Palat, „ca omul potrivit la locul potrivit”.

Tânărul secretar trece, din primul moment, ca un om de încredere al Regelui.

Maniu se teme chiar de o nouă camarilă, dar Ioan de Mocsonyi-Styrcea îi este prezentat ca un partizan anglofil; „chiar de se va alcătui o nouă camarilă ea va fi în favoarea Dvs.”, i se spune.

Acest nou contact e asigurat de Const. Vișoianu. Fostul ministru la Varșovia și Haga are o mare influență asupra tânărului secretar, la a cărei formațiune pretinde că a contribuit.

Vișoianu are și scopuri personale: e un manist prea recent, pentru a nu simți nevoia să fie întărit și de o influență la Palat; e un curtean prea nou, spre a nu crede că trebuie să aducă Regelui sprijinul celor două partide istorice. De aceea, el folosește legăturile sale vânătorești cu Dinu Brătianu, pentru a-i sugera și acestuia o apropiere de Palat.

Maniu nu știe că același emisar ține legătura și cu Brătianu; Brătianu vede profilându-se în viitor perspectiva unei noi atotputernicii liberale la Palat.

Contactul devine strâns și permanent. Vișoianu își asumă acest rol; el ține o legătură aproape zilnică cu Niculescu-Buzești, din Ministerul de Externe, care vede tot atât de des pe Ioan de Mocsonyi-Styrcea. Se face schimb de informații și impresii, se emit păreri și sugestii asupra evenimentelor în curs. De câte ori se ivea o chestie mai importantă, Vișoianu vedea direct pe Mocsonyi-Styrcea; în acest chip, contactul între Palat de o parte și Maniu și Dinu Brătianu de cealaltă parte era asigurat.

Vișoianu e invitat la vânătorile regale; el are prilejul să discute cu Regele personal problemele de Stat și poziția viitoare a României.

„ÎNDOCTRINAREA” REGELUI

Acest anturaj știe să folosească „suferința” manifestă a Regelui că este „ignorat și umilit” și că prerogativele Sale constituționale au fost încălcate, pentru a-l forma, treptat, într-un spirit ostil politicii actuale.

I se arată că războiul va fi pierdut de Puterile Axei și că România va fi o țară învinsă; i se descrie situația tragică în care se va găsi Statul Român, care va avea ostilitatea anglo-saxonă, dușmănia feroce a Uniunii Sovietice, în mijlocul unei lumi noi care, în numele unei morale superioare, va avea de aplicat sancțiuni țărilor care au ajutat Axa.

Când frontul german se va prăbuși, i se spune, hotarele României vor rămâne deschise în fața invaziei ungare și bulgare, state care și-au conservat armata; România nu va putea să reziste nici câteva zile, fiindcă forțele ei se irosesc pe Frontul de Răsărit, într-un război străin de obiectivele noastre naționale.

Perspectivile cele mai sumbre se trec prin fața Regelui: o țară învinsă, hotare amenințate, existența Statului în primejdie, agitații interne, o stare de spirit anarhică, întreținută de cei întorși de pe front, aparatul de Stat în descompunere, dinastia amenințată...

- „Nu mai e vorba, Sire, de refacerea României Mari; trebuie să ne asigurăm mai întâi că Statul Român va mai exista”, i se spune mereu Regelui.

Interesul său pentru desfășurarea războiului e stimulat; i se citește buletinul de radio-ascultare, e îndemnat mereu să audieze personal emisiunile de radio.

Regele a căpătat astfel convingerea că actuala orientare externă și militară va duce în mod sigur la o catastrofă națională și că trebuie susținute eforturile care tind către o altă politică a României.

În același timp, i se accentuează necesitatea stringentă de a-și crea devotamente în armată, spre a avea, în orice împrejurare viitoare, sprijinul singurei forțe care, în vremuri extraordinare, poate stăpâni, măcar, situația internă.

PLANURILE LUI GHEORGHE BRĂTIANU

Liberalii nu se mulțumesc cu această singură legătură; încă înainte ca Ioan de Mocsonyi-Styrcea să-și fi asumat rolul de intermediar cu fruntașii opoziției, Gheorghe Brătianu vorbește unchiului său despre necesitatea întăririi monarhiei.

În vremea când Gheorghe Brătianu era unul din profesorii Regelui, avea des prilejul să-l vadă. Regele, la rândul său, manifesta o simpatie pentru șeful prezumtiv al grupării liberale; ea nu era pe placul lui Mocsonyi-Styrcea, care flutura pe dinaintea Regelui „atitudinea germanofilă a lui Gheorghe Brătianu”, dar totuși Palatul vedea că acesta va fi un factor important în viitor.

Gheorghe Brătianu îndemna de asemeni pe Rege să țină contactul cu căpeteniile armatei; la mesele intime din casele lui Gheorghe Brătianu rolul Regelui, în situațiile de mâine, era clar arătat.

TEORIA CONSTITUȚIONALĂ A LUI MANIU

Când Domnul Mareșal Antonescu era bolnav – și cele mai fantastice zvonuri străbăteau în public – anturajul Regelui se găsea în mare fierbere.

O succesiune eventuală se pune în discuție.

Ce se va întâmpla, se spunea, dacă Domnul Mareșal Antonescu nu va mai fi în stare să păstreze funcțiunile sale? Cine-i va lua locul?

Ce formulă trebuie folosită pentru a întări, cu acest prilej, poziția Regelui, fără însă a alarma pe germani?

Pericolul unei noi guvernări legionare stăruie mereu în cercurile Palatului; pentru a evita un asemenea pericol, orice formulă e bună. Regele, care în copilăria sa avusese simpatii legionare, a devenit sub influența Mamei Sale un inamic ireductibil al Gărzii de Fier. El se teme deopotrivă de germani; el nu poate suferi pe mătușa sa, Arhiducesa Ileana, numai fiindcă i se spune că ar fi gata să facă jocul germanilor, împotriva sa.

Aceste temeri, străbătând până la Maniu, pe căile ce am indicat, duc la cristalizarea unei teorii constituționale.

Dispariția Domnului Mareșal Antonescu ar putea să ducă, spune Maniu, la restabilirea prerogativelor constituționale, ce au fost încălcate la 6 septembrie 1940. Domnul Mareșal Antonescu și-a luat, cu de la sine putere, prerogativele pe care Constituțiile României, tradiția și uzul le-au conferit Regelui.

De la dictatura regală a lui Carol II, s-a trecut la dictatura personală a Domnului Mareșal Antonescu; și într-un caz și în celălalt mecanismul constituțional a fost viciat.

Situația normală trebuie restabilită, spune mai departe Maniu. Cum? Maniu indică căile de urmat.

În nici un caz, Domnul Mareșal Antonescu nu-și poate numi singur succesorul; el nu are acest drept. Funcțiunea de Conducător al Statului nu este o instituțiune; ea este numai un titlu, așa cum Mussolini are titlul de Duce, Hitler titlul de Führer, Franco titlul de Caudillio.

Acest titlu nu înglobează prerogativele șefului de Stat. Domnul Mareșal Antonescu e un simplu Președinte de Consiliu, care și-a luat, în mod extraordinar și cu titlul temporar, o parte din prerogativele regale.

Potrivit ideilor de drept, el a deținut și aceste prerogative fără vreo legitimare; în nici un caz el nu le poate transmite altuia. Concluzia: dacă Domnul Mareșal Antonescu nu-și mai poate păstra funcțiunile sale, ele revin de drept Regelui. Numai acesta poate decide cum se va soluționa succesiunea; cine va fi noul prim-ministru și dacă i se va atribui, pentru motive de oportunitate externă, și o parte din prerogativele regale; desigur, atât funcțiunile de prim-ministru ca și prerogativele regale ce i s-ar conferi, trebuie să aibă o durată limitată, Regele putând să le retragă oricând va socoti de cuviință.

Caracterul instituțional al „Conducătorului” ar fi astfel definitiv abolit. Atribuind noului Președinte de Consiliu și o parte din prerogativele Sale, Regele ar face-o cu un singur scop: să se degajeze personal de răspunderea politicii alături de Axă.

Regele era hotărât să facă uz de această teorie constituțională și, dacă se ivea împrejurarea, să refuze de a accepta succesorul desemnat de Domnul Mareșal Antonescu.

El intenționa să afirme, cu acest prilej, drepturile Sale, să numească prin surprindere un Președinte de Consiliu și să-i confere o parte din prerogativele regale, în așa fel însă încât să se vadă clar că are oricând dreptul să se retragă.

Persoana la care se opri se Regele era Generalul Iacobici, socotit că ar întruni și asentimentul german, dar nu și-ar însuși „atotputernicia” Domnului Mareșal Antonescu.

Asupra acestei formule căzuse[ră] de acord și Maniu și Dinu Brătianu, iar legăturile dintre Palat și generalul Iacobici, întreținute de Rosetti Solescu, își dădeau rezultatele.

Regele n-a avut prilejul să pună în practică acest plan, dar teoria constituțională privitoare la raportul de drept între Suveran și Conducător e considerată singura valabilă în sferile autorizate ale Palatului.

NOUL MAREȘAL AL CURȚII REGALE

Plecarea lui Rosetti-Solescu din funcțiunea de Mareșal al Curții Regale, a pus în discuție numirea unui nou Mareșal.

Ioan de Mocsonyi-Styrcea și Vișoianu sugerau ca alegerea să se oprească asupra unui om mai în vârstă, cu autoritate și experiență, care să dea, prin priceperea sa, un rol mai activ Palatului. S-a propus ca numirea să se facă în persoana unui diplomat de carieră. Două nume au circulat cu insistență: Grigorcea de la Roma și Bossy de la Berlin. Mocsonyi-Styrcea a afirmat, mai târziu, că diplomații citați ar fi indispensabili în posturile lor. Se spunea că numirea trebuie, totuși, făcută repede, fiindcă altfel Guvernul va desemna, împotriva voinței Regelui, pe noul Mareșal.

Și astfel, spre surprinderea lumii politice, „Monitorul Oficial” publica nu un decret, care trebuia să fie contrasemnat de un ministru, ci o „decizie regală” – o inovație la noi – prin care „Ioan de Mocsonyi-Styrcea, secretarul particular al Regelui, era însărcinat să îndeplinească și funcțiunea de Mareșal al Curții Regale”.

Mocsonyi-Styrcea s-a arătat față de amicii săi că n-a voit această funcție și că o exercită numai temporar, dar că numirea trebuia urgent făcută, spre a preîntâmpina o numire a guvernului.

S-a înțeles, așadar, că Mocsonyi-Styrcea deține interimatul Mareșalului, până la numirea unui titular. S-a propus chiar această funcțiune lui Mocsonyi bătrânul, dar acesta a refuzat-o declarând că jocul e primejdios și că nu înțelege să facă politică.

Regele și-a arătat însă satisfacția că a izbutit să impună o persoană care are încrederea sa în postul de Mareșal al Curții. Formal, chestia rămâne însă deschisă, însuși Mocsonyi-Styrcea susținând că este un interimar și că noul Mareșal va fi numit în ziua când se va putea ajunge la un acord între Rege și Guvern.

ATMOSFERA DE LA PALAT. REGELE ȘI GUVERNUL

Atmosfera de la Palat e departe de a fi senină; Regele se arată deseori nervos și irascibil. El suferă vizibil „că nu este luat în seamă”. Ambiția sa de Suveran, care la început părea că-i este străină, reiese, de multe ori în mod violent, prin accente de mânie împotriva Guvernului. E aproape persecutat de ideea că e un Rege nesocotit. El se plânge de atitudinea prea aspră, prea severă a Domnului Mareșal Antonescu și lasă să se vadă că ar putea să se înțeleagă mai ușor cu Domnul Vice-Președinte de Consiliu.

Aprehensiunile Reginei față de Doamna Mareșal Antonescu sunt de asemeni notorii; ea nu suferă că Doamna Mareșal Antonescu „se înfățișează țării ca prima doamnă a României” în acțiunea de asistență publică și de ajutorare a răniților. Ea socoate că acest rol revine, potrivit tradiției, numai Reginei.

În această privință, anturajul a îndemnat întotdeauna pe Rege la moderație; Suveranul trebuie să fie calm și să aștepte în liniște evenimentele. El trebuie să evite ieșirile bruște, el nu trebuie să înrăutățească raporturile cu Guvernul, susține anturajul. Situația actuală e trecătoare; viitorul desemnează Regelui un rol atât de important, încât merită să treacă, cu seninătate, peste neplăcerile prezente.

Regele trebuie să lase Guvernului toată inițiativa și toată răspunderea politicii actuale; până când împrejurările vor fi favorabile, el are de urmărit un singur țel: să-și consolideze poziția față de armată și de opinia publică, să alătore în jurul său, cu discreție dar cu stăruință, căpeteniile armatei și frunzașii politici, ca să-și construiască treptat o bază solidă.

Stăpân pe aceste forțe, cu autoritatea intactă în fața țării și a străinătății, el va putea întreprinde, la momentul potrivit, „o politică națională”, în acord cu aspirațiile țării.

DISCURSURILE DE LA 1 IANUARIE

În discuțiile sale cu Vișoianu, Maniu se îndoia mereu de aportul pe care poate să-l aducă Regele în așa-zisa „luptă națională”. „Ce poate să facă Regele?”, întreba mereu Maniu. „Mai mult decât îți închipui d-ta”, răspundea Vișoianu.

Anturajul căuta, deci, de mult, prilejul să facă o demonstrație, cu un îndoit scop: de a proclama în mod public atitudinea diferită a Regelui în politica externă și militară; de a învedera opoziției că o acțiune națională, sub egida Regelui, se poate realiza.

Pregătirea acestui eveniment a fost îndelungă și laborioasă. Ioan de Mocsonyi-Styrcea, Vișoianu și Niculescu-Buzești, în câteva conciliabule, au convenit ca Regele să fie îndemnat să folosească prilejul ce i-l oferă serbările tradiționale din ziua de 1 ianuarie, pentru a rosti discursuri, într-un spirit ostil orientării actuale. Maniu trebuia să fie pus în fața unui fapt împlinit; anturajul știa că dacă s-ar fi cerut și aportul lui Maniu la alcătuirea acestor texte, nu s-ar fi ajuns la vreun rezultat, dată fiind „pasiunea acestuia pentru discuțiile și formele deliberate”. Anturajul dorea să lucreze repede și ținea să păstreze secretul. Cu mult înainte de Anul Nou, s-au redactat proiecte diferite de discursuri, care au căpătat o formă definitivă abia după lungi controverse.

În discuțiile cu Regele, pe lângă argumentele de ordin general, s-a exploatat și indispoziția vizibilă a Suveranului, după discursul Domnului Vice-Președinte al Consiliului, rostit la Cernăuți, când Regele s-a socotit jenat de situația în care a fost pus.

Regele a acceptat astfel să găsească forma de a se desolidariza de actuala orientare militară și politică a țării; această metodă corespundea și tacticii lui Maniu, care susține că trebuiesc provocate documente care să poată învedera conferinței de pace că, în afară de Guvernul înfeudat Germaniei, toate forțele țării au fost contra politicii alături de Axă.

În punctele de reper inițiale, s-a pornit de la ideea că din cuvântările Regelui trebuie să se înțeleagă:

1. Că războiul României în Răsărit are un caracter defensiv; că el a fost pornit numai pentru recucerirea celor două provincii naționale ce ne-au fost răpite.
2. Că România nu are țeluri expansioniste, că nu râvnește la teritorii străine (Transnistria), ci urmărește numai recâștigarea propriilor sale teritorii.

3. Că România nu adoptă atitudini extremiste și că nu se asociază la ideologia și ȋelurile războinice ale Axei; că ea este gata să se înȋeleagă cu oricine vrea să-i respecte drepturile.

4. Că Guvernul să fie îndemnat să se pună de acord cu aspiraȋiile țării, lăsându-se să se înȋeleagă că aceste aspiraȋii nu impun Războiul din Răsărit și că în genere între Guvern și Naȋiune există o deosebire de vederi.

5. În fine, în răspunsul ce trebuia să se dea Nunȋiului Papal, punctele de reper specificau ca Regele să se solidarizeze cu ideologia pacifică și generoasă a Papii, care e și în concepȋiunea puterilor anglo-saxone.

DISCURSUL PATRIARHULUI

Aceiași atitudine fusese, de altfel, sugerată Regelui și cu ocazia discursurilor ce a schimbat cu Patriarhul, cu puȋine zile înainte, când Șeful Bisericii a înmănat Suveranului „Crucea Biruinȋei”. Patriarhul a prezentat în prealabil textul discursului său; Regele i-a cerut să modifice un pasaj în care se vorbea în termeni prea violenȋi față de Rusia Sovietică („hoardele barbare care ne-au cotropit”).

- „E prea violent, Înalt Prea Sfinȋite, și nu e bine”, a spus Regele.

IMPRESIA FĂCUTĂ DE DISCURSURILE REGELUI

Proiectele anturajului au putut fi realizate, după cum se spune între cei ce s-au interesat de aproape de această chestie.

Cuvântarea rostită la Radio, în noaptea de Anul Nou, a produs o impresie penibilă în public; defectul de exprimare al Regelui, unit cu o remarcată timiditate, au trezit în public aprecieri defavorabile și chiar calificative ironice; însuși Maniu a făcut, în cercul prietenilor săi intimi, reflexii puȋin măgulitoare. Dar sensul discursului a fost primit în lumea politică, ca o revelaȋiune; lucru explicabil, deoarece numai cercurile conducătoare ale opoziȋiei cunoșteau ideile Regelui.

Iar cuvântarea de răspuns adresată Domnului Vice-Președinte de Consiliu, din care rezulta că Regele sfătuia Guvernul să se pună de acord cu Naȋiunea, a fost interpretată ca un mare act de curaj; comentarii în același sens a stârnit și discursul prin care Suveranul răspundea Nunȋiului Papal. Diplomaȋii străini (reflexiile lui René de Weck, de exemplu) vedeau în această manifestare o desolidarizare de ideologia nazismului și o asociere la concepȋiile generoase anglo-saxone.

Reîntorcându-se din Ardeal, imediat după Anul Nou, Maniu cere partizanilor săi să afle ce impresie a făcut discursurile Regelui în armată și în diferite straturi ale societăȋii; iar, la întâia sa întâlnire cu Vișoianu, îi spune acestuia: „Aȋi lucrat-o bine”.

SCRISOAREA LUI DINU BRĂȚIANU

În intenȋia anturajului, nu era numai de a proclama în mod public ideile deosebite ale Regelui în ceea ce privește orientarea României și de a-l desolidariza de politica regimului actual; se urmărea, în același timp, ca aceste manifestări să conducă pe șefii opoziȋiei în jurul Regelui; „trebuia” să fie un început al uniunii naȋionale, sub egida regală.

Dinu Brătianu, fire mai deschisă și mai hotărâtă, a răspuns imediat sugestiei ce i s-a făcut; el a transmis o scrisoare confidențială Regelui, în care l-a felicitat „pentru cuvintele înțelepte ce le-a rostit și care sunt în asentimentul țării”.

Ioan de Mocsonyi-Styrcea se aștepta la un act comun al celor doi șefi de opoziție. Vișoianu a înțeles dificultățile unor negocieri asupra unui text acceptat de Dinu Brătianu și Maniu; de aceea, a socotit că e mai bine să lucreze pe etape. Dinu Brătianu nu știe nici azi că și Maniu a trimis o scrisoare Regelui, iar Maniu este străin de scrisoarea lui Dinu Brătianu.

NEGOCIERILE CU MANIU

Lucrurile au mers mai greu cu Maniu. El a obiectat că chestia e prea importantă și a pus din nou în discuție poziția Regelui în cadrul „acțiunii naționale”.

Cu acest prilej, anturajul Regelui a definit posibilitățile de viitor. Vișoianu, exprimând planurile anturajului, a învederat „rolul imens” pe care poate să-l joace Regele, într-o acțiune viitoare. S-a arătat, astfel, că o inițiativă a lui Maniu n-ar fi sigură de asentimentul întreg al armatei; ea ar putea să apară ca o simplă acțiune de partid, pe câtă vreme, pusă sub egida Regelui, ea capătă aspectul unei uniuni naționale. În forma aceasta, orice tendință contrarie din armată ar fi ușor înlăturată; iar în fața străinătății, țara întreagă în frunte cu Regele ei, s-ar înfățișa pentru politica anglofilă.

Maniu a cerut să se consulte cu prietenii săi; Vișoianu i-a refuzat cererea, sub cuvânt că asemenea manifestări trebuie ținute în cel mai strict secret. S-a convenit, până la urmă, ca Maniu să se consulte numai cu Mihalache, în ziua de Sf. Ion, când îl va vizita pe acesta la Dobrești.

În ziua de 7 ianuarie, Maniu a plecat la Dobrești; el a promis că va înmâna scrisoarea sa lui Vișoianu la 11 ianuarie crt. La 15 ianuarie, când Buzești vine, pentru a doua oară, să ia scrisoarea, Maniu cere lui Vișoianu un nou răgaz.

Textul lui Maniu e remis abia în după-amiaza zilei de sâmbătă 16 ianuarie a.c.

El e redactat în termeni foarte călduroși; Maniu felicită pe Suveran cu prilejul Anului Nou și exprimă „impresia profundă produsă în opinia publică” de „mesagiile înțelepte” adresate de Rege Națiunii.

Scrisoarea lasă a se înțelege asentimentul conducerii național-țărăniște la orientarea trasată de Rege, dar Maniu se ferește să scoată în relief deosebiriile dintre politica regimului și aceea formulată de Suveran. El a obiectat că trebuie avută în vedere „eventualitatea unei indiscreții”. Remițând textul, Maniu a întrebat pe Vișoianu: „Sunteți mulțumit, domnule Ambasador?”.

- „Sunt foarte mulțumit, domnule Președinte. Cred că și Majestatea Sa va fi mulțumită. De altfel, era și timpul: ați fost un fanatic dinastic, dar în război cu toți Regii!”.

Vișoianu a făgăduit că va provoca un răspuns confidențial al Regelui, conceput în termeni tot atât de călduroși și semnificativi, în ceea ce privește asentimentul Palatului față de „acțiunea națională” a lui Maniu.

INDISCREȚII LA O VÂNĂTOARE REGALĂ

La o vânătoare regală de duminică, 3 și luni 4 ianuarie a.c., Vișoianu a avut prilejul să discute din nou cu Regele.

Suveranul a vorbit destul de deschis. El a spus că se aștepta la nemulțumirile Domnului Mareșal Antonescu cu privire la fondul discursurilor ce a pronunțat de Anul Nou; Conducătorul a

avut însă aerul că le trece cu vederea, dar s-a arătat nesatisfăcut din cauza unor chestiuni pur formale.

Iarăși s-a pus în discuție atitudinea ce trebuie s-o aibă Palatul față de Guvern; anturajul a recomandat Suveranului să dea toate satisfacțiile formale Domnului Mareșal Antonescu; nu e politic să se înrăutățească raporturile, din pricina unor forme goale, s-a spus. Regele trebuie să se mențină ferm numai în ceea ce privește „politica națională”.

Regele s-a plâns de atitudinea Domnului Vice-Președinte de Consiliu, cu care înainte spunea că s-ar putea înțelege mai bine.

„Domnul Ică mă minte întotdeauna”, a spus Regele. „Nu știu ce să mai cred. Când nu se poate avea încredere nici în cuvântul Primului Ministru, cum se mai poate lucra?”

Regele s-a arătat exasperat de „lipsa de lealitate a Guvernului” față de Dânsul; El lasă a înțelege totdeauna că, mai presus de orice, prețuiește respectul cuvântului dat. E prin firea sa bănuitor, n-are încredere în oameni; dacă e pus în fața unei situații pe care nu o pricepe, vede comploturi și manevre tenebroase, urzite împotriva sa.

Anturajul a avut să se lupte cu aceeași atitudine bănuitoare a Regelui și față de Maniu; nici azi nu s-ar putea spune că temerile Regelui privind sinceritatea lui Maniu reprezintă singura forță națională capabilă să atenueze consecințele ce le va aduce țării actuala orientare politică și militară.

După discuții, explicații și ezitări, Regele s-a încredințat „că o formulă Maniu este inevitabilă, într-o anumită fază a războiului”, cum s-a exprimat anturajul său; dar, în același timp, a lăsat a înțelege că ar vrea să lucreze pentru a-și crea un sprijin propriu în armată și opinia publică.

De aici, o lungă explicație cu privire la primejdia politicii personale. Anturajul i-a vorbit de experiența dureroasă a tatălui său, i-a recomandat să evite formațiuni personale. Un Rege, i s-a spus, poate avea un rol istoric, asumându-și numai funcția de arbitru, deasupra guvernelor. Răspunderea cade atunci în seama Guvernului, care poate fi schimbat după necesitate. Iar Regele, e ferit de a trage consecințele, oricât de gravă ar fi împrejurarea.

OSTILITATEA FAȚĂ DE PRINCIPELE NICOLAE

Aflând că Maniu întreține legături cu generalul Manolescu, intim al principelui Nicolae, Regele a exclamat:

- „Vedeți că d-l Maniu nu e leal; el nu știe ce părere avem noi despre unchiul Nicky?”

Această apostrofă a fost transmisă lui Maniu, care a declarat că Generalul Manolescu vine să-l vadă din propria sa inițiativă. Vișoianu continuă să se plângă însă „că Maniu vrea să joace la toate nunțile”.

PLANURI DE VIITOR

Regele este câștigat la punctul de vedere că numai o înțelegere cu Puterile anglo-saxone ar putea să pună stavilă unei expansiuni sovietice; că numai o asemenea politică poate menține Statul Român și monarhia.

El e gata să afirme, dacă ar avea din nou prilejul, o orientare diferită de aceea a Guvernului actual.

Anturajul l-a convins că trebuie să evite neînțelegerile cu regimul; i s-a învederat rolul celui are Guvernul Antonescu în actuala situație; i s-a vorbit iarăși despre amenințarea legionară. Acesta e un punct sensibil; Regele vede în legionari o amenințare directă împotriva sa.

La vânătoarea din 3 și 4 ianuarie a.c., Regele s-a arătat interesat și de situația ce se va ivi după pace. Invitații au rămas surprinși auzind pe Suveran spunând „că Maniu nu va ține mult la Guvern” și că „o parte din elementele tinere și de valoare trebuie să se rezerve pentru ministerul [guvernul] ce va urma lui Maniu”.

E de relevat că anturajul prezintă pe Rege „ca pe un tânăr închis, bănuitor și timid, care în public face o impresie rea din cauza defectului său de exprimare; dar care are însușiri serioase, e plin de bunăvoință, are ambiția să facă ceva și se gândește mereu să nu greșească”. Anturajul cultivă ideea că Regele ar putea să aducă servicii țării, nu numai coalizând în jurul altei orientări externe importante forțe militare și politice; dar că el ar putea să facă o apropiere cu casa domnitoare a Angliei, printr-o căsătorie cu o principesă engleză. Perspectiva unei dinastii înrudită cu Curtea engleză a fost înfățișată și lui Maniu ca o soluție de consolidare a țării.

PĂRERILE LUI BARBU ȘTIRBEY

În conversațiile sale cu Maniu, principele Barbu Știrbey s-a arătat mai puțin entuziasmat de persoana Regelui; el a declarat că e preocupat de ceea ce a numit „o criză dinastică”.

Știrbey se deosebește de Maniu în ceea ce privește rolul Regelui; după dânsul, evenimentele vor cere un rege activ și întreprid. Regele va trebui să îndeplinească rolul de arbitru, dar să ia și inițiative proprii pentru a stăvili pasiunile interne și a impune echilibrul și stabilitatea.

Pentru Știrbey, Regele Mihai e impropriu unei asemenea misiuni delicate; Regele ar fi lipsit de cele mai elementare calități, iar Regina e fricoasă și fără voință. Știrbey și-a exprimat părerea că problema dinastică ar putea să ceară soluții grave.

ÎN JURUL SERBĂRII DE LA 24 IANUARIE

Rămăsese convenit ca Regele să folosească și serbarea cavalerilor ordinului Ferdinand pentru a proclama din nou o politică diferită de orientarea guvernului. Ocazia părea favorabilă ca Regele să manifeste simpatia sa pentru cauza Ardealului. Se discuta chiar ca anul acesta, Maniu să ia parte la serbarea de la Palat.

Conducerea național-țărănistă a rămas surprinsă, când colonelul [Octav] Ullea a explicat la telefon lui Ghiță Popp că serbarea nu va putea să aibă loc „din cauza împrejurărilor excepționale”.

Vișoianu a primit însărcinarea să explice lui Maniu că Guvernul a stăruit ca serbarea să nu aibă loc, pentru a evita demonstrații în favoarea Ardealului, pe care le socotește inoportune în momentul de față; dar că Maniu, în calitate de senior al ordinului „Ferdinand”, va primi o scrisoare autografă din partea Suveranului, redactată în așa chip încât mișcarea revizionistă să capete o întărire regală.

Scrisoarea n-a fost însă trimisă; Vișoianu a avut iarăși sarcina să lămurească pe Maniu că Palatul a trebuit să renunțe la această manifestare, care ar fi putut crea dificultăți Regelui în raporturile Sale cu Domnul Mareșal Antonescu.

Maniu a declarat că n-are nimic de obiectat și că, până la o limpezire a situației, îndeamnă pe Rege să observe cea mai strictă precauție, spre a nu stârni conflicte inutile și primejdioase cu Guvernul și indirect cu germanii.

A rămas însă convenit ca Regele să răspundă confidențial scrisorii ce a primit din partea lui Maniu, după Anul Nou, și că acest mesaj să consfințească legătura Palatului cu așa-zisa „acțiune națională”.

(ANIC, fond PCM-SSI, dosar 10/1942, filele 26-48).

- 6 -

19 august 1944 – Ultime mesaje din Berlin
Destinate Marelui Antonescu

BERLIN
23 IULIE 1944
MISIUNEA REGALĂ A ROMÂNIEI
ÎN GERMANIA

ATAȘATUL MILITAR
NR. 88
STRICT CONFIDENȚIAL
PERSONAL

ATAȘATUL MILITAR BERLIN
către
MARELE STAT MAJOR
Secția II-a

În legătură cu atentatul contra Führerului [din 20 iulie 1944] am onoarea a raporta următoarele:

Date precise, din surse oficiale, nu se pot obține.

La O.K.H. ofițerii erau vineri consternați. Șeful Secției Legături nu a primit pe nimeni. La expunerea situației nu a venit. Ni s-a comunicat că s-a „îmbolnăvit”. Nici până azi, 23 iulie, nu a apărut. Iar subalternii nu pot da nici o informație. „Mai mult decât este în comunicat nu știm nici noi”; este răspunsul tipic dat tuturor. Și, poate, într-o mare măsură, și adevărat. Noul comandant al unităților din interior nu este obligat a informa Secția Legături Externe.

Păstrarea secretului este legată și de teama unor pedepse imediat aplicate. La unele întrebări, zâmbind ușor, unii au făcut un semn cu degetul arătător peste gât, care spunea destul.

Circula tot felul de știri. Multe se contrazic. A trecut, de altfel, și prea puțin timp de la eveniment.

Voi reda mai jos câteva fapte care, văzute de mine, aflate de la persoane serioase sau fiind comentarii ale unor persoane ce pot avea unele informații, vor reda un tablou mai exact a celor petrecute.

1. Criza internă creată de atentat și cu repercusiuni asupra luptătorilor, nu poate fi prin nimic micșorată. Ea este cu atât mai puternică cu cât evenimentul a avut loc într-un moment când situația militară este, fără îndoială, grea. Căderea regimului însemna și prăbușirea imediată. Nimeni nu ar putea înlocui, în scurt timp, organizarea actuală. De haosul creat ar fi profitat numai inamicii.

2. În legătură cu scopul urmărit de complotiști circulă tot felul de păreri.

Cei mai mulți admit că, odată Führerul suprimat, se putea ajunge la o înțelegere cu anglo-americanii și continua apoi lupta spre Est. Ideea aceasta s-ar vedea și în discursul Führerului, care spunea că: „Acei ofițeri proști care au făurit un complot, pentru a mă înlătura pe mine și conducerea armatei... Proști pentru că nu și-au dat seama de consecințele arătate mai sus la pct. 1”.

3. Nu s-au dat alte nume de complotiști decât acelea ale Generalului BECK, fostul Șef al MStM. German, demis în 1938, și Colonelului Conte STAUFFENBERG.

Ultimul, în vârstă de 37 de ani (a pierdut în acest război un braț), era Șeful de Stat Major al Generalului de C. A. Olbrich, Șeful lui „Allgemeine Heeresamt”.

El avea sub ordine toate „Inspecțiunile” (ceva similar fostelor direcții ale armelor din Ministerul nostru) care se ocupau cu instrucția, precum și serviciile dotării cu armament a trupelor din interior.

Acest general se spune că este arestat. El lucra sub ordinele Generalului – Oberst FROMM, Comandantul lui ERSATZHERR (unitățile armatei de uscat din interior fără Waffen „SS”). Și acest general, ca și foarte mulți ofițeri din comandamentul lui, sunt sub „supraveghere”, până la terminarea cercetărilor. Se adăuga că aceasta „nu înseamnă că toți sunt vinovați”.

Se mai pomeneste numele unor mareașali din cei ce au fost înlocuiți. Foarte des am auzit pe acela al Mareșalului von MANNSTEIN. Și chiar pe acela al Generalului ZEITZLER, cu toate că în discursul Führerului se arăta un motiv al înlocuirii. Este aparent, poate, dar nu poate fi vorba de amestec în complot. Este adevărat că – dacă nu era prin nimic compromis – ar fi fost prudent, pentru a nu da subiect propagandei inamice, să fi fost schimbat la câțva timp după liniștirea spiritelor.

Relativ la fostul Șef de Stat Major, pot adăuga că am auzit, cu mult înainte de eveniment, că se așteaptă a fi înlocuit. Atentatul nu a făcut poate decât să grăbească hotărârea.

Fapt cert este că numărul celor implicați trebuie să fie mai mare decât 2 sau 3 ofițeri. Și dovada o fac discursurile care vorbesc de o „clică a foștilor generali”. Iar ei trebuie să mai fi avut și alte ajutoare. Chiar un comunicat german, publicat în presă, arăta că unii din capii răzvrătirii, în urma nereușitei acțiunii, s-au sinucis. Alții au fost împușcați de „batalioanele de fuzilieri” ai armatei.

Iar mulți se întreabă ce este real, dacă a fost nevoie de „batalioane”. A fost numărul lor chiar așa de mare? Sau s-a urmărit un efect moral?

Poate că vreun comunicat ulterior va curma toate zvonurile.

4. Nici acum nu se știe ora exactă a evenimentului și locul.

Unii spun că atentatul a avut loc la C.G. din Bavaria, căci numai așa era posibil [ca Hitler] să primească imediat pe Duce [Mussolini].

Cele mai multe surse indică Prusia. Acolo ar fi avut loc o conferință la care participa și Colonelul Conte STAUFFENBERG.

După o versiune faptele s-ar fi petrecut astfel:

Colonelul STAUFFENBERG a adus bomba într-o servietă. Era de modelul unei mine anticar, plată. A pus geanta pe masă și după câteva momente a ieșit afară și a plecat cu automobilul spre aerodrom. În drum a auzit explozia bombei. Personalul de pe pistă a crezut că zgomotul este datorat vreunei aplicații.

A plecat la BERLIN. La aterizare, aflând că atentatul nu a reușit, s-a sinucis.

5. Numirea Ministrului HIMMLER ca Șef Suprem al HEITMATHEER-ului (termen nou creat, prin care se înțeleg toate unitățile din interior, ale armatei de uscat, Waffen „SS” și a M.U. din rezerva generală (?) aflate pe teritoriu)⁷, nu a produs efecte bune.

Activitatea ministrului de Interne este cunoscută din trecut. Este omul soluțiilor energice, radicale și rapide. Publicul, care știe aceste lucruri, vede mai curând în această numire o dovadă a seriozității situației.

Apreciat ca un om ambițios, am aflat că de mai mult timp ar fi cerut puteri și asupra trupelor din interior.

Faptul că avea acum sub ordine atâția ofițeri bătrâni fac pe mulți să creadă că alte dificultăți nu ar fi excluse. Sunt susceptibilități care ar fi trebuit menajate. Cum adică, se întreabă unii, nu mai sunt în Reich generali care să se bucure de încrederea Führerului? Alții spun că ar fi numai o măsură provizorie, până când organismul puternic al Ministerului de Interne va lichida cazul.

6. Unele pasaje din discursurile ținute după atentat au fost criticate. Ele au dat naștere la comentarii nefavorabile, cu excepția aceluia al Amiralului DÖNITZ, apreciat ponderat, clar și convingător. „...Ei au crezut că prin suprimarea Führerului să ne liberăm de luptă, dar nu au văzut haosul în care ne puteau arunca”. Sunt cuvinte profund reale.

a). În faptul că Führerul ordona în primele ore ale dimineții de VINERI ca nici o autoritate civilă sau militară să nu mai asculte de uzurpatori, ci, dimpotrivă, „să-i aresteze sau în caz de rezistență să-i distrugă imediat”, se vede mai curând o confirmare a zvonurilor după care „complotiștii” au fost stăpâni în unele locuri. Libertatea dată „pentru distrugerea lor imediată” ar fi putut provoca abuzuri.

b). Mareșalul Göring, vorbind de „clica foștilor generali, care din cauza lașității și nepriceperii au fost izgoniți de la conducere”, aruncă o lumină rea și poate nedreaptă asupra unora cărora li s-au recunoscut, de atâtea ori, mari merite. Dar se aduce o dezmințire însăși a motivelor oficiale date de conducere, în legătură cu înlocuirea lor la comandă. Se mai adaugă că publicul mare cunoaște nominal numai înlocuirile marilor șefi militari. Dacă era în cauză numai Generalul BECK, nu trebuia să se precizeze acest fapt pentru a se limita cadrul? Or el este mai mare?

c). Discursul Dr. LEY, ministrul Muncii, ținut lucrătorilor din Berlin, este și mai criticat.

El a avut cuvinte grele și pline de ură la adresa nobililor. (Atentatorul era conte). Chiar în cercurile Partidului impresia a fost rea. Nu este timpul a provoca lupta de clase.

⁷ Lămuriri date de un ofițer superior german.

Discursul, transmis la radio, nu a mai fost retransmis la alte emisiuni. Ceva mai mult, nu a apărut nici în jurnale, cu excepția unui mic rezumat într-un singur ziar.

Și în armată sunt mulți, foarte mulți ofițeri nobili, care se spune că s-au comportat foarte bine. Tocmai de aceea Partidul s-ar teme de ei. Dar este timpul unor asemenea nemulțumiri în corpul ofițeresc sau în interior?

d). S-a mai comentat faptul că nu a vorbit nimeni în numele armatei de uscat.

Se crede că explicația trebuie văzută în faptul că Führerul însuși, având și comanda ei, nu mai era cazul să mai vorbească cineva.

7. Prima comunicare anunțând atentatul s-a făcut joi 20 iulie după-amiaza la orele 18. Bineînțeles că ea a provocat mare îngrijorare. Mulți credeau că atentatul a reușit.

Imediat au fost alarmate trupele, iar în toate comunele gărzile Partidului. Ele sunt dotate cu arme model vechi. Controlau toate persoanele ce intrau în sat, ducându-le fără excepție la sediul gărzii.

8. Primele trupe și-au făcut apariția la Berlin, la autorități și posturile radio, două ore mai târziu. Se apreciază că în oraș au fost relativ puține trupe. Valoarea lor nu a trecut poate de 1 Divizie. Ele erau grupate numai la autorități sau barând unele străzi. Foarte puține care de luptă. În oraș s-au văzut, joi seara, 10 care luptă lângă clădirea Cancelariei Reichului. Vineri dimineața se aflau la liziera de Vest a orașului circa 20 care de luptă. Tot acolo mai erau două divizioane de artilerie moto, iar la liziera de Sud am văzut un divizion cu 3 baterii tot moto. Mitraliere erau instalate pentru flancarea unor străzi. Destul de semnificativ [e] faptul că am văzut numai trupe de „SS”, deși în Berlin și în împrejurimi sunt multe unități ale armatei de uscat. Ținuta trupei de campanie: grenade la centură și în cizme. Foarte hotărâți, categorici și scurți în răspunsuri.

Un exemplu:

Pe Bendlerstrasse, într-un capăt al străzii se afla Legația noastră, iar în celălalt cea mai mare parte din birourile Statului Major al Generalului FROMM, unde a lucrat și Colonelul atentator.

M-am prezentat în acest al doilea capăt, vineri către orele 14, venind de la O.K.H., pentru a informa pe Domnul Ministru.

Trecând colțul și intrând pe Str. Bendler, m-am trezit în fața a trei puști mitraliere și un „HALT” foarte impresionant. La 100 m, lângă clădirea comandamentului, se afla un pluton infanterie.

Am fost controlat de către un sublocotenent. Pătrunsesem un metru peste linia interzisă și nu oprisem imediat. A trebuit să vină și un maior pentru a hotărî asupra cazului.

Am făcut un ocol pentru a pătrunde prin celălalt capăt. Iar formalități.

„Vi se permite a merge până la a 2-a casă – acolo era Legația noastră. Dacă treceți de ea tragem.

Înțeles? Repetați”.

Am repetat.

La 15½, măsurile erau ridicate. Aflu că se aflase acolo pentru cercetări însuși Reichsministrul HIMMLER.

La Berlin nu a putut intra nimeni până la orele 6 dimineața.

Domnul Profesor Nichifor Crainic se afla invitat la o masă într-un cantonament din apropierea Capitalei. Cu destulă greutate a pătruns până în regiunea Palatului. De acolo, nu a putut ajunge la Hotel Adlon decât condus de un ofițer de la Garnizoana Berlin.

În toată regiunea Cancelariei Reichului și a Ministerului de Externe circulația era complet interzisă.

Controlurile pe comunicații au fost ridicate vineri la orele 9, cu excepția drumurilor ce duceau spre KÖNIGS-WÜRSTENHAUSEN, unde este marea stațiune radio germană.

Gărzile militare observate în satele-garnizoane din jurul Berlinului au fost ridicate sâmbătă.

9. În noaptea de joi spre vineri, organele Partidului au sculat lumea pentru ca să asculte discursul Führerului.

Vineri seara, în fiecare localitate autoritățile și populația și-au manifestat dragostea pentru FÜHRER. Mi s-a spus că în multe locuri entuziasmul a fost foarte mare.

În cantonamentul meu – Buckow – manifestația nu a prea reușit.

Conducătorul local al Partidului a început cuvântarea prin a-și exprima durerea că participa prea puțină lume în raport cu numărul locuitorilor, mărit încă prin refugiați. Erau prezente circa 200 persoane. Comuna are 2 000 locuitori și sunt aproximativ cel puțin tot atâția refugiați.

10. De sâmbătă 22 iulie, Capitala are un aspect absolut normal. În 2-3 locuri am mai văzut câteva sentinele. Nu a fost, și deci nu se putea ridica, starea de asediu.

ATAȘATUL MILITAR BERLIN

LT. COLONEL

ss. Tilichi Eugen

24 iulie 1944

ANEXA LA RAPORTUL NR. 88

Curierul nu a plecat azi, așa cum era stabilit. Adaug alte detalii culese în ultimele 24 de ore.

1. Se confirmă știrea că atentatul s-a produs la Cartierul Führerului din Prusia.
2. În ziarele de azi se arăta că „au participat la complot un număr restrâns de ofițeri înalți împreună cu adjutanții lor”. Deci și ofițeri inferiori.

3. În afară de ofițerii de la punctul 2 din raport s-ar mai afla sub stare de arest:

a) Generalul de divizie KORTZFLEISCH, Comandantul C.3 Armata (Teritorial) din Berlin.

Reamintesc că acest ofițer a luptat în iarna anului 1941/1942 în zona Harkow. A avut sub ordine 2 D.I. românești din C.6.A. și este decorat cu Mihai Viteazul.

L-am văzut de multe ori. Vorbea totdeauna foarte frumos de armata noastră, nu numai în fața mea, dar și a străinilor.

b) Generalul de divizie HAASE, Comandantul Pieței Berlin.

Cred că acești ofițeri, ca și Generalul Fromm, sunt poate mai mult vinovați că nu au luat la timp măsurile adecvate cazului.

În schimb, se pare că Feldmareșalul MANNSTEIN nu ar avea nici un amestec. I s-ar fi oferit în ultimul timp o nouă comandă, dar a refuzat-o.

4. Se mai dă ca sigură împușcarea Feldmareșalului WITZLEBEN (aflat de aproape doi ani în rezervă).

5. Numărul celor executați ar fi până acum de circa 40 de ofițeri.

6. Anexez alăturat 2 fotografii apărute în ziare.

De remarcat că Führerul dă Ducelui mâna stângă. La mâna dreaptă ar fi rănit.

7. Nu se confirmă informațiile unor posturi de radio civile în legătură cu pretinse incidente între trupe ale armatei de uscat și „Waffen SS”.

ATAȘATUL MILITAR BERLIN

Lt. Colonel

ss. E. Tilichi

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 65/1944, filele 169-175, 178-179).

Legătura română la OKH

General [Titus] Gârbea

STRICT SECRET

Anexa Nr. 3

la raportul Nr. 403/19. 8. 944

SITUAȚIA FRONTURILOR ALIATE

APRECIATĂ DE O. K. H. ȘI O. K. W.

I. ÎN VEST

Forțele care operează în Franța de Nord nu trec de 50 M. U., formând același grup armate care a invadat în Normandia.

Armata americană care a făcut ruptura – cu 4 divizii blindate – este aceeași. Ea a fost întărită cu noi forțe din Anglia și sub noua comandă a generalului Patton, care se presupune a fi comandantul Grupului Armate American Nr. 1 rămas în Anglia. El cuprinde un grup de 6 divizii parașutiști și infanterie aero. Sunt M. U. de temut, care fac marea îngrijorare a lui O. K. W.

Se presupune că aceste forțe din Anglia sunt destinate a coopera la ocuparea Franței. Am întrebat dacă nu se prevede o nouă debarcare la Nord-Est de Sena, când linia acestui fluviu nu va putea fi ținută? Mi s-a răspuns că este posibil, dar mi s-a adăugat că atacul acestor forțe rămase în porturile fortificate, ocuparea Franței (totuși țară amică) și apoi ocuparea noului front pe Sena – Yonne – Canalul Bourgogne până la Elveția va cere multe forțe.

Forțele care operează în Franța de Sud nu trec de 6 M. U. care sunt întărite cu multe tancuri. Ele formează Armata 2-a Franceză Expediționară, având C. VI. A. American (D. 36, 45 și 93) ce a debarcat în zona Cannes și C. I. A. Fr. (D. 1, 2) ce a debarcat la est Toulon.

Aceste forțe ținesc a pătrunde în valea Rohnului inferior și a ocupa Toulon, Marseille pentru a permite restului Grupului de Armate aliat din Africa a debarca. Este de remarcat lipsa M. U. engleze pe acest front.

II. ÎN SUD-VEST (ITALIA)

Nici o schimbare deosebită. De câteva zile forțele sunt în oprire și o parte din M. U. – în refacere sau repaus. OKW este mai optimist cu privire la acest front.

Forțe sunt grupate în zona Bari (3-4 M. U.) și se crede că sunt destinate pentru debarcări în Dalmația și în Istria. N-au apărut vasele de transport, dar pregătirile aviației sunt în curs. Scopul acestei debarcări [este de-a] a pătrunde în Valea Dunării și a tăia liniile de comunicație ale frontului italian.

III. FRONTUL DE EST (General Guderian)

Grosul forțelor sovietice se află între Carpați și Baltica și în desfășurare este bătălia Vistulei. El țintește zonele industriale Silezia, Lodz și Varșovia.

Prima fază a bătăliei a fost atacul la Varșovia.

A doua fază a fost ruptura de la Baranow. Pierderile și lipsa de benzină au adus o pauză.

De câteva zile operațiunile au fost reluate prin lărgirea spărturii de la Baranow, atât la Est de Vistula spre Sud, cât mai ales la Vest de fluviu spre Nord.

Repartiția forțelor blindate și de cavalerie este următoarea:

	corpuri blindate	corpuri cavalerie
Grupul Armate Nord	3	
Grupul Armate Centru	16	4
Grupul Armate Ucraina Nord	13	2
Grupul Armate Ucraina Sud	-	1
Ucraina și interior	6	1
Total	38	8

Concomitent cu efortul la Centru pentru Vistula, inamicul atacă pretutindeni. Pe frontul român el se așteaptă la succese ușoare. Forțe mari nu a desfășurat. În Moldova a putut aduce cel mult forța a 1-2 corpuri blindate, dar dispune de multe forțe de infanterie. Scopul ofensivei poate fi și politic, pentru a disloca Balcanii după impresiunea produsă de schimbarea atitudinii din Turcia.

La Nord situația este și mai grea. Grupul Armate are mari pierderi și-i lipsesc tancurile. Așa se explică retragerile neîntrerupte și inamicul atacă cu foarte multă infanterie.

Din aceste nevoi, rezultă și necesitatea legăturii pentru care OKH conduce operațiunile spre Schaulen și Mitau.

Cu toate aceste succese sovietice, care mai pot urma (spune generalul Guderian), se observă la inamic, de 10 zile, o slăbire a pătrunderilor adânci. El a avut mari pierderi și acum manevrează tocând forțele lui, formând noi eforturi în lături, încercând noi pătrunderi, apoi păstrând direcția de atac când se izbește de rezistență, pentru a alege o alta și a face noi eforturi.

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 28/1941, f. 130-132).

INFORMAȚIUNI

I. FACTORII CARE AU DETERMINAT ÎNFRÂNGERILE GERMANE DIN VARA ANULUI 1944

FRONTUL DE EST

Pe Frontul de Est, înfrângerile dezastruoase se datoresc, în rezumat, următoarelor cauze, pe care le enumerăm:

1. Marea disproporție de forțe, care a atins 1 la 6 până la 9 în zonele de efort. Ea a existat și în zone în care germanii au obținut succese defensive tactice, grație unei conduceri superioare și a calităților deosebite a unor trupe de elită.
2. Punerea în acțiune a unei artilerii numeroasă, puternică și foarte bine aprovizionată în zonele de efort (divizii și corpuri de artilerie independente).
3. Întrebuințarea corespunzătoare a aviației în bătălie, în pregătirea și execuția atacului, analog procedeelor întrebuințate pe Frontul de Vest.
4. Marea mobilitate tactică și strategică mult superioară germanilor; chiar Mareșalul Keitel, în conferința cu Domnul General Șef al Marelui Stat Major, la 6 august, a amintit că rușii au primit peste 60 000 autovehicule de la U. S. A., „ceea ce le dă o mobilitate și o viteză uluitoare”.

Am văzut repeziciunea cu care au apărut marile unități de la Grupul Armate Ucraina Sud în zonele de ruptură și de efort ale Grupului de Armate Centru și Ucraina Nord.

5. Comandamentul Sovietic, comandanții de mari unități de toate eșaloanele, s-a dovedit foarte bun și nicidecum inferior Comandamentului German.

6. Lipsa de antrenament pentru războiul de mișcare al trupelor, mai ales pe frontul Grupului Armate Centru, unde diviziile, ocupând sectoare întinse pe front larg, în parte pe fronturi de acoperire, au pierdut mult din capacitatea lor manevrieră.

Cu ocazia luptelor de la Witebsk – Bobruisk s-a evidențiat faptul că trupele germane nu au avut nici un antrenament pentru marș (rosături multe și grave la picioare). În primele trei săptămâni de operațiuni, acest fapt a înrăurit mult operațiunile.

7. Scăderea moralului și a stării disciplinare la germani. S-a constatat că uneori unități care primeau ordinul să reziste la „încercuire” au părăsit poziția și s-au retras.

FRONTUL DE VEST

Invazia, începută la 6 iunie, după 2 luni și jumătate s-a soldat cu o victorie completă de partea anglo-americanilor, care deschide largi perspective pentru operațiunile ulterioare, prin care se va viza: eliberarea teritoriilor ocupate, iar apoi distrugerea forțelor germane, chiar pe teritoriul Reichului.

Cauzele acestei înfrângeri germane nu pot fi analizate în detaliu, căci ne lipsesc datele necesare. Un lucru este însă sigur, și care domină toate celelalte, cauza principală și decisivă, o constituie covârșitoarea și absolută superioritate aeriană anglo-americană; acest lucru ne-a fost

declarat atât din sursă autorizată, cât și din partea luptătorilor de pe front, cu care am avut ocazia să vorbesc.

Această superioritate aeriană a făcut cu neputință deplasarea marilor unități de rezervă la timp, a provocat pierderi enorme unităților germane în deplasare și pe bazele de plecare și a constituit un factor decisiv de primă și capitală importanță în obținerea victoriei anglo-americe.

Acțiunea partizanilor

Un factor care a contribuit, mai ales pe Frontul de Est, la obținerea victoriei de mari proporții îl constituie acțiunea partizanilor.

Pe când însă în Rusia acțiunea partizanilor s-a desfășurat în mod lent, continuu, aproape pe tot teritoriul rus ocupat de germani și în tot timpul războiului, cu o intensitate mai mare însă în zonele care prezentau un interes deosebit pentru desfășurarea operațiunilor proiectate sau în curs, în Franța, în schimb, acțiunea partizanilor a avut un caracter spontan, de explozie, care a luat naștere abia după debarcarea reușită anglo-americană în Normandia.

Cauzele acestei particularități se datoresc faptului că încercările anterioare organizate numai de elemente franceze de acțiune prin franc-tirori au fost reprimite de germani în modul cel mai sever, prin represalii, înăbușindu-se multe acțiuni în germen.

În preajma marilor operațiuni din Franța, acțiunea partizanilor, deși executată de elemente franceze, este condusă și organizată de Comandamentul Anglo-American, după un plan bine hotărât și în strânsă legătură cu operațiunile armatei regulate.

Partizanii, transportați pe calea aerului (debarcați sau lansați cu parașute), prevăzuți cu tot utilajul tehnic perfecționat de armament, material exploziv și transmisiuni t. f. f., au desfășurat, cu concursul populației locale franceze, în actuala perioadă, o acțiune foarte importantă, care, uneori, a influențat în mod decisiv operațiunile în curs, în detrimentul germanilor.

Amintim numai: distrugerea podurilor de pe Seine, Loire, Rhone, care se datoresc, în bună parte, partizanilor, dar mai ales distrugerea a foarte numeroase podete, rambleuri etc. de pe zonele de operațiuni, care foarte des au făcut imposibile deplasările marilor unități germane, în timp util.

Este de remarcă:

În ultimul timp, acțiunea partizanilor ruși s-a întins și asupra teritoriului Reichului german. Astfel, sovieticii lansează parașutiști, recrutați dintre prizonierii germani, care s-au declarat comuniști și voluntari pentru acte de sabotaj în Germania. Ei sunt riguros examinați și cercetați pentru a li se verifica încrederea. La Moscova este o Centrală care ține o completă contabilitate a fostului Partid Comunist din Germania și este o bună cale de verificare. Parașutiștii sunt lansați în grupe de 6-14 oameni, în uniforme germane, foarte bine armați cu arme germane și excelente aparate radio americane. Multe din actele de sabotaj și distrugeri au reușit. Astfel, la 12 august, un mare depozit de muniții, la 8 km Est de Wunsdorf (30 km Sud Sud-Est Berlin), a fost aruncat în aer în plină zi. Dintre acești parașutiști sunt foarte puțini care se predau de bunăvoie și denunță pe ceilalți. Din această cauză controlul în Germania a fost extrem de intensificat. Pe un parcurs de 100 km în Prusia un autovehicol este de 7-8 ori controlat.

II. SCHIMBĂRI ÎN MARILE COMANDAMENTE GERMANE

În ziua de 17 august 1944 s-a făcut la PC al Armatei 3-a Blindate, la Wilischken (15 km Nord-Est Tilsit) instalarea Generalului de Armată Raus, fostul Comandant al Grupului Raus din Carpați, la comanda Armatei 3-a Blindate.

Generalul de Armată Reinhardt, fost comandant al Armatei 3-a Blindate, a trecut la comanda Grupului de Armate Centru, înlocuind pe Mareșalul Model, care urmează a primi o comandă în Franța.

III. INFORMAȚIUNI REFERITOARE LA ARMATA GERMANĂ CULESE CU OCAZIA UNEI VIZITE PE FRONT, ÎN ZIUA DE 17 AUGUST 1944

În cererii lui OKH, m-am deplasat în ziua de 17 august 1944 pe front, la Corpul IX Armată și Divizia 212 Infanterie (Armata 3-a Blindată) din Grupul Armate Centru, pentru a lua contactul cu un număr de dezertori ruși de origine etnică română, trecuți în masă la germani.

Cu această ocazie, am cules și următoarele informații:

1. Corpul IX Armată (Comandant: General de Artilerie Wuttmann), PC la Warlaukis, la 60 km Nord-Est Tilsit, la centrul dispozitivului armatei, ocupă un front de circa 50 km la Nord și Sud Raseinen, aripa dreaptă fiind pe Niemen.

În subordinea Corpului IX Armată operează (de la Nord spre Sud):

- Divizia 252 Infanterie (stânga).

- Divizia 212 Infanterie, PC la Paupis (14 km, Sud-Vest Raseinen) ocupă un front de circa 15 km la aripa stângă Raseinen, înglobând focarul luptelor recente.

- Detașamentul Corp Armată H., de tăria unei divizii, la dreapta dispozitivului Corpului IX Armată.

- Detașamentul Ma. 63 pe Niemen.

2. Raportul de forțe la Corpul IX Armată.

În sectorul Corpului IX Armată operează 11 divizii infanterie și o armată blindată.

Capacitatea operativă a acestor unități este însă foarte mult redusă și în special armata blindată a suferit pierderi considerabile, care se cifrează la 80% din totalul carelor angajate.

Diviziile de infanterie au efective care nu trec de 50% din cele de război, au fost recompleteate, în ultimul timp, cu elemente cu instrucția incompletă.

3. Capacitatea operativă a Diviziei 212 Infanterie.

În discuțiuni, generalul Sensfuss, comandantul diviziei, mi-a comunicat următoarele:

- A luat comanda diviziei acum două luni în urmă, când a ocupat un sector la Sud de Pleskau. Foarte scurt timp după luarea comenzii, din cauza pierderilor suferite (divizia a pierdut 8 000 oameni, iar toți comandanții de regimente și batalioane au fost scoși din luptă), divizia a stat două săptămâni în refacere, când a fost recompleteată în pripă.

- De două săptămâni divizia a purtat lupte foarte grele, la Raseinen, care s-au soldat cu pierderi foarte grele pentru inamic, mai ales în ceea ce privește carele de luptă. Divizia a respins numeroase atacuri cu care, distingându-se peste 220 care cu artileria, tunuri anticar etc.

Dar și pierderile diviziei au fost considerabile. În ultimele 8 zile, divizia a avut regulat 80-100 oameni scoși din luptă (morți și răniți), cifră care, având în vedere efectivele actuale reduse, e foarte mare.

În prezent, batalioanele au efective între 68-160 oameni maximum, iar batalioanele după sectoare de 1 600 – 2 300 metri.

Comandantul diviziei s-a arătat nemulțumit cu elementele trimise pentru completarea golurilor, în schimb a avut cuvinte de laudă pentru luptătorii vechi din divizie, toți de origine bavarezi.

4. Moralul trupelor (mă refer la Divizia 212 Infanterie cu care am venit în legătură), este bun. Situația este apreciată de comandanții respectivi ai C. IX. A. și D. 212 I. ca serioasă, mai ales din cauza efectivelor reduse, dar fără pesimism.

5. Cu ocazia luptelor de pe Vistula, în primele zile ale lunii august, au fost angajate numeroase detașamente de poliție, formațiuni de lucru pentru a stăvilii lărgirea capetelor de pod. Neavând o instrucție corespunzătoare misiunii ce au primit, au suferit pierderi foarte grele.

6. În privința culegerii informațiilor, șeful Biroului Informații al Corpului IX Armată mi-a comunicat că pe lângă exploatarea surselor curente – prizonieri și dezertori – Corpul de Armată face un uz foarte larg de:

a. Ascultări radio. Radiogramele cifrate simple sunt decriptate repede și ușor de o echipă specială. În schimb toate mesajele făcute cu dicționarul cifrat și care se compun din grupe de 5 cifre nu sunt descifrate, nefăcându-se nici măcar încercările respective, căci practic este cu neputință.

Într-o singură perioadă, care însă nu a durat mai mult de 6 zile, când un dicționar de cifrare rus a căzut în mâinile Comandamentului german, era cu puțință de a se descifra și asemenea mesagii. Foarte repede însă dicționarul a fost înlocuit cu altul ce era gata tipărit. Este de menționat că pe coperta dicționarului este specificat: „cine pierde dicționarul și nu raportează aceasta imediat autorităților superioare este împușcat”.

În operațiuni de atac rușii transmit ordinele și rapoartele în clar, lucru care de asemenea este exploatat cu grijă.

b. Agenți, recrutați, instruiți și trimiși prin grija și în zona corpului de armată.

Generalul comandant al Corpului de Armată mi-a declarat că, având în vedere disproporția de forțe, numai datorită unei bune organizări a culegerii informațiilor situația a putut fi stăvilită.

IV. INFORMAȚIUNI REFERITOARE LA DEZERTORII RUȘI DE ORIGINE ETNICĂ ROMÂNĂ, TRECUȚI ÎN MASĂ LA GERMANI

Am găsit în apropierea postului de comandă al D. 212 I. (14 km Sud-Vest Raseinen) un număr de 92 prizonieri (dezertori) de origine etnică română și 13 minoritari (ruși și ucraineni), toți originari din județele Basarabiei și Bucovinei, ocupate în prezent de ruși.

Făcând o triere a românilor, am constatat:

1. 29 făcuseră serviciu militar în România, până la 1940, când, după declarația lor, au fost lăsați la vatră (respectiv se găseau lăsați la vatră), în urma cedării Basarabiei și Bucovinei de Nord la Rusia Sovietică.

Majoritatea au prestat serviciul militar la regimente de pe teritoriul Bucovinei și Basarabiei.

2. 63 erau tineri de 18-20 ani sau bătrâni peste 40 ani, care nu făcuseră însă armata. Fuseseră recrutați scurt timp după ocuparea teritoriului părăsit de noi și nu au avut decât o instrucție incompletă de durată [a] 2 – 2½ luni.

3. Nici unul dintre dezertori nu a fost gradat.

4. Marea majoritate a românilor a fost cu știință de carte și la un număr de 11, la inspecția făcută, am găsit cărți de rugăciune, din care însă au fost scoase paginile cu efigia M. S. Regelui și Mareșalului Conducător.

5. Am vorbit întâi acestora, fiind adunați în bloc și apoi am stat de vorbă cu circa jumătate dintre ei, în mod individual.

Deși la cuvântarea pe care am ținut-o, la întrebarea: dacă doresc să lupte acum în rândurile Armatei Române, pentru a elibera pe frații subjugăți și familiile lor de teroarea bolșevică, toți au răspuns în cor cu însuflețire că „da”; întrebați individual, jumătate din cei întrebați au dat răspunsuri evazive, ceea ce a demonstrat că fuga lor nu a avut nici un substrat național.

6. Din punct de vedere pur-informativ militar prezentau un interes relativ redus:

- toți au făcut parte din diviziile 164 și 158 (regimente de infanterie) ce se găseau în fața Diviziei 212 germane;

- neavând decât o instrucție sumară și numai 2-3 zile pe front, nu au putut da nici o informație, măcar minimă, de organizare, tehnică sau tactică.

7. Fiind întrebați de mine dacă mai sunt mulți români în unitățile din care fac parte, am primit răspunsuri contradictorii, totuși au rămas cu impresia că sunt sau, mai bine zis, erau companii unde procentul românilor atingea 30%.

8. În fine, fiind chestionați care este, după părerea lor, procedeul cel mai bun pentru a determina și pe ceilalți români la dezertare, am primit aproape în unanimitate răspunsul: „megafonul”.

Doi ostași dezertori, mai inteligenți, au convenit să rostească la megafon, zilele viitoare, când situația tactică va permite, în prezența unui interpret, un text scurt de propagandă, simplu și ușor de înțeles.

9. Șeful Biroului Informații mi-a comunicat că, anterior, ar mai fi trecut la germani un alt număr de aproape 100 români, din aceleași divizii, care au fost însă îndrumați spre lagăre din interior.

Comandantul Armatei, inițial greșit informat, credea că este vorba de apariția unor unități constituite numai din români.

10. Tratatul soldaților dezertori români, de către germani, nu a lăsat nimic de dorit, ei primind aceleași rații ce și ostașii germani de pe front.

V. INFORMAȚIUNI DIVERSE

1. Uzinele Societății I. G. Farbenindustrie, în curs de reclădire și instalare în parte de la Mannheim la Ratibord, au fost complet distruse cu ocazia recentelor bombardamente aeriene ce au avut loc în Silezia.

2. În afară de judecarea, condamnarea și executarea ofițerilor implicați în complotul contra Führerului, Gestapoul a luat măsuri și contra familiilor celor în cauză: confiscarea bunurilor, evacuarea din locuințe și puse în locuri separate.

3. Complotul a avut ramificațiuni mult mai mari decât cum s-a crezut inițial.

Consiliul de Onoare a judecat la Berlin, în ziua de 15 august, un alt număr de ofițeri implicați. După informațiuni neverificate, s-ar fi hotărât scoaterea din armată a Generalului de divizie Tiele, înlocuitorul Generalului Fellgiebel, și a Lt. Colonel Smen, ajutorul Generalului Zeitler.

Cerând să văd pe Generalul Tiele, pentru a reexamina situația materialului de transmisiuni, mi s-a mărturisit că este plecat, că va primi o altă sarcină. Am tratat cu succesul său, Generalul de divizie Prauner.

Alte schimbări s-au făcut la OKH-Operații.

4. Am vizitat trei mari stabilimente de reparare a autovehiculelor în Pomerania (Frankfurt am Oder) și Prusia Orientală. Deși evacuate aici de 2-3-6 săptămâni și în cazărmi fără localuri sau instalații speciale, repararea a început și instalarea se continuă. Ea este condusă de organe militare, cu specialiști de peste tot, dar mai ales din organizațiile Partidului (NSKK, Arbeitsdienst) și de la c.f. care avea motoare la vagoane-motoare.

Lucrătorii sunt 90-95% străini: prizonieri, italieni, francezi etc. Direcția mi-a declarat peste tot că cei mai buni lucrători sunt rușii: vrednici și inteligenți. Sunt chiar mai buni decât germanii. Nu s-a produs nici un act de sabotaj din partea acestora.

(ANIC, fond PCM – CM, dosar 28/1941, f. 119-129).

- 7 -

1945 – Din secretele arhivelor:

Wilhelm Filderman⁸

DOSAR Dr. W. FILDERMAN

(fragmente)

24 octombrie 1945

Eminență,

Domnilor membri,

Cu tot regretul mă văd nevoit a vă ruga să primiți demisiunea mea atât din calitatea de membru, cât și din calitatea de Președinte al Uniunii Comunităților Evreiești din Vechiul Regat și al Federației.

M-am văzut nevoit să iau această hotărâre pentru că de mai mult timp se duce sistematic împotriva mea o acțiune ciudată, pentru ca să întrebuițez un eufemism.

Ziarul „Scânteia” a început acum câteva luni o campanie împotriva mea, care a încetat după trei zile.

După câteva luni am fost arestat fără nici o formă legală și fără vreun interogatoriu și mi s-a ridicat întreaga arhivă, fără autorizații legale și fără vreun proces-verbal care să identifice ce anume s-a ridicat.

După 20 de zile am fost eliberat, fără vreo justificare sau scuză.

Față de amabilitatea termenilor în care Dl. Secretar General Bodnăraș mi-a transmis că mi se va trimite acasă întreaga arhivă ridicată de la mine, am socotit totuși incidentul închis.

⁸ Despre eroul acestui „dosar”, vezi, cel mai recent, Teșu Solomovici, *Evreii care l-au influențat pe Antonescu; Willi Filderman, colegul de liceu al Mareșalului*, în *Dosare ultrasecrete*, „Ziua”, București, 24 iunie 2006, p. 2-3.

N-au trecut decât câteva săptămâni și campania a fost reluată de Dl. Chișinevski, care m-a atacat într-o întrunire publică. Cred că această situație nu poate continua și că este necesară o clarificare.

* * *

Cu 8 luni înainte de 23 august 1944, cu riscul vieții mele am acceptat colaborarea propusă de delegații Partidelor Comunist și Social-Democrat; iar după 23 august am continuat colaborarea în cadrul Consiliului General; curând după constituirea Consiliului s-a constatat însă că unii membri – în frunte cu secretarul general – organizaseră acțiuni asupra cărora nu numai că nu luaseră consimțământul Consiliului, dar nici măcar nu-l informaseră despre ele, chiar după ce le-a inițiat și realizat.

Unii din membri au cerut dizolvarea Consiliului la care eu, din dorința de a păstra unitatea de acțiune, m-am opus și am propus legalizarea trecutului, propunere care a fost acceptată.

Cu toate acestea, același secretar general și aceiași membri care inițiaseră acțiunile autonome și tot fără știința Consiliului au convocat o întrunire publică în care a declarat Consiliul General inutil și l-a declarat dizolvat.

A urmat o întrunire a U.E.R.-ului și a unei organizații evreiești – care n-avea nimic comun cu U.E.R. – care au fost zădărnice sub pretextul că noul regim, abolind discriminările rasiale, n-ar mai exista evrei și deci n-ar mai fi nevoie de organizație evreiască.

M-am adresat în scris atât Partidului Comunist cât și celui Social-Democrat, expunându-le situația. Am primit răspuns scris de la Partidul Social-Democrat care a recunoscut loialitatea atitudinii mele; n-am primit nici un răspuns din partea Partidului Comunist, dar am fost informat că s-au luat anumite măsuri, pe care trebuia să le consider ca o aprobare a atitudinii mele și, ca urmare, am socotit că unitatea evreiască se menține în cadrul Federației, în care erau prezenți delegați ai tuturor curentelor și partidelor.

M-am înșelat: în scurtă vreme s-a suprimat „Curierul Israelit”. Dl. Prim-ministru Groza și-a exprimat surprinderea și mi-a făgăduit a face să se revină asupra măsurii.

Dl. Maior Lewy, șeful cenzurii ruse, căruia i-am expus situația, m-a autorizat să comunic D-lui Ministru al Propagandei că este de acord să autorizeze apariția ziarului. Reapariția n-a fost autorizată, iar după câteva luni am primit în această chestiune un răspuns negativ. S-a început apoi o campanie împotriva mea în „Scânțea”, campanie care a fost oprită după trei zile.

Între timp, comitetul de coordonare de la A. P. și-a suspendat lucrările, iar când au fost reluate mi s-a cerut să nu particip personal.

Câteva luni după aceea am fost arestat fără nici o explicație și, după o deținere de 5 zile la S[erviciul] S[ecret] și 14 zile la domiciliu, am fost eliberat și mi s-a restituit arhiva. Am crezut că de astă-dată lucrurile s-au lămurit definitiv, dar am constatat că n-a trecut mult și am fost atacat la o întrunire publică de către Dl. I. Chișinevski, care m-a calificat de „agent hitlerist și antonescian”, atunci când toată Țara Românească – evrei și români – știau că cu riscul vieții mele am fost unicul obstacol de care s-au lovit în România și Antonescu și germanii, care prin ziarele lor mă calificau „inamicul Nr. 1” al Germaniei în România.

În sfârșit, am mai fost informat că anumiți emisari au vizitat localități din Nordul Moldovei, căutând a obține declarațiuni de la repatriați, împotriva mea.

* * *

Am fost alungat de la conducerea Federației, am fost dat în judecata Baroului și exclus din Barou, am fost deportat eu și soția mea, fiul meu arestat și torturat de Gestapo în Franța, apoi

deportat în Germania, unde a stat 17 luni, și amenințat de a fi executat pentru atitudinea mea anti-germană.

Cu toate acestea, cu o totală lipsă de pudoare sunt transformat în agent hitlerist, iar ca argumente se reproduc în întruniri publice afirmațiile lui Wilman, adică ale unui om care este dat în judecata Tribunalului Poporului ca agent al Gestapoului. Dar chiar când se citează declarațiile lui Wilman nu se reproduce și recunoașterile acestuia – care anihilează toate afirmațiile sale – că la prima prezentare la mine era să fie bătut în cabinetul meu și că la ultima sa audiență pe care i-am acordat-o – numai la repetatele insistențe ale D-lui Rosenkranz – m-a anunțat că Richter vrea să mă aresteze și să mă deporteze în Germania pentru că în niște memorii adresate lui Antonescu am acuzat armata germană de asasinarea evreilor și că, cu toată această amenințare, am refuzat propunerea lui Wilman ca să-l vizitez pe Richter.

În sfârșit, se merge până acolo încât se publică documente izolate și necomplete cu pretențiunea de a se trage concluzii politice din ele.

Astfel s-a publicat o scrisoare adresată de Federație lui Antonescu, bineînțeles omițându-se publicarea semnăturii fostului secretar general Rosenkranz – desigur pentru că el este astăzi membru în Comitetul Democratic Evreiesc, Comitet laudat în aceeași întrunire și pretinzându-se că prin acea scrisoare eu am voit și a îndemnat la război contra Rusiei. Din scrisoarea publicată se constată [...]⁹

REFERAT

asupra problemei evreiești din România

Problemele care se nasc în viața populației evreiești sunt diferite.

Datorită unor condiții obiective, rezultate din poziția economică intermediară, a lipsei de educație politică, a nerezolvării unor probleme ce frământă această populație, elementele reacționare evreiești, cu legături în străinătate, au reușit să-și mențină influența și chiar să și-o mărească în unele sectoare.

Astfel, o bună parte din populația evreiască face jocul reacțiunii, atât prin practicile economice (specula), cât și prin practice politice diversioniste opoziționiste.

Nu este întâmplător amestecul unor elemente evreiești în acțiunile reacționarilor din Ardeal și Banat (cazul investigatorilor de la Carei-Mari și Baia Mare, Weis și Abraham).

Diferiți agenți diversioniști, veniți din lagăre din Germania, având asupra lor identități cu drept de reîntoarcere eliberate de autoritățile anglo-americane, fac o propagandă antisovietică și atacă guvernul că ar proteja pe antisemiți.

Diferiți conducători reacționari, Marton Erno și Fischer țin contact continuu cu agenții lor, iar Aureliu Weis, cunoscut agent al lui Maniu, crează în Ardeal loji francmasonice.

La Viena și Budapesta sunt două legații românești clandestine, formate din elemente dubioase evreiești și neevreiești care liberează bilete de intrare în țară chiar pentru legionari camuflați în prizonieri. Granița fiind foarte slab păzită, se fac tot felul de afaceri. Diferiți antonescieni transmit prin curieri evrei care au dreptul la întoarcere scrisori oamenilor lor din țară. [Este] cazul unui Moldoveanu, care i-a scris lui Lepădatu de a-i aranja venirea în țară (informația la Zeller, Poliția Oradea).

⁹ Rânduri lipsă în textul xerografiat.

Deportații care se întorc, îmbrățișați oarecum de diversioniști, se dedau la acte necugetate. Astfel, în jud. Sighet, înarmați, terorizează satele, luând lucruri de prin casele țăranilor. Aceștia, revoltați, se răzbună. Astfel, în jud. Sighet și Bistrița au fost omorâți evrei care s-au purtat în acest chip. În jud. Bistrița, țăranii au aruncat cu explozibile în casele evreilor care au procedat la percheziții.

Trebuie luate grabnice măsuri în jud. Sighet, Careii-Mari și Bistrița, pentru a evita eventualele pogromuri.

Problemele populației evreiești sunt:

I. Repatrierea deportaților.

II. Problema bunurilor evreilor deportați.

III. Stabilirea morții prezumtive a rudelor deportaților reîntorși.

IV. Chestiunea cetățeniei.

V. Problema asigurării existenței lor.

VI. Rechizițiile și diferite alte probleme mai mărunte, ca azima de paște etc.

I. Problema repatrierii deportaților, fiind lăsată pe seama anumitor organizații sau a unor oameni care lasă de dorit, s-a pus în umbră contribuția guvernului, diversioniștii demonstrând că guvernul nu face nimic.

De aceea, această acțiune de încadrare a deportaților trebuie să se facă sub patronajul guvernului, mobilizându-se, prin organizațiile democratice, inițiativa particulară și ajutorul organizațiilor filantropice.

Pentru acest lucru se propune:

a. Stabilirea unei comisii de primire a deportaților la frontieră, care să-i îndrepte spre localitățile respective și să semnaleze pe cei dubioși.

Această comisie să fie în legătură cu comisia guvernului din străinătate.

b. Împiedicarea plecării clandestine la graniță și luarea de măsuri pentru autorități de desființare a legației clandestine din Viena și Budapesta.

c. Descongestionarea centrelor de graniță de deportați reveniți și cartiruirea lor în interiorul țării, eventual chiar în regiunile săsești, asigurându-li-se posibilități de existență normală.

d. Să se numească un medic sau o comisie pentru sănătatea deportaților, foarte mulți fiind bolnavi de boli de nutriție, T.B.C., sifilis sau boli venerice.

e. Să fie trimise medicamente pentru tratamente urgente cu atât mai mult cu cât fetele, din lipsuri de materiale, au început să practice prostituția.

f. Lămurirea stării lor juridice (dare de acte și cartele de pâine).

O problemă, poate și mai dificilă, este aceea a existenței. Cea mai mare parte dintre cei ce se reîntorc, fiind foști negustori, imediat ce au posibilitatea cât de mică devin „acerbi” speculanți. De aceea, în regiunile unde au revenit noțiunea de speculant este sinonimă cu aceea de „evreu” pentru foarte mulți oameni.

Posibil să nu se capete rezultate imediate, astfel că se propune, pentru rezolvarea acestor probleme, următoarele:

a. Crearea de căminuri profesionale pentru tineret de către A.P. și C.D.E., protejate de stat, în orașe unde evreii nu au avut așa de suferit și unde tinerii vor învăța diferite meserii.

b. Băncile de credit mărunț, care au început să ia ființă trebuie încurajate de stat și influențate de organizațiile noastre democratice ca să ajute pe meseriașii reîntorși din deportare să-și refacă meseriile lor și gospodăriile.

Multe case de-ale deportaților reîntorși sunt distruse de bombardament, de aceea trebuiesc ajutați să-și refacă locuințele.

Încurajarea de către INCOOP și Stat a cooperativelor de producție create de deportați.

d. Încadrarea în producție a deportaților reîntorși după o perioadă de refacere.

Cu toate greutățile, este necesar să se facă și de se va reuși numai în proporție de 20% se poate socoti un rezultat bun.

În ce privește bunurile evreilor deportați sunt serioase frământări.

Pe de o parte, CASBI ia bunuri evreiești în păstrare, socotindu-le ca bunuri inamice, [iar], pe de altă parte, evreii care se reîntorc caută la particulari lucruri indiferent dacă sunt ale lor sau ale evreilor ce nu s-au întors, pe care le vor sau chiar le iau cu forța. Cu atât mai delicată este problema, cu cât o serie de lucruri au fost vândute la licitație de regimul horthyst și de obicei actualii proprietari sunt oameni săraci care le-au cumpărat și, natural, refuză restituirea, astfel că problema creează o atmosferă dăunătoare.

În această privință, la Cluj am căzut de acord ca bunurile evreilor care nu s-au întors, până la revenirea lor să fie administrate de stat cu concursul C.D.E. Beneficiile eventuale ce ar rezulta să servească pentru nevoile deportaților.

Pentru rezolvarea celorlalte diferențe eventuale, se propune ca să se constituie în fiecare centru unde sunt evrei o comisiune mixtă formată dintr-un rabin, un preot ortodox, un luteran și un laic. Hotărârile acestei comisii să poată fi atacate numai prin justiție.

În toate acțiunile privind deportații, trebuie ținut cont de greutățile financiare ale guvernului și de aceea trebuie folosite la maximum inițiativa particulară și societățile filantropice, pentru crearea de căminuri profesionale, aziluri de bătrâni, orfelinate etc.

Dar trebuie folosit la maximum ajutorul ce vine din străinătate prin Joint (care a trimis până acum în Ardealul de Nord 1 720 000 000 lei). Trebuie determinat să contribuie cât mai mult fără însă ca acest lucru să fie o acțiune politică de încurajare a cutărei sau cutărei grupări.

De asemeni, e necesar ca guvernul să pună la dispoziție mijloace financiare ca o contribuție la rezolvarea acestor probleme.

În mânăuirea acestor fonduri trebuie mare atenție și oameni care să prezinte garanție.

Se propune eventual crearea unui fond special cu timbru al „Asistenței sociale” aplicat la poștă și oricare alte instituții cu valoare între 5-10 lei în felul aplicat după războiul trecut.

O problemă care frământă mult pe evreii reîntorși este stabilirea morții rudelor lor (soții, părinți, frați etc.). Aceasta este legată de dreptul de moștenire și de posibilitatea de a se recăsători.

Se impune o derogare pentru situații excepționale (deportări, masacre) de la principiul de lege ce stabilește moarte prezumtivă după trei ani de la cerere, în sensul ca aceasta să fie declarată imediat, cu unele restricții pentru a evita abuzurile.

De asemeni, chestia cetățeniei nefiind încă rezolvată, se propune ca, până la apariția legii, să se suspende înscrierea și plata de taxe la controlul străinilor, fiind vorba de multe ori de evrei, cetățeni români, născuți aici, chiar decorați în războiul 1916-1918.

Problema revizionismului în rândul maselor evreiești trebuie combătută energic, ținând cont că acesta este alimentat de un spirit de răzbunare și manevre diversioniste, susținute de o serie de elemente strâns legate de reacționarii evrei care se învârtesc în jurul lui Maniu și Brătianu.

În sânul populației evreiești, șovinismul și reacționismul se prezintă sub trei aspecte: 1. organizatoric; 2. „mituri” personale și 3. presa.

1. Organizatoric. Reacțiunea este reprezentată prin organizațiile sioniste, prin U.E.R. depinzând de Filderman, Partidul Evreiesc al lui Zissu și Congresul Mondial Evreiesc.

Organizațiile sioniste se împart în două: cei de „stânga”, confuzioniștii, care merg cel puțin formal alături de democrația țării, iar cei de dreapta sunt pe poziția de a nu susține guvernul Groza (Declarațiile lui Rohrllich).

Pentru combaterea acțiunii lor propun:

a. Modificarea compozițiilor comunităților evreiești în țară, unde să se creeze o influență democratică și acestea să pornească la susținerea unei activități propagandistice de educare a maselor evreiești.

b. Întărirea C.D.E. prin acte politice a diferiților membri ai guvernului. Prin trimiterea diferitelor cereri politice spre avizul Comitetului Democrat Evreiesc ca organ coordonator a principalelor grupări democratice din viața evreiască.

c. Prin declarații ale membrilor de guvern în oarecare ocazii care să pună chestiunea contribuției evreilor la opera de refacere în această țară, în interiorul lor.

d. De adus delegați evrei (literați, artiști) din URSS sau țările vecine, care prin declarații să întărească politica de înfrățire a popoarelor.

e. Prin interzicerea organizațiilor cu caracter militarist cum e „Betarul”, portului uniforme și a manifestărilor cu alte steaguri în afara celor ale aliaților.

f. Prin ignorarea de către ministere a partidului evreiesc și a U.E.R., cât și completa ne[re]cunoaștere a Congresului Mondial Evreiesc.

2. Mituri personale

Sunt Filderman, Zissu, Martin Erno, Fischer și Rohrllich, fiecare din ei legați de cineva din partidele istorice.

Trebuie adăugat și Aureliu Weis, agentul direct al lui Maniu.

Combaterea lor se poate face prin trei căi:

1. Prin acțiuni de mobilizare a maselor evreiești pe baza unei orientări juste spre politica guvernului, prin mitinguri la care să ia cuvântul delegați ai guvernului prin acțiuni concrete, reconstruirea unor instituții etc.

b. Prin demascarea cu fapte și cu tact a așa-zisilor mituri, prin strângerea de material compromițător care e mai ales în jurul lui Filderman și Marton (viața din ghetou și Ardealul de Nord). Această campanie să fie dusă de un ziar nebănuit că susține guvernul (de ex., „Momentul” lui Jean Melle). Prin demascarea lor la întruniri.

c. A li se refuza orice intervenție personală la Ministere, pe baza cărora își fac reclamă.

De găsit, de asemeni, personalitatea evreiască financiară care să înceapă campania în contra unuia sau a tuturor și în jurul căruia să se galvanizeze toată campania.

O dată cu această acțiune, care trebuie începută treptat, oamenii să fie ținuti sub supraveghere, mai ales legăturile cu străinătatea. Astfel, plecarea lui M. Erno și Fischer în Elveția este curioasă.

Legăturile acestor oameni cu partidele istorice sunt în ordinea pericolului ce-l reprezintă:

Filderman, legat financiarmente de [Max] Auschnit și se pare de grupul capitalist Brătianu. Autoritatea lui a crescut prin combinațiile politice și atențiile la ministere. Zissu și Martin legați de maniști. Rohrllich, Aureliu Weis, Fischer, organizatorii francmasoneriei ca o orientare în burghezia evreiască, linie trasată de altfel de reacțiune în frunte cu Maniu. Pentru combaterea lor e mai ușor cu Zissu și Martin apoi cu Fischer și Weis și mai greu cu Rohrllich și Filderman.

Pentru o mai bună combatere, dacă s-ar putea ca vreun grup să pornească acțiune contra altui grup.

c. Presa specială. Pentru populația evreiască este: „Mântuirea” și „Renașterea” sub conducerea lui Zissu, „Viața Evreiască” sub conducerea lui Baly, oficios al sioniștilor de stânga și „Neamul Evreiesc”, un ziar care trăiește din cheltuieli fără a fi sub vreo influență.

Cel mai periculos e „Mântuirea”, organ al Partidului Evreiesc, care merge pe linia dușmănoasă guvernului.

Celelalte ar putea fi mai puțin periculoase prin indicarea anumitor normative.

Combaterea lor se poate realiza prin:

1. Încurajarea cu difuziune și colaborare a ziarului „Unirea” a elementelor democratice evreiești.

2. Prin exercitarea unei cenzuri serioase a articolelor din presa evreiască, căci s-a observat că acest sector a fost cam neglijat în așa fel încât falsifică telegramele agențiilor străine.

3. Prin interesarea unor agenții și ziare evreiești din străinătate în a dezbate problemele pe linia guvernului Groza.

4. Prin aducerea de material literar, apropiat maselor evreiești, care există în URSS.

Atitudinile față de toate problemele evreiești nu au fost coordonate.

O soluție ar fi crearea unui director al problemei deportaților la Președinția Consiliului, care să se ocupe și de problemele evreiești, urmări ale vechiului regim fascist fie din Regat sau Ardealul de Nord.

Crearea acestui director ar putea preîntâmpina multe intrigării ale reacțiunii.

ss/ indescifrabil

REFERAT

Din cercetarea actelor și declarațiilor aflate în dosarul privitor la Dr. W. Filderman, constatăm că activitatea și atitudinea sa politică, privită în ansamblu, se poate împărți în două mari etape, și anume:

a. Prima, în care în calitate de președinte al U.E.R., sub masca apărării intereselor evreilor, cochetează cu germanii, tatonează terenul pentru a deveni sluga acestora și a lui Antonescu și tuturor acoliților săi și care durează din 1935 până la internarea sa [în 1943] la Moghilău.

b. A doua, în timpul și după internare în care se manifestă prin aceleași machiavelice acțiuni și subterfugii, care aparent au aerul că servesc cauza conaționalilor săi, dar care în realitate sunt contrarii pretinselor sale sentimente și convingeri, prin care, cu binecunoscutele sale speculațiuni, a continuat și continuă a deservi interesele specific evreiești.

Cum s-a manifestat? Încă din anul 1935, când în țară curentul antisemit, începuse a lua proporții, iar în Germania era în plină vigoare, Dr. Filderman se gândește cum ar putea trage foloase personale, în sensul de a se pune bine cu naziștii, de a le intra în grații.

Ocazia se ivește: Evreii sioniști din România, ca protest în contra persecuțiilor la care erau supuși frații lor din Germania nazistă, hotărăsc un boicot sistematic al produselor germane, în special al fabricatelor Bayer și filmelor de propagandă nazistă, care aveau un mare debușeu în țară.

Dr. Filderman, în fața acestui fapt, convoacă Comitetul central al U.E.R. și într-o ședință dramatică reușește, grație autorității de care se bucura, să smulgă o decizie prin care se revenea asupra hotărârii de boicot a produselor germane.

Înarmat cu această decizie, se duce la [Wilhelm] Fabricius, ministrul Germaniei pe acea vreme la București și-i arată opera sa.

Natural, acest fapt fiind destul de important, a plăcut ministrului german și prin aceasta fostul plenipotențiar nazist îl confirmă în solda Germaniei.

Dovada acestui fapt este confirmată chiar de comunicarea postului de radio Berlin, care a comentat și înregistrat imediat, în mod favorabil, la adresa D-rului Filderman, această hotărâre.

Deși acest gest a fost comentat și înfierat așa cum se cuvenea de către toți în drept, totuși a trecut pe planul al doilea, din cauza evenimentelor care se precipitau în ritm accelerat și care au ocupat primul plan.

Declarația lui Wilman de la pag. 9 confirmă acest lucru.

În 1938, cu ocazia atentatului comis de un student evreu, Grünspann, în contra consilierului de legație din Paris, von Ratt, Dr. Filderman împreună cu Wilman, agent notoriu al Gestapoului, trimite o telegramă lui Hitler, prin care înfierau și vestejeau acest gest de curaj și protest legitim, față de persecuțiile naziste.

Peste câțva timp, când se declanșează războiul [22 iunie 1941] iar hoardele hitleriste mergeau din succes în succes, [Filderman], împreună cu același Wilman, cunoscut agent al Gestapoului, trimite o telegramă evreilor din U.S.A. în care solicita acestora să facă toate eforturile pentru a obține neintervenția Americii în contra „armatelor eliberatoare” [germano-române], cum le numeau ei.

Costul telegramei este suportat de Filderman, care azi trâmbează pe toate căile că a ocrotit pe evrei cât a putut, ba mai mult, că a suferit pentru ei.

Venind la putere Antonescu și clica sa, Filderman își aduce aminte că au fost colegi de liceu (după propria-i declarație, pag. 11).

Deci o ocazie binevenită pentru a-și consolida situația atât în fața germanilor, cât și în fața ex-mareșalului.

Și, atunci, redactează un memoriu (decembrie 1941) în care declară că evreii din România se desolidarizează de pretinsele acte de cruzime săvârșite de evreii din Basarabia și Bucovina, cu ocazia retragerii [iunie-iulie 1940] trupelor române (pag. 12).

Mai mult, răspândește o circulară către toate comunitățile din țară, și care a ajuns și ex-Mareșalului, prin care obligă ca „în predicile de vineri și sâmbătă dimineața din sinagogi să fie relevat doliul României pentru pierderea Basarabiei și României” (pag. 13).

Culminează cu memoriul adresat stăpânului său, prin care cerea ca evreii să lupte contra URSS și care suna astfel: „Urmașii veteranilor din războiul independenței, veteranii frați și copii veteranilor din Războiul Independenței, Balcanic și de Întregire, ca și toți ceilalți evrei, însuflețiți de cel mai curat patriotism, așteaptă să-și jertfească pe altarul patriei viața lor (pag. 14).

Nici de data aceasta Dr. Filderman nu s-a dezmințit, în ce privește linia sa, de politica anterioară. Căuta în orice mod să devină indispensabil, atât hitleriștilor cât și lui Antonescu, prin incitare directă la războiul contra URSS.

În primăvara anului 1943, Dr. Filderman, însoțit de tovarășa sa de viață, apare la Moghilev, ca „deportat”.

Faptul acesta, printre rândurile deportaților, a produs stupoare și deznădejde, deoarece vedeau ultima lor speranță spulberată.

Protectorul lor nu mai avea putere.

Devenise mic – tot așa ca ei.

Așa credeau la început, sărmanii deportați.

Dar, spre uimirea lor, de îndată constată cu surprindere că deportatul Filderman nu pare a fi deportat.

În primul rând își face apariția în ghetou cu limuzina comandantului legiunii de jandarmi Moghilău, însoțit de doi-trei ofițeri.

În seara aceleiași zile, obține o convorbire telefonică cu gen. Piki Vasiliu, fostul ministru de Interne, și cu Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei (pag. 22, 23).

I se oferă imediat o locuință, grație stăruințelor Ing. Jägendorf, compusă din trei camere și bucătărie în timp ce restul deportaților stăteau câte 20-30 într-o cameră, i se face W.C. și baie, cu un cuvânt i se asigură tot confortul modern (pag. 16, 15).

Cheltuielile acestea erau suportate de comunitatea locală. Vezi declarația D-nei Ana Rukenstein din Burdujeni, care spune: „Știu că într-o seară, răsfoind registrele pe furiș, am văzut o sumă de peste 1 000 mărci, decontată pentru instalarea băii D-lui Filderman” (pag. 38).

Aceste cheltuieli inutile se făceau în timp ce restul nu avea ce mânca.

Încep pokere – mese bogate – chiolhanuri, cu tot aparatul de jandarmerie local, bineînțeles conducătorii respectivi, inclusiv prietenii, nedespărțiți, Ing. Jägendorf și Katz.

I se face o escortă de polițiști evrei, care îl păzesc zi și noapte. Accesul la Dr. Filderman e foarte greu; i se dă bucătăreasă în persoana D-nei Burg, „fată la toate” în persoana D-rei Anuța Wagner, din Rădăuți, iar secretară pe D-ra Brüll, actualmente în București, medicul casei, devine doctorul Budik.

I se organizează un birou, cu patru funcționari pentru primirea deportaților.

Pentru a pătrunde la Dr. Filderman, trebuia o cerere de audiență, în care să fie specificat clar obiectul cererii, cu interdicțiunea formală a abordării unei alte chestiuni, decât cea enunțată în cerere, sub sancțiunea îndepărtării imediate din birou.

După plecarea sa din țară, s-a constata cu surprindere că toată arhiva ce cuprindea doleanțele legitime ale deportaților a fost lăsată intactă la Moghilev.

În ceea ce privește ocupațiile și preocupările D-rului Filderman, în ghetou, din declarațiile martorilor desprindem următoarele:

1. Fostul internat EDELSTEIN FEINEL, sub semnătură proprie, declară că Dr. Filderman i-a promis o recompensă pecuniară dacă îi va procura monede de aur, bijuterii etc.

În adevăr acesta fiind într-o situație precară din punct de vedere material, a acceptat și i-a găsit la o femeie sărmană o pereche de cercei.

Prezentându-i femeia cu cerceii, acesta i-a examinat, a întrebat-o prețul și apoi i-a notat adresa. A doua zi, spune martorul, au venit cinci jandarmi, care i-au făcut percheziție și au bătut-o până a dat tot ce avea mai de preț, împreună cu cerceii.

Ulterior, întâlnind pe Edelstein, i-a dat cinci mărci, iar acesta, întrebându-l pentru ce i-a dat, i-a răspuns: „Recompensa pentru cercei”.

În continuare același martor declară că ce nu putea cumpăra prin bună învoială, la prețuri ridicol de mici, pe care le oferea, era confiscat prin intermediul jandarmilor (pag. 17).

2. DLUGOCI IOSIF povestește că, oferind spre vânzare D-rului Filderman o serie de albituri, neînțelegându-se asupra prețului, a refuzat vânzarea. Fiind terorizat însă de polițiștii evrei și de Katz, președintele comunității din Moghilev, și, știind ce mai pățiseră și alții care refuzaseră a vinde lucrurile de preț derizoriu, a trebuit să cedeze de frica consecințelor (pag. 19).

3. Dr. IDA SCHONBAUM declară același lucru, relativ la faptul că, voind a vinde niște albituri fine, acesta, conform procedeeleor anterioare, i-a oferit un preț ridicol. Neacceptând, peste

câteva zile au venit niște ofițeri de la legiune, care au amenințat-o cu trimiterea soțului la Vapniarca, dacă nu le vinde. A trebuit să le vândă de frică, pe preț de nimica (pag. 20).

4. SCHNEIDER LEON declară: „În timpul șederii sale la Moghilău, Dr. Filderman s-a îndeletnicit a achiziționa obiecte de la evrei ca: blănuri, aur, monede, valute etc. Cert este că Dr. Filderman s-a întors în țară cu incomparabil mai multe bagaje decât venise” (pag. 22).

5. Fosta internată ANETA LANDAU, profesoară de liceu, declară printre altele că la plecare „a încărcat vagoane pline cu bunurile jefuite pe preț de nimic” (pag. 26).

6. D-na FEIGA AFRIMEI spune printre altele că: „Avea legături cu maiorul Botoroagă, comandantul jandarmilor, și că prin misiți cumpără blănuri de astrahan, inele, stofe etc. pe preț derizoriu și că la plecare a încărcat mai multe vagoane fiind condus la gară cu onoruri din partea autorităților” (pag. 29).

La plecare a dat asigurări că va interveni pentru repatrierea tuturor.

Cu surprindere, s-a constatat peste 2-3 zile, când a venit ordin telegrafic de repatriere, că acesta se referea numai la Ing. Jägendorf, Katz, D-na Brull, fostă bucătăreasă, D-ra Anuța Wagner, fostă fată la toate și D-rul Budik, medicul curant.

Restul nimic, cu un cuvânt făcuse intervențiile necesare pentru cei care au contribuit la a-i face traiul comod în așa-zisul exil (pag. 16-23).

SCHNEIDER LEON mai declară, împreună cu alții, că Edelstein Feinel (pag. 11), Dr. Ida Schönbaum (pag. 21), Afrimei Feiga (pag. 29, 30), Rukenstein Ana (pag. 35), Gusta Schauer (pag. 40), că Dr. Filderman este considerat vinovat de deportarea și moartea a mii de nevinovați, pentru care nu a făcut nimic spre a-i salva. Mai mult, când convoaiele cu nenorociți [mergeau] spre Scazineț și Picora, lagăre de exterminare, el privea cu indiferență și cinism toate scenele dramatice ce se petreceau, fără a schița cel mai mic gest de durere. Din contră, „scârbit, deturna spatel”, cum spune la pag. 22 Schneider Leon.

Pe scurt, acestea sunt faptele și actele săvârșite de Dr. Filderman, în intervalul de la 1935-1943.

Se mai remarcă, că, în timpul legionarilor, nu a întreprins nici un fel de acțiune spre a împiedica actele de teroare și pogromurile săvârșite de legionari, în contra evreilor nevinovați.

Faptul acesta este confirmat de depozitia lui Wilman (pag. 31), de unde rezultă că, deși solicitat spre a interveni în calitatea sa oficială de președinte al U.E.R. pe lângă Ritgen, care era însărcinat cu chestiunile evreiești în România, pentru a lua măsuri spre a evita vărsări de sânge inutil, Dr. Filderman nu numai că nu a făcut acest lucru, dar s-a eschivat în mod sistematic, cu atât [toate] stăruințele și insistențele depuse pe lângă d-sa de a întreprinde sau schița nici cel mai mic gest de protest.

Declarația lui Wilman este concludentă în acest sens. (pag. 31, 32).

Față de cele de mai sus, în ceea ce privește pe Dr. Filderman:

Având în vedere că, încă din anul 1935, a căutat a intra în legătură cu nemții, a le deveni util, a fi considerat omul lor de încredere în România, prin deciziunea luată contra măsurii de boicot a produselor Bayer și a filmelor de propagandă nazistă, pe care a înmânat-o lui Fabricius, ministrul Germaniei pe acea vreme la București, fapt comentat și la radio Berlin.

Având în vedere că, pentru realizarea aceluiași scopuri arătate mai sus, cu ocazia atentatului comis de studentul Grünspan, în contra consilierului de legație Ratt, împreună cu Wilman, agent notoriu al Gestapoului, au redactat și trimis o telegramă de protest și de desolidarizare, prin care înfierau acest fapt, adresată direct lui Hitler, costul fiind plătit de Dr. Filderman.

Având în vedere că după declanșarea războiului nazist, împreună cu același Wilman, au adresat o telegramă în U.S.A. prin care cereau ca evreii de acolo să facă tot posibilul spre a împiedica intrarea Americii în război contra „armatelor eliberatoare”.

Având în vedere că, după venirea ex-Mareșalului la putere, a căutat a intra în grațiile acestuia cât și a nemților, prin memoriul din decembrie 1941, adresat lui Antonescu, declarând că evreii din România se desolidarizează de pretensele acte de cruzime, ce ar fost săvârșite de evreii din Basarabia și Bucovina, cu ocazia retragerii trupelor noastre, recunoscând ca săvârșite aceste fapte.

Având în vedere că tot în același scop a dat o circulară tuturor sinagogilor din țară, cu același prilej ca să releve în predicile de vineri și sâmbătă dimineața doliul României pentru pierderea celor două provincii.

Având în vedere că, prin alt memoriu, solicită ex-mareșalului să facă evreilor „onoarea de a lupta contra URSS”, deci susținere categorică a criminalului de război Antonescu, în acțiunea criminală dusă.

Având în vedere că în Moghilev s-a pretat la acte josnice de jaf și teroare, exercitate prin intermediul jandarmilor spre a obține, la prețuri de nimic și uneori prin confiscare, obiectele de preț ce mai rămăseseră nenorociților care mergeau la moarte sigură, lăsând în același timp populația fără de apărare în ghetourile Transnistriei.

Având în vedere că, departe de a se fi îngrijit de soarta coreligionarilor săi la Moghilev, din contră i-a asuprit, fără a face nici cea mai mică încercare de a împiedica deportările sau a le ameliora situația.

Având în vedere că, în nenumărate rânduri, a dat asigurări, că va face tot ce-i va sta în putință la București pentru repatrierea deportaților, ceea ce n-a făcut, de unde rezultă că știa că se va reîntoarce în țară.

Având în vedere că, după plecarea sa, a intervenit numai pentru repatrierea clicii care-l înconjurase la Moghilev și care i-a înlesnit un trai comod.

PENTRU ACESTE MOTIVE: Considerăm că Dr. Filderman se face vinovat de pactizare cu inamicul, căruia și în solda căruia s-a pus, fapte dovedite cu prisosință, cu acte de la dosar.

Astfel că opinăm că se poate încadra perfect în dispozițiunile legii Nr. 312/1945, urmând a fi sesizat de Tribunalul Poporului, spre cele legale.

Copie Nr. 1 după declarația D-lui Filderman

.... Încă o contribuție la relațiile Dr-ului Filderman] cu hitleriștii.

La un moment dat, nu-mi amintesc data exactă, sioniștii din România hotărâsc boicotarea, aici în țară, a produselor germane, ca răspuns la regimul de teroare al hitleriștilor. Masa evreiască – sensibilă – este gata să pună în practică boicotul. Evreul din popor este gata să înlocuiască aspirina Bayer cu Testa românească și este de acord să renunțe la filmele germane, mai cu seamă că sunt proaste și incontestabil inferioare celor americane. Atunci intervine Dr. Filderman]. El sare în ajutorul hitleriștilor și a agenților lor din România, care dețin reprezentanțele fabricatelor și mărfurilor germane. Filderman] convoacă ședințe, atacă pe sioniști și ia atitudine fermă în chestiunea boicotului, care nu trebuie să izbutească. În sfârșit, într-o ședință memorabilă, Dr. Filderman] obține voturile comparașilor săi și proclamă boicotul decăzut. Cu rezoluția în buzunar Dr. Filderman] merge în audiență la ministrul nazist din

București, căruia îi transmite în mod solemn vestea plăcută. Că el, F[ilderman], a zdrobit boicotul inițiat de sioniști și a dat dezlegare ca populația evreiască să continue a consuma produsele cu crucea încârligată și a viziona neapărat filmele de propagandă hitleristă.

Și toate acestea mi le-a povestit și mărturisit personal Dr. F[ilderman], care cu o vădită satisfacție, a încheiat textual: „Întrevederea mea cu ministrul Germaniei și obiectul asupra căruia a purtat discuția au fost apoi difuzate la radio Berlin”.

Iată omul. Iată „evreul”.

Copie după declarația Dr.-ului Filderman
făcută în ziua de 28 august 1945, București

.... Când a venit la cârmă Ion Antonescu – care mi-a fost coleg de liceu – se temea grozav de mine ca să nu răstorn guvernul... etc.

COPIE
3 noiembrie 1941

DOMNULE MAREȘAL,

La scrisoarea Domniei Voastre din 19 octombrie, predată în seara de 21 octombrie, v-am răspuns la 25 octombrie, dar, cum răspunsul meu nu v-a parvenit și cum nu pot suporta ideea că m-ați socotit capabil de a săvârși o necuviință față de Conducătorul căruia Destinul i-a încredințat soarta Statului, refuzând să răspund întrebărilor Dvs., am onoarea a vă informa că:

Evreii Români s-au desolidarizat prin mine de faptele ce-mi semnalăți, declarând între altele că, „cu tot ce suntem, cu tot ce avem, suntem gata la orice jertfă pentru îndeplinirea datoriei față de Tron și țară; cerând tuturor evreilor să îmbrățișez cu dragoste frățască pe Românii refugiați din ținuturile vremelnice cedate; dezaprobandu-se cu severitate faptele semnalate prin presă ca săvârșite de unii evrei în timpul retragerii trupelor noastre și declarând nu numai că nu ne solidarizăm cu ele, dar le calificăm drept fapte de „nebunie sălbatică”, solicitându-vă a doua zi după mobilizare să binevoiți a ne reîncadra în armată ca să putem participa la recucerirea teritoriilor românești, la a căror cucerire au luptat părinții, frații, copiii noștri și noi înșine.

Declarațiuni publice în același sens s-au făcut și de către evreii spanioli și de către diferite instituțiuni evreiești generale sau locale...

ss/ Dr. Filderman

10 iulie 1940

DOMNULE PREȘEDINTE,

Populația evreiască din patria noastră scumpă ia parte cu inima îndurerată la doliul țării.

În predicile de vineri seara și sâmbătă dimineața 5 și 6 iulie a.c. Dl. Rabin al Comunității Dvs. va releva doliul evreilor români, care se contopește în adâncă credință românească cu doliul poporului român.

De asemeni, Dvs. veți binevoi a adresa în aceste predici un apel călduros enoriașilor să contribuie din toate puterile lor la ajutorarea refugiaților veniți din Basarabia și din Bucovina de Nord.

Primiți, vă rugăm, asigurarea stimei noastre.

Șef Rabin,
ss/ Dr. Al. Safran
Președinte,
ss/ Dr. W. Filderman
Secretar General.
ss/ Dr. I. Bruker

23 iunie 1941
Predat personal D-lui Cpt. Ioniță,
de la Cabinetul D-lui Maior Marin
Dr. W. Filderman

DOMNULE GENERAL,

Prin două memorii v-am rugat să binevoiți a reveni asupra măsurilor prin care s-a îndepărtat din armată populația evreiască.

Acum, când glorioasa armată a țării este mobilizată pentru a recuceri provinciile pierdute, într-un gând și o simțire, populația evreiască vă roagă să binevoiți a-i reda onoarea de a-și apăra țara.

Urmașii veteranilor din Războiul pentru Independență, veteranii, frații și copii veteranilor din războaiele Independenței, Balcanic și Întregire, ca și toți ceilalți evrei însuflețiți de cel mai curat patriotism, așteaptă să-și jertfească pe altarul patriei viața lor.

Nădăjduind că veți binevoi a da curs dorințelor unanime ale populației evreiești, vă rugăm D-le General să primiți asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Președinte,
ss/ W. Filderman

Secretar General
ss/ Rosenkrantz

D-sale D-lui
General Ion Antonescu, Conducătorul Statului
și Președinte al Consiliului de Miniștri

UN PRIETEN DEMN AL LUI ION ANTONESCU: W. FILDERMAN

Într-o frumoasă zi de primăvară a anului 1943, mare vâlvă la Moghilev! Vâlvă, care pătrundea până și în cel mai îndepărtat colț, până și la persoanele cele mai retrase ale orașului!

Fierbere mare printre deportații din ghetoul Moghilevului, activitate deosebită la stăpânitorul acestui oraș, la Dl. Maior al legiunii de jandarmi!

Dar ce s-a întâmplat?

Au aflat evreii deportați că domnitorul județului Moghilev, Dl. Maior al jandarmilor, a fost înștiințat telefonic, din partea însăși a Președinției, că trebuie să sosească la cutare și cutare zi și oră, la Atachi, Dl. W. Filderman și că trebuie să fie primit conform rangului său, adică regesc. Și ordinul a fost executat întocmai de credinciosul lui Antonescu. A trimis Dl. Maior chiar propriul său automobil la Atachi, cu care a sosit la Moghilev Dl. Filderman cu onorabila sa nevastă.

În prealabil, tot aceiași autoritate a dat ordin „Coordonării” să găsească pentru Filderman o locuință confortabilă în ghetou, căci ipocritul Filderman, deși avea permisiunea să locuiască și în afară de ghetou, „dorește să stea în ghetou cu poporul lui, așa cum se cuvine unui rege în exil”. Mai târziu, s-a văzut cauza acestui gest „nobil”. A vrut să locuiască în ghetou pentru a primi mai ușor pe misiții care i-au adus lucrurile de preț ale nenorociților deportați.

Va să zică, e adevărat, sosește Alteța Sa Filderman. Ce veste zguduitoare pentru evreii deportați! Și toată lumea se întreabă: „care-i cauza venirii sale?” Și în privința aceasta circulă diferite zvonuri. Unii pretind că bietul Filderman a fost și el „deportat”, de prietenul său, de fostul lui coleg de școală, de piticul Antonescu, și că din cauză că „nobil” așa cum trebuie să fie un prinț, Filderman l-ar fi rugat pe călăul Antonescu să repatrieze pe evreii deportați, și acesta, înfuriat, l-a exilat.

Alții însă pretind că a fost trimis numai să studieze situația deportaților nenorociți, iar alții că era trimis de Uniunea Evreilor Români să găsească o modalitate de ușurare a traiului, să aducă ajutor nenorociților.

Adevărata cauză a venirii lui Filderman la Moghilev nu o știa însă nimeni. S-a aflat mai târziu și o vom vedea mai jos îndată.

Și a sosit Alteța Sa, escortat fiind de ofițeri și de jandarmi, ca să nu aibă nici cea mai mică neplăcere la trecerea graniței. Și și-a luat reședința, într-o casuță plăcută a unui ucrainean (trei odăi și o bucătărie; ascultați bine). 3 odăi la Moghilev!! Unde nenorociții de deportați locuiau și câte 20 într-o cameră. S-au instalat comod, așa cum se instalează omul când pleacă cu nevestica în vacanță la stațiune balneară. Și-a luat o bucătăreasă, o doamnă din Rădăuți, renumită pentru arta ei culinară, și, văzând această bestie, că alții mor de foame pe străzile orașului, mâncărurile alese, pregătite de această doamnă și ciocolată și portocale aduse cu el, i-au priit într-atât, încât obrajii lui și ai nevestei sale se rumeneau din zi în zi mai mult și se îngrășau amândoi ca niște porci. (Drept răsplată pentru arta ei culinară a și repatriat-o pe această doamnă din Rădăuți, după ce s-a reîntors la București).

A lăsat să i se facă portretul lui și al nevestei (iar când bietul deportat l-a rugat cu lacrimi în ochi să-i achite munca lui, era revoltat).

Locuința acestei perechi demne se afla pe strada Poltavskaia, vis-à-vis de un alt domn nobil, de Dl. Inginer Jägendorf, cu care s-a și împrietenit și care l-a ajutat să se simtă cât mai plăcut la Moghilev. Au început astfel seri plăcute de poker, jucat de soții Filderman și soții Jägendorf. (Și, cum nu uită un rege societatea sa din exil, drept răsplată pentru societatea plăcută l-a repatriat și pe „onorabilul” Jägendorf).

Iar masele, oamenii flămânzi, desculți și goi, se conving încet cu încet că numai „deportare” nu înseamnă aceasta și mai nutresc speranța deșartă, se agață de el, cum se agață omul și de un pai când se îneacă și speră că a venit să aducă ajutor. Vor să-l vadă, vor să-i povestească nenorocirea lor! Dar nu poate oricine să ajungă la Majestatea Sa Filderman. E păzit zi și noapte de poliția evreiască. Pentru a ajunge la el e nevoie să faci o cerere de audiență (!!!) și să motivezi această audiență și vai de tine, dacă nu discutai cele indicate în cerere, erai pur și simplu dat afară de slugile lui. A ascultat pe nenorociții deportați cu un zâmbet batjocoritor, dar ca orice aristocrat a promis că va face absolut totul, când se va reîntoarce la București. (Bineînțeles că nu putea să se compromită ținând promisiunile, ar fi fost vulgar, că se știe că numai „prometre s'est noble”).

Și cine nu l-a văzut pe Alteța Sa Filderman umblând cu nevasta sa prin străzile ghetoului, parfumați și eleganți amândoi, păziți de un stat major întreg de polițiști și privind cu dispreț gloata nenorociților deportați desculți, rupți, goi și înfometati!!!

Ce frică i-a fost principesei, nevestei sale, să nu fie atinsă, Doamne ferește, rochia elegantă croită de cea mai bună croitoreasă din București, de mâinile unei femei ajunsă schelet și îmbrăcată în zdrențe. O lacrimă, o părere de rău cel puțin, nu vedeai niciodată în ochii acestor două bestii. Nu. Așa ceva nu. Vedeai dispreț, scârbă pentru masa aceasta nenorocită. Se fereau de aceste mese ca de niște leproși!

Și, într-o zi, a crăpat buboiul! Au aflat masele adevărata cauză a „deportării” lui Filderman la Moghilev. A fost trimis de prietenul său, de călăul Antonescu, ca să cumpere, pe un preț derizoriu, blănuri de astrahan, fețe de mese fine, cearceafuri, pânzeturi, postavuri, așternut, bijuterii, valută ca: dolari, monede de aur etc., etc., lucruri salvate de deportați la graniță (Atachi) de ghearele hrăpărețe ale călăilor antonescieni, iar pe urmă vândute încetul cu încetul pe un preț de nimic pentru a-și putea procura o bucată de pâine sau mămăligă.

Trimitea Antonescu „curieri” din când în când care jefuiau în felul acesta pe nenorociții deportați, dar pe semne că nu împărțeau jaful după placul lui, încât a trimis pe omul de încredere Filderman. Drept răsplată Antonescu i-a repatriat pe Jägendorf, doamna bucătăreasă, doctorul Budici, Katz și regătenii (dorohoiinii; iar pe deportați Dr. Filderman i-a lăsat ca pe niște copii vitregi).

După trei luni de ședere la Moghilev a plecat cu vagoane încărcate, pline de bunurile jefuite pentru un preț de nimic. Iată, deci, adevărata cauză a „deportării” bietului Filderman. De adăugat ar mai fi că, în locul ajutorului promis din partea URSS-ului populației deportate care trăia într-un hal de mizerie, care e prea cunoscută pentru a mai fi descrisă și aici, ajutor care era obligat să-l dea, a ținut o cuvântare (doar nu costă nimic) poruncind populației care mai avea o haină s-o vândă și să plătească B.O.M.E-ului un impozit de trei ori mai mare ca până acum, pentru a mări fondurile cantinei săracilor, care nu mai aveau ce vinde!!! Să vândă populația deportată, ultima haină, ca să poată fura el banii destinați sărăcimii de la O.E.R.!!! Și... neputând înghiți atâta ciocolată (a adus cu el trei saci mari de tot plini), a cărat-o înapoi la București, în loc s-o împartă copiilor de la orfeline!!! Totuși... să nu mint... în ziua plecării a fost „mare fraier” căci a dăruit orfelinatului, vă rog să ascultați bine, suma de 500 (cinci sute) mărci!!! O sumă infimă pentru un milionar, pentru un capitalist de talia lui!

Aceasta este, pe scurt descrisă, glorioasa ședere la Moghilev a lui Filderman, prietenul demn al lui Ion Antonescu.

ss. Aneta Landau
Profesoară de liceu

Str. Eminescu 24
fostă deportată la Moghilev
Podolsk

Suceava, 19 septembrie 1945

(ANIC, fond SSI, dosar 109/1945, *passim*).

- 8 -

**3 noiembrie 1947 – Politicieni și păpușari din România
antonesciană și postantonesciană (1940-1947)**

ANEXA 2

ACEST DOCUMENT ESTE PROPRIETATEA
GUVERNULUI MAJESTĂȚII SALE

CONFIDENȚIAL
STATELE BALCANICE

11 Noiembrie 1947
Secțiunea 2

ARCHIVE

R 14994/14994/37

Copia 8

PERSONALITĂȚI DE VAZĂ ÎN ROMÂNIA

De la Dl. Holman pentru Dl. Bevin

(Primită pe 11 Noiembrie)

(Nr. 262)

București, 3 Noiembrie 1947

Domnule,

Am onoarea să vă transmit aici raportul meu anual asupra personalităților însemnate din România.

2. Raportul include multe biografii noi, iar multe dintre cele apărute în raportul de anul trecut au fost extinse sau reactualizate.

ADRIAN HOLMAN

Inclus:

Listă a personalităților române¹⁰

1. Agiu, Constantin
2. Alexandrescu, Anton
3. Alexandrini, Alexandre
4. Angelescu, Dr. Constantin
5. Apostol, Gheorghe
6. Argetoianu, Constantin
7. Aușnit, Max
8. Bagdasar, Florica
9. Bălan, Nicolae
10. Bejan, Petre
11. Belea, Miron
12. Bentoiu, Aurelian
13. Berkovitz, Azra
14. Bocu, Sever

¹⁰ Datele biografice, și nu numai, cuprinse în acest *Who's Who*, expediat din București în noiembrie 1947, se impun a fi verificate și completate cu numeroase alte informații, pentru care trimitem pe cititor la următoarele volume: Ministerul Regal al Afacerilor Străine, *Anuar diplomatic și consular – 1942*, București, Imprimeria Națională, 1942; Marian Nedelea, *Prim-miniștrii României Mari*, București, Editura Viața Românească, 1991; Șerban N. Ionescu, *Who Was Who in Twentieth Century Romania*, Boulder-New York, Columbia University Press, 1994 (vezi și ediția în limba română, București, Editura V. Frunză, 2005); Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995; *Dicționar Enciclopedic*, vols. I-VI, București, Editura Enciclopedică, 1993-2006; Gh. Crișan, *Piramida puterii. Oameni politici și de stat din România (23 august 1944-22 decembrie 1989)*, ediția I, București, Editura Pro Historia, 2001; Academia Americano-Română de Științe și Arte, *Enciclopedia – Români în știința și cultura occidentală*, Davos, 1992; Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în al doilea război mondial (1941-1945). Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1999; Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia Dreptei românești, 1927-1941*, București, FFPRESS, 1996; Mihai Pelin, *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică*, București, Editura Elion, 2003; Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii. Elite politice din România în anii 1945-1989*, Craiova, Asociația de Studii Sociale, 2003; Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989*, București, Compania, 2003; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Arestați, torturați, întemnițați, uciși. Dicționar*, vol. I-V, București, Editura Mașina de Scris, 2000 → (lucrarea este în curs de editare); Florica Dobre, Alesandru Duțu, *Distrușgerea elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România*, I-II, București, Editura INST, 2000-2001; Alesandru Duțu, *Sub povara Armistițiului. Armata Română în perioada 1944-1947*, București, Editura Tritonic, 2003; Radu Ciuceanu și colaboratori, *Începuturile mișcării de rezistență în România*, I-II, București, Editura INST, 2000-2001; George G. Potra, coordonator, *Organizarea instituțională a Ministerului Afacerilor Externe. Acte și documente*, II, 1920-1947, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006; Ion Zainea, *Politică și administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946): Epurarea*, Oradea, Editura Universității, 2004; Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, București, Editura Machiavelli, 2007; Stan Stoica, coordonator, *Dicționar biografic de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2008.

15. Bodnăraș, Emil
16. Brabețianu, Victor
17. Brătfăleanu, Victor
18. Brătianu, Constantin I. C. (Bebe)
19. Brătianu, Constantin I. C. (Dinu)
20. Brătianu, Gheorghe
21. Burcă, Ion
22. Cambrea, Nicolae
23. Chișinevski, Iosif
24. Christu, Ion
25. Ciuntu, Edmond
26. Constantinescu, Miron
27. Constantinescu-Iași, Petre
28. Costinescu, Ion E.
29. Daicovici, Dr. Constantin
30. Dămăceanu, Dumitru
31. Dan, Romulus
32. Danielopolu, Daniel G.
33. Dimitriu, Adrian
34. Dobrescu, Aurel
35. Dombrowski, Victor
36. Elisabeta, Prințesa
37. Fărcășanu, Mihai
38. Filotti, Eugen
39. Florescu, Colonel Marin
40. Fotino, Gheorghe
41. Franassovici, Richard
42. Georgescu, Teohari
43. Ghelmegeanu, Mihail
44. Gheorghiu-Dej, Gheorghe
45. Groza, Dr. Petre
46. Hațieganu, Emil
47. Elena, Regina
48. Hudiță, Ioan
49. Ileana, Prințesa
50. Ionașcu, Constantin
51. Ionescu, Emanoil M.
52. Ionescu, Emilian
53. Ionescu, Tudor
54. Ionnițiu, Mircea
55. Iordăchescu, Theodor Ion
56. Jumanca, Iosif
57. Lascăr, Mihai
58. Lazar, Ilie
59. Leucuția, Aurel
60. Levin, Mișa

61. Livezeanu, Elena
62. Livezeanu, Octav
63. Luca, Vasile
64. Macovescu, Gheorghe
65. Malaxa, Nicolae
66. Maniu, Dr. Iuliu
67. Maurer, Ion Gh.
68. Mihai I. (Michael)
69. Mihăiescu, Ștefan
70. Mihail, Gheorghe
71. Mihalache, Ion
72. Moșoiu, Tiberiu
73. Negel, Dimitrie D.
74. Nicodim, Patriarh
75. Niculescu, Cornet Constantin
76. Niculescu, Miron
77. Niculescu-Buzești, Grigore
78. Nistor, Ion I.
79. Oeriu, Simeon
80. Parhon, Dr. Constantin I.
81. Pas, Ion
82. Pătrășcanu, Lucrețiu
83. Pauker, Ana
84. Penescu, Nicolae S.
85. Petrescu, Constantin Titel
86. Petrescu, Dumitru M.
87. Pop, Dumitru
88. Pop, Ionel
89. Popovici, Mihai
90. Popp, Ghiță
91. Potop, Aurel
92. Profiri, Niculae
93. Racoviță, M.
94. Rădăceanu, Eugenia
95. Rădăceanu, Lotar
96. Rădulescu, Savel
97. Ralea, Mihail
98. Romniceanu, Mihail M.
99. Roșculeț, Radu
100. Sadoveanu, Mihail
101. Sănătescu, Constantin
102. Săvulescu, Dr. Traian
103. Serdici, Vasile
104. Sraier, Josif
105. Stoica, Chivu
106. Stoica, Vasile

107. Tătăranu, Constantin
108. Tătărescu, Gheorghe
109. Tegăneanu, Constantin C.
110. Ullea, Octav
111. Vântu, Gheorghe
112. Vasiliu-Rășcanu, Constantin
113. Vișoianu, Constantin
114. Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe
115. Voinea, Șerban
116. Voitec, Ștefan
117. Zăroni, Romulus

1. Agiu, Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1903 în Banat. *Funcție:* Sub-secretar la Ministerul Agriculturii. *Numire:* 30 Noiembrie 1946. *Partid:* Frontul Plugarilor, din 1944.

Carieră: Puțină educație oficială: muncitor fierar; ani de zile a activat în politică în extrema stângă; în august 1944, după lovitura de stat, a devenit membru al Partidului Comunist și una dintre personalitățile cheie în Frontul Plugarilor. Sub-secretar la Ministerul Agriculturii, demis în secret din funcție din cauza corupției legate de operațiunea decretului legat de reforma agrară; a continuat activitatea pentru Partidul Comunist în Frontul Plugarilor; noiembrie 1946 – a condus listele alegerilor în bloc ale Partidului Democrat pentru județul Ialomița; 30 noiembrie – numit Sub-secretar la Ministerul Agriculturii în guvernul Groza remaniat.

Limbi străine: română, maghiară, germană.

Detalii despre familie: Fiu al unei familii de țărani săraci din Banat. Căsătorit. *Remarci:* Comuniștii au încredere în el într-o suficientă măsură încât să permită reinstalarea lui într-o poziție din care fusese demis, din pricina mitei (corupției) și a incompetenței. Reprezintă prototipul materialului de proastă calitate folosit de comuniști.

2. Alexandrescu, Anton

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut în 1902 în Botoșani, Moldova. *Funcția:* Președinte al Partidului Național Țărănesc Dizident. *Numire:* la formarea partidului în primăvara lui 1945. *Partid:* Conducător al Partidului Național Țărănesc Dizident, sprijinit de comunități în martie 1945, atunci când Partidului Național Țărănesc a refuzat să intre în guvernul Groza. A fost declarat membru secret al PCR.

Cariera: A absolvit liceul și Universitatea Iași. 1923: primit în barou, transferat în București în 1925; angajat de Banca Națională a României, unde a ajutat Partidul Național Țărănesc în manevrele financiare ale guvernelor liberale care au urmat; avansat ca șef de serviciu în Bancă, se alătură Partidului Național Țărănesc în 1937; ianuarie 1943 – se zvonește că ar fi fost arestat pentru că a prevăzut victoria Aliaților; a luat poziție în Organizația de Tineret a Partidului Național Țărănesc și apoi, în calitate de conducător al districtului 38 al Partidului în București, a părăsit Partidul cu câteva zile înaintea formării Guvernului Groza și i s-a oferit funcția de Ministru al Cooperăției prin organizarea Partidului Național Țărănesc Dizident. Noiembrie 1946 – ales deputat în Parlament pe listele Partidului Democrat în județul Vâlcea la

alegerile în bloc. Înlocuit la Ministerul Cooperăției de Romulus Zăroni, după alegeri. Editează *Dreptatea nouă*, cotidianul partidului său.

Limbi străine: Cel puțin română și franceză.

Detalii despre familie: Religie ortodoxă, căsătorit.

Remarci: Motive pur oportuniste l-au ademenit pe M. Alexandrescu să-i părăsească pe țărâniști, alături de care era o figură însemnată și să „muște” momeala unui post în Cabinet, deși avea tot timpul idei de stânga.

Surse pe deplin responsabile spun că după lovitura de stat din 1944 era informat în particular de șeful comunist că Alexandrescu se înțeleșese înainte cu comuniștii, a devenit membru de partid și că fusese de acord să conducă Partidului Național Țărănesc Dizident sub supraveghere sovietică, dacă acest lucru era necesar. Este considerat cu un potențial intelectual mediocru, personalitate politică nesemnificativă și servitor „de-a dreptul” al regimului Groza.

3. Alexandrini, Alexandru

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut în 1899 în București. *Funcție:* Ministru de Finanțe. *Numire:* 30 noiembrie 1946. *Partid:* membru al Comitetului Executiv din partea Partidului Național Liberal. Fost membru al PNL.

Carieră: Doctor în Drept, București; avocat practicant; secretar-șef al premierului Duca; șef al Departamentului de cenzură a presei în timpul Guvernului Brătianu; 1933 – Deputat de Severin; fost membru al consiliului director al Administrației Căilor Ferate; fost director de cabinet al Băncii Agricole; avocat personal al lui N. Malaxa și Marthei Bibescu; 28 aprilie 1946 – votat pentru moțiunea Partidului Tătărescu să se alieze unei singure liste electorale pentru guvern; noiembrie 1946 – ales deputat al listei comune pentru județul Severin. Numit Ministru de Finanțe în 30 noiembrie 1946.

Limbi străine: cel puțin română și franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit, are doi fii.

Remarci: Omul lui Tătărescu și Malaxa în Ministerul de Finanțe. După demisia Ministrului de Finanțe Durma, august 1945, în timpul crizei constituționale activează ca Ministru interimar până în 1946, când Tătărescu a acceptat portofoliul pe bază interimară. Fără calificări deosebite, cu excepția oportunismului.

4. Angelescu, Dr. Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut în 1869 în Craiova. *Funcție:* membru al Comitetului Executiv din partea Partidului Național Liberal. *Numire:* cu mulți ani în urmă. *Partid:* PNL – membru pe viață.

Carieră: Membru al Academiei Române, Facultatea de Medicină, Universitatea din București. 1897 – Doctor în Medicină, Universitatea din Paris. 1913-1916 – Ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice. 1917-1918 – Ministru român în SUA. Ministru al Educației în guvernele Brătianu din 1922 și 1926; din 12 noiembrie 1933 în Guvernul Duca și, câteva zile după asasinarea acestuia, a fost Prim Ministru. 1934-1936 – Ministrul Educației în guvernele Tătărescu; Ministru al Comunicațiilor în februarie 1938 în primul guvern al dictaturii Regelui Carol II sub conducerea Patriarhului Miron Cristea; din 1901 figurează ca deputat sau senator în toate legislaturile; Ministru al Industriilor în Guvernul Tătărescu din 1939; consilier al regelui; a fost unul dintre colaboratorii regelui Carol și deci și colaboratorul lui Tătărescu; a afișat o

atitudine rezervată în timpul regimului Antonescu; președinte al Ateneului; membru al consiliului Băncii Urbane.

Limbi străine: Română, franceză și germană. Puțină engleză.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Viața politică a dus-o în colaborare cu familia Brătianu, dar dorește să mențină partidului aceeași ideologie o dată cu revenirea lui Tătărescu. A condus Ministerul Educației timp de mulți ani și este mândru de rapoartele privind sistemul școlar. Prioritar, are influență la fel ca vechiul Ministru al Cabinetului Ionel Brătianu. Se spune că a fost în favoarea unificării Partidului Național Liberal.

5. Apostol, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist de profesie. Născut în 1912, Tudor Vladimirescu, județul Tecuci. *Funcție:* Președinte al Adunării Generale a Muncii. *Numire:* ianuarie 1945. *Partid:* PCR, membru C.C. Membru al partidului din 1934.

Carieră: A absolvit școlile locale; 1927 – ucenicia la liceul C.F.R.; 1931 – membru al Uniunii C.F. la Galați; 1933-1934 – muncește să organizeze uniunea la Galați și este numit vice-președinte; a devenit comunist; arestat de câteva ori. 1936 – ales președinte al grupului Tineretului democrat; a participat la Congresul Muncitorilor C.F.R. Brașov, unde este arestat și trimis la închisoarea Doftana, iar mai târziu în taberele de concentrare de la Caracal și Tg. Jiu; din ultima fuge chiar înainte de lovitura de stat din 23 august 1944; a început organizarea mișcării sindicatelor sub directivele PCR; este numit Secretar-general al Sindicatelor și în ianuarie 1945 este numit Președinte al Federației Generale a Muncii; septembrie 1945 – numit membru al CC al PCR și membru al Consiliului Federației Mondiale a Sindicatelor; noiembrie 1946 – ales cap de listă în alegerile parlamentare (județul Hunedoara).

Detalii despre familie: Tatăl, Apostol Manolache, a fost acar.

Limbi străine: Română, ceva rusă.

Remarci: Instrumentul-cheie al comuniștilor în controlul sindicatelor. Asigura apariția unor grupuri care provocau „demonstrații spontane” în favoarea politicii guvernului. În această calitate a sprijinit apariția purtătorilor de cuvânt ai muncitorilor în firme, în scopuri care deserveau PCR. A asigurat contractele colective în industrie și a supravegheat toate relațiile în muncă pentru partid. Este energic, a urmat o școală spartană și este obligat să execute ordinele C.C. Vorbește adesea la adunările muncitorești, folosind tactici emoționale, testate la partid. În afara ideologiei comuniste, educația intelectuală îi este foarte slabă.

6. Argetoianu, Constantin

Naționalitate: Română. Născut 15 martie 1871, comuna Breasta, lângă Craiova, Oltenia. *Funcția:* Președinte al Partidului Mișcării Reconstrucției Unității Naționale. *Partid:* Anterior asociat cu partidele Conservator Liberal și Agrar; a fost președinte al Frontului Renașterii [Naționale], singurul partid al regelui Carol II, în prezent președinte al Partidului Mișcării Reconstrucției Unității Naționale.

Carieră: Fiul unei familii vechi de proprietari de pământ; a studiat la Institutul Terezianum din Viena; a studiat ceva medicină și a primit licență în Drept și Literatură la Universitatea din Paris. 1898 – intră în serviciul diplomatic român, ajungând până la rangul de consilier în misiuni diplomatice în 1913; ianuarie 1914 – intră în politică, fiind ales senator al

Partidului Conservator; în toate alegerile care au urmat a fost ales fie senator, fie deputat. 1917 – a fost numit negociator al armistițiului de la Buftea cu Germania; fiindcă a acceptat toate cererile nemților și nu a avut tărie, a fost demis. 26 ianuarie-6 martie 1918 – Ministru al Justiției; 13 martie-13 iunie 1920 – Ministru de Finanțe și din 13 iunie-17 decembrie 1921 – Ministru de Interne în Guvernul Averescu: ales să pentru a înăbuși mișcările țărănești și muncitorești prin arestări și procese. 1922 – a părăsit oarecum umbrit scena politică, din pricina scandalurilor financiare. 4-22 iunie 1927 – Ministru al Agriculturii și Ministru de Interne interimar în Guvernul Știrbey; se alătură Partidului Liberal. 22 iunie 1927-16 noiembrie 1928 – Ministru al Agriculturii și Domeniilor în Guvernele Ion și Vintilă Brătianu; a părăsit Partidul Liberal la căderea Cabinetului Brătianu; a fost numit președinte al Companiei Bancara, filiala română a Băncii Germane din Dresda. 1930 – militant de bază, presupus om al lui Carol, în sabotarea eforturilor lui N. Titulescu de a forma un Cabinet de Coaliție. 18 aprilie 1931 – 6 iunie 1932 – Ministru de Finanțe, interimar Ministru de Externe (18-27 aprilie) și Ministru de Interne. 27 mai 1931 – 6 iunie 1932 în guvernul Iorga; mergea în contrasens, îndeplinind dorințele Regelui Carol; președinte al Partidului Agrar. 10 februarie-30 martie – Ministru al comerțului și Industriilor. 30 martie 1938 – consilier regal; a lucrat cu Gheorghe Tătărescu pe linie financiară prin Compania Bancara, acesta din urmă a fost președinte al Băncii de Credit, instrument al capitalului german în România. 1940 – șef al Frontului Renașterii [Naționale], singurul partid organizat de Regele Carol II. 1940 – Prim Ministru pentru o scurtă perioadă, înainte de a adopta poziția de sprijin pentru Germania. Noiembrie 1940 – arestat de Guvernul Gărzii de Fier¹¹, dar a fost mai târziu eliberat. 16 mai 1941 – în fața Curții Marțiale a declarat că este simpatizant al Gărzii de Fier și că a aprobat „Mișcarea [Legionară]”. În timpul războiului împotriva URSS și-a exprimat încrederea în victoria germană și a aprobat-o. 1944 – când armatele sovietice erau la granița română, a zburat în Elveția pentru a scăpa de posibila soartă care îl aștepta în poziția de anticomunist, susținător german și om de finanțe; după negocieri s-a întors în România, asigurând că va urma linia sovietică.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Unul dintre cei mai periculoși oameni în viața politică românească, lipsit de orice scrupule morale. A pricinuit consternare în cercurile liberale și țărăniste la întoarcerea sa. Este considerat mai rău decât Tătărescu deoarece îi lipsea inteligența acestuia, având o pasiune personală amorală care nu putea fi diminuată decât prin putere. Se spune că s-a folosit de orice împrejurare în folosul său. Se crede că va fi folosit drept contrapunct pentru Partidul Național Popular (partid-fantomă al clasei de mijloc), în favoarea liberalilor lui Tătărescu. Deși este bătrân, are o condiție fizică bună și va fi un factor cu care ne vom măsura.

7. Aușnit, Max

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Industriaș. Născut la 14 februarie 1888, la Galați. *Funcție:* Industriaș român de bază. *Partid:* Independent.

Carieră: Fiul unui industriaș din Galați; educat la Galați, Viena și Anglia. 1919 – a fondat compania Titan-Nădrag-Călan. A devenit curând după aceea conducătorul industriei grele din România. 1929-1936 – senator, membru al Camerei de Comerț, vicepreședinte al Uniunii Industriașilor Români, președinte al industriașilor din Banat, director general al Uzinelor Reșița.

¹¹ Corect: Guvernul Ion Antonescu – Horia Sima (septembrie 1940 – ianuarie 1941).

1940 – condamnat la 6 ani de închisoare pentru conspirație și violarea regulilor de schimb străin, în urma intrigilor personale ale Regelui Carol II și Malaxa, care au preluat controlul Uzinelor din Reșița, împotriva apărării legale ale intereselor companiei britanice Vickers-Armstrong. 1942 – a condus Uzinele din Reșița cu riscul de a fi trimis în închisoare. În tot acest timp a cooperat cu liderii opoziției împotriva regimului Antonescu; în primăvara lui 1944 a fugit cu avionul în Siria și s-a întors în România după lovitura de stat din august 1944, reluând conducerea Reșiței și intereselor sale. Iunie 1946 – a plecat cu o delegație în scopuri comerciale în Franța și SUA și se spune că nu mai are nici un fel de intenție să se întoarcă.

Limbi străine: Română, engleză, franceză și probabil altele.

Detalii despre familie: Fiul își efectuează studiile de inginerie la Universitatea Harvard; un frate, Edgar Aușnit, trăiește în New York unde conduce afacerile familiei pe teritoriiu american. A fost căsătorit de două ori, a doua oară cu o creștină de care este despărțit și care trăiește în Lisabona sau Paris.

Remarci: Dl. Aușnit este evreu de origine și este astăzi ultimul industriaș de marcă în România. Cariera sa a fost bine direcționată de relațiile strânse cu Dl. N. Malaxa, de origine greacă, alt mare industriaș român. Deși ambii au cooperat în diverse afaceri, s-a creat o ruptură în timpul Regelui Carol, atunci când Malaxa a căutat să monopolizeze industria românească. Acum, în virtutea amestecului sovietic în industria românească și implicit în Uzinele de la Reșița, se pare că Aușnit este încă o dată forțat să coopereze cu Malaxa, spre binele propriu, condus fiind de teoria că în afaceri nu există morală. Din cei 2 460 000 de dolari, sumă ce reprezintă pagubele provocate de Guvern lui Malaxa pentru a acoperi o datorie fără precedent, Aușnit ar fi primit 600 000 de dolari în cele din urmă. Este un om de afaceri ager, care și-a plătit partea sa de mite, dar a făcut-o din buzunarul propriu, în contrast cu Malaxa care s-a folosit mai mult de banii guvernului pentru a mitui chiar guvernul.

Aușnit are relații extinse cu diferite organizații evreiești din țară și din străinătate și a intermediat financiar expansiunea evreiască în România.

Este finanțatorul ziarului *Jurnalul de dimineață*, singurul cotidian de astăzi care se străduie să păstreze o notă neutră între guvern și opoziție.

Dl. Aușnit este un om ferm, care a întreținut în mod conștient relații bune cu oamenii politici sovietici. Deși la început a avut succes în aceste relații și în poziția sa în industrie, ele s-au deteriorat cu timpul, spre deosebire de cele ale lui N. Malaxa.

Pe lângă faptul că a studiat în Anglia, mulți ani de-a rândul Dl. Aușnit a fost reprezentantul intereselor companiei Vickers-Armstrong în Reșița și are multe legături economice cu Anglia.

Ca persoană, Dl. Aușnit este direct, agreabil și relativ sociabil. Este legat de viața socială, dă petreceri mari și îi plac femeile drăguțe care uneori sunt informatoarele lui de afaceri. Fizic, el este scund, robust, cu o sănătate de fier, are păr roșcat și o față dură.

8. Bagdasar, Florica

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născută în 1906 în Macedonia. *Funcția:* Ministru al Sănătății. *Numire:* 26 septembrie 1946. *Partid:* Membru al Comitetului Executiv, Partidul Național Popular (sponsorizat de comuniști), din care face parte de la înființare, în anul 1945. Înaintea și în timpul războiului a simpatizat Mișcarea Legionară (Garda de Fier).

Carieră: A făcut școala elementară în Macedonia, a venit în România, a studiat medicina și a primit diplomă la Universitatea din București. S-a căsătorit cu dr. D. Bagdasar. 1927-1929 –

în baza bursei oferite de Fundația Rockefeller a mers împreună cu soțul și a studiat în SUA la Harvard; la întoarcerea în România a fost numită medic de școală; a format o clasă specială pentru copiii întârziați mintal, și-a continuat profesia; înaintea războiului era simpatizantă a Gărzii de Fier, a fost încurajatorul de bază al soțului care, după lovitura de stat din 1944, a lucrat aproape de comuniști și a fost numit Ministru al Sănătății. 1945 – a asistat la înființarea Partidului Național Popular (partid comunist „fantomă” pentru clasa mijlocie). 26 septembrie 1946 – numită Ministru al Sănătății după moartea soțului; cooptată în Comitetul Executiv din partea PNP. Noiembrie 1946 – aleasă în Parlament în fruntea listei pentru județul Tulcea. 30 noiembrie 1946 – a continuat ca Ministru al Sănătății în cabinetul remaniat, drept „tehnician” și nu ca reprezentant al PNP.

Limbi străine: Română, franceză, germană, engleză, probabil altele.

Detalii despre familie: Origine macedoneană; fratele a fost legionar de bază, care a fost ucis pentru activitate politică. A activat drept secretar al Mișcării Legionare sub numele de Sterie Ciumete. Soțul ei a murit în vara lui 1946.

Remarci: Temperament ambițios și persuasiv, înclinată să-și satisfacă propriile dorințe, D-na Bagdasar s-a hotărât să joace rolul pe care comuniștii doreau ca ea să-l joace. PNP are o importanță în declin, iar ea continuă activitatea în guvern ca „tehnician”. Se presupune că ar fi protejată Anei Pauker în organizația femeilor din România. Ministrul de Interne are câteva fotografii ale D-nei Bagdasar purtând chiar uniforma legionarilor. Membrii opoziției spun că ea nici n-ar fi licențiată în medicină.

9. Bălan, Nicolae

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Arhiepiscop al Sibiului, Mitropolit al Transilvaniei. Născut în 1881 la Blejeni, Năsăud. *Funcție:* Arhiepiscop al Sibiului, Mitropolit al Transilvaniei. *Partid:* Nici unul. Este independent din punct de vedere politic, dar a fost pro-german și în favoarea Gărzii de Fier. *Carieră:* A obținut masterul în studii teologice și doctor în teologie la Universitatea din Cernăuți în 1907 și, de atunci până în 1920, a fost profesor de dogmatică la Academia Teologică din Sibiu. A scris două lucrări.

Limbi străine: Română.

Remarci: Sub domnia lui Carol și în timpul Gărzii de Fier își asigură numirile în Ministerul Cultelor. Acești oameni nu s-au alăturat Frontului Plugarilor și sunt consilierii lui Groza. Este un lider important al Bisericii, favorabil Occidentului și este prieten intim al Dr. Groza, care este membru al Consiliului Episcopal din Sibiu. Influența sa asupra lui Groza este de temut. Comuniștii prin Frontul Plugarilor au pregătit un dosar menit să-l forțeze să se retragă și, deși luptă pentru poziția sa, aceasta este clătinată de guvern, care crează un nou Arhiepiscopat în Timișoara și Mitropolit de Banat.

10. Bejan, Petre

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut în 1896 la Ploiești. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv din partea Partidului Liberal Dizident. *Numire:* Înainte de război. *Partid:* Partidul Național Liberal Dizident (al lui Tătărescu) din 1938. Membru al Comitetului Executiv. Din 1928-1938 a fost membru al PNL.

Carieră: 1916-1918 – a luptat în armata română împotriva Germaniei. 1920 – a absolvit Școala Națională de Drumuri și Poduri (București), actualul Institut Politehnic din București, cu

diplomă de inginer petrolier. 1920-1922 – a devenit șef de lucrări la compania petrolieră Columbia. 1922-1930 – a devenit director al companiei belgiene „Foraj le Moine”- filiala Ploiești, supraveghind principalele puțuri petroliere. 1930 – a fost numit membru al consiliilor de conducere ale câtorva companii cum ar fi: Creditul Carbonifer, Lignitul și Schitul Golești. Decembrie 1934 – a devenit un deputat foarte activ în Parlament. Martie 1935 – martie 1937 – sub-secretar la președinție (Oficiul președintelui) al Consiliului de Miniștri. 6 martie 1945 – Ministru al Industriilor și Comerțului până în decembrie 1946, când Ministerul a fost încorporat în Ministerul Economiei. 25 aprilie 1946 – votat pentru moțiunea partidului lui Tătărescu pentru a se alătura listei alegerilor guvernamentale. Noiembrie 1946 – ales al doilea în Parlament pe listele Bucureștilor și a devenit conducătorul grupului parlamentar al Partidului Liberal Dizident. 30 noiembrie 1946 – a plecat din guvern când acesta a fost remaniat; în primele luni ale anului 1947 a vizitat Elveția și Franța; se presupune că l-ar interesa *Tăbăcăria românească*.

Limbi străine: Cel puțin româna și franceza.

Detalii despre familie: Religie ortodoxă. Are doi fii. Tatăl lui originar din județul Bistrița-Năsăud, Transilvania și mama lui din județul Prahova, Valahia. Amândoi erau profesori, tatăl său în liceu, iar mama sa era directoare de școală la Ploiești. Petre Bejan s-a căsătorit cu fiica unui belgian pe nume Duque care deținea compania petrolieră „Foraj le Moine”. Se spune că s-ar fi căsătorit din interes și că, în urma divorțului, zece ani mai târziu, lucrurile s-au aranjat în așa fel încât a păstrat profitul familiei Duque pe teritoriul României.

Remarci: Dl. Bejan este un om egoist și fără scrupule, care nu se dă în lături de a nimic. Este de înălțime medie, brunet, prezentabil la înfățișare și se distrează foarte bine între artiste și dansatoare. A fost un apropiat al lui Tătărescu ani de zile, iar postul său ca sub-secretar la Armament a început în asociere cu industriașul N. Malaxa.

11. Belea, Miron

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1903 la Lesnic, județul Hunedoara, Transilvania. *Funcție:* Secretar-general al Frontului Plugarilor. *Numire:* După 23 august 1944. *Partid:* Membru al Frontului Plugarilor de la înființare.

Carieră: De origine țărănească, având școala primară (patru ani); s-a alăturat Frontului Plugarilor de la înființarea acestuia de către Dr. Groza; a fost numit candidat în Parlament din partea partidului, dar a renunțat în urma aranjamentului cu țărănistul Ghiță Pop; a întreprins afaceri importante cu Dr. Groza și Gruia Petru Moța, despre care se spunea că era cel mai bogat om din Deva; cu acesta din urmă era co-proprietar al fabricii de băuturi Goldsmith, în ciuda faptului că fusese preluată de la foștii proprietari evrei, sub vechile legi de românizare; operează ca intermediar în probleme financiare pentru nemții din Transilvania; prezintă interes în compania Sovrompetrol, concern ruso-român; membru al Uniunii exportatorilor de vite.

Limbi străine: Română, maghiară și germană.

Detalii despre familie: Căsătorit. Un fiu este profesor, iar celălalt este student.

Remarci: Conflictul – se spune – ar fi una dintre abilitățile sale. Este educat și a fost sprijinit de Groza o perioadă de câțiva ani, până când acesta a considerat că Belea este un bun vorbitor și conducător de partid. Belea crede că țărani români își pot îmbunătăți activitatea numai asociindu-se cu Partidul Comunist.

12. Bentoiu, Aurelian

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut 29 iulie 1892 la Făcăeni, județul Ialomița. *Funcție:* Membru în conducerea Partidului Național Liberal și avocat eminent. *Partid:* Partidul Național Liberal Dizident; fost membru al Partidului Național Liberal.

Carieră: 1913 – a absolvit Colegiul Lazăr, București; în timpul primului război mondial a luptat în armata română. 1919 – licențiat în drept la Universitatea din București și a început practica în oraș, rămânând unul dintre cei mai buni avocați din București; a fost raportor parlamentar în afacerea Skoda, în urma căreia Malaxa a obținut permisiunea să construiască uzina de armament *Tohanul*. Septembrie 1935 – august 1936 – sub-secretar la Ministerul Justiției. August 1936-februarie 1937 – sub-secretar la Interne. Februarie 1937 – sfârșitul lui 1939 – sub-secretar la Ministerul Justiției în cabinetul Tătărescu; a trăit în liniște în timpul războiului; șef al organizației lui Tătărescu în București; s-a opus poziției lui Tătărescu în timpul crizei constituționale din august 1945. 28 aprilie 1949 – a votat împotriva voinței partidului pentru lista electorală guvernamentală și a fost demis din partid; membru al consiliului director al companiei „Columbia Gramophones”, „Phoenix Oil” și „Victoria”, o companie de construcții.

Limbi străine: Cel puțin română și franceză.

Detalii despre familie: De două ori căsătorit.

Remarci: Urmaș oportunist al lui Gheorghe Tătărescu, a arătat totuși și ceva independență. A scris o scrisoare critică lui Tătărescu în privința metodelor acestuia în vremea crizei constituționale din august 1945, pe care amândoi s-au hotărât să o uite. Oricum, s-a opus cu tărie să intre pe o listă electorală și a avut discuții cu Tătărescu pe această temă, crezând că acest lucru înseamnă sfârșitul Partidului Național Liberal Dizident. În toamna lui 1946 s-a alăturat Partidului Național Liberal al lui Brătianu și în noiembrie 1946 era avocat al apărării în procesul guvernului împotriva organizațiilor suspectate a fi teroriste.

13. Berkovitz, Azra

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Redactor. Născut în 1887 la Bârlad. *Funcție:* Redactor-șef al ziarului *Liberalul*, organ al Partidului Național Liberal. Numit în 1946. *Partid:* Partidul Național Liberal.

Carieră: Liceul din Bârlad. Și-a luat doctoratul în Litere și Filosofie la Heidelberg și apoi a studiat timp de 5 ani la Paris, Sorbona și College de France. A devenit doctor în Litere la Sorbona. În vreme ce se afla la Paris, a colaborat la *Petit Parisien* și alte ziare franceze și a lucrat la Institutul de Sociologie sub îndrumarea lui René Worms. În 1914 s-a întors în România și a devenit redactor al ziarului lui Take Ionescu, *La Roumanie*, care pleda în favoarea intrării României în război alături de Aliați. După retragerea de la București, când Take Ionescu s-a alăturat nou formatului guvern liberal, s-a decis să se editeze numai un ziar în limba franceză, și acela a fost *Indépendance Roumaine*, ziar liberal. S-a alăturat personalului acestui ziar în 1917 și, până în 1937, a fost redactor, respectiv redactor-șef. În 1937, sub guvernul Goga, ziarul a fost obligat să adopte o poziție pro-germană și Dl. Berkovitz a demisionat. După 23 august 1944, ziarul este editat din nou, cu d-l Berkovitz ca redactor-șef. Ziarul a încetat să mai existe în vara lui 1945, când guvernul, sub influența D-lui Tătărescu, a sechestrat patrimoniul PNL, din care făcea parte și ziarul. Când a fost creat *Liberalul* în februarie 1946, d-l Berkovitz a fost numit redactor-șef de către comitetul de redactori. D-l Berkovitz a fost corespondent al ziarului *Le Temps* între 1925-1930 și, în 1940, la plecarea misiunii diplomatice britanice din România, a

devenit corespondent al ziarului *The Times*, trimițând știrile prin Istanbul. În timpul războiului a petrecut un an în lagărul de concentrare de la Tg. Jiu, unde a fost trimis la cererea Legației germane.

Limbi străine: Franceză, germană.

Detalii despre familie: Berkovitz este căsătorit, are o fiică măritată cu un arhitect. Este un jurnalist reputat, unul dintre cei mai buni din România; poartă ochelari și are o înfățișare academică.

Remarci: Berkovitz nu a activat în politică din 1914. A fost ales senator de două ori în timpul guvernărilor liberale din 1927 și 1931, pentru Timișoara. A fost pe lista PNL pentru București la alegerile din noiembrie 1946.

14. Bocu, Sever

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut în 19 noiembrie 1874 la Sistaroveț, Banat. *Funcție:* Conducător al Partidul Național Țărănesc în Banat și membru al Biroului Permanent al partidului. *Partid:* Partidul Național Țărănesc.

Carieră: A studiat la Academia de Comerț din Viena și la Academia de Înalte Studii din Paris; în Arad a fost redactor la *Tribuna* cu mult înainte de primul război mondial; a mers în Rusia cu Ghiță Popp pentru a redacta un ziar pentru trupele românești și pentru a ajuta la organizarea prizonierilor români de război din Rusia care fuseseră capturați în luptele alături de Imperiul austro-ungar; a scris câteva cărți bazate pe experiența personală. 1919 – a participat la Conferința de Pace de la Paris, sprijinind uniunea Banatului cu România; deputat în toate parlamentele din 1919; conducător de partid în județul Timiș. 1928 (16 noiembrie)-1930 (7 iunie) – ministru al Banatului în guvernul Maniu. 1930-1931 – sub-secretar la Ministerul Învățământului și Cultelor sau guvernator de Banat; conducător al mișcărilor țărăniste în Banat; a redactat ziarul *Vestul* în Timișoara; a fost consultat în probleme de partid înainte și după război în privința conducerii; interese de afaceri în Banat.

Limbi străine: Română, maghiară, germană și franceză.

Detalii despre familie: Tatăl era profesor. Căsătorit. Fiica este căsătorită cu A. C. Georgescu, conducător al companiei petroliere româno-americane.

Remarci: Deși îmbătrânit, a fost un membru de onoare și activ al Partidului Național Țărănesc. În momentul de față Aurel Lecuția este deputat de Banat și încet-încet preia activitățile și influența lui Bocu.

15. Bodnăraș, Emil (Bodnarciuc sau Bodnarenko)

Naționalitate: Română și sovietică. *Ocupație:* Comunist profesionist. Născut în 1902 sau 1906¹² la Iaslovăț, Bucovina. *Funcție:* Sub-secretar de stat al Președinției Consiliului de Miniștri. *Numire:* decembrie 1946. *Partid:* Membru al C.C. al PCR și al Cominternului, Moscova, și conducător al Serviciului de Informații al PCR.

Cariera: Lipsa de bani l-a împins să își abandoneze studiile la Universitatea din Iași. Când a terminat liceul în Bucovina, Bodnăraș a fost admis la Academia Ofițerilor de artilerie în Timișoara în 1925; numit sublocotenent în 1927 după terminarea cursurilor; a urmat cursurile Școlii de Ofițeri de artilerie din 1928-1930; a absolvit printre primii în clasa lui; a fost repartizat

¹² Exact – 1904.

la Regimentul XII – artilerie, Bucovina. 1932 – a devenit comunist, a părăsit armata trecând în URSS, luând niște documente secrete de luptă ale diviziei regimentului său și căutând să-și acopere fapta prin aranjarea de dovezi că s-a înecat în Nistru la frontieră. Fapta i-a fost descoperită și a fost condamnat „in absentia” la 5 ani de închisoare de către Curtea Marțială. În iarna lui 1933 a revenit în România, a fost recunoscut pe drum între Bucovina și București și arestat, rejudicat de Curtea Marțială și condamnat la maximum de închisoare pentru dezertare (5 ani). 1936 – a fugit și se crede că a fugit în Uniunea Sovietică, unde a căpătat și cetățenie; este posibil ca el să se fi întors în România din când în când înainte de 1933. În timp ce era în Rusia a fost la școli speciale mai ales în timpul războiului, pentru a învăța operațiuni care urmau să fie executate în urma ocupației militare sovietice a României. Aprilie 1944 – a venit la București ca membru al organizației comuniste române și a stabilit legături apropiate cu Pătrășcanu, pe atunci conducător local, și cu generalul Dămăceanu, șef al Comandamentului Militar din București¹³; în această perioadă a acționat sub numele de „inginer Ceașu”. A organizat un grup armat care să participe la lovitură de stat, dar, în afară de faptul că l-a ținut pe Mareșalul Antonescu în casa sa¹⁴, nu a ajutat cu nimic în perioada de după lovitură de stat și nu a condus acțiuni de sabotaj împotriva germanilor.

I s-a încredințat Organizația de Apărare a Patriei, care mai târziu, cu sprijinul rusesc, a devenit organizație politică de terorism care cerea sume mari pentru succesul loviturii de stat și acum este folosită drept braț puternic al PC.

Se spune că Regele a refuzat să-l numească sub-secretar de stat în cabinetul premierului la 6 martie 1945, pentru că dezertase din armata română.

Această obiecție legală a fost anulată în 10 februarie 1946 când a fost promovat de a rangul de căpitan în rezervă la maior. Noiembrie 1946 – a condus listele alegerilor democratice în Câmpulung, Bucovina.

Limbi străine: Româna, rusa (intuitiv) și poate germana.

Detalii despre familie: Tatăl este de origine ucraineană și mama de etnie germană. Se spune că ar fi zburat în Germania și că locuiește acolo în momentul de față; numele i s-a schimbat din Bodnariuc în Bodnăraș în 1918, când Bucovina a fost anexată¹⁵ României iar părinții lui de cetățenie austriacă au devenit români. Este căsătorit și are un copil.

Remarci: Numit din când în când „măcelarul comunist”, din cauza organizației sale de teroriști comuniști din România și din cauza legăturilor cu Moscova, Bodnăraș primește instrucțiuni precise pentru PCR și a devenit ajutorul lui principal pe lângă Armata Roșie. Gărzile sale sunt de o importanță vitală dacă rușii părăsesc țara, iar adjunctul său delegat este Constantin Doncea, care a fugit în Rusia după ce fusese închis la grevele de la Grivița [1933].

Se spune că are un consilier în Organizația Apărării Patriotice numit Alexandru Sreiner [?]. Este considerat purtătorul de cuvânt al generalul [Ivan Z.] Susaikov și al organizației NKVD; în unele cercuri se vorbește că influența lui este mai mare decât a Anei Pauker, considerat fiind

¹³ Detaliile cuprinse în ultimele rânduri (de la „fapta i-a fost recunoscută” și până în acest loc din text), inexacte. EB a fugit în URSS în 1932, iar în 1935-1936 a urmat cursuri de spionaj ale Armatei Roșii. Avea să revină în țară, pentru „muncă specială”, în 1936, fiind imediat recunoscut, arestat, judecat și condamnat la zece ani de închisoare. Va fi eliberat în 1942, iar între 1942 și 1944, la cererea PCR, a activat în ilegalitate, în „spatele” trupelor române și germane” (cf. Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri. 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 507).

¹⁴ În fapt, la casa ilegală a PCR din Cartierul Vatra Luminoasă din București.

¹⁵ Așa în original!

comunistul român de bază. Este considerat că ar reprezenta un anumit curent anti-evreiesc în cercurile românești comuniste.

Ca sub-secretar al Președinției Consiliului, îl supraveghează în mod direct pe primul-ministru dr. Groza, sugerându-i lucrurile în funcție de instrucțiunile primite de la Moscova; opiniile lui exprimate public sunt considerate vocea Moscovei. Îl însoțește pe primul ministru în vizitele sale oficiale în străinătate.

Fizic, Bodnăraș este scund, îndesat și aspru la față; are părul scurt și creț, pe care îl poartă aranjat. Cei care îl cunosc îl consideră inteligent și că arată lipsă de răzbunare personală prin aceea că nu își reglează personal conturile cu directorul închisorii armatei române care l-a tratat rău când era închis acolo.

16. Brabețianu, Victor

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Diplomat. Născut la 30 noiembrie 1897, la Caracal, județul Romanați. *Funcție:* Ministru român la Copenhaga. Numit: Aprilie 1947. *Partid:* PNL Dizident.

Carieră: Locotenent în rezervă în artilerie grea, a luat parte la campania din 1916-1918. Atașat la delegația diplomatică din 15 septembrie 1926; secretar al misiunii clasa a III-a, 10 septembrie 1924; secretar de legație clasa a II-a, 1 ianuarie 1927; secretar de legație clasa I, 10 noiembrie 1928, numit în Administrația Centrală [a Ministerului Afacerilor Străine al României] pe 1 iulie 1930; consilier de legație pe 15 aprilie 1934; transferat la Legația de la Berlin pe 1 iunie 1937; consilier la ambasadă la 1 martie 1939; ministru plenipotențiar clasa a II-a, 1 mai 1940; ministru plenipotențiar la Stockholm, 1 martie 1941; rechemat în Administrația Centrală în august 1943, unde a condus Direcția Juridică și Administrativă; perioadă neclară după lovitura de stat din august 1944; a colaborat cu Dl. Tătărescu și a fost recompensat primind postul de secretar-general în Ministerul Afacerilor Externe la data de 20 iulie 1946. Noiembrie 1946 – le-a vorbit angajaților MAE să voteze pentru guvern. Numit ministru în Copenhaga, dar până la 1 iulie nu a obținut permis de ieșire pentru a-și prelua postul.

Limbi străine: Română, franceză, germană și engleză.

Detalii despre familie: Căsătorit, înrudit prin alianță cu Dl. Tătărescu.

Remarci: Înalt, oacheș, cu o înfățișare cumva impunătoare. Binevoitor dar rezervat. În cariera diplomatică a fost ghidat de M. Tătărescu. Nu este un om cu convingeri personale puternice.

17. Brătfăleanu, Victor

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1885 la Ocnița, județul Mureș. *Funcție:* Președinte al Uniunii Tipografilor, membru al Comitetului Executiv al social-democraților și al Comitetului Executiv al Adunării Generale a Muncii, vice-președinte al Comitetului organizării siguranței naționale. *Partid:* Social-democrat din tinerețe. Acum membru al partidei Rădăceanu-Voitec.

Carieră: Școala elementară și liceul le-a făcut la Bistrița. Apoi a făcut ucenicia la un tipograf din Blaj. În 1907 a intrat în sindicat și PSD. În 1909 a fost ales în comitetul sindical. La Brașov a prezidat congresul socialiștilor români din Ungaria și a fost închis pentru activitate socialistă. În 1914 a fost consemnat în armată; după război a fost secretar-general al sindicatelor din Transilvania și Banat până la greva generală din 1920; a fost condamnat la moarte, dar

sentința a fost suspendată. În 1932 a muncit ca tipograf pentru *Adevărul* în București și a fost președinte al sindicatului Guttenberg; în perioada activității ilegale a partidului, a fost foarte activ. În 1944 a fost arestat; după 23 august 1944 a fost delegatul partidului la „Unique Syndicates” și a fost ales președinte. Ianuarie 1945 – numit de Gheorghe Apostol ca președinte din partea Confederației Generale a muncii a Uniunii Tipografilor. 1946 – vice-președinte al comitetului de asigurări sociale. Martie 1946 – în schisma socialistă a trecut de partea partidei Rădăceanu-Voitec. Noiembrie 1946 – a condus listele democratice de alegeri pentru județul Brașov.

Limbi străine: Română, maghiară și germană.

Detalii despre familie: Dintr-o familie de țărani și preoți transilvani. *Remarci:* Poziție secundară în partid. Se spune că ar fi fost unul dintre suporterii credincioși ai lui Titel Petrescu, a fost ales în această poziție în Adunarea Generală a muncii. Prețul pentru alianța sa cu Rădăceanu, se spune că ar fi fost o casă în Cartierul Vatra Luminoasă, București.

18. Brătianu, Constantin I. C. (Bebe)

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician, om de afaceri. Născut în 1887 în București. *Funcție:* Secretar-general al Partidului Național Liberal. Numit: în 1934. *Partid:* Membru al Comitetului Executiv al PNL.

Carieră: Doctor în drept, Universitatea din Paris, secretar al lui Ion [I. C.] Brătianu, care a condus delegația română la Conferința de Pace de la Paris, 1919; deputat din 1922; sub-secretar de stat în cabinetul premierului, 23 august 1927-16 noiembrie 1928; secretar-general al PNL, 1934; a colaborat cu Dinu Brătianu în etapa politică precedentă loviturii de stat din 23 august 1944, a fost ministru al Producției de război în timpul celui de-al doilea guvern Sănătescu (4 noiembrie 1944-6 decembrie 1944) și Rădescu (6 decembrie 1944-6 martie 1945). S-a străduit să păstreze intactă organizarea partidului având în vedere presiunile liberalilor dizidenți (Tătărescu) și ale ostilității Guvernului Groza.

Limbi străine: Română, franceză și posibil germană.

Detalii despre familie: Necăsătorit. Tatăl său, Dumitru Brătianu, a fost fratele și adversarul politic al lui Ion [C.] Brătianu, politician renumit care a dominat țara la sfârșitul secolului XIX. Dinu Brătianu, actualul lider liberal, este fiul lui Ion [I. C.] Brătianu, astfel că el și Bebe sunt veri primari.

Remarci: Un om înalt, spătos, cu aspect impunător, grizonat și cu început de chelie. Este rezervat, deși poate face în mod plăcut conversație. Nu este considerat un om puternic, nu este cunoscut de partid și nici plăcut de unii, dar, în vederea eclipsării politice a lui Gheorghe Brătianu, este cel care va lua conducerea partidului. Ca membru important al familiei Brătianu are legături financiare și de afaceri importante, cum ar fi Banca Românească. Susține o politică prudentă a partidului în ceea ce privește vulnerabilitatea sa la presiunea economică asupra intereselor membrilor marcanți ai partidului.

19. Brătianu, Constantin I. C. (Dinu)

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 11 februarie 1866 la Florica, județul Muscel, Muntenia. *Funcție:* Președinte al PNL. Numit: 1934. *Partid:* Membru pe viață al Partidului Național Liberal.

Carieră: A terminat liceul în România și a studiat ingineria la Paris; deputat pentru prima oară în 1895; a fost membru al familiei însărcinat cu interesele în afaceri. A petrecut mare parte a vieții sale ca director la Banca Românească și alte firme, cum ar fi fabrica de hârtie Letea; în prezent este președinte de consiliu la Banca Românească. Ministru de Finanțe din 14 noiembrie 1933 până în 5 ianuarie 1934; a demisionat după asasinarea premierului [I. G.] Duca; a luat conducerea partidului; s-a abținut de la alierea cu Frontul Renașterii [Naționale] al lui Carol. 1938 – a refuzat să-i permită lui Tătărescu să domine partidul și l-a menținut intact când s-a organizat aripa dizidenților; a colaborat cu Iuliu Maniu împotriva regimului Antonescu, scriind un memoriu de protest¹⁶ despre metodele lui Antonescu și continuarea războiului; l-a asistat pe Maniu în organizarea sub aspect politic a loviturii de stat din 23 august 1944. August 1944 – ministru fără portofoliu în Guvernul Sănătescu al Unității Naționale. Martie 1945 – a refuzat să participe în Guvernul Groza deoarece a considerat că partidul era prost reprezentat în acest guvern și regimul era nedemocratic. August 1945 – l-a sfătuit pe rege să ceară demisia lui Groza deoarece guvernul era incapabil să încheie Tratatul de Pace sau să asigure recunoașterea meritelor României din partea Aliaților. Ianuarie 1946 – a fost de acord ca reprezentantul partidului, Romniceanu, să fie numit ministru fără portofoliu. În 1946 a protestat cu Maniu împotriva refuzului guvernului de a executa înțelegerea de la Moscova și, după alegeri, pe care ei le-au considerat frauduloase, s-a înțeles cu Maniu să nu le mai permită deputaților partidului să-și ocupe locurile în Parlament. Președinte al Crucii Roșii Române.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Văr de-al doilea cu regretatul Ion C. Brătianu și frate al lui Ion [I.] C. Brătianu și Vintilă Brătianu, ambii decedați. Capul familiei Brătianu și al intereselor sale economice. Soția este sora D-rului Costinescu.

Remarci: Ca șef al familiei Brătianu, a fost numit „prin moștenire” președinte al național-liberalilor. Figura lui se distinge printr-o barbă van Dyke, poate fi considerat plin de energie și clar în gândire, lucruri care nu s-au schimbat cu trecerea anilor. În câteva situații, în ciuda presiunii și a amenințărilor cu moartea, d-l Brătianu și-a păstrat în mod admirabil atitudinea curajoasă.

În ceea ce privește politica și filosofia economică, d-l Brătianu este un om care crede cu putere în continuarea principiilor conservatoare. În perioada ridicării lui politice și-a asociat adeseori partidul cu cel național țărănesc al lui Iuliu Maniu în ceea ce privește toate problemele fundamentale legate de libertățile democratice și independența țării. Era singura tactică de succes care asigura supraviețuirea continuă a partidului și menținerea intereselor financiare și economice reprezentate de acesta. În timp ce își menține principiile, este considerat un politician mai flexibil și mai realist decât Iuliu Maniu.

20. Brătianu, Gheorghe

Naționalitate: Română. **Ocupație:** Politician. Născut la 30 ianuarie 1897 la Ruginoasa, Baia. **Funcție:** Membru al Comitetului Executiv al PNL. **Partid:** PNL, a încercat să formeze un nou partid în 1930, încercarea a eșuat și de atunci acesta a fost absorbit de PNL.

¹⁶ Pentru date complete și exacte vezi Ion Antonescu, *Epistolarul Infernului*, ediție Mihai Pelin, București, Editura Viitorul Românesc, 1993; Ion Calafeteanu, ed., *Iuliu Maniu – Ion Antonescu. Opinii și confruntări politice, 1940 – 1944*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.

Carieră: A terminat liceul la Iași, 1916; Master în drept la Universitatea din Iași, 1919; Master în arte, 1921, Universitatea din Paris; doctor în filosofie, 1923, la Cernăuți; doctor în arte, 1929, Paris; profesor la 1 iulie 1924; membru corespondent al Academiei Române în 1928; membru al Societății Ligure di Storia Patria în 1925, al Institutului Kondratov, Praga, 1935; în 1930 a împărțit PNL din motive dinastice, certându-se cu Dinu Brătianu și astfel creând un Partid Liberal Dizident „Georgist” cu ajutorul regelui Carol și care se opunea apropierii de Rusia; deputat în Parlament în 1927, 1928, 1931, 1932, 1933; a fuzionat grupul dizident în partid; membru fondator al Asociației Româno-Germane; a favorizat participarea românilor în război alături de Germania, pentru a cuceri Basarabia. Noiembrie 1941 – i s-a oferit Crucea de Fier clasa I de către germani pentru lupta în armata română în Basarabia; doctor onorific al Universității din Berlin. 1942-decembrie 1943 – decan al Facultății de Litere, București, până la lovitura de stat, când a revenit la catedra de istorie; intermediar între Mareșalul Antonescu, pe de o parte, și Dinu Brătianu și Iuliu Maniu, pe de altă parte la înmânarea protestelor acestora împotriva continuării războiului. A fost folosit, fără ca el să-și dea seama, de către rege pentru a-l aduce pe Antonescu la Palat și a-l aresta, mișcare care a generat lovitura de stat din 23 august 1944¹⁷; membru în consiliul de conducere al Băncii Românești. *Lucrări: Explorările de la Curtea de Argeș*, Paris, 1921; *Vicina 1*, București, 1923; *Bijuteriile de la Curtea de Argeș*, Paris, 1924; *Concepția actuală a istoriei universale*, 1924; *Expediția lui Ludovic I de Ungaria*, Vălenii de Munte, 1925; *Lak*, Iași, 1925; *Noua teorie...*, 1926; *Acte ale notarilor genovezi*, București, 1927; *Criza ideii de progres*, Iași, 1928; *Problema frontierelor ruso-române*, București, 1928; *Cercetări asupra comerțului genovez*, Paris, 1928; *Observațiile d-lui de Peyssonnel*, Vălenii de Munte, 1930; *Intoleranță și tranzacție*, București, 1932; *Politica externă a lui Cuza Vodă*, 1932; *Problema noii elite*, 1933; *Declarația...*, 1934; *Distribuirea aurului...*, 1934; *Napoleon al III-lea și naționalitățile*, Paris – București, 1934; *O experiență de economie dirijată*, Bruxelles, 1934; *Venețienii la Marea Neagră*, Istanbul, 1934; *Comerțul genovez pe Dunăre*, București, 1922; *Pagini rupte din harta de război*, nedată¹⁸.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Mama lui a fost prințesa Moruzi, dar, imediat după căsătoria ei cu Ionel Brătianu, fost conducător al PNL, acesta a divorțat de ea înainte ca fiul său legitim, Gheorghe, să se nască. Gheorghe a fost crescut de mamă și nu și-a văzut tatăl timp de 20 de ani. Este nepotul legitim al lui Dinu Brătianu, actualul conducător liberal. Este căsătorit cu prințesa Șuțu din Iași, care îl influențează și care este considerată excentrică. Aceasta a fost pro-germană și pro-legionară.

Remarci: Profesor de istorie medievală la Universitatea din București. Este un om cu un potențial intelectual deosebit; a scris numeroase cărți, printre care și o justificare a pierderii Basarabiei. Considerat un germanofil chiar înainte de nașterea nazismului, a fost alături de ei când au dominat România. În ciuda faptului că dorea foarte tare acest lucru, a refuzat cu prudență un loc în Guvernul Antonescu, dar a luptat cu armata în Rusia, deși poziția lui era aceea de

¹⁷ Precizări în acest sens în prezentul volum, *supra*, capitolul *Un trio istoric: Titulescu – Brătianu – Antonescu*.

¹⁸ Lista este, evident, incompletă și inexactă. Pentru date corecte și completări, vezi: Gh. I. Brătianu, *Memoriu de studii și lucrări. 1916-1941*, București, 1942; idem, *Memoriu prezentat Comisiunii de revizuire a Universității din București*, București, 1945; *Les écrits de G. I. Brătianu*, Paris, 1983; Ștefan S. Gorovei, *Gh. I. Brătianu – completări la „Memoriul de studii și lucrări, în Confluențe istoriografice românești și europene – Gh. I. Brătianu*, coordonator Victor Spinei, Iași, 1988, p. 357 și urm.

legătură între România și Germania. Generalul Racoviță primea ordine de la Brătianu deși avea o poziție însemnată în corpul generalilor. A purtat în public Crucea de Fier pentru o scurtă perioadă de timp, dar entuziasmul arătat față de război s-a diminuat odată cu dificultățile Axei în Rusia și după ce armata română a mers dincolo de Basarabia. Extrem de folositor opoziției, ca om de legătură în discuțiile cu Mareșalul Antonescu; a fost martor la unele etape în lovitura de stat din august 1944. De-a lungul vieții și-a exprimat sentimentele antirusești și acum trăiește liniștit, deși mai are influență asupra unor grupări din partid. În afara părerilor publice despre Basarabia, el ar fi succesorul lui Dinu Brătianu, deoarece el este mai cunoscut decât Bebe Brătianu.

21. Burcă, Ion

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut la 1 ianuarie 1895 la Râmnicu Sărat. *Funcție:* Sub-secretar la Interne. Numit: 6 martie 1945. *Partid:* Social-Democrat al Dizidenților, membru al Comitetului Executiv și al Comitetului Politic.

Carieră: Nu are prea multă educație școlară; a învățat meșteșugul de fierar și lăcătuș; acum are lucrări de lăcătuș în Strada Marconi Tei, 56, București. S-a alăturat Partidului Social Democratic în tinerețe și a fost o figură neînsemnată, dar activă. 1920 – a participat la grevele generale din București, fiind apoi condamnat la muncă silnică în minele de sare. Arestat sub regimul Antonescu și trimis la închisoare; în urma loviturii de stat din 23 august 1944 și-a concentrat energiile către conducerea organizației partidului în București, ca urmaș al lui Titel Petrescu. În 1945 a organizat partea majoritară socialistă în Compania de gaz și electricitate, Compania de tramvaie, Administrația PTTR și autoritatea locală. Martie 1945 – ales de Petrescu ca reprezentant în Ministerul de Interne. August 1945 – s-a pregătit să demisioneze din Guvernul Groza pentru a-i determina căderea dacă Comitetul Executiv ar fi votat o astfel de decizie. Decembrie 1945 – s-a aliat cu ramura Rădăceanu-Voitec, încercând să impună – fără succes însă – un front comun cu comuniștii. Februarie 1946 – a lucrat cu succes pentru proiectul Rădăceanu-Voitec. Noiembrie 1946 – ales în Parlament în fruntea listelor județului Brăila.

Limbi străine: Româna.

Detalii despre familie: Religie ortodoxă. Căsătorit cu Maria Burcă, născută în București, 27 iulie 1890.

Remarci: Burcă este un om masiv, chel, cu o inteligență înnăscută, agresiv și energic. Cunoaște bine doctrina marxistă, dar nu are educație. În discuțiile politice face o impresie favorabilă, fiind direct și având calități înnăscute de conducător, o componentă importantă în favoarea numirii sale ca lider al organizației locale din București. Fiind inițial un urmaș al lui Petrescu, a continuat apoi cu linia Rădăceanu-Voitec. Criticii spun că aceasta ar fi fost singura modalitate ca el să-și mențină poziția și că motivele sale ar fi fost dubioase. Își apără acțiunile, spunând că era singurul mod în care poate păstra Partidul Socialist intact în viitor, în timp ce alții spun că are vederi înguste. Se crede că presiunile rusești și comuniste l-ar fi făcut să adopte o astfel de atitudine. De asemenea, se spune că ar lupta pentru o eventuală unificare a celor două ramuri socialiste și Petrescu, afirmând că Burcă nu știa nimic despre planul lui [Tudor] Ionescu, nu s-ar opune colaborării cu el în viitor. Se spune că ar fi sprijinit cu ardoare o mișcare în Partidul Social Democrat Dizident care se opunea servirii intereselor Partidului Comunist.

22. Cambrea, Nicolae

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General-maior. Născut la 5 aprilie 1899¹⁹ într-un sat din județul Gorj. *Funcție:* sub-șef al Marelui Stat Major. *Partid:* Sprijină regimul actual.

Carieră: Soldat. Caporal la 9 august 1917; sublocotenent (în rezervă), 1 iunie 1918; sublocotenent activ la 27 iulie 1920; locotenent la 1 aprilie 1923; căpitan la 1 octombrie 1929; colonel la 31 octombrie 1937; locotenent-colonel la 18 iulie 1942; colonel – dată necunoscută²⁰, general de brigadă în 1944; general maior la 23 august 1946; absolvent al Academiei Superioare de Război.

Pe perioada războiului a avut comanda în calitate de locotenent-colonel pe Frontul de Est. Este cunoscut ca opozant al planurilor și ordinelor Mareșalului Antonescu și în cele din urmă s-a predat rușilor la Cotul Donului. Fiind prizonier, el a fost înputernicit de ruși pentru organizarea la început a unui regiment de români, apoi a unei divizii, denumită după Tudor Vladimirescu, un erou român de la începutul secolului al XIX-lea, născut în județul lui Cambrea. A luptat împotriva Axei în Munții Tatra și a fost rănit. În această perioadă a fost promovat la gradul de colonel și mai târziu general de brigadă de către ruși.

Divizia „Tudor Vladimirescu” intenționa să captureze și să ocupe Bucureștii; Cambrea era asistat de către Ana Pauker. Armistițiul de la 23 august 1944 a schimbat aceste planuri și Cambrea, împreună cu divizia sa, au fost trimiși să lupte împotriva germanilor ca unitate atașată Frontului II Ucrainean. Divizia a suferit pierderi serioase în lupta de lângă Debrețin, Ungaria.

Cambrea a fost numit sub-șef al Marelui Stat Major în 1946 [1945]. Printre decorațiile sale se numără: Steagul Roșu rusesc, Crucea de Război cehoslovacă, clasa I și Ordinul Mihai Viteazul, clasa a III-a.

Detalii despre familie: Tatăl era angajat în poliție. Soția sa este evreică. Din acest motiv, la început el nu a putut deveni ofițer al Statului Major. (Înainte și în timpul războiului nici un ofițer căsătorit cu o evreică nu putea deveni ofițer în corpul de armată).

Remarci: Între ofițerii de stânga din România, Cambrea este cel mai rezervat în atitudine. Se crede că atitudinea actuală ascunde sentimente patriotice. Nu caută să-și distrugă colegii din opoziție, fie ei civili sau militari, și până acum nu a încercat să includă în Statul Major General doar elemente folositoare lui. Are o atitudine corectă față de ruși. În prezent pregătește publicarea unor reguli ale armatei ruse traduse în română pentru a fi folosite de armata română în viitor. Ocazional publică traduceri ale articolelor rusești în ziarele și în revistele militare românești. Înainte de al doilea război mondial, pentru a-și mări veniturile, pregătea diferiți ofițeri care trebuiau să treacă examenele pentru a fi promovați precum și pe cei care doreau să intre în Colegiul ofițerilor superiori. Se spune că ar fi primul pe listă pentru postul de Șef al Marelui Stat Major dacă Partidul Comunist ar obține controlul absolut asupra guvernului²¹.

¹⁹ Exact: 5 aprilie 1900.

²⁰ 1943 (cf. Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română în al doilea război mondial (1941-1945)*. *Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 72-73).

²¹ Nu a fost cazul, astfel că funcția cea mai importantă ocupată a fost tot aceea de sub-șef al Marelui Stat Major (1 decembrie 1945 – 27 decembrie 1947) (Alesandru Duțu și colaboratori, *op. cit.*, p. 73).

23. Chișinevski (Roitman), Iosif

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist profesionist. Născut în 1905 în Basarabia. *Funcție:* Membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Numit: 1940. *Partid:* Partidul Comunist Român din tinerețe.

Carieră: Puțină educație formală, dar a acumulat cunoștințele prin studiu individual intensiv. 1923 – s-a înscris în Uniunea Tineretului Comunist. 1925 – a venit în București și a fost organizator al Uniunii Tineretului Comunist printre muncitori. 1932 – membru al comitetului de partid, a ajutat la organizarea grevei de la Grivița și în cele din urmă a condus comitetul din București; membru al Consiliului General al Sindicatelor (organizație ilegală). 1940 – cooptat ca membru al Comitetului Central. 1930 – arestat pentru prima oară; în total, arestat de 15 ori și condamnat de 5 ori (în timpul regimului Tătărescu a fost arestat și torturat cu cruzime); a fost eliberat din închisoare în urma loviturii de stat din august 1944; din 1938 a condus ramura Partidului care se ocupa de propagandă. Octombrie 1945 – ales oficial membru al Comitetului Central. Noiembrie 1946 – numit pe listele de alegeri pentru București; șef al departamentului de presă al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Limbi străine: Română, maghiară, rusă și probabil altele.

Detalii despre familie: De origine evreiască. Soția, Liuba Chisinevski, este rusoaică din Basarabia, are un copil mic.

Remarci: A fost organizator politic și este un bun cunoscător al scrierilor marxiste, pe care le laudă în ședințele sale de „educator politic” în partid. Nu este un om impunător la înfățișare, fiind cocoșat. Locuiește în casa Anei Pauker, unde, în poziția sa de comunist fanatic, joacă rolul de consilier politic al acesteia. Este spionul rușilor în Comitetul Central și în mod regulat dispare o săptămână pentru a-și face rapoartele ce îi privesc pe membrii Partidului și raportează direct autorităților de la Moscova²².

24. Christu, Ion

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Diplomat și economist. Născut în 1895 la Craiova. *Funcție:* Autoritate economică în Ministerul Afacerilor Externe. *Partid:* Independent, are convingeri socialiste puternice.

Carieră: Doctor în Drept (Științe Economice) la Paris, unde a fost contemporan cu Mihail Ghelmegeanu și Savel Rădulescu; a intrat în Ministerul Afacerilor Externe, Biroul Economic, în 1928, este numit directorul acestui birou în 1931 și ministru plenipotențiar în 1934; delegatul României la Conferința de Reparații de la Geneva și la Conferința Economiei Mondiale (Londra, 1933); consilier economic al Miciei Antante și al Antantei Balcanice, fiind un colaborator apropiat al ministrului Afacerilor Străine, Titulescu; conducător al multor delegații pentru tranzacții economice. Februarie-iunie 1940 – ministru al Comerțului Exterior. Mai 1943-iulie 1944 – ministru la Sofia. 12 septembrie 1944 – membru în delegația de la Moscova pentru semnarea Armistițiului. Septembrie-octombrie 1944 – președinte al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului. Iulie 1946 – numit conducătorul tehnic al Delegației române pentru Tratatul de Pace [la Conferința de la Paris].

²² Situație confirmată ulterior în studiile de specialitate, bazate pe cercetarea arhivelor Cominternului și Cominformului (cf. Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, CICE, 1995, p. 270 și urm.).

Limbi străine: Română, franceză și ceva engleză.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: D-l Christu este o persoană plăcută, odată depășite rezervele. Este un om scund, energic, cu o privire directă, suferind de migrene puternice și ocazional de dureri severe de spate. Este extrem de bine informat în toate problemele economice românești și mondiale. Întreține relații amicale cu oficialitățile ruse care, deși ceruseră la început demiterea lui din conducerea Comisiei de Armistițiu, au făcut-o din alte motive decât personale. Crede că, pentru a menține independența politică a României, este necesar să se accepte toate concesiile cu Uniunea Sovietică cerute la negocieri, deoarece România nu primește ajutor material din Occident. Le-a declarat comuniștilor români că metodele lor sunt proaste și că va coopera cu ei atunci când vor acționa ca români adevărați.

25. Ciuntu, Edmond

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Diplomat. Născut la 21 septembrie 1894 la Bâra, județul Roman, România. *Funcție:* carieră diplomatică, ministru. Numit: 1934. *Partid:* Independent.

Carieră: Licențiat în drept, București 1915 și Paris 1920, ofițer în regimentul XII de artilerie în timpul primului război mondial. 1920 – atașat diplomatic. 1921-1923 – secretar la Varșovia. 1923-1925 – departamentul de presă al Ministerului Afacerilor Străine. 1925-1928 – șef în secretariatul general al Ligii Națiunilor la Geneva. 1928-1933 – prim-secretar și consilier al delegațiilor române la întâlnirile Ligii, a fost membru al diverselor comisii la diferite conferințe; asociat de vacanță al ministrului Titulescu la Geneva și intermediar în relațiile apropiate cu Uniunea Sovietică. Februarie-octombrie 1934 – ministru român la Ankara. Decembrie 1934-februarie 1938 – cel dintâi dintre miniștrii României acreditați în Uniunea Sovietică; i-a cunoscut pe diplomații ruși foarte bine și este în relații bune cu [M. M.] Litvinov, pe care l-a vizitat ultima dată în 1944 și, de asemenea, cu [A. I.] Vâșinski. 15 februarie 1938 – concediat de regele Carol pentru atașamentul lui față de politica lui Titulescu. 31 august 1939 – s-a întors în România și a fost mobilizat până în noiembrie ca ofițer de rezervă. 21 ianuarie 1941 – a părăsit România ca urmare a amenințărilor Gărzii de Fier, a sentimentelor sale anti-germane și a convingerii că SUA vor intra în război. Dorea să meargă în America și să lucreze cu grupurile pro-aliante ale românilor. 1941 – căutând viză, a călătorit la Istanbul, Teheran, India și Hong Kong, unde a fost prins de război. Iulie 1943 – a mers în Shanghai și Tokio unde a rămas – ca persoană particulară, chiar dacă Antonescu i-a oferit post de ministru în Japonia – până în decembrie 1944, când s-a întors în România, după ce a primit viză de la ruși; a lucrat în Afacerile Externe pe probleme de armistițiu și relații sovietice, devenind progresiv dezamăgit de tacticile sovieticilor și ale regimului Groza; a refuzat locul ministrului sănătății [N.] Bagdasar, dacă era acceptată numirea lui ca ministru la Washington, spunând că nu-l deranja degradarea tehnică, dar nu putea lucra la ordinele unui om pe care nu-l respecta.

Limbi străine: Română, franceză, engleză (perfect) și altele.

Detalii despre familie: Necăsătorit.

Remarci: Ciuntu este înalt, culoare cadaverică, sociabil. Este considerat unul dintre miniștrii români cu o carieră strălucită și se înțelege bine cu unii diplomați ruși, dar ezitarea regimului Groza de a-l numi ministru în străinătate denotă lipsa de încredere și faptul că nu preferă acest tip de democrație. A fost membru al Delegației române la Conferința de Pace de la Paris, unde a și rămas, și se spune că acum este la Washington, pentru probleme personale.

26. Constantinescu, Miron

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician comunist. Născut în 1917 în Buzău. Un alt act spune că s-ar fi născut la București. *Funcție:* Redactor-șef la *Scânteia*. Numit: 1 ianuarie 1946. *Partid:* Membru al executivului Partidului Comunist și a Comitetului Politic; membru al Partidului din 1936.

Carieră: Liceul în Arad. 1934 – a venit în București și s-a înscris la facultate. 1935 – s-a alăturat UTC-ului. 1936 – membru al Partidului Comunist; conducător al Frontului Democratic al studenților. 1938 – a absolvit cu laude Universitatea din București, luând diplomă de fruntaș după ce a terminat filosofia. 1939 – secretar și organizator al UTC. 1940 – teză de doctorat *Unități sociale în ideologia marxistă*; se spune că ar fi organizat mișcări împotriva regimului Antonescu și a intrării armatei germane în România. Ianuarie 1941 – arestat și trimis la Galați pentru proces; [I.] Gh. Maurer a fost avocatul apărării. Iunie 1941 – condamnat la zece ani de muncă silnică; a stat în închisoare până în august 1944. După august 1944 a fost numit redactor-șef la *Scânteia*; a fost numit secretar al organizației din București a Partidului Comunist din martie 1945. A continuat în această poziție până în octombrie 1945, când a fost ales în C.C. al Partidului Comunist și în Comitetul Politic al Partidului; a renunțat la poziția de redactor-șef la *Scânteia* la 1 ianuarie 1946; a fost secretar general al Comisiei Electorale Centrale al alegerilor democratice; a fost numit deputat pentru județul Covurlui, fiind în fruntea listei în noiembrie 1946.

Limbi străine: Română și franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit. Părinții²³ i-au murit când era tânăr. Se spune că tatăl a fost profesor și mama profesoară de liceu. Surse sigure spun că ar fi fiul nelegitim al unui profesor. Acest lucru i-a făcut viața amară. Mama sa l-a sprijinit mereu.

Remarci: Constantinescu este un om voluminos, cu o înfățișare autoritară. Este educat și inteligent, se bucură de încrederea Annei Pauker și a lui Gheorghiu-Dej și este considerat unul dintre membrii cheie ai Partidului Comunist. Orator bun și negociator abil.

27. Constantinescu-Iași, Petre

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut 25 noiembrie 1892 la Iași. Moldova. *Funcție:* Vice-președinte al Camerei Deputaților. Numit: decembrie 1946. *Partid:* Vice-președinte al Partidului Național Popular, partidul „clasei de mijloc” sprijinit de comuniști. Fost membru al Partidului Comunist Român.

Carieră: La Iași a absolvit școala primară și gimnaziul, liceul, facultatea, apoi a primit titlul de doctor în filosofie și masterul la Universitatea din Iași în 1925. A predat la liceu la Huși, Bârlad și Iași. 1926 – este numit profesor de istoria artei creștine la Seminarul Teologic din Chișinău, unde a învățat rusa și unde a rămas până în 1935. Renumit profesor de istorie a artelor la Facultatea de Litere și Filosofie din cadrul Universității din București. 1911-1915 – membru al Asociației Studenților Socialiști. Între 1920-1926 a devenit succesiv membru al Partidelor Socialist și Comunist; a fost arestat pe o perioadă scurtă în 1920 pentru că era membru al Societății „Maxim Gorki” (eliberare pentru Rusia), apoi din 1922-1923 a fost exclus din învățământ. 1925-1933 – membru al Comitetului Central al Partidului Muncitorilor și Țăranilor,

²³ Potrivit unor surse, date nesigure (vezi mai jos).

care era partid comunist. 1934-1935 – arestat pentru câteva luni, apoi în 1935 condamnat la închisoare timp de 5 luni pentru activitățile lui; a petrecut trei ani în taberele de concentrare de la Tg. Jiu și Miercurea Ciuc, eliberat pentru o perioadă din cauza afecțiunilor pulmonare. 1941-1942 – închis din nou la Doftana. Se spune că ar fi fost eliberat datorită prieteniei cu vice-premierul Mihai Antonescu și după ce ar fi semnat o declarație conform căreia repudia comunismul și se alătură lui Antonescu; mobilizat în armata română, a luptat în Crimeea ca simplu soldat; internat într-un spital militar și demobilizat prin intervenția generalului Avramescu. Înainte de lovitura de stat din august 1944 a fost membru al așa-zisei mișcări ascunse Uniunea Patriotică, sprijinite de comuniști; din cauza activităților premergătoare războiului nu a fost reprimat în Partidul Comunist și este în prezent înscris în Partidul Național Popular sau Uniunea Patriotică. Noiembrie 1946 – ales în vârful listei pentru județul Tutova. 30 noiembrie 1946 – demis din cabinet pe seama incompetenței sale administrative.

Limbi străine: Română, rusă și franceză.

Detalii despre familie: Religie ortodoxă, căsătorit, are un fiu adult.

Remarci: Om mediocru și simplu instrument al autorităților sovietice și comuniste în administrarea biroului. În declarațiile publice este adesea confuz și înclinat către lucruri pe jumătate adevărate. În public zâmbește mereu, încercând să fie plăcut și apare unde poate fi fotografiat.

28. Costinescu, Ion E.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1871 la București. *Funcție:* Membru al Comitetului Politic Executiv al Partidului Național-Liberal. Președinte al Crucii Roșii Române. Numit: cu mulți ani în urmă. *Partid:* Partidul Național-Liberal, membru pe viață.

Carieră: Educat la Universitățile din București și Paris, doctor în medicină la Paris. 1922-1928 – primar al Bucureștilor; președinte al Crucii Roșii Române timp de mulți ani; ministru de stat în câteva guverne ale lui Ionel Brătianu și Tătărescu; ministru al Muncii, Sănătății și Bunăstării Sociale (26 februarie-2 octombrie 1934), ministru al Sănătății (2 octombrie 1934-23 septembrie 1935), ministru al Industriilor și Comerțului (23 septembrie 1935-august 1936, 29 decembrie 1937), ministru al Muncii, Sănătății și Bunăstării Sociale (10 februarie-30 martie 1938). A adoptat o atitudine corectă și rezervată în timpul regimului Antonescu. Mai 1946 – a demisionat din consiliul de conducere al Băncii Românești; vice-președinte al Companiei de Asigurări Naționale și președinte al Companiei Petrolifere Română.

Limbi străine: Română și franceză, cel puțin.

Detalii despre familie: Căsătorit. Sora lui este soția lui Dinu Brătianu, actualul lider liberal.

Remarci: Atitudinea lui Costinescu a fost să obțină o reconciliere cu Tătărescu, prin readmiterea lui în Partidul Național-Liberal. S-a asociat politic cu el și cu regele Carol. Oricum, poziția lui de sprijinire a lui Dinu Brătianu este fermă în fața actualului guvern. Este un om cărui îi place libertatea personală, genul de om care nu inițiază acțiuni dar al cărui sfat este în general bine argumentat. Se recrează vânând.

29. Daicovici, Dr. Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician-profesor. Născut la 1 martie 1898 la Cavarani, județul Severin. *Funcție:* Sub-secretar la Alimentație. Numit: martie 1947. *Partid:* Partidul Comunist Român.

Carieră: Doctor în literatură; specialist în istorie veche; din 1938 profesor de antichitate clasică și națională la Universitate [Cluj]; secretar al secțiunii transilvănene a Comisiei monumentelor istorice; înaintea războiului a fost membru corespondent al Institutului Arheologic German din Berlin; membru al Societății de Istorie și Arheologie din Banat; membru corespondent al Societății Române de Numismatică din București; înaintea și în timpul războiului a fost membru al grupului de profesori din Cluj cu orientări de stânga. Noiembrie 1946 – este numărul 6 pe listele electorale pentru Cluj și declarat la început ales, apoi a pierdut locul în favoarea lui Emil Hațieganu. Decembrie 1946 – numit pe noul post de sub-secretar la Muncă și Asigurări Sociale. Martie 1946 – numit sub-secretar la Alimentație, în locul lui Mironescu Mira.

Limbi străine: Română, maghiară, franceză, germană.

30. Dămăceanu, Dumitru

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General-maior. Născut la 17 septembrie 1892 în București. *Funcție:* Sub-secretar de stat pentru armată în Ministerul de Război. Numit: 6 martie 1944. *Partid:* Colaborează cu Partidul Comunist Român și este unul dintre generalii „politicieni”.

Carieră: 1 octombrie 1915 – cadet; 1 octombrie 1916 – sublocotenent; 1 septembrie 1917 – locotenent; 1 aprilie 1923 – căpitan; 15 aprilie 1933 – maior; 1 iulie 1938 – locotenent-colonel; 16 iulie 1943 – colonel; 29 august 1944 – general de brigadă; 23 august 1946 – general-maior. A absolvit Academia de Înalte Studii de Război din Torino, Italia. De la 1 octombrie 1931-octombrie 1934 a activat în cadrul Serviciului de Informații al Statului Major; de la 1 octombrie 1934-1 octombrie 1936 a comandat un pluton în regimentul de călăreți. Din octombrie 1936 până la 1 noiembrie 1938 a fost atașat militar la Roma. S-a întors în România și până la 20 septembrie 1940 a fost adjutant pentru regele Mihai. La 30 septembrie 1940 s-a alăturat din nou Statului Major ca șef al departamentului de Informații. La 1 februarie 1941 a fost numit în la comanda Regimentului X de roșiori și a luat parte la campania din Rusia, pentru care a fost decorat cu cea mai înaltă distincție – Ordinul Mihai Viteazul. La 15 octombrie 1942 a fost numit șef al Statului Major, Comandamentul București și, în această calitate, a participat la „puciul” politic de la 23 august 1944, devenind sub-secretar de stat la Interne. A fost unul dintre cei patru semnatari ai Armistițiului de la Moscova din 12 septembrie 1944. Apoi a fost numit unul dintre cei trei reprezentanți care s-au întâlnit cu Mareșalul Malinovski pentru a discuta executarea Armistițiului. La 4 octombrie 1944 a fost numit șef al departamentului legături din Comisia de Control a Aliaților. În noiembrie 1944 Dămăceanu a fost numit atașat militar la Berna, Elveția, dar Comisia de Control rusă i-a refuzat viza de ieșire, spunând că, „deși nu au nimic împotriva lui, e de preferat ca el să stea în țară”. În perioada de dinainte de 6 martie 1945 (când controlul a fost preluat de regimul Groza), s-a alăturat grupului de ofițeri care au semnat declarația care discredita guvernul Rădescu: A fost dat afară din armată pentru că s-a amestecat în politică dar, când Groza a preluat cabinetul, s-a reîncorporat, fiind numit sub-secretar al armatei la Ministerul

Apărării. În august 1946 a fost numit inspector general al E.C.P. (Educație, Cultură și Propagandă) pentru armată, activând în această funcție în paralel cu cea de sub-secretar.

Limbi străine: Română, franceză, italiană, germană.

Detalii despre familie: În 1934 s-a căsătorit cu Georgeta Dămăceanu, născută în București la 23 octombrie 1912. Au o fiică, Gabriela Ramona, născută la Roma, Italia, la 27 mai 1938.

Remarci: Convingerile politice ale lui Dămăceanu cauzează multă neliniște printre ofițeri, aceștia spunând că este un oportunist, o trăsătură pe care a ascuns-o până acum. Este bun prieten cu generalul de cavalerie în rezervă Rusescu, care are o influență nefastă asupra lui. Este înalt, cărunt, cap neobișnuit de mare, demn. Atitudinea politică l-a făcut să piardă popularitatea printre ofițerii mai vechi.

31. Dan, Romulus

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la Sibiu, Transilvania, în 1883. *Funcție:* Secretar-general administrativ al Partidului Social-Democratic (Petrescu). Numit: martie 1946.

Carieră: Școala în Sibiu; tipograf; s-a mutat în Moldova; afaceri în comerț și fondator al cooperativelor. 1919 – vice-primar la Suceava. 1920-1930 – a înființat și condus cooperative de provizii pentru muncitorii din Cernăuți, având 16 filiale. 1920-1929 – consilier municipal la Cernăuți. 1928-1931 – deputat. 1924-1926 – a condus cooperativa lucrătorilor CFR București. 1936-1937 – aceeași funcție la cooperativa tipografilor de la „Litera”: a stabilizat firma importând echipament fotografic. Adept al lui [Constantin Titel] Petrescu, conducătorul Partidului Socialist. 1945-1946 – primarul Sectorului 2 al Bucureștilor. A rămas cu Petrescu după scindarea Partidului la 10 martie 1946.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Fiu al unei familii de țărani de lângă Sibiu. Căsătorit.

Remarci: Om serios și cinstit, s-a dovedit loial față de Petrescu, liderul socialist, sprijinindu-l în timpul scindării Partidului. I s-a încredințat munca administrativă în reorganizarea Partidului.

32. Danielopolu (Danielopol), Daniel G.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 25 aprilie 1884 în București. *Funcție:* Membru al Partidului Național Popular. *Partid:* Partidul Național Popular.

Carieră: Colegiul „Sf. Sava”, București; Facultatea de Medicină; cardiolog, profesor la Facultatea de Medicină din 1920; nu a mai participat în politică de câțiva ani; ministru al Sănătății în guvernele Sănătescu și Rădescu. 1933 – senator al Universității din București; fost președinte al Asociației Medicilor Români și membru al diverselor societăți medicale, vice-președinte al Societății Ruso-Române [ARLUS].

Limbi străine: Română și franceză, cel puțin.

Detalii despre familie: Căsătorit. Are un fiu.

Remarci: Până după Armistițiu s-a amestecat puțin în politică, deși era liberal de mulți ani. A făcut impresie bună ca tehnician în Ministerul Sănătății. În Partidul Liberal a reprezentat aripa conservatoare, academică. Sănătatea doctorului și obiceiurile sale nu sunt bune, declarându-se că este dependent de droguri. Fost membru al Partidului Liberal, domnul Danielopolu s-a alăturat

Uniunii Patriotice în 1944-1945. Aparent nu a demisionat din Partidul Liberal, dar, când Uniunea Patriotică a devenit Partidul Național Popular în 1946, a continuat să fie membru al acestei organizații. Este posibil ca el să nu mai fie membru al Partidului Liberal.

33. Dimitriu, Adrian

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 6 decembrie 1905 la Harza, județul Bacău, România. *Funcție:* Secretar-general executiv al Partidului Social-Democrat Petrescu. *Partid:* Partidul Social-Democrat Petrescu. Numit: după 10 martie 1946.

Carieră: Orfan de timpuriu; a îndurat înfometarea pentru a merge la școală; a terminat școala în Brăești; mai târziu a studiat filosofia și dreptul la Universitatea din București și a obținut diploma în economie politică. 1928 – s-a alăturat baroului Ilfov (București); ca avocat a lucrat cu d-l Titel Petrescu, cu care a colaborat în acest sens timp de 10 ani; s-a alăturat Partidului Social-Democrat în 1929 de când a continuat propaganda pentru partid; a fost unul dintre cei mai însemnați membri ai Partidului Social-Democrat în 1937 când se afla în capul listei pentru alegeri; în timpul războiului a mers pe principiile Partidului și până la 23 august 1944 și-a asumat conducerea filialei din București; a intrat în guvern pe 6 martie 1945, fiind propus ca sub-secretar de stat la Producția de Război. Acest sub-secretariat a fost reorganizat la 5 iunie sub titulatura de Industrie de Stat; a demisionat urmând Congresul socialist din 10 martie 1946 pentru a rămâne cu aripa socialistă a lui Petrescu și pentru a rămâne secretar-șef executiv. Conducător al organizației lui Petrescu în București.

Limbi străine: Română, germană, franceză.

Detalii despre familie: Tatăl a fost profesor în Brăești, județul Dorohoi. Căsătorit.

Remarci: D-l Dimitriu este unul dintre colaboratorii lui Petrescu și a fost secretarul lui pe probleme de partid de mulți ani. Este considerat un om integru și l-a sprijinit pe Petrescu de când acesta și-a înființat organizația în opoziție cu grupul Rădăceanu-Voitec. Este moderat în concepțiile socialiste și nu-l consideră pe Marx ca având ultimul cuvânt în problemele socialismului. Atitudinea lui a fost cea a aripii de stânga a Partidului. Foarte animat în discuții, cu un punct de vedere realist și accentuând problemele politice.

34. Dobrescu, Aurel

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 8 martie 1885 la Henig, județul Alba, Transilvania. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Țărănesc. Numit: acum câțiva ani. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc de la organizare și al Partidului Naționalist Transilvano-Român.

Carieră: A studiat medicina la Graz, Viena, Geneva și București. În timpul studenției a optat pentru naționalism și din acest motiv a fost ales președinte al Asociației Studențești „Petru Maior”, apoi al Asociației „Carmen Silva” din Graz și al Asociației Studenților Români din Geneva. La 1905 a început să scrie pentru *Gazeta Transilvană*. 1910 – medic la Brașov. 1916-1918 – activează în armata română, a fost rănit în bătălia de la Mărășești; membru al tuturor parlamentelor până la al doilea război mondial. A scris despre problemele medicale, politice cum ar fi reforma agrară, legile electorale și serviciile medicale inadecvate. 16 noiembrie 1928 – a fost numit sub-secretar la Agricultură și Domenii; a fost atacat de opoziție pentru că a folosit greșit fondurile publice; membrii Partidului consideră acuzațiile nefondate, dar el este încă afectat de acestea, deoarece oamenii își amintesc de ele. S-a opus regimurilor dictatoriale ale

regelui Carol și Antonescu. În timpul celui de-al doilea război mondial a fost în lagăr de concentrare timp de 14 luni, fiind acuzat că ar fi pro-englez. Președinte al PNȚ Făgăraș.

Detalii despre familie: Văduv. Are o fată căsătorită. Cea de-a doua (divorțată) se spune că se va căsători cu generalul Precup, responsabilul „democratizării” armatei.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Remarci: În ierarhia transilvăneană a Partidului face parte din primii patru din Comitetul Executiv al acestuia. Personalitate plăcută. Un lider țărănist care începe să piardă autoritate în Partid. Nu a ținut neapărat la politică, întorcându-se la intervale mari. Nu se știe dacă își va păstra locul în Comitetul Executiv. A devenit un „politician de București”, în loc să-și păstreze rădăcinile transilvănene. Este destul de flexibil, iar colegii consideră capacitatea lui ca trecută de vârf.

35. Dombrowski, Victor

Naționalitate: Română. *Ocupația:* General. Născut în jurul anului 1887. *Funcție:* Primar al Bucureștilor. Numit: august 1944. *Partid:* Nici unul.

Carieră: Dombrowski a făcut școala la Botoșani și s-a oferit voluntar în Regimentul de cavalerie Botoșani, înainte de vârsta de armată. Ulterior, a studiat la Școala de cavalerie Târgoviște și apoi a devenit sublocotenent în 1909, fiind numit în Regimentul 2 Cavalerie (Roșiori) la Bârlad. Acolo a avut ca amantă pe soția unui colonel și a fost trimis la Regimentul 8 Cavalerie (Roșiori) la Botoșani, după ce a furat una din broșele amantei sale.

După moartea tatălui său, mama s-a recăsătorit cu Ștefan Ghica, care era tutorele unei nepoate ale sale.

În timpul campaniei din 1913 din Bulgaria s-a comportat corect și a fost decorat cu „Virtutea Militară”. Fiind căpitan în 1916, a luptat fără prea mare convingere împotriva nemților, trecând un an într-un regiment austriac din Tarnov (Galicia). De fapt, toată familia avea simpatii germane și tatăl lui a mers în Bucovina în 1877 să participe la sărbătorirea centenarului anexării acestei provincii la Austria.

S-a căsătorit cu d-na Elena Vănescu în 1915 (ea fiind divorțată de un elvețian, d-l de Molle), sperând să obțină avantaje din partea familiei. Câțiva ani mai târziu, când soția i-a cerut divorțul, a solicitat o sumă de bani care i-a fost refuzată. A mers în Basarabia unde, în calitate de maior în Regimentul 6 Cavalerie (Roșiori), se spune că ar fi fost amestecat în unele afaceri dubioase. S-a recăsătorit în 1921 cu d-ra de Kotzman Buting, proprietara domeniului Dondușani la Bălți (Basarabia). Au avut doi copii: un băiat și o fată. După moartea soției, zece ani mai târziu, a revenit în Botoșani iar mai târziu în Iași. Prieten bun cu generalul Ilasievici, de asemenea de origine poloneză, a fost recomandat regelui Carol II în vederea ocupării funcției de comandant al Regimentul Gărzii regale de cavalerie. A fost apreciat de rege și, deși era un biet ofițer, a fost avansat la gradul de general și mai apoi numit Primar General al Bucureștilor. În această perioadă a fost amantul d-nei Marthe Mitilineu, fostă membră a clubului Lions, care cunoștea mulți oameni. Recent s-a căsătorit cu Gabrielle Djuvara, sora ministrului de Justiție, un om bine-cunoscut pentru munca sa de avocat. Soția lui Dombrowski a murit acum doi ani.

În urma venirii la putere a generalului Antonescu (septembrie 1940) a fost trimis în rezervă și s-a ocupat numai de domeniul pe care-l cumpărase lângă București. Deoarece îl ura pe Antonescu din motive personale, a participat la acțiunea din 23 august 1944 și a fost numit Primar al Bucureștilor și s-a reintrodus în armată.

Limbi străine: Franceză, germană și posibil altele.

Detalii despre familie: Tatăl fusese ofițer în armata austriacă și a venit din Galiția în România în jurul anului 1865 și s-a căsătorit cu Ethelka Hanal de origine maghiară, al cărei tată emigrase în România după revoluția de la 1849. Familia Dombrowski este înrudită cu familia Ghica din Moldova, familia Kazimir din Basarabia și Mavrocordat din Botoșani. Fratele generalului Dombrowski a fost consilier la Curtea de Apel Cernăuți și acum trăiește din pensie. Unica lui soră, acum decedată, a fost căsătorită cu căpitanul Constantin Văsescu, ucis în 1916 la Oituz.

Remarci: Este o persoană jovială, crudă și șireată.

36. Elisabeta (Charlotte Iosefina Victoria Alexandra)

Naționalitate: Română. *Titlu:* Prințesă. Născută la 11 octombrie 1894 la Sinaia. *Ocupația:* Prințesă din familia regală. *Funcție:* Fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria, sora fostului rege Carol și mătușa lui Mihai I. S-a căsătorit cu regele George II al Greciei la 27 februarie 1921 și a primit divorțul în 1934.

Limbi străine: Română, greacă, franceză, germană și engleză.

Remarci: O cruce pe care trebuie să o poarte regele Mihai și regina-mamă, prințesa Elisabeta insistă asupra ideii de a oferi sfat politic regelui și de a fi prezentă la fiecare reuniune importantă. În afara relațiilor de familie, regele are o poziție delicată față de ea, deoarece nu are o reședință potrivită rangului său în București în afara vilei ei mari unde el stă când este în oraș.

Nu se spun vorbe bune despre prințesa Elisabeta și prietenul ei intim și administrator al averii, d-l Scanavi, care este de origine greacă, deși el este născut în Odessa. Are o avere considerabilă și veniturile ei din pământuri și afaceri bancare în România sunt imense. Prin administratorul său, vorbitor de limba rusă, și-a stabilit contacte cu rușii și, de fapt, Banca Română de Credit (unde are depuneri considerabile) participă la uniunea bancară româno-sovietică. Prințesa Elisabeta este folosită și de autoritățile sovietice și de Tătărescu pentru a-și utiliza influența asupra regelui și a anturajului său; servește intereselor lor, fiind influențată la rândul ei de d-l Scanavi.

37. Fărcășanu, Mihai

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician-ziarist. Născut în 1906 la Craiova. *Funcție:* Conducătorul (în exil) al Organizației Tineretului Liberal. Numit: în timpul războiului. *Partid:* Partidul Național-Liberal.

Carieră: A studiat la Paris; avocat, jurnalist; a lucrat în mișcarea de opoziție în timpul regimului Antonescu; redactor la *Viitorul* după 23 august 1944; din cauza articolelor sale despre drepturile democratice, ziarul a fost preluat de Comisia Aliată de Control (sovietică) în februarie 1945 și Fărcășanu a fost considerat fascist de către comuniști; a fost obligat să se ascundă până în ianuarie 1946, după vizita ambasadorilor [URSS, SUA și Marii Britanii] la București și reconstituirea guvernului Groza; organizator și conducător al unei mișcări de tineret cu orientare socialistă. Mai 1946 – a fost forțat să se ascundă din nou, deoarece guvernul pretindea că era membru al unei organizații ilegale și a fost condamnat *in absentia* pe viață la muncă silnică, deși dovezile de la proces s-au dovedit a fi false; în toamna lui 1946 a reușit să fugă din România cu soția cu avionul.

Limbi străine: Română, franceză și engleză.

Detalii despre familie: S-a căsătorit cu fiica lui Ion Pillat, nepot al Brătienilor.

Remarci: Fărcășanu este un scriitor strălucit care dorește să reînvie ideea liberală și să o adapteze condițiilor actuale ale Europei de Est. Rezultatul este că, deși își spune liberal, a adoptat tehnici socialiste și de aceea nu se înțelege bine cu câțiva membri din partid, dintre cei mai vechi, dar are o influență considerabilă asupra tineretului²⁴.

38. Filotti, Eugen

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Diplomat. Născut în București în 1896. *Funcție:* Carieră diplomatică, ministru. *Partid:* Nici unul.

Carieră: Licențiat în drept la Universitatea din București. 1919 – a intrat în presă; redactor la *Adevărul*, *Jurnalul de dimineață* și conducătorul rubricii politice la *Cuvântul liber*. 1921 – a funcționat ca avocat în Ministerul Apărării Naționale și în 1926 a mers la Praga în calitate de atașat de presă; a fost Director de Presă, Ministerul Afacerilor Străine, în 1928; a funcționat în aceeași funcție la Președinția Consiliului de Miniștri în 1929-1930; a fost promovat ministru plenipotențiar, clasa a II-a, 1933, și a fost numit ministru român la Ankara în mai 1935, fiind transferat la Atena în aceeași funcție în decembrie 1936. Ianuarie 1939 – a fost numit ministru român la Sofia; a fost promovat ministru plenipotențiar, clasa I în mai 1940 și a fost trimis la Budapesta ca ministru român în 1941; a figurat ca Secretar General al Ministerului de Externe din toamna lui 1944 până în martie 1945, după care i s-a dat în grijă Biroul Pregătirilor pentru Pace în același minister și tot personalul externalor. Iulie 1946 – a fost numit conducătorul tehnic al Comisiei politice al delegației române pentru Tratatul de Pace. În primele luni ale lui 1947 a fost numit ministru la Roma, dar nu a putut obține pașaportul necesar de ieșire pentru a-și ocupa postul.

Limbi străine: Română, franceză, foarte bine engleză și altele.

Detalii despre familie: Căsătorit, are doi copii.

Remarci: Unul dintre cei mai buni diplomați români, este cult și agreabil. S-a străduit să-și păstreze cariera intactă, deși opoziția încerca altceva, a fost unul dintre puținii miniștri care a scris un protest la adresa demiterii unor colegi cum ar fi Niculescu-Buzești. A dus o muncă de pregătire importantă pentru Conferința de Pace, în special în problemele de frontieră și a fost un membru marcant în delegația română. Gândindu-se la Filotti, regele a dorit să-l numească Ministru al Palatului în martie 1946, dar numirea a fost blocată de guvern, care dorea un instrument supus.

39. Florescu, colonel Marin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1895 la Târgoviște. *Funcție:* Subsecretar la Interne. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* Partidul Național-Liberal al Dizidenților (al lui Tătărescu)

Carieră: Fost colonel de armată; fost secretar al organizației liberale Târgoviște până la schisma din partid (1937), după aceea șef al organizației lui Tătărescu în județ; și-a înnoit activitatea după lovitura de stat din 23 august 1944; se afirmă datorită scăderii numărului de

²⁴ Despre Mihai Fărcășanu (1907-1987) vezi Liviu Vălenaș, *Cartea Neagră a României. 1940-1940*, București, Editura Vestala, 2006, p. 328-343 (cap. *Amintiri despre MF. Convorbiri cu Pia Bader-Fărcășanu*).

conducători de pe lângă Tătărescu. Noiembrie 1946 – numărul șapte pe listele electorale ale județului Dîmbovița. 30 noiembrie – numit sub-secretar la Interne în guvernul Groza remaniat.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Limbi străine: Română, maghiară, germană, franceză.

Remarci: Împotriva comuniștilor; nu îl așteaptă vremuri ușoare la Interne. Oamenii de lângă el susțin că este un om în general cultivat.

40. Fotino, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1897 la Craiova, Oltenia. *Funcție:* Membru al CC al Partidului Național-Liberal. *Partid:* Partidul Național-Liberal – membru pe viață.

Carieră: Diplomă în drept, Universitatea din Paris; decan al Facultății de Drept din București; autor al câtorva cărți despre istoria dreptului în România; secretar al lui Ion I. C. Brătianu; membru al Parlamentului în 1937; în timpul dictaturii regelui Carol și a regimului Antonescu a rămas în opoziție și l-a ajutat pe Dinu Brătianu la pregătirea loviturii de stat din august 1944. Decembrie 1942 – arest la domiciliu; ministru al cooperativelor în guvernele Sănătescu II și Rădescu.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Fiu de profesor de liceu. Soția este din Turnu Severin.

Remarci: Un element pozitiv în conducerea Partidului Național-Liberal. Considerat de către unii un om important. În rădăcinat adânc în politică, cu trecut legal neîntinat și acuratețe în oratorie, încă își mai poate dovedi capacitățile de lider. Este considerat cinstit și o persoană extraordinară.

41. Franassovici, Richard

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 8 aprilie 1883 la Turnu Severin. *Funcție:* Reprezentant politic român la Londra. Numit: februarie 1946.

Carieră: Liceul la Turnu Severin; licențiat în drept la Universitatea din București în 1904; procuror în Turnu Severin și Mehedinți; ofițer în război. 1914 – deputat de Mehedinți, 3 noiembrie 1923-30 martie 1926 – sub-secretar la Interne și din 22 iunie 1927 – 16 noiembrie 1928 în guvernele Ionel și Vintilă Brătianu. Decembrie 1927 – se spune că ar fi responsabil pentru Congresul Studentesc din Oradea Mare, care a degenerat în revoltele anti-evreiești din Cluj și Iași. 14 noiembrie 1933-noiembrie 1937 – ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice în guvernele Duca, Angelescu și Tătărescu; fost director al ziarului liberal de limbă franceză *L'Indépendance de Roumaine*. Iunie 1938 – a fost numit primul ambasador român la Varșovia. 1939 – ambasador la Paris și a urmat guvernul francez la Vichy, dar nu a mai lucrat ca ambasador după prăbușirea Franței; după ce a rămas în sudul Franței, a mers în Elveția la Geneva în 1943, ca persoană particulară. 1945 – numit de către Tătărescu ministru român la Berna. Februarie 1946 – numit reprezentant politic la Londra după vizita comisiei aliate pentru a implementa deciziile Moscovei; până la sosirea la Paris a delegației române la Conferința de Pace; a fost reprezentantul român care păstra legătura cu delegația miniștrilor de externe. În toamna lui 1946 a fost trimis la New York în calitate de observator român la ONU.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Se spune că este în mare măsură influențat de soție, care este foarte sociabilă și caută o poziție socială.

Remarci: D-l Franassovici este prieten apropiat cu Tătărescu și membru vechi al clicii regelui Carol. Este un profitor de pe urma lui Tătărescu și a făcut avere din activitatea guvernamentală, în special în funcția de ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice. Se spune că are o sănătate precară, suferind de afecțiuni cardiace. De ani de zile este poreclit „Triehard”.

42. Georgescu, Teohari

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist profesionist. Născut la 31 ianuarie 1908 în București. *Funcție:* Ministru de Interne. Numit: 6 martie 1945. *Partid:* Membru al CC al Partidului Comunist Român și al Biroului Politic.

Carieră: Patru clase primare. 1923 – a fost angajat la tipografia „Cartea Românească”; tipograf de meserie, a fost membru permanent al Uniunii Tipografilor; deși prima sa opțiune politică a fost Partidul Socialist-Democrat, în 1929 a devenit membru al Partidului Comunist Român. 1933 – închis ca urmare a grevei de la Grivița și din cauza legăturilor comuniste. 1936 – când a părăsit închisoarea, a devenit secretar de partid la București. 1937-1938 – tipărește la *Adevărul* și la Sediul Central de Tipografie. 1941 – arestat și trimis la Caransebeș și Tg. Jiu la închisoare. 4 noiembrie 1944 – sub-secretar de stat la Interne; a refuzat să demisioneze la cererea premierului Rădescu. 6 martie 1945 – ministru de Interne în Guvernul Groza. Toamna lui 1946 – responsabil pentru pregătirile electorale care să asigure succesul guvernului. Noiembrie 1946 – ales în fruntea listelor electorale pentru județul Timiș.

Limbi străine: Română. Ia lecții de franceză și rusă.

Detalii despre familie: Câteva rapoarte spun că, deși a fost botezat ortodox, este de origine evreiască și că numele lui adevărat ar fi Burab Tescovici. Căsătorit pentru a doua oară cu evreica Eugenia Samoilă, fostă croitoreasă. Are o singură fiică. Familia lui este un exemplu viu de nepotism. Este cumnatul generalului Pârvulescu, sub-secretar la Aprovizionări, care a intrat în contact prin Georgescu cu comuniștii. Are un frate care este șeful secției 31 Poliție București. Soția lui are doi frați, unul dintre ei fiind purtător de cuvânt la Tribunalul Poporului în timpul proceselor de război, iar al doilea, după întoarcerea din Rusia, a înființat în ianuarie 1941 un birou de informații în poliție sub numele de „Birou de Documentare”.

Remarci: Ca înfățișare, Teohari Georgescu este scund, energic, proporționat, cu o voce și o față dure. Deși are întrucâtva simțul umorului, are temperamentul tipic oamenilor scunzi. Este un comunist înflăcărat și, în calitate de ministru de Interne, execută toate deciziile Partidului Comunist Român și este un om de încredere în această poziție de control. Își primește instrucțiunile de la NKVD-ul sovietic direct și de la CC al Partidului Comunist Român. Asistenții săi sunt social-democrații Ion Burcă, sub-secretar, și Gheorghe Silviu (pe numele său adevărat Golighar), secretar general.

Înclinat spre traiul îndestulat, a creat senzație importând un Lincoln din Elveția la un preț foarte ridicat. A colecționat mobilă rară pentru casă, inclusiv o frumoasă colecție de covoare confiscată de la d-na Goga, soția fostului prim-ministru reacționar Octavian Goga.

În glumă, a spus cândva că părinții lui erau național-liberali. În declarațiile publicate în Transilvania a avertizat minoritatea maghiară că sunt cetățeni cu drepturi egale ai statului român și să nu aștepte privilegii.

43. Ghelmegeanu, Mihail

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 25 ianuarie 1896 la Craiova. *Funcție:* Vice-președinte al Frontului Plugarilor, partidul țăranilor sprijinit de guvern. *Partid:* Frontul Plugarilor. Până în 1939 – membru al Partidului Național-Țărănist.

Carieră: A absolvit liceul la Pitești; avocat, a studiat la Universitatea din București și a obținut doctoratul în drept la Universitatea din Paris, unde a fost contemporan cu Ion Christu și Savel Rădulescu. 1922 – admis la baroul Ilfov; a scris multe articole politice pentru presă ca membru al Partidului Național-Țărănist. 1928-1931 – deputat pentru Ismail. 7 iunie 1932-14 iunie 1933 – sub-secretar la Agricultură și Domenii. 14 iunie 1933-14 noiembrie 1933 – sub-secretar la Finanțe. 30 martie 1938-24 noiembrie 1939 – ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor. 1939 – a părăsit Partidul Național-Țărănist pentru a sprijini dictatura regelui Carol; a luat poziție împotriva Gărzii de Fier care, când a venit la putere, a încercat să-l ucidă; a fost persecutat sub Antonescu; după plecarea lui Antonescu, împreună cu alți câțiva, a încercat să formeze un partid independent sub conducerea lui Ralea. Au renunțat și s-au alăturat Frontului Plugarilor al lui Groza.

Martie 1945 – februarie 1946 – președinte al Comisiei Române pentru executarea Armistițiului. Noiembrie 1946 – ales în fruntea listelor electorale pentru Mehedinți. Decembrie 1946 – numit conducător al deputaților Frontului Plugarilor în Parlament.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit, are o fiică. Soția lui, născută Margareta Paximade, este un avocat cunoscut de naționalitate română și de origine greacă. Este foarte inteligentă, vorbește engleza, este o feministă activă, este membră a Ligii Femeilor Antifasciste. Are o influență considerabilă asupra soțului ei.

Remarci: M. Ghelmegeanu este un om mare, cu chelie, cu o piele uleioasă întunecată și ochi vicleni. Este energic, își rezolvă problemele rapid, comunicativ, își exprimă ideile cu iscusință. În timpul activității sale în Comisia de Armistițiu, dându-și seama că este inutil să încerce să-i influențeze pe ruși, odată ce aceștia se hotărâseră asupra unei interpretări a armistițiului, a scris totuși viziunea României pentru a fi păstrată. De fapt, această tehnică de opunere ocolită cererilor sovieticilor nu a fost agreată de alți miniștri din guvern și a dus la reorganizarea Comisiei, astfel încât funcția d-lui Ghelmegeanu să nu mai fie necesară.

Oricum, are școala politică a oportunităților, atât de necesară oricărui politician pentru a avea o poziție în România de astăzi și exprimă idei asemănătoare cu acelea ale lui M. Ralea. Nu este de acord cu actualele tactici comuniste și sovietice în România și nici cu direcția Frontului Plugarilor, deoarece ar dori să fie în fruntea unei mișcări țărănești. Este ambițios și se luptă constant pentru un post în guvern. În tot acest timp l-a sprijinit pe d-l Malaxa, industriașul, cu care a fost asociat ani buni.

44. Gheorghiu-Dej, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist profesionist. Născut în 1903²⁵ la Tutova, județul Tutova, Moldova. *Funcție:* Ministru al Comunicațiilor. Numit: 4 noiembrie 1944. *Partid:* Membru al CC și Biroului Politic al Partidului Comunist Român.

²⁵ Exact: 8 noiembrie 1901.

Carieră: Puțină educație sau chiar deloc. Electrician la Administrația Căilor Ferate. 1933 – în timpul grevelor de la Atelierele Grivița era șef de secție și a jucat un rol secundar sub conducerea șefului de atelier, Constantin Doncea, pe atunci liderul comunist. 1935 – condamnat la 25 ani de închisoare pentru participare la grevă; a studiat doctrina marxistă și socială, tacticile comuniste și alte subiecte împreună cu ceilalți prizonieri de la Doftana; eliberat în urma decretului din 23 august 1944, din ziua loviturii de stat; numit ministru al Comunicațiilor în cel de-al doilea guvern Sănătescu la 4 noiembrie 1944, pentru a fi un simbol al muncitorului CFR care a devenit ministru; numit în aceeași funcție în cabinetele Rădescu și Groza. Octombrie 1945 – numit secretar general al Partidului Comunist Român; este de asemenea președinte al Consiliului Economic Guvernamental, unde este instrument al CC al Partidului Comunist Român ca dictator economic. Noiembrie 1946 – ales în Parlament ca lider al listelor pentru București. 30 noiembrie – numit ministru al Economiei Naționale în cabinetul remaniat, cunoscut astăzi ca Ministerul Industriilor și Comerțului. În 1946 a condus delegația română de la Moscova, care a încheiat un acord comercial.

Limbi străine: Vorbește româna și ceva franceză, pe care a învățat-o în închisoare.

Detalii despre familie: Divorțat, după ce s-a căsătorit în 1930. Are doi copii.

Remarci: După ce a suferit mult, după lovitura de stat, loialitatea, energia și abilitățile înnăscute au fost folosite de către comuniști până când a devenit unul dintre membrii de bază ai Partidului. Este genul de om „slab și înfometat”, așa cum se vede din figura sa subțire, cumva de constituție bolnăvicioasă și ochi adânciți, arzători. Acum a intrat în anii de lux și bunăstare. Colegii spun că este încet, încăpățânat, dar cu abilități reale.

În calitate de ministru al Comunicațiilor a fost abordat de N. Malaxa, industriașul care confecționează și repară echipament feroviar, și a fost mituit bine, primind o casă superbă, alte articole și bani în flux continuu.

În prima lună după ce a devenit ministru, a aprobat un contract cu Malaxa care stipula o reparație de locomotive și vagoane în valoare de 2 500 000 dolari

Asistentul tehnic al lui Gheorghiu-Dej este Ion [Gh.] Maurer, tot comunist; se spune că alții ar fi [Simion] Zeigher, de origine evreiască, și Romaniuc, de origine ucraineană.

Când a vizitat Moscova în ianuarie 1945 și-a consolidat poziția față de sovietici și a primit laude pentru diferitele concesi economice oferite Uniunii Sovietice și pentru planurile economice.

S-a ocupat de probleme economice în CC al Partidului Comunist Român și în programul Partidului. Când Gh. Tătărescu a propus un consiliu restrâns, format din miniștri, ideea a fost furată de comuniști, care l-au transformat pe Dej în instrumentul lor și dictatorul economic de stat, care îi ignoră pe liberalii dizidenți. A fost responsabil de eliminarea forțată a conducerii minelor de cărbune din Petroșani și trecerea lor în subordinea Ministerului său. Diverse surse de încredere spun că Dej își recunoaște deschis ignoranța în materie de tehnici economice și nu ezită să ceară explicații repetate, până când înțelege totul. A acceptat funcția de ministru al Economiei Naționale în noiembrie 1946 pentru a netezi terenul pentru executarea programului economic al comuniștilor. Informatori de încredere afirmă că Dej are un oarecare sentiment național, spre deosebire de colegii săi de la Comintern precum Ana Pauker sau Vasile (Laszlo) Luca. În probleme de naționalism pare a fi mai aproape de Lucrețiu Pătrășcanu, deși au păreri opuse în probleme de partid. În atașamentul său față de doctrina comunistă este considerat unul dintre cei mai sinceri membri ai Partidului. Ca muncitor feroviar a locuit în Dej, Transilvania, și a fost implicat în activități comuniste, luând numele orașului ca parte a numelui său.

45. Groza, Dr. Petre

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1884 în Băcia, județul Hunedoara, Transilvania. *Funcție:* Președinte al Consiliului de Miniștri. Numit: 6 martie 1945. *Partid:* Președinte al Frontului Plugarilor, partidul țăranilor sprijinit de guvern.

Carieră: A studiat în Budapesta, Berlin și Leipzig; avocat la Deva; deputat în Congresul Sinodului și Bisericii Ortodoxe. 1919 – membru al Consiliului Național. 1919-1927 – deputat. 1920 – ministru în Transilvania, fiind de partea generalului Averescu. 1921 – ministru *ad interim* al Comunicațiilor. 1926-1927 – ministru al Transilvaniei. 1944 – vice-președinte al Consiliului de Miniștri în cel de-al doilea guvern Sănătescu și Rădescu. 1945 – președinte al Consiliului de Miniștri; președinte la Banca Decebal, Băile Buziaș și „Prima Industrie Textilă” în Timișoara. Noiembrie 1946 – ales în Parlament în fruntea listelor pentru județul Cluj și a rămas Prim-Ministru în cabinetul remaniat.

Limbi străine: Română, maghiară, germană fluent.

Detalii despre familie: Fiu al unui preot ortodox. A fost căsătorit de două ori și are fii nelegitimi. Cea de-a doua soție și amanta lui preferată sunt de origine maghiară.

Remarci: A intrat în politică în 1919. Se spune că este cel mai bogat om din Transilvania și și-a construit averea ca ministru în guvernele Averescu. Are proprietăți întinse și profit în diversele investiții financiare și industriale făcute. A fost închis de câteva ori pentru ideile politice privind mișcarea țărănească. Ele diferă de cele ale comuniștilor prin aceea că sunt mai moderate, dar le urmează ordinele prin secretarul general Emil Bodnăraș. Este un reprezentant de seamă al prieteniei româno-maghiare în Transilvania și și-a atras ura românilor care pretind că i-a favorizat pe maghiarii de acolo.

Este de notorietate faptul că este atras de femei și de un trai bun, dar își menține condiția fizică prin mișcare susținută, cum ar fi tenisul și plimbări lungi. Apare ca un luptător și este difuz în gândire. Insistă asupra faptului că presiunea maselor l-a făcut să intre în politică, dar se știe că este extrem de ambițios și își menține poziția de marionetă, luând ordine de dragul acesteia.

După cum declara Groza unui apropiat este ca Baronul Münchhausen în ceea ce privește lucrurile fantastice și averea. Tipică este acțiunea în cadrul cabinetului Averescu care l-a ajutat să-și construiască cea mai mare proprietate privată din Transilvania, un fost parc public din Deva. Ca răspuns la critici, a spus că s-a dovedit că este un om sărac, deoarece atunci pământul nu îi aparținea.

La mijlocul lui 1947, Groza a fost considerat de către oameni ca fiind bufon și dezechilibrat mintal. Totuși, a reușit să strângă fonduri considerabile în străinătate și este interesat ca și alți membri ai familiei sale să aibă asemenea averi. Politicienii recunosc că – în cazul în care nu a fost membru al Partidului Comunist Român în timpul războiului, Frontul Plugarilor fiind inițial sponsorizat de către Ambasada Sovietică în România – acum, în calitate de premier, este, fără îndoială, membru clandestin de partid.

46. Hațieganu, Emil

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 9 decembrie 1878 la Tritul de Sus, județul Turda, Transilvania. *Funcție:* Membru al Comitetului Politic al Partidului Național-Țărănesc. Numit: 1945. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc. Membru al Delegației Permanente.

Carieră: Profesor universitar; doctor în drept la Universitatea din Cluj; fost magistrat. 1 octombrie 1919 – numit profesor titular la Universitatea din Cluj. 1 octombrie 1925 – 1 februarie

1930 – profesor asistent la drept comercial. 1918- Președinte al Consiliului Național Român din Cluj. 1912-1918 – editor la *Cuvântul judiciar*; deputat în 1919, 1926, 1928, 1931 și vice-președinte al Camerei în 1930. 2 decembrie 1919-5 aprilie 1920 – membru al Consiliului Administrativ pentru Transilvania și șef al Comisiei de Codificare. 1920-1921 – prodecan. 1927-1928 – decan. 1928-1929 – rector și 1929-1930, prorector al Universității din Cluj. Ca membru al Partidului Național-Țărănesc a fost sub-secretar de stat la Ministerul Justiției și Ministerul Sănătății Publice, Muncii și Asigurării Sociale în 1931 și ministru al Transilvaniei în 1932-1933; ulterior a fost membru al Frontului Român; a continuat activitatea ca profesor de drept la Cluj; conducător al românilor din nordul Transilvaniei după Tratatul de la Viena (1940), ulterior arestat și închis de către unguri și trimis lângă Budapesta unde a fost eliberat de Armata Roșie în toamna lui 1944; a reorganizat Partidul Național-Țărănesc în Transilvania de Nord în locul lui Maniu. În toamna lui 1945 este numit în Comitetul Politic; este arestat și are apoi domiciliul forțat, eliberat în săptămâna dinaintea numirii ca reprezentant al cabinetului (8 ianuarie 1946).

Se spune că ar fi director la Fabricilor „Plugarul” și „Iris” și director la Banca Agrară; a demisionat din guvern înaintea alegerilor din noiembrie 1946; ales deputat al Partidului Național-Țărănesc de Cluj, dar nu și-a ocupat locul în Parlament.

Limbi străine: Română, maghiară, germană și puțină franceză.

Detalii despre familie: Religie greco-catolică; căsătorit. Este unul din cei patru frați, altul fiind profesor eminent de medicină și rector al Universității din Cluj mult timp.

Remarci: Scund, chel, cu o față rotundă și zâmbitoare. Aparent sănătos și animat în conversație. Este naționalist în Transilvania și urmaș al lui Maniu. Unii țărâniști spun că nu este un conducător de marcă, deoarece nu cunoaște politică internațională. Lui Hațieganu nu i-a priit alegerea în cabinet și a fost abordat de către ruși pentru a conduce o mișcare a dizidenților național-țărâniști. Hațieganu continuă să fie optimist privind viitorul Partidului său, în urma Tratatului de Pace și a eventualei evacuări a trupelor [sovietice] din țară.

47. Helen, Elena

Naționalitate: Română. *Titlu:* Regina Mamă. Născută la 20 aprilie 1896 la Atena, Grecia. *Funcție:* Regina Mamă a lui Mihai I de România.

Limbi străine: Română, franceză, greacă, germană, italiană, engleză.

Detalii despre familie: Fiică a defunctului rege Constantin al Greciei și a Sofiei de Prusia. Căsătorită cu Prințul Carol de România la 10 martie 1921; căsătoria a fost anulată la 21 iunie 1928.

Remarci: După anularea căsătoriei cu Carol, pe baza unei rente, Regina Mamă a putut sta confortabil la vila sa din Florența și să călătorească în Europa. După plecarea lui Carol și încoronarea lui Mihai ca rege s-a întors în România și de atunci a rămas alături de fiul său.

Regina Mamă este vioaie, inteligentă și foarte adaptabilă din punct de vedere social. Personal, are simțul modei și bun-gust. Nu are alt interes politic decât prosperitatea și siguranța fiului ei. Inconștient, este foarte afectată atunci când Mihai este obligat să ia decizii politice importante și când primește amenințări indirecte la adresa lui.

Ar putea fi chiar înspăimântată, căci principiul monarhic are un viitor nesigur în România de astăzi.

48. Hudiță, Ioan (Ion)

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1896 la Bogdănești, județul Baia, Moldova. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Țărănesc. Numit: înainte de război. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc din 1934. Înainte, membru al Partidului Țărănesc Lupu.

Carieră: Liceul la Iași, doctorat în istorie la Sorbona, Paris, profesor de istoria diplomației la Iași. 1932-1933 – este ales de Grupul Lupu în Parlament. 1937 – din nou ales deputat. 1942 – profesor de istorie la Universitatea din București. 1943 – secretar general adjunct al Partidului Național-Țărănesc; reprezentant al Partidului Național-Țărănist în Consiliul Blocului Național Democrat; ministru al Agriculturii în al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Rădescu. Noiembrie 1946 – a fost ales din partea Partidului Național-Țărănesc în județul Baia, dar nu și-a ocupat locul în Parlament.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Considerat un om cu abilități moderate. Maniu nu a fost preocupat de faptul că Hudiță știa foarte puțin despre agricultură atunci când l-a numit ministru; după ce a aflat că guvernele Sănătescu și Rădescu nu vor dura mult, a vrut să-l răsplătească pentru serviciul fidel din timpul războiului. Hudiță și-a început cariera politică în organizația lui N. Lupu din Iași, dar a refuzat să-l urmeze atunci când acesta a părăsit Partidul Național-Țărănesc în ianuarie 1946.

49. Ileana

Naționalitate: Română. *Titlu:* Prințesă. Născută la 5 ianuarie 1909 în București. *Funcție:* Fostă prințesă a Casei Regale române, acum arhiducesă de Habsburg.

Limbi străine: Română, franceză, germană, engleză.

Detalii despre familie: Fiică legitimă a regelui Ferdinand și a reginei Maria, soră a fostului rege Carol și mătușă a lui Mihai I. Se zvonește că tatăl ei este prințul Barbu Știrbey. Căsătorită cu prințul Anton de Habsburg la 26 iulie 1931 și și-a asumat titlul de Arhiducesă de Habsburg după ce a obținut de la regimul nazist permisiunea ca soțul său să poarte titlul de arhiducele Anton de Habsburg. Soțul a fost nazist de marcă și se pare că și ea a avut aceleași idei politice. Au șase copii, cel mai mare fiind Ștefan, născut în 1932.

Remarci: După căsătorie a trăit într-un vechi castel lângă Viena. Soțul a fost în armata germană și a fost implicat în politica nazistă. Au fugit în România pentru o mai bună protecție spre sfârșitul războiului și au trăit în liniște la Bran după lovitura de stat din 1944, din cauza vederilor lor pro-germane anterioare. Oricum, Ileana a început să aibă legături cu susținătorii regimului Groza; când dificultățile regelui Mihai crescuseră, nu a ezitat să emită pretenții ca fiul său Ștefan să devină un posibil succesor al lui Mihai. Se pare că făcuse același lucru și în timpul lui Antonescu. Este bine văzută la guvern și nu se ferește să apară în public. Se spune că ar fi o prietenă intimă a lui Bodnăraș.

Este o femeie înaltă, solidă, dar rapoartele referitoare la personalitatea sa sunt confuze. Pentru Mihai și mama sa, Ileana este o dificultate familială. Destul de recent au început să aibă relații sociale.

50. Ionașcu, Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General de armată. Născut la 7 noiembrie 1890 la Focșani, Moldova. *Funcție:* Șef al Statului Major. *Partid:* Nici unul. Oricum, aprobă politica actualului regim.

Carieră: 1 octombrie 1910 – cadet. 1 iulie 1912 – sublocotenent (artilerie). 1 august 1915 – locotenent. 1 aprilie 1917 – căpitan. 1 aprilie 1920 – maior. 10 mai 1930 – locotenent-colonel. 8 iunie 1936 – colonel. 24 ianuarie 1942 – general de brigadă. 1 aprilie 1945 – general-maior. August 1946 – general-locotenent. A absolvit Școala Superioară de Război.

A fost prefect de Tulcea pentru o perioadă între 1941-1942. Din 1942 a comandat Divizia a 9-a Infanterie pe frontul rusc. A fost lăudat de Antonescu, dar înfrânt pe Don și s-a întors în Dobrogea în toamna lui 1943. După lovitura de stat a supravegheat dezarmarea și retragerea în Bulgaria a celor 10 000 de soldați germani. A luptat în Transilvania, câștigând o mențiune într-un comunicat sovietic.

S-a întors în București în iarna lui 1944-1945, a colaborat cu rușii și cu politicienii de stânga și s-a întors pe front ca general comandant al Corpului I de Armată. În iunie 1945 a vizitat Moscova pentru sărbătorirea victoriei și în câteva luni l-a înlocuit pe Sănătescu în funcția de șef al Statului Major. Printre decorații se numără și ordinul „Suvorov”, clasa I.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit cu Elena, născută Iordănescu, născută la 5 ianuarie 1895 la Călărași, România. Ambii sunt ortodocși.

Remarci: Colonelul Stoicescu, șef al Biroului de securitate la Inspectoratul General de Jandarmerie, îi este apropiat. Ionașcu are înălțime medie, blond, fără personalitate sau autoritate față de superiori și nici o activitate remarcabilă. Este un oportunist.

51. Ionescu, Emanoil M.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General-maior. Născut la 20 martie 1893 la Tîmpani (redenumit I. G. Duca), județul Olt. *Funcție:* General-maior în forțele aeriene și ministru al Aviației. Numit: 6 martie 1945. *Partid:* Își schimbă opțiunile în funcție de nevoi.

Carieră: 1 decembrie 1915- sublocotenent la aviație. 1 aprilie 1917 – locotenent. 1 aprilie 1920 – căpitan. 1 octombrie 1928 – maior. 1 ianuarie 1934 – căpitan-comandor. 16 octombrie 1937 – comandor. 10 mai 1945 – general de escadron. 1 aprilie 1945 – general-comandor.

Între 1932-1936 s-a aflat la comanda forțelor aeriene. 1 octombrie 1936-1 aprilie 1937 – a fost profesor la Școala Superioară de Război; 1 aprilie 1937-1 octombrie 1938 – a fost comandor al Escadronului 3 aviație; 1 octombrie 1938-1 aprilie 1940 – a fost comandor al Școlii de Ofițeri de Aviație. Între 1940-1943 a lucrat la Minister și la Corpul General de Aviație.

A luptat pe frontul rusc în calitate de comandant al trupelor române. Și-a îndeplinit foarte bine sarcinile de luptă.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit cu Matilda Ionescu, născută în satul Concorean-Finistera, Bretania, Franța. Are origine franceză, cetățenie română și credință catolică.

Remarci: Se spune că i-ar lipsi calificările necesare pentru a fi ministru al Aviației. Este considerat necivilizat, băutor recunoscut, caracter slab; este impulsiv, îi plac afacerile care i-ar putea aduce profit; este nervos și vorbește foarte mult. În 1943-1944 Ionescu a comandat un grup de aviație și a fost decorat pentru merite deosebite cu „Crucea de Fier” a nemților. A urmat cu

supunere toate ordinele Comandamentului german în timpul ocupației în România. Are un permis rusesc care îi garantează că nu va fi oprit în timpul călătoriilor²⁶.

52. Ionescu, Emilian

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General. Născut la 21 ianuarie 1897 la Huși, Moldova. *Funcție:* Aghiotant al regelui. Numit: după lovitura de stat din 23 august 1944²⁷. *Partid:* Nu se știe că ar fi membru al vreunei formațiuni politice sau că ar întreprinde activități politice.

Carieră: 1 decembrie 1916 – soldat. 1 iunie 1920 – sublocotenent (în rezervă). 28 septembrie 1926 – căpitan. 31 octombrie 1942 – locotenent-colonel. A fost un ofițer bun în timpul primului război mondial. Mai târziu a fost numit profesor la Școala Superioară de Război. În timpul celui de-al doilea război mondial a fost comandantul unei unități de blindate. După al doilea război mondial a fost numit membru al gărzii militare a Palatului Regal și acum este aghiotant al regelui.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: A fost căsătorit și divorțat. Este ortodox.

Remarci: Este patriot, devotat Coroanei și se împotrivește prezentului regim.

53. Ionescu, Tudor

Naționalitate: Română. *Ocupația:* Politician. Născut la 16 mai 1898 la Corabia, județul Romanați. *Funcție:* ministru al Minelor și Petrolului. Numit: 13 noiembrie 1944. *Partid:* Membru al conducerii Partidului Social-Democrat (Rădăceanu-Voitec) și al Comitetului Politic.

Carieră: Școala generală în Caracal; absolvent al Liceului Matei Basarab; doctor în chimie și inginer chimist la Universitatea din București; 1923-1945 – asistent și apoi șef al secției de chimie tehnologică la Politehnica din București. 1 iunie 1945 – numit profesor la chimie tehnologică la Politehnica din Iași. 1 octombrie 1945 – transferat la București; a scris tratate referitoare la sulfidele minerale și compușii carbonici; tratate în petrol care se ocupă de metode de dozare a diferitelor hidrocarburi din gramajele de petrol și tratate referitoare la gazolină. 1925-1930 – fost președinte și organizator al Tineretului Țărănesc. 1930-1938 – fost secretar-general al Partidului Țărănesc Radical (Gr. Iunian – C. Stere); în timpul regimului Antonescu a fuzionat cu Partidul Social-Democrat; membru în Secretariatul și Biroul Politic al Partidului Social-Democrat. 4 noiembrie 1944 – 6 martie 1945 – sub-secretar de stat la Economie națională în timpul guvernelor Sănătescu și Rădescu; ministru și sub-secretar de stat în departamentul Minelor și Petrolului în actualul guvern Groza, din 6 martie 1945. În noiembrie 1946 a condus listele electorale pentru județul Romanați și și-a păstrat locul în guvernul Groza remaniat.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Om slab, cu ambiții personale, comuniștii și aripa socialistă Rădăceanu-Voitec profitând de dorința sa de a rămâne în Birou și de imensele profituri personale pe care i le-a adus

²⁶ General aviator Emanoil Ionescu (1893-1949), în Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română ...*, p. 244-245.

²⁷ Emilian Ionescu (1897-1984), în grad de colonel, adjutant regal din martie 1944, a cooperat îndeaproape la puciul de la 23 august 1944. Ulterior, prin 1946-1947, a fost marginalizat în rândul personajelor Curții.

supravegherea industriei petrolului și gazelor naturale, pentru a-l atrage de la Petrescu. În consecință, a fost forțat să le fie instrument în redactarea scrisorii false către Congresul Socialist din martie 1946, nefavorabilă lui Petrescu. Originalul așa-zisei scrisori a fost distrus încă de atunci. Apoi guvernul a emis o lege a falsului pentru a-l apăra în cazul unui proces.

54. Ionnițiu (Ioanițiu), Mircea

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Secretarul particular al regelui. Născut la 27 septembrie 1921 la București. *Funcție:* Secretar personal al regelui Mihai I în România. Numit: 1940. *Partid:* Independent.

Carieră: Membru al unui grup mic de băieți din fiecare strat al societății române aleși de regele Carol să fie educați împreună cu prințul moștenitor Mihai; a continuat să studieze cu regele în perioada școlii și a devenit cel mai apropiat prieten și confident; după 6 septembrie 1940 și plecarea regelui Carol a devenit, neoficial, secretar personal al nou-proclamatului rege Mihai; poziția a fost ulterior legalizată; a împărtășit cu regele toate planurile politice și pregătirile care au condus la lovitura de stat din 23 august 1944²⁸; continuă să fie apropiatul regelui și confidentul său; își va obține diploma în drept la Universitatea din București.

Limbi străine: Română, franceză, germană, engleză fluent.

Detalii despre familie: Necăsătorit. Tatăl este proprietarul editurii „Cartea Românească”. Fratele, Nicolae, îl urmează pe tatăl lor.

Remarci: Deși este tânăr, Ioanițiu are mult bun-simț și este foarte inteligent. Este loial regelui și nu are alte interese decât să-l servească pe acesta. Are curaj și îi ridică moralul regelui când acesta se confruntă cu situații mai mult decât dificile. Ca sol de încredere al regelui, menține legătura cu diverse misiuni diplomatice și este membru al familiei sale. Deoarece salariul fixat de stat este mic, este încă sprijinit de tatăl său.

55. Iordăchescu, Theodor Ion

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1892 la București. *Funcție:* Secretar-general al Partidului Social-Democrat (Rădăceanu-Voitec). Numit: august 1944 ca secretar-general al Partidului Social-Democrat (Petrescu) și reținut de grupul Rădăceanu după congresul din martie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat (mai mult de 40 de ani) și, de la 10 martie 1946, membru al Partidului Rădăceanu-Voitec.

Carieră: Studii în București și la Universitatea din București; 27 de ani a fost redactor al ziarelor din București; redactor-șef la *Adevărul* și *Dimineața* dinainte de război; nu este ziarist; înainte de război era adeptul lui Petrescu; Petrescu i-a favorizat numirea ca secretar-general al Partidului; după lovitura de stat a făcut parte din aripa socialistă, cooperând cu comuniștii; în calitate de secretar-general a ajutat aripa Rădăceanu-Voitec să se opună lui Petrescu și la 10 martie 1946 a participat la luarea deciziei congresului socialist de a candida în guvern; acum este contabil la compania „Concordia” în București și șef al Agenției de știri „Radar” din octombrie 1946. Noiembrie 1946 – a condus listele electorale pentru județul Ilfov. Decembrie 1946 – numit lider al grupului parlamentar socialist.

Limbi străine: Română, germană, franceză.

²⁸ Despre acțiunile lui Mircea Ionnițiu (Ioanițiu) (1921-1991), vezi memoriile sale, apărute postum: *Amintiri și reflexiuni*, București, Editura Enciclopedică, 1993.

Detalii despre familie: Căsătorit. Fiica, Vera, 34 ani, este director de cabinet al ministrului Educației, [Ștefan] Voitec.

Remarci: Un om care a fost tot timpul pe aripa stângă a Partidului, este influențat și condus de fiică, ea fiind de acord cu ideile comuniste, este încăpățânată și nu poate fi distrasă. Iordăchescu nu este prea inteligent, iar poziția sa în Secretariat a fost mai mult o răsplată pentru lunga perioadă petrecută în partid decât pentru abilități.

56. Jumanca, Iosif

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 22 decembrie 1893 în Banat, România. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv, Partidul Social-Democrat al Dizidenților. *Partid:* Partidul Social-Democrat (aripa Rădăceanu-Voitec).

Carieră: Tipograf, a lucrat între 1906-1918 la Budapesta; s-a alăturat mișcării sindicale în Partidul Social-Democrat (secțiunea română) în 1911 în Ungaria. 1917 – după izbucnirea revoluției în Rusia, când organizația de partid a muncitorilor români din Ungaria și-a reluat activitatea, a fost secretar al comitetului de partid și colaborator al presei. 1918 – când a izbucnit revoluția austro-ungară a fost în Consiliul Revoluționar Național Român în Ungaria, care a convocat și a organizat Adunarea Națională de la 1 Decembrie de la Alba Iulia, ce a dus la unirea Transilvaniei cu România; atunci a fost delegat de către Partidul Social-Democrat în Consiliul Dirigent, care era autonom ca guvern al Transilvaniei [într-un fel] la vremea unirii cu Țara-Mamă; ulterior a fost secretar al Partidului Social-Democrat. 1928 – ales deputat și în 1933 senator al Partidului Social-Democrat. 1942 – în timpul războiului, când activitatea publică a Partidului a fost sistată de către regimul dictatorial al lui Antonescu, a continuat activitatea clandestin, fiind membru al comitetului activ al Partidului. 1944 – a fost în comitetul electoral care a colaborat în activitatea antihitleristă și care a pregătit politic actul de la 23 august 1944.

După reluarea activității publice a Partidului Social-Democrat, a colaborat cu CC al Partidului și, începând cu noiembrie 1944, a ocupat postul de trimis general al proprietăților în fostul grup german, care trecuse în patrimoniul statului. În politică a fost partizanul lui Petrescu, dar după 10 martie 1946 a urmat aripa Rădăcescu-Voitec; criticii spun că a făcut acest lucru pentru avantaje materiale și post.

Limbi străine: Română, maghiară, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Om scund, cu fața vioaie, Jumanca este o personalitate plăcută. Este socialist de frunte în Transilvania și în trecut s-a bucurat de sprijinul lui Maniu; Jumanca îl simpatizează pe acesta și îl consideră un om cu curaj și cu principii, pe care și le-a păstrat în ciuda obiecțiilor unor socialiști. Se spune că se mai gândește la problemele interne până se clarifică situația. Deși a fost omul lui Petrescu în trecut și l-a ajutat în congres, și-a schimbat atitudinea din motive necunoscute, dar posibil ca să-și păstreze poziția actuală. Este considerat un om cu care Petrescu va mai lucra.

57. Lascăr, Mihai

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General de armată. Născut la 8 noiembrie 1889 la Tg. Jiu. *Funcție:* Ministru al Apărării. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* Suficient de pro-comunist ca să-și mențină poziția, dar nu un susținător însuflețit.

Carieră: 1 iulie 1910 – trimis la Infanterie; 10 mai 1934 – colonel; 25 octombrie 1939 – general de brigadă. 11 noiembrie 1942 – general-maior. 1945 (?) – general-locotenent. 23 august 1947 – general de armată. Nu se cunosc prea multe detalii despre primii ani de carieră. A absolvit Școala Superioară de Război și se crede că și-a petrecut mult timp între 1922-1939 fiind adeseori avansat, printre altele ca șef adjunct la Inspectoratul Aviației. A fost rănit în războiul 1914-1918, dar se pare că nu s-ar fi distins în vreun el. În timpul războiului împotriva Rusiei, oricum s-a remarcat pentru curaj și abilitate, acordându-i-se ordinul „Mihai Viteazul” și „Crucea de Fier”. A început războiul la comanda Regimentului 1 de Munte, ulterior comandând Divizia 6 Infanterie și apoi un Corp de Armată. În iarna lui 1942-1943, împreună cu subalternii săi, a fost luat prizonier pe râul Don.

A reapărut în România în 1945 în calitate de comandant al Diviziei „Horia, Cloșca și Crișan”, care a fost compusă din prizonieri de război în Rusia. Se crede că motivele au fost cinstite, singurul obiectiv fiind să salveze cât mai mulți soldați români care mureau de foame în lagărele rusești. Se spune că ar fi cerut să fie dus înapoi în Rusia când a aflat adevăratul scop al diviziilor „voluntare”. Dacă este adevărat, oricum, se pare că nu a avut curajul să-și susțină convingerile și a continuat să lucreze pentru regimul actual. În septembrie 1945 a fost numit Comandant al Armatei a 4-a, iar la 30 noiembrie 1946 l-a succedat pe Vasiliu-Rascanu ca ministru al Apărării în guvernul Groza.

Limbi străine: Franceză, germană și probabil ceva rusă.

Detalii despre familie: Provine dintr-o familie de moșieri din Gorj, oameni cinstiți, patrioți, care au dat României un ministru de seamă, Vasile Lascăr, în secolul al XIX-lea. Soția este franțuzoaică.

Remarci: Este un tip palid, tras la față, de înălțime medie și care nu impresionează prin nimic atunci când îl întâlnești prima oară. Are o reputație bună în armată, este cinstit și bine intenționat, dar îi lipsește forța necesară și inteligența de a face față situației în care se găsește. Înainte de a fi fost transformat într-o unealtă sovietică, a fost germanofil.

58. Lazăr, Ilie

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 12 decembrie 1895 în Guilești, județul Maramureș, Transilvania de Nord. *Funcție:* Membru al delegației permanente a Partidului Național-Țărănesc. Numit: 1945. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: Doctor în drept; diploma la Universitatea din Cluj; studii economice de specialitate la Viena; fost membru al Parlamentului pentru Maramureș, de trei ori, începând cu 1928; în prezent este președinte al organizațiilor pentru județele Hunedoara și Maramureș; președinte al asociației pentru Transilvania în București și președinte al secțiunii muncitorilor din Partidul Național-Țărănesc; secretar-general pentru Transilvania și Banat din decembrie 1944; fost membru al Parlamentului în 1928-1931 și 1932-1933; în timpul dictaturilor lui Carol și Antonescu a fost închis de două ori la Tg. Jiu din cauză că era secretar-general al Partidului și conducător al segmentului muncitoresc din partid; membru în conducerea firmei „Industria Textilă Arădeana”; președinte al cooperativei refugiaților din Nordul Transilvaniei. 1945 – după instalarea guvernului Groza, din cauza conducerii secțiunii muncitorești, a fost acuzat de activitate „reacționară” și a fost forțat să se ascundă tot anul, fiind liber după reconstituirea guvernului din 8 ianuarie 1946. Mai 1946 – arestat pentru că a sprijinit diverse grupări subversive conduse de generalul [Aurel] Aldea împotriva guvernului. Decembrie 1946 – eliberat

după o lună. 1946 – soția, Maria Lazăr, aleasă pentru județul Maramureș, dar nu și-a ocupat locul în Parlament.

Limbi străine: Română, maghiară, germană, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit, are o fiică.

Remarci: Urmaș fidel al lui Maniu și colaborator transilvănean vechi. Este un orator de primă clasă și un conducător electoral pe măsură, așa a operat cu succes în Transilvania. Oricum, nu are tact, nu se poate abține, nu are abilități administrative, iar ideile discursurilor îi sunt trasate de alți lideri precum Maniu.

59. Leucuția, Aurel

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 26 aprilie 1895 la Colacia, județul Timiș-Torontal, Banat. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Țărănesc. Numit: în perioada războiului. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: A studiat dreptul la Budapesta și a primit doctoratul la Universitatea din Cluj în 1921. 1918 – secretar al Comitetului Național Român din Transilvania; avocat în probleme de reformă agrară după primul război mondial și a făcut mulți bani; într-o vreme era lider al mișcării tinerilor din Transilvania; apropiat colaborator a lui Maniu; deputat de Timiș-Torontal în 1928, 1932, 1937. 31 iulie 1941; decembrie 1942 – internat în lagărul de concentrare de la Tg. Jiu. 1944 – ministru al Economiei Naționale în guvernele Sănătescu (4 noiembrie) și Rădescu (6 decembrie). Noiembrie 1946 – ales deputat al Partidului Național-Țărănesc pentru județul Arad, dar nu a onorat locul.

Limbi străine: Română, maghiară, franceză, germană.

Detalii despre familie: Necăsătorit. Sora este căsătorită cu Sabin Manuilă, statistician român renumit, de asemenea țărănist.

Remarci: Este considerat conducătorul real al Partidului în Banat, deși funcția este deținută de Sever Bocu. Și-a folosit poziția pentru tranzacții dubioase, cum de fapt se obișnuiește la români. Este un politician „în spatele cortinei”, un șef politic, dar surse imparțiale nu îl consideră un politician adevărat. Nu este orator, dar folosește la discuțiile despre strategia de partid în ședințe. Își petrece mult timp în cafenele, discutând politică. În tinerețe a fost foarte athletic și are diverse cupe și medalii pentru realizări sportive. Apartamentul său din București a servit drept casă pentru Maniu în timpul regimului Groza și este de obicei plin de politicieni țărâniști.

60. Levin, Misha

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1914 în Basarabia. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat (aripa Rădăceanu-Voitec). Numit: după 23 august 1944. *Partid:* socialist pe viață; a aderat la aripa lui Rădăceanu-Voitec la ruptura din 1946, neglijând colaborarea cu comuniștii în alegeri.

Carieră: Muncește de tânăr; puțină educație formală. 1933 – s-a alăturat tineretului socialist din București. 1936 – secretar al organizației; a continuat munca pe ascuns. 1940 – arestat și trimis la lagărul de concentrare de la Tg. Jiu; deportat în Transnistria și apoi înapoiat la Tg. Jiu; a ajutat la munca Frontului Muncitorilor comuniști și socialiști cu sprijinul legăturilor din închisoare; după august 1944 a fost unul dintre conducătorii socialiști după eliberarea din închisoare; admis în Comitetul Executiv Socialist. 1945 – membru al Comitetului Executiv al

Confederației Generale a Muncii. Martie 1946 – om de legătură al comuniștilor în organizarea scrisorii false la Congresul Socialist și avocat al listei electorale a comuniștilor; a mers alături de aripa Rădăceanu-Voitec după ruptură; director al *Revistei muncii*. Noiembrie 1946 – numit deputat de București. 1946 – Face parte din delegația română la Congresul Sindicatelor de la Paris; director al ziarului *Poporul* și cu mare influență în distribuirea generală a ziarelor.

Limbi străine: Română, idiș, rusă.

Detalii despre familie: De origine evreiască, căsătorit.

Remarci: Considerat inteligent, dar manipulator în politică. Îi place să fie implicat în multe proiecte de partid, pentru a fi numit în diferite funcții. În gândire este de stânga, dar, deși a colaborat cu comuniștii, a refuzat să fie de-al lor încă din vremea închisorii de la Tg. Jiu. Se învâрте în cele mai influente cercuri; este suspectat de a fi membru al Partidului Comunist Român, acționând în interiorul Partidului Social-Democrat.

61. Livezeanu, Elena

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născută în comuna Plenița, județul Dolj. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv al federației Democrate a Femeilor Române. Numită: 1945. *Partid:* Frontul Plugarilor. Asociată cu soțul în diferite partide politice.

Carieră: Acasă i-a ajutat pe părinți să lucreze pământul; a plecat de acasă să meargă la școală; a absolvit Academia de Arte și Științe; s-a descurcat; a fost profesoară, directoare de școală; în timpul războiului a intrat în Uniunea Patrioților; a ajutat la distribuirea ziarului pe atunci ilegal *România liberă*; după 23 august 1944 a devenit membră activă a Frontului Plugarilor. În 1945 și 1946 s-a alăturat mai multor organizații comuniste; a fost numită membră al Comitetului Executiv al Federației Democrate a Femeilor Române, membră a conducerii ARLUS, membru executiv al Sindicatului Profesorilor, vice-președinte al Uniunii Femeilor Antifasciste. Noiembrie 1946 – numărul doi pe listele electorale ale județului Romanați ca reprezentant al Frontului Plugarilor.

Limbi străine: Română, germană, franceză.

Detalii despre familie: Este forța din spatele soțului, Octav Livezeanu.

Remarci: Personalitate bărbătească, a căutat promovarea soțului prin atacuri asupra asociațiilor. Și-a intrat „în drepturi” pe teren politic și joacă un rol bine definit de comuniști în mișcarea feministă.

62. Livezeanu, Octav

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician-jurnalist/comentator politic. Născut la 17 septembrie 1902 la Râmnicu Vâlcea, Oltenia. *Funcție:* ministru al Informațiilor. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* Frontul Plugarilor din toamna lui 1944, aderă la Partidul Socialist Țărănesc al lui Ralea în 1938-1944. 1924-1938 – membru al Partidului Țărănesc, care s-a unit cu Partidul Național Transilvănean pentru a forma Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: Educat în orașul natal, apoi a terminat chimia la Universitatea din București în 1924. 1924 – vice-președinte al organizației Lupu a Partidului Țărănesc, aripa tânără (președinte Tudor Ionescu și secretar Anton Alexandrescu); carieră jurnalistică și ca țărănist. 1934-1938 – redactor la *Dreptatea*. Decembrie 1938 – a părăsit Partidul Național-Țărănesc, alăturându-se lui Ralea; a lucrat la *Jurnalul* până la interzicerea acestuia în 1940; în timpul războiului a fost membru al comitetului editorial de propagandă la Cartierul General al lui Antonescu și așa a

ajutat la scoaterea unui număr antisovietic pentru armată; l-a urmat pe Ralea la fuziunea Partidului cu Frontul Plugarilor în noiembrie 1944. 6 martie 1945 – secretar-general la Ministerul Artelor până la numirea prezentă; în primăvara lui 1945 este numit redactor la *Frontul Plugarilor*, ziarul Partidului, poziție pe care încă și-o păstrează. Noiembrie 1946 – a fost în fruntea listelor pentru județul Râmnicu Sărat. 30 noiembrie 1946 – numit ministru al Informațiilor.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Soția, Elena, a fost director al școlii de fete, acum lucrează pentru Partidul Comunist Român. A fost aleasă pentru județul Romanați ca membră a Frontului Plugarilor.

Remarci: Și-a datorat începuturile politice lui N. Lupu, al cărui protejat a fost și sub a cărui ghidare și-a început activitatea la Tineretul Țărănist. S-a bucurat de sprijinul lui Lupu mulți ani, până când a avut altercații cu conducerea Partidului Național Țărănist. În 1938 s-a alăturat aripii lui Ralea (dizidenți), de pe urma căreia a dorit să obțină un câștig politic. Este un ziarist oportunista, are un trecut bogat în profesie, iar acum se dedică exprimării ideilor Partidului. Este scund, păr grizonat, pare mai bătrân decât vârsta declarată, sursele spunând că are peste 50 ani.

63. Luca, Vasile (Laszlo)

Naționalitate: Română și sovietică. *Ocupație:* Comintern – Moscova. Născut la 8 iunie 1898 în comuna Lemneni, județul Trei Scaune, Transilvania. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv, Comintern – Moscova. Membru al Comitetelor Executiv și Politic în Partidul Comunist Român. Numit: înainte de război. *Partid:* Membru al Cominternului și al Partidului Comunist Român.

Carieră: La vârsta de 13 ani a devenit ucenic reparator de ceasuri, la 16 a muncit la calea ferată Brașov; în 1915 a intrat în armată și a plecat pe front. 1916 – a început propaganda anti-război. 1918-1919 – a făcut parte din mișcarea revoluționară maghiară. 1919 – a reintrat la Căile Ferate Brașov și a devenit membru al Partidului Socialist și membru de sindicat. 1922 – a intrat în Partidul Comunist Român, a fost arestat de multe ori și a petrecut aproape 10 ani în închisorile românești. 1934 – din pricina participării la grevele de la Grivița a fost condamnat la 10 ani închisoare, sentința fiind mai târziu redusă la 5 ani; eliberat la termen, dar în 1940-1944²⁹ este închis la Cernăuți, în nordul Bucovinei, unde a fost eliberat de Armata Roșie³⁰; a lucrat [în URSS] cu Ana Pauker la trimiterea de instrucțiuni și propagandă comuniștilor români; s-a întors în România cu Armata Roșie ca membru al CC al Partidului Comunist Român, a organizat Frontul Democratic și a fost ales secretar al Consiliului General; a făcut propagandă guvernului Groza printre ungurii din Transilvania. Noiembrie 1946 – numărul doi pe listele județului Cluj, după dr. Groza.

Limbi străine: Română, maghiară, rusă.

Detalii despre familie: Origine maghiară (Szekler), a rămas orfan de mic și a fost trimis într-un orfelinat la vârsta de 7 ani.

Remarci: Importanța lui Luca, în afară de faptul că este membru al Cominternului, este aceea că-i menține pe maghiarii din Transilvania în sprijinul regimului Groza, prin discursuri care spun că poziția lor poate fi numai astfel păstrată, în opoziție cu sentimentele naționaliste

²⁹ Corect: 1940.

³⁰ Iunie 1940.

exprimate de Partidul Național-Țărănesc. Comunist inteligent și capabil, el și Ana Pauker muncesc în cercurile românești de comuniști cu handicapul de a nu fi considerați adevărați români. În calitate de membru al Cominternului, se bucură de linie directă cu Moscova.

64. Macovescu, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician-jurnalist. Născut cca. 1914³¹ lângă Râmnicu Vâlcea, județul Vâlcea. *Funcție:* Nu are. *Partid:* Comunist. Activ după lovitura de stat din 23 august 1944.

Carieră: A studiat la Universitatea din București; din octombrie 1945 – membru al Comitetului Central al Mișcării Tineretului Progresist. Ziarist profesionist, a fost în redacția *Timpului* din 1939 până în august 1944; corespondent diplomatic al acestui ziar din 1940 până în 1944, când Mircea Grigorescu (consilier de presă al lui Mihai Antonescu) a lansat *Ecoul*. În articolele cu care a contribuit în timpul războiului la *Timpul* și *Ecoul* a găsit căi și metode de a transmite adevărul cu privire la operațiunile militare ale Aliaților. I-a fost subaltern lui Mircea Angelescu la Ministerul Propagandei unde a lucrat la secția care trimitea directive presei. În 1942, împreună cu un grup de ziariști români, a vizitat Germania și a scris o serie de articole despre relațiile româno-germane. (*Dreptatea* din 17 februarie 1946 a publicat în facsimil câteva din articolele lui Macovescu, împreună cu o fotografie care îl arăta dând mâna cu Baldur von Schirach, liderul tineretului german.) După 23 august 1944 a colaborat la *România liberă*, *Tribuna poporului* și *Scânteia*. În noiembrie 1945 a fost în fruntea delegației române la Conferința Tineretului de la Londra. 6 martie 1945 – e numit secretar-general la Ministerul Informațiilor, post la care a renunțat după alegerile din noiembrie 1946, cu speranța că va obține o însărcinare diplomatică în străinătate. Aceasta însă nu a devenit realitate.

Limbi străine: Română, engleză, franceză, germană fluent.

Detalii despre familie: Rădăcini țărănești, căsătorit cu o evreică comunistă de origine maghiară, sora soției lui Vasile (Laszlo) Luca. A avut și ea pregătire în domeniul presei și, după cum se spune, îi supraveghează pe jurnaliștii români apropiați celor americani și englezi.

Remarci: Macovescu este o prezență plăcută, destul de chipeș. E considerat ca „moderat” în Partid. În activitatea sa trebuie remarcată și tenta (considerabilă) de oportunism. A fost protejatul lui Mihai Antonescu, fost vice-premier sub Mareșalul Antonescu.

65. Malaxa, Nicolae

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Industriaș. Născut în 1883 la Bârlad, Moldova. *Funcție:* Șef al industriașilor români. *Partid:* Încearcă să transforme toți politicienii cu influență în oamenii săi indiferent de apartenența la vreun partid, deși acum este foarte apropiat de comuniști.

Carieră: Mama sa a fost o văduvă săracă. Malaxa a fost obligat să înceapă să muncească de mic copil; a devenit inginer la Administrația Căilor Ferate. 1919 – printr-o asociere secretă cu T. Enacovici, a înființat un atelier de reparații de locomotive și vagoane de marfă; profitul a fost atât de mare încât, sub acuzația de a fi reparat material rulant aflat în cea mai bună stare, a avut loc și o investigație parlamentară; se spune că prin mită s-a mușamalizat ancheta; Enacovici s-a retras din afacere. 1928 – Uzinele de locomotive N. Malaxa au fost în mod oficial constituite;

³¹ Exact: 28 mai 1913.

datorită cadourilor făcute prietenilor d-nei Lupescu, i s-a permis accesul în interiorul cercului Lupescu-regele Carol; și-a asigurat un contract cu statul român de a construi locomotive și, datorită banilor statului plătiți în avans, și-a construit propria întreprindere; statul a plătit de mai multe ori pentru materialul său rulant decât dacă l-ar fi achiziționat din alte părți în Europa. A organizat cu sprijinul lui Carol ramuri importante ale economiei românești, fiecare primindu-și comisionul său; uzina de țevi de oțel a fost construită din avansul guvernului și produsele livrate la preț exorbitant industriei petrolifere sub 1000% față de tariful practicat; a fost în spatele lui Gheorghe Tătărescu la ruptura sa de Partidul Național-Liberal al lui Dinu Brătianu. A căutat să preia controlul Uzinei din Reșița la care se spune că deținea 12%, interesul pentru aceasta a transformat cooperarea inițială cu Max Aușnit într-o rivalitate; ca reprezentant al intereselor British Vickers-Armstrong, Aușnit a refuzat să le facă jocul și Malaxa, împreună cu Carol, l-au arestat. A primit în avans o sumă enormă destinată industriei armamentului, cu care a fost construită fabrica Tohani de lângă Brașov. 1939 – trustul a fost reorganizat în trei firme: Compania N. Malaxa, Uzinele N. Malaxa de țevi și oțel, Uzinele N. Malaxa, Tohanu Vechiu; a intrat în legătură cu Banca Westminster din Londra. 1940 – negocieri cu Albert Goering pentru participarea germană la întreprindere; după plecarea lui Carol a finanțat Garda de Fier (naziștii români) și rebeliunea acestora din ianuarie 1941 a fost dirijată de la centrul din casa lui Malaxa, care acum este, ironia soartei, casa generalului sovietic Susaikov; arestat după rebeliune și reținut câteva zile de poliția secretă; din cauza unor aranjamente personale necorespunzătoare, a refuzat să semneze acordul pentru controlul proprietăților Uzinei Hermann Goering. 7 octombrie 1941 – statul a semnat o convenție cu nemții pentru a le închiria acestora toate uzinele sub numele de Compania Rogifer, statul român și cel german controlând fiecare 50% din ele. Atunci Malaxa este eliberat de sub protecția asigurată. Februarie 1942 – printr-un decret oficial, statul a expropriat averile lui Malaxa după o investigație care a dovedit că acesta a avut profituri fantastice de pe urma afacerilor cu statul; rapid, în 1943, statul român a cumpărat jumătatea germană de la Rogifer. 9 octombrie 1943 – lui Malaxa i s-a redat dreptul de a participa la jumătate din proprietăți; după armistițiul, în toamna lui 1944 a eșuat în oferta de a controla întreprinderile oferite capitalului american și în mituirea agenților americani pentru a realiza acest lucru; s-a orientat spre comuniști și alți politicieni; printr-un aranjament a dat sume mari pentru fondul de război al Partidului [Comunist Român] și personal i-a mituit cu case, pe ministrul comunist al Comunicațiilor, Gheorghiu-Dej, și pe Groza, pe atunci vice-președinte al Consiliului de Miniștri, care au garantat aprobarea de a anula contractul Rogifer și de a i se restitui în întregime toate proprietățile. 13 aprilie 1945 – un decret guvernamental restituie proprietățile, dă credite foarte avantajoase și materii prime pentru operațiuni viitoare, stabilește un comision pentru a i se compensa profiturile pierdute între 1941-1944 și i-a acordat 2 460 000 dolari compensații pentru cele 14 uzine de laminat luate de ruși sub clauzele Armistițiului; Malaxa a aranjat plata unei sume de 600 000 dolari către Aușnit pentru a-și achita niște datorii; din octombrie 1945, în ciuda opoziției oficiale a americanilor față de plata unor compensații României înainte ca cererile americane să fie satisfăcute, se spune că ar fi aranjat ca să aibă depuse în mai multe conturi câteva milioane de dolari în SUA, deși nu toate sunt deschise pe numele său. Aușnit a fost forțat să coopereze în afaceri și actualmente Malaxa deține 30% din afaceri. Participare sovietică la Reșița; încearcă încă să-și deblocheze fondurile din America prin diverse mecanisme și să apere capitalul american investit în întreprinderile sale, cum este cu Kaiser Frazer Automobile Company. Aprilie 1946 – este numit membru al delegației Camerei de Comerț Româno-Americane pentru a merge în SUA să reprezinte neoficial guvernul român.

Iunie – a plecat cu delegația în Franța și SUA după afaceri, interese și, după cum se spune, pentru a se întâlni cu prietenii fostului rege Carol, și încă nu s-a întors.

Limbi străine: Română, franceză, greacă și posibil germană.

Detalii despre familie: E de origine greacă. Căsătorit cu Natașa Malaxa și are doi copii. Fiul nu are o ocupație precisă; a părăsit Universitatea din București înainte de absolvire. Fiica, al cărei nume era legat de regele Mihai, pe când aceste era prinț, e măritată cu un doctor român³² și amândoi au emigrat de curând în SUA din Turcia, unde d-na Malaxa și fiica au așteptat ultimele faze ale războiului.

Remarci: Unul dintre cei mai deștepți, complecși și lipsiți de scrupule oameni din România, e o combinație de tâlhar gentleman și om de afaceri grec. În orice caz, e foarte generos cu cei care i-au fost prieteni în zilele sale sărace din tinerețe. Cei care înțeleg temperamentul grecilor și metodele amorale ale unor mari oameni de afaceri simt că-l înțeleg pe Malaxa. Cea mai puternică și desăvârșită tehnică este mituirea cu generozitate a guvernului prin folosirea fondurilor guvernamentale. Orice efort al guvernului pentru întreprinderi ar trebui să fie dublu pentru a-i oferi capitalul necesar și un profit enorm, în timp ce cealaltă jumătate este concretizată în mituiri ale oficialității pentru ca să facă afacerea posibilă.

Ultimul salt politic pe care Malaxa a trebuit să-l facă să se înțeleagă cu comuniștii a fost cel mai bun test personal, căci în toamna lui 1944 era privit ca fascist, o persoană anatemitată pentru ruși, care nu au putut să explice cu claritate legăturile sale din timpul războiului cu nemții și cu Antonescu. Inginerul său șef Carp era clar asociat cu germanii. Abilitatea tehnică a lui Malaxa i-a fost folositoare și s-a ridicat din nou pe propriile lui picioare, dar omul, distins la înfățișare, arată bătrân și obosit.

Persoană frugală, muncitoare și inteligentă, Malaxa este darnic cu mituirea politicianilor de care are nevoie. Un dar făcut lui Groza în ziua numirii ca premier a fost aceeași casă pe care odată i-o dăruise lui Mihai Antonescu, vice-premier sub Mareșalul Antonescu. Mâna lui dreaptă în afaceri este inginerul Basil Ștefănescu, iar avocatul personal este sub-secretarul de la Finanțe Alexandrin. Azi printre oamenii săi politici de frunte pot fi considerați: vice-premierul Gheorghe Tătărescu, premierul Groza, Gheorghe Gheorghiu-Dej – ministrul Industriei și Comerțului, Mihai Ghelmegeanu; un lider național-țărănist, Ionel Pop, este consilier legal șef care-i reprezintă interesele și surse de încredere au confirmat că acum Savel Rădulescu a intrat în sfera sa de influență. E în stilul său să-i mituiască pe politicienii români pentru scopuri personale, ceea ce stârnește reacții adverse și disprețul celor ce năzuiesc la un regim democratic în țara lor, căci Malaxa apare categoric ca o influență politică puternică și nesănătoasă.

Lui Malaxa îi place viața liniștită, dar are o pasiune ce pare tipică genului său de om – îi place să joace poker.

66. Maniu, Dr. Iuliu

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1873 la Șimleul Silvaniei, în nordul Transilvaniei. *Funcție:* Președinte al Partidului Național-Țărănesc. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: A studiat la Cluj, Viena și Budapesta; a devenit mai târziu profesor de drept la Seminarul Teologic din Blaj (Transilvania); în 1906 a intrat în Parlamentul maghiar ca membru al Partidului Național Român din Transilvania; a fost implicat în mai multe scene tensionate cu

³² George E. Palade.

parlamentarii maghiari majoritari. 1911- a fost arestat pentru instigare minorității românești din Transilvania la revoltă împotriva ungarilor. 1914-1918 – a organizat revolta românilor transilvăneni în armata austro-ungară, sprijinind astfel considerabil Declarația de independență. 1919 – după unirea Transilvaniei cu Vechiul Regat a fost ales președinte al Partidului Național Român și a avut un rol esențial în coaliția cu Partidul Țărănesc din Vechiul Regat și în formarea Partidului Național-Țărănesc.

1930 – pentru a contracara opoziția liberală, a sprijinit întoarcerea regelui Carol din exil. Iunie 1931 – și-a dat demisia din cauza faptului că regele Carol și-a încălcat angajamentele asumate înainte de întoarcerea sa. August 1932 – a refuzat să formeze guvernul. Octombrie 1932 – președinte al Consiliului de Miniștri. Ianuarie-noiembrie 1933 – Prim-Ministru; a intrat în conflict cu Vaida-Voevod cauzând o ruptură în Partidului Național-Țărănesc. 1938 – a protestat față de introducerea Constituției semi-fasciste a lui Carol.

Iulie 1940 – la pierderea Basarabiei a cerut formarea unei coaliții guvernamentale și revenirea la regimul parlamentar. 1940-1941 – contact constant cu miniștrii britanic și american [la București], în timp ce regimul fascist³³ din România s-a consolidat, pentru a căuta ajutor împotriva acestuia și a realiza canale de informație clandestine. 1941-1944 – a aprobat războiul împotriva Rusiei până când românii au trecut Nistrul, apoi a protestat pe lângă Antonescu față de continuarea războiului și de sprijinirea Germaniei; proteste prin mesageri sau printr-un lung memorandum semnat și de Constantin (Dinu) Brătianu, președinte al PNL; primăvara lui 1944 – prințul Barbu Știrbey și Constantin Vișoianu au fost trimiși din partea României să negocieze Armistițiul cu Aliații și și-a unit eforturile pentru a înlătura regimul Antonescu. Negocierile au trenat. În România și-a continuat activitatea ca lider al Blocului Național Democrat, compus din: PNT, PNL, PSD, PCR., rezultând lovitura de stat din 23 august 1944, coordonată de regele Mihai. 23 august 1944 – ministru fără portofoliu în primul guvern de uniune națională al lui Sănătescu. 6 martie 1945 – a refuzat ca Partidul său să participe în guvernul Groza, considerând că acesta este nereprezentativ și că locurile alocate Partidului său în Cabinet erau insuficiente. August 1945 – l-a sfătuit pe rege să ceară demisia lui Groza pe motiv că regimul său nu era capabil să încheie Tratatul de Pace cu Aliații. Ianuarie 1946 – este de acord, deși împotriva voinței sale, cu sugestia ambasadorilor american și britanic în URSS, aflați atunci la Budapesta [București] de a aplica deciziile Moscovei de a avea din partea Partidului un ministru fără portofoliu în guvern. Mai 1946 – este criticat vehement de guvern pentru că a afirmat în depoziția făcută la procesul lui Antonescu că Basarabia și nordul Bucovinei sunt teritorii românești și pentru că a dat mâna cu Mareșalul Antonescu; în vara și toamna lui 1946 a protestat împreună cu d-l Dinu Brătianu față de modul în care guvernul își îndeplinea obligațiile din acordul de la Moscova, mai ales în pregătirea alegerilor. Noiembrie 1946 – ales pentru București, dar, pentru că a considerat alegerile viciate, s-a pus de acord cu Dinu Brătianu să nu le permită deputaților să-și preia locurile din Parlament.

Limbi străine: Română, maghiară, germană.

Detalii despre familie: Religie unitariană. Toată viața burlac. Nepotul, Ionel Pop, a fost pregătit pentru o eventuală conducere a PNT din Transilvania.

Remarci: D-l Maniu, deși suferă de reumatism la picioare, pare perfect sănătos ca urmare a unui mod de viață cumpătat. Își poartă drept corpul, de înălțime mijlocie iar fața cu trăsături puternice nu-i trădează vârsta.

³³ Inexact!

În conversație remarcile lui Maniu sunt pătrunzătoare și analizele sale politice, deși tind să fie exhaustive în explicații, impun atenție. Adepții săi au pentru el cel mai mare respect ca om care și-a dedicat întreaga viață politicii și care a adus calități solide de implicare și integritate personală acestei sarcini. Ferm, încăpățânat atunci când este încredințat că e o chestiune de principii, prin aceasta fiind un fenomen politic românesc. Aceste calități menționate mai sus sunt cunoscute țării și orice efort al rușilor sau al guvernului de a-l denigra personal nu fac decât să-i sporească popularitatea, astfel încât la ora actuală are mai mult ca niciodată prestigiul de apărător al democrației și independenței României.

Criticii lui Maniu îl cataloghează drept „negativist”, acuzându-l că se simte mai bine în opoziție decât dacă ar fi lider constructiv, în timp ce apărătorii infirmă cu tărie că situația dintre cele două războaie și cea de azi au făcut pentru Partidul său imposibilă guvernarea țării și păstrarea principiilor democrației. Cerând loialitate adepților săi, el răspunde cu aceeași loialitate și s-a răspândit acuzația că mulți dintre subalternii săi au viciile atribuite în general politicienilor, pe care le ascund în spatele integrității personale a lui Maniu.

Tactic, Maniu își ia singur deciziile după ce-i ascultă pe cei din ierarhia Partidului care sunt calificați să vorbească despre un anumit subiect. Are un mare respect pentru părerea lui Ghiță Popp, dar adesea cere ajutor calificat din afara partidului. Se spune că vorbește cu [Ion] Mihalache și cu [Mihai] Popovici mai mult pentru a-i influența decât pentru a primi în schimb sfaturi valoroase. În relațiile cu adepții săi, Maniu adoptă adesea ceea ce consideră a fi o practică justificabilă de a exprima optimismul pe probleme particulare ce le întâresc moralul, în timp ce el poate să simtă altfel în intimitate. Ca politician, Maniu insistă să se întâlnească cu oricine vrea să-l vadă și să vorbească oricât de mult dorește acela. Ca urmare, atunci când e în București, după o săptămână cu un program atât de încărcat, obosește și trebuie să plece pentru a se odihni, de obicei la Sinaia sau la Sibiu.

- Fondurile personale ale lui Maniu, conform unei surse de încredere din Partid, provin dintr-o mină de aur de la Baia Mare în Munții de la Nord de Alba Iulia pe care a cumpărat-o cu cel puțin 40 de ani în urmă. A produs întotdeauna destul aur, dar Compania Petrolieră „Concordia” a investit mai mult capital și, cel puțin până de curând, i-a plătit o rentă pentru aurul extras. Mai posedă, de asemenea, o casă în satul Bădăcin, lângă Zalău, în nordul Transilvaniei.

Pe perioada negocierii Armistițiului Maniu a căutat în primul rând să facă o înțelegere separată cu SUA și Marea Britanie, deoarece îi era teamă de acțiunile viitoare ale sovieticilor în România. Oficialii sovietici și sateliții lor din guvern îl acuză pe Maniu că este „reacționar”, în timp ce Maniu declară că evenimentele confirmă analizele sale despre politica sovietică ce include dominarea completă a României, suprimarea democrației de tip occidental și o eventuală încorporare a României în URSS.

67. Maurer, Ion (Gh.)

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician comunist. Născut la 8 iulie 1899³⁴ în comuna Vorumloc, județul Târnava Mare, Transilvania. *Funcție:* Subsecretar de stat pentru aprovizionare la Ministerul Industriei și Comerțului. Numit: martie 1947. *Partid:* Comunist.

Carieră: Școlile militare din Craiova și Iași; licență în drept la Universitatea din București; judecător la Agnita și mai târziu prim-procuror la Sighișoara; a demisionat și a practicat avocatura la Sighișoara; a intrat în politică alături de Jean Florescu, pe atunci lider

³⁴ Exact: 23 septembrie 1902.

județean PNL; mai târziu s-a alăturat Partidului Țărănesc Radical (Grigore Iunian); a locuit în București și a lucrat mai ales în județul Dâmbovița; în timpul dictaturii lui Antonescu a fost de două ori închis în lagărul de concentrare de la Tg. Jiu și acolo, din 1942, a devenit membru PCR: 1943 – eliberat din închisoare, a fost obligat să lupte pe frontul din Crimeea, unde se spune că a făcut propagandă în rândul trupelor. August 1944 – asistentul lui Bodnăraș în așa-zisa formare a trupelor muncitorești. 6 martie 1945 – numit sub-secretar de stat la Comunicații și Lucrări Publice; vara și toamna lui 1946 – a fost unul din liderii delegației române la Conferința de Pace de la Paris subordonat direct Anei Pauker. Noiembrie 1946 – a fost primul pe lista electorală a Blocului Partidelor Democratice din județul Târnava Mare. 30 martie 1946 – numit sub-secretar de stat pentru Economie Națională în guvernul revizuit Groza. Martie 1947 – numit sub-secretar de stat pentru aprovizionare la Ministerul Industriei și Comerțului.

Limbi străine: Română, franceză, poate și altele.

Detalii despre familie: Religie ortodoxă. Familia este de origine saxonă. Tatăl a fost profesor de germană la școlile particulare din Ploiești. A fost căsătorit de două ori.

Remarci: În prezent, este consilier tehnic al lui Gheorghiu-Dej, amândoi lucrând în Ministerul Industriei și Comerțului și luând parte la ședințele PCR. Se poartă la fel ca apropiatul său și de asemenea se lasă răsplătit cu șperțuri considerabile. Odată, adresându-se miilor de muncitori de la Atelierele de reparații de material rulant Astra, a fost aclamat de către mulțime și, când i-a salutat cu pumnul ridicat, i s-a văzut un frumos ceas de mână din aur masiv. Este inteligent, a fost un avocat bun și e considerat mai mult român decât cominternist în concepțiile sale politice.

68. Mihai I

Naționalitate: Română. *Titlu:* Rege. Născut la 25 octombrie 1921 la Sinaia (ziua onomastică este la 8 noiembrie). *Funcție:* Rege al României. Numit: 6 septembrie 1940.

Carieră: La moartea bunicului său, Ferdinand I, în ianuarie 1926³⁵, Mihai a fost proclamat rege sub regență până la întoarcerea tatălui său – care renunțase oficial la drepturile de prinț moștenitor – 6 iunie 1930. 8 iunie 1930 – a fost proclamat prinț moștenitor și Mare Voievod de Alba Iulia; educat sub supravegherea tatălui său împreună cu un mic grup de băieți provenind din toate clasele sociale; la abdicarea tatălui său – 6 septembrie 1940 – sub presiunea Mareșalului Antonescu a fost din nou proclamat rege; în timpul războiului împotriva URSS a trăit retras, toate prerogativele regale aflându-se practic în mâinile Mareșalului Antonescu; în colaborare cu opoziția democratică a pregătit în secret lovitura de stat de la 23 august 1944, zi în care și-a asumat responsabilitatea pentru decizia de a-l aresta pe Mareșalul Antonescu și de a începe operațiunile militare împotriva nemților. 1945 – după Ziua Victoriei a primit distincția sovietică „Ordinul Victoriei” pentru contribuția la victoria Aliaților. 20 august 1945 – sfătuit de majoritatea liderilor partidelor politice, cere demisia premierului Groza, care a refuzat, fapt ce a grăbit criza constituțională. Regele a cerut ajutorul celor Trei Puteri [SUA, URSS, Marea Britanie] pentru a forma un guvern capabil să încheie Tratatul de Pace și, în ianuarie 1946, a acceptat recomandările delegației diplomatice care a vizitat România ca să înceapă aplicarea acordului de la Moscova, astfel ca doi miniștri fără portofoliu să fie numiți din partea PNL și PNT și libertățile să fie respectate. După alegerile truate din noiembrie 1946, regele a înclinat să nu deschidă lucrările Parlamentului, dar, din cauza presiunii PCR și a lipsei de sprijin din partea

³⁵ Corect: 20 iulie 1927.

guvernelor american și britanic, a fost forțat să facă acest lucru, recunoscând în acest mod rezultatul alegerilor.

Limbi străine: Română, franceză, germană, italiană, engleză.

Detalii despre familie: Din familia Hohenzollern-Sigmaringen. Unicul copil al regelui Carol al II-lea și al prințesei Elena a Greciei.

Remarci: Mihai a avut un rol foarte dificil de când a devenit rege. Practic ignorat și condus de Mareșalul Antonescu, el a dovedit un real curaj și inițiativă, oferindu-se să conducă pregătirile pentru lovitura de stat și să o decaleze brusc cu trei zile din cauza circumstanțelor apărute ce o urgentau. A arătat calități asemănătoare când a cerut demisia lui Groza și când și-a menținut cererea, urmând procedurile constituționale, în ciuda oricărei presiuni ale guvernului și sovieticilor. A acceptat guvernul Groza din 6 martie 1945 doar pentru că era un ordin direct al vice-comisarului sovietic [Andrei I.] Vîșinski. Înainte de luarea deciziilor își ascultă sfătuitorii, la fel ca în primele zile, apoi cu Baronul [Ioan de Mocsonyi] Styrcea și [Grigore] Niculescu-Buzești și câțiva aghiotanți de încredere și secretarul personal. Unii critică persoanele din anturajul său, dar acest lucru se va întâmpla indiferent de persoanele în cauză. Savel Rădulescu, C. Vișoianu, Mareșalul Curții Negel și liderii partidelor îi prezintă mereu opiniile despre problemele importante; cu Savel Rădulescu s-a consultat mai mult în ultimul timp. Oricum, regele, în ciuda tinereții și a lipsei sale de experiență, are simț practic și ia singur deciziile. După ascultarea consilierilor, de exemplu în martie 1945, în ciuda opoziției celui mai influent sfătuitor, a decis că este mai bine pentru viitorul României să accepte cererea lui Vîșinski și să-l numească pe Groza ca premier.

Azi, Mihai e figura cea mai populară din țară. El a simbolizat ideea balcanică a unui rege care preia puterea printr-o lovitură de stat și acum simbolizează dorința țării de independență și eliberare de sub dominație străină. Acest lucru face ca în legăturile sale cu rușii să fie nevoie de cea mai mare abilitate.

Și-a continuat liniștit viața alături de mama sa. Cu fizicul său masiv și puternic, e un pasionat al sporturilor, iubind viteza; este cel mai rapid conducător auto din România, având și licență de pilot. Alte pasiuni ar mai fi: conducerea de șalupe rapide, înotul și plimbarea cu jeep-ul pe cel mai accidentat teren pe care îl găsește. Se ocupă de mecanică și este fascinat de aviație. Nu studiază nimic în mod deosebit. Își capătă cunoștințele din conversațiile cu cei calificați să discute subiectele interesante din punctul lui de vedere și, deși în general entuziast ca mulți alți români, a abandonat formal studiul formal al limbii ruse.

69. Mihăescu, Ștefan

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 27 decembrie 1888 la Amărăști, județul Romanați, Oltenia. *Funcție:* Trezorier al PNT și președinte al organizației PNT din Romanați. Numit: după lovitura de stat din 1944. *Partid:* PNT. După primul război mondial a aderat la Partidul Țărănesc dr. N. Lupu.

Carieră: Liceul la Craiova. 1913 – și-a luat diploma de inginer la Politehnica din București; a fost angajat ca inginer la Compania Română de Căi Ferate; inginer la Clădirea Românească. 1917 – a părăsit PNT-ul cu N. Lupu, mai târziu a revenit împreună cu el; a fost fermier, industriaș și de trei ori parlamentar de Romanați începând din 1928. 1931-1934 – redactor al revistei *Progresul Social*; președinte al Consiliului de Administrație de la CAM, monopolul național al tutunului în timpul lui Antonescu, și expus criticilor pentru că a fost prea

apropiat de nemți în acea vreme. 1942 – președinte al Asociației Inginerilor Români; are diverse interese de afaceri.

Limbi străine: Română, germană, franceză.

Detalii despre familie: Origine țărănească, căsătorit și are o fiică. Se spune că soția lui e bogată. Are o fabrică de țiglă și cărămidă.

Remarci: Foarte bogat, și-a sacrificat multe afaceri în actuala poziție. El și soția sunt în cele mai bune relații cu Maniu. Cât timp a funcționat la CAM au existat elemente din Partid ce ar fi vrut să-l excludă. După cum a afirmat un asociat al său, din punct de vedere politic el este remarcabil pentru tehnica sa ca parlamentar obstructionist. Este șef al organizației din județul Romanați.

70. Mihail, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General. Născut în 1885³⁶ la București. *Funcție:* În retragere. *Partid:* Niciunul.

Carieră: Cadet 1 aprilie 1905, sublocotenent 1 iulie 1907, locotenent 1 iulie 1910, căpitan 1 aprilie 1915, maior 1 aprilie 1917, locotenent-colonel 1 aprilie 1920, colonel 1 iulie 1927, general de brigadă 10 octombrie 1935, general-maior 25 octombrie 1939, general-locotenent 24 ianuarie 1942, general 1 aprilie 1945. Este absolvent al Academiei Superioare de Război și ofițer al Statului Major. Funcțiile sale de comandă au fost după cum urmează: 1922-1925 – comandant al unui batalion de munte; 1925-1929 – șef de Stat Major al Diviziei I Munte și comandant al Regimentului I Vânători de Munte; 1929-1930 – comandant al Școlii Speciale de Infanterie; aprilie 1931-octombrie 1933 – comandant al Regimentului 89 Infanterie, octombrie 1933-octombrie 1934 – șef al Serviciului de Informații al Statului Major; octombrie 1934-octombrie 1936 – comandant al Brigăzii de Vânători de Munte; octombrie 1936-noiembrie 1937 – Șef al Statului Major General în Inspectoratul general al Armatei a III-a; noiembrie 1937-februarie 1939 – șef al Gărzii Palatului Regal; februarie 1939-decembrie 1939 – sub-secretar de stat al Armatei; decembrie 1939 – iunie 1940 – comandant general al Corpului II de Armată; iunie 1940-august 1940 – vice-președinte al Consiliului de Miniștri; august 1940 – septembrie 1940 – șef al Marelui Stat Major; septembrie 1940 – a fost trecut în rezervă de Mareșalul Antonescu pentru că fusese fidel regelui Carol II. 23 august 1944 – a fost rechemat în armată și i s-a redat fostul său post ca Șef al Marelui Stat Major. 12 octombrie 1944 – numit Inspector General al Infanteriei (această schimbare a avut loc, aparent, pentru că a ordonat Armatei Române să oprească jafurile și anarhia provocate de armatele rusești pe teritoriul României). 1 iunie 1945 – numit Inspector General al Armatei române. Trecut în rezervă în august 1947, după ce un an a fost cadru disponibil.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Soția are cetățenie franceză.

Remarci: Mihail a fost printre cele câteva persoane cu care regele Carol II s-a sfătuit în timpul crizei ce a precedat abdicarea sa. El și generalul Paul Teodorescu au fost de părere că regele Carol II nu trebuia să abdice. Mihail a fost foarte apropiat de regele Carol II și de actualul rege Mihai. Se spune că regele Mihai are mare încredere în capacitățile militare ale lui Mihail, în patriotismul și loialitatea sa față de Coroană. A fost unul dintre autorii armistițiului de la 23 august 1944. Ca Șef al Marelui Stat Major, după 23 august 1944, a avut succes în eliminarea și

³⁶ Exact: 1887.

izgonirea trupelor germane din România. În armată este considerat cel mai abil și onest dintre toți vechii ofițeri. În primul război mondial a fost rănit de două ori. A fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. Este scund, cu tenul închis, demn și are o atitudine modestă. Nu suportă și evită publicitatea³⁷.

71. Mihalache, Ion

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1882 la Topoloveni, județul Muscel, Muntenia. *Partid:* Prim-vicepreședinte al PNȚ. Numit: 1927-1933 și 1937 – în prezent.

Carieră: Învățător în învățământul public românesc. 1916-1918 – căpitan în armata română, câștigând Ordinul „Mihai Viteazul”, cea mai înaltă distincție militară românească. 1919 – ministru al Agriculturii, în această calitate a proiectat prima lege a reformei agrare și a împroprietăririi țăranilor. 1919-1927 – a luptat împotriva PNL alături de Partidul Național Român din Transilvania. 1926 – cele două partide fuzionează sub conducerea lui Iuliu Maniu. 1928-1930 – ministru al Domeniilor și al Agriculturii. 1932 – ministru de Interne; demisionează după un conflict cu regele Carol II. 1935 – elaborează programul progresist al PNȚ care mai este încă în vigoare. 1933-1937 – președinte al PNȚ; deputat în Parlament în fiecare legislatură după 1919. Ianuarie 1946 – a acceptat cu greutate nominalizarea Partidului de a fi ministru fără portofoliu din partea Partidului său în guvernul Groza remaniat, dar nu a fost acceptat de către guvern și de ruși. Toamna lui 1946 – a fost eliminat de pe listele electorale pe motiv că ar fi militat pentru războiul împotriva Rusiei.

Limbi străine: Română, puțin engleză.

Detalii despre familie: Căsătorit. Fără copii.

Remarci: Este considerat cel mai bun orator politic român. Este o figură populară ca lider democrat printre țăraniști. Cunoscut și apreciat pentru activitățile sale democratice și ca lider al PNȚ. În noiembrie 1937 a fost împuternicit de către regele Carol II să formeze guvernul, dar, aflând condiția că ar fi trebuit să colaboreze cu Al. Vaida-Voevod, s-a răzgândit și a rămas cu Partidul său în opoziție.

Mihalache se îmbracă întotdeauna în costum țărănesc, indiferent de ocazia socială, astfel afirmându-și originea țărănească. Și-a transformat orașul natal într-un sat țărănesc model. Este scund, îndesat, cu o sănătate remarcabilă și un temperament moderat; este principial. Mulți dintre critici spun că nu el ar fi omul care să păstreze Partidul unit în cazul în care Maniu s-ar retrage sau ar muri, susținând că Mihalache e prea ușor de descurajat și de influențat pentru a deține această funcție.

Povestea răspândită în timpul vizitei la București din ianuarie 1946 a lui Vișinski și a ambasadorilor Harriman și Clark Kerr cum că Mihalache s-a oferit voluntar să lupte împotriva URSS nu este decât parțial adevărată. În vremea când România declarase război URSS, Mihalache era ofițer în rezervă, având gradul de maior al armatei române. Auzind că Mareșalul Antonescu a propus să-l mobilizeze și să-l atașeze staff-ului său ca și consilier politic, Mihalache a știut să evite o astfel de funcție, înrolându-se voluntar în trupele regulate. Oferta lui a fost acceptată și a luptat în scurte campanii în timpul cărora România a redobândit Basarabia. Atunci când Mareșalul Antonescu a decis să continue lupta împotriva Rusiei și a trecut Nistrul, Mihalache a cerut să fie lăsat la vatră. Cererea i-a fost aprobată.

³⁷ Cf. General Gh. Mihai (1887-1982), în Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română ...*, p. 283-184.

72. Moșoiu, Tiberiu

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 23 iunie 1898 lângă Oradea Mare, Transilvania. *Funcție:* Guvernator al Băncii Naționale. Numit: ianuarie 1947. *Partid:* Membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Liberal al Dizidenților; fost membru al Partidului Național-Liberal.

Carieră: Doctor în drept, Universitatea din Bruxelles; profesor de drept roman la Universitatea din Cluj. 1937-1939 – sub-secretar de stat la Culte și Arte în guvernul Tătărescu sub regele Carol II; ca prieten apropiat al lui Tătărescu, s-a aliat cu acesta după 23 august 1944 când dizidenții național-liberali au început negocierile cu Frontul Național Democrat, director al ziarului Partidului *Drapelul*. 28 aprilie 1946 – a votat pentru moțiunea lui Tătărescu pentru ca partidul să se alăture listei unice guvernamentale. 18 mai – numit guvernator al Băncii Naționale Române; numirea a fost confirmată după naționalizarea băncii.

Limbi străine: Română, franceză cel puțin.

Detalii despre familie: E bogat. Căsătorit.

Remarci: Pot fi spuse foarte puține lucruri pentru a-l caracteriza pe acest om care este foarte apropiat lui Tătărescu și îi împărtășește oportunismul politic. Începutul său în politica liberală se datorează reputației tatălui său și faptului că PNL ducea lipsă de ardeleni cu oarecare capacitate intelectuală. E considerat mediocru.

73. Negel, Dimitrie D.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Mareșal al Palatului. Născut la 27 ianuarie 1890 la Giurgiu, județul Vlașca, Muntenia. *Funcție:* Mareșal al Curții Regale și administrator al Domeniilor Regale. *Partid:* Nici unul.

Carieră: Născut la Giurgiu, unde tatăl său comanda un regiment; casa părintească lângă Bacău, Moldova, unde are moșie; învățământ secundar și Facultatea de Drept la București; în 1915 doctor în drept, Universitatea din Paris; a luptat pe front în armata română în primul război mondial; a practicat dreptul; și-a dezvoltat afaceri proprii; președinte al Uzinei „Assan” din București, o afacere de familie de la mama sa; implicat de asemenea în „Olemn” („cherestea”). 1939-1940 (septembrie) până la guvernul Gărzii de Fier a fost președinte al Camerei de Comerț București. Iunie-noiembrie 1941 – subsecretar de stat pentru Aprovizionare în guvernul Antonescu; a încercat să demisioneze din prima lună. 24 iulie 1942 – numit Administrator al Domeniilor Regale; cunoscător al pregătirilor regelui pentru lovitura de stat, l-a ajutat cu sfaturi politice. 23 august 1944 – ministru al Agriculturii în primul guvern Sănătescu – guvern de unitate națională. 4 noiembrie 1944 – îi este adăugată funcția de Mareșal al Palatului, la aceea de Administrator al Domeniilor Regale. Martie 1945 – l-a sfătuit pe rege să-l accepte pe Groza ca premier; a rămas în poziția asumată alături de rege în timpul crizei constituționale până când guvernul a fost remaniat, 8 ianuarie 1946, după Acordul de la Moscova. Martie 1946 – și-a înaintat demisia regelui sub presiunea guvernului, dar a rămas la post, presiunea fiind ulterior înlăturată. Noiembrie 1946 – l-a sfătuit pe rege să deschidă Parlamentul în fața puternicelor proteste populare.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Necăsătorit. Fiu al unui general de cavalerie, aghiotant al lui Carol

I.

Remarci: Un atent și fidel sfătuitor, dar nu prea puternic (din punct de vedere nervos) pentru a putea rezista presiunilor, de vreme ce guvernul a știut să-l facă docil prin amenințări indirecte cu intentarea unui proces pe motiv că a deținut o funcție ministerială sub regimul Antonescu. I-a propus regelui demisia sa, care crede că un succesor potrivit nu se poate găsi și ar vrea să-l păstreze pe Negel, cu orice preț, ca Administrator al Domeniilor Regale. Există zvonuri că ar lucra mai aproape cu Tătărescu și Malaxa în ceea ce privește afacerile personale. S-a ferit întotdeauna să se înscrie în vreun partid și intimitii săi îl consideră fricos, dar cu un puternic simț al umorului bazat pe solide cunoștințe. Este o prezență expresivă în conversații și un om înalt și greoi.

74. Nicodim, Patriarh

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Arhiepiscop de București, Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Patriarh al României. Născut în 1885 la Pipirig, județul Neamț. *Partid:* Se opune prezentului regim.

Carieră: A obținut masteratul în studii teologice în 1895 și a fost numit doctor onorific în teologie la Universitatea din Cernăuți în 1920. Este fost student al Academiei Teologice din Kiev. Numit arhidiacon în 1894; arhimandrit în 1900; episcop de Iași în 1909; arhiepiscop de Chișinău, Basarabia, în 1918-1919; episcop de Huși în 1912-1924 și stareț al Mănăstirii Neamțului în 1924-1935. A scris 21 de opere originale, 3 în colaborare și 26 de traduceri, de exemplu: Biblia, lucrările lui F. Farrar și alte articole și lucrări din limba rusă.

Limbi străine: Română, rusă, engleză.

Remarci: Nu este pro-german. A apreciat declarația de război împotriva Rusiei a lui Antonescu, oferindu-i o cruce de aur. A emis o scrisoare pastorală, lăudând „războiul sfânt împotriva necredincioșilor” și o alta prin care sprijină lovitura de stat de la 23 august 1944, în special pe rege. Patriarhul și-a retras sprijinul față de Antonescu atunci când a încercat să-l detroneze pe rege. A fost într-un conflict continuu cu ministrul religiei sub Antonescu și în prezent se opune intervenției statului în problemele confesionale.

75. Niculescu, Cornet Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General-locotenent. Născut la 7 noiembrie 1887 în București. *Funcție:* Șef al Gărzii Regale. Numit: 15 septembrie 1944. *Partid:* Nici unul.

Carieră: Cadet, 10 septembrie 1906; sublocotenent (de cavalerie), 1 iulie 1908; locotenent, 1 octombrie 1911; căpitan, 1 iulie 1916; maior, 1 septembrie 1917; locotenent-colonel, 25 mai 1923; colonel, 31 martie 1929; general de brigadă, 16 octombrie 1936; general-maior, 8 iunie 1940; general-locotenent, 18 iulie 1942.

A absolvit Școala Superioară de Război, este ofițer al Statului Major și a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. Între 1 februarie 1925-1 aprilie 1926 a fost atașat militar la Paris. A fost din nou la Paris ca atașat militar în 1936. La întoarcerea în România a comandat Regimentul 6 Cavalerie în 1937 și, mai târziu, Divizia 4 Cavalerie. Între 1939-1940 a fost sub-secretar de stat pentru Armată. Din 5 iulie 1940 până la 8 septembrie 1940 a fost ministru al Apărării Naționale. 1941-1943 – a fost comandant militar al Bucureștilor, demisionând la 8 mai 1943. 1943-1944 – a fost ofițer comandant al Corpului 5 Armată și al regiunilor petrolifere din Ploiești. La 23 august 1944 generalul Sănătescu l-a numit Comandant General al Corpului 2 Armată care apăra

Bucureștii de nemții aflați în retragere. În 1943 a fost decorat cu Ordinul „Înalta Cruce a Coroanei României”.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Un adevărat democrat, este un slujitor devotat al dinastiei române. Mare, volubil, cu reputația de a fi bun la scris. Cinstit și direct, dar fără prea multă energie³⁸.

76. Niculescu, Miron

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut [?] *Funcție:* Sub-secretar de stat la Educație. Numit: 25 iunie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat (Rădăceanu-Voitec).

Carieră: Profesor la Institutul Politehnic din București. Nu a făcut politică înainte de a se înscrie la socialiști, după lovitura de stat din 23 august 1944; nu a avut un rol important în Partid înainte de ruptura din martie 1946, deși avea o funcție la Ministerul Educației. Din 26 martie 1946 a început să funcționeze ca sub-secretar de stat la Educație, dar numirea oficială a fost anunțată în Monitorul Oficial nr.143 din 24 iunie. Noiembrie 1946 – cap de listă al Blocului Partidelor Democratice pentru Suceava și și-a păstrat funcția în guvernul Groza remaniat.

Limbi străine: Română, germană, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit, cu doi copii.

77. Niculescu-Buzești, Grigore

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 14 august 1908 la Buzău, Muntenia. *Funcție:* Refugiat politic. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc din mai 1946.

Carieră: Licențiat în drept; sublocotenent în corpul de rezervă; atașat în 1930 și secretar în consiliul juridic al Ministerului Afacerilor Străine. 1933 – a fost numit secretar al delegației române la Liga Națiunilor, Geneva și a fost rechemat când ministrul Titulescu a fost înlocuit de regele Carol [29 august 1936]. Iunie 1937 – trimis la Stockholm, 1 aprilie 1931 – secretar adjunct. 1 septembrie 1939-august 1940 – trimis la Riga. Mai 1940 – prim-secretar. Mai 1941 – Al. Cretzianu, diplomat român, i-a asigurat numirea ca ofițer șef al Serviciului Cifru³⁹ în Ministerul Afacerilor Străine. 1943 – consilier de legație. 1943 – co-director al Afacerilor Economice, a negociat un acord comercial cu Finlanda la Helsinki, făcând declarații de presă despre condițiile dorinței României de a ieși din război; cu aprobarea regelui și a blocului democratic format în secret, a transmis mesaje negociatorilor secreți cu Aliații, cum ar fi ministrul Cretzianu la Ankara și Prințul Barbu Știrbey și C. Vișoianu la Cairo; timp de 3 ani a fost consilierul regelui în planurile care au dus la lovitura de stat din 23 august 1944 și a participat direct, într-o măsură importantă, la ea⁴⁰. 23 august-4 noiembrie – Ministru al Afacerilor Străine în primul cabinet Sănătescu al unității naționale; a căzut în dizgrația partidelor de stânga și a ministrului Tătărescu și, în august 1945, a fost demis de la Externe din cauza răspunsului scris la declarațiile false făcute de Tătărescu în ceea ce privește lovitura de stat. Mai

³⁸ Vezi General Constantin Nicolescu (1887-1972), în Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română ...*, p. 301-302.

³⁹ Denumirea exactă a departamentului deținut între 20 mai 1941 și 23 august 1944 – Director al Direcțiunii Cabinetului Ministrului și Cifrului din cadrul Ministerul Regal al Afacerilor Străine al României.

⁴⁰ Potrivit unor surse, ar fi fost chiar „arhitectul” conjurațiilor de la 23 august 1944!

1946 – a intrat oficial în Partidul Național-Țărănesc și a fost numit vice-președinte pe județul Arad sub Aurel Leucuția. Noiembrie 1946 – ales al doilea deputat de București, dar înainte plecase ilegal din țară cu avionul.

Limbi străine: Română, franceză, engleză, posibil și altele.

Detalii despre familie: Al treilea soț al lui Catherine Știrbey, fiica Prințului Știrbey. Soția a murit în Elveția, noiembrie 1946.

Remarci: Vine din aceeași zonă ca și Constantin Vișoianu, care îl știa ca fiind un băiat bun. Vișoianu l-a sprijinit să intre la Externe și l-a adus în atenția ministrului Titulescu la Geneva. Conștient de inteligența sa indiscutabilă încă din copilărie, Buzești are un ego care știe toate răspunsurile. Această trăsătură, combinată cu puterea de a le vorbi fără tact interlocutorilor săi despre datoria lor, i-a făcut pe mulți dușmanii săi. Prietenii i-au atras atenția asupra acestor lucruri, dar avertismentul nu are un efect de durată. Are o sănătate precară, suferă de leucemie și anemie pernicioasă, ceea ce se vede pe figura-i ștearsă și fața palidă.

78. Nistor, Ion I.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician.

Născut la 16 august 1876 la Vicovul de Sus, județul Rădăuți, Transilvania [Bucovina].

Funcție: Membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Liberal dizident. Numit: 1938. *Partid:* Partidul Național-Liberal dizident (Tătărescu). Fost național-liberal.

Carieră: A absolvit liceul la Rădăuți și Universitatea la Cernăuți. 1909 – doctor în filosofie la Universitatea din Viena; a participat la cursuri la München, Berlin și București; profesor de liceu la Suceava și Școala Ortodoxă de la Cernăuți. 1911 – asistent de istoria Europei de Sud-Est la Universitatea din Viena. 1912 – Universitatea din Cernăuți ca asistent la Istoria României; profesor permanent la 8 mai 1914.

În timpul războiului a venit în Vechiul Regat al României și, conducându-i pe ceilalți refugiați români, a apărut cauza intrării României în război de partea Aliaților. 1919 – a mers în Basarabia cu alți refugiați pentru propagandă; membru al Academiei Române (1914)⁴¹, președinte al Universității din Cernăuți (1920-1921 și 1933-1936), senator pentru Universitatea din Cernăuți (mai 1920-ianuarie 1922), ministru pentru Bucovina (18 decembrie 1918-2 mai 1920 și 20 ianuarie 1922-30 martie 1926), pentru Basarabia (14 februarie-27 septembrie 1919), al Lucrărilor Publice (22 iunie 1927-16 noiembrie 1928), de Stat (14 noiembrie 1933-9 iunie 1934), al Muncii (19 iunie-23 septembrie 1935), al Muncii, Sănătății și Asigurărilor Sociale (23 septembrie 1935-august 1936), din nou al Muncii (august 1936-28 decembrie 1937), al Cultelor și Artelor (24 noiembrie 1939-1940). Deputat și senator din 1919. Director al publicațiilor *Junimea literară* și *Codrul Cosminului*. Liniștit în timpul războiului, și-a continuat colaborarea cu Tătărescu, urmând deschis Armistițiul. 28 aprilie 1946 – a votat în favoarea moțiunii lui Tătărescu ca Partidul să participe pe listele electorale.

Limbi străine: Română, maghiară, germană, franceză.

Detalii despre familie: Fiu de țărani. Căsătorit.

Remarci: Istoric bucovinean. A scris mai multe lucrări despre istoria diverselor părți ale României. Ca politician profesionist, și-a atins nivelul maxim ca fiind un om al lui Tătărescu și fiind lider al liberalilor. A fost alături de Partidul lui Tătărescu în 1938 și este un adept constant.

⁴¹ Exact: membru corespondent – 1911 și titular – 1915.

79. Oieriu, Simeon

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1902 la Iași, Moldova. *Funcție:* Președinte al Comisiei Române de legătură cu Comisia de Control a Aliaților. *Partid:* membru al Partidului Comunist Român.

Carieră: După absolvirea liceului, a luat masterul la Universitatea din Viena (1930); cercetare științifică; apoi a condus Laboratorul Militar de studii științifice asupra tuberculozei; a lucrat în Laboratorul Farmaceutic al Facultății de Medicină, București; mai târziu a lucrat la Institutul Cantacuzino și, în calitate de director al secției clinice a Spitalului Cantacuzino, a scris numeroase lucrări de biochimie, publicate în Franța, Germania, Austria și România; implicat în afaceri politice în calitate de comunist, a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică din aceleași motive; la 23 august 1944 și-a reluat locul printre comuniști; a reorganizat asociațiile profesionale, înlăturând „fasciștii”; a ajutat la fondarea sindicatului tuturor muncitorilor publici; secretar-general și director la ARLUS (Asociație culturală sovieto-română). Mai 1945 – vice-președinte al Comisiei române de punere în aplicare a Armistițiului. 8 august 1945 – numit în fruntea unei noi organizații denumite Comisariatul General pentru Aplicarea Armistițiului, cu rang de sub-secretar; este președintele Comisiei române de legătură cu Comisia de Control a Aliaților. Noiembrie 1946 – al doilea pe listele din județul Dorohoi.

Limbi străine: Română, franceză, germană, posibil rusă.

Detalii despre familie: Evreu, botezat acum 3 ani. Soția este tot evreică și se spune că este comunistă.

Remarci: Un om foarte ambițios și dornic să facă totul pe placul rușilor. În cadrul Comisiei de Armistițiu s-a lovit de Mihail Ghelmegeanu, acceptând fiecare cerere a rușilor și numai dând sarcini la ministere fără a răspunde personal de îndeplinirea lor. Discursurile sale despre Armistițiu rostite la radio au determinat o reacție negativă din partea populației și, în cele din urmă, punerea în aplicare a Armistițiului de către partea română a fost revizuită cu Oieriu în rolul de mesager al cererilor sovietice în guvern.

80. Parhon, Dr. Constantin I.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician-doctor. Faimos specialist în neorologie. Născut la 15 octombrie 1874 la Câmpulung, Muscel. *Funcție:* Președinte al ARLUS. Numit: toamna lui 1944. *Partid:* Partidul Comunist Român din toamna lui 1944.

Carieră: Școli la Focșani, Buzău și Ploiești. 1893 – doctor în medicină la Universitatea din București. 1896 – asistent la spitalele civile. 1903 – medic asistent la Spitalul Pantelimon. 1904 – lector la Clinica de boli nervoase. 1911 – medic șef al spitalelor civile. 1912 – profesor de neuropsihiatrie la Universitatea din Iași. 1930 – membru al Academiei Române⁴². 1933 – transferat la Universitatea din București; fondator și președinte al Societății Române de Neurologie, Psihiatrie, Psihologie și Endocrinologie; membru al multor societăți medicale române și străine; autor al multor lucrări de specialitate publicate în România și peste hotare; din punct de vedere al medicinei internaționale se spune că nu sunt importante; pensionat de la Universitatea din București în timpul regimului Antonescu fiindcă depășise vârsta de pensionare; toamna lui 1944 – a ajutat la fondarea ARLUS (societate culturală româno-rusă) și a fost numit președinte al acesteia; numit din nou ca profesor la Universitate. Noiembrie 1946 – ales primul

⁴² Corect; 1928 – membru corespondent, 1939 titular.

pe lista din județul Maramureș a Blocului Partidelor Democratice din partea comuniștilor și a fost președinte provizoriu la deschiderea Parlamentului la 1 decembrie.

Limbi străine: Română, franceză, germană, posibil altele.

Detalii despre familie: Tatăl a fost profesor, de origine transilvăneană.

Remarci. Profesor senil, complăcându-se mult timp în mediocritate, a fost pensionat la termenul prevăzut de lege. După lovitura de stat s-a apropiat de Partidul Comunist Român din motive de menținere a prestigiului personal, devenind apoi membru al acestui partid. I s-a dat titlul de om de știință remarcabil pentru a-i face poziția la ARLUS mai impunătoare.

81. Pas (Pascu), Ion

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Jurnalist-politician. Născut în 1895 la București. *Funcție:* Ministru al Artelor. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat (Rădăceanu-Voitec) de la ruptura socialistă din martie 1946. Numit socialist pe viață.

Carieră: Școala în București; atras de socialism; după primul război mondial a făcut parte din conducerea ziarelor *Socialismul* și *Lumea nouă*, contribuind și la redactarea periodicului *Omul liber*. 1933 – sub numele propriu sau sub pseudonimul P. Ioanid a scris cărți pentru copii și a făcut numeroase traduceri mediocre printre care Jules Verne, Gorki și Lamartine; redactor adjunct al ziarului *Lupta*; în timpul perioadei legionare a fost redactor șef la *Vremea* care a făcut propagandă legionară; în timpul celui de-al doilea război mondial a fost mobilizat la Serviciul de propagandă al Statului Major, devenind unul dintre principalii redactori ai revistei *Soldatul*, distribuită pe front după modelul ziarului nazist *Der Soldat*; mulți jurnaliști români au refuzat să trimită articole chiar nesemnate, dar unul dintre colaboratorii săi a fost Ștefan Voitec, ulterior ministru al Educației în guvernul Groza; în timpul războiului a scris multe articole care atacau deschis Rusia, Armata Roșie și pe Stalin; după lovitura de stat din 23 august 1944 și-a păstrat calitatea de membru socialist, ales în mod greșit de Titel Petrescu drept director al ziarului oficial al partidului *Libertatea* și a fost numit în Comitetul Central; din pricina trecutului său a fost folosit de către comuniști, care l-au sprijinit în funcția de Președinte al Uniunii Jurnaliștilor și, mai târziu, ca Director al Teatrului Național. Martie 1946 – s-a alăturat ramurii Rădăceanu-Voitec a socialiștilor împotriva lui Petrescu. 30 noiembrie 1946 – numit ministru al Artelor.

Limbi străine: Română, franceză, germană și ceva rusă.

Detalii despre familie: Căsătorit pentru a doua oară.

Remarci: În calitate de socialist, compromis, va urma directivele comuniste. Dosarul lui poate fi găsit la Ministerul de Interne și la Biroul lui Emil Bodnăraș. Ca ziarist a fost considerat un dezastru.

82. Pătrășcanu, Lucrețiu

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist de profesie. Născut în noiembrie 1900 la Bacău, Moldova. *Funcție:* Ministru al Justiției. Numit: 4 noiembrie 1944. *Partid:* Membru pe viață în Partidul Comunist Român⁴³.

⁴³ Despre Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954) vezi Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist. Studiu de caz*, București, Editura Humanitas, 2001; Florin Constantiniu, *PCR*,

Carieră: Fiu al binecunoscutului profesor și scriitor D. D. Pătrășcanu; în timpul primului război mondial s-a certat cu tatăl său, care era pro-german și ulterior a fost închis pentru atitudinea sa; a devenit comunist la vârsta de 17 ani, ulterior înstrăinându-se de familie; și-a făcut studiile la București și Berlin, având diplomă de doctor în drept și științe economice; a stat în Germania câțiva ani între 1919-1926. 1931 – a fost ales în Parlamentul român la Cernăuți ca singurul comunist, dar Camera a refuzat să-i valideze alegerea; și-a continuat activitatea comunistă în cercurile de intelectuali, în același timp practicând dreptul și continuând să scrie; în timpul războiului a fost trimis în lagărul de concentrare pentru un an și apoi timp de doi ani a avut domiciliu forțat la Poiana Țapului; a fost reprezentantul comuniștilor alături de alte partide politice la organizarea negocierii armistițiului și a pregătirilor secrete anterioare loviturii de stat; ministru fără portofoliu în cabinetul unității naționale al lui Sănătescu; ca secretar-general al Partidului Comunist Român a fost numit președinte al Comisiei Române care a semnat Armistițiul la Moscova, la 12 septembrie 1944; ministru al Justiției în cel de-al doilea cabinet Sănătescu la 4 noiembrie 1944, cabinetul Rădescu – decembrie 1944 și cabinetul Groza – 6 martie 1945. August 1945 – în calitate de reprezentant comunist, l-a sfătuit pe rege să nu insiste asupra demisiei lui Groza. Aprilie 1946 – profesor de Economie la Universitatea din București; a pregătit legea electorală redactată de guvern și comuniști; presa din 14 iunie relatează că a fost cooptat pentru Comitetul Executiv, înlocuindu-l pe Ghiță Vasilichi. Iunie [iulie-august] 1946 – a participat la Conferința de Pace de la Paris, ca membru al delegației române.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Soția este evreică, decorator interior. Este tot comunistă. Viața lor de cuplu este agitată, Pătrășcanu arătând un temperament instabil din punct de vedere emoțional, deoarece circulă glume printre colegii săi că se îndrăgostește și se desparte de soție și de alte femei în mod constant.

Remarci: Un om agreabil, rezonabil, cu care se poate conversa, Pătrășcanu se simte în largul său în orice companie, dar insurjecțiile Partidului îl obligă să-i schimbe fundamental ideile.

Este un om citit, versat în economie și politică și în alte circumstanțe nu ar fi devenit comunist.

În timpul vieții s-a mișcat în diverse cercuri profesionale și academice și, deși execută toate ordinele Comitetului Central, este conducătorul intelectual al aripii române, în contrast cu aripa Cominternului condusă de Ana Pauker. Din acest motiv a fost marginalizat de liderii de partid aleși de Moscova și nu mai este membru al Comitetelor Politic și Executiv.

Pătrășcanu a afirmat, chiar și în cartea sa *Sub trei dictatori*, că România nu este pregătită pentru comunism și că rolul Partidului ar trebui să fie acela de a insista asupra reformelor împreună cu alte partide ale țării.

Ca ministru al Justiției a încercat să realizeze o administrare moderată și a căutat să amâne sau să revizuiască legile care afectau departamentul său, legi pe care le considera a fi extreme.

În discursurile din Transilvania a dat un avertisment minorității maghiare de a nu se aștepta la drepturi speciale și că mai întâi erau cetățeni ai statului român.

Pătrășcanu și Transilvania (1945-1946), București, Editura Enciclopedică, 2001; Gh. Buzatu, Mircea Chiritoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România ...*, I, p. 48-52.

O revenire a influenței sale în Partid a avut loc în iunie-iulie 1946 în legătură cu controversa supra legii electorale și a fost ales ca reprezentant al Partidului Comunist pentru a merge la Conferința de Pace de la Paris.

83. Pauker, Ana

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist de profesie. Născută în 1893 la Codașți, județul Vaslui, Moldova. *Funcție:* Membră a Cominternului Moscova și a Comitetelor Central și Politic din Partidul Comunist Român. Numită: înainte de război. *Partid:* Partidul Comunist Român.

Carieră: A fost învățătoare la o școală evreiască. A studiat medicina doi ani în București, dar a părăsit universitatea pentru că s-a dedicat mișcării socialiste. Până la greva generală din 1921 mișcarea muncitorească era numai social-democrată. A participat la această mișcare de anvergură. După 1921 Partidul s-a împărțit în social-democrați și comuniști. Ea s-a alăturat comuniștilor. În 1924 Partidul Comunist Român a fost declarat ilegal, dar ea și-a continuat activitatea și a colaborat la ziarele de stânga, legale și ilegale. În concordanță cu tacticile comuniste a călătorit în Elveția și Franța. A studiat un an medicina în Elveția. A participat la toate activitățile comuniștilor în România de la demonstrația din fața Teatrului Național (unde s-a spus că ar fi fost angajată) în 1920 până la cea din Valea Jiului și la greva de la Atelierele Grivița în 1933. Cu ajutorul ministrului rus la București, a reușit să fugă din închisoarea de la Craiova, cum au făcut și alți doi lideri comuniști, Ilie Pintilie și [Constantin] Doncea (închiși pentru a fi judecați pentru organizarea grevei de la Grivița) și au fost trecuți ilegal în Rusia. În 1936 a fost arestată din nou în România pentru că lucra împotriva securității statului și a fost condamnată la 10 ani închisoare. A stat în închisoarea de la Mislea și Plătărești timp de 5 ani; a fost în închisorile de la Jilava, Tg. Jiu și Râmnicu Sărat. În 1940⁴⁴ a fost schimbată, printr-un acord cu Moscova, cu Ion Codreanu, fost deputat PNȚ de Basarabia care a fost arestat în Basarabia când aceasta a fost luată de ruși [1940] și ținut prizonier la Kiev. A fost bine primită de Stalin și a devenit colaboratoare a lui Manuilski și Maurice Thorez. Atunci sau anterior a fost numită membru al Comitetului Executiv al Cominternului. În Rusia a devenit liderul refugiaților români, a trimis instrucțiuni prin curier și radio comuniștilor în România și a condus propaganda pentru România la Radio Moscova. Împreună cu Vasile (Laszlo) Luca a studiat cu politicienii sovietici activitatea ce urma să se desfășoare după ocuparea României de către trupele rusești. În timpul războiului a fost maior în Armata Roșie, a ajutat la organizarea Diviziei „Tudor Vladimirescu” formată din prizonieri români de război în Uniunea Sovietică. În 1944 a stat în Moldova timp de două luni în spatele frontului sovietic și mai târziu a apărut cu Vasile Luca la Botoșani, purtând uniformă sovietică. După Armistițiu a direcționat politica comunistă prin instrucțiuni de la Comintern⁴⁵.

Limbi străine: Română.

⁴⁴ Exact: la 3 mai 1941 (cf. Adrian Pandea, *Passionaria din Codăești*, în „Document”, București, nr. 3/2000, p. 54 și urm.).

⁴⁵ Detalii privind activitatea Anei Pauker (1893-1960), ascensiunea și decăderea spectaculoasă a unui lider comunist, în Gh. Crișan, *Piramida Puterii*, p. 219-220; Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii*, p. 73-74; Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România*, I, p. 34 și urm.; Robert Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Iași, Editura Polirom, 2002, *passim* (care o consideră, în mod eronat, un ... „lider enigmatic” al comunismului în România!).

Detalii despre familie: De origine evreiască, tatăl era rabin. Numele ei de fată era Ana Rabinsohn. S-a căsătorit cu Marcel Pauker, un inginer pe care se spune că l-ar fi întâlnit în Elveția, care era un comunist fanatic. Acesta a fost arestat mai târziu în timpul epurărilor din Uniunea Sovietică și executat drept troțkist. Ea are trei copii. Un fiu este locotenent în Divizia „Tudor Vladimirescu”; mai are un fiu și o fiică.

Remarci: Ana Pauker este liderul intelectual al Partidului Comunist Român și vocea Cominternului. Aparent, poziția ei este asemănătoare cu cea a unui trimis diplomatic care face recomandări și raportează situația locală Cartierului General al Cominternului în Moscova și primește în schimb instrucțiuni. Este considerată puterea ascunsă din spatele guvernului român. Aparent își împarte responsabilitățile cu Emil Bodnăraș, care tinde să devină mai influent și are legături puternice cu NKVD.

Este de înălțime medie, figură inteligentă, își poartă părul grizonat tuns scurt. Toate interviurile sale stau mărturie faptului că este una din cele mai iscusite minți din România. Devotată principiilor comuniste, care încearcă să prevadă fiecare mișcare a Partidului Comunist Român și care este justificată de fiecare tactică politică. Guvernarea și colaborarea cu Tătărescu și cu guvernul FND le privește ca pe niște lucruri temporare, în ciuda faptului că a fost închisă în timpul unei guvernări Tătărescu.

84. Penescu, Nicolae S.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1895⁴⁶ la Pitești, Muntenia. *Funcție:* Secretar-general al PNȚ. Numit: decembrie 1944. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: Educat la Pitești; doctor în drept la Universitatea din București; a intrat în Baroul București în 1921. 1923 – doctor în drept, Universitatea din Paris; a practicat dreptul; avocat al lui M. Popovici și alte afaceri; activitățile pentru Partidul Național-Țărănesc sunt reduse la județul Argeș; marea ocazie a apărut atunci când deputatul țărănist de Argeș [Armand] Călinescu a părăsit Partidul pentru a intra în guvernul Goga. Decembrie 1937 – ales deputat PNȚ de Argeș. 1933 – numit senator pentru Camera de Comerț București. 3 martie 1942 – cenzor, Banca Comercială Italiană. 28 martie 1943 – consilier la Camera de Comerț și, mai târziu, vicepreședinte; membru al Consiliului Transportului Public București și Director la „Creditul Românesc”; susținut de Popovici și Mihalache; a fost candidatul surpriză pentru membri de partid la postul de ministru de Interne în cel de-al doilea cabinet Sănătescu, unde a fost atacat în mod dur de partidele Frontului Național Democrat. Decembrie 1944 – numit secretar-general al PNȚ. Noiembrie 1946 – fără succes în conducerea listei PNȚ pentru județul Argeș din cauza practicilor frauduloase ale guvernului.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit. Are un fiu student pe care ar dori să-l trimită în străinătate.

Remarci: Unul dintre cei mai energici lideri PNȚ, direct și sobru în conversații, reprezintă un contrast puternic pentru mulți politicieni. Este înclinat să profite de adevăr într-o conversație pentru efecte politice. Are o față rotundă, agitată, cu păr grizonat, aproape chel. Un om foarte ocupat, este membru al Comitetului de presă pentru a conduce publicațiile Partidului, cum ar fi *Dreptatea* și își continuă practica de avocat.

⁴⁶ Exact: 1894.

În vremea în care era Ministru de Interne, Penescu nu a ezitat să acuze tacticile Frontului Național Democratic Comunist și ale sovieticilor în țară. În timpul perioadei încordate dinaintea deciziilor Moscovei din decembrie 1945, a declarat că s-a așteptat să fie închis de guvernul Groza.

Impulsul de bază a venit de la Mihai Popovici și a lucrat pentru el când era ministru de Stat. A avut acțiuni în tranzacții, cum ar fi monopolul de stat, al cărui director era și a făcut mulți bani. Este omul de afaceri al lui Popovici; are câțiva prieteni apropiați în Partid și țăraniștii susțin că este prea ocupat cu alte afaceri pentru a fi eficient ca secretar de partid⁴⁷.

85. Petrescu, Constantin Titel

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 2 februarie 1888 la Craiova. *Funcție:* Președinte al Partidului Social-Democrat Independent. Numit: martie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat Independent.

Carieră: Fiu al unui angajat la bancă, a fost ulterior angajat feroviar; după ce a terminat Liceul Sf. Sava din București, a mers la Facultatea de Drept și Filosofie, luându-și diploma în drept; și-a terminat studiile la Paris unde a mers și la cursurile de la „Hautes Études Sociales”. 1909 – s-a alăturat Partidului Social-Democrat și a fost ales secretar-general în mod succesiv; în 1936 – vice-președinte și în 1938 – președinte al Comitetului Central până în 1940. 1935 – vice-președinte al Partidului și președinte al Comitetului Executiv. 1940 – președinte al Partidului. 1930 – director al ziarului *Lumea nouă*, organ oficial al Partidului; după 23 august 1944 a inițiat ziarul *Libertatea* al cărui director nominal a fost până în 1946 când, nemulțumit de tenta sa comunistă, a renunțat la orice legătură cu ziarul. 1944 – ministru fără portofoliu în primul cabinet Sănătescu. August 1945 – l-a sfătuit pe rege, împreună cu Maniu și Brătianu, să ceară demisia premierului Groza, astfel accelerând criza constituțională. Martie 1946 – s-a separat de aripa socialistă de stânga, făcând două partide socialiste; grupul său era recunoscut legal ca fiind Partidul Social-Democrat Independent. Din cauza fraudelor efectuate de guvern, Partidul nu a obținut nici un loc în alegerile din noiembrie 1946; autor al cărții de drept *Codul națiunii române* și al câtorva cărți despre socialism; practică dreptul în București, unde a fost ales de două ori membru al Comisiei de disciplină, Baroul Ilfov.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit. Părinții erau din București.

Remarci: Ca socialist, Petrescu a preluat ideile din socialismul francez al zilelor studenției sale și este un francofil împătimit. În epoca de după război se inspiră politic din democrațiile din Vest: SUA, Anglia laburistă și socialiștii francezi. Până la ruptura Partidului la congresul din 10 martie 1946, a făcut parte din ramura dreaptă moderată, opunându-se identificării Partidului cu comuniștii.

Ca lider, Petrescu a arătat până acum o lipsă de calități bine conturate, curaj și dorință de a se ocupa de practicile politice ce ar putea fi considerate ca fiind necesare poziției actuale a mișcării socialiste în România. Este un om curajos, dar are o natură efervescentă care îl face să nu fie constant. Observatori imparțiali arată că această lipsă a conducerii practice a fost evidențiată în evenimentul ce a dus la schisma din Partid din martie [1946], deși a arătat curaj în

⁴⁷ Detalii privind activitatea lui N. Penescu (1894-1984), în Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii*, p. 74; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, p. 317

menținerea principiului unei liste electorale socialiste separate. Este un orator bun, nu remarcabil, ideile lui sunt acelea ale unui socialist moderat, om de bună credință.

Înălțime medie, înfățișare sănătoasă și trăsături distincte cu care se mândrește. Poartă o cravată franțuzească și, combinată cu șarmul și personalitatea-i agreabilă, îi dă aura unui academician francez socialist⁴⁸.

86. Petrescu, Dumitru M.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General de brigadă. *Născut:* [? data]⁴⁹ *Funcție:* Inspector General pentru Educație, Cultură și Propagandă al Forțelor Armate. *Partid:* Comunist.

Carieră: Petrescu s-a ridicat din obscuritate destul de recent și foarte puține date sunt actualmente despre originea și activitatea sa în Partid. Lucra ca soldat feroviar la vremea grevei de la Grivița din 1933 când a dezertat și a plecat în Rusia. A devenit cetățean sovietic și s-a întors în România în 1944 ca locotenent-colonel în Divizia voluntară „Tudor Vladimirescu”. În 1947 a fost promovat general de brigadă prin Decret Regal pentru a se sincroniza cu poziția sa ca șef al departamentului Educație din armată, poziție în care l-a succedat pe generalul Dănăceanu. Recent, a fost persoana principală în reorganizarea armatei și în pregătirea acordurilor militare cu alte state riverane sub controlul Rusiei.

Limbi străine: Posibil rusă.

Detalii despre familie: Nu sunt date disponibile.

Remarci: Este cel mai influent om din Armata Română, nu prin caracter sau abilități – se spune că el este total incompetent – ci pentru că este un instrument sovietic. Se spune că îl va înlocui pe generalul [Mihai] Lascăr ca ministru al Apărării⁵⁰, dacă vor căpăta comuniștii puteri depline în guvern. Este un comunist înverșunat.

87. Pop, Dumitru

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Jurnalist-politician. Născut în 1880 în Dobrogea, acum parte a Bulgariei [Cadrilater]. *Funcție:* Membru al Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat (aripa Rădăceanu-Voitec). Numit: martie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat.

Carieră: Ucenic într-o tipografie acum 50 de ani; a luat parte la a doua Conferință Socialistă Interbalcanică în iulie 1915 ca delegat al Comisiei generale a sindicatelor; a fost ales în federația Social-Democrată a Muncitorilor din Balcani. Aprilie 1918 – după semnarea Păcii de la București [7 mai 1918], a fost arestat pentru atitudine socialistă. 13 decembrie 1918 – arestat din nou și torturat; de-a lungul anilor până la 23 august 1944 a avut un rol activ în pregătirea loviturii de stat; a păzit proprietatea Partidului: „Casa Poporului” (fondată în 1914); a făcut parte din comitetul de redacție al ziarului *Socialismul* și, mai târziu, al *Lumii noi* și acum al ziarului *Libertatea*. Martie 1946 – la schisma socialistă s-a alăturat aripii Rădăceanu-Voitec pentru colaborare electorală cu comuniștii. Noiembrie 1946 – numărul 5 pe listele electorale ale

⁴⁸ Despre Constantin-Titel Petrescu (1888-1957), în Gh. Crișan, *Piramida puterii*, p. 223-224; Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii*, p. 74.

⁴⁹ Anul nașterii – 1906. Detalii despre Dumitru Petrescu (1904-1969), în Gh. Crișan, *Piramida puterii*, p. 224.

⁵⁰ Previziune care nu s-a împlinit, la 23 decembrie 1947 postul de ministru revenindu-i lui Emil Bodnăraș!

Blocului Partidelor Democratice pentru București. 5 decembrie 1946 – numit unul dintre cei șase vice-președinți ai Camerei Deputaților.

Limbi străine: Română, germană, franceză.

Detalii despre familie: Este de origine bulgară. Căsătorit și are copii.

Remarci: Membru al Biroului Politic al aripii Rădăceanu-Voitec. Om mediocru care a ajuns într-o poziție înaltă datorită vechimii ca membru.

88. Pop, Ionel

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 24 noiembrie 1889 la Gherla, județul Someș, Transilvania. *Funcție:* Membru al Comitetelor Politic și Central al Partidului Național-Țărănesc. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc – membru pe viață.

Carieră: Liceul la Blaj și Universitatea din Budapesta, Berlin și München; membru al baroului Cluj; din 1910 a colaborat cu diverse jurnale politice. 1 decembrie 1918 – secretar al Adunării Naționale de la Alba Iulia. 1919-1928 și 1932-1933 – deputat de Turda; fost vice-președinte al Camerei Deputaților; după 23 august 1944 a fost numit Înalt Comisar al Transilvaniei, poziție pe care a păstrat-o până la constituirea guvernului Groza. Interese de afaceri ca Președinte al Băncii Generale de Credit Brașov, *Indumin*, Fabrica de încălțăminte Banat, vice-președinte al Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț Turda. Noiembrie 1946 – eliberat după procesul de la Curtea Marțială, fiind acuzat că ar avea legături cu organizații teroriste.

Limbi străine: Română, maghiară, germană, franceză.

Detalii despre familie: Greco-catolic, nepot al lui Iuliu Maniu. Căsătorit, are o fiică și un fiu.

Remarci: Educat de Maniu. Consilier principal al lui Malaxa și apărător al intereselor sale de afaceri. Fiul său are o poziție importantă ca director în consiliul Uzinei Malaxa din București, post care – spun unii critici – că nu este justificat de calitățile sale.

Pop este moștenitorul politic al lui Maniu în Transilvania și s-a dezvoltat sub supravegherea unchiului său. Dacă Maniu se retrage, atunci Pop va fi vice-președinte al Partidului sub Mihalache, deși elemente transilvănene doresc ca el să aibă o poziție egală cu Mihalache. Este mai rezervat în politică decât Maniu, rămânând în umbră în vreme de conflict pentru a nu-și compromite viitorul politic.

Foarte plăcut, singura recreere a lui Pop este vânatul, la cabana lui din Carpați, unde sunt invitați regulat politicieni, industriași și diplomați români.

89. Popovici, Mihai

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1878⁵¹ în Brașov. *Funcție:* Vice-președinte al Partidului Național-Țărănesc. Numit: cu mulți ani în urmă. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: A absolvit cursurile Universității din Budapesta și Viena; în tinerețe a lucrat în presa transilvăneană și a participat la lupta politică a românilor înainte de 1914 sub regimul austro-ungar. 1918-1919 – a participat la revoluția română și la instalarea autorității române în Transilvania; ministru al Industriilor și Comerțului în primul guvern al Transilvaniei. 1

⁵¹ Exact: 21 octombrie 1879.

decembrie 1918 – a participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. 5 decembrie 1919-13 martie 1920 – ministru de Finanțe *ad interim* și ministru al Lucrărilor Publice. 2-22 iunie 1927 – ministru de Finanțe în guvernul Știrbey. 16 noiembrie 1928-15 octombrie 1929 – ministru de Finanțe, elaborând legi pentru organizarea auditului statului și stabilirea monedei naționale. 7-13 iunie 1930 – ministru de Interne. 13 iunie 1930-18 aprilie 1931 – ministru de Finanțe. 11 august 1932-14 noiembrie 1933 – ministru al Justiției; a participat cu Maniu la pregătirile pentru lovitura de stat de la 23 august 1944.

Limbi străine: Română, maghiară, germană, franceză.

Detalii despre familie: Soția este mult mai tânără, sora fostului ministru și diplomat Ion Lugoșianu.

Remarci: Aproape surd și, deși foarte activ, este considerat prea bătrân și bolnav pentru o poziție de răspundere în guvern.

Din punct de vedere financiar, era înstărit înainte de a deveni persoană publică dar, în calitate de ministru, a fost centrul multor tranzacții dubioase, având un enorm profit personal. De exemplu, a făcut contracte cu concernul suedez Kreuger pentru monopolul de stat și contracte pentru prima șosea pavată București-Brașov⁵². A stat loial alături de Maniu încă din acele zile și a suferit pierderi financiare grele. Casa sa din București este practic Cartierul General al Partidului pentru diferite funcții sociale și este prietenul foarte apropiat al lui Maniu⁵³.

90. Popp, Ghiță

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1883⁵⁴ la Poiana Sărată, județul Trei Scaune, Transilvania. *Funcție:* Membru al Delegației Permanente a Partidului Național-Țărănesc. Numit: cu mulți ani în urmă. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: Gimnaziul la Brașov și Sibiu; Universitatea la Budapesta și Viena (drept și arte); doctor în drept; după ce și-a terminat studiile a fost activ din punct de vedere politic în Partidul Național Român din Transilvania în calitate de ziarist pentru *Tribuna* și *Românul* (Arad); când a izbucnit războiul (1914) a mers în Vechiul Regat în timpul neutralității României (1914-1916), a participat la mișcarea națională pentru intrarea României în război o dată cu Aliații [anglo-francezi]. 1916 – s-a înrolat în Armata Română ca voluntar. 1917 – trimis împreună cu Sever Bocu, un alt lider al Partidului Național-Țărănesc, de către guvernul României la Kiev unde a editat un ziar românesc de propagandă pentru prizonierii români originari din Austro-Ungaria, îndemnându-i să se înroleze în armată; după război a fost trimis de guvern în Franța și Elveția, unde, împreună cu N. Petrescu-Comnen, a lucrat la biroul român de presă; din 1919 a fost aproape continuu membru al Parlamentului ca deputat și senator; și-a continuat activitățile în presă, în special prin intermediul ziarului *Adevărul*; datorită atitudinii democratice a fost numit comunist de către adversari și a fost molestat fizic în Parlament de către suporterii antisemiți ai lui A. C. Cuza. 1930-1931 – a fost de două ori sub-secretar la Educație și în 1944-1945 a devenit ministru al Educației; opus germanilor, a fost secretar al Partidului Național-Țărănesc în 1941-1944, conducând o propagandă clandestină împotriva guvernului

⁵² Se ignoră implicarea sa în *Afacerea Skoda*!?

⁵³ Detalii despre Mihai Popovici (1879-1966), în Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii*, p. 74-75.

⁵⁴ Exact: 3 ianuarie 1884.

Antonescu în favoarea ieșirii României din război; trimis ca reprezentant al Partidului Național-Tărănesc la Moscova cu delegația română și semnatar al Armistițiului (12 septembrie 1944).

Limbi străine: Română, maghiară, germană, franceză.

Remarci: Astăzi d-l Popp este unul dintre cei mai apropiați consilieri ai lui Maniu. Cei din cercurile intime afirmă că îi dă lui Maniu mai multe idei decât oricare alt consilier al Partidului. Este un om mic, subțire, cu sănătate normală, dar acum din punct de vedere temperamental este mai degrabă potrivit ca sfătuitor decât ca un lider de partid. Nu este înstărit, dar trăiește liniștit ca organizator și administrator al Casei de Economii și Cecuri Poștale, care operează ca serviciu de mandate poștale financiare pentru întreaga țară, prin care mari companii transferă și plătesc pensiile angajaților.

91. Potop, Aurel

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1897⁵⁵ în județul Vaslui, Moldova. *Funcție:* Vice-președinte al Camerei Deputaților. Numit: noiembrie 1946. *Partid:* Acum membru al Partidului Comunist Român, deși a fost considerat național-țărănist dizident cu accepții de stângă la numirea sa; fost membru al PNȚ.

Carieră: A studiat chimia la Paris, după ce a absolvit școlile moldovene locale; a devenit profesor de liceu, predând chimia la Iași; a fost afiliat unui partid marxist după primul război mondial; atunci a devenit membru PNȚ în organizația locală Iași; când Anton Alexandrescu a înființat ramura dizidenților, a părăsit Partidul; numit sub-secretar la Educație în guvernul Groza; a devenit comunist. Noiembrie 1946 – ales în fruntea listelor pentru Vaslui ca PNȚ dizident. 30 noiembrie – demis din cabinet în guvernul Groza remaniat. 5 decembrie – unul dintre cei șase vice-președinți ai Camerei Deputaților.

Limbi străine: Română, franceză cel puțin.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Cu trecut academic, ambițios din punct de vedere politic, Potop a arătat lipsă de convingere în oscilațiile politice bazate, pe cât se pare, pe interes personal. Este prieten vechi din Iași cu Anton Alexandrescu.

92. Profiri, Nicolae

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Tehnician comunist. Născut în 1889⁵⁶. *Funcție:* ministru al Comunicațiilor. Numit: 3 noiembrie 1946. *Partid:* Partidul Comunist Român. Simpatizant în timpul războiului și membru [al PCR] după lovitura de stat din 1944.

Carieră. Profesor la Politehnică; nu s-a amestecat în activitatea politică; în timpul regimului Antonescu, ca director-general al Serviciului drumuri din cadrul Ministerului Comunicațiilor, a colaborat cu trupele germane la construcția șoselei București-Pitești. 1942 – a semnat decizia prin care îi excludea pe inginerii evrei din asociațiile profesionale și le ridica dreptul de practicant; decorat de ambasadorul [ministrul] german, baronul [Manfred] von Killinger cu Ordinul „Vulturul german” pentru servicii făcute Organizației Todt și firmelor naziste în România; la sfârșitul lui 1943 a fost acceptat de comuniști ca simpatizant și, împreună cu Dr. Ion Nicolau (ministru al Asigurărilor Sociale în guvernul Groza până în noiembrie 1946),

⁵⁵ Exact: 27 septembrie 1903.

⁵⁶ Corect: 1886.

un alt profesor la Politehnică, în 1944 a organizat un sistem de refugiu pentru comuniștii căutați de Gestapo; după lovitura de stat din 1944 a devenit membru comunist. 30 noiembrie 1946 – numit ministru al Comunicațiilor pentru a-l ajuta pe Chivu Stoica, vice-președinte al Confederației Generale Comuniste a Muncii, care a fost numit Director-general și care nu avea experiența necesară.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Unul dintre tehnicienii din Partidul Comunist, folosit în această poziție, bucuros să primească ordine având în vedere trecutul său compromis⁵⁷.

93. Racoviță, M.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General de armată. Născut la 7 martie 1889. *Funcție:* Inspector-general pentru Armată. Numit: iunie 1945. *Partid:* Oportunist.

Carieră: Soldat – 1 iunie 1908; sublocotenent (de cavalerie) – 1909; detalii ulterioare nu sunt disponibile. În 1911 a fost atașat al armatei germane și a lucrat alături de un regiment de cavalerie, situat la Metz, în Alsacia. 1914-1918 – locotenent alături de Regimentul 4 Roșiori (Cavalerie) și mai târziu a fost căpitan. A fost exclus din regiment și judecat la Curtea Marțială după un scandal, dar a fost achitat și dus în alt regiment. După război a absolvit cursurile Școlii Superioare de Război ca ofițer în Statul Major.

1937 – a comandat Regimentul 7 Cavalerie (Roșiori) la Iași și din aprilie-iulie 1940 Divizia 2 Cavalerie în Moldova. În timpul retragerii din Basarabia în 1940, după ce a constatat că oamenii pe care îi primise nu erau suficienți, s-a retras și și-a lăsat regimamentele să-și poarte singure de grijă. Din 10 ianuarie 1941-1 ianuarie 1943 a comandat Corpul de Cavalerie, participând la campania împotriva Rusiei. 1943 – a fost numit Comandant militar în București și din ianuarie-august 1944 a comandat Corpul 4 de Armată. A participat la lovitura de stat, mai puțin din convingere cât mai mult la insistențele amantei, d-na George Brătianu. A îndeplinit sarcinile ministrului Apărării, deși nominal acesta era generalul Sănătescu, Primul Ministru. Iunie 1945 – a fost numit Inspector General al Inspectoratului 3 Armată și în iunie 1946 a fost numit General Comandant al Corpului 1 de Armată (Cluj), numire pe care a menținut-o până când a fost înlăturat.

Limbi străine: Franceză, germană.

Detalii despre familie: Tatăl era căpitan administrator al rezervei militare și copilăria i-a fost marcată de lipsuri. Nu este urmaș al prinților Racoviță, care au domnit în secolul al XVIII-lea în Moldova și Valahia. În ultimii zece ani a păstrat o legătură cu d-na George Brătianu, o femeie ambițioasă, fiica unuia dintre prinții Sturdza și soția sa.

Remarci: Este unul dintre cei mai capabili generali români, dar succesul i s-a datorat mai mult lipsei de scrupule decât abilității. A fost germanofil și după colaborarea sa cu armata germană s-a întors în România cu o aroganță copiată de la ofițerii prusaci. A fost prietenos și a ajutat misiunea britanică și se pare că oportunismul său nu i-a ajuns, pentru ca să colaboreze din toată inima cu regimul Groza sponsorizat de sovietici. Cariera încununată de succes nu va mai dura mult⁵⁸.

⁵⁷ Despre activitatea lui N. Profiri (1886-1967), în Gh. Crișan, *Piramida puterii*, p. 240.

⁵⁸ General M. Racoviță (1889-1954), în Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română ...*, p.

94. Rădăceanu, Eugenia

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născută [?] data]⁵⁹ *Funcție:* Vice-președinte al Federației Femeilor Democrate Române. Numită: 1945. *Partid:* Partidul Social Democrat (Rădăceanu-Voitec).

Carieră: 1919 – în timpul școlii a organizat un grup de studenți socialiști; un an mai târziu s-a alăturat organizației socialiste din București; la scurt timp a fost aleasă în Comitetul director. 1930 – împreună cu alții a inițiat Organizația Femeilor, a cărei secretară încă este și în același an a fost aleasă reprezentantă în Comitetul Executiv al Partidului Social Democrat. După dizolvarea partidului în 1932, și-a continuat activitatea; după 23 august 1944, Eugenia Rădăceanu a fost o figură de seamă în organizațiile de femei; a fost aleasă în Comitetul Central al federației Generale a Muncii. Noiembrie 1945 – a fost delegat român la Paris la Congresul pentru constituirea Federației Internaționale a Femeilor Democrate; a fost aleasă în Consiliul Mondial al federației. 1945 – numită vice-președinte al Federației femeilor democate Române; director al revistei *Femeia muncitoare* și colaborator activ al presei guvernamentale. Noiembrie 1946 – numărul doi pe lista Timiș, județul Torontal.

Limbi străine: Română, franceză, germană, posibil altele.

Detalii despre familie: Părinții erau muncitori. Influență puternică asupra soțului, Lotar Rădăceanu, Ministru al Muncii.

Remarci. Activă și fără scrupule în realizarea scopurilor. Nu foarte puternică din punct de vedere moral. Asemănătoare Elenei Livezeanu, puternică personalitate comunistă în mișcarea femeilor⁶⁰.

95. Rădăceanu (Würzel), Lotar

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 19 mai 1899 la Rădăuți, Bucovina. *Funcție:* ministru al Muncii și Asigurărilor Sociale. Numit: noiembrie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat, membru al Comitetului Central.

Carieră: Cunoscut în mișcarea socialistă din 1920; doctor în filosofie; redactor al ziarului *Vorwärts* din Cernăuți în 1920; din 1925 a scris pentru *Socialismul*, principalul ziar al Partidului Social-Democrat. 1926 – a redactat *Vremea nouă*. Mai 1927 – a participat la Conferința regională socialistă din Bucovina și la Congresul de unificare, secretar general al Partidului. Mai 1933 – a participat la Congresul Partidului Social-Democrat care a protestat împotriva regimului hitlerist instaurat în Germania. 1928-1932 – deputat. 1929 – președinte al Asociației Sindicatelor Muncitorilor Români. 1933 – președinte al secției muncitorești a Camerei Muncii. 1936 – afiliat la organizația „Reuniunea Universală pentru Pace”, stabilită în România; Rădăceanu și Petrescu s-au unit și au fost aleși membri ai Comitetului Central; din 5-7 aprilie 1936 Rădăceanu a participat la Congresul Partidului Social-Democrat; a fost reales în Comitetul Central și numit Secretar.

1938 – Partidul s-a dizolvat, dar a continuat să lucreze la *Lumea nouă*. 1941 – s-a înstrăinat de Partidul Social-Democrat și liderii acestuia; Petrescu nu i-a iertat niciodată această înstrăinare; în timpul regimului Antonescu a întreprins un comerț profitabil cu bijuterii și ceasuri

⁵⁹ 21 septembrie 1905 (vezi *infra*).

⁶⁰ Despre Eugenia Rădăceanu (1905-1955) vezi Gh. Crișan, *Piramida puterii*, p. 246; Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii*, p. 76.

cu Germania, lucrând cu firma Ergon. Ca membru fondator al acestei asociații a adoptat tendințe antisemite. După 23 august 1944 el și Voitec au organizat ramura de stânga a Partidului; numit ministru al Muncii la 6 martie 1945; împreună cu Voitec și Burcă, în august 1945, s-a opus lui Petrescu care s-a hotărât să retragă toți miniștrii social-democrați din guvern, acțiune care ar fi dus la căderea guvernului Groza; la Conferința Partidului din 1-2 decembrie 1945, datorită dorinței de a colabora cu Partidul Comunist Român, Rădăceanu și Voitec și-au îndreptat toate eforturile spre o colaborare cu aceștia în alegeri. 10 martie 1946 – la Congresul general Rădăceanu și Voitec au obținut majoritate de voturi în favoarea listelor comune cu Partidul Comunist Român prin intimidarea delegaților și folosirea unei scrisori false care să dovedească faptul că Petrescu era sub influența liderilor partidelor istorice, din punct de vedere moral și material. Ca urmare, Rădăceanu și Voitec au preluat conducerea Partidului Social-Democrat guvernamental. Noiembrie 1946 – Ministerele Muncii și Asigurărilor Sociale au fost unite și Rădăceanu numit.

Limbi străine: Română, germană.

Detalii despre familie: De origine germană, numele lui este Lotar Würzel. Căsătorit cu Eugenia Rădăceanu, născută la 21 septembrie 1906, româncă, de religie ortodoxă. Rădăceanu și-a numit soția lider al Uniunii Femeilor Muncii a Partidului Social-Democrat. În această calitate este membră a Comitetului Central al Partidului. Această organizație nu este foarte puternică.

Remarci: Când poziția lui Hitler a devenit puternică și cea de-a cincea coloană a început să funcționeze în Europa, Rădăceanu a adoptat o atitudine pro-hitleristă. În acest scop a colaborat cu Germania, așa cum dovedesc documentele din arhivele Ministerului Economiei Naționale.

Rădăceanu este de înălțime medie, firav, dovadă a sănătății precare. Are ulcer la stomac. În ciuda acestui handicap este cel mai puternic membru al Partidului Social-Democrat, dar este iritabil.

A organizat Ministerele Muncii și Asigurărilor Sociale ca o mașină politică personală.

Rădăceanu are puțini simpatizanți printre membrii Partidului, majoritatea fiind împotriva colaborării cu Partidul Comunist Român. În timp ce îi asigura pe reprezentanții Democrațiilor vestice că această colaborare este o chestiune de tactică și oportunism, nu rezistă împotriva dictaturii Cominternului. În timpul vizitei în România în iunie 1947 d-l Morgan Phillips a hotărât totuși ca, pentru a preveni o eventuală ruptură în mișcarea socialistă, Partidul d-lor Rădăceanu și Voitec să fie sprijinit de Partidul Laburist⁶¹.

96. Rădulescu, Savel

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Consilier politic. Născut în 1895 la Râmnicu Sărat⁶².

Funcție: Autoritate în afacerile internaționale și consilier neoficial al regelui. *Partid:* Independent.

Carieră: Liceul la Focșani; licențiat al Universității din București și doctor al Facultății de Drept din Paris, unde a fost contemporan cu Ion Christu și Mihail Ghelmegeanu; reporter al Consiliului Legislativ, București. 1925-1928 – consilier financiar al Legației române de la Londra. 1928 – numit director al Secției economice a Ministerului Afacerilor Străine; după 1927 a reprezentat România la Liga Națiunilor în calitate de expert; a fost urmaș al lui Titulescu și

⁶¹ Detalii despre Lothar Rădăceanu (1899-1955), în Gh. Crișan, *Piramida puterii*, p. 246; Simion Silviu Șomîcu, *Radiografia puterii*, p. 76.

⁶² Corect – Focșani.

sub-secretar de stat la Externe în guvernul Maniu, ocupând aceeași poziție în guvernul Vaida și, din 14 noiembrie 1933, a ocupat aceeași poziție în guvernele Duca, Angelescu și Tătărescu; a rămas în umbră în timpul dictaturii Antonescu; președinte al Comisiei de Armistițiu, noiembrie 1944-aprilie 1945. Este unul dintre consilierii politici ai regelui.

Limbi străine: Română, franceză fluent. Stăpânește bine engleza și cunoaște germana.

Detalii despre familie: Tatăl era doctor. Este burlac.

Remarci: Un individ arătos, nu robust din punct de vedere al sănătății. Din această cauză arată ocazional momente de cedare în crizele politice prelungite la presiuni, lipsă de judecată politică și putere constantă. Se consideră pe drept o autoritate română în afaceri internaționale și este mândru de asocierea cu Titulescu. Aparent, nu este un bun administrator. Sfatul său a fost constant căutat și urmat de rege de la lovitura de stat [de la 23 august 1944]. Are legături cu industriașii români Aușnit și Malaxa, fiind membru în diverse consilii directoare și se spune că ar fi finanțat de Malaxa. Este considerat unul dintre cei mai capabili diplomați români și, până la problema de lucru cu rușii ca președinte al Comisiei de Armistițiu, fusese pro-rus în conformitate cu politica lui Titulescu. Oricum, astăzi este pesimist în ceea ce privește viitorul României și intențiile Rusiei.

97. Ralea, Mihail

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1896 în București. *Funcție:* Ambasador român la Washington. Numit: iunie 1946. *Partid:* Vice-președinte al Frontului Plugarilor, partidul țăranilor sponsorizat de guvern, membru al Partidului Național-Țărănesc până în 1938.

Carieră: A studiat la Iași și București; doctor în drept (secția economică) la Universitatea din Paris, 1922 și MA la Sorbona în 1923 cu teza *Ideea de revoluție în doctrina socialistă*; lector în Pedagogie socială la Iași, 1923. 1926 – profesor de psihologie și estetică la Iași; a devenit profesor de estetică la Universitatea din București, unde continuă să predea această materie precum și psihologia, pe care o preferă. 1928-1932 – deputat pentru Fălciu al Partidul Național-Țărănesc; vice-președinte al Camerei Deputaților în 1933; a părăsit al Partidul Național-Țărănesc în 1938 pentru a accepta numirea de ministru al Muncii (1938-1940) sub dictatura regelui Carol; prima acțiune a fost aceea de a anula legile în privința muncii; toate sindicatele au fost dizolvate, împreună cu toate organizațiile de muncitori, pe care le-ar putea controla muncitorii înșiși; a creat o lege pentru corporații după modelul fascist și hitlerist; după căderea lui Carol, Ralea nu a făcut nimic să combată noul regim, dar s-a pus la dispoziția vice-premierului Mihai Antonescu și a avut relații de prietenie cu oficialități germane, ca dr. [Robert] Ley; opoziția politică are fotografii cu el salutându-se cu germanii în stil nazist; după lovitura de stat [de la 23 august 1944], el și Ghelmegeanu au încercat să-și formeze propriul partid țăărănesc, dar s-au unit cu Frontul Plugarilor al lui Groza; a scris multe lucrări despre socialism; a editat *Viața românească* la Iași și în prezent este unul dintre directorii ei de la București. Fost director la *Dreptatea*. Iunie 1946 – nominalizat ca ministru român în SUA.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit cu sora lui [D. I.] Suchianu, care era colaborator cu propagandistii germani în România și care este redactor la *Națiunea*, organ al Partidului Național Popular.

Remarci: Ralea este considerat unul dintre cei mai buni intelectuali, dar care din cauza motivelor personale și oportuniste se orientează politic conform cu necesitățile momentului. Nu

cooperează cu comuniștii. Este plăcut la înfățișare, inteligent, conversaționist interesant. Pe planul teoriei politice crede în învierea unei mișcări țărănești „populare” în România. Este omul de încredere, se spune, al Partidului Comunist Român în Frontul Plugarilor.

98. Romniceanu, Mihail M

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Bancher. Născut la 17 noiembrie 1884⁶³ în București. *Funcție:* Bancher. *Partid:* Partidul Național-Liberal, membru al Comitetului Executiv.

Carieră: Liceul; a absolvit dreptul la Universitatea din București, 1915; a practicat dreptul comercial, asociat cu interesele bancare ale familiei Brătianu. 1932 – membru al Comitetului Executiv al Partidului Național-Liberal. 1933 – senator de Hunedoara; a fost raportor la legea conversiei datoriilor a Băncii Naționale; director al Băncii Românești; director al Băncii Naționale Române în timpul regimului Antonescu; a condus misiuni bancare în Elveția, Spania, Portugalia în timpul războiului; ministru de Finanțe în al doilea cabinet Sănătescu și în cabinetul Rădescu; membru al Consiliile de Administrație ale Companiei de Telefoane, Băncii Economiiilor și Băncii de Credit pentru Mica Industrie; a fost administrator român la Compania de Porțelanuri Rosenthal. Ianuarie 1946 – ales de Partidul Național-Liberal și acceptat de ruși și guvern ca ministru fără portofoliu.

În 1946 a fost reprezentant al Partidului Național-Liberal în cabinet, unde a protestat împotriva ignoranței arătate de guvern angajamentelor prevăzute în tratatul de la Moscova. Noiembrie 1946 – ales deputat al Partidului Național-Liberal, dar nu și-a ocupat locul în Parlament. A demisionat din funcția de ministru într-o scrisoare către rege la vremea alegerilor.

Limbi străine: Română, franceza, germană, engleză – toate fluent.

Detalii despre familie: Căsătorit târziu, soția vorbește engleza, este de origine germano-evreiască, conversează excelent și este inteligentă.

Remarci: De înălțime medie, chel, sănătate bună. Inteligent, om care și-a croit drum lucrând pentru interesele economice ale lui Brătianu, este cunoscut mai bine ca bancher decât ca politician.

Criticat pentru legăturile bancare cu germanii în timpul regimului Antonescu și acuzat că ar fi avut profit personal ca rezultat al emiterii de monezi de aur în perioada când era ministru de Finanțe în guvernul generalului Sănătescu.

99. Roșculeț, Radu

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1895 la Constanța. *Funcție:* ministru al Religiei. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* Partidul Național-Liberal dizidenți și urmaș al lui Tătărescu. Fost membru al Partidului Național-Liberal.

Carieră: 1919 – student la Universitatea din București, obținând licența în drept; practică de avocat; a intrat în Partidul Național-Liberal, unde a avut un rol secundar; vice-președinte al organizației partidului în Constanța, primar al Constanței și prefect al județului. 1936-1937 – s-a alăturat lui Tătărescu la ruptura partidului; a rămas în fundal ca om al lui Tătărescu, deși era liniștit în timpul războiului. 1946 – după demisia multor conducători din aripa Tătărescu, deoarece acesta candida, a câștigat mai multă importanță. 30 noiembrie 1946 – numit ministru al Religiei deoarece partidul nu avea pe altcineva disponibil.

⁶³ Exact: 17 noiembrie 1891.

Limbi străine: Română, franceză, posibil altele.
Detalii despre familie: Căsătorit.

100. Sadoveanu, Mihail

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Președinte al camerei. Născut la 5 noiembrie 1880 la Pașcani, județul Baia. *Funcție:* Președinte al Camerei Deputaților. Numit: 5 decembrie 1946. *Partid:* Partidul Comunist Român din 1945; trecut politic marcat de oportunism.

Carieră: Liceul al Fălticeni, apoi Universitatea din Iași; în tinerețe a aderat la mișcarea literară națională condusă de prof. Nicolae Iorga și a contribuit la revista *Semănătorul*. 1907 – s-a despărțit de Iorga după ce acesta a fost persecutat după revolta țăranilor. 1918 – sprijinit de vestitul politician român I. I. C. Brătianu, i s-au dat casă și pământ în Iași; a luat parte la mișcarea culturală din Moldova alături de cei de stânga conduși de prof. Constantin Stere și s-a exprimat în revista literară *Viața Românească*, unul dintre directorii căreia a fost; brusc a trecut la mișcarea reacționară și anti-semitică a lui O. Goga în timpul numirii acestuia ca ministru de Interne în al doilea cabinet Averescu; a primit o mare sumă de bani (7 milioane lei) de la Goga în scopul publicării de reviste țărănești; în calitate de mare scriitor român, a publicat 100 de volume, în mare parte povești de dragoste sau romane istorice gen sir Walter Scott; a primit Premiul pentru Literatură și în iunie 1923 a fost făcut membru al Academiei⁶⁴; după întoarcerea lui Carol a devenit unul dintre adepții săi; numit Președinte al Senatului, transformat de Carol în instrument regal; a colaborat cu Gh. Tătărescu; l-a sprijinit pe Goga în perioada când acesta era Prim-Ministru, fiind Președinte al Camerei Deputaților; s-a liniștit în timpul regimului Antonescu și a fost Mare Maestru al Masoneriei; după august 1944 a trecut pe frontul comunist și a scris propagandă sovietică; unul dintre primii români invitați în Uniunea Sovietică. 1945 – a devenit comunist și a schimbat mica proprietate de la Iași pe una de lângă București a criminalului de război Pamfil Șeicaru, fostul proprietar al *Curentului*. Noiembrie 1946 – numărul șase pe lista Bucureștilor ca independent. 5 decembrie – ales Președinte al Camerei Deputaților.

Limbi străine: Română, maghiară, franceză, germană, posibil altele.

Detalii despre familie: Tatăl era avocat și mama țărăncă. A fost căsătorit de două ori și are șase copii (patru fete). Prima soție a decedat în 1940 și s-a căsătorit cu secretara sa, cu 30 ani mai tânără. Aceasta este o veche comunistă, vorbește rusa, a studiat limbile slave.

Remarci: Una dintre cele mai cunoscute figuri literare. Sub raport fizic seamănă cu un ucrainean. Toată viața a urmărit avantaje financiare și politice; a sperat să câștige prin contactele politice.

În prezenta poziție are experiența aceluiași condiții controlate ca și atunci când era Președinte al Camerei Deputaților sub regimul autoritar Goga, sprijinit de Carol.

Recrearea i-o oferă vânătoarea și pescuitul, care îi sunt foarte dragi.

101. Sănătescu, Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General. Născut la 14 ianuarie 1885 în Craiova, Oltenia. *Funcție:* Inspector general al armatei. Numit: 6 iunie 1945. *Partid:* A fost, se spune, om al lui Maniu. Oricum, informațiile arată o atitudine oscilantă, din cauza fricii de a nu-și pierde poziția.

⁶⁴ Corect: membru corespondent (1916) și titular (1921).

Carieră: Soldat, septembrie 1905; sublocotenent de cavalerie, 1 iulie 1907; locotenent, 1 iulie 1910; căpitan, 1 aprilie 1915; maior, 1 septembrie 1917; locotenent-colonel, 1 aprilie 1921; colonel, 1 iulie 1927; general de brigadă, 16 octombrie 1935; general-maior, 25 octombrie 1939; general-locotenent, 24 ianuarie 1942; general, 1 aprilie 1945.

A absolvit Școala Superioară de Război și este ofițer în Statul Major. Rapoartele despre cariera sa nu coincid în date și detalii. A fost atașat militar la Londra și Paris pentru o perioadă în 1928⁶⁵.

După aceea a fost comandant al unui regiment de cavalerie din Călărași⁶⁶; șef al secțiunii de instrucție din Statului Major; comandant al Brigăzii 2 Cavalerie; adjunct în Statul Major; comandant al Diviziei 3 Cavalerie; aghiotant al reginei Elena în Italia. Iulie 1940 – a condus delegația română la Moscova pentru a stabili noua frontieră ruso-română. August 1940-ianuarie 1941 – a fost Comandant Militar al Bucureștilor și ofițer la comanda Corpului de Cavalerie. A fost numit ofițer general la comanda Corpului de Vânători de Munte, dar a fost transferat ca ofițer general la comanda Corpului 4 Armată, funcție pe care a avut-o până în februarie 1943. 1943 – a fost numit Șef al Casei Militare Regale⁶⁷ și la 5 septembrie 1943 l-a reprezentat pe rege la funeraliile regelui Boris.

A participat la pregătirea loviturii de stat de la 23 august 1944 și a primit și executat ordinul de a-l aresta pe Antonescu și a începe operațiunile militare împotriva germanilor. A fost numit Prim-Ministru al Guvernului Unității Naționale, în mare măsură pentru că nu era legat de nici un partid și nu era politician. A fost ministru al Apărării *ad interim*, deși munca o făcea generalul Racoviță.

De asemenea, Sănătescu a preluat *ad interim* postul de ministru al Economiei Naționale și Finanțelor când generalul Potopeanu a fost arestat la cererea autorităților sovietice. 4 noiembrie – sub presiunea acuzațiilor sovietice că nu îndeplinește termenii Armistițiului, guvernul Sănătescu a demisionat în masă. Sănătescu a fost numit să formeze un nou cabinet dar, nefiind capabil, la 6 decembrie 1944 a fost înlocuit de generalul Rădescu ca Prim-Ministru și ca ministru al Apărării de generalul Negoescu. Sănătescu a fost apoi șef al Statului Major până la 6 iunie 1945, când a fost numit unul dintre cei trei Inspectori ai Armatei. Încă se menține pe poziție dar se apropie de vârsta de pensionare⁶⁸.

Limbi străine: Română, franceză, engleză, germană.

Detalii despre familie: Soția, Gabriela Sănătescu, născută la Târgoviște la 21 mai 1891, de cetățenie română și religie ortodoxă. Au o fiică, Simona, născută la Târgoviște la 20 aprilie 1913.

Remarci: Este inteligent, educat, duce o viață îndestulată. În timpul loviturii de stat aproape că l-a eliberat pe Antonescu. Îi lipsesc convingerea și simțul responsabilității. Acum ascultă ordinele miniștrilor de război, deși nu este de acord. Este foarte occidental în idei, antisovietic, dar face compromisuri și este privit ca *persona grata* de către ruși. Manifestă o deosebită admirație pentru Marea Britanie. La demisia sa din funcția de Prim-Ministru oamenii l-au acuzat că era prea slab și că a permis regimului Groza să controleze România. De aceea a și fost poreclit „Kerenski”.

⁶⁵ Exact: la Londra, în anii 1928-1930.

⁶⁶ Exact: Regimentul de Escortă Regală (1930-1932).

⁶⁷ Din 8 aprilie 1943 – Mareșal al Palatului.

⁶⁸ Despre C. Sănătescu (1885-1947), în Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română ...*, p. 361; Stelian Neagoe, *Oamenii politici români*, p. 626-628; Stan Stoica și colaboratori, *Dicționar biografic*, p. 489-490.

102. Săvulescu, Dr. Traian

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Botanist și agronom. Născut în 1889 la Râmnicu Sărat, județul Râmnicu Sărat. *Funcție:* ministru al Agriculturii. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* Frontul Plugarilor.

Carieră: A absolvit Liceul la Iași; diverse laboratoare și misiuni de muzeu la Paris, Lyons, Roma, Zürich, Viena și Berlin. 1916 – a primit diplomele de MS și doctor de la Catedra de Științe, Universitatea din București. 1912 – numit în conducerea Institutului de Botanică, București, mai târziu profesor asistent și în 1919 profesor și decan al Facultății de Agronomie, Universitatea din București. 1929 – șeful secției de fitopatologie la Institutul de cercetări Agronomice și numit director al institutului din 1931-1932. 1934 – membru corespondent al Academiei și în 1937 membru activ⁶⁹. 1938 – președinte al Societății științifice Române. 1938-1940 – decan al Facultății de Agronomie, Universitatea din București; a scris multe lucrări în geobotanică, bacteriologie, fitopatologie, micologie. Martie 1946 – numit sub-secretar la Agricultură. Noiembrie 1946 – a fost numărul doi pe listele pentru Tr. Severin ca membru al Frontului Plugarilor și în 30 noiembrie 1946 este numit ministru al Agriculturii în guvernul remaniat Groza.

Limbi străine: Română, germană, franceză. Înțelege engleza.

Detalii despre familie: Soția este evreică, a absolvit Universitatea Columbia, New York, unde a studiat cu bursă și este pro-americană.

Remarci: Dr. Săvulescu a fost numit în Ministerul Agriculturii pentru a remedia haosul reformei agrare.

103. Serdici, Vasile

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1891 în București. *Funcție:* Membru de marcă al Partidului Național-Țărănesc. *Partid:* Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: 1911 – diploma de la Universitatea din München ca agronom; a absolvit Școala de cavalerie la Târgoviște. 1914 – consemnat ca ofițer de armată. 1 mai 1918 – demisionează din armată. 1 noiembrie 1920-1 mai 1922 – atașat comercial la Legația română de la Madrid. 1 noiembrie 1927 – numit consilier agricol la Sighișoara. 10 ianuarie 1931 – a câștigat alegerile parlamentare, conducând lista Blocului românesc pentru Târnava Mare care a obținut 23 de locuri din 24 existente. 1 mai 1931 – ales în Parlament; reales în 1932 și 1933. 1937 – ales în fruntea listei Partidului Național-Țărănesc; asociat cu Maniu în anii de război. 15 octombrie 1944 – director al Biroului de presă al Partidului Național-Țărănesc; șef al organizației Partidului Național-Țărănesc pentru Târnava Mare, fiind unul dintre cei trei deputați; nu au intrat în Parlament.

Limbi străine: Română, engleză, germană, franceză, spaniolă fluent.

Detalii despre familie: Căsătorit, are un fiu căsătorit.

Remarci: Om integru și cu bun simț, este un tip cu o constituție robustă, energic și direct. Maniu are încredere în el și-l folosește ca translator de limba engleză. Casa sa este la dispoziția lui Maniu când acesta este în București. Este un membru de marcă al secțiunii transilvănene a Partidului, singurul lider care nu este de origine transilvăneană. Îl urmează pe d-l Ionel Pop,

⁶⁹ Exact: 1932 – membru corespondent, 1936 – membru titular.

nepotul lui Maniu, care este sprijinit de aripa transilvană ca moștenitor aparent al lui Maniu; are confruntări interne cu vice-președintele Mihalache.

În tinerețe a fost prieten apropiat al prințului Carol și a fost martor al căsătoriei sale cu d-ra Zizi Lambrino. În ultimii ani s-a despărțit de Carol din pricina politicii acestuia. Și-a păstrat organizația județeană intactă, în ciuda presiunilor și persecuției.

104. Sraier (Szraer), Iosif

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician comunist⁷⁰. Născut în 1902 la Vaslui, Moldova. *Funcție:* Nici una. *Partid:* Partidul Comunist Român, membru de 10 ani.

Carieră: A absolvit Liceul la Vaslui; diplomă în drept la Universitatea din București în 1923; mulți ani secretar al unui avocat, Eduard Manolescu; conducător al Asociației Studențești a Universității Evreiești; s-a orientat către stânga din pricina atitudinii antisemite din România. 1934 – a avut succes în procesul prin care îi apăra pe muncitorii de la Grivița, inclusiv pe Gh. Gheorghiu-Dej; a oferit gratis consiliere pentru oamenii săraci în procese, i-a apărat pe toți comuniștii. 1940 – închis pentru o perioadă; în timpul războiului a condus mișcarea clandestină și a fost elementul de legătură a lui Pătrășcanu în negocierile între Partidul Comunist Român și alte partide care pregăteau lovitura de stat; președinte al Organizației Apărării Naționale, pe care a creat-o în timpul războiului; el a condus negocierile cu Maniu și Prințul Știrbey; a primit autoritate deplină de la Moscova în convorbirile cu Maniu.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: De origine evreiască. Căsătorit, are un fiu.

Remarci: Subțire, ascuțit, înălțime medie, este considerat foarte inteligent și un avocat strălucit. Cei care îl cunosc ca avocat tânăr l-au considerat idealist și bun la suflet. Aderă la punctul de vedere al lui Pătrășcanu și este membru al aripii naționaliste, opusă aripii Cominternului și, ca și Pătrășcanu, se poate să nu fi fost comunist tot timpul. Este ambițios și profită de schimbarea tabloului politic spre propriile avantaje. Înaintea remanierii cabinetului Groza în ianuarie 1946 a sperat să devină ministru de Interne, dar d-l Teohari Georgescu și-a păstrat poziția.

105. Stoica, Chivu⁷¹

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Comunist profesionist. Născut în 1910⁷² la Smeieni, județul Buzău. *Funcție:* Vice-președinte al Confederației Generale a Muncii. Numit: ianuarie 1945. *Partid:* Partidul Comunist Român, membru din 1930. Membru al Comitetului Politic.

Carieră: A început ca ucenic în compania feroviară când avea 12 ani. 1921 – a lucrat la Vulcan și mai târziu la Lemaître și Malaxa, unde a devenit membru al Partidului Comunist Român. 1931 – a început lucrul la Atelierele Grivița, unde, împreună cu Gheorghiu-Dej, Laszlo Luca și [Constantin] Doncea, a organizat greva în numele Partidului Comunist Român; condamnat la 15 ani de muncă silnică în aceeași vreme cu Dej și alții; închis la Ocnele Mari (mine de sare), Aiud, Doftana, Caransebeș și în cele din urmă trimis în lagărul de concentrare de la Tg. Jiu, până la 23 august 1944, când a fost eliberat și trimis cu Gh. Apostol să organizeze

⁷⁰ Vezi Marius Oprea, *Banalitatea răului*, p. 569-570; Gh. Crișan, *Piramida puterii*, p. 279.

⁷¹ Corectă ar fi fost înscrierea numelui liderului comunist la Chivu Stoica!

⁷² Exact: 1908.

Confederația Generală a Muncii. Ianuarie 1945 – numit vice-președinte. 1945 – numit în Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 19 noiembrie 1946 – a fost în fruntea listei pentru județul Bacău. Decembrie 1946 – numit Director administrativ al CFR în efortul de a organiza muncitorii care nu erau satisfăcuți și votau în secret pentru opoziție.

Limbi străine: Română, ceva rusă.

Detalii despre familie: De origine rurală.

Remarci: Greoi, alert, bun în afaceri și comunist convins. Educația și-a săvârșit-o în închisoare și este influențat de ideologia marxistă. Pare inteligent, vorbitor energic, conversează plăcut. Îl ajută pe Gh. Apostol la conducerea Confederației și la supravegherea tuturor lucrurilor din partid care țin de industrie.

106. Stoica, Vasile

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Diplomat. Născut la 1 ianuarie 1889 la Avrig (lângă Sibiu), Transilvania. *Funcție:* ministru român la Haga, dar nu i s-a permis să își ia postul în primire. Numit: iunie 1946. *Partid:* Nici unul. Membru al Partidului Național Transilvănean până la intrarea în serviciul diplomatic. Simpatizează Partidul Național-Țărănesc.

Carieră: Absolvent al Liceului „Andrei Șaguna”, Brașov; a absolvit Universitatea din Budapesta unde a lucrat la singura revistă românească *Luceafărul*; a lucrat pentru publicația naționalistă *Transilvania* din Sibiu; 1914 – la izbucnirea războiului a mers în Vechiul Regat pentru a continua participarea la mișcarea naționalistă. 1916-1918 – voluntar, a luptat în armata română, fiind rănit. 1918-1919 – a fost căpitan la Legația română din Franța; imediat după război în 1918⁷³ a fost trimis în Statele Unite cu alți transilvăneni pentru a face cunoscută cauza românilor și a avut succes. 1919 – omul de legătură al delegației române cu delegația americană la Conferința de Pace de la Paris. 1921 – numit secretar de legație, clasa a II-a. 1930 – ministru la Sofia. 1936 – la Riga. 1939 – ambasador la Ankara; 6 luni în 1940 – sub-secretar la Ministerul de Propagandă; a lucrat cu Titulescu pe probleme transilvănene. 1941-1944 – s-a limitat la rolul de Director la Oficiul de Studii în Ministerul Afacerilor Străine, pregătind materiale documentare și a fost urmărit de guvern din pricina sentimentelor pro-aliat; după 23 august 1944 a devenit Director politic și apoi, la 6 martie 1945, Secretar-General la Ministerul Afacerilor Străine. Iunie 1946 – numit ministru la Haga, dar nu a primit viza.

Limbi străine: Română, maghiară, franceză, italiană, germană, engleză fluent.

Detalii despre familie: De două ori căsătorit. Prima soție era italiană. Are doi copii mici, fată și băiat, cu a doua soție care este româncă.

Remarci: Dl. Stoica a avut probleme în funcția actuală în colaborarea cu ministrul de Externe Tătărescu, fiind numărul doi în departament. Afirmă că a încercat să păstreze serviciul de externe intact pentru a limita infiltrarea comunistă. Unii colegi au avut rezerve față de cooperarea sa cu Tătărescu și un motiv pentru acest lucru ar putea fi admirația pe care o are Stoica pentru fostul rege Carol, despre care crede că ar fi făcut tot posibilul sub presiunea circumstanțelor. Nu a ezitat să semneze un memorandum de protest cu colegii despre actele administrative luate de guvern împotriva protestelor personalului Ministerului și a declarat că prezentul regim nu a putut fi considerat reprezentativ pentru țară.

Posibil candidat pentru Washington, Stoica a fost unic, deoarece a avut sprijinul tuturor personalităților politice ale vremii, cu excepția lui Bodnăraș. Bodnăraș s-a împotrivit lui Stoica,

⁷³ Chiar în timpul războiului – 1917-1918.

spunând că este prea pro-american și pro-britanic. D-l Stoica este integrat în înfățișare, cu față pătrată. Este natural și se mândrește cu originea sa rurală. Pe lângă faptul că este o autoritate politică recunoscută în problema Transilvaniei și a relațiilor internaționale ale României, este un mare iubitor al culturii transilvănene, fiind scriitor, poet, colecționar de artă și critic⁷⁴.

107. Tătăranu, Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut: Râmnicu Sărat, 24 octombrie 1893. *Funcție:* Fost guvernator al BNR, demisionează în mai 1946. *Partid:* Retras din PNL Tătărescu exact înainte de alegerile din noiembrie 1946. Înainte de război a fost membru al Partidului Domnului [Dinu] Brătianu.

Carieră: Doctor în drept – Universitatea din Paris, avocat de profesie; secretar politic al lui Jean [Gh.] Duca, conducător al PNL înainte de război; șef al departamentului de cenzură a presei în guvernarea lui Ionel Brătianu. 1927 – Secretar General la Ministerul de Interne. 1933-1937 – deputat, fost conducător al CAM guvernamental pentru monopolul tutunului, membru de bază al grupului de liberă opinie al Tineretului Liberal, folosit ca mijloc de promovare în cadrul Partidului, fost lider al organizației PNL din Râmnicu Sărat. 1938 – s-a alăturat Frontului Renașterii Naționale al ex-regelui Carol; devine opozant al lui Tătărescu deoarece acesta își asumase conducerea grupului de liberă opinie după asasinarea lui I. G. Duca; după 6 martie 1945 este numit guvernator al BNR; a limitat emisiunea de bancnote; a oprit inflația cauzată de Armistițiul cu URSS. 28 aprilie 1946 – se opune inițiativei Partidului lui Tătărescu de a se alătura la lista unică guvernamentală pentru alegeri; se retrage din Partid și de la Bancă. În afaceri este Președinte [al Consiliului de Administrație] al Uzinelor Silva, vice-președinte la Banca de Scont, membru al Consiliului de Administrație de la „Sonametan”.

Limbi străine: Română, franceză, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Românii neînregimentați politic au o părere bună despre el ca tehnician și îi respectă punctul de vedere oricât de departe ar merge; a crezut că rușii au o atitudine politică duplicitară (sprijină două mișcări politice, atât comuniștii cât și ne-comuniștii conduși de Tătărescu). Astfel, singura speranță de menținere a unei Românie stabile și puternice economic ar fi coalizarea în jurul lui Tătărescu care nu ar fi fost forțat să intre în Blocul Național Democrat, coaliție electorală dominată de comuniști. Când Tătărescu s-a alăturat coaliției, Tătăranu s-a opus, a părăsit Partidul și și-a dat demisia din funcția de guvernator.

Convingerile sale inițiale pro-Tătărescu l-au făcut să se lupte din greu pentru a câștiga readmiterea lui Tătărescu în PNL sub Dinu Brătianu și este posibil să-i unească pe Brătienii înșiși mai târziu.

108. Tătărescu, Gh.

⁷⁴ Detalii despre Vasile Stoica (1889-1959) – Ioan Opriș, *Vasile Stoica în serviciul Românie*, București, Editura Oscar Print, 2008; Vasile Stoica, *Suferințele din Ardeal*, ediția a IV-a, Bacău, Editura Vicovia, 2008, p. 9-20 (studiu introductiv de Gh. Buzatu).

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1887 la Tg. Jiu, județul Gorj, Oltenia. *Funcție:* Vice-președinte al Consiliului de Miniștri, Ministru de Externe. Numit: 6 martie 1944⁷⁵. *Partid:* Lider al dizidenței național-liberale.

Carieră: 1912 – doctor în drept la Sorbona, Paris. 1922 – este ales deputat ca membru PNL. 1923-1926, 1927-1928 – sub-secretar de stat. 1931 – este ales secretar general al PNL; numit ministru al Industriilor sub premierii Duca și Angelescu. 1934-1937 – Premier⁷⁶; în plus are și alte portofolii pe diverse perioade. 1938 – membru al guvernului fostului patriarh Miron Cristea. A contribuit într-un mod decisiv la redactarea noii Constituții [din 1928] ce stabilea principii totalitare și fonda un nou partid numit Frontul Renașterii Naționale. PNL l-a renegat. Decembrie 1938-iunie 1939 – a fost ambasadorul României la Paris. 24 noiembrie 1939-4 iulie 1940 – a fost din nou Președinte al Consiliului de Miniștri. A semnat o convenție care permitea intrarea trupelor germane pe teritoriul României. În timpul guvernării sale Basarabia și nordul Bucovinei au fost cedate URSS. A votat în favoarea Dictatului de la Viena. 1942⁷⁷ – singurul fost ministru care a acceptat invitația lui Antonescu de a participa la festivitățile⁷⁸ de la Chișinău, Basarabia. August 1944 – e pus pe lista criminalilor de război la cererea comuniștilor și a lui Iuliu Maniu, cu acordul tuturor partidelor politice. Oricum, după vizita lui Vișinski din ultima parte a lui 1944, Tătărescu a fost șters de pe această listă. 6 martie 1945 – a devenit ministru de Externe pentru că guvernul avea nevoie de elemente burgheze în sistem pentru a ascunde lipsa reprezentanților PNL și PNT. Vara și toamna lui 1946 – a condus delegația română la Conferința de Pace de la Paris. Noiembrie 1946 – a fost în fruntea listei electorale a Blocului Partidelor Democratice la Satu Mare. Rămâne ministru în guvernul Groza remaniat. Iunie 1947 – a înaintat cabinetului un memoriu în care sublinia în ce măsură guvernul Groza eșuase atât economic cât și politic.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Căsătorit. Soția, născută Aretia Piteșteanu, la Ploiești. Are doi copii mari, fiul său studiază în prezent la Sorbona.

Remarci: D-l Tătărescu este înalt, cu siluetă greoaie, fața aspră și o voce răsunătoare de care îi place să se folosească. Este considerat cel mai neserios, mincinos și oportunist politician al țării. Iuliu Maniu spunea odată [că] „este personificarea imoralității politice românești”. Dotat cu o ambiție neobișnuită și de departe cel mai inteligent și instruit membru al guvernului. În timpul Conferinței de Pace de la Paris soția sa a fost obligată să rămână la București ca ostatec. După alegerile din noiembrie 1946 și-a păstrat poziția din cabinet, sacrificându-și susținătorii de la Ministerul Economiei.

Întreține relații strânse cu fostul rege Carol II, cu fosta prințesă Elisabeta a Greciei și cu Nicolae Malaxa, cel mai mare industriaș român. Legăturile cu acesta durează încă din timpul regimului carlist, când amândoi erau instrumentele regelui, fiind în mod consecvent răsplătiți. Datorită studiilor și stagiilor sale în Franța, Tătărescu exprimă sentimente francofile și caută să fie în cele mai bune relații cu oficialii francezi⁷⁹.

⁷⁵ Exact – 1945!

⁷⁶ Vezi Aurelian Chistol, *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007.

⁷⁷ Exact – 1943.

⁷⁸ Prilejuate de aniversarea a 25 de ani de la Unirea Basarabiei cu România în 1918.

⁷⁹ Despre Gh. Tătărescu (1887-1957) vezi Nicolae-Șerban Tanașoca, *Cuvânt înainte*, la Gh. Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, ediție Sanda Tănăsescu-Negroponte, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. VII-LXIV; Marin Nedelea, *Prim-miniștrii României Mari*, p. 121-131.

109. Țegăneanu, Constantin C.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 19 martie 1899 la Buzău. *Funcție:* Sub-secretar de stat la Ministerul Educației. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* dizidența Național Liberală, membru al Comitetului Executiv.

Carieră: 1918 – era socialist fără a fi membru al vreunui partid, iar din 1920 s-a înscris în organizația PNL Buzău. Avocat, fost prefect de Buzău, fost deputat într-un parlament predominant liberal. A fost alături de Tătărescu, lider al grupului Tătărescu din Buzău, după scindarea Partidului Liberal. Noiembrie 1946 – numărul doi pe lista electorală a Blocului Partidelor Democratice pentru județul Buzău. 30 noiembrie 1946 – e numit sub-secretar de stat la Educație în guvernul Groza remaniat.

Limbi străine: Română, maghiară, franceză, germană.

Detalii despre familie: Căsătorit.

Remarci: Are legături cu liberalii lui Brătianu prin doctorul Angelescu. A publicat mai multe broșuri cu privire la doctrina liberală.

110. Ullea, Octav

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Oficial al Palatului. Născut la 27 martie 1889 la Iași, Moldova. *Funcție:* Maestru al Casei Regale. Numit: de mai mulți ani. *Partid:* Neînscris nominal. Este cunoscut ca un „om al regelui”.

Carieră: Școala la Iași. 1908 – Școala militară la București. 1910 – sublocotenent; în timpul primului război mondial a fost căpitan, apoi maior, fiind numit la centrul de spionaj al Statului Major. 1923 – s-a retras din armată din cauza unui accident cu urmări grave. 1925 – a studiat dreptul și și-a luat licența la Universitatea din Iași, a practicat dreptul până în 1930, când a fost numit în serviciul de protocol al Palatului Regal. Urcă în rang și câștigă încrederea regelui Mihai care îl alege Maestru al Casei Regale. August 1944 – a colaborat cu regele la lovitura de stat. 1945 – a fost trecut în rezervă cu gradul de general.

Limbi străine: Română, franceză, germană, poate și altele.

Detalii despre familie: Căsătorit, soția este considerată excentrică.

Remarci: Afabil, zâmbitor și totuși rezervat. Este cunoscut ca fiind atașat de rege și mândru de poziția sa ca șef al ceremoniilor regale.

111. Vântu, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician.

Funcție: ministru al Lucrărilor Publice. Numit: 30 noiembrie 1946.

Carieră: Membru al „familiei” Național-Liberale. Absolvent al Facultății de Drept de la Universitatea din Iași; unul dintre cei mai buni avocați din Cernăuți; mai mulți ani, primar al Cernăuților, fidel național-liberalilor lui Brătianu; sub-secretar de stat în ultimul guvern liberal; asociat politic cu Tătărescu și Bejan. După lovitura de stat de la 23 august 1944 îi ajută pe dizidenții lui Tătărescu din oportunism politic și din interese familiale. 6 martie 1945 – sub-secretar de stat la Interne pe probleme de administrație. Noiembrie 1946 – a fost primul pe lista electorală a Blocului Partidelor Democratice pentru județul Iași. 30 noiembrie 1946 – e numit ministru al Lucrărilor Publice în guvernul Groza remaniat.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: Ortodox, este căsătorit și are o fiică. Tatăl a fost senator național-liberal. Este unul dintre cei patru frați Vântu. Unul este președinte al Curții de Apel din București, iar altul a fost profesor de drept la Universitatea din București, prieten intim al fostului vice-premier Mihai Antonescu.

Remarci: În afară de oportunism, Vântu s-a alăturat lui Tătărescu și apoi a intrat în guvern pentru a-și salva fratele Ion Vântu din procesul ce i se intentase ca asociat al lui Antonescu.

112. Vasiliu-Rășcanu, Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* General-locotenent. Născut la 5 septembrie 1887, Vaslui, Moldova. *Funcție:* ministru de Război. Numit: 6 martie 1945. *Partid:* în prezent este membru PCR.

Carieră: Cadet la 1 septembrie 1906; sublocotenent 1 iulie 1908; locotenent 3 octombrie 1912; căpitan 1 noiembrie 1916; maior 1 septembrie 1917; locotenent-colonel 3 martie 1924; colonel 15 aprilie 1933; general de brigadă 25 octombrie 1939; general-maior 25 octombrie 1942; general-locotenent 1 aprilie 1945. În 1913 era încadrat la Batalionul de Infanterie din Ploiești. În 1916 a fost numit în Statul Major al unei formațiuni superioare. A fost rănit în bătălia de la Mărășești în 1917. În 1919 a luat parte la invadarea Ungariei ca șef al Regimentului 6 Infanterie. A absolvit Școala Superioară de Război dar a picat la examenul pentru certificatul de Stat Major. Anul următor a făcut parte din comisia care a fixat frontiera româno-maghiară. Ulterior a avut diverse misiuni în Italia, Franța, Anglia și mai târziu a ajuns colonel la Regimentul din Calafat. În 1938 a primit comanda regimentului. A comandat forțele românești din zona Gurilor Dunării în timpul cedării Basarabiei în 1940. Când a izbucnit războiul împotriva Rusiei era Director pentru recrutare și infanterie în Ministerul Apărării. În ianuarie 1942 a primit comanda Diviziei 1 Vânători de Munte în Crimeea și în iulie a fost decorat cu Crucea de Fier, Clasa I, pentru coordonarea bătăliei de la Sevastopol, dar se pare că a fost mai mult curajos decât abil. De asemenea, se spune despre el că a fost foarte îngăduitor cu prizonierii ruși. În februarie 1944 a fost însărcinat cu comanda teritorială a Corpului V Armată la Ploiești și, după lovitura de stat, a răspuns de domeniul petrolier, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” cu spadă.

În toamna lui 1944 s-a declarat general pro-sovietic. La așa-zisa cerere a poporului (pentru care era total necunoscut), partidele de stânga l-au nominalizat pentru funcția de ministru al Apărării. Oricum, PNȚ și PNL au refuzat să-l accepte. La sfârșitul lui februarie 1945 a organizat micul grup de ofițeri care a semnat un denunț al guvernului Rădescu. De asemenea, s-a alăturat delegației ARLUS care i-a cerut regelui să dea țării un guvern „cerut de popor”. A fost demis din Armată atunci pentru implicare în politică dar a fost reinstalat de guvernul Groza în martie 1945 când a fost numit ministru al Apărării, funcție pe care a deținut-o până la 30 noiembrie 1946. Ca ministru al Apărării a inițiat reorganizarea forțelor armate române după modelul sovietic și eliminarea tuturor elementelor „reacționare” din corpul de ofițeri. A emis o serie de ordine prin care le interzicea soldaților să participe la mitinguri politice, excluzând din această interdicție demonstrațiile Blocului Partidelor Democratice. Într-o vreme declarase participarea la ARLUS obligatorie pentru toți membrii forțelor armate.

Limbi străine: Română, franceză.

Detalii despre familie: De religie ortodoxă. Unii spun că este de origine țigănească. A fost căsătorit de trei ori, prima dată cu o româncă. Au avut un fiu, azi maior activ în armata

română și pe care intenționează să-l trimită în străinătate ca atașat sau asistent de atașat militar la Praga, Berna sau Paris. A doua căsătorie a fost cu o fată de origine basarabeană, cu care a avut o fiică, azi în compania colonelului Mișu Popescu, șef al Secretariatului General din Ministerul de Război. Se pare că d-ra are mare influență asupra tatălui ei și a colonelului Popescu. A treia și actuala soție e o evreică din Transilvania de origine maghiară.

Remarci: În general se susține că îi lipsește abilitatea necesară funcției. Are cunoștințe militare limitate. Se spune că e implicat în diverse afaceri și în timpul războiului cu Rusia a organizat o intensă piață neagră cu mărfuri nemțești. E instrumentul principal al comuniștilor în eforturile lor de a „democratiza” armata română și de a-i plasa pe foștii prizonieri, educați în stil sovietic, ca instructori și ofițeri în alte unități militare românești. Este vizitator frecvent al Anei Pauker, dar în interiorul cercurilor necomuniste își arogă rolul de patriot. Susține, chipurile, că, în cazul unui conflict între anglo-americani și ruși, cei din urmă vor fi incapabili să se opună puterii aviației SUA.

E scurt, gras, negru, vioi, lipsit de personalitate. Un om cu caracter neplăcut și un oportunist de prima mână⁸⁰.

113. Vișoianu, Constantin

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Refugiat politic. Născut la 4 februarie 1897 la Urlați, județul Prahova, Muntenia. *Funcție:* Fost ministru de Externe. *Partid:* Independent.

Carieră: Licențiat în drept și arte la Universitatea din București și la Universitatea din Paris și și-a completat studiile cu Școala de Științe Politice de la Paris. 1926 – s-a înscris în baroul județului Olt, iar în 1937 s-a transferat la București. 1926-1929 – secretar la Paris al Tribunalului mixte de arbitraj. 1927-1929 – consilier tehnic în Delegația de la Geneva la Liga Națiunilor și expert al Delegației române de la Liga Națiunilor. 1921-1931 – membru al Secretariatului Ligii Națiunilor. 1931-1933 – ministru la Haga, timp în care a fost și membru al Delegației la Liga Națiunilor și la Conferința dezarmării. 1933-1936 – ministru la Varșovia; când în 1936 Titulescu, al cărui apropiat era, a demisionat, a fost retras. A fost Director la Titan-Nădrag-Călan, companie condusă de Max Aușnit, co-director al revistei *Viața Românească*. Mai 1944 – a mers la Cairo cu [după] prințul Știrbey ca reprezentant al regelui și al opoziției la discutarea armistițiului cu Aliații; mai târziu, a fost la Moscova pentru negocierile cu privire la armistițiu. Ministru de Externe în guvernul format la 4 noiembrie 1944 de generalul Sănătescu și a rămas în funcție în guvernul Rădescu dar a refuzat același post oferit în guvernul Groza. August 1945 – l-a sprijinit pe rege în criza constituțională generată de conflictul cu Groza. Primăvara lui 1946 – a refuzat să renunțe la rolul de independent și de-a intra în PNT. Toamna lui 1946 – a părăsit țara ilegal și în secret.

Limbi străine: Română, franceză, poate și altele.

Detalii despre familie: Burlac.

Remarci: Practic cel mai apropiat colaborator al ministrului de Externe Titulescu, a fost de părere din primele zile că o înțelegere cu URSS este indispensabilă. Respectându-i talentul, Titulescu l-a convins că intre în diplomatie. Aceia care au negociat cu el la Cairo au început să aibă cea mai bună părere despre abilitatea sa. Întors de la Moscova după semnarea Armistițiului [septembrie 1944] a început încetul cu încetul să fie dezamăgit de ceea ce a simțit a constitui

⁸⁰ Despre Generalul C. Vasiliu-Rășcanu, în Alesandru Duțu și colaboratori, *Armata Română ...*, p. 389-390.

tacticile pe termen scurt ale sovieticilor în amestecul lor în politica românească, dar a păstrat mereu o atât de realistă, deschisă și echilibrată concepție despre problemele României încât e considerat de către cercurile informate ca fiind omul de stat cel mai apropiat de țară după moartea lui Barbu Știrbey. În timpul ultimei vizite a lui Vișinski în România cu Comisia Aliată, în ianuarie 1946, Vișoianu a fost singurul necomunist căruia i-au fost ascultate opiniile.

Vișoianu a avut niște legături de afaceri cu industriașul Aușnit și trebuia să fie redactor-șef la *Jurnalul de dimineață*, unde avea și Aușnit niște acțiuni în vremea când a fost numit la Ministerul de Externe, dar și-a arătat independența față de industriașii români demisionând din Consiliul de Administrație al Companiei Reșița (de exemplu, protestând față de metodele folosite pentru ca URSS să dețină 30%). A luptat din greu și cu succes ca ministru de Externe pentru a păstra în România cea mai modernă dintre fabricile de țevi de oțel ale lui Malaxa pe care rușii au vrut să o ia ca despăgubire după Armistițiu. La mulțumirile lui Malaxa, Vișoianu a replicat că a făcut asta pentru România și nu pentru Malaxa și că, dacă ar avea șansa, i-ar naționaliza toate proprietățile. Vișoianu este cel mai afectat de declinul politic și economic din România, cauzat de dictatura lui Carol și Antonescu și, acum, de cea a comuniștilor.

Nu e un om bogat, a trăit liniștit în România și mergea practic în fiecare week-end la vânătoare, sport de care e pasionat și în care găsește cea mai mare odihnă. Ca înfățișare e scund, rotund la față, cu părul alb, ochi strălucitori și are un pronunțat simț al umorului⁸¹.

114. Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 25 octombrie 1895 la Răcoasa, județul Putna, Moldova. *Funcție:* Președinte al Partidului Național Popular. *Partid:* Partidul Național Popular al clasei mijlocii, sponsorizat de comuniști. Fost lider al Uniunii Patriotice, afiliat comuniștilor și membru vechi al PCR.

Carieră: Ca sociolog, a fost asistent și colaborator al Dr. [Dimitrie] Gusti, acum vice-președinte la ARLUS (societate ruso-română) și președinte al „Prietenilor Statelor Unite”. Comunist vechi și arestat și închis în 1943 de regimul Antonescu pentru activitate comunistă în Moldova; a reprezentat Uniunea Patriotică, o ramură a PCR, ca ministru al Minorităților cu rang de sub-secretar în guvernele Sănătescu, Rădescu și Groza. 1945 – denumirea Ministerului s-a schimbat în Ministerul Naționalităților; a sprijinit unirea în februarie 1946 a Uniunii Patriotice cu Partidul Național Popular și a devenit vice-președinte. Noiembrie 1946 – ales în fruntea listelor pentru județul Putna. 30 noiembrie – demis din funcție la remanierea guvernului Groza. În primăvara lui 1946 a devenit președintele Partidului Național Popular.

Limbi străine: Română.

Detalii despre familie: Ortodox, are doi copii, a fost notarul satului.

Remarci: Un om pentru care nici colegii nu au respect. Mediocru, oportunist, nerealizat pe plan profesional.

115. Voinea, Șerban (Beuve Gaston)

⁸¹ Despre Constantin Vișoianu (1897-1994), în Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, p. 327; Constantin Vișoianu, *Misiunile mele*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician, jurnalist. Născut la 14 martie 1894 la Paris, Franța. *Funcție:* ministru român la Berna. Numit: octombrie 1946. *Partid:* Partidul Social-Democrat (aripa Rădăceanu-Voitec), membru al Comitetului Executiv.

Carieră: Născut Gaston Beuve, din tată francez evreu și mamă româncă. Prin intermediul mamei a căpătat cetățenie română și a venit în România la vârsta de 17 ani. Apoi a luat numele românesc de Șerban Voinea. A absolvit dreptul la Universitatea din București, a devenit stenograf pentru Camera Deputaților. A lucrat mulți ani în funcții de importanță crescândă pentru știrile [Agenției] Rador. După armistițiul din 1918 a devenit activ în mișcarea socialistă și a colaborat la ziare socialiste ale vremii. Într-o perioadă a fost secretar al ministrului român de Externe, Titulescu. A căpătat importanță în ierarhia socialistă după lovitura de stat din august 1944; a fost recunoscut ca membru important al Biroului Politic al Partidului și al Comitetului Executiv. Martie 1945 – șef la Rador (agenție oficială de știri). Martie 1946 – s-a alăturat aripii Rădăceanu-Voitec la ruptura de Petrescu. Octombrie 1946 – numit ministru român la Berna. Noiembrie 1946 – numărul 1 pe listele electorale, județul Caraș.

Limbi străine: Română, franceză, ceva engleză.

Detalii despre familie: Căsătorit cu Eugenia Voinea, născută în București la 27 octombrie 1897. Aceasta este evreică și practică medicina.

Remarci: D-l Voinea este un om subțirel, merge șchiopătând și are o față subțire și inteligentă. Până la ruptura socialistă din martie 1946 era considerat unul dintre filosofi Partidului și subaltern loial lui Petrescu, pe care-l sfătuia în chestiuni internaționale. A avertizat că este pentru unitatea partidului și s-a alăturat aripii Rădăceanu-Voitec. A asigurat că a ales așa numai pentru a-și păstra postul la Berna. Este cel mai inteligent dintre adepții lui Rădăceanu. Pentru a obține postul a evitat să fie asociat cu elemente compromise din Partid. Este considerat a fi cea mai potrivită persoană pentru a conduce PSD în caz de unificare.

116. Voitec, Ștefan

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut la 19 iunie 1900 la Corabia, județul Romanați. *Funcție:* ministru al Educației. Numit: 1 octombrie 1944. *Partid:* PSD (aripa Rădăceanu-Voitec). Membru al Comitetului Executiv.

Carieră: A absolvit Liceul la Craiova, Școala Politehnică și Facultatea de Matematică a Universității din București. 1919-1920 – unul din liderii studențimii socialiste; a predat la liceu până în 1925 când autoritățile l-au silit să se retragă; a revenit la jurnalistică socialistă și la politică. A devenit persoană publică înainte de 1923, când a aderat la Liga Drepturilor Omului din București, august 1923. A luat parte ca membru marcant al Partidului Socialist în 7-9 mai 1927 la Congresul de Unificare care a dus la unificarea Federației partidelor socialiste regionale ce au fuzionat sub numele de Partidul Social-Democrat. El și Ghe[ler]ter au acceptat reconcilierea cu comuniștii de care se despărțiseră în 1921 și dizolvaseră astfel Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România. Voitec a condus oficiosul noului partid, *Proletarul*, care a apărut în 29 iulie 1928; a continuat lucrul ca redactor al altor publicații socialiste; Partidul a funcționat până în 1937 când a fuzionat cu Partidul Social-Democrat. În anii ce au urmat, a lucrat cu PSD; a participat la Conferința socialistă interparlamentară din toamna lui 1931 și la Congresul din 1933; ca lider al socialiștilor a contribuit la pactul de înțelegere și neagresiune cu comuniștii din 1936. A participat la Congresul din aprilie 1936; după desființarea tuturor partidelor de către Carol II a colaborat împreună cu liderii socialiști la ziarul *Lumea nouă* care a încetat să mai apară după 6 septembrie 1940; în timpul războiului din 1940[1941]-1944 a fost

autorul și redactorul mai multor articole antisovietice în săptămânalele antonesciene *Soldatul* și *Sentinelă*. A știut să demonstreze prin documente istorice dreptul României asupra Basarabiei; s-a referit la „regimul rusesc de teroare” și a exprimat sentimente antisovietice în multe alte articole. Până la 23 august 1944 nu a fost membru al Comitetului Central dar a fost ales după această dată; numirea sa în guvern ca ministru al Educației a fost susținută de Petrescu. Ministru al Educației în guvernele Sănătescu, Rădescu și Groza.

Limbi străine: Română, franceză, italiană.

Detalii despre familie: Mama sa a fost de origine italiană. E căsătorit cu Victoria Voitec, despre care se spune că suferă de mult timp de o boală necesitând schimbări de climă. Au o fiică născută pe 19 octombrie 1934.

Remarci: E o prezență plăcută prin barba sa gen Van Dyke, înălțime medie, temperament vioi. Voitec nu e cunoscut ca un om cu convingeri puternice deși se pretinde idealist. Chiar persoane pe care le agreează cred că presiunea comunismului este mare asupra sa. Se spune că a fost nemulțumit de condițiile din România, dar, dorind să-și păstreze poziția în guvern, pentru o vreme a vrut să fie simultan și ministru la Roma și ministru al Educației. A fost la Moscova cu delegația guvernului Groza și s-a întors complet sub influența Partidului Comunist Român. Divergența lui Petrescu cu Rădăceanu și Voitec a început la Conferința generală din 1-2 decembrie 1945. Petrescu susținea că Partidul trebuie să se prezinte singur în alegeri, iar ceilalți doi – că ar trebui să colaboreze cu comuniștii. În acest scop, se spune, că Rădăceanu și Voitec au lucrat mână în mână cu organele de siguranță comuniste, care coordonau prin agenții lor activitatea internă a Conferinței. Martie 1946 – a reușit împreună cu Rădăceanu să primească de la Congres încuviințarea colaborării electorale cu comuniștii, ceea ce a dus la ruptura de Petrescu. Ca ministru al Educației a lucrat la reforma învățământului și la promovarea profesorilor considerați instrumente politice ale ierarhiei sale administrative. Apare susținut de comuniști împotriva lui Rădăceanu, când acesta dă semne de adoptare a unei linii independente și s-a spus că a colaborat strâns cu comuniștii de-a lungul carierei sale în timpul războiului.

117. Zăroni, Romulus

Naționalitate: Română. *Ocupație:* Politician. Născut în 1906 la Nădastia de Jos, județul Hunedoara, Transilvania. *Funcție:* ministru al Cooperației. Numit: 30 noiembrie 1946. *Partid:* membru al Comitetului Executiv al Frontului Plugarilor, partidul țărănesc sprijinit de guvern.

Carieră: De origine țărănească, cu diploma de școală primară (patru ani), Zăroni a moștenit o fermă de 5 hectare pe care a mărit-o la 14 hectare. Are un tractor american și o batoză. A dus o viață liniștită la fermă până în 1932, când a devenit interesat de politică. S-a alăturat lui Petru Groza și organizației lui locale, cunoscută încă de pe atunci sub numele de Frontul Plugarilor. A devenit garda personală a acestuia, administrator al moșiei și om de încredere. Decembrie 1944 – numit secretar de stat la Agricultură în guvernul Rădescu și ministru al Agriculturii în guvernul Groza (martie 1945). Numit ministru al Cooperației în noiembrie 1946.

Limbi străine: Română, maghiară.

Detalii despre familie: Căsătorit, are un fiu căruia a reușit prin mijloace necinstite să-i asigure admiterea la Universitatea din București.

Remarci: Zăroni poartă o haină de afacerist peste costumul său țărănesc, are o față roșie, ceafă groasă, un om solid care a putut foarte bine să-i fie gardă de corp lui Groza. E la modă în București ca el să fie subiectul tuturor glumelor dezvăluindu-i ignoranța de țărânoi, dar omul este

considerat de cei ce l-au cunoscut drept un țăran român – mic fermier, sincer și practic. E individualist, cu toate că sprijină dezvoltarea cooperativelor țărănești, dar nu e atras de proprietatea comună datorită terenurilor deținute. A cumpărat o casă scumpă în Deva, estimată la 360 milioane lei.

(Textul original – Great Britain, PRO, London – Kew, FO-371/67272 B; editat de Gh. Buzatu, *România și Marile Puteri. 1939-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 493-590).

**Traducere integrală în limba română – Doamna Prof. Univ. Dr.
Felicia Burdescu Focșeneanu (Craiova),
căreia îi mulțumim și pe această cale.**

- 9 -

**1998-2008 – Șerban Alexianu
versus
Curtea Supremă a României**

Dosar nr. 2679/2006
(Nr. în format vechi 780/2006)

ROMÂNIA
CURTEA DE APEL BUCUREȘTI SECȚIA I-A PENALĂ
ÎNCHEIERE
Ședința publică de la 14.11.2006
Curtea compusă din:
PREȘEDINTE: VIOREL ADRIAN PODAR
GREFIER: DANA MANOLACHE

MINISTERUL PUBLIC, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel București, a fost reprezentat de procuror MARIUS COMȘA.

Pe rol soluționarea cauzei penale de față având ca obiect cererea de revizuire a hotărârii nr. 17 din data de 17 mai 1946 a Tribunalului Poporului din București, formulată de revizuentul ALEXIANU ȘERBAN SORIN ALEXANDRU, pentru condamnatul ALEXIANU GHEORGHE.

La apelul nominal făcut în ședință publică răspuns revizuentul Alexianu Șerban Sorin Alexandru, personal și asistat de apărător ales Florin Chertișanu, n baza împuternicirii avocațiale depusă de fila 8 dosar.

Procedura legal îndeplinită.

S-a făcut referatul cauzei de către grefiera de ședință, după care:

Apărătorul ales al revizuentului depune la dosar un set de înscrisuri.

Nemaifiind alte cereri de formulat au excepții de inovat, Curtea acordă cuvântul în susținerea cererii de revizuire.

Apărătorul ales al revizuentului solicită amânarea pronunțării pentru a depune la dosar concluzii scrise și admiterea cererii de revizuire, pe motivele invocate în cererea inițială, și anume neconstituționalitatea Legii nr. 312/1945 și nulitatea absolută hotărârii de condamnare.

De asemenea, în situația în care se va trece peste cele două excepții, apărătorul ales al revizuentului solicită admiterea cererii de revizuire față de împrejurarea că acțiunile și actele guvernării Antonescu, inclusiv acțiunile, actele și faptele Guvernatorului Transnistriei – condamnatul, au fost executate și dispuse în legitimitate apărare și în stare de necesitate.

Ca element nou în cererea de revizuire, arată apărătorul ales al revizuentului, îl constituie înțelegerea premeditării atacului îndreptat împotriva României, fapt dovedit cu Pactul Ribbentrop-Molotov, ultimatumul URSS din anul 1940 și Pactul din 1939, înscrisuri care nu erau cunoscute la data judecății.

Apărătorul revizuentului mai arată că profesorul Alexianu Gheorghe nu s-a făcut vinovat de săvârșirea nici unei infracțiuni, cu mențiunea că pentru infracțiunea îndreptată împotriva etniei evreilor a fost achitat.

În ceea ce privește infracțiunea de asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni, apărătorul revizuentului arată că Mareșalul Antonescu și profesorul Alexianu au fost judecați în baza unei legi speciale, care nu prevedea ca infracțiune apartenența la o grupare infracțională, astfel încât condamnatului nu i se poate reține în sarcină o asemenea infracțiune, iar pe de altă parte, prin apartenența sa la guvernarea Antonescu, în calitatea de funcționar public pe care o avea, nu a făcut altceva decât să-și exercite atribuțiile de serviciu.

De asemenea, apreciază că în situația în care se va constata nevinovăția condamnatului, cauza nu poate fi extinsă și cu privire la ceilalți participanți, întrucât nu s-a formulat cerere de revizuire și în ceea ce-i privește pe aceștia.

Pentru aceste considerente, apărătorul ales al revizuentului solicită admiterea cererii de revizuire astfel cum a fost formulată și motivată.

Reprezentantul Parchetului, având cuvântul, apreciază că instanța Curții de Apel București a fost investită, pe lângă cererea de revizuire, și cu soluționarea unei cereri privind neconstituționalitatea decretului în baza căruia a fost condamnat tatăl revizuentului.

Apărătorul revizuentului arată că s-au pus concluzii inclusiv pe acest aspect, fiind extinse în notele depuse la dosar.

Reprezentantul Parchetului apreciază că această excepție constituie o chestiune incidentă care trebuie soluționată separat de cererea de revizuire.

Curtea apreciază că această excepție poate fi judecată odată cu fondul cauzei.

Reprezentantul Parchetului pune concluzii de admitere a excepției de neconstituționalitate a Decretului-lege nr. 312/1945, iar în ceea ce privește motivele de revizuire, apreciază că și în situația admiterii excepției, cererea de revizuire nu se încadrează în cazurile limitativ prevăzute de art. 394 lit. a C.p.p., a acestui text de lege, care vizează situația în care s-au descoperit fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei. Legea se referă la situația de fapt, și nu la împrejurarea cunoașterii unui act internațional. Pentru aceste motive, solicită respingerea cererii de revizuire, ca nefondată.

În replică, apărătorul ales al revizuentului arată că, în situația admiterii excepțiilor de neconstituționalitate și de nulitate a hotărârii de condamnare, cererea de revizuire nu poate fi respinsă, ci admisă, pe considerentul că hotărârea de condamnare era lipsită de temei de drept, având în vedere că legea pe care s-a bazat era ieșită din vigoare.

CURTEA

Având nevoie de timp pentru a delibera, precum și pentru a da posibilitatea apărătorului revizuentului să depună la dosar note scrise:

Amână pronunțarea la 28.11.2006.

Data în ședință publică, azi, 14.11.2006.

Președinte

ss. Viorel Adrian Podar

Grefier

ss. Dana Manolache

ÎNCHEIERE

Ședința publică de la 28.11.2006

Curtea compusă din:

PREȘEDINTE: VIOREL ADRIAN PODAR

GREFIER: DANA MANOLACHE

CURTEA

Față de cererea apărătorului ales al revizuentului, pentru a-i da posibilitatea să depună la dosar note scrise:

Dispune:

Amână pronunțarea la 25.12.2006.

Data în ședință publică, azi, 28.11.2006.

Președinte

ss. Viorel Adrian Podar

Grefier

ss. Dana Manolache

Dosar nr. 2679/2006

(Nr. în format vechi 780/2006)

ROMÂNIA

CURTEA DE APEL BUCUREȘTI SECȚIA I-A PENALĂ

ȘEDINȚĂ PENALĂ NR. 198

Ședința publică de la 25.12.2006

Curtea compusă din:

PREȘEDINTE: VIOREL ADRIAN PODAR

GREFIER: DANA MANOLACHE

MINISTERUL PUBLIC, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel București, a fost reprezentat de procuror MARIUS COMȘA.

Pe rol pronunțarea în cauză penală de față având ca obiect cererea de revizuire a hotărârii nr. 17 din data de 17 mai 1946 a Tribunalului Poporului din București, formulată de revizuentul ALEXIANU ȘERBAN SORIN ALEXANDRU, pentru condamnatul ALEXIANU GHEORGHE.

Dezbaterile în fond și concluziile orale ale părților au avut loc în ședința publică din data de 14.11.2006, fiind consemnate în încheiere de ședință de la acea dată, ce face parte integrantă din prezenta, când Curtea având nevoie de timp pentru a delibera, precum și pentru a da posibilitatea apărătorului ales al revizuentului să depună la dosar note scrise, a amânat pronunțarea la 28.11.2006 și apoi la 05.12.2006, când a hotărât următoarele:

CURTEA

A.

Stabilirea Curții de Apel București, ca instanță competentă să judece cererea de revizuire și excepțiile de neconstituționalitate invocate în cauză.

Procesul principalilor protagoniști ai regimului Antonescu, în care au fost judecați pentru crime în legătură cu cel de-al doilea război mondial, a avut loc la București, în conformitate cu angajamentul luat de noul guvern român față de Aliați, în Armistițiul semnat la Moscova, în 12 septembrie 1944.

Prin hotărârea nr. 17 din 17 mai 1946, Tribunalul Poporului din București a condamnat, între alții, pe inculpatul Alexianu Gheorghe, fost guvernator al Transnistriei în regimul lui Ion Antonescu, după cum urmează:

- la trei pedepse cu moartea și 10 ani degradare civică pentru 3 infracțiuni de dezastrul țării prin săvârșirea crimei de război prevăzută în art. 2 lit. a din Legea nr. 312/1945, a crimei de război prevăzută în art. 2 lit. d din Legea nr. 312/1945 și a crimei de război prevăzută în art. 2 lit. f din Legea nr. 312/1945, a crimei de război, pentru toate aceste infracțiuni, cu aplicarea art. 3 alin. 2 din aceeași lege.

- la patru pedepse constând în detențiune grea pe viață și 10 ani degradare civică pentru infracțiunea de dezastrul țării prevăzută în art. 1 lit. b din Legea nr. 312/1945, și pentru alte trei infracțiuni de dezastrul țării, prin săvârșirea crimei de război prevăzută în art. 2 lit. m din Legea nr. 312/1945, a crimei de război prevăzută în art. 2 lit. n din Legea nr. 312/1945 și a crimei de război prevăzută în art. 2 lit. o din Legea nr. 312/1945, pentru toate infracțiunile cu aplicarea art. 3 alin. 1 din aceeași lege.

- la două pedepse constând în munca silvică pe viață și 10 ani degradare civică pentru infracțiunile de dezastrul țării prin săvârșirea crimei de război prevăzută în art. 2 lit. k din Legea nr. 312/1945 și a crimei de război prevăzută în art. 2 lit. l din Legea nr. 312/1945, pentru ambele infracțiuni cu aplicarea art. 3 alin. 3 din aceeași lege.

În baza art. 101 din Codul Penal, atunci în vigoare, s-a depus să fie executată pedeapsa cu moartea.

Prin aceeași hotărâre s-a dispus achitarea inculpatului Alexianu Gheorghe pentru trei infracțiuni de dezastrul țării prin săvârșirea crimei de război prevăzută în art. 2 lit. b din Legea nr. 312/1945, precum și a crimelor de război prevăzute în art. 2 lit. c și în art. 2 lit. e din aceeași lege.

În conformitate cu dispozițiile art. 3 alin. Ultim și ale art. 16 din Legea nr. 312/1945, s-a dispus confiscarea în folosul statului cu titlu de despăgubiri, a tuturor bunurilor aflate în patrimoniul inculpatului sus-menționat și a celor ieșite din patrimoniul său după data de 23 august 1944, precum și a bunurilor aparținând soției și descendenților săi, dobândite după data de 6 septembrie 1940, cu excepția celor provenite din succesiune.

Ca situație de fapt, în ceea ce privește declanșarea războiului împotriva Uniunii Sovietice, e reține, în esență, că: „Astfel, la data de 22 iunie 1941, când Hitler a declarat război împotriva URSS, găsește România cu totul aservită politici germane, și aceasta prin fapta acuzatului Ion Antonescu și a celor ce l-au secondat în politica sa, comițând cea mai mare crimă, petrecută în istoria poporului român, alăturându-se Germaniei hitleriste, la agresiunea contra popoarelor din Rusia Sovietică, care doreau o colaborare pașnică cu poporul român”.

Cu privire la inculpatul Alexianu Gheorghe, s-a reținut că acesta, în calitate de fost guvernator al Transnistriei:

„După data de 6 septembrie 1940, a militat pentru desăvârșirea intrării armatelor germane pe teritoriul țării, prin participarea sa în Consiliile de Miniștri, începând de la 7 iulie 1941 până la 26 ianuarie 1944”.

„Având în vedere că după cum rezultă din stenogramele Consiliilor de Miniștri, acuzatul Gheorghe Alexianu a fost prezent și în ședința de la 19 iunie 1941, când s-a hotărât declararea războiului împotriva URSS-ului, iar apoi prin concursul ce l-a dat guvernului Antonescu, a sprijinit continuarea războiului, atât împotriva URSS, cât și împotriva Națiunilor Unite”.

„Având în vedere că după cum rezultă din ședința Consiliului de Miniștri de la 13 noiembrie 1941, rezultă că acuzatul Gheorghe Alexianu a ordonat și desăvârșit acte de teroare, cruzime și de suprimare asupra populației din teritoriul unde s-a purtat războiul. Din stenograma acestui consiliu, rezultă convorbirile ce au avut loc între Ion Antonescu și acuzatul Gheorghe Alexianu cu privire la represiunile ce au avut loc la Odessa, cu care ocaziune acuzatul Alexianu răspunde că represiunea de la Odessa a fost destul de severă, că au fost împușcați și spânzurați pe străzile Odesei, populația civilă din acel oraș”.

„Având în vedere că acuzatul Gheorghe Alexianu, în calitatea sa de Guvernator al Transnistriei, a ordonat și organizat munci excesive și deplasări și transporturi de persoane, în scopul exterminării acestuia, fapt ce rezulta din Ordonanța nr. 26 prin care ordona instituirea muncii obligatorii pentru toți locuitorii Odesei între 16-60 de ani, sub sancțiunea internării lor în lagăr, ceea ce în realitate constituia un mijloc de exterminare, iar prin Ordonanța nr. 35 din 2 ianuarie 1942 dispune deportarea tuturor evreilor din Odessa în regiunea Berezovca, unde sunt masacrați în masă”.

„Având în vedere că acuzatul Gheorghe Alexianu, în calitatea sa de Guvernator al Transnistriei, și-a însușit din acest teritoriu, abuziv, bunuri private. El mai făcea și acte de generozitate, trimițând în țară la diverse persoane nenumărate daruri de mare valoare”.

„Că, datorită participării sale în Guvernul Antonescu, în calitatea sa de Guvernator al Transnistriei, acuzatul Gheorghe Alexianu a realizat averi în mod ilicit, profitând și de legătura cu ceilalți conducători antonescieni și de legiunile și măsurile de fapt cu caracter hitlerist și rasial”.

„Având în vedere că după cum se constată din actele aflate în dosarul nr. 55/945, vol. III, al Cabinetului de instrucție, acuzatul Gheorghe Alexianu a ordonat și inițiat înființări de ghetouri, lagăre de internare și deportări din motive de persecuție politică și rasială”.

„Că, de asemeni din actele dosarului, sus-indicat, se mai constată că acuzatul Gheorghe Alexianu, a ordonat măsuri nedrepte de concepție hitleristă și rasială, practicând cu intenție o execuție excesivă a legilor derivate din starea de război și a dispozițiilor cu caracter rasial”.

„Că, în fine, numitul acuzat s-a pus în slujba hitlerismului și fascismului, contribuind prin fapte proprii la realizarea scopurilor sale politice și la aservirea vieții economice a țării, în detrimentul și interesele poporului român și în interesul Germaniei hitleriste și pentru sprijinirea războiului de agresiune contra URSS-ului”.

„Având în vedere că în ce privește faptul că acuzatul Gheorghe Alexianu nu a respectat regulile internaționale cu privire la conducerea războiului, fapt prevăzut de art. 2 lit. b din Legea 312/945, ce i se mai pune în sarcină, Tribunalul Poporului, constatând că acuzatul nu se face vinovat de aceste crime, deoarece nu el a fost acela care a condus efectiv războiul ci conducătorul statului de atunci, și prin urmare urmează a se pronunța achitarea sa pentru acest fapt. Având în vedere că în ce privește faptul că a supus la un tratament inuman pe prizonierii de război, Tribunalul de asemeni urmează a pronunța achitarea sa, întrucât nu se constată că aceștia au fost supuși la munci și la un tratament inuman, din actele dosarului rezultând doar că ei au fost obligați să lucreze la munci în minele de cărbuni. Că, de asemeni Tribunalul Poporului urmează a pronunța achitarea acuzatului Gheorghe Alexianu din lipsă de dovezi și în ceea ce privește crima prevăzută de art. 2 lit. e din Legea 312/945 ce i se mai impută”.

Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția a II-a, prin decizia nr. 1134/1946 a respins, ca nefondată, toate motivele ordinare de casare formulate de recurentul Alexianu Gheorghe și de alți recurenți, dispunând că motivele de neconstituționalitate depuse de către aceștia, să fie trimise în cercetarea Secțiunilor Unite.

Constituită în Secțiuni Unite, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin decizia nr. 21 din 31 mai 1946, a respins recursurile declarate de Alexianu Gheorghe și ceilalți inculpați, constatând că sunt neîntemeiate toate criticile aduse hotărârii prin motivele de neconstituționalitate.

Alexianu Gheorghe a fost executat la 1 iunie 1946, împreună cu mareșalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu și Constantin Vasiliu, găsiți și ei vinovați de crime de război.

După anul 1989, protocolul secret nr. 3 al Pactului Ribbentrop-Molotov a ajuns și la cunoștința opiniei publice din România, după denunțarea acestui pact de către Sovietul Suprem al fostei URSS.

Împotriva hotărârii nr. 17 din 17 mai 1946, pronunțată de Tribunalul Poporului din București, Alexianu Șerban Sorin Alexandru, fiul condamnatului Alexianu Gheorghe, a depus la Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, la data de 29 aprilie 1998, prezenta cerere de revizuire, invocând motivul prevăzut în art. 394 alin 1 lit. a din Codul de procedură penală actual, respectiv „s-au descoperit fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei”.

Conformându-se dispozițiilor art. 397-399 din Codul de procedură penală, Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, a efectuat acte de cercetare în cauză, concluzionând la 1 martie 2000, că nu sunt întrunite cerințele prevăzute de lege pentru revizuirea hotărârii nr. 17/1946.

Curtea Supremă de Justiție, sesizată inițial, a restituit cauza procurorului cu adresa nr. 1/R/9.03.2000, întrucât „aparența de competență a Secției... nu se justifică, fiind sesizată ulterior Curtea Militară de Apel din București, pentru soluționarea cererii de revizuire conform adresei din 27 iunie 2000 a Parchetului Militar de pe lângă Curtea Militară de Apel).

Prin sentința penală nr. 3/18 septembrie 2000, Curtea Militară de Apel, apreciind că competența de soluționare a cererii de revizuire aparține Curții Supreme de Justiție, și-a declinat competența în favoarea acesteia.

Curtea Supremă de Justiție – Secția Penală, la 20 februarie 2001, a stabilit că pentru judecarea cererii de revizuire este competentă Curtea de Apel București, ca instanță ce a preluat competența tribunalelor regionale în prezent desființate, care au judecat crime de război, contra păcii sau umanității, în baza Legii 312/1945 și a legislației ulterioare modificatoare.

La Curtea de Apel București – Secția 1 Penală, în data de 23 octombrie 2001, fiul condamnatului Alexianu Gheorghe, prin apărător, a invocat excepții de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 312/1945, iar Curtea de Apel – Secția I-a Penală a înaintat Curții Supreme de Justiție – Secția Penală, în vederea soluționării excepțiilor invocate.

Curtea Supremă de Justiție – Secția Penală, prin încheierea nr. 678 din 6 februarie 2002 a apreciat că nu are competența de a nu se pronunța cu privire la excepțiile de neconstituționalitate decât în eventualitatea judecării unui recurs împotriva soluției date asupra cererii de revizuire și a dispus trimiterea cauzei pentru continuarea judecării la Curtea de Apel București.

La data de 24 iunie 2002, Curtea de Apel – Secția 1 penală a respins în principiu, ca întemeiată, cererea de revizuire.

Recursul declarat de revizuent, a fost admis prin decizia penală nr. 6882/7 decembrie 2005 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Secția Penală, cauza fiind trimisă spre rejudecare la Curtea de Apel București, judecarea revizuirii făcându-se ilegal, în ședință secretă. Prin aceeași hotărâre s-a impus instanței de rejudecare obligația de a se pronunța asupra „caracterului constituțional/neconstituțional al Decretului lege nr. 312/1945”.

B.

Rejudecarea cererii de revizuire la Curtea de Apel București. Acte și fapte constatate.

1. Admiterea în principiu a cererii de revizuire

Curtea de Apel – Secția 1 Penală, la data de 18 aprilie 2006, a reluat dezbaterile cu privire la admisibilitatea în principiu a cererii de revizuire, concluzionând că cererea de revizuire trebuie admisă în principiu.

Astfel, revizuirea unei hotărâri penale rămasă definitivă, poate fi cerută, potrivit art. 394 lit. a Codului de procedură penală în vigoare, când s-au descoperit fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei.

Pe de altă parte, nici o dispoziție a legii 312/24.04.1945 privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război, nu interzice judecarea cererilor de revizuire formulate împotriva hotărârilor pronunțate în baza acestei legi.

Cererea de revizuire inițiată de petiționarul Alexianu Ștefan, pentru tatăl său condamnatul Alexianu Gheorghe este făcută în condițiile prevăzute de lege, art. 403, alin. 1, Cod procedură penală, întrucât:

- privește o hotărâre definitivă susceptibilă de revizuire penală (art. 393 Cod procedură penală);
- se invocă un caz de revizuire prevăzut de legea penală în vigoare (art. 394 lit. a Cod procedură penală);
- s-au făcut diligențe pentru dovedirea cazului de revizuire invocat (art. 399 și 403 Cod procedură penală);
- fiul poate provoca această cale de atac în favoarea tatălui său (art. 396 Cod lit. b procedură penală);
- s-a respectat procedura prealabilă sesizării instanței de judecată (art. 397 Cod procedură penală);
- termenul sine die de introducere a cererii a fost respectat (art. 398 alin. 1 Cod procedură penală);

Și cea de-a doua condiție cerută de lege pentru admisibilitatea în principiu a unei cereri de revizuire a fost găsită ca îndeplinită, întrucât din probele strânse în cursul cercetării efectuate de procuror și instanță, au rezultate date suficiente pentru admiterea în principiu (art. 403 alin. 1 teza 2 Cod procedură penală).

În final, Curtea a admis în principiu cererea de revizuire, ținând cont și de dispozițiile deciziei de casare nr. 2886/7.12.2005 a Înaltei Curți de Casație și Justiție care a insistat asupra „rezolvării caracterului constituțional/neconstituțional al Decretului lege nr. 312/1945”, ce nu se poate judeca decât în cadrul procesual reglementat pentru faza rejudecării cauzei, după admiterea în principiu a cererii de revizuire (art. 405 Cod procedură penală).

Ulterior, la 9 mai 2006, au fost formulate de apărătorul revizuentului, două excepții de neconstituționalitate cu privire la Legea 312/1945 și una cu privire la legea 61/1946.

Prin încheierea din 9 mai 2006, Curtea de Apel – Secția I penală a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție – Secții Unite, pentru soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate, apreciind că doar această instanță este competentă în soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate ale D.L. 312/1945, întrucât, pe de o parte, potrivit legislației actuale nu exista exprese de stabilire a competenței în acest caz, iar pe de altă parte, la data actului normativ incriminat, această instanță avea plenitudine de competență în soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate.

Sesizarea a fost primită de Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția penală, care prin încheierea din 25 mai 2006, a scos cauză de pe rol, sesizând la rândul său că Secțiile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În final, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul de 9 judecători, în calitatea sa de cea mai înaltă instanță de jurisdicție în ierarhia judecătorească, s-a pronunțat prin decizia nr. 371 din 10 iulie 2006 stabilind competența de soluționare a excepțiilor de neconstituționalitate în favoarea Curții de Apel București, căreia i-a restituit sesizarea.

La data de 19 septembrie 2006, Curtea de Apel București a audiat martorii propuși de revizuent, respectiv domnii Buzatu Gheorghe și Coja Ion, care au făcut referiri cu privire la hotărârea nedreaptă a Tribunalului Poporului și omenia ce l-a caracterizat pe Alexianu Gheorghe.

Nemaifiind cereri sau excepții de formulat, la 14 noiembrie 2006, au avut loc dezbaterile cu privire la cererea de revizuire formulată, Curtea pronunțându-se la 5 decembrie 2006 prin prezenta sentință.

2. Acte și fapte noi ce nu au fost cunoscute de Tribunalul Poporului la judecata cauzei.

Protocolul secret nr. 3 al Pactului Ribbentrop-Molotov nu a fost cunoscut la data judecății.

Revizuentul a invocat mai multe fapte sau împrejurări ce nu au fost cunoscute și analizate de Tribunalul Poporului la pronunțarea hotărârii, care ar putea dovedi netemeinicia hotărârii de condamnare (art. 394 alin. 2 Cod procedură penală):

- Protocolul secret nr. 3 la Pactul Ribbentrop-Molotov, dintre Germania și URSS, care la data judecății, 1946, nu a fost cunoscut de Tribunalul Poporului, nefiind dezvăluit la acea dată opiniei publice.

Revizuentul susține că starea de necesitate și de legitimă apărare în care s-a aflat România urmare acestui protocol urmat de ultimatuurile sovietice din vara anului 1940, s-a

răsfrânt și asupra condamnatului Alexianu Gheorghe, fiind prin urmare nevinovat de acuzațiile ce i s-au adus după război.

- Condamnatul Alexianu Gheorghe ar fi fost judecat de sovietici, anterior datei de 17.05.1945 (data sentinței penale 17/1945), în Odessa, pronunțându-se achitarea sa în legătură cu guvernarea transnistreană.

Până în prezent, actul oficial al judecății nu a putut fi procurat, dar poate fi susceptibil a face dovada nevinovăției condamnatului sau al aplicării principiului autorității de lucru judecat. Astfel, există date care susțin că: judecarea lui Alexianu s-a făcut de către „populația din Transnistria” (ziaristul american Thomas J. Marcham, atașat de presă la Ambasada SUA la București și acreditat la procesul din 1946 – dosar 597/1/2002 al Înaltei Curți de casație și Justiție, secția penală – fila 20), de „ruși” (Ion Pantazi – cartea Am trecut prin iad, ed. Constant, Sibiu, 1992 – fila 21 același dosar), de „Tribunalul Militar Odessa” (lector Igor Niculcea – Universitatea B. P. Hasdeu din Cahul – fila 220-222 același dosar) sau „probabil, de un organ judiciar necunoscut” (adresa Arhivei Regionale Odessa/28.07.2003 – fila 224 același dosar).

- Acte ce nu se aflau la dosarul cauzei la momentul judecății, privind acțiuni umanitare întreprinse de comandantul Alexianu Gheorghe.

Dintre actele noi existente la data judecății, dar care nu au fost cunoscute de Tribunalul Poporului, doar Protocolul secret a putut fi probat, acesta determinând constatarea prin prezenta sentință a existenței unor împrejurări de fapt noi care atrag reaprecierea responsabilităților penale cum au fost stabilite prin sentința penală 17/1946.

Acțiunile umanitare întreprinse de Alexianu Gheorghe nu pot atrage prin ele însele revizuirea hotărârii 17/1946, întrucât nu sunt în măsură să atragă achitarea condamnatului, nefiind prevăzute de lege printre elementele constitutive ale crimelor judecate de Tribunalul Poporului.

Implicațiile penale ale Protocolului secret.

Protocolul secret atrage implicații în privința crimelor de agresiune prevăzute în D.L. 312/1945 și judecate de Tribunalul Poporului, întrucât la adăpostul acestuia, Uniunea Sovietică a formulat pretențiile teritoriale din vara anului 1940 și a ocupat militar Basarabia și Nordul Bucovinei.

De asemenea, în ceea ce privește analiza responsabilităților cu privire la crima de agresiune, pactul secret prezintă importanță, fiind prezent în cauzalitatea escaladării conflictului armat sovieto-român.

Acest act nu poate constitui însă o scuză în privința celorlalte crime judecate, respective crime de război și contra umanității, întrucât conținutul Protocolului secret nu face nici un fel de referire la acestea.

Nulitatea protocolului secret.

Prin semnarea Protocolului adițional secret, Germania și URSS au încălcat:

- articolul 1 al Pactului Briand-Kellogg, care prevedea la acea dată, condamnarea recurgerii la război pentru reglementarea diferendelor internaționale;
- articolul 2 al aceluiași tratat ce recunoștea că reglementare sau soluționarea tuturor diferendelor sau conflictelor, de orice natură sau origine, care puteau părea între Puterile Contractante, urma să fie înfăptuită numai prin mijloace pașnice.

Protocolul adițional secret al Tratatului sovieto-german de neagresiune din 23 august 1939, ce stabilea sferile de influență în Europa de Est, este nul și neavenit chiar din momentul semnării lui, deoarece contravine principiilor fundamentale unanim recunoscute ale dreptului internațional, fiindcă decidea în mod secret soarta unor state terțe fără participarea lor. A încălcat normele imperative ale dreptului internațional de la acea dată, cu privire la integritatea teritorială a statelor, respectiv art. 10 din Pactul Societății Națiunilor.

3. Ascunderea problemei Basarabiei și Bucovinei de Nord la judecata Tribunalului Poporului.

Desăvârșirea unității naționale a României. la 1 decembrie 1918, a căpătat recunoaștere internațională prin Tratatul de Pace pe care țara noastră le-a semnat:

- Tratatul de la Saint-Germain-en Laye, cu Austria – care recunoștea Unirea Bucovinei cu România – semnat la 10 decembrie 1919;

- Tratatul de la Trianon, cu Ungaria, care recunoștea unirea Transilvaniei cu România, semnat la 4 iunie 1920;

- Tratatul de la Paris prin care Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia (care nu l-a ratificat însă) recunoștea unirea Basarabiei cu România – semnat la 28 octombrie 1920;

- Tratatul cu Bulgaria de la Neuilly, semnat la 27 noiembrie (doar de România la 10 decembrie 1919), a reconfirmat frontiera româno-bulgară din 1913.

Înteruperea relațiilor diplomatice cu Rusia, devenită sovietică, a continuat până în 1934.

După venirea lui Adolf Hitler la putere în Germania, Uniunea Sovietică a devenit interesată să aibă bune relații cu toți vecinii săi.

Principalul partener extern al României, Franța, ducea, la rândul ei, tratative insistente în vederea încheierii unui tratat de alianță cu URSS, în care încerca să atragă și partenerii săi est-europeni. Lucrul acesta era practic imposibil atâta timp cât aceștia din urmă nu recunoscuseră puterea sovietică.

Stabilirea raporturilor diplomatice între România și URSS în 1934, la nivel de legății, angaja Uniunea Sovietică să nu mai readucă în discuție problema Basarabiei, fără nici o consecință însă cu privire la recunoașterea și garantarea statutului Basarabiei ca aparținând României.

Tot în acel an Uniunea Sovietică a fost primită în Liga Națiunilor.

Ulterior, având în vedere și unele modificări ale politicii românești, atitudinea diplomatică ostilă a Moscovei în problema Basarabiei se va accentua.

În iunie 1938, ministrul de Externe sovietic a pus în vedere legației române la Moscova că nu va mai accepta note diplomatice românești în care Basarabia să fie tratată ca teritoriu românesc.

Prin acceptarea ultimatumurilor sovietice din vara anului 1940, Basarabia și Nordul Bucovinei au fost ocupate militar de Uniunea Sovietică, fiind recucerite de România la începutul celui de-al doilea război mondial.

În urma înfrângerii României, cu ocazia armistițiului din 1944, România a acceptat restabilirea frontierei de stat conform acordului impus prin forță, din 28 iunie 1940, fără a se face referiri la statutul juridic al Basarabiei și Bucovinei de Nord.

Tribunalul Poporului avea de analizat, în anul 1946, printre altele, crima de agresiune ce a vizat atacarea Uniunii Sovietice de către România, în 22 iunie 1941.

Ignorând în totalitate problema litigioasă a Basarabiei și Bucovinei, principala revendicare teritorială dintre România și Uniunea Sovietică care a stat la baza atacării Uniunii Sovietice de către România, Tribunalul Poporului și-a încălcat principalele îndatoriri, acelea de a stabili toate împrejurările relevante ale situației de fapt și de a judeca responsabilitățile cu imparțialitate.

Astfel, în motivarea hotărârii, în legătură de crima de agresiune nu se face nici o referire cu privire la statutul internațional al Basarabiei și Bucovinei de Nord, aceste provincii parcă neexistând.

Mai mult, Tribunalul Poporului nu a făcut o analiză a alianțelor geostrategice care au stat la baza declanșării războiului și nu a avut în vedere la pronunțarea sentinței, importante acte internaționale și evenimente istorice, care în anul 1946 erau bine cunoscute opiniei publice.

S-a trecut cu ușurință asupra faptului că la momentul declanșării războiului româno-rus, anexarea Basarabiei și Nordului Basarabiei de către Uniunea Sovietică, nu fusese recunoscută internațional, ca de altfel nici la data judecării din anul 1946.

Adăugind și necunoașterea de către același tribunal al protocolului secret nr. 3 dintre Rusia și Germania, rezultă implicit necesitatea revizuirii acelei hotărâri, avându-se în vedere, documentele cunoscute de opinia publică la momentul actual, și care erau necunoscute Tribunalul Poporului, la data judecării.

C.

Noua situație de fapt din Balcani, pe scurt, văzută de Curte prin prisma Protocolului secret nr. 3 și a binecunoscutelor evenimente ale epocii.

1. Eșecul securității mondiale interbelice se situează în cauzalitatea semnării Protocolului secret. Urmările Primului Război Mondial.

Prima conflagrație mondială, Marele Război, a determinat mutații semnificative în echilibrul de putere din Europa.

Structura statală a Europei a fost modificată prin dispariția de pe harta politică a patru mari imperii (Otoman, Austro-Ungar, Rus și German), apariția de noi state (Regatul Sârbo-Croato-Sloven, Finlanda, Statele Baltice, Belarus, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Austria) și desăvârșirea unității statale a altora (printre altele România, Danemarca etc.).

România a beneficiat de prevederile Tratatului de la Versailles, extinzându-și teritoriul asupra Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, desăvârșindu-și astfel unitatea națională.

A apărut problema minorităților naționale (maghiară, germană, rutenă, sârbă) și a unor confesiuni religioase noi care anterior fuseseră neglijabile ca pondere în Vechiul Regat, iar tratatele de pace ne-au impus anumite condiții referitoare la garantarea drepturilor acestora.

Securitate colectivă prin Liga Națiunilor.

Prevederile tratatelor de pace au nemulțumit statele înfrânte, care, pierzând teritorii, în întreaga perioadă interbelică au urmărit revizuirea acestora (Germania, Uniunea Sovietică, Ungaria etc.).

Conferința de Pace de la Paris a pus bazele Europei și a încercat, prin crearea Societății Națiunilor să împiedice declanșarea unei noi conflagrații mondiale.

Societatea Națiunilor era deschisă aderării oricărui stat și avea ca principii de bază ca statele membre să se oblige să renunțe la război în relațiile dintre ele, să respecte prevederile tratatelor de pace, în scopul menținerii păcii și securității pe plan mondial.

Pactul Societății Națiunilor a fost aprobat la 28 aprilie 1919 și inclus ca parte componentă în Tratatul de la Versailles.

Pactul se baza pe două prevederi principale: pe de o parte, obligația de neagresiune și asistență mutuală; și pe de altă parte, libertatea statelor de recurge la război după epuizarea mijloacelor pașnice prescrise.

Realizările mai importante s-au concretizat în Protocolul de la Geneva, din 1924, pentru reglementarea pacifică a diferendurilor internaționale, în Acordurile de la Locarno (1925), în Pactul Briand-Kellogg (1928) ca și în Convențiile pentru definirea agresiunii (1933) și în Pactul Antirăzboinic sau Pactul Saavedra Lamas (1933).

La acestea se adaugă reușita aplanării câtorva conflicte dintre statele mici.

Liga Națiunilor a fost creată fără URSS, iar absența SUA și a Germaniei a reprezentat un viciu de organizare care a dus în cele din urmă la încetarea funcționării organizației.

În sfera menținerii păcii, organizația a suferit patru mari eșecuri, în încercarea de aplanare a conflictului chino-japonez, a războiului italo-etioopian, a războiului civil și mai ales nu a putut stopa agresiunea Germaniei naziste și a celorlalte state revizioniste.

A eșuat și în tentativa de realizare a dezarmării.

Dovada cea mai clară a falimentului Societății Națiunilor a fost chiar declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Securitatea regională a României. Politica de alianțe.

Tratatul româno-polon de alianță defensivă s-a semnat pe 3 martie 1921 la București. Tratatul prevedea modul de acțiune al celor două țări în cazul unei agresiuni din Răsărit, fiind reînnoit la 26 martie 1926 când a căpătat o formă mai elaborată.

Tot în același spirit, pentru combaterea de această dată a revizionismului maghiar, România, Cehoslovacia și Iugoslavia vor fonda Mica Înțelegere (prima alianță regională din Europa, înființată după război care urmărea instaurarea unui climat de pace și securitate).

Această alianță a dat naștere la încheierea unor acorduri bilaterale între cele trei țări. Astfel, la 23 aprilie 1921 a fost semnată la București Convenția de alianță defensivă între România și Cehoslovacia (similară cu cea semnată pe 14 august 1920, între Cehoslovacia și Iugoslavia). Convenția avea un preambul care prevedea menținerea păcii și securității în spiritul Societății Națiunilor și a ordinii stabilite la Trianon, precum și șapte articole care prevedeau modalitățile de colaborare în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Ungariei. Convenția era valabilă cinci ani urmând ca textul ei să fie comunicat Societății Națiunilor. Prevederi similare conținea și Convenția de alianță dintre România și Iugoslavia, parafată la 7 iunie 1921.

Un moment însemnat al relațiilor internaționale l-a constituit semnarea Pactului Briand-Kellogg în 1928. Prin acest document era condamnată pentru prima oară recurgerea la război ca mijloc de rezolvare a neînțelegerilor dintre state, iar țările care îl semnau se obligau să-și rezolve problemele exclusiv pe cale pașnică. Printre cele 63 de state semnatare ale pactului se regăsesc România și Uniunea Sovietică.

Puterile izolate din punct de vedere politic – URSS și Germania – vor întreprinde acțiuni de colaborare în încercarea de a-și reface prestigiul pierdut. Astfel, la 19 aprilie 1922, Rusia Sovietică și Germania au încheiat la Rapallo un tratat de prietenie și neutralitate reactualizat la

24 aprilie 1926 care prevedea reluarea relațiilor diplomatice dintre cele două state și renunțarea reciprocă la orice fel de pretenții și despăgubiri.

În septembrie 1926, Germania a fost primită ca membră a Societății Națiunilor.

În 1933, România, Iugoslavia și Cehoslovacia au semnat Pactul de reorganizare al Micii Înțelegeri, potrivit căruia se înființa un Consiliu Permanent asistat de un Consiliu Economic.

Urmărind să consolideze securitatea în zona Balcanilor, la 9 februarie 1934 s-a constituit, la Atena, Înțelegerea Balcanică, organizație care era deschisă aderării oricărui stat din zonă. Înțelegerea balcanică a militat pentru garantarea reciprocă a frontierelor balcanice și pentru constituirea unui climat de securitate în regiune.

Adaptarea securității României, consecință a schimbărilor geostrategice și eșecului Ligii Națiunilor.

Politica conciliatoare adoptată de Franța și Marea Britanie față de Germania s-a lovit de accentuarea tendințelor revizioniste ale acesteia din urmă, care s-a manifestat cu preponderență odată cu venirea lui Hitler la putere în 1933 prin adoptarea unei politici active, de forță.

La 7 martie 1936, Germania hotărăște remilitarizarea Renaniei, ignorând prevederile adoptate la încheierea păcii.

Criza renană din 1936 anunța derularea rapidă a unor noi etape ale ofensivei germane în Europa.

Ocuparea Austriei și Cehoslovaciei au dus la întărirea pozițiilor germane în Europa Centrală și de Sud-Est.

În noiembrie 1937 conferința Führerului Hitler dezvăluie planurile sale de război pentru „cucerirea de spațiu vital”.

Aproape în întreaga perioadă interbelică România a avut un regim democratic, bazat pe principiul că partidul care câștigă alegerile formează guvernul.

În preajma declanșării celui de-al doilea război mondial, lucrurile s-au schimbat, la 10 februarie 1938 se introduce regimul de autoritate personală a regelui Carol al II-lea. Acest nou tip de regim nu era specific doar României, multe state având deja instalate astfel de regimuri – Ungaria, Italia, Germania, Bulgaria etc.

Regele Carol s-a adaptat condițiilor geostrategice, pentru ca România să facă față la noua politică de forță în Europa.

Paralel cu deteriorarea situației interne s-a manifestat și izolarea României pe plan extern.

Dezmembrarea Cehoslovaciei în octombrie 1938 a avut consecințe negative pentru România, care pierdea un aliat și un furnizor de armament.

Acest fapt l-a determinat pe rege să întreprindă două vizite la Londra și Paris, pentru a solicita sprijin economic și politic în vederea respingerii presiunilor Germaniei. În mod concret el a cerut extinderea relațiilor comerciale îndeosebi pentru sporirea exportului românesc, acordarea de credite pentru înzestrarea armatei române, sporirea livrărilor de armament. Cele două guverne au evitat să ia un angajament concret.

În aceste condiții, Carol al II-lea vizitează Germania unde are convorbiri cu Hitler în cadrul cărora s-a propus intensificarea cooperării economice româno-germane. Germania a încheiat cu România, în aceste condiții, un tratat economic semnat la 23 martie 1939.

La fiecare victorie militară germană a urmat o concesiune făcută Reichului. După ocuparea Danemarcei și Norvegiei, în aprilie 1940, a fost semnat un nou acord economic româno-german, prin care România se obliga să sporească exportul de petrol în Germania. După ofensiva

împotriva Belgiei, Olandei, Luxemburgului și Franței, la 27 mai 1940 a fost semnat Pactul petrolului și s-a hotărât o remaniere guvernamentală în urma căreia a crescut ponderea miniștrilor de orientare filo-germană, în frunte cu primul ministru Ion Gigurtu, care era apreciat în cercurile de la Berlin.

Totuși, România nu a renunțat încă la garanțiile de securitate ale Angliei și Franței din aprilie 1939, producând nemulțumirea Germaniei, dar și a Uniunii Sovietice care dorea încheierea unui pact de asistență mutuală cu România.

2. Revizionism în „Noua Europă” prin Protocolul secret nr. 3 Ribbentrop-Molotov. Pactul Ribbentrop-Molotov și protocoalele secrete, atentat la frontiera de est a României.

Un moment cu implicații majore în derularea evenimentelor europene a fost reprezentat de semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, la 23 august 1939, încheiat între două dintre cele mai mari puteri europene ale momentului.

Din punct de vedere strategic, pactul a blocat încheierea unui acord de colaborare dintre Anglia, cea de-a treia putere la acea dată în Europa și Uniunea Sovietică.

Documentul semnat la 23 august 1939, conținea și un Protocol secret care a fost dezvăluit de americani după încheierea celui de-al doilea război mondial. Sovieticii au negat multă vreme existența acestui protocol secret, recunoscându-l abia după 1989.

Acest protocol secret fixa zonele de influență, astfel:

„În cazul unei reamenajări teritoriale și politice în zonele care aparțin statelor baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), hotarul de nord al Lituaniei va reprezenta hotarul dintre sferele de influență ale Germaniei și URSS.

În cazul unei rearanjări teritoriale și politice a zonelor care aparțin statului polonez, sferele de influență ale Germaniei și URSS vor fi despărțite aproximativ de linia râurilor Narev, Vistula și San.

Cu privire la Europa de sud-est se atrage atenția de către partea sovietică asupra interesului său pentru Basarabia.

Partea germană își declara totalul dezinteres politic pentru această zonă”.

Pactul Stalin-Hitler a stat la baza izbucnirii celui de-al doilea război mondial, satisfăcând pretențiile teritoriale ale Germaniei și Uniunii Sovietice în Europa de Est.

Aplicarea Pactului. Izbucnirea Războiului European.

Pactul Ribbentrop-Molotov acoperea spatele Germaniei într-un eventual război cu Anglia și dezvăluia intențiile agresive ale Uniunii Sovietice.

Urmare acestui pact, Germania atacă Polonia pe 1 septembrie 1939, aceasta pierzându-și regiunile vitale industriale și culturale, prăbușirea fiind accelerată și de acțiunea Uniunii Sovietice care la 17 septembrie 1939 a pătruns cu trupele pe teritoriul polonez, ocupând unele spații.

Urmează reacția celor două puteri vest europene Anglia și Franța, care declară război primei agresoare, Germania, fără a întreprinde nici o acțiune militară împotriva acesteia, perioadă numită a „războiului ciudat”.

La începutul lui octombrie 1939 Uniunea Sovietică își instalează baze militare în țările baltice, transformând, în anul 1940, Letonia, Estonia și Lituania în republici sovietice.

După „războiul de iarnă”, în care Uniunea Sovietică invadează Finlanda, urmare a faptului că acest stat nu a cedat pretențiilor teritoriale sovietice, la 09 aprilie 1940, trupele germane ocupă Danemarca și Norvegia, iar apoi își vor continua ofensiva asupra Belgiei, Luxemburgului și Olandei.

La 14 decembrie 1939, Uniunea Sovietică este înlăturată din Societatea Națiunilor.

La 10 iunie 1940, Italia intră în război de partea Germaniei.

Între timp Germania atacă și Franța. Franța capitulează foarte repede, Parisul fiind ocupat fără lupte. Armistițiul a fost semnat la 22 iunie 1940 la Rethondes, dar va intra în vigoare la 25 iunie după semnarea la Roma a unei convenții similare franco-italiene. Acordul suspendă ostilitățile, fără să pună capăt stării de război. El stabilește pozițiile adversarilor până la semnarea unui tratat de pace sau reluarea ostilităților. Intențiile germanilor erau să împiedice reluarea luptelor și asigurarea garanțiilor de care avea nevoie Germania în vederea pregătirii luptei contra Angliei.

Uniunea Sovietică se considera un stat membru.

În ce privește poziția României față de război, aceasta va fi cunoscută la 7 septembrie 1939, când își va anunța neutralitatea față de războiul din Polonia.

România a inițiat acțiuni pentru menținerea *statu-quo*-ului său teritorial și evitarea extinderii agresiunii în sud-estul Europei.

Grigore Gafencu a întocmit proiectul unui Bloc al Neutrilor în care se prevedea ca primă fază o întărire a Înțelegerii balcanice. Proiectul a fost difuzat țărilor membre ale Înțelegerii la sfârșitul lunii octombrie 1939, dorindu-se ca primul pas să fie cel al fixării unei poziții comune a României, Iugoslaviei, Greciei și Turciei, urmat de un al doilea pas și anume o posibilă cooperare cu Ungaria, Bulgaria și Italia, ultimei recunoscându-se poziția de lider al grupării.

Proiectul constituirii Blocului Neutrilor va sfârși prin eșua datorită opoziției Germaniei.

În perioada septembrie 1939 – aprilie 1940, România era complet izolată pe plan internațional, supusă unor continue presiuni concentrice, cu frontierele convergent contestate.

În aceste condiții, neputându-se apăra singură, în mai 1940, România a abandonat poziția de neutralitate, promovând o politică, îndeosebi economică, de apropiere față de Germania, cu păstrarea însă, pe mai departe, a garanțiilor de securitate anglo-franceze.

Prăbușirea României Întregite. Starea de necesitate continuă la frontiere

România a încercat să evite pierderea de teritorii, astfel: la 1 iunie 1940 a renunțat la garanțiile de securitate anglo-franceze din aprilie 1939 rămase fără aplicabilitate, apoi la 10 iunie 1940 s-a retras din Liga Națiunilor și a afirmat dorința de conlucrare cu Reichul.

Cu toate măsurile luate, nu a fost posibilă rezolvarea situației, îndeosebi pentru faptul că se afla în curs de aplicare Protocolul secret nr. 3 Ribbentrop-Molotov, care, bineînțeles, nu era cunoscut de România.

Profitând de izolarea României și diferența de potențial militar, Uniunea Sovietică a făcut cunoscut Berlinului că a sosit momentul pentru rezolvarea situației Basarabiei. Ei mai doreau și Bucovina, deși în anexa tratatului din 23 august 1939 nu era prevăzut acest teritoriu. Partea germană este nemulțumită și cere sovieticilor să renunțe la Bucovina.

După negocieri, rușii își vor limita pretențiile numai la nordul Bucovinei și dau asigurări Reichului că nu vor fi stânjenite interesele lor în România.

În urma ultimatumurilor Uniunii Sovietice, acceptate sub amenințare armată de România (ultimatumuri contrare dreptului internațional, respectiv art. 1 din pactul Briand-Kellogg de interdicere a recurgerii la forță pentru soluționarea diferendelor internaționale), la 28 iunie 1940 trupele sovietice aveau să agreseze aceste teritorii.

Ocuparea militară a acestor teritorii oferea deschideri strategice pentru URSS.

Ocuparea Bucovinei de Nord oferea controlul asupra trecătorilor din Carpați și totodată lărgea și mai mult porțița creată în urma ocupării de către sovietici a Ucrainei de Vest, dând posibilitatea înaintării către Ungaria.

Basarabia prezenta interes datorită posibilității de a atinge Dunărea, situație care îi oferea Uniunii Sovietice dreptul de a reglementa navigația pe fluviu precum și influențarea statelor riverane mai mici în sens economic și politic. Politica sovietică considera Dunărea un drum natural de pătrundere în inima Europei. Era amenințată și regiunea petrolieră Ploiești.

„Teritoriile românești încorporate în Uniunea Sovietică, pe lângă condițiile întrevăzute prin încorporare – îndoctrinare (prin ateism etc.), socializare (prin colectivizare și naționalizare), rusificare etc., fiecare acțiune cu victimele corespunzătoare – au fost dispartate – ceea ce nu se făcuse nici pe timpul Imperiului țarist: cea mai mare parte a Basarabiei a fost unită cu RSSA Moldovenească (ce aparținuse până atunci de RSS Ucraineană), la însăși „cererea” acesteia, constituind împreună cu RSS Moldovenească – dovedindu-se prin aceasta o majoritate românească în teritoriile cedate – iar celelalte părți basarabene, ca și Bucovina și Herța, au fost atribuite RSS Ucrainene (2 august)”, paragraf în pag. 365 din lucrarea *Istoria constituțională a României în context internațional*, de Barbu Berceanu.

Pentru a-și asigura apărarea, în iulie-august 1940 România, prin guvernul Argetoianu a obținut garanția germano-italiană de securitate.

Uniunea Sovietică nu a agreat această garanție, cu motivarea că nu a fost consultată.

Semnificativă este discuția de mai târziu dintre Hitler și Molotov, cu ocazia tratatelor privind lărgirea Pactului Tripartit:

„Berlin, 13 noiembrie 1940: Molotov again brought up the guarantee to Bulgaria and gave the assurance that the Soviet Union did not intend to interfere in the internal order of the country under any circumstances. „Not a hairs-breadth” would they deviate from this. Regarding Germany’s and Italy’s guarantee to Rumania, the Führer stated that this guarantee had been the only possibility of inducing Rumania to cede Bessarabia to Russia without a fight. Besides, because of her oil wells, Rumania represented an absolute German-Italian interest, and, lastly, the Rumanian Government itself had asked that Germany assume the air and ground protection of the oil region, since it did not feel entirely secure from attacks by the English. Referring to a threat of invasion by the English at Salonika, the Führer repeated in this connection that Germany would not tolerate such a landing, but he gave the assurance that at the end of the war all German soldiers would be withdrawn from Rumania”.

(<http://www.worldfuturefund.org/wffmaster/Reading/Germany/Hitler-Molotov%20Meetings.htm>).

Anexarea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către Uniunea Sovietică nu a fost recunoscută internațional până la începerea războiului declanșat și de România, la 22 iunie 1941.

Guvernul Ungariei va profita de situația favorabilă care i se crease, forțând „bunăvoința” Germaniei naziste și Italiei fasciste pentru a încerca să anexeze întreaga Transilvanie. Urmează Dictatul de la Viena, în urma căruia vom pierde nord-vestul Transilvaniei.

Situația grea prin care trecea România în vara anului 1940, va oferi prilejul și celui de-al treilea vecin revizionist, Bulgaria de a ridica pretenții la cele două județe din sudul Dobrogei. Problema teritorială se va rezolva prin revizuirea graniței de sud a României, în urma căreia Cadrilaterul revine bulgarilor.

Astfel, România pierde în vara dramatică a anului 1940 peste 100 000 km² din teritoriul național și aproape 7 000 000 de locuitori.

Existența însăși a statului național român era în mare primejdie, starea de necesitate la frontiere fiind evidentă, în condițiile în care nu se încheiase cu Uniunea Sovietică vreun acord de garantare a noilor granițe.

Lucrările unei comisii mixte începute la Moscova, pentru trasarea liniei de demarcație a noilor frontiere sunt întrerupte în octombrie 1940.

La Gurile Dunării unitățile rusești pun stăpânire pe brațul Chilia și interzic circulația vaselor sub pavilion românesc.

La 28 octombrie 1940 sunt ocupate cu forța 3 ostroave la sud de brațul Chilia și unul dintre brațul Măsura și canalul Stării Stambol.

Impasul german în războiul cu Anglia

Singura țară din Occident care a rămas neatacată de Reich era Anglia. Hitler a tot sperat, până în ultima clipă că Marea Britanie va accepta pacea propusă de el. Astfel, la 19 iulie 1940, Hitler propune Angliei pacea pentru ultima oară. Reacția englezilor a fost de a respinge aceste propuneri. În aceste condiții Führerul ordonă începerea pregătirilor pentru debarcarea în Anglia, operațiune cunoscută sub numele de „Leul de mare”.

Bătălia pentru Anglia a durat din 12 august până în 30 octombrie 1940 și în ciuda eforturilor depuse de germani, nu s-a reușit cucerirea teritoriului englez. Este primul eșec în plan militar cunoscut de Reich de la începutul războiului. În urma acestei nereușite Hitler hotărăște o acțiune de izolare a Marii Britanii e restul lumii printr-o blocadă eficientă. Marea Britanie cu o producție specializată, depindea pentru trei pătrimi din nevoile sale de materii prime și produsele din colonii și din celelalte țări ale lumii. Ei suferă un eșec total.

În sprijinul Angliei a intervenit SUA, pentru că aceasta din urmă își dă seama ce ar însemna o capitulare a englezilor și hotărăsc să-i sprijine. SUA acceptă ca prin legea din 11 martie 1941 să livreze națiunilor „a căror apărare reprezintă o importanță vitală pentru protejarea intereselor americane, material de război i produse alimentare pe care beneficiarul să le achite atunci când va avea posibilitatea”.

Definitivarea adaptării strategiei românești la cea germană. România stat satelit german.

În plan politic, după cedările teritoriale menționate și continuarea războiului în Europa, în România se vor schimba conducătorii, prin numirea generalului Ion Antonescu, în 5 septembrie 1940.

Noul guvern și-a preluat atribuțiile în ziua de 16 septembrie 1940, România fiind proclamată „Stat Național Legionar”. Mișcarea Legionară, agreată de Germania, era singura formațiune politică existentă în mod legal pe teritoriul României, toate celelalte grupări politice aflându-se în afara legii.

La 7 septembrie 1940 generalul Ion Antonescu reînnoiește cererea lui Carol al II-lea de venire a unei misiuni militare germane în România, cu rol evident de formare a unei baze

militare strategice de apărare, ca contrapondere împotriva unei eventuale continuări a agresiunii sovietice.

Este evident că la acest moment nu se cunoștea evoluția viitoare a conflictelor militare europene aflate în plină desfășurare.

Hitler a fost de acord cu trimiterea unei Misiuni militare a Trupelor de Uscat și Aviației Militare în România, dar cererea română cu privire la materialul de război a rămas fără răspuns.

Regulamentul Misiunii Militare Germane în România a fost stabilit la 14 septembrie 1940 de OKW și Ministrul de externe român. Această Misiune avea ca sarcini:

„a. apărarea regiunilor petrolifere de atacul unei terțe puteri ca și de distrugere.

b. ridicarea armatei române la un nivel de pregătire care s-o facă aptă de a îndeplini anumite sarcini, conform unui plan strict, orientat după interesele germane.

c. În cazul unui război impus de Rusia Sovietică, pregătirea condițiilor pentru mobilizarea forțelor germane și române de pe teritoriul românesc”.

Primii membri ai Misiunii Militare germane în România au sosit la 12 octombrie 1940 la București.

Pentru germani, pe la mijlocul lunii noiembrie, Misiunea Militară pe care o aveau în România devine mai importantă decât se prevăzuse inițial, datorită evenimentelor din Balcani și intervenției nereușite a Italiei în Grecia.

SUA a atenționat România, după sosirea Misiunii militare germane în România, pe motiv că țara a fost ocupată în fapt de armata germană, dispunând blocarea tuturor bunurilor românești de peste ocean.

Directiva semnată de Hitler la 10 octombrie 1940 insista ca nu cumva acțiunea Wehrmachtului să dea și cea mai mică aparență de ocupație militară a României.

Când în noiembrie 1940 România a aderat la Pactul Tripartit, a făcut-o ca țară cu drepturi suverane, Parte Contractantă.

Este totuși greu de crezut că România, țară preponderent agricolă la acea dată, intrând în orbita germană, în starea de necesitate în care se afla, și-ar fi putut revizui colaborarea cu Germania, fără a fi ocupată brutal de către această putere.

Colaborarea necondiționată română exprima de fapt o ocupare atipică, acceptată, avându-se în vedere ajutorul german, într-un eventual război cu Uniunea Sovietică pentru recuperarea Basarabiei și nordul Bucovinei.

În una din primele ședințe ale guvernului său, generalul Ion Antonescu declara că România merge sută la sută, până la moarte, alături de Axă. „Ori vom triumfa cu Axa, ori vom cădea cu Axa” (21 septembrie 1940).

În luna noiembrie 1940 se aflau pe teritoriul țării peste 22 000 de militari hitleriști, numărul lor crescând până în primăvara anului 1941 la 500 000.

În ceea ce privește problematica Dunării maritime, autoritățile germane convoacă la 5 septembrie 1940, la Viena, o conferință la care participă reprezentanții Germaniei, Italiei, Bulgariei, Ungariei, României, Iugoslaviei și Slovaciei, unde Comisia Internațională a Dunării este dizolvată, fixându-se un regim provizoriu de navigație.

Această măsură nemulțumește guvernul sovietic care se simte lezat că nu a fost invitat la Conferința de la Viena, considerându-se un stat riveran Dunării și în mod implicit interesat de toate problemele legate de fluviu. Germania a luat act de protestul sovietic și le propune să intre în Comisia Europeană a Dunării. Ministrul de externe sovietic răspunde printr-o propunere de a se crea o comisie a Dunării unică care să controleze fluviul de la Bratislava până la Marea Neagră și din care sovieticii să facă parte. Reichul, acceptă în principiu, propunerea și hotărăște

organizarea unei conferințe la București începând cu 29 octombrie 1940 pentru definitivarea acestei situații.

Delegația română a fost reticentă față de propunerile sovietice, aceasta datorită ocupării militare a Basarabiei și Nordului Bucovinei cât și faptului, mai recent, că sovieticii ocupaseră, la 26 octombrie 1940, trei insule de pe brațul Chilia, ajungând ca rușii să controleze întregul braț.

Conferința și-a mutat lucrările la Berlin în noiembrie 1940, unde se vor face o serie de propuneri și contra propuneri fără a se ajunge la un rezultat final. La 21 decembrie 1940, conferința și-a suspendat lucrările.

Pactul Tripartit

Un eveniment cu puternică rezonanță în sfera relațiilor internaționale, a fost semnarea Pactului Tripartit dintre Germania, Italia și Japonia. Primul pas a fost semnarea la 22 mai 1940 a tratatului germano-italian prin care cele două puteri stabiliseră ca obiectiv final crearea unei noi ordini în Europa.

La 27 septembrie 1940 a fost semnat Pactul Tripartit, pe o durată de zece ani. S-a dat astfel forma finală Axei Berlin-Roma-Tokio, alianță îndreptată contra Angliei și Statelor Unite ale Americii, plan a unei noi împărțiri a lumii în vaste zone de influență, îndeosebi prin împărțirea imperiului mondial britanic.

La jumătatea lunii noiembrie 1940 și Uniunea Sovietică a fost invitată să adere la Pactul Tripartit. Aceasta a acceptat, în scris și oficial, aderarea, dar a formulat unele pretenții asupra unor zone de influență în Estul Europei (Finlanda, Bulgaria și o bază militară în zona Strâmtorilor) (20 noiembrie 1940).

Germania nu a răspuns pretențiilor sovietice, ca urmare a faptului că nu era de acord. Mai mult, Hitler a dispus elaborarea, la 18 decembrie 1940 a Planului de război Barbarossa, îndreptat împotriva Uniunii Sovietice (pag. 259 a lucrării *Războiul civil european 1917-1945*, de Ernst Nolte).

Totuși, Antonescu va continua să colaboreze cu Germania, și va semna în 23 noiembrie 1940, la Berlin, actul de aderare necondiționat, la Pactul Tripartit. Cu acest prilej, Antonescu declara următoarele: „Noi am pierdut anul acesta două provincii a căror populație este în majoritate de același sânge cu noi... Principalele scopuri ale politicii mele vor fi reîntoarcerea la patria mamă a Basarabiei și a regiunilor nordice din Bucovina și Transilvania”.

Prin art. 3 al pactului de aderare la Axă, România se obliga să susțină prin toate mijloacele politice, economice și militare pe oricare din puterile aderente, când una dintre ele ar fi atacată de o putere cu care nu este actualmente în război.

Pe de altă parte, art. 5 declară că acest pact nu schimbă cu nimic statutul politic ce există actualmente între fiecare din cele trei părți contractante și URSS.

Eșecul aderării Uniunii Sovietice la Pactul Tripartit și aderarea necondiționată a României la același pact reactualiza pentru România starea de necesitate la frontiera de est.

Cucerirea Balcanilor de către Axă. Sprijinul românesc. Unele interese sovietice în zonă.

Eșecul ofensivei italiene din Grecia lansată la 28 octombrie 1940 prin Albania a creat o situație nouă pentru tactica germană din sud-estul Europei.

La aceasta se adaugă și faptul că guvernul britanic a promis Greciei ajutor cât mai curând posibil. Astfel, la 31 decembrie forțele militare britanice au ocupat golful Suda din Creta.

Germania vede o amenințare în acest fapt, pentru că de acolo erau posibile atacuri aeriene și asupra regiunii petroliere Ploiești.

În ședința Consiliului de Miniștri din 27 noiembrie 1940, generalul Ion Antonescu a adus la cunoștința participanților că datorită deteriorării ordinii în Balcani este posibil ca Germania să ia măsuri.

Pe plan economic relațiile româno-germane au fost concretizate prin semnarea la 4 decembrie 1940 a unui acord economic, care purta titlul de „Protocolul asupra colaborării româno-germane la realizarea unui plan de zece ani pentru refacerea economiei românești”.

Hitler a ordonat să folosească România ca bază a unei ofensive în Balcani, urmărind să contracareze intențiile britanice de a-și crea baze militare pe teritoriul grec. La 20 ianuarie 1941, Hitler se întâlnește cu Mussolini și îi face cunoscut planul său.

Un eveniment important pentru România în perioada următoare a fost rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, în urma căreia legionarii sunt eliminați de la guvernare și astfel, la 27 ianuarie, s-a constituit un nou guvern în care Ion Antonescu ocupa funcțiile de Președinte al Consiliului de Miniștri și pe cea de Ministru de Externe. Era un guvern format în majoritate din militari. La 14 februarie 1941, printr-un decret regal, este abrogat decretul prin care Români devenise „stat național legionar”.

Guvernul britanic reacționează la acceptul României de a permite staționarea și tranzitarea trupelor germane pe teritoriul său și, la 10 februarie 1941, își recheamă ministrul plenipotențiar de la București.

Autoritățile române răspund în același fel și chiar mai mult vor fi sistate livrările de carburanți către Turcia pentru a preveni revinderea lor către englezi.

Întâlnirea din 5 martie de la Palatul Belvedere din Viena, dintre Hermann Göring și generalul Ion Antonescu a fixat unele raporturi practice între cele două părți.

Conform declarației făcute de Conducătorul Statului român la 8 martie, partenerii s-au înțeles, în principiu, ca România să sprijine cât mai intens Germania, în războiul pe care îl ducea. Guvernul român continua colaborarea în plan politic și militar cu cel german. Conducerea și controlul economiei românești rămânea în mâinile guvernului de la București. Mărfurile erau livrate atâta timp cât contralivrările din Germania le acopereau, și România refuza anticipat să facă orice livrări în cazul când Germania nu ar fi onorat cota de livrări prevăzută.

Și Iugoslavia a fost invitată să adere la Pactul Tripartit. La 4 martie 1941, după îndelungate tatonări și presiuni, prințul Paul, regent al Iugoslaviei, i se propune să adere la Pact și să permită trupelor germane să treacă spre Grecia. În ziua de 19 martie 1941, germanii dau un ultimatum de patru zile guvernului iugoslav pentru a se hotărî. Iugoslavia va adera în cele din urmă la 25 martie 1941, dar la întoarcere delegația care a semnat și anume prințul Paul, primul ministru și ministrul de externe vor fi arestați. Prințul Petru de 17 ani a fost proclamat major și împreună cu generalul Simovic, au răsturnat guvernul semnatar al pactului și au format altul care a anulat aderarea.

Noua putere iugoslavă a semnat un tratat de prietenie cu Uniunea Sovietică, la 5 aprilie 1941.

În aceste condiții, Hitler semnează directiva numărul 25 cu privire la invadarea Iugoslaviei și Greciei. La 6 aprilie este atacată Iugoslavia și după șase zile este ocupat Belgradul, organizându-se un stat sârbesc care intră în sfera de influență germană, la fel și unul croat.

La 13 aprilie 1941, Uniunea Sovietică, prevăzătoare, încheie Pactul de neutralitate cu Japonia, care o ferește de un eventual război pe două fronturi împotriva Germaniei și Japoniei.

Până la 27 aprilie 1941 este înfrântă și Grecia.

La 30 aprilie 1941, în condițiile în care politica de alianțe îi era defavorabilă unui război de durată, Hitler fixează Ziua Z a operațiunii „Barbarossa” – 22 iunie 1941.

În mai 1941, Uniunea Sovietică a recunoscut noua situație din Balcani.

La 1 iunie 1941 ultimele trupe engleze au capitulat în campania pentru insula Creta. În acest fel Marea Britanie a fost îndepărtată de zona continentală a Europei. Germania hitleristă stăpânea acum întreg spațiul balcanic.

În continuare sunt prezentate extrase din *Enciclopedia liberă* on line *Wikipedia*, referitoare la pregătirile de război, integrate contextului prezentei motivări:

„Germanii afirmă că se tem că Armata Roșie se pregătește să atace Reichul și de aceea atacul lor ar fi fost justificat ca război preventiv. Uniunea Sovietică a fost văzută de Germania ca cea mai mare amenințare pentru Europa.

Cei care citiseră cartea lui Hitler *Mein Kampf* (*Lupta mea*) nu ar fi trebuit să fie surprinși în momentul în care Uniunea Sovietică ar fi fost atacată de naziști. În acea carte, Hitler își afirma convingerea că germanii au nevoie de Lebensraum („spațiu vital”, adică teren și materii prime), iar acesta putea fi găsit numai în Răsărit.

Ideologul german Alfred Rosenberg, pe timpul preparativelor de atac, în conformitate cu principiile lui Hitler, a propus împărțirea teritoriului sovietic în următoarele subdiviziuni administrative (Reichskommissariate):

- Otsland (Țările baltice și Belarus);
- Ukraine (Ucraina și teritoriile înconjurătoare);
- Kaukasus (Zona Caucazului);
- Moskau (Zona metropolitană Moscova și restul Rusia Europeană)”.

3. Pregătirea declanșării războiului cu Uniunea Sovietică.

Exacerbarea înarmării la frontierele ruso-germane-române. Pregătirile germane.

În cadrul pregătirilor pentru atac, Hitler a ordonat deplasarea a 3,2 milioane de soldați către frontiera sovietică, a hotărât lansarea a numeroase raiduri de recunoaștere aeriană deasupra teritoriului sovietic și a impus stocarea în depozite din est a unor cantități uriașe de materiale necesare atacului. Guvernul german i-a informat pe sovietici că mișcarea de trupe și materiale de război către Răsărit s-a făcut numai pentru a le scoate de sub amenințarea bombardierelor britanice.

Germanii au mai explicat că încearcă să-i păcălească pe britanici că se încearcă atacarea URSS-ului, trupele și proviziile stocate în Răsărit fiind destinate de fapt invaziei peste Canalul Mânecii.

Germanii au pregătit operațiuni pentru înșelarea vigilenței sovieticilor, pentru a le întări convingerea că se pregătește un atac peste Canalul Mânecii în aprilie 1941: operațiunile Haifisch și Harpune.

Aceste două operațiuni simulau pregătiri pentru atacul Marii Britanii care s-ar fi desfășurat din Norvegia, de pe coasta franceză și din Brittany, totul combinat cu lansarea de zvonuri despre concentrarea de trupe în sectoarele menționate mai sus. S-au desfășurat activități specifice, precum concentrarea de vase militare, zboruri de recunoaștere și antrenamente intensive. Au fost proiectate mai multe planuri de invazie ale căror detalii au fost căzut „în mod accidental” în mâinile contrainformațiilor sovietice.

Pregătirile sovietice.

În deceniul al cincilea, Uniunea Sovietică era o putere în plină dezvoltare.

Industrializarea rapidă a țării din urmă cu un deceniu făcuse ca țara să aibă a doua producție industrială din lume, după cea a SUA, egală cu cea a Germaniei naziste. Producția de echipamente militare era în continuă creștere.

La începutul deceniului al patrulea, s-au pus bazele unei noi doctrine operaționale pentru Armata Roșie, iar în 1936 această nouă doctrină a fost promulgată sub forma regulamentelor militare.

În 1941, forțele armate sovietice din raioanele vestice ale Uniunii Sovietice depășeau ușor numeric pe cele germane. Numărul total al trupelor sovietice din iunie 1941 era ceva mai mare de 5 milioane de oameni, ceva mai mult decât forțele terestre germane necesare Operațiunii Barbarossa.

Mai mult, în cazul unei mobilizări generale, forțele sovietice s-ar fi întărit mult și ar fi putut aduce pe front mai mulți soldați decât ar fi reușit germanii.

În domeniul anumitor categorii de arme, avantajul numeric sovietic era considerabil. Armata Roșie avea o superioritate importantă în ceea ce privește tancurile. Armata Roșie avea un total de 24 000 de tancuri, dintre care 12 782 erau în cinci districte militare vestice (dintre care trei urmau să ducă fața atacului direct al germanilor). Proporția de tancuri disponibile în cazul atacului german era de 4:1 în favoarea sovieticilor. Cel mai modern tanc rusesc, T-34, era cel mai modern al vremurilor sale, iar BT-8 era cel mai rapid.

Numărul de piese de artilerie și de avioane era, de asemenea, în favoarea sovieticilor, iar mulți au apreciat că tunul de câmp A-19 era cel mai bun model construit până în acel moment în lume. Totuși, modelele cele mai moderne de tancuri sovietice nu erau disponibile pe front în număr suficient de mare la începutul războiului.

Avantajul numeric sovietic era contrabalansat de calitatea incomparabilă mai bună a avioanelor germane, ca și de pregătirea mult superioară a piloților germani și de entuziasmul lor.

Corpul ofițeresc sovietic fusese decimat de epurările staliniste (1935-1938), în timpul cărora aproape o treime dintre ofițerii experimentați ai Armatei Roșii și aproape toți generalii sovietici au fost executați sau au fost trimiși în Siberia și au fost înlocuiți cu alții mai „de încredere din punct de vedere politic”.

Aviația sovietică de vânătoare nu avusese permisiunea să doboare avioanele de recunoaștere germane în ciuda sutelor de zboruri efectuate de naziști în spațiul aerian al URSS-ului în perioada de dinaintea războiului.

Deși pe hârtie Armata Roșie părea să fie egala celei germane în 1941, realitatea pe câmpul de luptă a arătat cu totul diferit.

Propaganda sovietică din perioada antebelică afirma, desigur, invariabil, că Armata Roșie era foarte puternică și era capabilă să învingă orice adversar. Fiind înconjurat numai de ofițeri care îi spuneau doar ce voia dictatorul să audă, având o încredere oarbă în pactul de neagresiune, Stalin a ajuns să creadă că pozițiile Uniunii Sovietice de la începutul anului 1941 erau mult mai puternice decât în realitate.

În primăvara anului 1941, serviciile sovietice de spionaj au făcut informări repetate și au dat avertismente regulate despre iminentele pregătiri de război ale Germaniei.

A fost decretată o alertă parțială pe 10 aprilie, Stalin refuzând să ordone mobilizarea generală a armatei.

Totuși, în zona din spatele, frontierei erau masate trupe sovietice foarte numeroase.

Ca strategie, toate tancurile urmau să fie concentrate în 31 unități mecanizate gigantice, fiecare dintre ele gândite să fie mai mare decât armatele germane de tancuri, (deși puține au ajuns la aceste dimensiuni până la 22 iunie). În cazul unui atac german, vârfurile de atac blindate urmau să fie distruse de corpurile mecanizate sovietice. Acestea aveau mai apoi să coopereze cu armatele de infanterie pentru a împinge înapoi infanteria germană, vulnerabilă în înaintarea ei fără sprijinul panzerelor. Flancul stâng sovietic urma să fie întărit excepțional de mult pentru a fi capabil să execute o învăluire strategică. După distrugerea Grupului de Armate Sud, s-ar fi deplasat către nord prin Polonia, către spatele Grupurilor de Armate Centru și Nord. Anihilarea completă a armatei germane ar fi fost astfel inevitabilă”.

Efectivele forțelor oponentilor de la granița sovietică de vest, 22 iunie 1941:

	Armata Roșie	Armata Germană (inclusiv aliații)	Raportul
Divizii	190	166	1,1:1
Personal	3 289 851	4 306 800	1:1,3
Artilerie	59 787	142 601	1,4:1
Tancuri (inclusiv tunuri de asalt)	15 687	4 171	3,8:1
Avioane	10 743	4 846	2,2:1

(Sursa: Mihail Meltiuhov, *Ocazia pierdută de Stalin*, tabelul 47).

De semnalat ca Viktor Suvorov, unul dintre șefii contraspionajului sovietic, reproduce în cartea sa publicată la Paris, în 1989, *Le briseglacé* („Spărgătorul de gheață”), directiva secretă din 5 mai 1941, semnată de generalul Jukov, directivă prin care Armata Roșie urma să atace România la 12 iulie 1941.

Acceptarea planului german de cuceriri „Barbarossa” de către România și misiunile generale ale Armatei Române.

În continuare sunt prezentate extrase din articolul *Locul nostru în război* de col.dr.(r) Alesandru Duțu, în concordanța cu Nota sinteză a Marelui Stat Major privind participarea armatei române în operațiunile din Est de la începutul campaniei și până la 1 octombrie 1942, aflată la fil.266 din volumul 3 din prezentul dosar:

„Directiva nr. 21 (Planul Barbarossa), adoptată de Hitler la 18 decembrie 1940 prevedea „participarea activă” a României „la războiul împotriva Uniunii Sovietice” cu misiunea de „a acoperi atacul flancului sudic german și de a opera împreună cu forțele germane care înaintau în Moldova”.

Armata română urma să participe la război cu „forțe selecționate”, stabilindu-i-se o misiune secundară, de imobilizare a forțelor sovietice la flancul sudic al frontului pentru a nu permite pătrunderea acestora spre zona petroliferă, căreia Hitler îi acorda o importanță deosebită.

Semnificativă a fost și concluzia generalului Franz Halder, șeful Statului Major al Trupelor de Uscat germane, ca „forțele armatei române, în majoritate, nu sunt indicate pentru misiuni de lupta independente”.

La 17 martie 1941, Hitler a modificat planul de atac al Grupului de armate „Sud”, hotărând „să se renunțe deocamdată la un atac peste Prut” și să se înainteze în această zonă numai cu forțele care „sunt necesare pentru imobilizarea inamicului”, luându-se toate măsurile necesare pentru a se împiedica o eventuală pătrundere a sovieticilor spre zona petroliferă. În situația în care forțele sovietice s-ar fi retras, trupele germane și române trebuiau să treacă la urmărire, însă în așa fel încât să nu periclitizeze siguranța zonei petrolifere.

La 30 martie, Hitler a ordonat realizarea dispozitivului de acoperire „pe trei grupări pentru a da trupelor române sprijinul de care aveau nevoie”. Cu acel prilej, Führerul și-a manifestat din nou neîncrederea în capacitatea de luptă a armatei române, declarând: „Cu românii nu se poate face nimic. Poate că, în spatele unui obstacol foarte puternic (fluviu), ei ar putea asigura apărarea acolo unde nu se atacă. Antonescu și-a mărit armata, în loc de a o reduce și îmbunătăți. Soarta unor mari unități germane nu trebuie să fie dependentă de rezistența unităților române”.

Redislocările de forțe și constituirea de comandamente germane pe teritorii României trebuiau să fie „strict ascunse românilor și înfățișate exclusiv drept măsuri de prevedere față de o eventuală agresiune din partea rușilor”, așa cum prevedea ordinul emis de înaltul Comandament al Armatei de Uscat German la 3 mai 1941.

Generalului von Schobert i s-a cerut ca, „fată de români”, prezenta Armatei 11 Germane să apară ca „o măsură sporită de securitate, având în vedere acțiunile ofensive pe care Reichul le intenționează în vest și din cauza puternicelor concentrări de trupe rusești la frontiera română”.

Și, la 23 mai 1941, când comandantul Armatei 11 Germane s-a prezentat la generalul Ion Antonescu pentru a face cunoscute schimbările intervenite în structura de comandament germană, Hitler i-a cerut „să evite orice fel de întrebări privitoare la intenția Germaniei de a purta un război cu Rusia sau dacă Germania, în condițiile date, va ataca Rusia”.

Cuvântul „mobilizare” nu a fost pronunțat nici la 26 mai, când generalul Erik Hansen a transmis generalului Alexandru Ioanițu, șeful Marelui Stat Major, dorința germanilor de a completa efectivele trupelor din Moldova și de a aduce în zona rezerve, și nici la 28 mai, când trupele germane au primit ordinul pentru definitivarea pregătirilor în vederea declanșării planului „Barbarossa”, deși acesta preciza și misiunile trupelor române.

Antonescu avea să declare în timpul anchetei care a precedat procesul din primăvara anului 1946: „Timpul trecând, am fost nevoit să chem pe domnul Killinger și să-l previn că este neapărat necesar să fiu prevenit cu cel puțin 10 zile înainte de data începerii acțiunii militare, fiindcă altfel voi fi surprins cu armata nemobilizată. La 9 iunie, la Predeal, domnul Killinger, într-o întrevedere pe care i-am acordat-o, la cererea sa, mi-a spus, ferindu-se chiar de domnul Minai Antonescu și de domnul Steltzer, care asistau la întrevedere: «Mi-ați cerut o dată». Și cu creionul a însemnat 22 iunie pe o foaie de hârtie. Mi-a trecut hârtia și mi-a spus: „«Aceasta este data». A doua zi am trecut la mobilizarea armatei, care s-a făcut în modul cel mai discret posibil”.

Liniile directoare ale colaborării germano-române în plan militar împotriva Uniunii Sovietice aveau să fie stabilite abia la 12 iunie 1941, în timpul întreprinderii pe care Hitler a avut-o cu Ion Antonescu la München, fără a se fi realizat nici atunci o alianță scrisă sau vreun plan concret de acțiune, cu privire la ajutorul militar român în cadrul Planului

german Barbarossa. La întrebarea lui Hitler dacă România ar participa chiar din primele zile „la acțiunea împotriva Rusiei”, generalul Antonescu a răspuns că țara nu l-ar ierta niciodată dacă „ar lăsa armata română cu arma la picior, în timp ce trupele germane ar fi în marș prin România împotriva rușilor”. „El (Führerul) poate de pe acum să-l asigure pe Antonescu că, după încheierea conflictului, România va primi compensații, care, în ceea ce privește Germania, nu vor avea nici o limită teritorială”.

La 18 iunie 1941, Hitler l-a informat, printr-o scrisoare, pe Ion Antonescu despre punctele sale de vedere în ceea ce privește adoptarea deciziilor de importantă strategică. El i-a precizat lui Antonescu, deschis și clar, ca „intenționează să-l lase să apară în fața poporului român drept comandantul suprem în acest spațiu”.

În cazul României, preciza Führerul, „un stat major de legătura condus de generalul von Schobert s-ar îngriji de respectarea liniilor directe operative generale”. Ignorând precizarea expresă făcută de Hitler, privind caracterul aparent al conducerii supreme românești, Antonescu a răspuns că „accepta cu plăcere aceasta propunere de a fi comandant suprem, nu de dragul faimei”, promițând ca va face totul pentru „a îndeplini cu succes misiunile ce îi revin”.

Hitler a transmis hotărârea de a concentra conducerea războiului într-o „singură mână”, care nu putea fi, evident, decât a sa. Asigurându-I ca va avea grijă că „independența și prestigiul personalităților conducătoare ale aliaților noștri față de poporul și armata lor să fie respectate în cel mai înalt grad”, Hitler îl ruga pe Antonescu să-i îngăduie să-i transmită „din când în când” dorințele referitoare la armata română, a căror execuție, în scopul desfășurării unitare a operațiilor, trebuie considerată „ca absolut necesară”.

Dorințele Führerului urmau să fie transformate „în ordine militare” de către generalul von Schobert, comandantul Armatei 11, ceea ce însemnă interpunerea a încă unui eșalon german până la Ion Antonescu. În acest fel, Hitler a asigurat generalului von Schobert atribuții mult mai mari decât cele impuse de funcția de comandant de armată, subordonat, așa cum se prevăzuse, generalului Ion Antonescu.

În cadrul concepției generale de desfășurare a operațiilor militare la flancul sudic al frontului est-european, Hitler a stabilit la 18 iunie 1941, în scrisoarea trimisă generalului Ion Antonescu, „misiunea inițială” a forțelor germane și române, care consta în apărarea teritoriului românesc „contra invaziei forțelor rusești”, acordându-se o importanță deosebită „pazei contra atacurilor aeriene, contra acțiunilor parașutiștilor și a actelor de sabotaj din regiunea petroliferă, vitală pentru conducerea comună a războiului”, precum și siguranța portului Constanța și a podului de peste Dunăre de la Cernavoda. În raport cu înaintarea Grupului de Armate „Sud” în Galiția, armatele germane și române de la flancul sudic al Frontului urmau să treacă la urmărirea inamicului și să-l împiedice „să execute o retragere ordonată spre Nistru, contribuind la distrugerea lui”.

În pofida tuturor limitărilor, existența Grupului de Armate „General Antonescu” la flancul sudic al frontului germano-sovietic a fost o realitate.

Evoluția favorabilă a operațiilor în faza inițială a războiului și bucuria generală cu care a fost primită refacerea integrității teritoriale a țării la granița ei estică au făcut ca prestigiul generalului Ion Antonescu să atingă apogeul carierei sale”.

Atacarea Uniunii Sovietice și primele lupte ale armatei române.

Prins între puteri ce nu cedaseră agresiunii germane, Hitler a decis la 22 iunie 1941 atacarea Uniunii Sovietice.

Fără să fi reușit să învingă Anglia în apus, Germania s-a angajat într-un război pe mai multe fronturi, fără a avea asigurată o rezistență eficientă de durată. Hitler considerase Uniunea Sovietică, o putere cu armata slăbită de epurările staliniste, care poate fi învinsă printr-un atac de scurtă durată.

Hitler a neglijat însă rolul 'deosebit de important al alianțelor geostrategice, ce nu-i erau favorabile, sperând în imposibilitatea stabilirii în timp util a unei alianțe între puteri care duceau o politica distinctă și care până la acea data nu-și uniseră forțele militare.

La 22 iunie 1941, în ordinul nr.28, generalul Ion Antonescu, comandantul forțelor româno-germane, a sintetizat astfel misiunile inițiale ce trebuiau îndeplinite: „Armatele aliate germano-române din România au deocamdată misiunea de a constitui pivotul manevrei strategice și a fixa maximum de forte inamice.

În cazul în care forțele inamice de pe frontul român ar încerca retragerea, armatele germano-române le vor urmări cu vigoare în scopul de a dezorganiza manevrele de retragere ale inamicului și de a nimici cât mai multe forte inamice, înainte ca ele să treacă la est de Nistru, a împiedica instalarea inamicului pe Nistru și a trece acest râu odată cu inamicul”.

„Explicația finală, în sfera diplomatică, între România și URSS a fost oferită de audiența lui Grigore Gafencu la V.M. Molotov (24 iunie). Ministrul României i-a arătat șefului diplomației sovietice că URSS era răspunzătoare pentru alăturarea României la Axă: „Uniunea Sovietică, a spus el, a distrus în România orice sentiment de încredere și de siguranță și a trezit îndreptățită teamă că însăși ființa statului român e în primejdie. Am căutat atunci un sprijin în altă parte. Nu am fi avut nevoie de acest sprijin și nu l-am fi căutat, dacă nu am fi fost loviți și dacă nu ne-am fi simțit amenințați” (din lucrarea *O istorie sinceră a poporului român*, de Florin Constantiniu, ediția 1999, pag. 374).

În scrisoarea din 29 iunie 1941 Führerul îi cerea lui Antonescu, sub forma de rugămintă, să pună „sub ordinele” generalului von Schobert diviziile române prevăzute și să întreprindă cu celelalte forte românești „o ofensivă care să aibă drept scop siguranța spre sud-est a flancului ca și protecția României de sud, inclusiv a teritoriului petrolifer”.

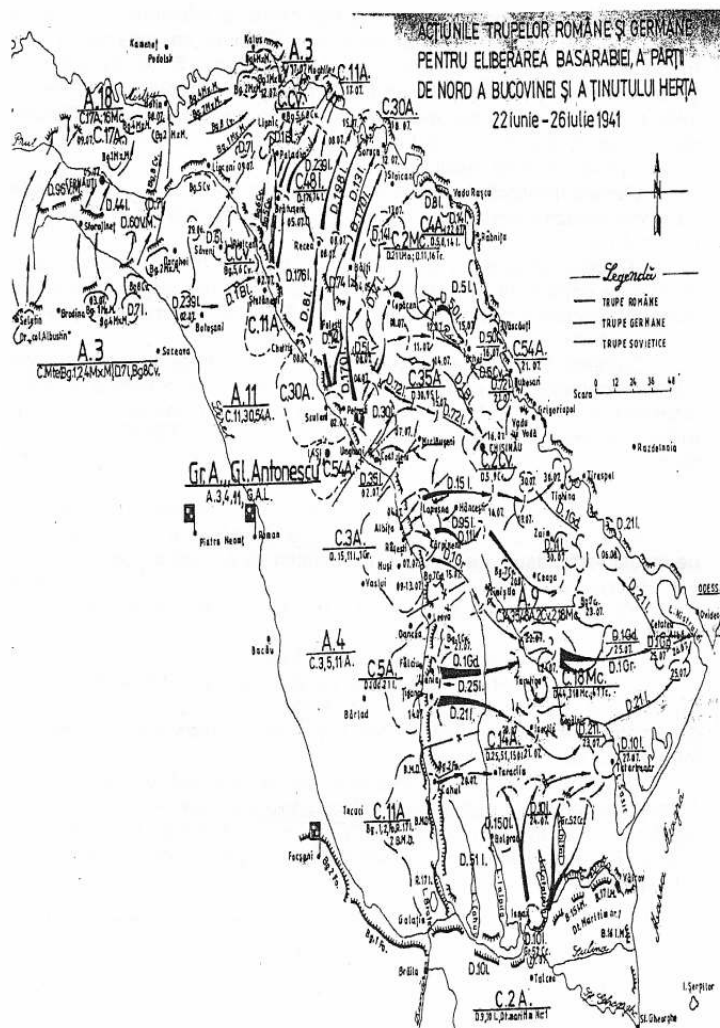
Prevăzută că o „protecție a flancului de sud al Armatei 11”, ofensiva Armatei 4 Române trebuia să asigure eliberarea părților centrală și de sud ale Basarabiei.

Cu același prilej, invocând necesitatea punerii de acord a ofensivei Armatei 11 Germane „cu ansamblul operațiunilor” desfășurate de Grupul de Armate „Sud”, Hitler a mai precizat ca feldmareșalul Gerd von Rundstedt trebuia să emită „cu oarecari condițiuni, în termenul cel mai scurt, directive generale”.

Încercând să evite o eventuala reacție din partea lui Antonescu, Führerul a transmis ca „dorințele” feldmareșalului von Rundstedt fuseseră, în prealabil, aprobate de el și îl ruga, prin urmare, să le dea curs, „în interesul unei conduceri unitare și energice”. Cu același prilej el transmitea ca nu se hotărâse încă „momentul precis și direcția atacului ce se va da din România”.

Prin urmare, atât concepția de ansamblu, cât și misiunile concrete ale armatelor române au aparținut înaltului Comandament German, generalul Ion Antonescu, comandantul frontului româno-german, și generalul Alexandru Ioanițiu, șeful Marelui Cartier General român, intervenind, împreună cu generalul von Schobert, doar pentru transpunerea în practică a directivelor lui Adolf Hitler.

52

Consecințele negative asupra desfășurării operațiilor militare aveau să se facă simțite încă din primele zile de război.

În continuare este prezentată desfășurarea războiului de eliberare a Basarabiei și nordului Bucovinei potrivit sintezei lui Victor Nițu (<http://www.worldwar2.ro/>), realizată pe baza următoarelor surse:

- Duțu A., Retegan M., *Război și societate*, vol. 1, RAO, 2000.
- Scafeș C., Șerbănescu H., Scafeș I., Andonie C., Danila I., Avram R., *Armata Română 1941-1945*, Editura RAI, 1996.
- Koslinski N., Stănescu R., *Marina Română în al Doilea Război Mondial* vol. I, Editura Făt-Frumos, 1997.
- Bernad D., *Romanian Air Force, the prime decade 1938-1947*, Squadron/Signal Publications, 1999.
- Dăscălescu N., *Nicolae Dăscălescu, generalul soldat*, Editura Militară, 1995.

Din prezentare și din cele ce precedă, rezultă faptul că armata sovietică se afla la data atacului în imediata apropiere a frontierei române, aspect confirmat de localizarea luptelor.

[.....]

[În continuare, pe baza lucrărilor menționate, sunt prezentate principalele lupte și harta acțiunilor trupelor române și germane (vezi *supra*) în Basarabia și Bucovina de Nord în perioada 22 iunie – 26 iulie 1941, deci până la atingerea liniei Nistrului, vechea frontieră de stat a României. Trupele române au suferit grele pierderi: 22 765 de oameni (4 271 morți, 12 326 răniți și 6 168 dispăruți) și 58 de avioane. Pierderile sovietice s-au ridicat la 17 893 – 8 519 morți și dispăruți și 9 374 răniți].

Iar, în continuare, reținem:

Căderea Odessei, la 16 octombrie 1941, reprezintă, din punct de vedere strategic, etapa finală a Războiului drept, de eliberare, dus de România împotriva Uniunii Sovietice, fiind anihilată iminenta amenințare militară sovietică. Și Führerul spusese că: „pentru România, războiul este terminat”.

Continuarea războiului împotriva Uniunii Sovietice și apoi a Aliaților a reprezentat onorarea de către România a angajamentelor necondiționate, asumate anterior, în calitatea sa de aliat al Axei.

Responsabilitățile acceptării planului german „Barbarossa” de către România, încă din 12 iunie 1941, constituie însă un alt aspect al aceleiași probleme.

Cursul războiului nu a fost favorabil Axei.

O dată cu iminenta capitulare a Armatei Române, Ion Antonescu a fost arestat de Regele Mihai, iar după 23 august 1944, în noua conjunctură, Armata Română a luptat alături de Uniunea Sovietică, pentru înfrângerea Germaniei.

Alexianu Gheorghe, împreună cu alți conducători din regimul Ion Antonescu, au fost predați autorităților sovietice, care i-au interogată în legătură cu activitatea desfășurată de către aceștia, fiind returnați ulterior [României], în aprilie 1946, noilor autorități române, pentru anchetare în baza D.L.312/1945.

D.

Constituționalitatea bazelor juridice ale responsabilității conducătorilor români vinovați de crime internaționale în legătură cu războiul.

1. Reglementări internaționale.

La data judecății lipseau reglementări internaționale în legătură cu riposta adecvată în cazul pericolului iminent și prelungit de agresiune armată condamnabilă.

Potrivit art.1 din Convenția privitoare la începerea ostilităților încheiată la Haga în 18 octombrie 1907, Puterile Contractante recunoșteau că ostilitățile dintre ele nu trebuie să înceapă fără un avertisment prealabil neechivoc, ce va avea fie forma unei declarații de război motivate, fie aceea a unui ultimatum cu declarație de război condiționată.

Cum am arătat, prima încercare a statelor de a înscrie voința statelor de a nu recurge la război a fost cea din 1919. Prin Pactul Societății Națiunilor, se consacră: „Toți membrii Societății sunt de acord că, în cazul în care apare între ei un diferend susceptibil de a antrena o sciziune, ei se vor supune fie procedurii de arbitraj, fie examinării Consiliului”. Tot în acest document internațional statele membre se angajau să nu recurgă război timp de trei luni de la ivirea sciziunii, timp în care remediile dreptului diplomatic urmau să-și arate efectele.

Pactul Briand-Kellogg încheiat la Paris în 27 august 1928, aduce pentru prima oară, condamnarea recurgerii la război pentru reglarea diferendelor internaționale, crima de agresiune armată fiind interzisă (art. 1). Diferendele internaționale trebuiau să se rezolve pe cale pașnică.

Convenția de la Londra din 4 iulie 1933 privind definirea agresiunii „Formula Titulescu-Litvinov”, stabilește în art. 2, că un stat este considerat vinovat de agresiune dacă comite primul una din următoarele acțiuni:

Declară război altui stat;

Invadează cu forțele sale armate, cu sau fără declarație de război, teritoriul unui stat;

Atacă cu forțele terestre, navale sau aeriene, cu sau fără declarație de război, teritoriul, navele sau aeronavele altui stat;

Instituie blocada navală a coastelor sau porturilor unui stat;

Sprijină bandele armate, formate pe teritoriul unui stat sau care invadează teritoriul altui stat sau refuză, în ciuda cererii statului invadat să ia în teritoriul propriu, toate măsurile care țin de el pentru a lipsi acele bande de toată asistența și protecția;

Actele de agresiune menționate, în accepțiunea Convenției de la Londra, erau enumerate limitativ, prin înșiruire numerică, și prin urmare, nu se condamna explicit întreaga paletă de agresiuni armate folosite de unele state. De asemenea, nu se menționează nimic în legătura cu prezența bazelor militare ale unui stat pe teritoriul altui stat și, în aceste condiții, eventuala agresiune a statelor terțe.

În art. 3 al aceluiași document se stipulează că „nici o considerațiune de ordin politic, militar, economic sau de altă natură nu va putea servi drept scuză sau justificare a agresiunii”, prevedere eficientă pentru descurajarea agresiunilor armate menționate la art. 2.

Curtea apreciază ca fiind cea mai mare lipsă a Convenției, omisiunea reglementării modului în care statul care deși încă nu fusese atacat, ar avea posibilitatea să reacționeze în fața pericolului iminent de agresiune, pentru a nu fi considerat la rândul său agresor. Problema devine și mai stringentă în cazul pericolelor de agresiune militară prelungită în timp.

Se situa deci în afara reglementării explicite, situația unui stat aflat în stare de necesitate, datorată continuării unor agresiuni militare repetate ale altui stat. În acest fel, se putea interpreta, greșit, că statele nu aveau dreptul de a riposta la iminenta unei grave agresiuni armate.

Această convenție nu conține nici prevederi în legătura cu o eventuala reacție armată imediată din partea statului agresat (era legitima apărare o scuză justificată în concepția art. 3). Abia Carta ONU, prin art. 51 face referiri la dreptul inherent de autoapărare al statelor, puse în fața unui atac armat.

În lipsa reglementărilor internaționale explicite de la acea dată (1946), completarea acestor lipsuri nu se putea face decât cu aplicarea unor principii aplicabile în general, în dreptul intern al statelor civilizate, în legătură cu o ripostă adecvată în fața pericolului unui act de agresiune condamnat.

Raționamentul face apel la bunul-simt general și cere ca reacția umană de autoapărare la sesizarea unui grav pericol apropiat, care se și repetă, să fie scuzabilă în măsura în care se limitează doar la înlăturarea stării de pericol.

2. Reglementări interne ale statului român. Neconstituționalitatea ignorării apărării preventive în caz de necesitate militară prelungită.

Procesul principalilor protagoniști ai guvernului Antonescu a avut loc la București, în conformitate cu angajamentul luat de noul guvern român față de Aliți, în Armistițiul semnat la Moscova, în 12 septembrie 1944.

Potrivit art.14 din Convenția de Armistițiu menționată, Guvernul și înaltul Comandament Român s-au obligat să colaboreze cu înaltul Comandament Aliat (Sovietic) la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război.

În baza acestei prevederi și a Decretului 1849/11 octombrie 1944, a fost adoptat D.L. 312/1945 privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război.

Așa cum am arătat, Curtea apreciază că Protocolul secret nr.3 la Pactul Hitler-Stalin constituie singurul act care impune revizuirea sentinței penale nr. 17/1946 a Tribunalului Poporului. De asemenea, că acest act nu prezintă relevanță decât în analiza crimelor de agresiune armată internațională.

Pin urmare, legată fiind de această interpretare, Curtea poate) analiza doar constituționalitatea crimelor de agresiune cuprinse în D.L.312/1946, iar nu și a crimelor de război și contra umanității cuprinse în același act normativ.

Crimele de agresiune militară cuprinse în Decretul Lege menționat au următoarea formulare:

„Art.1 Sunt vinovați de dezastrul țării cei care:

Militând pentru hitlerism sau fascism și având răspunderea politică efectivă au permis intrarea armatelor germane pe teritoriul țării;

După 6 septembrie 1940, au militat pentru pregătirea sau desăvârșirea faptelor de mai sus prin graiu, prin scris sau prin orice mijloace;

Art.2 Sunt vinovați de dezastrul țării prin săvârșirea de crime de război cei care:

Au hotărât declararea sau continuarea războiului contra Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice și Națiunilor Unite”.

Curtea constată că dispozițiile ce reglementau crimele de agresiune, în lipsa unor reglementări internaționale explicite, trebuiau raportate la prevederile în vigoare, la data judecării, ale Constituției române din 1923, repusă parțial în vigoare prin Decretul 1626/1944. Decretul Lege 312/1945, reglementând crimele de agresiune, a comis aceeași eroare ca și

Convenția de la Londra din 1933 privind definirea agresiunii, lăsând nereglementată importanța problematică a legitimei riposte a statului agresat față de statul iminent agresor.

La data elaborării D.L.312/1945, România semnase Convenția de armistițiu/12 septembrie 1944 cu Puterile Aliate, prin care recunoștea în art.4 ca frontiera de stat cu Uniunea Sovietică este cea „ stabilită prin acordul sovieto-român din 28 iunie 1940”, astfel încât, implicit, Basarabia și Bucovina de Nord reintrau în teritoriul Uniunii Sovietice.

În aceste condiții, de acceptare a unui armistițiu la momentul unei iminente capitulări militare, este de înțeles modul în care ulterior au fost reglementate crimele de agresiune și mai cu seamă faptul că nu s-a avut în vedere concordanța acestora cu prevederile constituționale române în vigoare.

Codul penal din 1936 a fost elaborat potrivit principiilor constituțional-penale ale Constituției române din 1923, și trebuia, prin urmare să fie avut în vedere la elaborarea Legii 312/1945.

Or, potrivit art. 131 din codul penal român din 1936, în vigoare la data adoptării Legii 312/1945, se stabilea ca fiind una dintre cauzele ce apăra de răspunderea penală, starea de necesitate. Legiuitorul, când a elaborat Legea 312/1945, a ignora însă concordanța dintre crimele de agresiune, cu legitimă ripostă scuizabilă, prevăzută prin dispozițiile constituționale ale Codului penal din 1936.

Potrivit art. 131, **„nu se socotește infracțiune faptul pe care cineva îl săvârșește pentru a scăpa de la un pericol grav, iminent și fortuit, viața sau integritatea sa corporală sau a unei rude, ori a unei persoane de care este legat printr-o temeinică afecțiune, dacă pericolul nu putea fi înlăturat altfel.**

De asemenea nu se socotește infracțiune, degradarea sau distrugerea averii altuia, săvârșită în condițiile de mai sus, pentru salvarea averii proprii, dacă bunul salvat este de o valoare vădit mai mare ca bunul sacrificat.

Nu se consideră în stare de necesitate aceia care avea obligația legală de a înfrunta pericolul”.

Trebuie arătat ca potrivit ultimului alineat, și cel ce avea obligația legală de a înfrunta pericolul, era exonerat de răspunderea penală, dar nu în baza stării de necesitate, ci a legii de obligare la riposta legitimă.

În cazul statului român, cum am arătat, Convenția de la Londra, nu prevedea explicit dreptul și obligația legală de a riposta legitim în acest caz.

Totuși, la acea dată, nu era interzis dreptul natural de autoapărare motiv pentru care, Curtea apreciază că în cazul iminentei stării de necesitate, sunt aplicabile dispozițiile stării de necesitate reglementate prin art.131 alin.1 și 2 din Codul penal din 1936.

Cum se va arăta în continuare, statul roman s-a aflat la 22 iunie 1940 într-o stare de necesitate, armata prelungită, care a justificat legitimitatea unei riposte de înlăturare a pericolului militar iminent sovietic.

Curtea apreciază ca nu sunt incidente în cauză dispozițiile legitimei apărări pentru a scuza riposta militară română, întrucât România la 22 iunie 1941 nu fusese atacată militar de Uniunea Sovietică, acest stat având însă deplasată armata în imediata apropiere a frontierei române, ceea ce-l făcea un grav, fortuit și iminent agresor. În situația internațională a acelor ani nu se putea pune problema înlăturării pericolului militar într-un alt mod, decât printr-o acțiune armată directă.

3. Alte aspecte de neconstituționalitate invocate împotriva Decretului Lege nr.312/24 aprilie 1945.

Revizuentul a formulat în susținerea prezentei cereri de revizuire, următoarele critici de neconstituționalitate:

Retroactivitatea crimelor cuprinse în D.L.312/1945;

Limitarea dreptului de recurs prevăzut prin același act normativ;

Retroactivitatea prelungirii termenului de aplicare a D.L.312/1945, prin Legea 61/1945.

Curtea apreciază că retroactivitatea crimelor cuprinse în D.L.312/1945, nu pot fi analizate decât în raport de crimele de agresiune, întrucât revizuirea este justificată de un act nou, care așa cum s-a arătat, nu putea influența crimele de război sau contra umanității. Cu aceasta completare, se constată că primele două critici de neconstituționalitate sunt nefondate, întrucât sunt lovite de excepția lucrului judecat.

Astfel, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin decizia nr.21 din 31 mai 1946, s-a mai pronunțat cu privire la aceste excepții, constatând că sunt neîntemeiate, conchizându-se: „Că, privit sub prisma acestor imperative, cărora avea să le răspundă adausul adus așezământului fundamental la 11 octombrie 1944 nu poate fi considerat decât ca un mijloc folosit de constituent spre a lăsa că – pentru toate faptele ce au dus țara la dezastru – între care desigur intra actele de guvernământ și de comandament militar, de modul cum s-a purtat războiul, sancționarea violării normelor internaționale și a crimelor contra umanității, pentru toate aceste fapte, ori de cine și în orice împrejurări ar fi fost săvârșite, deci chiar și de miniștri, în exercițiul atributelor încredințate lor legiuitorul ordina să poată determina – cu formele prescrise pentru elaborarea oricărei legi, dar fără nici o îngrădire de ordin constituțional – condițiile de incriminare, instrucție și judecata, stabilind astfel atât pedepsele care se pot aplicare către instanța, ce va socoti nimerit să înființeze, cât și felul său conținutul căilor de atac deschise împotriva hotărârilor acestei instanțe”.

Și cea de-a treia critică de neconstituționalitate este nefondată, întrucât prin Legea 61/1945 deși s-a prelungit retroactiv termenul de aplicare a D.L.312/1945, efectele legii în cauză nu au avut drept urmare o aplicare retroactivă a dispozițiilor D.L. 312/1945, Alexianu Gheorghe fiind judecat ulterior apariției Legii 61/1945.

E.

Crimele de agresiune judecate de Tribunalul Poporului, văzute prin prisma noii situații de fapt și a noii baze juridice constituționale.

România, prin regimul Antonescu, cum s-a arătat, a colaborat militar cu Puterile Axei, într-un mod necondiționat, pentru a-și asigura sprijinul german în recuperarea teritoriilor ocupate de Uniunea Sovietică în vara anului 1940.

Condiția României la acea dată nu permitea mai mult.

Acest mod de a coopera a reprezentat însă acceptarea implicită a ajutorului dat Germaniei pentru cucerirea vestului european al Uniunii Sovietice, potrivit Planului militar de cuceriri Barbarossa.

Interferența dintre politica militară germană și cea română, a atras atât responsabilități în legătură cu ajutorul militar dat de România Puterilor Axei, cât și în legătură de propriul război purtat de România pentru eliberarea teritoriilor ocupate, cu ajutor german.

În ceea ce privește agresiunea Germaniei împotriva Uniunii Sovietice, prezintă autoritate de lucru judecat sentința Tribunalului de la Nürnberg, ce atrage implicit și responsabilitatea României pentru acceptarea planului Barbarossa și ajutorul militar dat Germaniei agresoare.

Rămân de analizat responsabilitățile cu privire la decizia României de a elibera teritoriile Basarabiei și Nordului Bucovinei ocupate agresiv de Uniunea Sovietică în vara anului 1940 și înlăturarea pericolului militar sovietic.

În continuare se vor face referiri, văzute prin prisma crimelor contra păcii cuprinse în D.L.312/1945, cu privire la bazele militare germane din România, apoi la acceptarea planului de cuceriri Barbarossa și, în fine, la etapizarea războiului purtat de România.

1. Permiterea și militarea pătrunderii trupelor germane în România.

La data constituirii bazelor militare germane în România, inițial cu un rol defensiv, așa cum s-a arătat, reglementările internaționale nu condamnau acest. fapt. Atunci când aceste baze au căpătat sens agresiv fiind folosite pentru tranzitul armatei germane implicate în invazia Iugoslaviei și Greciei, România și-a asumat o responsabilitate în agresiunea suferită de aceste state.

Cum am arătat, România a acceptat colaborarea necondiționată, în planul de intervenții Germane declanșat la 6 aprilie 1941, pentru ocuparea Iugoslaviei și Greciei, devenind stat agresor.

În ceea ce privește Uniunea Sovietică, dat fiind încheierea anterioară a Pactului de neagresiune cu Germania, prin care-și împărțiseră ilegal sferele de influență în estul Europei/trupele germane staționate în România, nu puteau să-i agreseze, urmând să fie considerate defensive până la data punerii în aplicare de către Germania a planului de cucerire Barbarossa.

Cum s-a arătat, România a cunoscut și acceptat participarea necondiționată la Planul Barbarossa mult mai târziu, devenind prin aceasta, la rândul sau agresora Uniunii Sovietice și apoi a Națiunilor Unite.

Pentru aceste motive, condamnatul Alexianu Gheorghe urmează să fie achitat parțial cu privire la crimă prev. de art.1 lit. b din D.L.312/1945, întrucât în legătura cu agresarea Uniunii Sovietice nu sunt întrunite elementele constitutive ale acestei infracțiuni, neexistând parte vătămată.

Prin extindere, pentru aceleași temeuri, și ceilalți condamnați în cauza pentru aceeași infracțiune și cea prevăzută de art.1 lit. a din D.L.312/1945, vor fi achitați parțial.

2. Războiul declanșat de Pactul Tripartit

În raport de Războiul declanșat de Puterile Pactului Tripartit la 22 iunie 1941, în care România a acordat un ajutor militar necondiționat în cadrul Planului de cuceriri Barbarossa, responsabilitățile României sunt alături de ale celorlalte aliate din Pactul Tripartit.

Agresarea militară a Uniunii Sovietice în acest caz este evidentă, fiind vorba de un război de cuceriri teritoriale, având în vedere și hotărârea Tribunalului de la Nürnberg prin care, cu autoritate de lucru judecat, s-a stabilit că războiul declanșat în principal de Germania nazistă a fost agresiv.

Pentru aceste motive, Curtea apreciază acceptarea Planului Barbarossa și contribuția sa militară la războiul Axei ca fiind agresivă, fiind corectă condamnarea lui Alexianu Gheorghe pentru crima prevăzută de art. 2 lit. a din D.L.312/194,5

Este semnificativă discuția dintre Mareșalul Antonescu și guvernatorul Transnistriei Gheorghe Alexianu, din cadrul ședinței Consiliului de Miniștri din 16 decembrie 1941, aflată în extras la pagina 32 din volumul 28 al prezentului dosar:

„... Dl. prof. Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei: Situația în Transnistria este foarte bună. Ordinea este perfectă.

Noi, Domnule Mareșal, stăm acolo cu gândul să stăpânim această provincie în mod definitiv.

Dl. Mareșal Ion Antonescu: Adică Neamul românesc o va ține.

Dl. Prof. Gh. Alexianu, guvernatorul Transnistriei: Depinde numai de Dvs.

Dl. Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului: Nu depinde numai de mine, ci de toată Țara Românească.

Dl. Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului: Să lucrați acolo ca și cum România s-ar fi instalat pe acele teritorii pentru două milioane de ani.

Ce s-o întâmpla apoi, vom vedea...”

3. Războiul de eliberare declanșat de România. Atacul preventiv de apărare legitimă pentru înlăturarea stării de necesitate prelungită.

Cum s-a arătat anterior, după ce agresiunea militară sovietică și-a atins primele obiective (ocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord în vara anului 1940), provocările militare la frontierele române n-au încetat, exprimând astfel, cel puțin în conștiința autorităților române, voința Uniunii Sovietice de a-și continua politica de expansiune și cîmpire a României.

Statul român s-a aflat la 22 iunie 1941 într-o stare prelungită de gravă temere, care a justificat legitimitatea unei riposte de înlăturare a stării de necesitate reprezentate de iminența unui pericol militar sovietic.

Este relevantă nota de răspuns a guvernului României la Ultimatumul englez, din 30 noiembrie 1941, în care se motivează că atacul militar român asupra Uniunii Sovietice, ca fiind urmarea încercării de înlăturare a stării de necesitate prelungite în care s-a aflat România.

Astfel, s-au indicat ca acte de agresiune, inclusiv armată, din partea Uniunii Sovietice:

- Ocupația brutală a patru ostroave pe Dunăre în toamna anului 1940;
- Incidente zilnice de frontieră și încercarea continuă de a schimba prin forța linia de frontieră;
- Tendința de a controla întreg traficul Dunării maritime;
- Încercarea de a pătrunde prin forța cu vase fluviale în apele românești, în ianuarie 1941.
- Incursiunile neîncetate ale aviației rusești, care în lunile aprilie-iunie însemnau 2-7 survoluri zilnice, cu toate protestele României, dovedind astfel pregătirea unor acțiuni militare împotriva României;
- Concentrarea masivă de forțe militare colosale la frontiera de Nord și Sud-Est a României cu dispozitive operative și permanente incidente provocate de unități de recunoaștere. Forțele militare sovietice concentrate pe frontiera română însumau 30 divizii de infanterie, 8 divizii de cavalerie și 14 brigăzi motorizate;
- Încercările Comisarului Molotov de a mina securitatea României și mărturisirea scopurilor ruse de expansiune făcute deschis și prin acte evidente față de oamenii de Stat străini;

- În acest timp Basarabia și Bucovina erau supuse unui regim de distrugere organizată, zeci de mii de oameni suprimați sau închiși, sute de mii de români trimiși în Siberia astfel că populația unor centre ca Chișinău a fost considerabil redusă”. Se concluzionează că în fața acestei situații grave și sub presiunea celei mai evidente primejdii a numeroaselor divizii concentrate la frontieră, România a pornit la 22 iunie 1941 o acțiune militară pentru a-și apăra ființa națională. În contra agresiunii care amenința să continue și a-și redobândi drepturile uzurpate.

Justificată pentru data de 22 iunie 1941, nota de răspuns la Ultimatumul englez apare, în opinia Curții, ca fiind doar scuzabilă în data de 30 noiembrie 1941, moment la care atacul preventiv al României era depășit, implicarea României în războiul de agresiune german fiind în plină desfășurare, cu conotații certe de cucerire și în lipsa unei oferte de armistițiu.

Revenind la momentul 22 iunie 1941, pericolul iminenței unui atac militar asupra României din partea Uniunii Sovietice, mare putere militară la acea dată în comparație cu România, era evident. având în vedere litigiul nerezolvat cu privire la Basarabia și Nordul Bucovinei și în condițiile situației strategice deteriorate dintre Germania și Uniunea Sovietică.

Atitudinea vădit agresivă a Uniunii Sovietice de a concentra trupe masive la frontiera cu România, rezultă din chiar modul în care s-a desfășurat războiul, primele lupte având loc chiar pe frontiera de est a României.

În aceste condiții sunt aplicabile dispozițiile exoneratoare ale stării de necesitate (art. 131 din Codul penal român din 1936), pericolul militar sovietic neputând fi înlăturat altfel la acea dată.

Este de asemenea semnificativ, faptul ca România, la acea dată prezenta un potențial economic, uman și militar, mult redus în comparație cu Uniunea Sovietică, astfel încât, constituie o realitate faptul că armata sovietică prezenta un pericol iminent pentru România.

Uniunea Sovietică la data la care a fost atacată ofensiv de către România, era pregătită de război, aspect evident în condițiile numeroaselor conflicte militare europene din acei ultimii ani și greutatea cu care România a reușit să recucerească Basarabia precum și să cucerească orașul Odessa.

Pentru aceste motive, Curtea apreciază că războiul de eliberare a Basarabiei și Bucovinei, în condițiile stării de necesitate prelungite, a fost legitim, până la înlăturarea iminenței pericolului militar sovietic.

Războiul preventiv purtat de România a avut drept cauză legală justificativă, starea de necesitate continuă și iminentă de la frontiera de răsărit. Pentru acest motiv el nu a încălcat, art.3 din Convenția de definire a agresiunii din 1933, întrucât nu s-a bazat pe justificări de natură subiectivă, ci pe una legală, respectiv reglementarea legală a scuzei de înlăturare a stării de necesitate.

Tot legat de declanșarea unei agresiuni legitime, prin decizia Tribunalului de la Tokyo, s-a decis ca olandezii au declarat justificat război Japoniei (chiar dacă aceasta nu atacase Olanda), întrucât Japonia anunțase la Conferința Imperială din noiembrie 1941 că va anexa teritoriile olandeze din Pacific.

Așa fiind, urmează ca Alexianu Gheorghe și ceilalți condamnați pentru crima prevăzută de art. 2 lit. a să fie achitat parțial, fiind aplicabile dispozițiile art. 131 din Codul penal în vigoare la acea dată, cu privire la starea de necesitate.

În cadrul acestei proceduri penale nu pot fi analizate celelalte elemente constitutive ale infracțiunilor contra păcii reținute în sarcina condamnatului Alexianu Gheorghe, întrucât anularea hotărârii nu se poate face decât în măsura în care a fost admisă revizuirea, potrivit limitării impuse de art. 406 alin. 1 c.p.p. actual.

Tot limitări ce țin de măsura în care a fost admisă prezenta cerere de revizuire fac inoperabile discuții în legătura cu celelalte crime pentru care a fost condamnat Alexianu Gheorghe.

**PENTRU ACESTE MOTIVE
ÎN NUMELE LEGII
HOTĂRĂȘTE:**

În baza art. 394 lit. a Cod procedură penală actual, admite cererea de revizuire formulată de petiționarul revizuent Alexianu Șerban Sorin Alexandru, fiul condamnatului Alexianu Gheorghe (în prezent decedat), împotriva Hotărârii nr. 17 din 17 mai 1946 a Tribunalului Poporului.

Rejudecă cauza în fond, însă numai în raport de conținutul dezvăluit al Protocolului secret nr. 3 din Pactul Ribbentrop-Molotov, încheiat la 23 august 1939 între Germania nazistă și Uniunea Sovietică bolșevică, ce relevă împrejurări noi, necunoscute de Tribunalul Poporului la data soluționării cauzei.

Legat de crimele contra păcii:

- **În ceea ce privește** constituționalitatea D-L.312/1945 privind urmărirea și, sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război, în raport de Constituția română din 1923:

1. Constată ca dispozițiile art.1 lit. a și b precum și ale art.2 lit. a din Decretul-lege nr.312/1945, ce reglementează crimele contra păcii, sunt constituționale, numai în măsura în care nu exclud drept cauză legitimă justificativă, apărarea preventivă a statului român aflat în stare de necesitate.

2. Respinge celelalte excepții de neconstituționalitate, invocate de revizuent: ca lovite de excepția lucrului judecat (retroactivitatea crimelor cuprinse în D-L 312/1945 și limitarea dreptului la recurs) și ca nefondate (retroactivitatea prelungirii termenului de aplicare a D-L 312/1945 prin Legea 61/1945).

Anulează în parte Hotărârea nr. 17/1946, în sensul că:

3. Constată că Protocolul secret nr. 3 al Pactului Ribbentrop-Molotov, prin sferele de influență stabilite, a stat la baza gravelor agresiuni teritoriale suferite de România în anul 1940. A încălcat prin aceasta normele imperative ale dreptului internațional de la acea dată cu privire la integritatea teritorială a statelor, respectiv art.10 din Pactul Societății Națiunilor, fiind prin urmare nul.

- **În ceea ce privește** Colaborarea militară dintre România și Germania în cadrul Alianței Tripartite:

4. Achită parțial pe condamnatul Alexianu Gheorghe pentru crima contra păcii prevăzută de art.1 lit. b din D-L312/1945, în baza art. 11 pct.2 lit. a raportat la art.10 lit. d Cod procedură penală numai în raport de Uniunea Sovietică bolșevică, întrucât această putere, împreună cu Germania național-socialistă, și-a delimitat sfera de influență în Europa de Est prin pactul de neagresiune. Asigurarea securității României prin pătrunderea trupelor germane în România nu putea prin urmare să constituie o amenințare la adresa Uniunii Sovietice militarea la asemenea fapte neîntrunind elementele constitutive ale acestei crime de agresiune.

5. Extinde efectele revizuirii, în mod corespunzător, prin aplicarea art.406 alin.2 Cod procedură penală și cu privire la ceilalți condamnați din cauza revizuită care au fost condamnați tot pentru crima prevăzută de art.1 lit. b, dispunând achitarea acestora, pentru același motiv. Este cazul condamnaților Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Horia Sima, Pantazi Constantin, Vasiliu Constantin, Dobre Gheorghe, Ion Marinescu, Traian Brăileanu, Dumitru Popescu, Petrovicescu Constantin, Dănulescu Constantin, Bușilă Constantin, Mareș Nicolae, Petre Tomescu, Dimitriuc Vasile, Sturdza Mihail, Protopopescu Ioan, Georgescu Corneliu, Papanace Constantin și Iașinschi Vasile.

6. Pentru identitate de rațiune cu cele de mai sus, nici permiterea de către autoritățile române a pătrunderii trupelor hitleriste în România, în condițiile Pactului Ribbentrop-Molotov, nu întrunește elementele constitutive ale crimei contra păcii prev. de art.1 lit.a din D-L.312/1945, numai în raport de Uniunea Sovietică bolșevică. Curtea dispune, prin urmare, achitarea parțială, în baza art.11 pct.2 lit. a raportat la art.10 lit. d Cod procedură penală, a condamnaților: Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Horia Sima, Pantazi Constantin, Dobre Gheorghe, Traian Brăileanu, Dumitru Popescu, Petrovicescu Constantin, Mareș Nicolae, Dimitriuc Vasile, Sturdza Mihail, Georgescu Corneliu, Papanace Constantin și Iașinschi Vasile.

7. Constată că prin permiterea și militarea de către autoritățile române a pătrunderii armatei hitleriste pe teritoriul României, a fost sprijinită indirect agresiunea Germaniei naziste din 6 aprilie 1941, fața de state balcanice situate în afara garanțiilor de securitate ale Pactului Tripartit sau Uniunii Sovietice (Iugoslavia și Grecia), în raport de aceste state inculpații fiind corect condamnați pentru crimele de agresiune prev. de art.1 lit. a și b din D-L.312/1945.

8. Constată ca România, prin regimul Ion Antonescu, a colaborat militar cu Puterile Axei în cadrul Pactului Tripartit, fără încheierea unui tratat militar și și-a păstrat o relativă autonomie decizională, care a atras responsabilități proprii alături de cele ale Alianței.

Astfel:

În ceea ce privește Războiul declanșat de Alianța Pactului Tripartit, împotriva Uniunii Sovietice și Națiunilor Unite (în care România a acordat Alianței ajutor militar):

Constată că după 12 iunie 1941, prin acceptarea planului de operații militare „Barbarossa”, de cuceriri teritoriale, România s-a angajat în cadrul Alianței Pactului Tripartit, într-un război de agresiune împotriva Uniunii Sovietice și Națiunilor Unite, fiind corectă condamnarea inculpaților sub acest aspect, pentru crimă prev. de art.2 lit. a din D-L.312/1945.

Războiul Germaniei naziste a fost caracterizat ca agresiv, cu autoritate de lucru judecat, de către Tribunalul de la Nürnberg, în 1946.

- **În ceea ce privește** Războiul declanșat de România, (în care a primit ajutor militar german), împotriva Uniunii Sovietice, de eliberare a Basarabiei și Nordului Bucovinei, înglobate de R.S.F.S. Rusa în componența R.S.S. Moldovenească și R.S.S. Ucraineană:

10. Achită parțial pe condamnatul Alexianu Gheorghe pentru crimă contra păcii prev. de art.2 lit. a din D-L.312/1945, în baza art.11 pct.2 lit. a raportat la art.10 lit. e Cod procedură penală și art.131 din Codul penal Carol al II-lea, întrucât războiul României împotriva Uniunii Sovietice (început la 22 iunie 1941 și purtat până la înlăturarea iminentei pericolului militar sovietic), a fost legitim, fiind desfășurat în stare de necesitate, ca război de

apărare preventivă, împotriva amenințărilor armate ce au continuat la frontiera de est a României.

11. Extinde efectele revizuirii, în mod corespunzător, prin aplicarea art.406 alin.2 Cod procedură penală și cu privire la ceilalți condamnați din cauza revizuită care au fost condamnați tot pentru crimă prevăzută de art.2 lit. a, dispunând achitarea acestora, pentru același motiv. Este cazul condamnaților Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Pantazi Constantin, Vasiliu Constantin, Titus Dragoș, Dobre Gheorghe, Ion Marinescu, Dumitru Popescu, Dănulescu Constantin, Bușilă Constantin și Petre Tomescu.

Legat de crimele de război și contra umanității:

12. Stabilește ca Pactul Ribbentrop-Molotov nu putea justifica comiterea crimelor de război și contra umanității prevăzute de D-L.312/1945, cererea de revizuire fiind, sub acest aspect, neîntemeiată.

Constată ca, în ceea ce privește aceste crime, revizuentul nu a putut dovedi fapte sau împrejurări noi necunoscute Tribunalului Poporului, care să impună revizuirea cauzei.

Cheltuielile judiciare rămân în sarcina statului.

Cu drept la recurs.

Pronunțată în ședință publică – azi, 5.12.2006.

PREȘEDINTE PODAR VIOREL ADRIAN

Grefier

Dana Matache

Comentariile editorului

Departe de noi convingerea cum că, la români, orice minune ori faptă bună ar ține mai mult de 3 zile, ore sau secunde ... Astfel, de unde la 5 decembrie 2005 Curtea de Apel (Secția I Penală) București anulase parțial – în temeiul articolului 3 al Protocolului auxiliar secret nr. 3 al nenorocitului Pact Hitler-Stalin din 23 august 1939 – *Hotărârea* nr. 17/17 mai 1946 privind condamnarea „criminalilor de război” (Grupul Mareșal Ion Antonescu) de către așa-zisul „Tribunal al Poporului” (vezi Gh. Buzatu, *România sub Imperiul Haosului. 1939-1945*, București, Editura RAO, 2007, p. 247), **Înalta Curte de Casație și Justiție a României** intervine, la 6 mai 2008, pentru a stabili drept ... **definitivă** sentința comunistă din 1946, dictând în fapt un blam la adresa Curții de Apel din 2005 care ar fi ... „exces cadrul procesual al cauzei” (sic!). Decizia de ultimă oră a **Curții Supreme**, așteptată și bănuită în privința conținutului său, „aliniat” în proporție de 100% establishmentului politic dâmbovițean, și sub varii reacții externe (Federația Rusă, Republica Moldova etc.), este mai mult decât surprinzătoare, satisfăcătoare pentru cei care au nevoie de așa ceva, dar în esență rămâne discutabilă și controversată, în primul rând datorită pretenției exacerbate de-a reînnoi un verdict („bun”, cine mai știe, chiar pentru vecie?!) și aceasta în chip surprinzător și paradoxal mai ales astăzi, când – ca rezultat al progreselor istoriografiei contemporane universale – a devenit normă științifică de granit principiul potrivit căruia oriunde Justiția poate împărți dreptatea, **dar NU și în domeniul faptelor trecutului** care, în baza aprofundării continue a cercetărilor, sunt supuse necondiționat reevaluărilor și revizuirilor, adeseori categorice și dramatice. Dar, în această privință, este

preferabil din toate punctele de vedere să-i ascultăm pe reputații istorici francezi care, în memorabilul lor *Apel* din decembrie 2005 intitulat semnificativ **Libertate pentru istorie**, au surprins elementele definitorii, permanențele disciplinei noastre, și anume că: „*Istoria nu-i o religie. Istoricul nu acceptă nici o dogmă, nu respectă nici un lucru interzis, nu cunoaște tab-uri. El poate să deranjeze. Istoria nu este tot una cu morala. Istoricul nu are rolul de-a exalta ori de-a condamna, el explică. Istoria nu este sclava actualității. Istoricul nu aplică trecutului schemele ideologice contemporane și nu introduce în evenimentele de odinioară sensibilitatea prezentului. Istoria nu-i tot una cu memoria. Istoricul, într-un demers științific, colecționează amintirile oamenilor, le compară între ele, le confruntă cu documentele, cu obiectele, cu urmele existente, și stabilește faptele. Istoria ține cont de memorie, dar nu se reduce la ea. Istoria nu este un domeniu juridic. Într-un stat liber, definirea adevărului istoric nu aparține nici Parlamentului, nici autorității judiciare* (subl. ns.). *Politica statului, chiar animat de cele mai bune intenții, nu este politica istoriei*” (cf. Academia Română, *Istoria Românilor*, IX, 1940-1947, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. XXVIII).

Este obligatoriu a sublinia în context că întreaga dezbatere la care asistăm a fost provocată, la 29 aprilie 1998, de către D-l avocat **Șerban Alexianu**, care, în baza unei extrem de bogate documentații, s-a adresat Parchetului de pe lângă **Înalta Curte de Casație și Justiție** solicitând revizuirea sentinței nr. 17/17 mai 1946, în temeiul art. 394, aliniatul 1, litera a din Codul de Procedură Penală în uz, pe motiv că „*s-au descoperit fapte sau împrejurări care nu au fost cunoscute de instanță la soluționarea cauzei*”. În speță, „cauza” era chiar situația tatălui său, faimosul **Profesor Gheorghe Alexianu**, „judecat” în lotul „criminalilor de război” în frunte cu Mareșalul Antonescu, condamnat și executat tot atunci, la 1 iunie 1946. În consecință, D-l **Șerban Alexianu**, cu o formidabilă tenacitate, a ținut practic vreme de un deceniu dosarul în ansamblu al „procesului” din 1946 în atenția opiniei publice interne și externe, consacrandu-i în răstimp mai multe volume temeinice. Prin acțiunea sa, D-l **Șerban Alexianu** ne oferă, indiscutabil, un model, acela al individului angajat de unul singur într-o veritabilă bătălie pentru aflarea și impunerea ADEVĂRULUI, cu orice preț și împotriva tuturor. Iată de ce am considerat că este absolut necesar să publicăm textul anexat, datat 6 mai 2008, reprezentând declarația D-lui **Șerban Alexianu** în urma deciziei recente a **Curții Supreme**. Inutil să precizez că am păstrat titlul stabilit de fostul „revizuent” din 1998 – 2008 al „procesului” din 1946, deci D-l **Șerban Alexianu**, și că, asemenea D-sale, unele cotidiene din luna mai 2008 (vezi <http://civicmedia.ro/index.php?option>) au apreciat intervenția **Curții** drept o nouă execuție a Grupului Mareșal Antonescu (**Gh. Buzatu**).

Precizările d-lui Șerban Alexianu
în urma deciziei din 6 mai 2008

a
Înaltei Curți de Casație și Justiție a României

În zilele noastre s-au împlinit zece ani de când încerc pentru tatăl meu, profesorul universitar **Gh. Alexianu**, fost guvernator al Transnistriei, să mi se admită deschiderea unui proces de rejudicarea faptelor pentru care tatăl meu a fost condamnat la moarte. Nu am cerut reabilitarea, ci doar să mi se dea posibilitatea ca într-un nou proces să se verifice temeinicia sentinței pronunțate în 1946.

Justiția a răspuns condamându-i încă odată la moarte, preluând tezele comuniste din 1946!

Eu am cerut atât de puțin: Să mi se dea voie să deschid o acțiune juridică prin care să aduc în fața instanței măcar o parte din noianul de argumente pe care istoricii de pretutindeni le-au adunat din 1946 și până azi pentru a dovedi adevărul că **România** lui **Ion Antonescu**, în 1941, a pornit un război care pe drept cuvânt a fost numit de propaganda vremii **Cruciada împotriva comunismului**, căci pentru români cel de-al doilea război mondial fost un război împotriva barbariei bolșevice, a primejdiei proliferării comunismului, primejdie pe care toată societatea românească a conștientizat-o și a reacționat solidară cu **Mareșalul**.

Participarea **Armatei Române** pe Frontul de Răsărit a fost unanim apreciată, în primul rând de inamicul sovietic, ca o demonstrație de cavalerism și omenie. **Poporul Român** poate fi mândru de comportamentul soldatului român într-un război în care ceilalți beligeranți au dat atâtea dovezi de sălbăticie, de neomenie, de barbarie. Crimele de război puse pe seama românilor, a ofițerilor, soldaților sau jandarmilor, sunt invenții nerușinate. Crimele de război puse pe seama lui **Ion Antonescu** au fost, de asemenea, inventate, prin mărturii false, prin documente truate, prin documente ignorate, cu scopul de a elimina fizic și de a compromite moral persoane capabile să ofere **Neamului Românesc** modele de comportament demn, creștinesc, european.

Am fost atât de naiv să cred o vreme că este sinceră condamnarea comunismului de către guvernării noastre de după 1990. Când mi-am dat seama ce se ascunde însă în spatele acestor așa-zisi democrați, am înțeles că nu mai am nici o șansă să câștig în instanță dreptul de a aduce la lumină adevărul despre tatăl meu, **Gh. Alexianu**.

Mi-am dat seama că guvernarea bolșevică a fost din nou instalată în **România** în decembrie 1989 sau, poate mai exact spus, am priceput că **România** continuă să trăiască sub același regim de ocupație instaurat după 23 august 1944. Sentința dată nu mă surprinde. Dar mă întristează profund cum nu am mai fost niciodată de trist. Sunt trist pentru poporul meu, pentru soarta sa, mult mai nedreaptă decât condamnarea sub care și-a încheiat existența tatăl meu, alături de **Mareșalul Antonescu**, **Mihai Antonescu**, generalul **C. Vasiliu** și toți ceilalți martiri ai **Neamului**. Este impropriu să se spună că ei ar fi meritat să fie reabilitați prin rejudecarea proceselor în care au fost condamnați. Da, se impunea rejudecarea acestor procese, dar nu ca să-i reabilităm pe ei, ci pe noi ne-ar fi reabilitat aceste procese, dacă am fi știut să facem presiunea cuvenită asupra clasei politice. Cu ce am greșit noi, românii, ca să trăim atâta amar de ani în minciună și nedreptate?

Îi căinez pe magistrații care au dat, de-a lungul anilor, sentințe atât de injuste în aceste procese, inclusiv în ultimul. Înțeleg bine că, la nivelul lor de înțelegere a ideii de demnitate umană, nu au avut încotro și s-au conformat comandei politice primite. Probabil că nu-și reproșează nimic. Îi compătimesc cu toată sinceritatea pentru puținul respect arătat față de propria lor persoană. Tristețea mea este și mai adâncă, când mă gândesc la ei, la masca umană pe care o poartă în sala de judecată și în viața de toate zilele. Văd în ei produsul cel mai caracteristic și mai pernicios al comunismului bolșevic, al înstrăinării de durerile și nădejile acestui **Neam Românesc**, pentru care tatăl meu a avut un adevărat cult și nu pregetat la nici un sacrificiu pentru a-și onora, prin toate faptele sale, apartenența la **Neamul** părinților săi !

**Iulie 2008 – Robert Horvath se adresează
Regelui Mihai I al României**

Sire,

Mă numesc Robert Horvath și sunt de profesie cineast, absolvent al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică București (IATC) și am lucrat în mai multe studiouri mari din România, îndeosebi la Televiziunea Română. Actualmente, îmi continui activitatea la studioul meu de film, cu sedii în New York și Tokyo. Sunt cunoscut, de asemenea, sub numele de Deva (orașul unde m-am născut) în calitate de grafician, ilustrator și pictor. Majestate, fiind un erou al copilăriei mele, am purtat întotdeauna, în buzunarul pantalonilor, o monedă de argint cu efigia dvs. Această monedă mi-a fost confiscată de Securitate și niciodată înapoiată. Fiind acuzat de spionaj (prin transmiterea unor materiale filmate despre Ceaușescu spre Occident), mi-am propus ca, în cazul în care scap cu viață, să nu uit nimic și să mă alătur celor care au vrut o contrarevoluție în România. Acest lucru ar fi însemnat readucerea adevăratelor valori la vârful țării și revenirea revoluției sociale care a adus la conducere scursura mahalalelor, adunată cu pleava de leneși de la marginea satelor. M-am alăturat celor care au vrut să reinstaureze mult-hulitul regim „burghezo-moșieresc”, care, într-un timp istoric extrem de scurt, a adus prosperitate și intrarea țării în civilizația europeană. Am vrut să aducem înapoi un regim care să redea demnitatea Armatei Române, mereu terfelită, și acum, peste noapte, acuzată de uciderea a aproape jumătate de milion de români evrei; am vrut o întoarcere la Dumnezeu și la Biserică; am vrut o reîntoarcere la adevărata cultură; am vrut o școală unde copiii să nu învețe minciuni și să vină acasă plângând când auzeau că părinții și bunicii lor au fost cei mai mari criminali de război. Am crezut în reconciliere, în iertarea celor care au greșit, dar și în pedepsirea celor care au ucis. Mă refer aici la genocidul împotriva unor oameni nevinovați, a căror singură vină a fost că au citit mai multe cărți și că nu au fost țărani săraci. Am vrut un rege care să apere legile, Constituția și, implicit, să ne apere pe noi.

Majestate,

Am dorit ca dvs., fiind o personificare a înseși istoriei celui de-al II-lea război mondial, să rupeți, în sfârșit, tăcerea, spunând adevărul că românii nu sunt vinovați pentru Holocaust, ci, dimpotrivă, au făcut un lucru pe care alții nu au îndrăznit să-l gândească: au salvat întreaga populație evreiască de la Holocaust. Acest moment unic al istoriei, când un popor salvează un alt popor de la moarte, trebuie făcut cunoscut și, sper, celebrat de evrei și de români împreună. Este momentul, cred, Majestate, ca, prin vocea dvs., ultima personalitate importantă a celui de-al II-lea război mondial rămasă în viață, acest miracol românesc să fie făcut cunoscut întregii lumi. Nu cred că există un loc mai prielnic pentru a spune adevărul decât aici, la New York, la o sinagogă cu evrei români. După o introducere despre rolul monarhiei – în special al Reginei Elena, mama dvs. – în salvarea evreilor, va veni și rândul Majestății Voastre. Nu rămâne decât să spuneți: „Eu am fost acolo și știu ce s-a întâmplat. Românii i-au salvat pe toți evreii de pe teritoriul Regatului României, Regatul meu”. Aceste cuvinte, puține dar magice, îndreptând istoria, vor reda românilor, pentru totdeauna, demnitatea furată. Veți vorbi, probabil, cu lacrimi în ochi, despre suferința evreilor și îi veți asigura că majoritatea românilor a fost alături de ei. Astfel, în fața unei presiuni extraordinare, având trupe germane în țară, întreaga societate românească, monarhia, partidele istorice și Biserica au pactizat și conspirat pentru salvarea

evreilor. Nu veți uita să spuneți că a existat un singur om în toată istoria războiului care i s-a opus lui Hitler, spunându-i, fără ezitare: „Nu îi dau pe evreii mei” (rostită de Mareșalul Ion Antonescu). Vă sugerez, în final, să folosiți un citat al Marelui Rabin Șafran, care, vorbind de anii războiului, își arată iubirea și recunoștința pentru „bunul și blajinul Popor Român”. Un rege are datoria să spună unui popor când a greșit, să-l laude pentru bine și să-l apere în fața lumii când este nedreptățit și umilit. Responsabilitatea Guvernului de la București pentru crimele comise în primele două luni de război este de netăgăduit. De asemenea, nu trebuie negat faptul că familii întregi din populația evreiască din Basarabia și Bucovina au fost deportate dincolo de Nistru, suferind de foame, epidemii sau de epuizare fizică. Dar, pornind de la o tragedie reală, adică moartea câtorva mii de oameni, fapt prezentat în procesul Ion Antonescu, se ajunge la cea mai bizară deformare a istoriei. Astfel, o Comisie condusă de un dezechilibrat mintal, Elie Wiesel, fără nici o competență legală sau vreo greutate morală, declară peste noapte România ca fiind prima mașină de ucis („killing machine”) din istoria lumii. Deci, Armata Română, a cărei misiune principală era recucerirea unor teritorii, fără ordine primite, fără muniție și disciplină germană, fără trupe și comandouri specializate în operații de curățire (SS și Einsatzgruppe), ucide aproape jumătate de milion de oameni, în numai două luni, și masacrează aproape 8 mii de bătrâni, femei și copii pe zi (bărbații evrei încă în putere fiind încadrați în Armata Roșie, iar cea mai mare parte a populației evreiești fugind în interiorul Rusiei). Astfel, Armata Română depășește cu mult performanța mașinii de război germane, sprijinită de fasciștii ucrainieni, estonieni și lituanieni. Pornind pe această linie a ilogicii, putem să ne întrebăm de ce țaranii români, elementul de bază al Armatei Naționale, având această unică pornire spre bestialitate, nu au fost folosiți mai departe în implementarea „Soluției Finale” a lui Hitler. Nu de mult a avut loc, la Institutul Cultural Român din New York (ICR), o întâlnire cu reprezentanții „Industriei Holocaustului” din București, la care s-a „remarcat” dl. general Mihai Ionescu, o veche coadă de topor. Atunci, am reușit, printr-o intervenție foarte dură și percutantă, să-i ridiculizez și să-i trimit acasă cu coada între picioare pe reprezentanții celei mai tragicomice Comisii din istorie: Comisia Wiesel. Prima șansă a fost dată de Guvernul României în 2002, care, bazându-se pe documentele Arhivei Naționale și în conjuncție cu documentele primite de la Muzeul Holocaustului din Washington, DC, decretează, fără nici un echivoc, că pe teritoriul României nu a avut loc Holocaustul. La mai puțin de doi ani, însă, același Guvern al României își schimbă poziția, înființând o Comisie care, bazându-se pe aceleași documente, decretează că în România a avut loc un genocid de proporții inimaginabile! Și, pentru ca absurdul să fie total, după negarea Holocaustului, același guvern, în același an, 2002, scoate un decret-lege prin care negarea Holocaustului este pedepsită cu până la 15 ani de închisoare! Admițând că, în cazuri grave, se poate aplica această lege și retroactiv, ar fi normal ca însuși guvernul să-și afle locul cuvenit în spatele gratiilor! Creat la comandă, pentru câștigarea unor avantaje politice, Raportul Comisiei spune că „România a ucis, a ucis, a ucis”. Astfel, se spune, fără clipire, un mare neadevăr cutremurător: „În România a fost decimată întreaga populație evreiască, cu excepția unor regiuni unde au supraviețuit”. I-am asigurat pe membrii delegației că adevărul este exact invers și că aceste câteva regiuni reprezintă, de fapt, actualul teritoriu al României. Mă întreb ce trebuie aruncat mai întâi la lada de gunoi a istoriei: guvernul sau autorii acestui Raport. Concluzia înnebunitoare a Comisiei – „Românii sunt vinovați de genocid” nu trebuie lăsată fără un răspuns. Când cineva vine la tine acasă și te face criminal, cred că este cazul să îi arăți, fără ocol, ușa. Cred că nu este prea târziu, Majestate, să faceți acest gest, în numele tuturor. Istoria este făcută întotdeauna de învingători. Dar, atâta timp cât nu se spune răspicat că a existat un singur om în întreaga istorie a celui de-al II-lea război mondial care s-a opus lui Hitler, salvând jumătate de

milion de suflete de la moarte sigură (Mareșalul Ion Antonescu), rămânem în minciună. Nu putem nega opinia lui Goebels, căpetenia nazistă, care, în jurnalul personal, spune: „M-am dus de mai multe ori la Hitler și i-am spus că Antonescu conduce cu ajutorul dușmanilor noștri. Sub nasul nostru pleacă nenumărate vapoare cu evrei spre Palestina. S-a ajuns să se trimită alimente pentru evreii români din Franța”. Cred că sunteți de acord să-l credem mai degrabă pe Goebels (acesta avea zeci de agenți la București, care îi spuneau adevărul), decât pe Wiesel, care are mii de agenți locali care se încurcă însă în minciuni. Dacă de pe teritoriul Regatului României nu a fost trimis nici un evreu spre lagărele de concentrare naziste, nu aceeași soartă au avut-o cei surprinși de război pe teritoriul german sau pe cel al Axei fasciste. La ordinele Mareșalului Antonescu, Guvernul României a făcut eforturi extraordinare pentru a-i încuraja pe evrei, a le face viața mai ușoară și a salva mii de oameni de la moarte sigură. Prin acțiuni disperate, contracronometru, oamenii Mareșalului Ion Antonescu scot din trenurile morții zeci de familii, opresc arestări și execuții în ultimul moment sau dau zeci de pașapoarte în alb cu nume românești. După cum reiese din documente, s-a încercat de multe ori scoaterea evreilor români chiar și din lagărele de concentrare. Pentru că documentele esențiale ale activității statului român pentru salvarea evreilor de la moarte sunt ascunse în Raport, pun sub semnul întrebării onestitatea, imparțialitatea și chiar legalitatea Comisiei Wiesel. Astfel, în directiva guvernului din toamna anului 1942 se spune, cu claritate: „Întrucât în România evreii sunt considerați cetățeni români, ei trebuie să se bucure și în străinătate de protecția statului român”. În final, se cere să se intervină pentru recuperarea averilor evreilor români aflați pe teritoriul Reichului. Ca urmare a faptului că Mareșalul Ion Antonescu cerea înapoierea „evreilor săi”, în răspuns, Ministerul Afacerilor Străine al Franței comunică, în ianuarie 1943, Legației Române de la Vichy, că este favorabil repatrierii evreilor români aflați în Franța. La 28 mai, Ministerul Afacerilor Străine și Direcția Generală a Poliției stabilea normele în vederea „revenirii în țară a evreilor cu drepturi foarte bine stabilite la cetățenia română și a căror primire în România a fost admisă în mod excepțional, dintr-un spirit de umanitate față de situația gravă ce li s-ar fi creat în străinătate”. În urma instrucțiunilor personale ale ministrului român de Externe, Mihai Antonescu, din 6 aprilie 1943, Legația României din Berlin a adresat (pe 12 aprilie) o notă către Auswärtiges Amt, solicitând o intervenție la serviciile germane competente și în special la Geheimestaatpolizei (Gestapo) pentru eliberarea cetățenilor români nearieni arestați după 31 martie 1943 și acordarea vizelor de plecare în România. Din „rațiuni politice”, Auswärtiges Amt a dat curs cererii. În circulara trimisă de Sicherheitsdienst (Serviciul Secret-SD) la 30 aprilie către unitățile din subordine se cerea acestora să înceteze arestările în rândul evreilor români, iar, la Bruxelles, consulul român se duce personal la Gestapo, cerând sistarea arestărilor și deportărilor și obține, la 6 mai, eliberarea celor arestați. Peste o săptămână, Legația germană anunță „că au fost luate măsuri să nu mai fie arestat nici un supus român”. În decembrie 1943, a început acțiunea pentru salvarea evreilor din Italia și Grecia. În scurt timp, sub nasul nemților, evreii sunt aduși în țară. Primăvara anului 1944 va intra în istorie ca un miracol românesc: Mareșalul Ion Antonescu salvează 11 000 de evrei de la Holocaust, trimițând instrucțiuni Legației Române din Budapesta să dea viza de intrare în România (9 837 de vize) pentru mii de evrei unguri și străini aflați în Ungaria. Un document de o extraordinară importanță îl reprezintă și raportul generalului Ion Gheorghe, ministrul de la Berlin, care descrie eforturile susținute ale diplomației române pentru a-i salva pe evreii români aflați deja în lagăre. Acesta se referă la: „atitudinea hotărâtă din partea noastră, declarând formal că înțelegem să ne rezervăm drepturile suverane asupra cetățenilor români, oricare ar fi originea lor”. „Astfel, continuă el, nu poate fi acceptată internarea de către Germania a evreilor supuși români”. Raportul ajunge la Mihai Antonescu, în 22 octombrie 1943.

În perioada următoare, prin Legația de la Berlin, s-au făcut noi intervenții în sprijinul evreilor români din lagăre. În luna mai 1944, ministrul de la Berlin primește o telegramă disperată de la București: „Nu este posibil să ne dezinteresăm de soarta cetățenilor noștri nearieni care solicită protecția la care au drept legal... Vă rog, deci, să binevoiți a face tot ce vă stă în putință pentru ocrotirea, eliberarea și repatrierea celor în cauză”. Îi asigur pe toți cei interesați că documentele pe această temă sunt numeroase și intenționez să le strâng într-o carte intitulată *Omenia (Antonescu și românii salvează evreii de la Holocaust)*. Am citit multe documente și nici unul nu m-a uimit și cutremurat precum cel datat 27 aprilie 1944, prin care Guvernul Român, prin Radu Lecca, cere oficial și fără menajamente repatrierea evreilor români internați la Birkenau și Auschwitz (document B’nai B’rith International). Într-o țară amenințată cu ocuparea completă de către germani, înlăturarea lui Ion Antonescu, abolirea monarhiei, deportarea tuturor evreilor și instalarea lui Eichmann la București (operațiuni paralele „Margarethe 1” – Ungaria și, respectiv, „Margarethe 2” – România) o ultimă încercare de a salva evreii români de la o moarte sigură mi se pare un act de o demnitate sublimă. Comisia Elie Wiesel pentru studierea Holocaustului își intitulează „opera” Raport Final. Dar, pentru că au apărut noi cărți menționând 800 000 de victime pe teritoriul controlat de autoritățile române, mi-am dat seama că această statistică nu se va opri niciodată. În consecință, cred că este cazul ca orice român sau evreu care gândește rațional și are bun-simț să se opună acestui monstru care a luat-o razna. Trebuie să menționez că această Comisie Wiesel a dat undă verde unei adevărate vânători de vrăjitoare și de antisemiți, având ca victimă cultura și limba română. Astfel, aici, la New York, la Institutul Cultural Român (având-o directoare pe Corina Șuteu), Eminescu este boicotat, iar folosirea limbii române este absolut interzisă. Pentru că demolarea statuii poetului național este aproape desăvârșită și limba română declarată periculoasă, nu rămâne decât să așteptăm interzicerea arborării steagului tricolor. O altă consecință a acestui Raport este exacerbaria antisemitismului și a sentimentelor antiamericane. Minciuna, exagerările fără limite și călcarea în picioare a demnității oamenilor nu puteau să nu creeze resentimente și chiar ură. Poate că inteligența evreiască va înțelege într-o bună zi că această politică de tip „bumerang” este contraproductivă și chiar periculoasă pentru viitor. România a fost o țară care i-a așteptat pe americani, iar acum abia așteaptă ca ei să plece. Dar nimic nu depășește în gravitate faptul că toți copiii învață la școală că fac parte dintr-o națiune de criminali. Aici nu mai este loc de întors, pentru că se merge prea departe. Fiecare părinte, indiferent dacă este român, ungur, evreu sau țigan (ordinea nu contează), are datoria morală să rupă paginile pline de minciuni ordinare din cartea de istorie în fața copiilor și a întregii familii. Fiecare profesor are datoria să vorbească despre omenia și curajul românilor care au salvat de la moarte o jumătate de milion de oameni nevinovați, chiar dacă această lecție nu face încă parte din programul de învățământ. În acest fel, vom face un prim pas spre recâștigarea demnității noastre, iar copiii noștri se vor întoarce de la școală cu fruntea sus.

Majestate,

Un Rege are datoria să ne apere istoria, cultura și să fie alături de noi la nevoie. Cred că sunt în asentimentul țării să vă rog să vă ridicați în ceasul din urmă și să spuneți adevărul. În acest fel, veți recupera istoria și onoarea tuturor. Când va veni momentul, veți mulțumi destinului care v-a dat șansa să faceți ceva important pentru trecutul, prezentul și viitorul țării.

Majestate,

Vă găsiți la o ultimă încrucișare de drumuri, având posibilitatea de a pleca spre Istorie ca Regele Mihai I al României sau ca un Mihai oarecare, în curând uitat de toți.

(„Tricolorul”, București, nr. 1 305 din 8 iulie 2008).

DOCUMENTELE PUBLICATE ÎN SERIA <<ANTONESCU>>

Volumul I

- **Fragmente** (I) din „Jurnalul” lui Ion Antonescu (27 septembrie 1940 – 21 iulie 1944)
- **Ion Antonescu: Însemnări din celulă** (23 august 1944)
- **Documentele 1-7:** 1927-1941 – Acte atestând cariera militară a Mareșalului Ion Antonescu
- **Doc. 8:** 1920-1943 – Studiu sinteză, întocmit de Mircea Moschuna-Sion, diplomat, pe marginea evoluției raporturilor româno-germane
- **Documentele 9-17:** 1938 – I. Antonescu, implicat în „cazul Codreanu”
- **Documentele 18-21:** 1939 – Supravegherea generalului Ion Antonescu
- **Documentele 22-33:** Iulie-august 1940 – Informații privind un posibil „complot” al generalului Ion Antonescu
- **Doc. 34:** 19 septembrie 1940, Moscova – Mesaj al lui Grigore Gafencu privind reacția URSS față de „Arbitrajul” de la Viena
- **Doc. 35:** Octombrie-noiembrie 1940, București – Documentele Esențiale atestând aderarea României la Pactul Tripartit. Opisul «Dosarului» prezentat de MAS al României «Tribunalului Poporului» în 1945
- **Doc. 36:** 27 septembrie 1940, Berlin – Făurirea Axei Berlin-Roma-Tokio
- **Doc. 37:** 16 octombrie 1940 – Desemnarea lui Valer Pop pentru a semna aderarea României la Axă
- **Doc. 38:** 16 octombrie 1940, București – MAS transmite la Berlin plenipotențele acordate lui Valer Pop
- **Doc. 39:** 23 noiembrie 1940, Berlin – Textul Declarației lui Ion Antonescu, după Aderarea României la Pactul Tripartit
- **Doc. 40:** 27 noiembrie 1940, Moscova – Telegrama Legației în URSS privind opinia Kremlinului în legătură cu aderarea României la Pactul Tripartit
- **Doc. 41:** 29 noiembrie 1940, București – Telegrama MAS din București către Legația din Moscova privind sensul adeziunii României la Pactul Tripartit
- **Doc. 42:** 25 noiembrie 1941, Berlin – Documente atestând aderarea României la Pactul Anticomintern. Opisul «Dosarului» întocmit în 1943 și prezentat în 1945 «Tribunalului Poporului»
- **Doc. 43:** 14 noiembrie 1941, București – România invitată oficial să adere la Pactul Anticomintern
- **Doc. 44:** 21 noiembrie 1941, București – Ministrul german, Manfred von Killinger, prezent la MAS, lansează invitații pentru participarea Mareșalului I. Antonescu, respectiv a lui M. Antonescu, la Berlin, la semnarea Protocolului de prelungire a Pactului Anticomintern. Acord privind vizita la Berlin a Regelui Mihai I și a Reginei Mame
- **Doc. 45:** 21 noiembrie 1941, București – Stabilirea programului vizitei la Berlin a ministrului Mihai Antonescu

- **Doc. 46:** 22 noiembrie 1941, București – Întrevedere Mihai Antonescu – Renato Bova Scoppa, pe tema vizitei demnitarului român la Berlin
- **Doc. 47:** 25 noiembrie 1941, Berlin – România aderă la Protocolul semnat de fondatori privind prelungirea Pactului Anticomintern
- **Doc. 48:** 25 noiembrie 1941 – Guvernele Germaniei și Japoniei semnează un Acord Anticomintern
- **Doc. 49:** 25 noiembrie 1941, Berlin – Germania și Japonia semnează Protocolul suplimentar la Acordul bilateral Anticomintern
- **Doc. 50:** 26 noiembrie 1941, Berlin – Minuta întrevederii Mihai Antonescu – Hermann Goering
- **Doc. 51:** 26 noiembrie 1941, Berlin – Minuta întrevederii M. Antonescu – Joachim von Ribbentrop
- **Doc. 52:** 30 noiembrie 1941, București – Mesaj al Legației SUA către MAS din București prin care se prezintă nota ultimativă a Guvernului britanic cu termen de expirare la 5 decembrie 1941
- **Doc. 53:** 6 decembrie 1941, București – Legația SUA transmite MAS din București comunicarea Guvernului britanic privind intervenția stării de război între Marea Britanie și România, la 7 decembrie 1941
- **Doc. 54:** 6 decembrie 1941, București – Răspunsul Guvernului român la nota Guvernului britanic privind intervenția stării de război între Marea Britanie și România
- **Doc. 55:** 12 decembrie 1941, București – Mihai Antonescu primește pe miniștrii Germaniei și Italiei care-i solicită ca, în litera și în spiritul Pactului Tripartit, România să declare neîntârziat război SUA
- **Doc. 56:** 12 decembrie 1941, București – Guvernul Antonescu notifică Legației americane din București intervenția stării de război între România și SUA
- **Doc. 57:** 13 decembrie 1941, București – Întrevederea acordată de M. Antonescu înșărcinatlui cu afaceri al SUA, la încetarea misiunii sale, după declarația de război a României
- **Doc. 58:** 10 februarie 1942 – Întrevedere Mareșalul Antonescu – von Doernberg
- **Doc. 59:** 15 iunie 1942, Berlin – Articol din „Deutsche Allgemeine Zeitung”: MAREȘALUL ANTONESCU, SOLDAT ȘI OM DE STAT, de Major Otto Mossdorf
- **Doc. 60:** 20 octombrie 1942 – Serviciul Special de Informații prezintă un denunț împotriva Mareșalului Antonescu
- **Doc. 61:** 13 martie 1943, București – Mihai Antonescu întrunește «Biroul Păcii»
- **Doc. 62:** 3-4 aprilie 1943, O.K.W. – Întâlnirea Mareșalului Ion Antonescu cu ofițeri ai Comandamentului *Wehrmachtului*
- **Doc. 63:** 1940-1943 – România și „războiul undelor”
- **Doc. 64:** 31 decembrie 1944, București – Notă a S.S.I. privind acțiunile opoziției democratice
- **Documentele 65-73:** Ianuarie 1944 – Note ale SSI privind activitatea grupărilor opoziției, îndeosebi a lui Iuliu Maniu
- **Doc. 74:** 12 februarie 1942, *Wolfschanze* (Cartierul General al lui A. Hitler) – Întrevedere Ion Antonescu – Manfred von Killinger
- **Doc. 75:** 12 februarie 1942, *Wolfschanze* (Cartierul General al lui A. Hitler) – Întrevedere Ion Antonescu – Hermann Goering
- **Doc. 76:** 23 septembrie 1944, București – Lista colaboratorilor Mareșalului Antonescu (1940-1944)

- **Doc. 77:** 23 septembrie 1944, București – Lista colaboratorilor lui Mihai Antonescu (1940-1944)
- **Doc. 78:** 23 septembrie 1944, București – Prefectura Poliției Capitalei recomandă sechestrarea Materialelor documentare ale serviciilor germane
- **Doc. 79:** 21 februarie 1945 – Inventarierea bunurilor ex-Mareșalului Ion Antonescu
- **Doc. 80:** 5 martie 1945, București – Depoziția martorului col. Radu Davidescu, fost șef al Cabinetului Militar al Mareșalului Ion Antonescu
- **Doc. 81:** 25 octombrie 1945, București – Bunurile ex-Mareșalului Ion Antonescu
- **Doc. 82:** 31 octombrie 1945, București – Situația bunurilor Antoneștilor
- **Doc. 83:** 3 decembrie 1945 – Depoziția martorului Gh. Davidescu, fost Secretar General al Ministerului Afacerilor Străine al României (1941-1944)
- **Documentele 84-85:** 1945 – „Fișele” lui Horia Sima din arhivele S.S.S. – ului
- **Doc. 86:** 1946, București – M.A.I. al României raportează despre depistarea bunurilor Antoneștilor
- **Doc. 87:** 1946, „Tribunalul Poporului” – Lista martorilor solicitați de acuzatul Ion Antonescu
- **Doc. 88:** 1946, „Tribunalul Poporului” – Lista martorilor solicitați de acuzatul Mihai Antonescu
- **Doc. 89:** 1946, „Tribunalul Poporului” – Lista martorilor și actelor solicitate de acuzatul Eugen Cristescu
- **Doc. 90:** Mai 1946, București – Lista martorilor solicitați de acuzații Ion și Mihai Antonescu și acceptați de „Tribunalul Poporului”
- **Doc. 91:** 6 mai 1946, „Tribunalul Poporului” – Proces-verbal de interogare a acuzatului Ion Antonescu
- **Doc. 92:** 7 mai 1946, „Tribunalul Poporului” – Proces-verbal de interogare a acuzatului Mihai Antonescu
- **Doc. 93:** 1946, „Tribunalul Poporului” – Declarația acuzatului Ion Antonescu
- **Doc. 94:** 1946, „Tribunalul Poporului” – Declarația acuzatului Mihai Antonescu
- **Doc. 95:** 24 mai 1946, „Tribunalul Poporului” din București – Recursul suplimentar al condamnatului Ion Antonescu
- **Doc. 96:** 13 mai 1947, București – Corpul Detectivilor raportează despre urmărirea Mariei Antonescu
- **Doc. 97:** 15 aprilie 1949, București – Notă privind situația Mariei Antonescu
- **Doc. 98:** 7 aprilie 1950, Văcărești – Declarație a lui Eugen Cristescu despre unele evenimente din 1944
- **Doc. 99:** 14 decembrie 1955, București – Verificarea valorilor care au rămas de la Ion Antonescu
- **Doc. 100:** 17 iulie 1961, Jilava – Mărturii făcute în închisoare de Radu Lecca despre Mareșalul Antonescu

Volumul II

- **Fragmente (II)** din *Jurnalul* Mareșalului Ion Antonescu (8 oct. 1940 – 6 iulie 1944)
- **Jurnalul de temniță** al Grupului Mareșal Antonescu (aprilie-mai 1946)

- **Doc. 1:** Membrii Guvernului României distinși cu Ordinele „Coroana României” și „Steaua României” ([7 noiembrie 1941])
- **Doc. 2:** Sinteză a *Serviciului Special de Informații* (1940) privind *Atrocitățile sovietice în Basarabia și Bucovina de Nord (de la ocupare până în prezent)*
- **Doc. 3:** Memorandum pregătit de I. Antonescu pentru întrevederea cu A. Hitler (11 iunie 1941)
- **Doc. 4:** Dispoziții referitoare la evrei și comuniști (I) (iunie 1941)
- **Doc. 5:** Cazul Generalului Iosif Iacobici [1942-1944]
- **Doc. 6:** Dispoziții referitoare la evrei și comuniști (II) (septembrie 1942)
- **Doc. 7:** Situația României reflectată în emisiunile posturilor clandestine de radio (1940-1943)
- **Doc. 8:** Scrisoarea adresată de N. Măreș, fost ministru, ziaristului I. Joldea-Rădulescu (5 noiembrie 1943)
- **Doc. 9:** M. Sadoveanu și acțiunile opoziției antiantonesciene (22 ianuarie 1944)
- **Doc. 10:** Apel adresat Mareșalului I. Antonescu (1 martie 1944)
- **Doc. 11:** Note informative ale SSI-ului privind preludiile loviturii de stat de la 23 august 1944
- **Doc. 12:** Ultima ședință a Consiliului Interministerial de la București (23 august 1944, ora 17,00)
- **Doc. 13:** Relatarea unui martor despre preluarea Grupului Antonescu de către trupele de ocupație sovietică (7 septembrie 1944)
- **Doc. 14:** Lista colaboratorilor ex-Mareșalului I. Antonescu (23 septembrie 1944)
- **Doc. 15:** Probe și mărturii privind anchetarea lui Eugen Cristescu, fostul șef al SSI-ului (1944-1952)
- **Doc. 16:** Documente prezentate de către MAE al României pentru „Procesul” Antonescu (26 februarie 1946)
- **Doc. 17:** Inventarul unor bunuri personale ale ex-Mareșalului Antonescu trecute în proprietatea statului român (15 iunie 1954)
- **Doc. 18:** Opis al documentelor din Mapa I. Antonescu (24 ianuarie 1956)
- **Doc. 19:** Reverificarea „dosarului” I. Antonescu din cartoteca nouă de la M.A.I. din București (19 martie 1965)
- **Doc. 20:** – Ilustrații din albumul *SPAȚIUL ISTORIC ȘI ETNIC ROMÂNESC* (București, 1942)

Volumul III

- **Correspondență militară, 1930-1944**
- **I. Antonescu, *Reflecții din închisoare: De ce am ajuns la Bistrița?* (1940)**
- **Serviciul Special de Informații, *Frontul de Est, Studiu rezumativ al informațiilor referitoare la operațiunile Armatei Sovietice* (19 noiembrie 1942 – 20 februarie 1943)**
- **Doc. 1 – Ion Antonescu: *Planul general de organizare a Armatei* (20 iunie 1934)**
- **Doc. 2 – 1928-1937 – *File din istoria Parlamentului României***
- **Doc. 3 – RAPORT DE ANCHETĂ AL COMISIUNEI INSTITUITĂ CONFORM ORDINULUI DOMNULUI MAREȘAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI,**

PENTRU CERCETAREA NEREGULILOR DE LA GHETOUL DIN CHIȘINĂU (11 decembrie 1941);

- RAPORT SPECIAL AL COMISIUNEI INSTITUITĂ CONFORM ORDINULUI DOMNULUI MAREȘAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI, PENTRU CERCETAREA NEREGULILOR DE LA GHETOUL DIN CHIȘINĂU (11 decembrie 1941)

- **Doc. 4** – 1941-1942 – EVREII

- **Doc. 5** – **Serviciul Special de Informații**, *NOTĂ privitoare la atitudinea Palatului față de problemele războiului și de acțiunea opoziției anglofile* (28 ianuarie 1943)

- **Doc. 6** – *Ultime mesaje din Berlin Destinate Mareșalului Antonescu* (iulie – 19 august 1944)

- **Doc. 7** – Din secretele arhivelor: Dosar Wilhelm Filderman (1945)

- **Doc. 8** – Politicieni și păpușari în România antonesciană și postantonesciană (1940-1947) (3 noiembrie 1947)

- **Doc. 9** – **1998-2008**: Domnul Șerban Alexianu versus Curtea Supremă a României; Decizia Curții de Apel București din **5 decembrie 2006**; Declarația d-lui Șerban Alexianu în urma deciziei Înalte Curți de Casație și Justiție a României din **6 mai 2008** de respingere a deciziei CAB din **5 decembrie 2006**

- **Doc. 10** – Domnul Robert Horvath se adresează Regelui Mihai I al României: **În România nu a fost Holocaust** (iulie 2008).